BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLVI
A
37
NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

ADOLPHI BRACHELII HISTORIARUM NOSTRI TEMPORIS.

Editio Ultima.

In duas partes diviſa.

Prioribus multo emendatior, & continuata in Annum 1654. diverſis variorum Principum & Virorum Illuſtrium Figuris exornata.

Adjuncti in fine Articuli Pacis inter Anglos & Belgas, cum Iconibus præcipuorum Maris Præfectorum.

AMSTELODAMI,
Apud JACOBUM VAN MEURS Chalcographum.
Proſtant apud IOH. IANSSONIUM Iunior.
M. DC. LIX.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI
Digitized by Google

Approbatio Ordinarii.

Hiſtoria rerum Noſtri Temporis tum bello, tum pace geſtarum, compendioſe conſcripta à D. Adolpho Brachelio, nihil continet fidei Catholicæ, aut bonis moribus contrarium; ideo luce & typis dignam cenſemus. Signatum Coloniæ, die 28. Menſis Auguſti; Anno 1650.

GEORGIUS PAULUS STRAVIUS, Epiſcopus Joppenſis, & Suffraganeus Colonienſis.

ODE
IN HISTORIAM
Noſtri Temporis,
R. D.
ADOLPHI BRACHELII.

Huc acta noſtri noſcere temporis
Quicunque geſtis ſedulus advola,
Hic terdecennem mole parvus
Hiſtoriam liber edocebit:
Stratos videbis Magnanimos Duces,
Claros triumphos, horrida prælia,
Et dimicantes cum cruentis
Vandalicos Aquilis Leones.
Labore magno non opus; unica
Nux eſt; Homeri quam replet Ilias
Evolve. Res multas puſillo
In ſpeculo licet intueri.

Poſuit

CHRISTIANUS von der Horſt/
Dominus zum Hauß & Milſen/
Eccleſiarum Metropolitanæ Trevirenſis, & Cathedralis Spirenſis Canonicus Domicellaris.
Rhetor Coloniæ Tricoronatus 1652.

Approbatio Ordinarii.

Hiſtoria rerum Noſtri Temporis tum bello, tum pace geſtarum, compendioſe conſcripta à D. Adolpho Brachelio, nihil continet fidei Catholicæ, aut bonis moribus contrarium; ideo luce & typis dignam cenſemus. Signatum Coloniæ, die 28. Menſis Auguſti; Anno 1650.

GEORGIUS PAULUS STRAVIUS, Epiſcopus Joppenſis, & Suffraganeus Colonienſis.

ODE
IN HISTORIAM
Noſtri Temporis,
R. D.
ADOLPHI BRACHELII.

Huc acta noſtri noſcere temporis
Quicunque geſtis ſedulus advola,
Hic terdecennem mole parvus
Hiſtoriam liber edocebit:
Stratos videbis Magnanimos Duces,
Claros triumphos, horrida prælia,
Et dimicantes cum cruentis
Vandalicos Aquilis Leones.
Labore magno non opus; unica
Nux eſt; Homeri quam replet Ilias
Evolve. Res multas puſillo
In ſpeculo licet intueri.

Poſuit

CHRISTIANUS von der Horſt/
Dominus zum Hauß & Milſen/
Eccleſiarum Metropolitanæ Trevirenſis, & Cathedralis Spirenſis Canonicus Domicellaris.
Rhetor Coloniæ Tricoronatus 1652.

PRÆFATIO
Ad benevolum Lectorem.

ANte biennium, benevole Lector, brevem narrationem belli Germanici ab ejus initio ad finem uſque per triginta annos deduxi. Nunc diſtractis omnibus exemplaribus, cum editio altera urgeretur, correctæ priori editioni adjecî adhuc quatuor annos ad hunc uſq; currentem. In iis, quemadmodum & prioribus extantes hodie authores & publicas ac confirmatas relationes ſecutus ſum, ex iiſque quæ digna memoratu videbantur in compendium, ſervato ordine temporis, digeſſi. Miraberis fortaſſe feſtinationem meam, & etiam reprehendes. Age ut libet. Nihil tibi in hoc ſuccenſeo, Nam me quoque tum hæ, tum aliæ cogitationes ab incepto retrahebant. Verum aliter viſum eſt iis qui tarditatem meam incuſabant, utque progrederer hortaban-

tabantur. Horum igitur impulſu ad inſtitutum meum redii. Tum etiam quod exiſtimabam adhuc diu, & fortaſſe multos per annos non futurum, ut dignus ac par tanto operi author in lucem prodiret. Non quod deſint hoc doctiſſimo ſæculo præclara ingenia, ſed quoniam pauci ſunt qui perfectiſſimam omnium rerum cognitionem, cum animo atq; otio conjunctam ad ſcribendum habeant. Qui ſi ſint, multum tamen temporis, ut intercedat, neceſſe eſt ad efformandum hunc partum limandumq;. Ac ſi tandem perfectus ſit, adhuc premunt, occultantque, ne conſcientias viventium nudatæ veritatis aculeo perfodiant. Veriti illud Horatii ad Aſinium Pollionem, Hiſtoriarum, ſui temporis, ac belli civilis Scriptorem clariſſimum lib. 2. ode 1.

Periculoſæ plenum opus aleæ
Tractas, & incedis per ignes
Suppoſitos cineri doloſo.

Hoc igitur properatum à me ampliſſimæ materiæ breve compendium, Candide Lector,

ctor, benevolo animo ut excipias rogo. Et ſi potes ulterius progreſſuro materiam & occaſionem ſubminiſtra. Si erratum quid, aut præteritum fuerit, tua ut ſpero, prudentiæ erit, ut moneas, humanitatis ut ignoſcas. Memineriſque illud ejuſdem Poëtæ, ut nemo *hominum* vitiis ſine naſcitur, *ita nec ullus liber qui ab eorum labore proficiſcitur.* Optimus ille eſt qui minimis urgetur. *Porro obtrectationes & calumnias malevolorum nihil moror. Vale. Coloniæ. Anno* 1652. *Cal. Sept.*

SUM-

SUMMARIUM PARTIS PRIORIS.

Liber I. Anno 1618.

ORigo turbarum Germanię, Unio, & Liga Principum. Matthias Cæſar reſignat Regna Bohemiæ, & Hungariæ, in Ferdinandum Archiducem. Bohemi tumultuantur ob Religionem, miniſtros Regios ex arce dejiciunt, mutant ſtatum Regni, proſcribunt PP. Societatis, declarantur rebelles à Cæſare, ejus copiæ ſub Tampierio, & Buquojo, item Bohemorum ſub Turriano & Mansfeldio, hic expugnat Pilſam, proſcribitur à Cæſare, qui committit cauſam Bohemorum Saxoni & Bavaro. Conſpiratio Veneta. Pluretum obrutum, cometa, *Anno* 1619. Turrianus invadit Moraviam, Auſtriam inferiorem, obſidet Viennam. Buquojus cædit Mansfeldium, ejus progreſſus in Bohemiâ. Rex Ferdinandus repudiatur à Bohemis: idem Francofurti eligitur in Cæſa-

Cæſarem, & Fridericus Elector Palatinus Pragæ in Regem Bohemiæ, quem dehortantur à Corona Principes. Malum omen egredientis Heidelberga. Motus Hungariæ, Clades Hungarorum duce Humanajo. Bethlenius conſtituit ſe Principem Hungariæ. Motus Arminianorum in Belgio. Synodus Dordrechtana, ubi Arminiani condemnati. *Anno* 1620. Induciæ Hungaricæ, Electores decernunt ſubſidia Cæſari Mulhuſii. Bavarus paciſcitur cum Unione Proteſtantium. Spinola invadit Palatinatum. Bavarus invadit Auſtriam Superiorem, Saxo Luſatiam, Bavarus & Buquojus caſtra conferunt, pugna ad Raconitium, dein ád Pragam in monte Albo, fuga Palatini, deditio Pragæ, & reliquarum provinciarum. Bethlenius conſtituit ſe Regem Ungariæ, mittitur contra illum, Tampierius tentat Poſonium, interficitur. Res Rheticæ Gallicæque, matrimonium Regis Sueciæ, Diſcrimen Regis Poloniæ, prodigia. *Anno* 1621. Mansfeldii geſta in Bohemia & Jegerndorfii in Sileſia, Palatinus & Socii proſcribuntur. Unio diſſolvitur. Pragæ afficiuntur ſupplicio rebelles, Res Buquoji in Hungaria & ejus mors, atque elogium. Reges Angliæ & Daniæ intercedunt pro Palatino. Mansfeldii geſta in Palatinatu & Alſatia, ei properat in auxilium Chriſtianus Dux Brunſvicenſis, cùi opponitur Comes ab Anholt. Societas Indica

conſti-

conſtituta apud Batavos. Juliacum obſeſſum ab Hiſpanis, Res Galliæ, Poloniæ, Livoniæ. Mors Pauli V. Philippi III. Regis Hiſp. Alberti Archiducis, Bellarmini, &c. Supplicium Calderonii.

LIBER II. ANNO 1622.

PAx Ungarica. Matrimonium Cæſaris cum Eleonora Mantuana. Palatinus revertitur in patriam. Mansfeldius cædit Tillium. Hic Durlacenſem, & mox Brunſvicenſem, ejus geſta per Weſtphaliam. Palatinus dimiſſis belli conſiliis redit in Hollandiam, pugna ad Floreacum inter Mansfeldium, Brunſvicenſem & Cordubam. Tillius capit Heidelbergam & Manhemium. Reformatio Bohemiæ. Sedito Conſtantinopolitana, in qua Oſmannus Imperator à ſuis interficitur. *Anno 1623.* Comitia Ratiſponenſia, in quibus definitur cauſa Palatini à Cæſare, & Electoratus ipſius confertur Duci Bavariæ. Item deciditur cauſa Haſſiæ, & Badenſis, motus Hungarici, Tillius in inferiori Saxonia cædit Brunſvicenſem prope Statloum. Tractatus matrimonii inter Principem Walliæ, & Hiſpaniæ Regis ſororem. Mors Gregorii Pap. XV. & electio Urbani VIII. aliorumque. Motus Rhetici. Res Turcicæ & Hollandicæ. *Anno 1624.* Comitia Polonica celebrata Varſaviæ. Conjecpol-

ſius cædit Tartaros. Uladiſlaus Princeps Poloniæ viſitat nationes exteras. Res Germaniæ & privatæ Cæſaris. Angliæ Rex decernit bellum in Hiſpanos & Cæſarem, matrimoniumque filii transfert in Galliam, Spinola obſidet Bredam. Orangius arcem Antverpianam fruſtra per inſidias tentat. Cæſar ex ſuis provinciis ejicit prædicantes. M. Antonius de dominis revertitur Romam, & moritur in carcere. Carolus Cæſaris frater moritur in Hiſpania. Res Rheticæ. *Anno* 1625. Mors Jacobi Regis Angliæ, & Matrimonium filii ejus Caroli. Mors Mauritii Principis Orangii, & deditio Bredæ. Hiſpani in Braſilia recuperant portum omnium Sanctorum, Angli cum clade rejiciuntur à finibus Luſitaniæ. Belli Danici origo, cauſæque. Novus Cæſaris exercitus Duce Wallenſteinio. Comitia Ungarica in quibus Ferdinand. III. Cæſaris filius fit Rex Ungariæ. Sueci invadunt Livoniam De Coſaccis qui qualeſque ſint. Mors Cardinalis Hohenzollerani, aliorumque.

LIBER III. ANNO 1626.

Reformationes Religionis in Bohemia, in Auſtria. In Palatinatu. Pacificationes fruſtraneæ, & præparationes belli Danici. Clades & deinde mors Mansfeldii, Vinarienſis & Brunſvicenſis. Tillius varias urbes recuperat, cædit Regem

Regem Daniæ ad Lutheram. Bellum Ruſticum in Auſtria compeſcit Pappenheimius. Rex Sueciæ Guſtavus Adolphus invadit Boruſſiam Polono ſubjectam. Ejus brevis deſcriptio, Clades Tartarorum & Turcarum. Mors Joannis Suickardi Electoris Moguntini, & Ludovici Landgravii Haſſiæ, Leopoldus Cæſaris Frater ducit Claudiam Florentinam. Pax Rhætica, & deſcriptio Vallis Telinæ. Regum Galliæ & Angliç ſimultates. Spinola Rheni curſum avertere in Moſam nititur. Reliquiæ S. Norberti transferuntur Magdeburgo Pragam. *Anno* 1627. Continuatio belli Danici. Nova tractatio Colmariæ cum Palatino. Conventus Electorum Mulhuſii ſuper gravaminibus Imperii. Leopoldus Cæſaris filius fit Epiſcopus Halberſtadienſis. Coronatio Imperatricis & Ferdinandi III. in Regem Bohemiæ. Geſta Polonorum & Suecorum in Boruſſia. Comitia Polonica, mors Principis Lichtenſteinii, Comitis Furſtenb. Ducis Mantuani. Obſidio Rupellæ in Gallia. Hollandi capiunt Grollam. *Anno* 1628. Hollandi claſſem Americanam Hiſpanis eripiunt. Geſta Tillii & Wallenſteinii in Holſatia & Jutlandia. Pacificatio Lubecenſis inter Cæſarem & Regem Daniæ, ad quam Regis Sueciæ Legati non admittuntur. Belli Boruſſici continuatio. Principium belli Mantuani. Obſidio Rupellæ in Gallia, & ejus deditio. Cædes Bucquingamii in Anglia.

Cæſaris conſilium de repetitione bonorum Eccleſiaſticorum in Imperio, fundatum in Pace Religionis factæ Paſſavii ſuperiori ſæculo. Ejus tranſactionis capita breviter recenſentur. Quæ bona Catholici repetierint. Controverſia inter filium Cæſaris & Saxonis de Archiepiſcopatu Magdeburgenſi. *Anno* 1629. Pax Danica. Belli Suedici in Pruſſia, finis & pax, Belli Mantuani continuatio. Cæſar promulgat edictum reſtitutionis bonorum Eccleſiaſticorum, ejus executio cœpta. Gravamina militiæ Cæſareæ. Prima obſidio Magdeburgi à Wallenſteinio, Mors Bethlenii. Sylvaducis obſeſſa. Initia & cauſæ belli Suedici in Germania. Prodigia id bellum præeuntia.

LIBER IV. ANNO 1630.

BElli Mantuani continuatio. Mors Spinolæ, Mantuæ expugnatio. Pax Italica. Comitia Ratiſponenſia, in quibus exauthorato Wallenſteinio Tillius ſufficitur in præfectura militari, poſtulata Palatini & cæterorum Proteſtantium. Coronatio Imperatricis, belli Suedici principia. Rex Sueciæ ſcribit ad Electores, occupat Rugiam & Uſedomiam, ejus claſſis copiæ & ſucceſſus, per Pomeraniam, ad Megapolim, Turbæ novæ Magdeburgenſes, Cæſaris præparatio ad novum bellum. Hollandi occupant Fernam-

Fernambucum. Matrimonium Regis Hungariæ cum Hiſpana. Seditiones militares in Polonia. *Anno* 1631. Rex Sueciæ varia loca in Marchia Brandenburgenſi & Pomerania occupat, inter cætera Francofurtum ad Oderam. Tillii conatus adverſus Regem. Conventus & Confœderatio nova Proteſtantium Lipſiæ inita, contra Edictum reſtitutionis. Obſidio & excidium Magdeburbi. Oſtenta ejus excidii. Regis Sueciæ acta & ſocietas cum Electore Brandeburgico & Saxone aliiſque Proteſtantibus. Tillius invadit Saxoniam, ſed mox inde magna clade apud Lipſiam repellitur. Regis poſt victoriam Lipſienſem progreſſus in Franconiam & ad Rhenum uſque, quem apud Oppenheimium tranſit. Conventus Francofurtenſis. Saxo invadit Bohemiam, & Praga potitur. Res Polonicæ, Gallicæ, & Belgicæ, incendium montis Veſuvii. *Anno* 1632. Wallenſteinio redditur Imperium militare, is recuperat Bohemiam. Regis Sueciæ geſta & Legationes. Clades Guſtavi Horn apud Bambergam. Rex perſequitur Tillium. funditque apud Lycum, tranſit in Bavariam. Tillii mors. Rex varias in Bavaria urbes occupat. Ingolſtadium cum periculo tentat. Regreditur inde ad Norimbergam contra Wallenſteinium, ejus caſtra oppugnat cum clade. Trevirenſis dat ſe in Protectionem Gallicam. Res Gallicæ, & Belgicæ, Mors Sigiſmundi

Regis

Regis Poloniæ, cui filius ejus Uladiſlaus ſufficitur. Cæſariani Saxoniam invadunt, prælium ad Lutzam in quo cadit Rex Sueciæ, & Pappenheimius. Mors Friderici Comitis Palatini. Reliquorum Suedicorum ducum geſta, ad Rhenum & in Bavaria. Tuitium à Baudiſio infeſtatum. *Anno* 1633. Polonorum cum Moſchis bellum Status militiæ in Germania poſt mortem Regis Sueciæ. Conventus Proteſtantium Heilbronnæ, in quo fœdus Suedicum confirmatur. Geſta Wallenſteinii in Sileſia. Res ſuperioris Germaniæ. Ratiſpona capta à Vinarienſi. Hamelia obſeſſa, clades Cæſareorum, ibidem res Gallicæ & Belgicæ.

LIBER V. ANNO 1634.

COnſpiratio Wallenſteinii, ejuſque & Sociorum tragicus exitus, ei in Præfectura militari ſufficitur Ferdinandus III. Vngar. & Boh. Rex. Is capit Ratiſponam. Res geſtæ Suecorum per Germaniam ſuperiorem & Bavariam, Mors Aldringerii. Geſta per Weſtphaliam, Haſſiam & Saxoniam, bellum Moſco-Polonicum, & pàx. Suecorum clades apud Nordlingam. Ferdinandus Cardinalis, Princeps Hiſpaniarum, Belgii gubernationem orditur. Varia. *Anno* 1635. Cæſariani varias urbes recuperant. Pax Pragæ inter Cæſarem & Saxonem conclu-

concluditur, ejus articuli, & effectus, variæ urbes Imperiales huic paci accedunt. Induciæ Suecorum cum Polonis confirmatæ & annos 26. belli Gallici initium contra Auſtriacos. Treviris capitur cum Electore. Matrimonium Electoris Bavariæ. Prodigium Medicum. Geldrienſes Præſidiarii intercipiunt munimentum Schenkianum. *Anno* 1636. Bannerius invadit Saxoniam. Haſſi Weſtphaliam, Galli Burgundiam, Moſellam, & loca Rheno vicina. Comitia eligendo Romanorum Regi celebrantur Ratiſponæ, eligitur Ferdinandus III. filius Cæſaris, turbæ Leodienſes, res Tranſylvanicæ. Propheta Regiomontanus. *Anno* 1637. Ferdinandus II. Cæſar moritur, ejus breve encomium. Sueci ex Saxonia rejiciuntur in Pomeraniam, Erenbreithſtenium capitur longa obſidione à Joanne de Wert, cædes Ruellii Conſulis Leodienſis, Hollandi recipiunt Bredam. Matrimonium Regis Poloniæ, & ſeditio Coſaccorum compreſſa per Conjecpolſium: bellum Tartaricum. Mors Boguſlai Ducis Pomeraniæ, Guilielmi Landgravii Haſſiæ, Caroli Ducis Mantuani, Victoris Ducis Sabaudiæ. Petri Paſman Cardinalis & Archiepiſcopi Strigonienſis. *Anno* 1638. Sueci Cæſareanos iterum ex Pomerania ejiciunt. Carolus Ludovicus, & Rupertus Fratres Palatini novo exercitu inſtructi ſedem belli Meppenæ in Weſtphalia figere moliuntur. Cæduntur ab Hatz-

Hatzfeldio. Bernardus Dux Vinarienſis trajicit Rhenum, ejus cum Cæſareis ducibus felices conflictus, & obſidio Briſaci, quò tandem ſub anni finem potitur; Hollandorum cædes apud Calloum. Res Hiſpanicæ contra Gallos. Res Polonicæ variæ. Ludovicus IV. Galliæ Delphinus naſcitur, aliique.

LIBER VI. ANNO 1639.

MOrs Bernardi Ducis Vinarienſis, ejus exercitus dicit ſacramentum Regi Galliæ. Res Anglicanæ ejuſque belli civilis origo. Seditio Catalonica. Sueci iterum invadunt Saxoniam, Miſniam, & Bohemiam. Archidux Leopoldus fit Generaliſſimus. *Anno* 1640. expellit Suecos ex Bohemia. Comitia Ratiſponenſia indicta à Cæſare. Res Hiſpanicæ, Sabaudicæ, Belgicæ, Mors Electoris Brand. Amurathis Imp. Turcarum. Terræ motus in Germania. *Anno* 1641. Sueci irrumpunt in Germaniam ſuperiorem: Bannerius ductor eorum moritur, Obſidio variarum urbium, Comitiorum Ratiſponenſium finis, & ſumma: ejus receſſus. Res Anglicanæ, Belgicæ, Gallicæ, Mors Ferdinandi Cardinalis, Gubernatoris Belgarum. *Anno* 1642. Cædes Lamboii in agro Colonienſi. Coadjutor Colonienſis eligitur. Clades Cæſareorum apud Sueiniciam, & iterum apud Lipſiam

ſiam. Regis Galliarum mater moritur, Item Richelius Cardinalis, & Rex Galliæ Ludovicus. Matrimonium Principis Neoburgici. Res Gallicæ & Hiſpanicæ. *Anno* 1644. Clades Vinarienſium ad Dutlingam. Res Suecorum in Imperio & Gallorum in Belgio. Bellum Parmenſe in Italia. *Anno* 1644. Mors Vrbani V III. bellum Sueco-Danicum, Item Tranſylvanicum, mors Reginarum Poloniæ & Hiſpaniæ, Bavaricorum & Gallorum geſta. Rex Angliæ amittit Eboracum, & cæditur à Parlamentariis. *Anno* 1645. Res Imperii & Suecorum, clades Cæſareanorum in Bohemia. Bavarici cædunt Gallos, & rurſum cæduntur, Res Gallorum contra Hiſpanos. Mors ducis Moſcoviæ; Bellum Venetum cum Turcis. *Anno* 1646. Regis Poloniæ ſecundæ nuptiæ. Belli ſtatus in Germania. Ferdinandus I V. fit Rex Bohemiæ, Res Gallo-Belgicæ, Anglicæ, Haſſicæ &c. *Anno* 1647. Suecorum geſta in Helvetiâ, Bohemiaque, Armiſtitium Bavaricum, Seditio Vinarienſium, & Nepolitana. &c.

LIBER VII. ANNO 1648. & 1649.

VRangelius erumpit in Bavariam. Arcem Pragenſem Koningsmarkius intercipit. Res Gallicæ, Haſſicæque per agrum Colonienſem. Pax Monaſterii & Oſnabrugæ concluſa. Leodium

Leodium vi ad officium ab Archiepiſcopo Colonienſe compellitur. Supplicium Regis Angliæ ejuſque Regni ex Monarchia in Democratiam commutatio. Mors Uladiſlai Regis Poloniæ, & creatio novi Regis Ioannis Caſimiri, ejuſque felices expeditiones contra Coſaccos ac Tartaros. Coronatio Reginæ Succiæ & Electio Caroli Guſtavi Palatini in Principem Hæreditarium ejus regni. Compoſitio Trevirenſis inter Electorem & Capitulares, & Electio novi Coadjutoris.

INDEX

INDEX
Imaginum & Figurarum
Partis Prioris.

Ad Librum Primum.

1. *GRegorius XV. Pontifex Maximus.*
2. *Matthias Cæſar.*
3. *Ferdinandus II. Cæſar.*
4. *Maximilianus Dux Bavariæ, Elector.*
5. *Joannes Georgius Elector Saxoniæ.*
6. *Fridericus Comes Palatinus Rheni.*
7. *Gabriel Bethlennius Princeps Tranſylv.*
8. *Carolus Comes Buquojus.*

Ad Librum Secundum.

9. *Urbanus VIII. Pontifex Maximus.*
10. *Philippus IV. Rex Hiſpaniæ.*
11. *Carolus Rex Britanniæ.*
12. 13. *Chriſtianus IV. & V. Rex Daniæ.*
14. *Paris Archiepiſcopus Salisburgenſis.*
15. *Franciſcus Epiſcopus Oſnabrugenſis.*
16. *Joannes Tſerclaes Comes de Tilly.*

17. *Am-*

17. *Ambroſius Spinola.*
18. *Godefridus Comes ab Huyn, Baro de Gelehn.*

Ad Librum Tertium.

19. *Ludovicus XII. Rex Chriſtianiſſimus.*
20. *Guſtavus Adolphus Rex Sueciæ.*
21. *Leopoldus VVilhelmus Archidux Auſtriæ.*
22. *Ferdinandus Dux Florentiæ.*
23. *Erneſtus Adalbertus ab Arrach Archiepiſcopus Pragenſis.*
24. *VVilhelmus Landgravius Haſſiæ.*
25. *Ego Comes de Furſtembergh.*
26. *Henricus Fredericus Princeps Orangius.*

Ad Librum Quartum.

27. *Vladiſlaus IV. Rex Poloniæ.*
28. *Anſelmus Caſimirus Elector Moguntinus.*
29. *Ioannes Armandus Card. Richelius.*
30. *Iulius Mazarinus Cardinalis.*
31. *Chriſtophorus Dux Ratzivilius.*
32. *Godefridus Henricus Comes Pappenheimius.*

33. *Bernar-*

33. *Bernardus Dux Vinarienſis.*
34. *Joannes Baro de VVerdt.*

Ad Librum Quintum.

35. *Ferdinandus III. Imperator.*
36. *Ferdinandus Cardinalis Infans.*
37. *Ferdinandus Elector Colonienſis.*
38. *Philippus Chriſtophorus Elector Trevirenſis.*
39. *Carolus Dux Lotharingiæ.*
40. *Albertus VVallenſteinius Dux Fridlandiæ.*
41. *Carolus Ludovicus Comes Pal. Rheni.*
42. *Robertus Comes Palatinus Rheni.*
43. *Melchior Comes Hatzfeldius.*
44. *Franciſcus de Melo.*
45. *Ioannes Bannerius.*
46. *Leonardus Dorſtenſohnius.*

Ad Librum Sextum.

47. *Innocentius X. Pontifex Maximus.*
48. *Ferdinandus IV. Rex Hungariæ & Bohemiæ.*
49. *Ibraim Imperator Turcarum.*

50. *Caro-*

17. *Ambroſius Spinola.*
18. *Godefridus Comes ab Huyn, Baro de Gelehn.*

Ad Librum Tertium.

19. *Ludovicus XII. Rex Chriſtianiſſimus.*
20. *Guſtavus Adolphus Rex Sueciæ.*
21. *Leopoldus VVilhelmus Archidux Auſtriæ.*
22. *Ferdinandus Dux Florentiæ.*
23. *Erneſtus Adalbertus ab Arrach Archiepiſcopus Pragenſis.*
24. *VVilhelmus Landgravius Haſſiæ.*
25. *Ego Comes de Furſtembergh.*
26. *Henricus Fredericus Princeps Orangius.*

Ad Librum Quartum.

27. *Vladiſlaus IV. Res Poloniæ.*
28. *Anſelmus Caſimirus Elector Moguntinus.*
29. *Ioannes Armandus Card. Richelius.*
30. *Iulius Mazarinus Cardinalis.*
31. *Chriſtophorus Dux Ratzivilius.*
32. *Godefridus Henricus Comes Pappenheimius.*

33. *Bernar-*

33. *Bernardus Dux Vinarienſis.*
34. *Joannes Baro de VVerdt.*

Ad Librum Quintum.

35. *Ferdinandus III. Imperator.*
36. *Ferdinandus Cardinalis Infans.*
37. *Ferdinandus Elector Colonienſis.*
38. *Philippus Chriſtophorus Elector Trevirenſis.*
39. *Carolus Dux Lotharingiæ.*
40. *Albertus VVallenſteinius Dux Fridlandiæ.*
41. *Carolus Ludovicus Comes Pal. Rheni.*
42. *Robertus Comes Palatinus Rheni.*
43. *Melchior Comes Hatzfeldius.*
44. *Franciſcus de Melo.*
45. *Ioannes Bannerius.*
46. *Leonardus Dorſtenſohnius.*

Ad Librum Sextum.

47. *Innocentius X. Pontifex Maximus.*
48. *Ferdinandus IV. Rex Hungariæ & Bohemiæ.*
49. *Ibraim Imperator Turcarum.*

50. *Caro-*

50. *Carolus Ferdinandus Epiſc. Vratiſla-viensis.*
51. *Odoardus Farneſius Dux Parmenſis.*
52. *Ioannes Philippus Elector Moguntus.*
53. *Melchior Otto Epiſcopus Bamberg-genſis.*
54. *Philippus Fridericus Epiſc. Viennenſis.*
55. *Ioannes Baro de Reuſchenbergh.*
56. *Georgius Ragotſius. P. Tranſylvaniæ.*
57. *Auguſtus Dux Brunſvicenſis.*
58. *Alexander Baro de Vehlen.*

Ad Librum Septimum.

59. *Ioannes Caſimirus Rex Poloniæ.*
60. *Boguſlaus Chmieſnicki Dux Coſacco-rum.*
61. *Maximilianus VVilibaldus Comes in VVolfeg.*
62. *Gullielmus Comes de Lamboy.*
63. *Otto Chriſtophorus Baro de Sparr.*
64. *Carolus Guſtavus Vrangelius.*
65. *Thomas Fairfax.*
66. *Olivarius Cromvell.*

HISTORIARUM
Noſtri Temporis.

Authore

ADOLPHO BRACHELIO.

LIBER PRIMVS.

Complectens geſta annorum
1618. 1619. 1620. 1621.

Summarium Libri I.

ORigo turbarum Germaniæ, Unio, & Liga Principum. Matthias Cæſar, reſignat Regna Bohemiæ & Hungariæ, in Ferdinandum Archiducem. Bohemi tumultuantur ob Religionem, miniſtros Regios ex arce dejiciunt, mutant ſtatum Regni, proſcribunt PP. Societatis, declarantur rebelles à Cæſare, ejus copiæ ſub Tampierio, & Buquojo, item Bohemorum ſub Turriano & Mansfeldio, hic expugnat Pilſam, proſcribitur à Cæſare, qui committit cauſam Bohemorum Saxoni & Bavaro. Conſpiratio Veneta. Pluretum obrutum, cometa, A. 1618.
1619. *Turrianus invadit Moraviam, Auſtriam inferiorem, obſidet Viennam. Buquojus cædit Mansfeldium, ejus progreſſus in Bohemia. Rex Ferdinandus repudiatur à Bohemis: idem Francofurti eligitur in*

Cæſarem, & Fridericus Elector Palatinus Pragæ in Regem Bohemiæ, quem dehortantur à Corona Principes. Malum omen egredientis Heidelbergâ, Motus Hungariæ, Clades Hungarorum duce Humanajo. Bothlenius conſtituit ſe Principem Hungariæ. Motus Arminianorum in Belgio. Synodus Dordrechtana, ubi Arminiani condemnati 1620. Induciæ Hungaricæ, Electores decernunt ſubſidia Cæſari Mulhuſii. Bavarus paciſcitur cum Vnione Proteſtantium, Spinola invadit Palatinatum, Bavarus Auſtriam Superiorem, Saxo Luſatiam, Bavarus & Buquojus caſtra conferunt, pugna ad Raconitium, dein ad Pragam in monte Albo, fuga Palatini, deditio Pragæ, & reliquarum Provinciarum. Bethlenius conſtituit ſe Regem Vngariæ, mittitur contra illum Tampierius, tentat Poſonium, interficitur. Res Rheticæ Gallicæque, Matrimonium Regis Sueciæ, Diſcrimen Regis Poloniæ, prodigia 1621. Mansfeldii geſta in Bohemiâ & Iegerndorfii in Sileſiâ. Palatinus & Socii proſcribuntur. Vnio diſſolvitur. Pragæ afficiuntur ſupplicio rebelles. Res Buquoji in Hungariâ & ejus mors, atque elogium. Reges Angliæ & Daniæ intercedunt pro Palatino. Mansfeldii geſta in Palatinatu & Alſatiâ, ei properat in auxilium Chriſtianus Dux Brunſ-

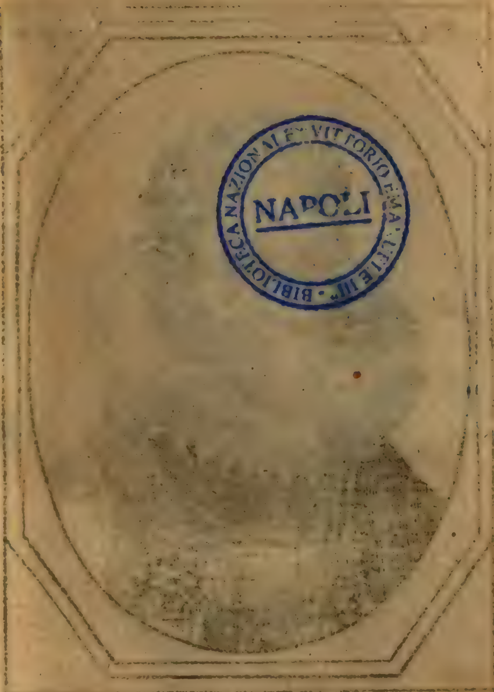
Brunſvicenſis , cui opponitur Comes ab Anholt. Societas Indica conſtituta apud Batavos. Iuliacum obſeſſum ab Hiſpanis. Res Galliæ,Poloniæ,Livoniæ, Mors Pauli V. Philippi III. Regis Hiſpan. Alberti Archiducis, Bellarmini, &c. Supplicium Calderonii.

BEllum atrox & multiplex, quod triginta per annos, vario eventu externis ſimul atque internis viribus in Imperio Germanico ætate noſtrâ geſtum eſt, compendio traditurus, operæ precium fecero, ſi cauſas ipſius, originemque paulo altius repetam: Vt quæ deinceps dicentur,&ad quos tanti mali principium referendū ſit,æquus lector ſepoſito partiū ſtudio faciliùs intelligat. Verùm authores turbarum Principesque citius, quam cauſas eorum reperias: Nam illos ipſa lux,literæque & facinora produnt: has in abdito pectoris alias atque alias non æquè agnoveris, cum ſæpius præmantur pudore, metuque infamiæ, aut quia ſic expedit. Nec una omnes cauſa impellit. Sed nihil magis noſtrorum temporum moribus receptum,quam falſas atque in ſpeciem æquas vulgi oculis obtrudere, quæ uti expertos non fallunt, ita apud ignaros rerum pro odio aut amore partium in diverſum trahuntur. Verùm me ad rerum geſtarum narrationem feſtinantem parum morabuntur, quæ jam pridem evulgatis in lucem commentariis ſuper deplorato imperii ſtatu prodita ſunt, & ſecuti paulo poſt belli non vana auguria fuere, quæ omnia prætermittere, & promiſſa brevitate alienum foret, & fortaſſe ſtudio partium obnoxium; à quo quam longiſſime abſum, homo privatus neque ulli eorum quos memoratu-

Act pub. tom. 1. *pag.* 63. 70. 81. 93 107. 117.

1618. rus ſum, beneficio aut injuria cognitus. Cæterum dum in Germania ſum, externorum non obliviſcar; Quorum pleraque ita hiſtoriæ noſtræ innexa ſunt, ut ſeparari non debeant, reliqua ab inteſtinis malis ſpacium reſpirandi lectoribus dabunt.

A. 1517. *Origo turbarum.* Igitur poſtquam ſuperiore ſæculo authoribus Martino Luthero, & Ioanne Calvino Religio Germanica in partes veluti ſciſſa eſt, mox concordia Ordinum cœpit corruere, atque ita fieri neceſſe erat, ut ruptâ cum Deo & Divis pace, pax quoque inter homines vaneſceret. Malum initio modicum, ut fere omnia, confeſtim ad juſti belli molem evaluit. Neque Carolo Cæſari, tot ditionum Domino, ocium erat uni Imperio intendere. Igitur pax armis quæſita, & poſtquam belli pertæſum, Paſſavii conſtituta, & tri-
A. 1555. ennio poſt Auguſtæ legibus firmata eſt. Excluſi tamen qui Calvini doctrinam ſequebantur & ne quid deinceps Eccleſiæ bonis adimeretur cautum. Inter hæc exciti Calviniani paulatim irrepere, ampla ad ſe ſacerdotia, & opulentiſſimos proventus trahere, ejectiſque Catholicis ſuam ubique religionem firmare. Nihil reliquum erat pulſis Catholicis niſi jus & leges, ſed vanum præſidium, nam Dicaſterium Spirenſe & aulam Imperatoriam quę duo ſumma ſunt Imperio judicia, variis primum appellationibus, reviſionibuſq; fruſtrabantur adverſarii, demũ dedignati, novum in Imperio judicium fieri poſtu-
Origo Unionu & Ligæ. 1609. *Lot. l.* 1. *c.* 1 § 6. lant, quod controverſias religionis finiret. Sed neque hujus rei facilis exitus, multo minus comitia, aut amica colloquia novo malo medebantur. Igitur projectâ ſpe longioris pacis res iterum ad arma ſpectare videbantur. Inde initium novorum fœderum. Quæ Proteſtantes *Unionem Euangelicam*, Catholici *Ligam Catholicam appellabant.* In hanc Moguntinus, Colonienſis,

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

P. 1 pag. 5.

MATHIAS
ROM: IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS
Germ: Hung: Bohem: etc. Rex.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

P. 1. pag. 5.

MAXIMILIANVS
COMES PALATINVS RHENI, VTRIVSQVE
Bavariæ Dux, S.R.I. *Archidapifer atque Elector.*

enſis, Trevirenſis Archiepiſcopi Electores, tum 1618.
Bambergenſis, Herbipolenſis, Salzburgenſis, Aichſtetanus Duces atque Epiſcopi. In illam Dux VVurtenbergicus. Mauritius Landgravius Haſſiæ, Erneſtus Onolsbacenſis, & Fridericus Durlacenſis Marchiones, Chriſtianus Princeps Anhaltinus, aliique & pleræque Imperii urbes nomina dederant. Deſignatus etiam utrobique Dux hic Maximilianus Dux Bavariæ, ibi Fredericus Elector Palatinus. Sollicitati interea magno ſtudio externi. Ab Vnione Angliæ, Galliæ, Daniæ Reges, Veneti, Batavi, Vngari, Bohemi, Tranſylvanique, à Catholicis Pontifex Romanus, Hiſpaniæ & Poloniæ Reges, Dux Hetruriæ, Princeps Belgii Albertus, Conſcripti mox milites per Germaniam, Belgium, Italiam, conſtituta pecunia, deſignati Quæſtores, omnia denique ad bellum ſummo ſtudio apparata.

In hoc Germaniæ ſtatu, Matthias Cæſar rerum potitus, nihil prius habuit, quam ut Ordines ad concordiam revocaret, admonitis utriſque ut periculoſa & contraria fœdera diſſolverent, quibus nihil niſi vaſtitas provinciarum, & pernicies Imperii quæratur. Se quidem effecturum apud Catholicos, ut extemplo arma deponantur, modo Proteſtantes idem faciant. Contra illi differebant, unionem ſuam ante annos aliquot Cæſare Rudolpho atque ipſo etiam Matthia non invito erectam, nullius exitium ſpectare, communi tantum præſidio atque adverſus injurias permiſſu Legum paratam, neque in Cæſarem, neque in ullos imperii Proceres quicquam hoſtile meditari. Atque id unicum in votis habere ut pax & concordia omnium Ordinum ſarta tectaque conſervetur. Itaque Cæſar ſolvendorum fœderum ſpe fruſtratus, ſimul ſenio, & morbis indies graveſcentibus confectus, ut quietas poſt ſe Provincias relinqueret, ſucceſſorem

Matthias Cæſar ſuadet ſolvi unionem.
Merc. tom. 5. l. 2 ad annum 1617. 1609.

1618. rem ordinare inſtituit. Nullos ipſe liberos habebat, nullos frater Rudolphus reliquerat, nec in Alberto Belgii Principe ſpes prolis erat. Evocatur è Stiriâ Ferdinandus, patruelis Cæſaris, Caroli Archiducis filius, ac Ferdinandi I. Cæſaris nepos. Erant illi ex Annâ Maria Bavara liberi, dein virtutes, & morum maturitas, quales principes decebant. Hunc adſumptum in Filium Cæſar Matthias, primo Regem Bohemiæ inaugurari curat. Adſenſere proceres. Sed ne adminiſtrationem regni capeſſeret ante exceſſum Matthiæ, interim Regio titulo contentus. Jamque in Hungariæ coronam idem præparabatur, cum ſubitus in Bohemia motus, diuturni belli origo, parvis initiis ſe repente exeruit.

1617. 29. Iun.

Origo turbarum Bohemicarum. Bohemi ſerò admodum Chriſtiana ſacra edocti, ſeu ingenio gentis, ſeu magiſtrorum improbitate in varios deinde errores lapſi ſunt, poſtremo etiam Lutheranam confeſſionem amplexi, in duas factiones ſcindebantur, Catholicam ac Lutheranam. Hos Cæſar Ferdinandus I. hic, uti & per omnem Germaniam publicæ pacis causâ permiſerat, addiderat privilegium Cæſar Rudolphus ut Lutheranæ confeſſionis Proceres ſuis in fundis templa extruerent. Id liberalius interpretati Lutherani & tanquam promiſſam licentiam adepti, collatis inter ſe pecuniis moliuntur templum in oppido Brunoviæ, cujus dominium ad Abbatem Brunovienſem ſpectabat, & alterum Cloſtergrabii, qui vicus Archiepiſcopo Pragenſi ſubeſt. Moniti cum non deſiſterent, defertur querela ad Cæſarem, ſed neque ejus juſſu inceptum opus omiſêre. Igitur mandato Cæſaris cives aliqui Brunovienſes capti atque in vincula conjecti ſunt, & templum Brunovienſe vi injecta occluſum, Cloſtergrabinenſem fabricam Archiepiſcopus Pragenſis

Majeſtate Brieff. 1609. Caraffa p. p. 71.

FERDINANDVS II.
ROM. IMPERATOR SEMP. AVGVST.
Germ. Hung. Bohem.. etc.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

ſis immiſſis operis dirui, & ſolo æquari mandat.

Ea re commoti Magnates Euangelici magno numero Pragam in Collegium Carolinum conveniunt. Deliberatum de conſervatione Privilegiorum, extruendis ubique templis, & liberatione civium Brunovienſium, quos injuſtè attineri querebantur. Increpiti à Cæſare per literas, quod ſe inſcio invitoque ſeditioſos conventus celebrarent, juſſique abſiſtere, adeo non acquievêre, ut menſe Majo, poſtquam pridie populum turbulentis concionibus ad libertatem ac licentiam vocaſſent, ipſam arcem ac Cancellariam irruperunt. In qua tum de publicis regni negotiis deliberabant præcipui ex miniſtris Regiis, Supremus regni Burggravius Adamus à Sternebergh, & Guilielmus Schlabata Cameræ Bohemicæ præſes, & Iaroſlaus Borzita, Comes à Martinitz, & Baro Popelius magnus ad ſanctam Mariam Prior, & Philippus Fabricius Secretarius. Ad hos vice Cæſaris querelas ſuas Proceres deferunt, libertatem Religionis, liberationem Brunovienſium jam non petunt ſed exigunt. Reſponſum à Burggravio & Popelio modeſte, uti viſum, Reliqui tres acrius reſtitêre. Itaque mox à proximis arrepti atque è feneſtris in ſubjectam aream præcipites dati. Vbi nihil læſos animadverſum, ſclopetis aliquot petiti ſunt, ſed ab hac quoque tempeſtate divina ope ſervatos fuga dein, & latebræ amicorum, iræ furentium ſubtraxêre, ex quibus Martinitzius haud multo poſt cum Secretario Viennam ad Cæſarem pervaſit, Burggravius & Popelius à Proceribus domum deducti, & per ſpeciem ſecuritatis appoſitis militibus cuſtoditi ſunt.

Ne quid autem in urbe turbaretur Henricus Matthæus Comes Turrianus princeps Rebellium per fora & præcipuas plateas equo vectus ad quietem cives compoſuit, teſtatus quod in

Marginalia: 1618. — *Lot. l.1. c.3. n.16.* — *Miniſtri Cæſarei præcipitantur ex feneſtrâ Lamor. cap.28.* — *Lot. lib.1. c.3. n.9.* — *Mutatio ſtatus Pragenſis.*

1618. arce factum fuiſſet, id ſe apud Cæſarem purgaturos. Ita facile ſedabatur tumultus, nam maxima vulgi pars Procerum ſtudiis favebat, eiſdem inſtitutis imbuti. Mox rebus novandis initium factum.

Creatio directorum.

Creati ex omni Procerum numero triginta Directores qui Rege abſente regni adminiſtrationem ſuſciperent. In horum verba præſidiarii & Cives Sacramento adacti, his arcis & portarum claves traditæ. Simul aperti carceres ac dimiſſi Brunovienſes. Incluſi eorum loco qui novis conſiliis adverſabantur. Et quoniam in tam audaci facinore Cæſaris iram haud temere metuebant, ad arma conclamatum.

Apologia Laur. Auſt. l. 2. pag. 38.

Collecti undique milites, erecta ſigna, corrogata pecunia, omnia demum ad bellum ſummo ſtudio parata. Interim edito in lucem ſcripto palam profitentur nihil ſe adverſus Cæſarem & regem ſuum moliri. Quod Sclabatam & Martinitzium & Secretarium ex arce præcipites dediſſent, more Bohemico, & exemplo majorum facto, qui in publicæ pacis turbatores, quales illi haud dubiè fuerint, ad eum modum non ſemel animadvertiſſent; beneficii loco habendum quod vivi evaſiſſent. Cæterum ſi quæ mutaviſſent, ad ſuam ſuorumque defenſionem, & publicam regni tranquillitatem quam Cæſari & Regi ſuo cordi eſſe ſcirent, pertinere.

Proſcriptio Patrum S. I. ex Regno Bohemia.

Apologiæ hujus Appendix fuit proſcriptio Patrum Societatis IESV. Intra octiduũ regni finibꝰ juſſi excedere. Addita pœna capitis in regreſſos, aut ſi quis pro reducendis ipſis intercederet.

Objecta Patribus, Laur. Auſt l. 2. pag. 43.

Multa illis objiciebant, turbatam pacem, diſputata privilegia Religionis, tum trahere omnia ad jugum Pontificis Romani, ſeducere plebem injurioſis concionibus, quibus nomen omne Proteſtantium indignis calumniis proſcindant, cor addere immenſas opes. Regum & Principum, quos à ſe alienos ſciant, cædem immiſſis percuſ-

ſoribus

ſoribus machinari, explorare arcana omnia per confeſſionem. Immiſcere ſe curis Reipublicæ, atque in perniciem Euangelicorum conſilia ſtruere, palam docere, hæreticis fidem non ſervandam. Hæc & hujuſmodi alia Patres, poſtquam jam Regno exiverant, egregio ſcripto modeſte refutavêre; nam & Privilegia Religionis nunquam evertiſſe. Suum quidem munus fuiſſe veritatem & capita Catholicæ fidei contra diverſum ſentientes omnibus modis aſſerere, feciſſe id ſine cujuſquam injuria, ſane ut facerent conatos. His Pontificis Romani Reverentiam ita innexam, ut ſeparari non poſſit, neque propterea Regnorum finibus, aut poteſtati Principum quicquam decedere, ſi is tanquam caput Eccleſiæ aut Rex ſacrorum ab omnibus colatur. In concionibus ſuis damnaſſe contrarias Religiones ſine contumelia cultorum. In toto regno quinque eſſe collegia, omnia ære alieno gravata, quorum annui proventus decem aureorũ millia non excedant, has eſſe illas immenſas opes, quibus omnium invidiam mereantur: De cædibus Regum & Principum antiquam eſſe calumniam, multorum jam ſcriptis refutatam, atque adeo ipſorum Principum teſtimoniis quorum vitæ inſidias ſtruxiſſe falſo arguerentur. Ex confeſſionibus præter ſalutem animæ, & profectum virtutis nihil rimari. Procurationem Regni & Reipublicæ iis relinquere quorum id officium ſit. Rogatos conſultoſque ſuaſiſſe quæ nemini obfuerint. Odiſſe hæreſin; hæreticos non item, quibus & fidem ſervandam doceant, modo nihil turpe nihil illicitum promiſſum ſit, nam id divino & naturali juri contrarium nemini unquam mortalium præſtandum. 1618. *Refutata.*

At Cæſar intellectis iis quæ Pragæ acciderant, poſtquam pœnitentiæ aut benignitati ſuæ locum *Cæſaris ad bellum Bohemi-*

1618. cum nullum ſupereſſe cognoſcit. Interim Turrianum, Ducem conſpiratorum, volitare cum globo militum, augere indies copias, jamque ad juſti exercitus modum excreviſſe, trahere urbes ſuas in partes, adigere in ſacramentum, firmare præſidiis. Dein quos ſibi fidos eſſe intelligat, circumſidere hoſtiliter, & ut præſidium ante ſacramentum novum accipiant extrema omnia comminari. Inſuper literas ſuas, & monita ſperni aut eludi vana ſimulatione obſequii; Cæpit tandem & ipſe ad arma circumſpicere, declarat publico edicto perduelles. Scribit ad omnes Ordines Imperii, Electores, Principes, liberaſque Civitates, ennarrat quanta cum injuria violatæ Majeſtatis, primarios regni miniſtros, inauditos & nullius facinoris compertos loco tuto & ſacroſancto, more barbaro, ex alto dejecerint. Id cum ſe purgaturos diffidant, provolare ad arma, eligere duces, contrahere copias, Interdicit igitur, rogatque ne ſuis in provinciis ſcribi militem patiantur pro rebellibus; ne aliunde evocato iter aut commeatum præſtent, ne ope aut conſilio adſint. Mox Henricum Comitem Tampierium in bello Veneto nuper eximiè probatum ducem mittit cum copiis ad fines Bohemiæ, Illi ſublegat non multo poſt majori cum imperio Carol Longuevallium Comitem Boquoy. Adjuncta eidem ab Alberto Belgarum Principe duo equitum ſex peditum millia, robur haud dubie Cæſarei exercitus. Inter tribunos, præfectoſque legionum eminebant Henricus Iulius, è ducibus Lavenburgicis, Balthaſar Marradius eques Commendator Melitenſis, Comes Bucheimius, Colaltonius aliique magno numero. Sed jam Bohemorum exercitus immenſum excreverat, Triginta equitum peditumque millia quidam tradidere, adjunctis Sileſiis, Moraviſque, Et Erneſtus Mansfeldius à militia

cum apparatus.

Aub. Myr. de bello Bohemico.

Caraffa. pag 78.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE III NAPOLI

CAROLVS de Longuevall
COMES DE BVQOY, BARO DE VAVX etc.
Dom. Auſtriacæ, per Belg. et Germ. Cam. Mareſcall.

à militia Sabaudica exauthoratus; ſuam ſecum 1618.
Legionem ad partes Bohemorum traduxerat, acceptuſque cum honore, ſupremus tormentorum præfectus renunciatus eſt. Primum operum Mansfeldii fuit expugnatio Pilſæ. Immiſerat Tampierius paulo ante validum præſidium, manebatque Civium potior pars fida Cæſari, quanquam ſæpe invitati à Rebellibus ut tranſgrederentur in partes. Igitur poſtquam conditiones urbs aſpernatur, vi adhibita capitur à Mansfeldio. Cives novo ſacramento in verba Directorum Bohemiæ adacti. claves portarum, atque arma juſſi tradere. Pilſa eſt inter primarias Regni, ac fere poſt Pragam præcipua, accipiendis ex Germania auxiliis, & commeatu opportuna imprimis, conſtantis fidei in Reges, eoque ſemper rebellium armis appetita. Ante annos centum & octoginta ab Huſſitis decem menſibus circumſeſſa, tandem eruptione facta & profligato hoſte ſeipſam liberavit, in qua victoria cum Camelum hoſti ademiſſent, animal inſolens & tunc primum in Bohemia viſum, obtinuere à Sigiſmundo Imperatore, ut effigiem belluæ in Inſigni civitatis deinceps præferrent.

Pilſa capta à Mansfeldio.

Laur. Auſt. lib. 2.

1433.

At Cæſar Matthias, quanquam fidæ urbis amiſſione perquam infenſus Imperiali fulmine notaviſſet Mansfeldium, jamque ſe ipſe modis omnibus ad bellum pararet, non tamen omiſit pacis conſilia, rogat per literas Legatoſque Maximilianum Bavariæ Ducem, Ioannem Georgium Electorem Saxoniæ, alioſque Imperii Electores & Principes, ut pro ſua in Imperio autoritate, opponant ſe Bohemiæ motibus, hortentur Proceres ad fidem obſequiumque; inſpiciant poſtulata ipſorum, pacem denique & tranquillitatem regni omni modo procurent. Iam enim non Bohemi modo, ſed Sileſii, Moravique,

Cura Cæſaris in componendis turbis.

1618. ravique, & Luſatii vicinæ cognatæque Provinciæ turbabantur, tractæ eodem exemplo & pulcherrimo pietatis prætextu, dum vindicanda in libertatem Religio aſſeritur. Simul Ordines Auſtriaci Viennam à Cæſare convocati uti in commune conſulerent, nihil certi expediebant. Eo magis quod jam Comitem Turrianum, diviſo exercitu, quorum partem ipſe, alteram Comes Schlickius ducebat, appropinquare in Auſtriam nunciabatur, & ſane aderat ipſe infeſtus promiſſa ſecuritate, & libertate Religionis, cui plerique Nobilium ſtudebant, eoque Bohemicis progreſſibus non adverſi. Interim Ferdinandus jam quoque Hungariæ Rex ab ejus Regni Proceribus ſalutatus non deſtitit hortari per literas Bohemos, & ſe arbitrum, deprecatoremque apud Cæſarem offerre. Idem Sigiſmundus Poloniæ Rex, Idem Elector Saxoniæ Ioannes Georgius aliique Principes ſerio monere; ſed ad arma converſis, & numero victoribus nulla erat, aut certe exigua pacis cura. An quod ingentibus aliorum promiſſis ſtimulabantur, qui in omnes occaſiones intenti unde belli initium expectabant.

Bohemi fruſtra commonentur ad pacem.

Externa. Laur. Auſt. lib. 2. Lotich. l. 1. c. 3. Conſpiratio Veneta detecta.

Dum hæc in Bohemia geruntur, ingens periculum Reſpublica Venetorum evaſit, ſexaginta tribuni militum interficere Magiſtratum, urbemque delere incendio conſpiraverant, quo Authore, qua cauſa apud ſcriptores non reperio. Aſſumpti in conſcientiam ſeptingenti circiter ex diverſis nationibus, alii mille extra urbem per naves diſpoſiti, præparati ignes, tormenta, armaque interſcindendis pontibus. Mirum eſt in tanto numero conjuratorum nihil emanaviſſe. Tandem unus ex conſciis aliud ob crimen carceri addictus, ſpe liberationis rem aperuit. Correpti qui inveniri poterant, nam multi detecta conſpiratione aufugerant. & ſupplicio

ovin-
o &
ican-
Ordi-
ti uti
edie-
rria-
ſe, al-
opin-
derat
rtate
pant,
i. In-
Rex
ſtitit
rum,
dem
or Sa-
ſerio
o vi-
cura.
nula-
unde

is pe-
agin-
n, ur-
quo
repe-
ti-cir-
extra
gnes,
ibus.
n ni-
aliud
ionis
rant,
nt. &
licio

NAPOLI

WILHELMVS
PRINCEPS ORANGIVS ORDINVM
Confæderatorum Belgii militiæ Generalis.

ſupplicio affecti. Indici data impunitas, & annuum præmium, ipſi hæredibuſque conſtitutum, monumentum fidei in Rempublicam. Apud Helvetios quoque & Rhetos turbatum, punitique qui cum exteris Principibus periculoſa conſilia adverſus patriæ libertatem miſcuiſſe arguebantur. Sed mox Plureti oppidi miſerabile excidium animos alio avertit, Situm erat ad radices montis Contonii, in ſaltibus Rheticis, haud procul Clavenna, utramque Mayra rivus præterfluens in Larium lacum effunditur, Oppidum elegantibus ædificiis, & amœno collium proſpectu, Itali præcipue mercatores frequentabant. Igitur Nonis Septembribus intremiſcente paulum terra pars montis repente à reliquo avulſa toti oppido, & proximo pago Schilano incubuit, eo gravior ſtrages fuit, quo improviſior, oppreſſi ad unum omnes, & communi quaſi lapide in tumulum contecti. Mayræ curſus interceptus aliquantulum, demum reperto exitu in priorem alveum ſe recepit, relicto lacu ad milliare fere Italicum. Pridie quam vicus everteretur, gravis & inſolitus fœtor omnium nares offendit inventuſque qui imminentem calamitatem prædiceret, & contemptus. Quatuor tantum evasêre, frater præfecti negociorum cauſa Rongaliam profectus, & Franciſcus quidam cum cæmentario, promendo in cœnam vino proximam in rupem progreſſus. Quartus fuit puer quidam elinguis extra mœnia in horto pomis Perſicis carpendis repertus. Poſtridie tanta fuit fœtoris gravitas, ut foſſorum multi ſuffocati, atque interempti ſint. Hæc apud Rhætos. Non multo poſt cœleſte etiam & gravius oſtentum univerſam Europam conterruit. Menſe Novembri minaci cauda tanquam flagello armatus Cometa apparuit, Ortus apud Scorpionem in Zodia-

1618.

Pluretum lapſu montis obrutum. Plurs. Lago di Como.

Cometa.

1618. co, Martem inter & Mercurium bellicoſos planetas paulatim tropicum Cancri egreſſus atque inSeptentriones vergens evanuit. De natura, loco & præſagiis ipſius Aſtronomorum noſtri temporis ingenia certavêre. Cæterum magnitudine & ſpecie memorabilis extitit, bellique Germanici, cujus tum primordia parabantur, prænuncius non vanè habitus. Digniſſimum eſt obſervatu duraviſſe ad dies fere triginta, cum totidem annos in Germania noſtra acertime depugnatum ſit. Obiere eodem anno Maximilianus Archidux, Magiſter Ordinis Teutonici, & Anna Imperatrix ac Cæſaris Matthiæ uxor, Hungariæ & Bohemiæ Regina, genita Ferdinando, Ferdinandi Primi Imperatoris filio. Conjugem ſuam multo poſt ſecutus eſt Imperator ipſe Matthias anno ætatis ſexageſimo ſecundo, Imperii ſexto. Natus eſt Maximiliano II. Cæſare. Inde à fœderatis Belgii Proceribus ad gubernationem Provinciarum evocatus, non ſine offenſa Philippi ſecundi Hiſpaniarum Regis, poſt quadriennii moram, diſcordia & inconſtantia Ordinum, ſimul evocatione Principis Alenconii perquam infenſus in Germaniam revertit. Regnis Hungariæ & Bohemiæ vivo adhuc Rudolpho fratre, eo mortuo, Imperio potitus eſt, quæ omnia Ferdinando patrueli magnis motibus turbata reliquit.

Ab anno 1618. uſque 1648.

Obitus Maxim. Archid. 2. Nov.

15. Dec. Annæ Imperatricis.

20 Mart. Cæſaris Matthiæ.

Strada dec. 2. lib.

1619. Nam Bohemi intellecta morte Cæſaris, etſi à Rege Ferdinando Privilegiorum confirmatio ſtatim mitteretur, multo audacius bellum promovebant, propoſitis ad pacem iis conditionibus, quas vel illi ipſi admiſſum iri deſperabant, ſimul largius auxilium pollicebantur, Sileſii, Moravi, Hungari, qui ejectis Patribus Societatis IESV eodem plane exemplo ſuam defectionem auſpicabantur. Adhæc exhauſta continuis

Geſta Bohemorum poſt mortem Cæſaris.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III · NAPOLI

P. 1. pag. 14.

LOVIS DE BOVRBON
DVC D'ENGVIEN PRINCE DV SANG
ET PAIR DE FRANCE.

tinuis funeribus domus Auſtriaca contra tot motus parum valitura videbatur, longinquo Regis Hiſpaniæ auxilio, nec admodum firmo, cum novis ipſe bellis quotidiè implicaretur. At verò maximam ſpem novis rebus vacans Imperium offerebat, cujus vicariam adminiſtrationem Saxo & Palatinus, Electores de more inierant: hic etiam novis Bohemorum conſiliis clam immixtus, & unionis Euangelicæ Dux armis, & exercitu validus. His rebus & auxilio Sileſiorum confirmatus Turrianus invadit Moraviam, multas civitates, Zuambram, Lipnitium, Olomutium, aliaſque nullo reſiſtente ſuæ poteſtatis facit, proceres in fœdus cum Bohemis adigit, inde in Auſtriam inferiorem irrumpit, occupataque Labavia ad Viennæ ſuburbia exercitum ducit. Inerat Rex ipſe Ferdinandus, & Auſtriaci proceres utriuſque Religionis inter ſe factionibus diſſidebant, conſpirabant cum Turriano non pauci civium. Nunquam anguſtior res Auſtriacis fuit. At non ideo animum deſpondit Ferdinandus. Memorant Regem eo tempore deprehenſum à Camerario, cum in conclavi ſuo ante Chriſti è Cruce pendentis effigiem humi pronus dejectuſque jaceret, Mox advenienti Bartholomæo Villerio, ſuo è Societate IESV confeſſario, affirmaſſe brevi affore divinam opem. Neque ſpes ſua Religioſum Principem feſellit. Non multo poſt Turrianus omiſſo obſidendæ Viennæ conſilio, ad tuendam Bohemiam à Directoribus revocatur, quod ita accidit, Buquojus obtinebat Budovitium cum exercitu octo fere millium, & abſente Turriano liberioribus incurſionibus Bohemos infeſtabat, oppoſuere illi manum idoneam, acceſſit & ipſe Mansfeldius, eductis è Pilſa copiis quas validiſſimas habebat. Neque id latebat Buquojum, progreditur obviam

1619.

Vienna obſidetur à Turriano.

Caraff. pag. 84. Lamor. de virtut. Ferdin. II. cap. 2.

Mansfeldius cæditur Lot. lib. 2. c. 6. n. 7.

1619. obviam Mansfeldio, & cum omnibus copiis pene ad internecionem delet, capta vexilla quatuordecim, duo tormenta, & muli quatuor, inſtrumentum ducis argenteum geſtantes, cum apparatu militari & tormentario non contemnendo. Ipſe Mansfeldius, via ferro aperta, per medias Hungarorum alas victorum manus evaſit. Hæc clades etſi non magna, cum ſumma adhuc rei conſtaret, adeo conterruit Directores, ut feſtinatis curſoribus vocarent ex Auſtria Turrianum, & tanquam in cervicibus hæreret Buquojus, communire Pragam novis operibus inſtituerent, publicato edicto, quo omnes regni incolas in armis præſto eſſe pro libertate patriæ jubebant, & ſane Buquojus non ignarus militarium artium famam victoriæ in immenſum ſpargebat. Fronsberga arx, & oppidum Roſenberga cum vim meditarentur vi capta & ad terrorem cæterorum immitius tractata; pecoris magna copia, & quicquid prædæ fuit militi conceſſum.

Laur. Auſt. lib. 3 pag. 15. ex Canc. Anhalt.

Dum hæc geruntur vi atque armis, occulta conſilia Directorum Ordinumque Pragæ majus aliquid parturiebant, nempe quomodo imperium Auſtriacum excuterent. Dein quam Reipublicæ formam, Regiamne, an Optimatum & liberam amplecterentur. Erant qui tranſigendum cum Rege Ferdinando ſuaderent æquis conditionibus. Hanc enim eſſe ad pacem viam facillimam, cætera duo nec prompta expeditu, & ſi vincerentur durioris jugi ac juſtæ ſervitutis materiam. Hæc ſententia paucis placuit: prævalentibus iis, quos rerum novandarum cupiditas, & veniæ deſperatio, ad perficiendum id, quod cœperant, ſtimulabat. Neque hi inter ſe conveniebant, quibuſdam libertatem, aliis Regium imperium præferentibus. Libertatem ipſa nominis dulcedo & gloria ſuadebat.

Memo-

Memorabantur exempla Batavorum, Helvetio- 1619.
rum, Venetorum. Neque ſi Rex eligendus ſit facile inveniendum, qui invidiam excedat. Spretos videri quotquot præterirentur, & novos jam hoſtes. Vicêre tamen quibus Regem eligi placebat. Ita jam aſſueviſſe Bohemos, & creandum, qui gratus multitudini, propriis quoque viribus regnum tueri poſſit. Propoſiti in exemplum, Rex Daniæ, tum Sabaudiæ, Saxoniæ & *Lotieb.*
Bavariæ Duces, tum & ipſe Fridericus Comes *lib.3.c.2.*
& Elector Palatinus. Affirmabant; Reduci hoc *Laur.*
modo jus vetus Bohemorum, quibus Regem *Auſt. lib.*
legere, non pari aut naſci conveniat. Potentia *3.fol.197.*
Auſtriacorum, & adulatione Procerum multos jam annos ex una domo Regem acceptum. Inde jus in hæreditatem trahi. Ferdinandum Archiducem pari dolo à Matthia Cæſare intruſum Regis Electi nomen ſuſtinere noluiſſe, receptum non ſtetiſſe pactis in quæ juraverit, Privilegia Religionis confirmaſſe literis, re & facto evertere. Iam quoque inducto externo milite florentiſſimum Regnum, & innoxios incolas ferro & flamma hoſtilem in modum perſequi, adeòque non Regem, ſed regno etiam indignum habendum, ſufficiendumque in locum ipſius, qui tantam perſonam ſine cujuſquam injuria fortiter, & cum decore ſuſtineat. Cum igitur in hanc ſententiam itum eſſet, confirmato inter ſe arctiori fœdere, omnium ſimul provinciarum Bohemiæ, Sileſiæ, Moraviæ, Luſatiæque Ordines decernunt diem, quo ad electionem novi Regis conveniant, repudiato Ferdinando.

Sed jam ille in quo licet admirari vices rerum *Ferdinandus fit Cæſar.*
humanarum, caput Imperii parabatur. Ioannes Schwickardus Archiepiſcopus Moguntinus & Electoralis Collegii Decanus audita morte Cæſaris convocaverat de more Francofurtum Septemviros, fruſtra Bohemis obnitentibus, ne

Ferdi-

1619. Ferdinandi, tanquam Regis Bohemiæ atque adeo Electoris eo in conventu ratio haberetur. Optabat Palatinus moras interregni longiores rebus turbandis perquam idoneas, monebat ne electio præcipitaretur, componenda ante diſſidia, tollendas controverſias, tum rectius eligi, cui pacatum Imperium traderetur. Nihil ea Palatini aut Bohemorum ratio reliquos Septemviros morata eſt, quin ad diem conſtitutum convenirent. Maturandam omni ope rem cenſebant quo major eſſet ex bello metus, nihil luctuoſius Imperio accidere, quam ſi flagrantibus ubique turbis diu ſine Rectore relinqueretur, qui authoritate & ſapientia rebus afflicti mederi poſſit. Obiere hunc diem Electores Eccleſiaſtici per ſe, Ioannes Schwicardus Moguntinus, Lotharius Trevirenſis, Ferdinandus Colonienſis, tum ipſe Bohemiæ Hungariæque Rex Ferdinandus, reliqui tres miſere Legatos, Saxo VVolfgangum Comitem Mansfeldium, Palatinus Ioannem Albertum Comitem Solmenſem, Brandeburgicus Adamum Ganſium Baronem de Purlitz. Ante Idus Iulii omnes Francofurtum advenerant, & paucos dies morati, dum plenioribus mandatis Legati inſtruerentur, octava tandem & vigeſima Auguſti inter diſpoſitas armatorum civium centurias in Curiam proceſſere. Electus eſt in Cæſarem conſenſu omnium Rex Ferdinandus ac inſequentis menſis initio, ab Electore Moguntino auguſtiſſimo Miſſæ ſacrificio, Imperialibus inſignibus de more ornatus.

Act. Pub. tom. 1, pag. 514. &c. Caraffa. fol. 88.

Fridericus Comes Palatinus elegitur in Regem Bohem.

Interea Legatis Bohemorum Pragam reverſis non confecta ex ſententia legatione ſimul intellecto Regem Ferdinand. in Electorale conſiſtorium admiſſum, jamque id agi uti Rex Roman. ac Cæſar renunciaretur, Ordines provinciarum multum conqueſti, poſtulatorum

ſuorum

ſuorum tam exiguam rationem haberi, ipſi quoque nihil conſenſu Septemvirorum territi, abdicato, uti memoravimus, Ferdinando, ad novi Regis electionem magno numero conveniunt. Prælatus multitudine ſuffragiorum Fridericus Elector Palatinus, ac fere conſenſu omnium Rex deſignatus. Mox decreta Legatio; Et ad accipiendam Coronam accerſitus Elector non diu dubitavit ratum de ſe habere Iudicium Bohemorum. Profectuſque Pragam cum Vxore & liberis novo ritu inauguratur. Ea dies tot deinceps calamitatum Germaniæ initium fuit. Memorant quo die Heidelberga exceſſit, confluente ut fit multitudine novum honorem gratantium; aut pericula in quæ ſe induceret, miſerantium, viſum illacrymari, non ſine omine eorum qui comitabantur, ſive jam imminentem è Bohemia tempeſtatem præſagiebat animo Princeps, ſi ſibi relinqueretur non malus, ſive ſupremus Patriæ adſpectus, nam ſemel duntaxat, idque perbrevi tempore, deinde Heidelbergam reviſit, etiam inſcientem inopinata mœſtitia perculit. Neque enim tanta in re plane extra omnem ſollicitudinem fuiſſe crediderim, etſi magnis authoribus niteretur. Certe Dux Bavariæ, multi præterea Electores, Principeſque, & externi Reges non deſiſtebant interpellare literis, legationibuſque, & hortari ut ad tranquilliora conſilia animum adverteret, docebant quanta injuria Regem ſuum Bohemi repudiaſſent; non omiſſurum vel cum omnium provinciarum periculo tanti Regni, & tot ditionum jacturam. Conſideraret quam levia eſſent, quamque inania quæ in Ferdinandum conjicerent. Idem ipſi, atque aliis Regibus, Principibuſque poſſe accidere. Nullum diem Regni, & Majeſtatis ſuæ ſecurum fore, ſi id in Dominos ſubditis impune liceat. Imo ſi Ferdinandus Rex contra

1619.

Lot. lib. 3. c. 4. & 6. Laur. Auſt. lib. 3. pag. 238. &c.

1619. contra leges & pacta peccaverit, cur ſua in cauſa ipſi judicium ſumerent. Deferrent controverſiam ad principes Imperii, admitterent arbitros, nihil recuſare Ferdinandum quo minus res æquis judicibus permittatur. Videret quam labem famæ ſuæ inureret occupando aliena. Quid ſi bello cadat, amiſſurum etiam propria, qui tueri rapta non potuerit, facile bella ſumi etiam ab ignavis, non deponi niſi cum victori libuerit. Hæc atque alia hujuſmodi etſi meritò turbare Principem poterant; tamen multa extimulabant, Regium nomen per ſe primum Domui Palatinæ inferendum, tum juventus ipſa avida gloriæ & periculorum contemptrix. Socer Iacobus Britanniæ Rex, Genero & filiæ, & Nepotibus non defuturus. Amici Principes Vnionis. Favor & ſtudia Batavorum, ſpes occultæ ab externis. Honeſtus in ſpeciem titulus, quia poſtulabatur.

Motus Vngariæ.

Sed propinquum & præſens auxilium adferebat Princeps Tranſylvaniæ Gabriel Bethlenus, is jam diu à Bohemis ſollicitatus in partes pari Religionis cauſa, cœpit ſcribere milites, & ſe ad bellum omnibus modis parare, evulgato rumore, tanquam hæc omnia adverſus Bohemos pararentur. Interim ſociato cum Bohemis fœdere, poſtquam renuntiari Palatinum Regem intelligit luſtrato apud Claudiopolim exercitu, magnis itineribus in Hungariam ſuperiorem infeſtus irrumpit. Receptaq; ibidem ad ſe Hungarorum rebellium firma manu Redegum Ferentium, & Sethſium Georgium tribunos cum XVIII. millibus tranſmittere Tibiſcum, & occupare Caſſoviam jubet. Præerat urbi Andreas Doczius per Hungariam ſuperiorem rerum militarium præfectus, nihil hoſtile metuens, & paulo ante literis Principis de pace abundè confirmatus, cum repente adſunt Tranſylvani, circumve-

Lotich. lib. 4. c. 1.

Clauſenburg

Teyſſa.

Caſchau.

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE III
NAPOLI

FRIDERICVS
COMES PALATINVS RHENI, S.R.I.
Elector et Dux Vnionis Princ. Proteſt. etc.

cumveniunt eluſos, oppidumque & præfe- 1619.
ctum tradi poſtulant. Ea re perterriti Caſſovienſes, nam extrema omnia minabantur niſi paruiſſent: ſe atque oppidum hoſti dedunt. Doczius captus miſſuſque in Tranſylvaniam moritur. *5. Sept.* Hæc irruptio ingenti terrore Catholicos; quique Cæſaris partes fovebant perculit. Fit magna fuga, ſacrorum maxime hominum in quos atrocia & pudenda dictu exempla, barbaro more edebantur. Non deerant qui Tranſilvanorum progreſſibus lætarentur, ſtudio Religionis cujus libertatem ſub Calviniano Principe exemplo Bohemorum quærebant. Ita Hungaria turbinis inſtar decurſa, patentibus ubique portis, ſeu metu, ſeu amore Bethlenio ſubditur. Ad Comorram & Iaurinum hæſit impetus victoris, quæ oppida loco & ſitu valida, firmo præſidio Auſtriaci communiverant. Igitur diviſo exercitu partem in Moraviam uti Bohemis promiſerat mittit, & cum Turriano conjungit. Partem ipſe ad Poſonium obtinendum ducit. Inerat Palatinus Vngariæ, & præſidii aliquantum, jamque eo tres veteranorum cohortes Buquojus ſubſidio miſerat, cum tormentis aliquot. Quas ubi conſediſſe in ſuburbio imbribuſque & itinere feſſas Bethlenius intelligit, nocte intempeſta immiſſis Vngaris aggreſſus, pene ad internecionẽ delet, Rudolpho Tieſsenbacho tribuno vix elapſo. Ea res maturavit deditionem. Iamque intercepto Viſceto, atque arce Eberſtorffia ad Viennæ uſque mœnia exercitum & terrorem tulit, cum ſubita Ragotſii clades in ulteriorem Hungariam retraxit. Georgius Comes Humanajus ex Hungariæ Dynaſtis fidus Auſtriacis, primo Bethlenii adventu cum parva manu in Poloniam profugerat, ibique collecto exercitu, & validis auxiliis firmatus revertit in patriam. Occurrit illi Ratgotſius quem cum parte copiarum

Margin notes: **Komorra.** **Raab.** **Preſsburg.** *Lotich. lib. 4. c. 2. n. 10.* *Clades Vngarorum Humanajo.* *Lotich. l. 4 c. 4. n. 3. Laur. Auſt. l. 3. fol. 244.*

1619. copiarum Bethlenius Caſſoviæ præſidio reliquerat pugnatur, pelliturque Humanajus, neque propterea animum deſpondet, redit. haud multo poſt recentibus copiis auctus, fit iterum acris pugna; qua in biduum extracta cum neutri loco cederent, tandem Poloni ſimulata fuga, poſtquam Vngaros Tranſylvanoſque omiſſis ordinibus quaſi parta victoria tranſcurrere ad prædas conſpiciunt, illico ingreſſi, incompoſitos atque impeditos adorti facile fundunt. Cæſi pedites fere omnes, Equitatum & Ducem ipſum Ragotſium fuga abſtulit. Ea clade nunciata Bethlenius omiſſa Vienna Redegum Ferentium cum parte militum coercendo Humanajo dimittit, ipſe cum reliquis Poſonium contendit, indictoque conventu cogit Proceres, ac ſe, repudiato Ferdinando Cæſare, Principem Hungariæ renunciari curat, repetito cum Bohemis ſanctiori fœdere, quorum exemplo jam altiora ſtruebat.

Cæſaris cura in componendis turbis. Caraffa. fol. 89.

Interea Ferdinandus Cæſar peracta coronatione Francofurto diſcedens, Heibipolin, inde per fines Palatinatus, Auguſtam Vindelicorum; tum, Monachium, & Græcium, poſtremo Viennam ipſam incolumis appulit, contra quam multi ſperaverant, rati non evaſurum ſtructas inſidias ſine parricidio. Sed uti ſua illum innocentia & majeſtas protexit, ita reverſum jam atque extra periculum poſitum, præter Coronæ Bohemicæ rapinam, de turbata Vngaria novus repente nuncius perculit. Simul unionis Euangelicæ Principes primo Rotenburgi ad Tubaram, dein Norinbergæ congregati, præſente ipſo Friderico qui ſe pro Rege Bohemię ferebat, haud obſcure minabantur, non omiſſuros ſe arma, neque defenſionem Bohemorum, niſi Cæſar primum, dein Bavarus partium Catholicarum Dux arma poſuiſſent. Iubebant intermitti

Caraffa. fol. 94.

delectus,

delectus, qui à Catholicis Principibus ad ſui 1619.
præſidium parabantur: Dicaſterium Spirenſe,
& Aulicum Cæſaris, in formam à ſe præſcri- *Act. Pub.*
ptam redigi, bona poſt tranſactionem Paſſavi- *lib.4.fol.*
enſem ab Acatholicis poſſeſſa, poſſeſſoribus re- 698.
linqui, atque hæc intra ſpacium bimeſtre effici volebant. Tot ergo difficultatibus circumventus Cæſar, cum haud dubiè animadverteret grave bellum imminere: Rapi Vngariam à Tranſylvano; Bohemiam, Sileſiam, Moraviam à Palatino, nutare Auſtrios, minari confœderatos, omnia infida aut infeſta eſſe, præter paucos Catholicos, quantum ſtudio aut cura provideri poterat omnes in partes animum verſabat. Principibus unionis molliter reſcripſit, viſurum poſtulata ipſorum, poſtquam res domi compoſuiſſet, coronam Bohemicam per ſummam ſibi injuriam ereptam negligere non poſſe, etiam ut maxime cupiat, nihil ibi niſi ſua repetere, neque ſperare tam iniquum in ſe quenquam futurum, qui id impediat. Sane ſi Palatinus ſibi licere exiſtimet aliena invadere, rapta armis ac ferro tueri, cur ipſe ſua recuperare, & vim vi arma armis opponere nõ poſſit. Scripſit iiſdem Maximilianus Bavariæ Dux, arma quæ ipſe ſumpſiſſet quæque Catholici pararent exemplo ipſorum ſumpta, pariter deponenda cum ipſi præiviſſent. Poſtulata quæ offerrent non ſui eſſe judicii, ſed ad totius Imperii conventum pertinere. Suadere ut omiſſis minis quas non occulte jaciant mitiora conſilia amplectantur. Nam ſi rem ad bellum deduci acciderit, id futurum ut florentiſſimum Imperium propriis viribus everſum, externis demum Principibus, aut Turcis ipſis in diſcordiam noſtram vigilantibus prædæ fiat. Monuit dein Electores Catholicos ut feſtinatis delectibus quantum poſſent numerum militum pararent, atque ad ſe perducerent.

Nihilo

1619. Nihilo ſecius pro Cæſare Rex Hiſpaniæ, Poloniæ, aliique confœderati Principes laborabant.

Motus in Belgio. Myr. de bell. Bohem. 26. Loticb. lib. 4. c. 6. Eodem tempore in Hollandia religionẽ turbavit, jamq; res ad arma ſpectare videbatur. Author novarum opinionum Iacobus Arminius, anno hujus ſæculi ſexto, Lugduni, ubi profeſſorem agebat, nova fidei capita de Prædeſtinatione, Gratia, liberoque arbitrio commentus, multos ut fit ſectatores habuit. Oppoſuit ſe illi Franciſcus Gomarus purioris Calviniſmi retentior, crevit hæc diceptatio, magno ſtudio Procerum, & multitudinis, ut fit in re nova. Iamque Vltrajecti aliiſque in urbibus Arminiani dejectis magiſtratu Gomariſtis, invadere Rempublicam, ſcribere ad ſui defenſionem milites, & ſuam ubique ſectam promovere ſtudebant. Ea res cum fœderatis Ordinibus civilis belli initium, & haud dubie ad diviſionem, adeoque exitium provinciarum ſpectare putaretur, occurrendum in tempore cenſebant, priuſquam coalitis utrinque viribus remedium fruſtra eſſet. Datum ergo negotium Mauritio Principi, ut Vltrajectum, aliaſque urbes quæ ad arma ſpectabant in ordinem redigeret, factum id conſilio magis quam vi. Simul indicta Dordracum conventio, ubi de Calvinianæ profeſſionis capitibus diſputaretur. Invitati etiam Arminiani. Confluxere Batavi magno numero, quidam etiam ex Germania, Angiliaque. Igitur ſuperantibus Gomariſtis Arminiani damnati, juſſique dominio fœderatorum Ordinum excedere. Captis jam ante & Hagam in cuſtodiam miſſis Ioanne ab Oldenbarnefelt, Advocato Hollandiæ, Ægidio Ledenbergio Vltrajectino, Rumoldo Hogerbetio Leidenſi, & Hugone Grotio Roterodamenſi, Syndicis. Hæc primaria Arminianorum capita cenſebantur, & rebus novis haud occulte *Laur. Auſt. lib. 3. fol. 277.* ſtuduiſſe. Barneveldio multa objecta quæ con-

tra publicam pacem molitus eſſet, ſed capitale 1619.
reo fuit, quod caput Iudicii Principem Mauritium infeſtum adverſariumque habebat. Igitur menſe Majo Hagæ, in ſolenni Ordinum conſeſſu damnatus, in Aula Mauritiana capitis ſupplicio affectus eſt anno ætatis tertio & ſeptuageſimo capite incurvo & baculo innixus. Dum floruit, rerum politicarum ſcientiſſimus & Reipublicæ ſuæ Cato habitus, certè magnorum Europæ Principum conſiliis immixtus.
Ledenbergius voluntariâ morte damnationem, *Laur.*
& longiores cruciatus antevertit, infamiam *Auſt. lib.*
non evaſit. Cadaver loculo incluſum atque è *3. fol.*
furcâ ſuſpenſum eſt. Hogerbetius & Grotius *277.*
perpetuis carceribus addicti, ex quibus Grotius non multo poſt deceptis cuſtodibus elapſus, Antverpiam primum, dein Luteciam Pariſiorum liber appulit.

Sequitur annus flagrante demum bello, & 1620.
memorabili rebellium clade inſignis, nam Cæ- *Cæſar pa-*
ſar ne multitudine hoſtium obrueretur, pactis *ciſcitur*
cum Bethlenio ſemeſtribus induciis ut vires *inducias*
omnes in Bellum Bohemicum conferret, di- *cum Vn-*
mittit Henricum Iulium ex Ducibus Lavenbur- *garis.*
gicis & Hieronymum Elverium Conſiliarium *Dimittit*
Aulicum, ad Electores Principesque Imperii, *Legatos.*
& Chriſtianum IV. Regem Daniæ; alios in *Lot. l. 5.*
Angliam Galliamque ablegat, evulgato ſimul *c. 1.*
libello docet quam contra omne jus & patrias leges pauci perduellium receptum, ſe unctumque Regem Bohemiæ nullo ſuo merito exuere machinentur. Electo vocatoque Friderico Palatino, qui aliis oblatam dignitatem jure aſpernantibus, alienam coronam invadere non dubitaverit. Itaque rogabat ne quis tam perniciosis Bohemorum conſiliis faveret, quin ſibi potius adeſſent; ut ſi non pace, quod optaret, armis certe & juſta vi in avitas ditiones

1619. *Reſpondet Legato Angliæ Lotich. lib.5.c.6.* reponeretur. Adhæc Legato Britannico ſuadenti ut relictus in Regno Palatinus Cæſari aliunde ſatisfaceret, breviter reſpondit: Sibi aliter ſatisfieri non poſſe niſi regno quam primum cederetur, ſi id Palatinus detrectaret, vi cogendum, & ſperare ſe in cauſâ tam juſta propitium Deum. Dein Palatinum monuit edicto ut ante Calendas Iunias ſub pœna perduellionis Regno Bohemiæ cederet. Idem mandatum dat ad omnes Imperii Ordines, tribunos, militesque Bohemicæ ſeditionis participes, ne qua in re opera aut conſilio poſthac Palatinum juvent, ſi qui contra fecerint, perſecuturum ſe eos lege Majeſtatis, & pro hoſtibus patriæ habiturum edicit. *Conventus Electorum Mulhuſii.* Eodem tempore Mulhuſii in Thuringia convenêre Electores Moguntinus, Colonienſis, & Saxo per ſe, Trevirenſis & Bavarus per Legatos. Deliberatum ibidem de ſtatu Imperii decretumque ut Cæſar Ferdinandus omnibus modis juvaretur, nequicquam Mauritio Haſſiæ Landgravio, Ioannem Saxoniæ Electorem per *Lotich. lib.5.c.3.* literas deterrente ne Catholicorum, ut ipſe ajebat, blanditiis ſeductus eorum partibus accederet, quibus vincentibus & ipſe demum præda fieret, cum in id unum intenderent, ut diſtractis inter ſe Euangelicorum viribus, ſingulos aggrederentur, in univerſos conjunctoſque nihil auſuri. Sed Saxo, perſtricto non obiter Mauritio, cauſæ æquitate commotus, Catholicis acceſſit. Receptaque à Cæſare, & reliquis Electoribus, Auguſtanæ confeſſionis nova ſecuritate omni ope juvandum Cæſarem decrevit. Eo conventu, ex animi ſententia confecto, luſtrantur excitus, & Saxoni quidem Luſatia ad officium reducenda à Cæſare committitur, ea provincia attingit Saxoniam, & innexa Regno Bohemiæ novis pariter rebus ſtudebat. Sed Maximilianus Bavariæ Dux eductis ad Dona-

vverdam Catholicorum copiis; fœderatis unionis Principibus caſtra oppoſuit. Illis Ioachimus Erneſtus Marchio Onolsbacenſis vice Palatini præerat. Iamque res eo ſpectabat ut inter ſe manus consererent, cum Gallici Legati interventu pax aut certe induciæ compoſitæ. Ea tractatio Vlmæ inſtituta eſt, conventumque ne una pars ulteram læderet, provinciis & ditionibus cujuſque intactis, iter & commeatus, ſine maleficio & injuria tranſeuntibus, liber permitteretur, ita Bavarus non levi metu ſolutus ad pacandam Auſtriam, diſceſſit: Relicto Onolsbacenſi, tuendo Palatinatui: in quem Marchio Ambroſius Spinola vetus multarum palmarum Dux, cum Belgico & Bulgundico exercitu, magnoque apparatu rerum militarium movere è Belgio nunciabatur, durantibus adhuc inter Regem, & fœderatos Ordines duodecennalibus induciis. Et ſane aderat ille infeſtus, occupatoque propere Oppenheimio, Crucenaco, Baccheraco, aliiſque in Palatinatu inferiori oppidis, magnum ſui terrorem ſpargebat. Neq; audebat in aciem prodire Onolsbacenſis, aut ſi tentaret variis artibus eludebatur, tanta Spinolæ dexteritate ac fortuna ut Onolsbacenſis pene apud ſuos fidem amitteret, quaſi res & cauſam Vnionis parum fideliter adminiſtraret. Firmata ea ſuſpicio diſceſſu Henrici Orangii, qui à fratre Mauritio paulo ante cum firma Equitum manu & Anglis aliquot peditibus Vnioni ſubſidio miſſus, poſtquam dominari Spinolam, & Palatinatus Veteraviæque nullo impediente potiri videt, tædio rerum cum Batavis ſuis in Belgium revertit; Anglorum peditum cura Horatio Veherio commiſſa.

1620. Merc. to. 9. lib. 1. pag. 107. & ſeqq.

Tractatus Vlmenſis.

Adventus Spinolæ in Palatinatum.

Lotich. l. 6. c. 15.

Interea Bavarus fœderis Catholici Dux cum univerſo, viginti quinque millium exercitu, cui Ioannes Tſerclaſius de Tylh pro legato

Bavarus pacatâ

1620. præerat, fortitudinis & continentiæ compertæ Dux, in Auſtriam ſuperiorem movit; convocatoſque Lintzium Ordines, cogit dimiſſo milite ab armis diſcedere, & ſe fidei clementiæque Cæſaris permittere. Paulo ante ejus adventum, haud procul Lintzio Erneſtum Ludovicum ex Ducibus Lavenburgicis cum duobus comitibus Viennam iter facere parantem ut Cæſari militaret. Ruſtici furentes interfecerant, nulla alia de cauſa quam quod Dux forte ſuper menſam ad temere glorian:es dixiſſet; *Lætarentur modo; affuturos mox alios hoſpites qui id iis gaudium facile erepturi ſint.* Adeo vel verbo irritare armatam multitudinem periculo plenum eſt. At Bavarus redacta in ordinem Auſtria diſpoſitiſque per loca idonea præſidiis ne ſe abſente iterum turbaretur, milites quos ad ſui defenſionem Ordines conſcripſerant, ſibi adjungit, atque inde cum omnibus viribus recta in Bohemiam tendit, præmiſſo Cæſaris mandato quo compellere ad officium contumaces vi atque armis jubebatur. Cæterum ne res ad ea extrema deveniret datis ad Palatinum & Bohemos literis hortatur rogatque, ut arma & vim omittant, reddant Cæſari regnum, vero & coronato Regi; Audirent Electorum Principumque Imperii fida conſilia, adhuc eſſe locum gratiæ, & clementiæ Cæſaris, viderent in quæ pericula, & damna, ſe, liberos, uxores, fortunas patriamque omnem conjiciant, ſin perſiſtere in propoſito deſtinatum, ſeſe ſacramento quod Cæſari præſtiterit urgeri demonſtrat ut bello, atque armis perduelles perſequatur. Ad eas literas Palatinus & Bohemi diverſis quidem literis, ſed in eundem fere ſenſum utrique reſpondent; ſeſe Regem alium præter Palatinum non agnoſcere. Ille etiam fateri; electum ſe vocatumque unanimi Ordinum

Auſtriã tendit in Bohemiã.

Lotich. l. 7. c. 4.

Cædes Ludovici Erneſti Ducis Lavenburgici.

Bavarus admonet Bohemos & Palatinum.

P. 1. *pag. 29*

AMBROSIVS SPINOLA MARCH
SESTI ET VENAF: D SANSEVERIN
EQVES A.VFLL.

rium conſenſu, non ſponte, nullo ambitu, neque id aliter quam oblatum divinitus beneficium interpretari; quod omittere ſine ſummo ſcelere neque poſſit neque debeat. A Bavaro nihil adverſi metuere, quem nulla re offenderint. Quod ſi tamen, ut ille minabatur, armis infeſtentur, ſe vim atque injuriam vi depulſuro; eo alacrius, quod ſcirent ſe pro libertate patriæ, pro vita, & fortunis pro Deo denique & Religione decertare. Hæc Palatinus eo liberius jactabat, quod, inter filios ipſius, natu majorem, Fridericum Henricum, Bohemi concordibus ſuffragiis ſucceſſorem deſignaverant ut jam non ipſe modo, ſed filius quoque Regni ſecurus, ſpem faceret hanc deinceps dignitatem domui ſuæ perpetuam fore. 1620.

Interea, Ioannes Georgius Saxoniæ Elector palam jam Bohemorum hoſtis, infeſto eum exercitu Luſatiam invadit. Primum impetum Budiſſina accepit, provinciæ caput, & auſa reſiſtere, vi compellitur, ſecutæ ejus deditionem arces permultæ. Simul in Bohemiâ Bavarus Budnam, Buquojus Bragaditium, dein conjunctis viribus Piſſecam vi intercipiunt, nullo jam loco auſis conſiſtere Bohemis, quibus pro Palatino Chriſtianus Dux Anhaltinus præerat. Neque Palatinus intellecto periculo abeſſe à caſtris ſuſtinuit, Elizabetha conjuge cum parvis liberis Pragæ relicta, & paucis Proceribus commendata, dimiſſo non multo ante filio majore Stetinum, in curam Electoris Brandeburgici, ut ſi quid ſibi in tanto diſcrimine accideret, revocari inde mox poſſet, nova ſpes partium, & jam ante Rex deſignatus. Quibus ita diſpoſitis, revocata tandem ad animum magnitudine imminentium periculorum mittit ad Bavarum, expoſcitque colloquium, de loco & modo conditionum ipſe videret. Reſponſum eſt à Bavaro

Bohemi omni ex parte oppugnantur.

Baudtzen

Piſcka.

Laur. Auſt. lib. 4. p. 365.

Palatinus petit colloquium Bavari.

1620. Sibi nihil gratius fore quam tantis malis amico colloquio finem imponere, ſed perſpectam ſibi Cæſaris mentem, neque eſſe conveniendi ullum modum, niſi regno Bohemiæ & provinciis annexis quam primum reſtitutis, ſi id detrectet Palatinus fruſtra conventuros. Cæſarem tam amplam Patrimonii ſui partem, per vim atque injuriam ereptam, nullis à ſe pactis, conditionibuſque dimiſſurum. Poſt hæc à Bavaro, & Buquojo de modo belli gerendi conſultatum eſt. Nihil expeditius viſum quam prælio decertare, & juſtiſſimam Cæſaris cauſam Deo committere, uno ſecundo prælio plurimas arces & oppida capi, quæ ſine magna militum ſumptuumque jactura diviſis exercitibus intercipi non poſſint. Inſtabat hyems gerendis rebus haud ſane idonea, commeatus longe petendi erant ex Bavaria, Auſtriaque de vaſtatis circa provinciis, aut in cauſam Bohemorum proclivioribus. Igitur id unum agebant quomodo Bohemos æquum in locum deducerent; qui comportatis undique frumentis abundante annona partem victoriæ rebantur, ſi Cæſarianis cunctando eluſis, propinqua jam hyeme, anni ejus expeditionem irritam feciſſent. Tandem hortante maxime Bavaro decretum Pragam petere belli caput, & exemplo mota eo ſigna progredientibus ad latera Bohemis. Vltimo Octobris Raconitum venere; ibi cognitum per exploratores non procul abeſſe hoſtes. Mox agniti viſique. Montem leniter acclivem, ſed foſſa operibuſque communitum inſederant, eo loci quoniam difficile erat aggredi ſuperiores, conferre caſtra, & vallare in hoſtium conſpectu placuit. Aberat haud longe ſylva in mediam montis proclivitatem aſſurgens, quam Bohemi firmo præſidio obtinebant. Hanc Itali, & quidam Bavarorum occupare juſſi, tanta ala-

Conſilia Cæſarianorum.

Cæſariani petunt Pragam.

Rackouits.

Conflictus ad Raconitium.

IOANNES GEORGIVS
SAXONIÆ, IVLIÆ, CLIVIÆ, ET
Montium Dux, Landgravius Thuringiæ, etc.
S.R.I. *Elector et Archi Mareſcallus.*

alacritate adorati ſunt; ut ſtatim pulſis loco ho- 1620.
ſtibus & vicina in caſtra terrorem inferentibus, expugnari eodem impetu caſtra, & debellare potuiſſe, quidam crediderint, ſi cum univerſis copiis Buquojus adfuiſſet. Neque in cruenta hæc Cæſarianis velitatio fuit, amiſſio Aſcanio Aquaviva & Scipione Serſano, nobiliſſimis Italorum. Triduum ibidem commorati dum commeatum qui è Bavaria advehebatur expectant, variis concertationibus cum hoſte congreſſi fruſtra eum ad ſummæ rei diſcrimen prælio tentandnm elicere nitebantur, non ſine ipſius Buquoji periculo, in ſummo femore, incommodo etſi non lethali vulnere perſtricti. Ergo diſtributa per milites annona quæ recens advenerat, recta Pragam contendunt, prælatumque in ea profectione vexillum prætorium Guilielmi de Verdugo, cujus cuſpidem paulo ante arſiſſe felici præſagio plurimi viderant. Nec Bohemi diu cunctati, poſtquam abire Cæſarianos vident, id quod agebatur rati, & ipſi breviore via cum omnibus copiis, quanta maxime celeritate poſſunt, Pragam perveniunt, & occupato monte albo Regioque Palatio cui à Stella nomen, munire ſe, & caſtra vallare incipiunt, cum eodem veſperi abeſſe Cæſarianos haud procul emiſſi exploratores renuntiavêre.

Vulneratur Buquojus.

Omen cuſpidis ardentis.

Ea nocte ne quies daretur fatigatis, juſſu Buquoji Gaucherius Burgundus vetus ac ſtrenuus Belgicæ legionis tribunus, cum expedita manu ad laceſſendos hoſtes mittitur. Is pagum monti vicinum, atque ab Hungaris equitibus inſeſſum magno tumultu agreditur. Latior quam pro numero victorũ ſtrages edita juvantibus tenebris. & quia plus pavent qui invaduntur, abducti equi ſupra mille, quingenti cæſi aut capti. Reliquos incenſo vico in vicina caſtra fuga abripuit. Cæterum is terror fuga Hungarorũ hoſtibus illatus

Clades Bohemorum nocturna Myr de hoc b. llo.

1620. ſequentis diei victoriam feſtinaviſſe creditur. Vix illuxerat cum vocati in concilium duces diverſum ſenſere. Quidam circumgredi montem, & urbem hoſtibus obverſam invadere tutius putabant, alii ſcandendum montem non adeo editum, & recta eundum in hoſtem nocturno adhuc metu perculſum cenſebant, priuſquam ſe operibus & vallo, quod jam maxime agi exploratores referebant, communiviſſet. Omnem moram ſibi damno, hoſtibus pro vallo & munimento fore. Accedebat dubitantibus hortator non contemnendus, ex ordine Diſcalceatorum Carmelitarum monachus, Dominicus Arragonius, inſigni vitæ morumque probitate, quem Bavarus ſecum ad caſtra eduxerat. Is certam à Deo victoriam pollicitus; mox, dato ad pugnandum ſigno, primam in aciem progreſſus, & Chriſti Crucifixi effigiem manu prætendens ad ſtrenuè fortiterque agendum milites hortabatur. Igitur poſtquam placitum hoſtem aggredi in ipſo monte, ſupremum in exercitus Imperium pro Bavaro, Ioannes Tillius pro Buquojo adhuc ægro ex vulnere Rudoldolphus Tueffenbachius accipiunt, data à Bavaro teſſera *Sancta Maria*, cujus effigies in vexilio ejus prætoriano viſebatur. Aciem in tres partes hoc fere modo inſtructam referunt. Prima pars duplici peditum agmine conſtabat, ſex fere millium adjunctæ ad latera aliquot Schlopetariorum centuriæ, quorum iterum latera binæ equitum alæ firmabant. Media in parte tria millia Neapolitanorum, duæ utrinque equitum alæ tegebant. Tertiam priori perſimilem Poloni à tergo equites claudebant. His Bohemi ſuam quoque aciem hoc ordine oppoſuere. Acceptis poſt principia Vngaris medium agmen pedites tenebant, ſex equitum legionibus ad latera appoſitis, oblonga ſerie, pro loci opportunitate,

Deliberatio de pugna.

Aub. Myr. de bello Bohem. p. 43. Merc. to. 9. l. 2.

Acies Cæſarianorum. Lotich. l. 7. c. 6. n. 4.

Acies Bohemorum.

nitate. his accedebant quinquaginta cohortes e- 1620.
quitum, quæ Vivarium obtinebant, Anhaltino
Iuniore, Hojenlojo, & Styrumjo ducibus o-
mnem in occaſionem intentæ paratæque. Ab
utraque aciei parte tria tormenta in ſubjectos
Cæſarianos crebro fulminabant. Quos ubi con- *Pugna.*
ſcendere montem, & omni ex parte conci-
nentibus tubis invadere caſtra conſpiciunt, ipſi
quoque ad vim repellendam expediunt. Com-
mittuntur acies, infeſtis utrimque animis.
Iamque aſpectum fumus, auditum fragor tor-
mentorum, clamorque militum, utrumque
metus aut furor abſtulerant. Aliquantulum du-
bio Marte pugnatum eſt. Cum intercepto Preu-
nero tribuno, cedere Legionem ejus, unaque
Tieffenbachianam, urgente maxime Anhal-
tino Iuniore Tillio nunciatur, miſſus continuo
Cratzius tribunus cùm Lichtenſteiniana & Bau-
riana legionibus aciem reſtituit, mox victor
pellit Anhaltinum Iuniorem, quem vulneri-
bus confectum dum ex equo procideret, caſu
impeditum Gulielmus Verdugus capit. Ea re *Fuga*
turbatam haud paulum Bohemorum aciem, re- *Hunga-*
pente Hungaricorum equitum fuga deſtituit. *riorum.*
Octo milia erant à Bethlenio & fœderatis
Hungariæ Ordinibus, Bohemis ſubſidio miſſa,
ſed illi prædæ magis quam cauſæ ſociorum ſtu-
duerant, quæ utriſque cauſa exitii fuit. Nam in
fugientes Hungaros immiſſi Poloni, magna
parte ferro trucidata cæteros in amnem Molda-
viam effuſo curſu præcipites agunt. Vbi ſpoliis
graves, tum metu & curſu exanimes violentia
fluminis multi abrepti hauſtique ſunt. Bohemi
quoque tanta parte exercitus nudati, ubi inſtare
acrius Caſarianos, neque ſpem victoriæ reli-
quam animadvertunt, projectis armis, qua
cuique pronum, fugere incipiunt, denunciante
Anhaltino, cum jam amplius fugam inhibere

1620. *Brandis.* non poſſet, ac per centuriones jubente, ut Brandiſium, quod duobus fere milliaribus Praga diſtat, peteretur. Ibidemque ſe ſub ſigna reciperent, ſed in tanta rerum confuſione imperium à paucis acceptum pauciores exſecuti ſunt, quidam ignoratione viarum, alii terrore & hoſte alioverſum exigenti, multi, quod res prolapſas reſtitui aut non curabant aut deſperabant. Ita unius horæ ſpacio maximus exercitus, fuſus fugatuſque, malæ ceptæ Rebellionis pœnas condignas luit; inſigni ſane ad memoriam

Dies prælii. diei, quo per univerſum Chriſtianum orbem in Euangelio legebatur: *Reddite, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ quæ ſunt Dei, Deo*; quod ergo Palatinus Bohemique neglexerant, ea dies abunde præſtitit, provinciis omnibus mox ad fidem Cæſaris & obſequium reverſis.

Victoria Cæſarianorum. Lotich. l. 9. Atque hæc eſt celebris illa ad Pragam victoria, quæ tunc quidem bellum finiviſſe, videri poterat: ſed peccatis noſtris aliud exigentibus imminentium deinceps calamitatum initium fuit. Cecidere ex Bohemis Vugariſque novem ut maxime millia, ferro vel aqua, Capti Anhaltinus & Turrianus juniores, ducum ipſorum filii, tum Styrumbius, Rheingravius, Schlickius Comites, & Dux quidam Vinarienſis, Tribini, dein Centurioneſque & gregarii permulti, ſigna pedeſtria equeſtriaque ſupra centum, tormenta majora decem, Apparatus bellici, curruum, impedimentorumq; magnus numerus à Cæſarianis deſiderai ſunt paulo ſupra ducentos, è quibus maxime inſignes Comes quidam Rechbergenſis, & Baro Peterſemius ſupremus hoſpitiorum deſignator. Saucii fere plures extitère, inter quos Godefridus Comes Pappenheimius inter cadavera repertus, jam pene exanimis, ac vix agnitus à ſuis, adhibita deinceps curatione præter omnium expectationem, magno

Laur. Auſt. p. 376. l. 4. Florus Germanicus.

gno

P. 1. pag. 35.

IOANNES THERCLÆS Comes de Tilli.
CATHOLICI FÆDERIS EXERCITVS
in Germania prefectus Generalis.

no hoſtium malo revaluit, fortiſſimus heros, *1620.*
& ſæpe in poſterum memorandus. Sunt, qui *Lot.l.7.*
Palatino hanc fortunam, ut fere præſagia hujuſ *c.7.n.7.*
modi poſt eventa produntur, jam diu ante ab *Merc.10.*
homine quodam Veterano, Iohanne Forſtero *9.lib.2.*
prædictam memorant. Adferuntur ex Iohanne
Liechtenbergico alia, obſcura ſane, & ſi interpretari velis, quibuſcunque regnorum mutationibus applicanda. Quæ tamen omnia neque ut falſa rejiciam, neque æſtimanda magnopere exiſtimem, incerta plerumque, ſemper ambigua, ſæpe vanitati & mendaciis obnoxia. Certe divinæ vindictæ luculentius præſagium ex die ipſo acceptæ cladis petere licebit, Nam præterquam quod ſupra memoravimus, fuit is
Omnium Sanctorum cultui per Eccleſiam Ca- *Caraff.p.*
tholicam octavus, ac prope anniverſarius illius *104.1619*
quo anno ſuperiore Palatinus Eccleſiam Pragæ *ipſo feſto.*
Primariam omni ſacrarum imaginum cultu *S. An-*
ſpoliari juſſit, everſis altaribus, ſublatis reliquiis, *drea.*
dejecta Cruce, remoto denique omni ſacrorum apparatu, quem accendendæ fidelium pietati veteris Eccleſiæ ſanctimonia, ad nos longo uſu traduxit, ſed hæc alii memorent, quæ tamen
neque tum ſine preſenti ultione atque ira vio- *Fuga Pa-*
lati Numinis accidiſſe, apud Authores proba- *latini.*
tiſſimos lego. Sunt qui aſſerant duabus ante *Ratſchin.*
prælium horis in caſtris Bohemorum ita trepidatum fuiſſe, ut non homines modo, ſed & jumenta inſolitus horror perculerit, duraviſſe hunc tremorem ad ipſum prælii momentum, & fugientibus Hungaris alas addidiſſe quorum dein fuga, reliquos traxerit. Cæterum Palatinus intellectâ clade, ſummâ feſtinatione ex arce
Regiâ in veterem Pragam confugit, neque ibi *Tiaſter*
plus quam unicam noctem moratus, poſtridie *Chron.*
convaſatis quæ aſportari in eo tumultu pote- *ad ann.*
rant, cum conjuge Eliſabetha, liberiſque, & *1620.*

1620. multis Bohemicis Dynaſtis Vratislaviam perrexit, mæſtro jam atque infelici agmine, Regiæ poſſeſſionis brevi gaudio velut in ſcena perfunctus.

Breſzlaw.

Pragæ deditio & univerſa Bohemi.

Fugam Palatini Pragæ deditio conſecuta eſt, nemine jam auſo reſiſtere poſtquam tanti exercitus vires uno lapſu prociderant. Adacti in verba Cæſaris cives Ordineſque juſſi ponere arma, tradere literas, renunciare fœderibus, neminem denique niſi Ferdinandum Cæſarem, Regem ſuum agnoſcere. Simul reducti cum Archiepiſcopo Clerici omnis generis ante ejecti, inque priſtinas ſedes ac bona reſtituti, repurgata templa, reſtaurata altaria & Imagines, cultus denique atque apparatus ſacrorum in priorem formam magno gaudio Catholicorum repoſitus.

25. *Novemb.* Quibus rebus ex animi ſententia confectis Bavarus Monachium revertit, relicto Pragæ Maximiliano Principe Lichtenſteinio & Ioanne Tillio cum copiis, qui revertentes jam ultro reliquas Bohemiæ urbes in fidem ac deditionem reciperent. Buquojus dein præmiſſo Blathaſare Matradio, & Rudolpho Tieffenbachio in Moraviam movit, occupataque Iglavia, aliiſque locis nullo negocio, fruſtra nitente Turriano confirmare percuſſos, facile ad officium redegit. Moravi igitur dimiſſo ad Cæſarem Carolo Tſcherotinio noxam deprecari, veniam impetravere. Miſſus ad eos Cardinalis Dietrichſteinius ut in Authores turbarum inquireret, ſtatumque provinciæ componeret. Eadem victoria deditionem Sileſiæ maturavit. Hanc receptâ paulo ante Luſatia petiturus Saxoniæ Elector, priuſquam vim experiretur, conditionibus in fidem Cæſaris recepit. Conventum Dreſdæ, Carolo Friderico, Munſterbergenſi Principe, Legationis Duce. Multati Sileſii tolerabili pecuniæ

Item Moravia.

Et Sileſia.

ſum-

GODEFRIDVS HENRICVS
COMES DE PAPPENHEIM CÆSAREÆ
militiæ Campi Mareſcallus Generalis

ſumma, quam Cæſari in belli ſumptus refunderent, apud quem pro ſupplicibus deprecator ipſe dein Saxo acceſſit. 1620.

Dum hæc in Bohemia gererentur integris adhuc palatini rebus; Gabriel Bethlenius pactis, ut ante memoravimus, cum Cæſare induciis haud ſane ex fide uſus eſt. Nam indicto Ordinum conventu Neoſolium, poſtquam eo frequentes indulgentiâ Cæſaris conveniſſent, quidam metu minarum, plerique omnes multo ante novi Principis ſtudio, blanditiiſque præparati, multa decernunt, (Centum & ſexaginta quinque capita fuere) quibus regni Vngarici ſalutem pacemque contineri arbitrabantur. Inter quæ cum multa eſſent antiquis regni legibus, & Catholicorum maxime privilegiis contraria ac facile appareret quorſum ea mutationes vergerent, parva admodum ratio habita eſt Legatorum quos Cæſar miſerat alios ſubinde atque alios. Demum is Comitiorum finis fuit, ut Gabriel Bethlenius omnium fere ſuffragio Rex Hungariæ renunciaretur non ſine periculo paucorum adverſantium, ne exemplo Bohemico ex alto præcipites darentur. Menſe Auguſto dimiſſis Cæſareis; Gallicis, Polonicis, Turcicisque Legatis cum è contra ſociarum Provinciarum Oratores remanſiſſent, in frequenti ordinum Legatorumque corona Regium titulum accepit. Inauguratio Poſonium dilata eſt, ubi corona Regni de more aſſervatur. Natus eſt Bethlenius in Tranſylvania loco nobili dein in Aula Gabrielis Bathorii Tranſylvaniæ Principis, poſt Conſtantinopoli aliquot annis educatus animum ad rem militarem gnaviter appulit, adeo ut bis & quadragies præliis interfuiſſe memoretur. Cæterum privatus adhuc, ea aliquando inopia fuit, rebus omnibus in militiam abſumptis, ut à mercatore quodam Caſſovienſi ne cen-

Res Vngarıæ. L. rich. l. 5. c. 50. Neoſol.

Bethlenius curat ſe renunciari Regem Vngariæ.

Ejus Natales & Origo.

Digitized by Google

1620. centum quidem au eos, mutuo accipere potuerit. Sed brevi ope Turcarum dejecto Bathorio principatum Tranſylvaniæ aſſecutus, Indulgentia fortunæ majora deinceps ſtruere aggreſſus eſt, vi, dolo, Iure an injuria haud ſane contendens. Ita primo turbarum Bohemicarum motu facile in ſocietatem armorum pellectus Hungariam invaſit, cujus ſe tum Principem, mox & Regem conſtituit. Igitur Cæſar cum finitis jam violatiſque induciis cum Bethlenio novum ſibi bellum inſtare cerneret, revocatum è Bohemia Tampierium Vngaræ militiæ ſummum ducem denunciat, addit è Buquojanis Auſtriaciſque & recenti Stiriorum delectu tantum militum, ut decem millia expleret, ſimul Preunerum Tribunum qui antea Hungariæ præfecturam geſſerat, Iavarino imponit cum firma manu. Ita rebus adverſus Hungariam proviſis Tampierium in novum bellum omni ope incumbentem, poſt minutas aliquot velitationes occupandi Poſonii cupido ſimul, & ſpes inceſſit, neglectiore ut rebatur cuſtodia per abſentiam Bethlenii. Navigia ergo aliquot Viennam ſumma celeritate conducit, in hæc milites, arma, quæque aggreſſioni huic neceſſaria videbantur imponit. Adjungunt ſe multi Procerum. Omnibus ad iter comparatis ſolvit noctu, nihil turbatus infelici omine, cum tria navigia apparatu bellico onuſta, in conſpectu reliquorum mergerentur. Poſtridie circa meridiem Poſonium appellit, capit munimentum quod ante ſuburbium eſt, mox ipſum ſuburbium, dejectoque ponte cum manu Sclopitariorum ad arcem properans dum loci ſitum recognoſcit animadverſus à præſidiariis, agnituſque omnium ſimul jaculationibus petitus proſternitur. Caſu ducis, conſternati Cæſariani, cum etiam tempus quod ſtatuendis inſidiis compoſuerant eum con-

Tampierius mittitur contra Vngaros.

Raab.

Tampierius tentat Poſonium ſtratagemate.

Interficitur.

conſciis oppidanis præteriiſſet, re infecta diſ- 1620.
cedunt, exanimi ducis corpore hoſtibus relicto.
Hunc finem habuit Henricus Comes Tampie-
rius vir ſane ſtrenuus militarique fortitudine & *Auth.*
prudentia inſignis. Natus eſt apud Lotharingos *Myr. p.*
loco nobili, & in Auſtriacam militiam adſum- *40.*
ptus, domui illi fidam adverſus hoſtes operam
diu navavit. Virtuti ejus hoc quoque Bethlenius
dedit, ut Poſonii præſente Gallico Legato ma-
gno cum decore parentaret. Cadaver deinde à
Cæſare redemptum, ac Viennæ militari pompa
conditum eſt. Verum Vngaris inimici ducis mors
haud diu læta extitit, poſtquam exacto in Bohe-
mia Palatino receptiſque rebellibus provinciis
ad recuperandam Hungariam Carolus Buquojus
majore cum exercitu famaque deſtinatus eſt.

Eodem anno in Rhetia apud Griſones civi- *Externa.*
lium armorum motus diuturno inter Hiſpanum *Motus in*
Gallumque bello occaſionem dedere. Catholici *Rhetia.*
Euangelicorum injuriis laceſſiti occultis inter *Peta.*
ſe conſiliis initis Calvinianos omnes arreptis *Rat. par.*
armis interficiunt, imploratoque Ducis Feria- *1. lib. 9.*
ni Præfecti Mediolanenſis auxilio aliquot illi
muniendarum arcium poteſtatem faciunt. Ad
hæc Rhæticum omne nomen commotum.
Indignantibus Venetis hæc Italiæ clauſtra per-
petua poſſeſſione teneri ab Hiſpanis Invocatus
ab oppreſſis Ludovicus Galliæ Rex non defuit,
obtinuitque ab Hiſpano per Legatos ut ſe in in-
tegrum omnia reſtituturum promitteret dum
Catholicis conſuleretur. Quæ res cum nihilo- *Gallica*
minus exitu careret, ad arma perventum, & *turba.*
per annos aliquot varia eventu continuata. Sed
neque civiles in Gallia turbæ quievere, conſpi-
rantibus adverſus Luinium, cujus ad invidiam
uſque potentia creverat, Proceribus quibuſdam,
quos clandeſtina ex oppido Bleſenſi Reginæ
Matris fuga, & in arcem Audegavenſem tran-

ſitus

1620. ſitus ad res novas impulerat. Quo in bello Ludovicus, Henrici Condæi, quem ſuperiore anno ex cuſtodia dimiſerat, fideli opera conſilioque uſus, brevi ocium & quietem Gallis reddidit, uno ad Pontem Cæſaris conflictu, cæſis adverſariorum copiis. Qua victoria Regina mater, & cæteri earundem partium cum Rege conciliati. Pari celeritate in Regione Bearnenſi, quæ ab reliqua Gallia ſeparatum jus habet oppreſſi Calviniani, ejectiſque eorum magiſtris Catholicæ fidei profeſſores utrobique inducti. Inter Hiſpanos quoque & Batavos expirantibus duodecennalibus induciis arma recruduêre, quorum initium fuit Munitio infra Bonnam; Quam adverſus Spinalam ex occupato Palatinatu reverſurum, in Inſula Rheni Mauritius Orangii Princeps extrui juſſit. Authores ipſi Sacerdotalem pileum indigitarunt, non ſine injuria finitimorum Principum quos ea contumelia haud obſcure notabant. In Suecia Guſtavus Adolphus Rex, Mariam Eleonoram, Georgii Guilielmi Electoris Brandeburgici ſororem in matrimonium accepit. Deducta nova nupta Stocholmiam, & à Rege exquiſitiſſimo apparatu accepta menſe Novembri coronata eſt. Per idem tempus magnam cladem Poloni à Turcis ac Tartaris accepere. Confirmata enim cum Turcis ac Tartaris pace, dum Gratiano Moldaviæ Palatino, in auxilium veniunt, repente rupta pace, omnem belli molem in ſe derivarunt. Dux Polonicæ militiæ Staniſlaus Zolkievius in Moldaviam cum exercitu progreſſus, cum aliquoties haud improſpere pugnaſſet, tamen ad extremum numero ac viribus hoſtium victus, dum regreſſum in Poloniam meditatur haud procul Tyra fluvio, qui Poloniæ limes eſt, funditur fugaturque, paucis admodum fuga elapſis. Zolkievii caput à cervicibus reciſum, ac

Propugnaculum Hollandorum dict. Pfaffenmutz. Lotich. l.6.

Matrimonium Regis Sueciæ.

Aub. l. 48. Lotich. l.6.

haſtili

P. 1. pag. 40.

GABRIEL BETLEHN
PRINCEPS ET WAIWODA
TRANSYLVANIÆ, etc.

haſtili oblongo infixum, ante prætorium Turcium ac dein Conſtantinopoli publico ſpectaculo fuit. Quæ victoria adeo Turcas extulit, ut bellum longè graviſſimum regno Poloniæ in ſequentem annum indicerent. Non multo poſt præſens periculum Rex Sigiſmundus domi evaſit. Michael Piecharſchi nobilis Polonus, non ſatis compos mentis, Curatores à Rege gubernando patrimonio acceperat. Id vecors ille ignominiam interpretatus, ſeu quod Rex propter auxilia Auſtriacis miſſa, concitaſſe in regnum Turcas ac Tartaros vulgo ferebatur hanc ſive privatam ſeu publicam injuriam morte Regis ulciſci ſtatuit. Igitur quinta decima Novembris, Progredientem ad ædem ſacram magno comitatu, in ipſo templi veſtibulo, è latebris forium repente proſiliens, ferro invadit, & priuſquam animadverteretur, bis in facie ac humero etſi non lethaliter, vulnerat. Rex ipſe periculo ac metu conterritus in terram prolabitur, accurrunt Proceres atque ipſe Filius, ſicariumque intercipiunt. Laceratus per tormenta ut conſcios atque ordinem inſidiarum ederet neminem nominavit, forte quod tantum nefas ſolus conceperat. Id unicum pertinaciter conqueſtus nihil ſibi gravius dolere quam quod deſtinata non perfeciſſet. Damnatus dein atque ignitis forcipibus concerptus, amputata dextra poſtremo à quatuor equis totidem in partes diſtractus eſt, quæ mox in cineres redactæ, atque in Viſtulam fluvium projectæ ſunt. Ex bonis ejus fiſcum redactis prædium unum Adamus Calenskius obtinuit qui Regem cadentem primus ſublevaverat. Rex adhibitis Chirurgis convaluit & indicto publico conventu omnium Regni Ordinum de imminente bello Turcico cum Proceribus conſultavit, Cujus præfecturam cum multi optimatum ambirent, Rex Carolo

1620.

Regis Poloniæ periculum à Sicario, Piaſec. Chronica pag. 404.

Digitized by Google

1620. rolo Chodkievicio Palatino Vilnenſi detulit, longo armorum uſu & multis præclare partis victoriis probato duci Prodigia quoque eo anno nunciata ſunt, Claudiopoli in Tranſylvania agni tres uno capite. Mitſchinæ vero in Hungaria qui pagus uno militari à Neoſolio diſtat, infans biceps in lucem editus eſt. In Pomerania, ingens Balæna ex mari in littus ejecta eſt, quam de Cœlo tactam ſigna prodidere. Per Poloniam ſanguine pluit. Caſſellis, Donawerdæ Viennæ atroces tempeſtates frugibuſque & pecori noxiæ extitere.

Prodigia Mer. tom. 9. l. 1.

Palatini fuga.

1621. At vero Palatinus cum deſeri ſe ab omnibus jam provinciis videret, multa, de fide conſtatiaque povincialium queſtus, omnes tamen pactorum & ſacramenti commonens promiſſo celeri reditu, relicta Vratislavia in Marchionatum Brandeburgicum conceſſit modica ſpe reparandi belli. Inde ſcribit Bethlenio pergeret porto cæptis ſuis ſtrenue inſiſtere, habere ſe parata auxilia ab Angliæ & Daniæ Regibus, principibuſque Inferioris Saxoniæ, ad quæ colligenda receſſiſſet, adfuturum mox cum viginti militibus. Relicto interim in Bohemia Mansfeldio, qui fidas ſibi arces urbeſque egregia virtute ſuſtentaret, & ſane curabat Mansfeldius Palatini res non armis magis, quam aſtu doliſque, ei perinde atque audacia adfuere, Nam cæteris fere urbibus ad obſequium Cæſaris redeuntibus Pilſam & Taborinum firmo adhuc præſidio obtinebat, hic collectis è fuga quam plurimis, dum ſpem Caſarianis facit accepta pecuniæ ſumma Bohemiam relinquendi, pactis aliquot ſeptimanarum induciis ut ea de re tranſigeretur, nihil interim on iſit quo ſe omnibus modis novum ad bellum compararet. Finitis ergo induciis, & Cæſarianis magnam partem per hiberna diſpoſitis, repente cum idonea

Mansfeldii geſta in Bohemia.

idoneâ manu provolat. Schlaekenwaldam, Tachaviam, & alia nonnulla oppida invadit. Inde in Palatinatum ſuperiorem progreſſus evaſtatis circa locis vicinis lapſas Palatini res, aliqua ex parte recreavit. Ejus exemplo excitatus ex Ducibus Brandeburgicis Marchio Iegerndorffenſis Iohannes Georgius collecta non invalida manu Sileſiam Moraviamque crebris excurſionibus infeſtam habuit, nihil territus edictis, quibus Cæſar utrumque proſcripſerat, conſtitutis inſuper in caput Mansfeldii centum florenorum millibus. Sed Cæſar non in illos tantum, verum & in ipſum Rebellionis principem Fridericum Electorem Palatinum, Chriſtianum Anhaldinum Georgium Fridericum Comitem Hojenlojum alioſque Proceres imperiale fulmen contorſit, privavitque uti reos læſæ majeſtatis omnibus dignitatibus & fortunis. Inde de reliquis perduellibus cognitione Carolo, Lichtenſtenio Principe, Proregi Bohemiæ, & ſelectis ex aula conſiliariis aliquot permiſſa lætus intelligit fœderatos Vnionis Euangelicæ Principes, civitateſque certis cum Spinola conditionibus tranſigere atque arma omittere decreviſſe Moguntiæ convenere, Ioanne Suickardo Electore Moguntino, & Ludovico, Landtgravio Darmſtattano arbitris, decretum ut Principes Civitateſque unitæ renunciarent fœderi, copias dimitterent Palatino contra Cæſarem non ſuffragarentur viciſſim Marchio Spinola fœderatos non læderet ſecluſo Palatino, cui tamen ad Idus Majas induciæ armorum darentur. Ita diſſolutum fœdus anno poſtquam magno Imperii metu coaluerat undecimo, clade palatini ad paucos jam principes redactum. Igitur dimiſſis copiis ad Horatium Veherium Anglum, & Michaëlem Obertrautium tribunum germanum tuendi Palatinatus cura rediit.

1621.

Iegerndorffires geſta.

Lot. l. 9. c. 5.

Proſcriptio Palatini & ſociorum.

Vnio diſſoluta.

1621. rediit. Is proprius Palatini miles erat, neque Vnioni immixtus. Dum hæc Moguntiæ tractantur princeps Lichtenſteinius correptis undique reis, cognitionem Rebellionis Bohemicæ exorſus eſt, eo majore terrore Provinciarum quod id crimen à paucioribus aberat. Citati edicto abſentes, poſtquam non comparuêre ſtatuto die damnati, omnibuſque muneribus ac bonis exuti ſunt. Id Iudicium ad Directores primum tanquam ad capita factionum pertinuit. Neque defunctos mors exemit, ſervatos tamen hæredibus honos, & bona fiſco addicta. Cæterum qui vivi in poteſtatem Cæſaris venere, inſtituta quæſtione dignas ſeditionis pœnas morte luerunt. Quorum omnium ſuppliciis prælusit Fridericus Baro Tieffenbachius bis adverſus Tampierium pugnaverat, Moravicæ rebellionis manifeſtus dein valetudini curandæ in Rhetiam ad thermas Piperinas profectus & juſſu Cæſaris in vincula conjectus, Oeniponte tandem capite plexus eſt. Sed Pragenſe ſupplicium dignitate & numero reorum omnium in ſe oculos convertit: tres & quadraginta erant Iudicum ſententia damnati ad mortem variis cruciatibus ſubeundam, ex quibus Cæſar multa mitigavit, quoſdam etiam ſupremo ſupplico exemit. Novem Directores capite puniti ſunt. Inter quos Ioachimus Andreas Comes Schlickius Supremus Regni Iudex, VVenceslaus à Budowitz, appellationum, Chriſtophorus Harandus Cameræ Regiæ Præſes, & Boguslaus Michalovitius, Burggravius Græzenſis, eminuere. Schlickio & Michalovitio poſt amputatas cervices manus quoque dextra ferro carnificis ablata eſt, at Ioannes Ieſſenius, Medicus & Collegii Carolini profeſſor, prius lingua dein capite minutus poſtremo quatuor in partes ſectus eſt, reliqui

Executio Pragenſis & ſupplicium rebellium.
Lotich. l 8.c.4. & 5.

P. 1. pag. 44

GUSTAVUS ADOLPHUS
D. G. SUECORUM GOTHORUM
ET VANDALORUM REX.

qui inferioris conditionis ferro aut laqueo finiere. Bona interfectorum fiſco attributa. Narrat author fide digniſſimus ſuperiore anno eodem plane die quo de Rebellibus ſupplicium ſumptum eſt, in templo Pragæ primario, paulo ante mediam noctem, ab ipſis Acatholicis & ſatellitibus Palatini auditas voces quaſi canentium ſacerdotum in odeo, ritu Catholico, quas ille voces cœlitum fuiſſe exiſtimat, & Patronorum Pragenſium, vindictam oppreſſæ Religionis, & debitam rebellibus pœnam à Deo poſtulantium. Hæc ego authoritate & ſapientia viri graviſſimi permotus, libenter commentationibus meis inſerui, cæteroquin quomodocunque auditis, narratiſque, uti facile fidem non habeo, ita nec commemorandis credulitate legentium abutar. Authorem habeo Carolum Caraffam Epiſcopum Averſantum, ſummi Pontificis apud Cæſarem Legatum cujus tum in reformanda Bohemia diligentia & zelus enituit, quique effecit ſuo pro munere imprimis, ut ejectis miniſtris Bohemicis (qui multa in Cæſarem ſeditioſe petulanterque non ad populum modo pro concione declamitaverant, ſed ſcriptis etiam atque editis libellis vulgaverant) ſacerdotes Catholici, eruditi modeſtique ſufficerentur, erectis hunc in finem Collegiis Reductis omnis generis Religioſis, quæque huc ſpectare videbantur magna cura, induſtriaque proviſis.

1621. Miraculum Caraff. in Germ. Reſt. pag. 121. A. 1620. 21. Iunii.

Dum hæc in Bohemia geruntur, non procedentibus Hungaricæ pacis tractatibus, qui Halmburgi Cæſarem & Bethlenium inter, procurante Gallico Legato fruſtra celebrabantur, res iterum ad arma devenit. Equidem neque Bethlenius regio titulo abſtinebat, quem ei Cæſar ſub finem anni ſuperioris edicto abſtulerat, neque poteſtatem Ordinibus faciebat, libere

Res Hungaria Laur. Auſt. l. 5.

cum

1621. cum Cæſare & Rege ſub tranſigendi, & ſcriptis ſubinde literis, Tartaros Turcaſque, ut bellum Cæſari moveretur, ſolicitabat in partes. Qua re permoti Proceres Vngariæ, maxime ubi & Sileſios cum Saxone taanſegiſſe nunciatum eſt inſcio Bethlenio redire ad Cæſarem inſtituunt. Ita Seiſcius Georgius valida cum manu in gratiam receptus alios attraxit. Redejum Ferentium Legatum Bethlenii vi adortus cepit, qui tamen mon multo poſt ex mærore contabuit, primus Vngaricorum Dynaſtarum qui ad Bethlenium transfugerant, parteſque ipſius adverſus Cæſarem propugnaverant. Interea Buquojus miſſu Cæſaris cum duorum & viginti millium exercitu, magnoque rei tormentariæ apparatu in Hungariam properat, ex qua averſis jam Procerum animis, & re inclinata in Tranſylvaniam ſuam Bethlenius exceſſerat. Poſonio, Tyrna Neoſolio aliiſque quæ obtinebat; valido prius præſidio adverſus vim communitis. Sed Buquojus, Poſonium, diffidentibus inter ſe Germanis Vngariſque præſidiariis, ut fit, ſtudio nationum opinione celerius intercepit. Inde Tyrna & Altenburgo, mox Schittenavia, & toto Tractu illo pari felicitate potitus Neoſolii obſidionem, fatalem ſibi tumultum aggreſſus eſt. Spes erat Buquojo, cum magnam pecuniæ vim in ſtipendium militum Vienna accepiſſet, præſidiarios auro ad deditionem compellere, ſed id conſilium Bethlenius avertit, miſſio in tempore Staniſlao Turſone cum firma Vngarorum manu, cui urbem arcemque omni ope tuendam tradiderat plura ſubinde ſubſidia pollicitus. Igitur ad vim converſus obſidionem ſtrenue urget. Neque minus laborabant Tranſylvani, ut Cæſarianos commeatu & pabulatione prohibitos, penuria tandem ab obſidione urbis depellerent.

Buquojus venit cum exercitu in Hungariam.

Preſburgh., Tirna, Nevvſol.

lerent. Itaque cum quotidie pabulatores infeſtarentur, Buquojus urgente periculo cum parte equitum ſuis auxilio profectus, ſtatim confoſſo equo, priuſquam alius admoveretur, circumventus ab hoſtibus, multis vulneribus interficitur. Corpus ab ignorantibus hoſtibus, in campo relictum Cæſariani in caſtra avexere, quod dein Viennæ militari pompa magno Cæſarie dolore conditum eſt. Atque hunc exitum ſortitus eſt Carolus Longuevallius Comes Buquoji, egregia in Eccleſiam Catholicam, & Auſtriacos fide conſtantiaque. Patrem habuit Maximilianum Vauxii dominum, ærario Regio in Belgio præpoſitum, & Alexandro principi Parmenſi, inprimis carum; quo procurante Comitis appellationem, ex Bucquojo, gentilitio in Arteſia dominatu, à Philippo Rege impetraverat. Mortuo in obſidione Tornacenſi Maximiliano, munia ipſius & turmam VVallonum in Carolum adhuc duodecennem tranſtulit Alexander. Inde in Belgica Martis Schola ſub magnis præceptoribus ad militiam eruditus, virtute, fide continentiaque in magni ducis nomen inclaruit. Multis victoriis, & rerum bene geſtarum gloria inclytus, non vita quam morte illuſtrior; niſi in hac id forte reprehenderis, quod ſe militem magis quam ducem fuiſſe meminerit. Cæterum more Buquoji ſtatim res Cæſaris in Vngaria procubere, emerſitque iterum è Tranſilvania Bethlenius novo cum exercitu. Ejus metu jam enim objicientes ſe Vngaros Dynaſtas fudiſſe prælio nunciabatur, ſoluta obſidio Neoſolienſis & miles in urbium præſidia diſpoſitus. Ita hoſtili exercitu vacuam Hungariam nactus Bethlenius, Turriano, & Iegerndornſio comitibus, Tirnaviam ſumma vi adhibita expugnat, ſæviſque populationibus more ſuo late graſſatus, tentato nequicquam Poſonio quod

1621.

Buquojus interficitur ab Hungaris.

Buquoji, origo, elogium, Strada dec. 2. l. 4.

Lotich. l. 10. c. 4.

Bethlenius populatur Vngariam

1621. quod præſidiarii accerrime defendebant, in Moraviam invitante Iegerndorfio perrexit; hic occupatis expilatiſque variis locis hæſit tandem impetus victoris. objiciente Cæſare novos hoſtibus tribunos, Eſterhaſium, VVallenſteinium, Hannibalem Donavium, alioſque. Qui cum minutis ſubinde damnis exercitum Bethlenii carperent, tum diffugientibus Tranſylvanis, ac recedente in Sileſiam Iegerndorfio, adhæc in evaſtatis longe provinciis deficiente celeriter commeatu, cui à raptoribus parum ſtudebatur, adjecit iterum animum ad pacis conſilia, miſſiſque Edenburgum Legatis tranſactionem à Cæſare poſtulat. Cum interea Iegerndorfius, maxima parte copiarum à Saxonicis Cæſarianiſque intercepta, tota Sileſia ejiceretur, amiſſà ad extremum Glaza quam Turrianus Iunior animo quam fortuna meiore diu fortiter, ad extremum fruſtra defenderat.

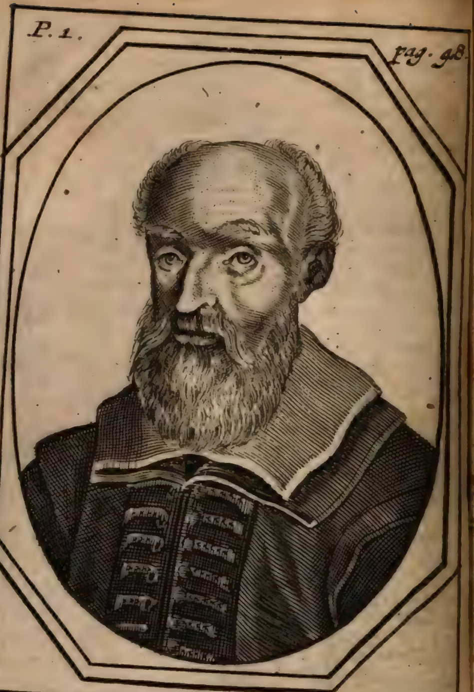
Iegerndorfius Sileſia ejectus.

Interceſſiones pro Palatino. Lotich. l. 9. c. 6. & Regis Daniæ & Angliæ,

Interea Palatinus jam in Hollandiam uſque fuga delatus, Mansfeldio fruſtra tuente Bohemiam multorum apud Cæſarem literis legatiſque juvabatur. Rex Daniæ Chriſtianus indicto conventu apud Sigebergam Holſatiæ urbem, cum omnes fere Saxoniæ inferioris Proceres in partibus haberet, abolitionem proſcriptionis & reſtitutionem Palatini per literas legatoſque non obſcurè moliebatur, additæ precibus minæ, & cum cauſà non proficeret, terrorem ac metum novo ex bello oſtentabat: Idem egit Iacobus Rex Britanniæ, eo intentius quo Generi Filiæque. & Nepotum exilium vicinius habebat, mittitur Digbius Legatus ad Cæſarem, petit revocari Palatini, recipique in gratiam, reddi priſtinæ dignitati, patrimonioque atque omnibus iis quæ ante bellum Bohemicum poſſediſſet. Curaturum ſe ut Palatinus venia dona-

Digibus legatus

tus

PHILIPPVS CHRISTOPHORVS
ARCHIEPISCOPVS ATQVE ELECTOR
Treutrenſ. Epiſco Spirenſ. Cancella. per Galliam

tus Regno Bohemiæ, viciniſque Provinciis re- 1621.
nunciet. Oſtendit hanc eſſe viam qua ſolida
imperio quies & pax reddi poſſit. Sin Cæſar
decretis adverſus Palatinum inſiſtere & ſeveri-
tatem clementiæ præhabere pergat, minitatur
bellum inexplicabile, non quieturam Britan-
niam quæ larga Palatino auxilia tanquam con-
ſanguineo Principi decreverit. Non Daniam
Sueciamque & alios externos Principes omiſ-
ſuros indignum caſum florentiſſimæ domus,
tot Principum matrimoniis & ſanguini immi-
xtæ. Ad ea Cæſar reſpondit: nihil ſibi quiete
Imperii optatius, quæ in Palatinum rerum Ma-
jeſtatis ſtatuiſſet, non poſſe ſine conſenſu Ele-
ctorum Principumque, quorum conſilio uſus
ſit, revocare. Securitatis omnium Regum in-
tereſſe, ut raptores regnorum puniantur. Nul-
lam adhuc videri apud Palatinum pænitentiam,
gerere ſe ipſo in exilio pro Rege, accipere &
præferre titulum, tueri adhuc oppida quædam in
Bohemia, adminiſtrare bellum per legatos ſuos
Mansfeldium & Iegerndorphium, concitare
Principem Tranſylvaniæ, aliaque omnia moliri,
ut ad repetendam Bohemiam nihil ipſum niſi
fortuna & fractæ vires impediant; ſane non eſſe
hæc ejus qui veniam deſideret. Oportet, agno-
ſcere delictum, poſcere veniam, venire ſuppli-
cem. Quod ſi tamen Rex Britanniæ pro ſua
apud Generum authoritate conficere ſe poſſe
exiſtimet, ut Palatinus Bohemiam & annexas
Provincias omittat, ſibique de injuriis ac dam-
nis ſatisfaciat, ſe in proximis Imperii Comitiis,
quæ in menſem Iulium edixerit, de venia &
reditu Palatini relaturum. Poſthæc egit Digbius
de induciis armorum inter quas de modo &
conditionibus reſtitutionis deliberaretur, aſſen-
ſit Cæſar modo Bavaro, & Iſabellæ Belgii Gu-
bernatrici idem videretur, ſed excurſiones,

Ang. ſollicitat pro Palatino.

Cæſar Reſpondet.

1621. populationeſque Mansfeldii hanc demum tractationem irritam fecere.

Mansfeldius invadit Palatinatum ſup.

Etenim Mansfeldius è Bohemia in Palatinatum ſupeciorem digreſſus, ut dimiſſum ab Vnione militem ad ſe pertraheret, ſpe rapinarum ac licentiæ, multis ad eum confluentibus, juſtũ brevi exercitum collegit. Dein adveniente Tillio Herbipolitanis auxiliis, poſitis munitiſque caſtris apud VVeidhuſium adverſus Cæſarianos conſedit, interminatus extremam vaſtitatem Herbipolenſi & Bambergenſi Epiſcopis, niſi miſſa Tillio auxilia quam primum revocarent. Multa ibi & minuta prælia intercedebant, caſo ex Cæſarianis Ioanne Iacobo Baurio Legionis Franconicæ tribuno, & Godefrido Comite Gelenio tribus vulneribus ſaucio. Is tum temporis Anholdicæ Legionis centurio cum Britannico forte centurione congreſſus, poſtquam haſtis primum, dein gladiis diu certaſſent, defluentibus præ laſſitudine telis ventum ad manus, dejeſtique in terram dum infeſtis inter ſe pugnis, quantum vires patiebantur, concertant, agnito tandem Gelenio, gregarius ex eadem Legione miles, accurrit, incumbentem ipſi Anglum interficit, atque ita velitationi huic finem imponit. Sed tutior Mansfeldius fuit ipſa in acie quam per caſtra, in quibus duplex vitæ periculum evaſit, unum fortuitum, alterum voluntate hominis, dum cædem ipſi machinatur repente in diverſum mutati. Globus è tormento excuſſus pedes Mansfeldii equitantis prævolans tantam vim terræ in Comitem excuſſerat, ut mox præceps datus, ſemianimi ſimilis corrueret, omnibus, qui proximè adſtabant, caſum ac mortem horrentibus, ſed omne intra trepidationem diſcrimen fuit. Gravius eſt id quod ſequitur. Neapolitanus quidam, necem Mansfeldii conceperat, dumque in caſtris occaſionem

Lotich. li. 10. c. 1.
Ejus periculum.

ſionem & tempus commodum exſequendo facinori præſtolatur, repente mutatâ mente, projectâque palam ſicâ fatetur propoſitum, prodit Autores, pretiumque cujus ſpe corruptus ſit. His dein periculis perfunctum Mansfeldium, adveniente cum XXVI. millium exercitu Bavaro, nova cura excepit. Mox enim multitudine Cæſarianorum ita circumventus eſt, ut deficiente commeatu, egreſſus ferro ac vi tentandus, aut omnibus in poteſtatem Bavari concedendum eſſet, inter eas anguſtias deprehenſus ad fraudes atque ingenium convertitur, mittit ad Bavarum Legatos, cum quibus conventum uti ipſe copias numerata pecuniæ certa ſumma quàm primum dimitteret, dantur utrinque obſides, denique ne quid dubitaretur, tradit Bavaro munimenta caſtrorum apud VVeidhuſium. His conſtitutis nondum elapſo quatuordecim dierum intervallo, quod monendo Palatino ſpacium acceperat, & numerata parte pecuniæ quam pepigerat, oſtendit Bavaro, velle ſe exercitum dimittere, id uti ſecurius fiat, petere Tribunos ſuos locum à Cæſareis caſtris remotiorem; ut cuique, quorſum velit, libera diſcedendi facultas fiat. Quo impetrato nihil opinantibus Cæſarianis, clam indicta profectione cum omnibus copiis in Palatinatum inferiorem ſumma celeritate contendit. Receptiſque ad ſe Britannicis legionibus, quas ſupra diſſoluta Vnione, in præſidium Palatinatus relictas memoravimus, transmiſſo, apud Manhemium, Rheno; Franckenthalium obſidione liberat. Id oppidum validis operibus communitum Gonſalvus Ferdinandus Corduba, à Spinola in Belgium reverſo; Hiſpanico exercitui præpoſitus, circumſidebat toto jam menſe; & magnas in anguſtias compulerat; non ſine ſpe, brevi fore ut potiretur, tum vero inopinato

1621.

Cingitur à Bavaro & Tillio.

Elabitur dolo.

Liberat obſidione Frankenthalium.

1621. nato Mansfeldii adventu pene oppreſſus, omittere rem pene ad exitum perductam non ſine indignatione debuit. Non prætereunda hic mihi eſt Opilionis Palatiniani ſeu fortitudo ſeu feſtivitas. Cum Corduba ad obſidendum Franckenthalium educeret, miſit, qui oppidum Ogersheimium ex itinere interciperent, ſed cives omnes præter paucos admodum & Opilionem unicum, inde Manheimium profugerant Opilio addere annimum ſuis, (viginti fere erant,) claudere portas, dejicere pontes, demum procedere in muros, atque in hoſtem audacter explodere. Interim adfuit Tubicen, oppidumque dedi Cæſari poſtulat; audito Cæſaris nomine oppidani cæteri qua cuique viſum fuit profugiunt. Opilio ſolus cum uxore gravida relictus, ſolitudinem tamen ſuam diſſimulans, quoniam oppidum in Cæſaris nomen peteretur, dedere ſe velle ſignificat, modo ſibi de fortunis ac religione caveretur. Admiſſa conditio ac mox portis patefactis ingreſſi Hiſpani oppidum vacuum reperiunt. Celebre inde nomen Opilionis factum, & ille quo magnorum virorum affinitate clareſceret, cum paulo poſt uxor filium enixa eſſet, Cordubam ut filium è baptiſmo ſuſciperet rogavit. Neque abnuit ille miratuſque hominis feſtivitatem donis liberalioribus excoluit. Porro fugientem Mansfeldium cum parte exercitus juſſu Bavari Tillius inſecutus eſt, ſed jam illum celeritas abſtulerat; Prædæ fuit Franconia, Alſatiaque, quas gravibus exactionibus exhauſtas, (ut ex una fere Hagenoa centum millia Imperialium expreſſerit,) demum inclinante anno pro hybernis habuit, nihil interim per hyemem ceſſantibus armis, quin modo hunc, mox alium locum invaderet, ubi ſpes lucri affulſiſſet. Sed Tillius elapſo Mansfeldio, poſtquam potiundi ipſius ſpes

Lotich. 10. c. 3.

Populatur Franconiam & Alſatiam.

VITTORIO EMANUELE II - BIBLIOTECA NAZIONALE

ALBERTVS WALLENSTEINIVS
DVX FRIDLANDIÆ ET SAGANI CÆSAREÆ
militiæ ſupremus Prefectus etc.

ſpes nulla ſupererat, diſpoſitis in Palatinatu inferiori hybernis, Heidelbergæ intendit, miſſis qui deditionem flagitarent. Reſponſum ab oppidanis audacter fiducia tam propinqui Mansfeldii, tum anni tempore obſidionibus incommodo, nec iiſdem de cauſis quicquam ultra Tillius molitus eſt, ſatis arbitratus excurſiones populationeſque Mansfeldii ab amicis Provinciis, quantum liceret, prohibere. 1621.

Sub id tempus ex Saxoniæ inferioris Principibus, Chriſtianus Dux Brunſvicenſis, Epiſcopus Halberſtadienſis novus Cæſari hoſtis cum Exercitu in Imperium contendit; ætate atque ingenio ferocior, imbutuſque à puero apud Batavos rudimentis militaribus. Cum ergo profligatum è Bohemia Palatinum, à Cæſare & Catholico exercitu premi videret. Iam ante iis partibus odio Religionis infeſtus, juvare exulem, atque aſſerere regnum conſtituit; tanta arrogantia ut Elizabethæ conjugi Friderici, ereptam è manibus chirotecam pileo ſuo accommodans, juraverit non demiſſurum ſe ſymbolum illud è capite prius, quam Regem Fridericum ſolio Pragenſi redditum vidiſſet. Igitur per Saxoniam, VVeſtphaliamque collecta haud ſpernenda manu, tanta licentia per amicas etiam provincias inceſſit, permiſſa ubique populandi libertate, ut ſociis Principibus gravis vi atque armis eorum è finibus ejiceretur, factoque per Haſſiam itinere, & occupato per dolum Amœnoburgo quod Moguntiæ ditionis oppidum eſt, id incendit, uti in Franconiam ad Mansfeldium evaderet, conjunctis cum eo viribus rem Palatini curaturus. Miſſus eſt ineunte jam hyeme adverſus Brunſvicenſem, Iacobus Comes Anholdius, ſupremus in exercitu Catholico vigiliarum præfectus, qui conflato ex Hiſpanis, Herbipolenſibus,

Adventus Ducis Brunſvicenſis. Letick. l. 10. c. 6.

Frenberg.

Opponitur illi Comes Anholdius.

1621. bus, Moguntinis, & Darmſtadianis non ſpernendo exercitu in Veteraviam conceſſit, auſumque reſidere Brunſvicenſem levi quidem copiarum damno, ſed ducis ipſius majore periculo, cujus equus confodiebatur, fundit tandem atque in VVeſtphaliam rejicit, recuperando interim Amœnoburgo intentus.

Thabor expugnatum. Laur. Auſt. lib. 5.

Sub finem anni hujus tota demum Bohemia in Cæſaris fidem rediit expugnato ad extremum Thaborina à Balthaſare Marradio. Oppidum illud profunda foſſa ac triplici muro. Ziska Dux Huſſitarum circumdedit, indito nomine à monte Thabor, ex quo & Thaboritæ dicti, qui factioni ipſius adhærebant, jam Mansfeldiani inerant, & diu ſpe liberationis fortiter reſtitêre, poſtquam auxilium ad conſtitutum diem non adfuit, defuncto interea Præfecto, Præſidiarii deſperata defenſione, bimeſtre ſtipendium, utque cum duobus ſignis ſarciniſque militari more exirent, pacti, oppidum Marradio dedidêre Novembri menſe: Cives promiſſum Mansfeldianis ſtipendium, juſſi pendere: multati inſuper, ut direptionem redimerent, magna pecuniæ ſummâ. Nobiles ad arbitrium & cognitionem Cæſaris reſervati. Thaborinum, VVittingavia ac Clingenbergenſe caſtrum non multo poſt ſecuta ſunt. Iſque reliquiarum Mansfeldii, in Bohemia finis fuit. Sub id tempus Anhaldinus Junior qui in prælio Pragenſi captus fuerat, à Cæſare in gratiam receptus, Patri proſcripto, ut veniam quoque per litteras peteret, ſpem fecit. Ignovit eidem Cæſar triennio poſt, tardiore gratia, quia gravius offenderat. In Belgio quoque expirantibus induciis bellum recruduit. Cæterum Ordines Provinciarum fœderatarum, ut impeditam domi negociationem, qua maxime re opes eorum conſtant, majore ſecuritatè ac lucro foris

Societas Indica apud Batavos.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

GODEFRIDVS Comes ab Huyn.
BARO DE GELEHN *etc.* S.C.M.
Campi Mareſchallus .

ris exercerent, Societatem Mercatoriam ad annos viginti quatuor in Indias Auſtrales certis legibus firmatam edicunt; Præſcripti limites à tropico Cancri ad Promontorium bonæ ſpei per Africæ atque Æthiopiæ littora. Inde dextrum in latus Braſiliam legendo, ac rurſus tranſmiſſo Maggellanico per immiſſos Americi maris tractus ad fretum uſque Anian. Prohibitæ privatorum negotiationes intra hos terminos ne ſingularis lucri ſollicitudine, boni publici ſpes everteretur: deſignati quæſtores. Præſideſque rei nauticæ & mercatoriæ periti. Indultum Societati cum Indicis Regulis ac Dynaſtis quibuſcunque inire fœdera, bella gerere, Arces Regioneſque invadere, terras incultas inductis populis excolere, demum ſecuritati & fortunæ ſuæ pro arbitrio præſidum, & re nata, omni ſtudio quam optime conſulere. His conſtitutis præfixi quinque menſes, intra quos, qui in Societatem admitti vellent, nomina ſua, & quantum quiſque conferre meditaretur, apud Conſulem Amſterodamenſem, alioſque deſignatos profiterentur, tertia pecuniæ parte ſtatim depoſita, reliquis duabus ſequenti triennio conferendis. 1621. Weſt-Indiſche Schiffahrt. *Mer. Gallo Belg. to. 9. c. 2.*

Societatis Indicæ conſtitutionem proſcripto Societatis IESV conſecuta eſt. Iuſſi Patres intra ſex dierum ſpacium Ordinum Imperio excedere, prohibita cum iis commercia hoſpitiaque, impoſitum parentibus, certa ſub mulcta ne liberos Patribus Societatis erudiendos darent; datos intra menſis unius ſpacium revocarent? Eadem edicta in reliquos Religioſos Ordines & Clerum ſæcularem repetita, vetitumque ſub vitæ & necis pœna, ne in eos Eccleſiaſque & Monaſteria, & quovis prætextu pecuniæ conferrentur. Tum ad bella reditum. Hiſpani tentata improſpere Scluſa men- *Proſcriptio Patrum. Lotich. l. 10. c. 7.*

1621. ſe demum Septembri, Iuliacum circumvallare incipiunt, miſſum eo Henricum Comitem Bergenſem, Iſenburgicus mox ſecutus eſt cum re tormentaria & parte exercitus. Cæterum ne circumvallationem prohiberent Hollandi, Spinola cum altera exercitus parte, adverſus Mauritium Orangii Principem conſedit. Qui Reeſam inter & Embricam luſtrato exercitu, deſperata demum Iuliaci liberatione in Hyberna diſceſſit. Ita Iuliacum duobus exercitibus, media hyeme, acerrime preſſum, multis ultro citroque damnis, ſequentis anni initio, menſe Ianuario in poteſtatem Spinolæ conceſſit.

Iuliacum obſeſſum ab Hiſpanis.

Externa Res Gall. Petav. rat. temp. lib. 9. la Rochelle.

Eodem anno Ludovico Galliæ Regi res cum Hugonottis fuit. Redacta Bearnenſi Provincia in poteſtatem, reliquam Aquitaniam ſubjicere inſtituit, concivit ea res omnes in Gallia Calvinianos, ut celebratis apud Rupellam conventiculis defenſionem meditarentur, ſed Rex eorum propoſito nihil territus occupatis multis urbibus, Santonum ac Novempopuloniæ, vicinarumque Provinciarum, munitiſque præſidio, quanquam plures è nobilitate amitteret, à Monte Albano etiam pertinacia obſeſſorum rejectus, tamen circumferre arma, atque urgere obſtinatos, demum ad Rupellam ipſam caput perduellium, terra marique circumſidendam animum adjecit.

Montauban.

Res Poloniæ Piaſec. ad hunc annum. Bellum Polonorum cum Turca. Nyeſter.

Gravius bellum Sigiſmundo Poloniæ Regi adverſus Turcarum Imperatorem fuit, qui relicto Perſis Babylone, ut vires omnes ad bellum Polonicum contraheret, publicato edicto, omnes Imperii ſui copias primo vere ad limites Poloniæ, præſto eſſe juſſit. Menſe Septembri uterque exercitus Polonorum Turcarumque apud fluvium Tyram conſedit, Poloni haud procul arce Cochimo, Belli curam Rex Sigiſmundus mandaverat Carolo Chod-

Chodkievicio, rerum militarium per Lithuaniam præfecto, is munitis caſtris, receptoque ad ſe Principe Regio Vladiſlao, ſatis habuit prohibere hoſtes, ne multitudine ſuperante flumen transgreſſi Regni ulteriora peterent, ſed caſtra Polonica lues magis quam hoſtis afflixit. Caſtra à Turcis ſæpius oppugnata ſunt, magno ſemper oppugnantium damno, quod tamen tanto in numero facile ferebant, nam ſupra trecenta millia, cum ipſo Oſmane Turcarum Imperatore erant; Poloni haud plures ſexaginta millibus. Morbus dein & ipſum Chodkievitium ſuſtulit, magna Polonorum jactura. Sexaginta annorum erat, non manu magis quam conſilio promptus, diſciplinæ vero militaris ſeveriſſimus exactor. 1621.

Surrogatus illi Staniſlaus Lubomiercius, Regni Pincerna, qui jam ante partem exercitus duxerat, pacem certis conditionibus pepigit. Non aſpernante Oſmane, poſtquam jamdiu càſtris fruſtra oppugnatis, Cameneciam quoque & Panovicium irrito ſucceſſu tentaſſet. Primi Turcæ ſucceſſere, amiſſis hac expeditione ſexaginta ſuorum millibus, major jactura redeuntium fuit inopia commeatuum, & pabuli, morientibus paſſim jumentis, ipſis dein hominibus longinqua & difficili via, continuis imbribus, hoſpitiorumque & aëris, varia injuria enectis. Nec minor Polonorum pro numero clades fuit. Ferro vix quadringenti periêre, fuga & lues plures abſtulerant. Equorum morbis, in omnes pene Regni Provincias contagio vulgata eſt, immunditie caſtrorum & ſordibus nata; non exigua eorum culpa quibus cura Caſtrorum incumbit, cum facile removeri ſordes, Tyra tam propinquo atque in profluentem abjici potuerint. Cæterum Polonos *Piaſ. ib.*

 bello

1621. *Bellum Polonia cum Suecis.* Liefflandt. *Riga occupata à Suecio* *Abr. Golnitz. Georg. lib. 2.*

bello Turcico perfunctos gravior à tergo hoſtis excepit Guſtavus Adolphus Sueciæ Rex, cum viginti quatuor milliũ manu in Livoniam irruens, eo ipſo tempore quo apud Tyram Poloni contra Turcas caſtra fixerant. Riga valida ad ſinum Livonicum urbs præparatis jam ante multorum civium animis, in poteſtatem Guſtavi facilius conceſſit quam ut coacta videretur ſpreto auxilio, quod audito Suecorum adventu. Chriſtophorus Radzivilius in tempore, ad Dunæ fluminis littus adduxerat. Rigam Dunamunda ſecuta eſt duobus ab ea milliaribus diſtans monimentum.

Mortes variorum. *Pauli V.*

Obiere hoc anno ex Viris illuſtribus Paulus V. Papa. Philippus III. Rex Hiſpaniæ, Albertus Archidux Auſtriæ idemque Belgii Princeps, Robertus Cardinalis Bellarminus, & Carolus Albertus Dux Luinius, Paulus V. præfuit Eccleſiæ annos quindecim, cui à Collegio Cardinalium omnium ſuffragiis ſufectus eſt Alexander Ludoviſius Bononienſis, Gregorii XV. nomine accepto. Philippus III. paulo ante finem Belgicarum induciarum, vita exceſſit. Ex Margaretha, Ferdinandi II. Cæſaris ſorore, ſex liberos reliquit. Philippum qui Patri ſucceſſit, Carolum, & Ferdinandum, dein Annam nuptam Ludovico XIII. Galliæ Regi, Mariam & Margaretham. Vixit annos tres & quadraginta, ex quibus duos & viginti in Ampliſſimo Imperio plenos curarum habuit. Princeps Religioſus ac mitiſſimus, vanitatem gloriæ mundanæ, & tot Provinciarum titulos graviſſimos expertus cum depoſuit, id ſuprema

Epit. rerum Germ. *Alberti.*

voce teſtatus ſatius ſibi futurum fuiſſe, ſi ignoti potius nominis Monachus, quam tantarum opum Rex decederet. In Alberto ſtirps maſcula Maximiliani II. Cæſaris defecit, jure jam omni in Ferdinandum II. tranſlato, viduam reliquit

reliquit Iſabellam Claram Eugeniam , quæ ſola deinceps aliquot adhuc annos Belgium gubernavit. 1621.

Bellarm. Myr. de Bello Bohem.

Bellarminus Marcelli II. Pontificis Maximi ſorore genitus eſt. Adoleſcens Societati Ieſu nomen dedit , miſſus dein Lovanium Theologiam expoſuit magna fama eruditionis, reverſus in Italiam adverſus ſæculi noſtri hæreſes opus abſolutiſſimum edidit. Anno ſuperioris ſæculi duodecenteſimo à Clemente VIII. S. R. E. Cardinalis,poſt Archiepiſcopus Capuanus creatus eſt , hanc tamen dignitatem revocatus ad urbem magno modeſtiæ exemplo ſponte dimiſit. Deceſſit Romæ menſe Septembri anno ætatis nono & ſeptuageſimo, pari ſanctimoniæ & doctrinæ fama.

Luinii.

Carolum Albertum Ducem Luiuium & Regni Galliæ Conneſtabilem , humili è loco , gratia & indulgentia Ludovici XIII. Regis evexit , non ſine invidia Gallicorum Procerum , eo vel nomine memorandum quod occupatum ſemel Regiæ amicitiæ locum inter infinitos æmulos , ad finem vitæ , indejectus obtinuit , miraculo potentiæ raro ſempiternæ:

Supplicium Calderonii. Myr. pag.24. Gaſp. Ens in pauſil. pag.236.

Contrarium plane exitum in Hiſpania ſortitus eſt Rodericus Calderonius , Comes Olivæ & ſeptem Eccleſiarum Marchio , Philippo III. Regi ab arcanis conſiliis, & graviſſimorum negociorum primarius , miniſter , ac cohorti Germanorum prætoriæ Præfectus. Natus eſt Antverpiæ , Patre Franciſco Calderonio Valliſoletano tenui admodum fortuna , Matre Maria Sandelina , natione Belgica. Adoleſcens cum Patre in Hiſpaniam adductus , atque in familiam Franciſci Rogii Sandovallii , tum Marchionis Dianenſis & Cancellarii Aragoniæ adſcriptus eſt , id illi principium potentiæ , pariter atque exitii fuit. Nam florente Sandovallio , qui poſtea Lermæ Dux , & Cardinalis apud Philippum III. ſum-

1621. mum amicitiæ gradum obtinuit, in Aulam inductus, & mox inter intimos Regis ſecretioribus negociis adhibitus, tantum brevi conſilio, obſequioque effecit, ut à Lermæo Patrono proximus haberetur. Ingenio acri & prompto fuit, atque ad nutum Principis verſatili, corporis forma venuſta & decora, quæque Belgam magis quam Hiſpanum referret mores diſſimiles. Comis iis quorum gratiæ ſtudebat, Aſper, ferociorque adverſum eos, qui opera ipſius indigebant, quorum tum erat ingens numerus. Quæ res invidiam illi, apud ſummos juxta infimoſque feſtinavit, inſita mortalibus natura, ut recentem aliorum felicitatem ægris oculis introſpiciant, modumque fortunæ à nullis magis exigant, quam quos in æquo videre. Patrem ſuum, obſcuritati natalium tegendæ, negare auſus; tandem, pœnitentia ductus, (an quod celare poſſe diffideret, atque adeo publicum convicium veritus,) agnitum ad honores maximos evexit. Quos ille tenuitatis priſtinæ memor modeſtè & cautè geſſit identidem filio infelicem exitum prædicens. Vxorem duxit ex illuſtri Vargorum familia, Agnetem, Olivæ & ſeptem Eccleſiarum Dominam. Divitiarum atque opum magnitudine, quarum annuus proventus bis centena ducatorum millia attigit, multos Hiſpaniæ magnates ſuperavit. Igitur regnante adhuc Philippo III eum declinandæ invidiæ, cui impar jam erat, Valliſoletum conceſſiſſet, ejecto ſimul ex aula Lerinæo Duce cujus gratia opes Calderonii nitebantur tandem gliſcente mirum in modum publico odio juſſu Regis comprehenditur. Biennio fere & ſex menſes de reo etiam per tormenta quæſitum eſt. Variis criminibus poſtulabatur; Artium Magicarum, & necis in Margaretham Reginam multoſque illuſtres veneno

Tacit. lib. 2. Hiſt.

neno procuratæ. Quæ tamen cum parum probarentur abſolutus eſt. Sed in Auguſtinum Aviſam, & Franciſcum Ivarram cædis convictus præter alia complura, mortis ſententiam imperterritus accepit. Datum biduum animo ad æternitatem comparando, magno pœnitentiæ, & fortitudinis exemplo tranſegit, demum Mantuæ Carpentanorum erecto apud forum theatro producitur, damnatus Mulæ inſidens, circa viginti Religioſi variorum ordinum, major numerus lictorum, ipſe capillo & barba in pectus promiſſa horridus, & crucifixi imaginem manu præferens, nunc conjectis in multitudinem curioſè oculis, modo elevatis in cœlum, & mox in protenſam crucem religioſè reductis ad ferale pegma pervenit. Ibi ſellæ ligneæ impoſitus, & obvelatis oculis nullo ſigno formidinis edito, more Hiſpanico ſecandum guttur carnifici præbuit. Mors ipſius in magna multitudinis corona, poſtquam invidia diſceſſerat, apud ipſos etiam inimicos miſeratione non caruit. 1621. *Madrit.*

HISTORIARUM
Noſtri Temporis,

Authore

ADOLPHO BRACHELIO.

LIBER SECVNDVS.

Complectens geſta annorum 1622. 1623. 1624. 1625.

Summarium Libri II.

PAX Vngarica. Matrimonium Cæſaris cum Eleonorâ Mantuanâ. Palatinus revertitur in Patriam, Mansfeldius cadit Tillium. Hic Durlacenſem, & mox Brunſvicenſem, ejus geſta per Weſtphaliam. Palatinus dimiſſis belli conſiliis redit in Hollandiam, pugna ad Floreacum inter Mansfeldium, Brunſvicenſem & Cordubam. Tillius capit Heidelbergam & Manhemium. Reformatio Bohemiæ. Seditio Conſtantinopolitana, in qua Oſmannus Imperator à ſuis interficitur. 1623. *Comitia Ratiſponenſia, in quibus definitur cauſa Palatini à Cæſare, & Electoratus ipſius confertur Duci Bavariæ. Item deciditur cauſa Haſſiæ, & Badenſis, motus Hungarici, Tillius in inferiori Saxoniâ cadit Brunſvicenſem prope Statloum.*

Tracta-

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

CHRISTOPHORVS RATZIVILIVS
DVX IN BIRZE ET DVBINCKI
ſupremus militiæ per Lithuaniam Præfectus.

Tractatus matrimonii inter Principem Walliæ, & Hiſpaniæ Regis ſororem. Mors Gregorii Papæ XV. & electio Vrbani VIII. aliorumque. Motus Rhetici. Res Turcicæ & Hollandicæ. 1624. Comitia Polonica celebrata Varſaviæ. Conjecpolſius cedit Tartoros. Vladiſlaus Princeps Poloniæ viſitat nationes exteras. Res Germaniæ & Privatæ Cæſaris. Angliæ Rex decernit bellum in Hiſpanos & Cæſarem, matrimoniumque filii transfert iu Galliam. Spinola obſidet Bredam, Orangius arcem Antverpianam fruſtra per inſidias tentat. Cæſar ex ſuis Provinciis ejicit prædicantes, Marcus Antonius de dominis revertitur Romam, & moritur in carcere. Carolus Cæſaris frater moritur in Hiſpaniâ. Res Rheticæ. 1625. Mors Iacobi Regis Angliæ, & Matrimonium filii ejus Carolus. Mors Mauritii Principis Orangii, & deditio Bredæ. Hiſpani in Braſiliâ recuperant portum omnium Sanctorum, Angeli cum clare rejiciuntur à finibus Luſitaniæ. Belli Danici origo, cauſaque, novus Cæſaris exercitus Duce Wallenſteinio. Comitia Vngarica in quibus Ferdinandus III, Cæſaris filius fit Rex Vngariæ. Sueci invadunt Livoniam. De Coſaccis qui qualeſque ſint. Mors Cardinalis Hohenzollerani aliorumque.

Prin-

1622. PRincipio hujus anni Gabriel Bethlenius cum Cæſare paciſcitur. Inſtituta tractatio Nicoleopoli, conventumque in has conditiones ut Bethlenius retentâ Caſſovia & ſeptem in Hungaria ditionibus, nonnulliſque in Sileſia, dein titulo Principis Imperii contentus, corona & cæteris Regni Vngarici urbibus cederet. Status vero Religionis & Patres Societatis reſtituerentur in eum locum quo ante bellum fuiſſent. Non multo poſt Cæſar Eleonoram Mantuæ Ducem in Matrimonium accepit, profectuſque obviam Sponſæ Oenipontem, ibidem nuptiam celebravit, modeſto apparatu, pro temporum ratione. At Fridericus Elector Palatinus intellectis MansfeldiiBrunſvicenſis progreſſibus, per Galliam in Palatinatum mutato habitu revertit. Duos comites itineris habuit: Vnum ex Dynaſtis Bohemicis Michalovitium, alterum Mercatorem quendam Argentinenſem. Neque ſane caruit periculo, ſemel pene agnitus à muliere Cauponaria quæ ex picturæ ſimilitudine faciem agnoverat. Dein in Alſatia cum in diverſorio publico in duodecim milites gregarios Archiducis Leopoldi incidiſſet. Vbi incognitus multa in ſe convicia jaci militari licentia audivit, jocoque tranſmittere, & in ſalutem hoſtium ſuper menſam reſpondere propinantibus debuit. Cæterum poſtquam Landaviam pervenit, depoſita perſona, ſumma Mansfeldii gratulatione exceptus eſt, omneſque ſpes tractatuum abrupit, quos tum Hiſpani de Mansfeldio ſuas in partes pertrahendo ut maximè agitabant. Ejus ergo adventu bellum in Palatinatu recruduit. In quem ut Electorem Fridericum reduceret, ſtatim cum exercitu Mansfeldius movit, expugnata arce Meydenburgenſi, transmiſſoque Rheno adverſus Tillum ducit, qui prope Viſilochum

Pax Vngarica. Laur. Auſt. l. 6.

Matrimonium Cæſaris.

Palatinus advenit in Patriam.

Lotich. lib. 10.

Mansfeldius ducit in Tillium.

P. 1. pag. 64.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

GREGORIVS XV.
Pontifex Maximus etc.

cum Bavaricis copiis conſidebat, Heidelbergæ intentus, Tillius cognito hoſtium adventu non diu cunctatus, in eos primum invectus eſt, quos ad laceſſendum Mansfeldius præmiſerat, atque his facile rejectis reliquum dein exercitum horum fugâ perculſum aggreditur, tantâ contentione atque ardore militum, ut Mansfeldius perturbatis ſuorum ordinibus, magnâ confuſione ſe recipere, & inſequentibus victoribus locum dare compelleretur. Iamque duarum fere horarum itinere Victor Tillius fugientes exegerat, ad pagum uſque Mingelshemium cum neceſſitas ipſa & deſperatio erexit circumventos, anguſtia loci fugam prohibente. Igitur Mansfeldius incenſo celeriter pago, ut fumo conſpectum adimente non animadverterent Tilliani quid ageretur, ſiſtit fugam ſuorum, atque Ordines reſtituit, hortatuſque pro tempore ut neceſſitate in virtutem verſa, in prælio quam fugientes mori mallent, convertit, agmen, atque in primos Tillianorum, qui jam pagum prætergreſſi erant impetum facit. Ita re inopinata perterriti Tilliani, cum viciſſe ſe exiſtimarent, victi ſunt, compulſique in fugam. Adeo contrariis momentis fortuna præliorum variat, dum victoribus confidentia ad ignaviam & metum, victis deſperatio virtutis atque audaciæ incitamentum fuit. Verum ignominia damno major extitit. Amiſſa pauca ſigna, & ex minoribus tormentis quatuor, quas *Falconettas* vocant. Tillius ipſe confoſſo cui inſederat equo haud longe periculo abfuit & reliquum exercitium ignominia & pudore accepti incommodi irritatum VVimpfenam reduxit. Interea Mansfeldius Sinshemio, Eppinga deditione: & Ladenburgo per vim potitus, non modicam ſpem fecerat Palatino, cujus reditum tam felici auſpi-

1622.

Stratagema Mansfeldii.

Tillii clades.

1622. auſpico celebraverat. Cum improviſa iterum clades breve id gaudium victoribus effecit. Georgius Fridericus Marchio Durlacenſis tranſlato in filium majorem, ditionum ſuarum jure, ut expeditus bello vacaret, quod pro Palatino, magno militum numero conſcripto, jam diu meditabatur, junctis cum Mansfeldio caſtris etiam Tillium poſſe advertit, communicandæ gloriæ impatiens ſolus Tillium cum ſuis aggredi conſtituit, erant illi octo legiones peditum, equitum turmæ octo & viginti, tormenta majora decem, currus mille & octingenti novo imprimis genere omni apparatu militari & annona inſtructiſſimi; jamque VVimphenam inter & Heilbrunnam haud procul hoſtibus in patenti campo caſtra fixerat. Quæ uti ab exploratoribus Tillius cognovit, delendæ prioris ignominiæ percupidus adjuncto per ſe Corduba, & Hiſpanicis Legionibus, Durlacenſem invadit. cœpta eſt pugna ſummo mane, neque ante veſperam finita, cum ſumma utrinque contentione certaretur. Cæterum Durlacenſem aciem improviſa res ſubito perculit; nam continua tormentorum jaculatione, aut certe miniſtrorum indiligentia, ignis curribus qui pulverem pyrium vehebant illatus, ingentem mox ſtragem, & in tanto periculo ut fit majorem trepidationem edidit, ignorantibus cunctis dolo hoſtium, an forte eveniſſet? Narrat Carolus Caraffa Legatus Pontificis cum initio prælii res Cæſarianorum in arcto eſſent, viſam à milite Hiſpano in aëre mulierem, candido amictu, quæ Catholicos ad pugnam hortaretur & victoriam promitteret, mox eundem militem caſu in majus tormentum cui aſtabat, ignem intuliſſe, ex quo erumpentes illico pilæ, hoſtium currus incenderint. tanto impetu, atque omnium terrore ut diſperſus hoſtilis

Tillius cadit Durlacenſem.

Caraff. pag. 145.

7. Maji.

hoſtilis exercitus, nequaquam vires colligere, aut reſtaurare prœlium potuerit. Ita perturbata acies & loco mota eſt, nullam requiem concedente Tillio perterritis, donec effuſa omnes fuga campo excederent. Capta eſt ingens præda, tormenta omnia & apparatus Bellici magna vis, equorum curruumque ingens numerus inter quos aliqui pecunia onuſti. Cecidere illuſtribus, Magnus Dux VVirtenburgicus, & quidam Palatinus Birckenfeldienſis, capti ſupra mille & centum, inter quos multi tribuni & primorum ordinum ductores fuere Durlacenſis ipſe cum parte equitum ad Mansfeldium perfugit. Qui tum Ladenburgo intentus poſtquam eo potitus eſt, tranſmiſſo iterum Rheno Hagenoam, quam Archidux Leopoldus obſidione premebat, liberat. Inde rurſus Epiſcopatu Spirenſi evaſtato, Landgravii Darmſtadienſis ditionem cum Electore Palatino invadit captumqueLandgravium ipſum Ludovicum, Manhemium in cuſtodiam mittit. Neque Tillium evitavit, qui audito Landgravii periculo ſtatim accurrens, & ſi eripere Principem è manibus hoſtium non poterat tamen extremum agmen gravi clade affecit, magna prædæ parte hoſtibus extorta, quæ eo opulentior erat, quo Mansfeldiani in ſtipendii vicem populationum licentiam nacti ſpolius magis quam cauſæ partium ſtudebant. 1622.

Dum hæc in Palatinatu geruntur Chriſtianus Dux Brunſvicenſis inVVeſtphalia dominabatur, Paderbornenſem & Monaſterienſem Epiſcopatus omni cladium genere devaſtans. Iamque Lipſtadio & Suſato aliiſque in eo tractu oppidis, demum & ipſa Paderborna potitus, magnam ubique vim pecuniæ corraſit: ſed nullam luculentiorem quam Paderbornæ ubi expilatis Iudæis, clericiſque ne ab Eccleſiæ quidem *Brunſvicenſis geſta in VVeſtphalia.*

dem

1622. demThesauris manus abſtinuit. Erat in templo primario ſtatua Divi Liborii Patroni Baſilicæ, ex auro ſolido magni ponderis, quidam octingenta librarum fuiſſe tradidere, magna præterea copia inſtrumenti argentei, aureique pro uſu ſacrorum, quæ ille omnia per ſummam injuriam erepta in nummos conflavit quibus ſe exercitumque firmaret. Spoliatis templis, ſacro ex metallo; monetam conflari juſſit, novo & arroganti ſane ſymbolo inſignitam, Ab una parte manus è nubibus protenſa evaginatum enſem vibrabat, utque cujus eſſet agnoſceretur nomen ſuum adſcripſerat FRIDERICVS, ab altera patre non abſimile lemma addiderat: AMICVS DEI HOSTIS CLERICORVM. Sed brevi ſenſit in quem pugnaret, omnia deinceps infauſta expertus, atque eodem adhuc anno amiſſa manu, qua tam impotenter ſacro Catholicorum ordini minabatur uti infra memorabitur. Nam acceptis à Palatino literis ut ſe cum Mansfeldio jungeret rebus jam per VVeſtphaliam præclare geſtis, dum Palatinatum verſus iter intendit, in victorem Tillium incurrit prope Hœchſtium oppidum ubi per pontem Mœno impoſitum tranſire conabatur. Fuſus eſt menſe Iunio, prælio memorabili, amiſſis ſuorum ad minimum quatuor millibus, quorum tamen major pars fracto ponte aquis interiit, inter quos duo Comites Ioannes Caſimirus Lovenſteinius, alter Eberſteinius quidam fuere, ipſe cum Styrumio comite & parte equitatus invento vado Darmſtadium, atque inde ad Mansfeldium evaſit. Impedimenta & currus omnes in Tillianorum poteſtatem pervenêre, cum machinis quatuor muralibus quas ex Neohuſio Paterbornenſi arce in hanc expeditionem Brunſvicenſis adſumpſerat. Hœchſtium oppidum paulo ante à Brunſvicenſibus captum juſſu

Lot. li. 11. c. 6. Lau. Auſt. lib. 6.

Gottes Freundt / Pfaffen Feindt.

Brunſvicenſis cæditur.

Comes de Ghelen

juſſu Tillii Comes Ghelenius recuperavit, haud ſine ſuo periculo, primum trajecto juxta portam brachio, dein repentino pulveris tormentarii incendio correptus, ac prope ſuffocatus, ut multis exin dies deſperata valetudine decubuerit. Tandem Palatinus duplici jam clade Durlacenſi perculſus, ſimul Angliæ & Daniæ Regum literis permotus ut arma omitteret, ſpe pacis quæ Bruxellis tractabatur, dimittit exercitum apud Tabernas Alſatiæ, data facultate Mansfeldio & Brunſvicenſi, poſtquam iis pro ſuis in ſe meritis gratias egiſſet, quo vellent cum copiis libere concedendi. Ipſe dein Sedanum, & paulo poſt mutato habitu per Galliam ignoratus in Hollandiam revertit. Fama eſt utrumque ducem Mansfeldium & Brunſvicenſem Cæſari & Tillio obtuliſſe operam ſuam ſi abolita proſcriptione reciperētur in gratiam, & militibus, de ſtipendio ſatisfieret. Incertum ex vero, an quia ſpacium explicandis conſiliis quærebant, ita ex Alſatia in Lotharingiam vicinam digreſſi, modo reditum in Germaniam minabantur, mox in Galliam obverſi quaſi laborantibus ibi Hugonottis auxilio futuri tandem à confœderatis Belgii ordinibus acciti, magnis itineribus Brabantiam petivere. Quos eadem celeritate, Gonſalvus Corduba cum Hiſpanicis & Burgundicis copiis apud Floreacum haud procul Namurco aſſecutus, ſiſtere fugam & committere aciem coegit. Pugnatum utrinque acriter, Auguſto menſe, jamque nutabant in fugam Hiſpani equites niſi Embdana & Iſenburgica Legiones ſua conſtantia res labantes reſtituiſſent. Ita æquo fere Marte diſceſſum, & Mansfeldiani cum Brunſvicenſibus, quo intenderant ad Hollandicum exercitum, mutilati pervenerunt, quorum adventu cognito ſoluta obſidio Bergæ ad Zomam quam Marchio Spinola magna

1622. *recuperat Hæchſtium.* *Palatinus conſilia belli dimittit.* *Caraff. p. 150.* *Fleru. Pugna ad Floriacum.*

1622. gna exercitus parte premebat, nam alteram Henrico Comiti de Monte contra Mauritium Orangii Principem permiſerat. In hoc prælio Chriſtianus Dux Brunſvicenſis ſiniſtrum brachium amiſit. Nam, adacto per manum ſclopeti globulo, dum in ipſo pugnæ ardore, atque inter primores, vulneris curam omittit; adeo cæpit ingraveſcere, vel ex ea mora, vel certe vindicante numine, ut putreſcente carne vicina, & accedente gangræna jam non eſſet ſalutis, aut vitæ remedium, niſi brachium tolleretur. Pertulit autem ſectionem fortiter & plane militari pompa inter occinentes undique tubas, ut avocatus hoc ſtrepitu animus magnitudinem cruciatus aut minus perciperet, aut facilius diſſimularet. Sed de altitudine animi imbecillitas corporis nil detraxit nam audito adveniſſe Bredam, ubi curandi cauſa decumbebat, Tubicinem Hiſpanicum, perduci ad ſe hominem juſſit, collocutuſque aliquam multa, *Vade*, inquit, *& nuncia Marchioni Spinolæ amiſiſſe me brachium, ſed ſupereſſe adhuc alterũ quo in hoſtes propediem utar.* Reſtitutus dein valetudini ferreo machinamento, quod in ſimilitudinem brachii non ignobilis ex Hollandia artifex affabre expreſſerat, officia manuum perquam multa non incommode exſecutus eſt, arte naturam imitante, ut quo vellet brachium flecteret et manuque diductis & contractis rurſum digitis obvia quævis apprehenderet, retineretque Liberata Berga ad Zomam Mansfeldius in Friſiam Orientalem capiendis hibernis, & reficiendis ſimul copiis diſceſſit.

Brunſvicenſis amittit Brachiũ.

At Tillius Palatinatum hoſte vacuum nactus, dum Leopoldus Archidux Haganoam, Spiram, VVormatiam, Germersheimiũ, & reliqua Alſatiæ loca recuperat, ad ſubigendã Heidelbergam animum adjecit. Sita eſt Heidelberga ad Nicrum amnem

Tillius Heidelbergam Laur. Auſt.

amnem qui juxta Manheimium in Rhenum ef- 1622.
funditur, ſedes Electorum & Palatinatus in- p.569.
ferioris caput, eo validiori præſidio & operi- Lot.lib.
bus communita eſt, Inerat præfectus Nervius 21.c.
cum Legione Britannica, mille & quingentos
militum numerus haud ſuperabat ſed Oppi-
dani, ſtudioſique & vicini agreſtes qui eo res
ſuas comportaverant militum alacritatem virtu-
temque æmulabantur eo etiam animoſius, quod
pro fortunis, liberiſque & patria pugnabant.
Menſe Auguſto Tillius, transmiſſo Nicro ur-
bem undique circumvenit & poſtquam literis
apud Præfectum civeſque nihil effecit, appro-
pinquare munitionibus, & continua tormento-
rum verberatione cœpit impetere muros, tur-
reſque. Ita dies aliquot in ſequentem menſem
abſumti, donec expugnatis fere omnibus ca-
ſtellis ad ipſa mœnia accederet. Hic iterata *Capit.*
monitione obſeſſos hortatus ut neceſſitati ce-
derent, & honeſtas conditiones anteponerēt in-
excuſabili excidio, ubi ne ſi quidem contuma-
ciam exuere animadvertit, ſtatuit urbem coro-
na invadere. Ita urbs poſtridie indicta aggreſ-
ſione capitur, militum civiumque magna par-
te cum Præfecto in arcem confugiente, qui ſe
non multo poſt victorum arbitrio tempeſtatis
conditionibus tradidere. Multum ibi prædæ
captum eſt, non è privatis modo ſingulorum
ædibus, ſed maxime è theſauro & ſuppellectile
Principum, inter quæ Bibliotheca eminuit o-
mni librorum genere inter Germanicas ce-
leberrima, cujus dein pars Romam miſſa. Hei- *Vna cum*
delbergam vi expugnatam Manhemium dedi- *Manhe-*
tione ſecutum eſt. Validiſſimum id ad Rheni & *hemio.*
Nicri confluentes propugnaculum Fridericus
IV. Elector hoc ineunte ſæculo communive-
rat. Vbi triennium fere Ioannes Papa XXII.
à Concilio Conſtantienſi exauctoritatus deli-
tuit,

1622. *Laur. Auſt. lib.6.* tuit, donec poſtmodum à Martino V. in Cardinalium numerum reciperetur, Horatius Veerius tribunus Anglicanus præerat munimento, potuiſſetque tueri ad ſeptimanas aliquot; ſed deſperato tandem auxilio maluit maturata deditione honeſtas & viris dignas conditiones emercari. Ita permiſſum ut cum duobus tormentis, explicatis vexillis, ardentibus funiculis, ſarcinisque, & vini paluſtris triginta, ac bis mille ſaccis farinæ excederent. Additi præſidio mille equites qui egreſſos Francofurtum tuto deducerent. Omnis jam Palatinatus in Cæſaris poteſtatem conceſſerat. Præter unicum Frankenthalium; ad quod ſubigendum dum Tillius accingitur, ingraveſcente jam hyeme, tum authoritate Iſabellæ, Principis Belgarum, quæ permiſſu Cæſaris cum Palatino tractabat, demotus eſt, juſſuſque exercitum in hyberna diſponere, quæ illi in locis recens occupatis tum per vicinam Hanoviam & Veteraviam opulenta ſatis & commoda contigere.

Franckenthalium obſeſſum, & amiſſum.

Bohemia informatur. Interea Cæſar, gliſcente in Palatinatu bello, & rebus ad voluntatem fluentibus, ad repurgandam Bohemiam varias ob cauſas acceſſit, præcipua erat, quod tumultuum omnium cauſam apud diverſæ Religionis Magiſtros reſidere exiſtimabat. Illos enim, quantumcunque pro tempore modeſtiam ſimularent, irrepere tamen vulgares animos vanis perſuaſionibus, & cum occaſio ſe tulerit magno motu exſurgere. Igitur inſtigante maxime Carolo Caraffa Epiſcopo Averſano mandavit Proregi Bohemiæ Carolo Principi Lichtenſteinio ut quam primum Praga, & reliqua Bohemia Acatholicos miniſtros qui adhuc prætextu *Privilegii Rudolphini* tolerabantur, ejiceret; Academia Pragenſi, & totius ſtudii regimine, curæ fideique Patrum Societatis commendato. Si enim (ita conficiebat

Caraff. pag.159.

Majeſtats Brieff.

Ca-

Caraffa) ſuis in ditionibus Acatholici principes nullum patiuntur Sacerdotem Catholicum nulla iis Gymnaſia, nulla ſacra veteri ab iis ritu adminiſtrari publice permittunt, cur non idem ſuis in provinciis Cæſari liceat, Domino in ſubjectos, victori in rebelles? Certe ſi tam iniqui in Cæſarem ſint, ut majorem ipſi in ſuos, quam ſibi poteſtatem non concedant; æquum eſſe, de paritate ſaltem ut non detrahant. Quanquam & Cæſar jure victoriæ in victos gravius animadvertere potuiſſet, nunc exilio paucorum contentum de reliquis conſervatis laudem clementiæ mereri. Ejecti igitur Prædicantes magno numero ad Electorem Saxoniæ confugêre. Qui ſuſcepto eorum Patrocinio, Lichtenſteinio primum, dein Cæſari ſcribit, atque obteſtatur ne victoriæ ſuæ fructum acrioribus conſiliis peſſundaret. Seſe in omnibus Bohemiæ motibus Cæſari auxilio fuiſſe, quia bona ſua & avitas provincias repetitum ibat, nunc iis per Dei gratiam & cauſæ æquitatem receptis, punitiſque tumultuum authoribus, pacis interfuturum ſi cætera in priorem ſtatum reſtitueret. Itaque petebat ut exules miniſtri revocarentur, juſque illis ac libertas libere docendi inſtruendique ſuos fieret, dummodo id ſine cujuſquam injuria facerent. Addebat quantam invidiam apud conſortes Religionis ſuæ Principes incurriſſet, tunc cum ſe Cæſari adjungeret haud falſo prædicentes victoriæ illius finem, Auguſtinæ Religionis cæterarumque, exterminium futurum. Denique adjungit niſi his ſublatis ſeſe ad Comitia venire non poſſe quæ in finem anni hujus Ratiſponam indicta eſſent. 1622. Pag. 106.

Cæſar interim ad Comitia cum Imperatrice ac tota aula profectus, etſi ſatis cognoſceret, quantum Electori Saxoniæ optime er- *Comitia Ratiſponenſia.*

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

CHRISTOPHORVS RATZIVILIVS
DVX IN BIRZE ET DVBINCKI
ſupremus militiæ per Lithuaniam Præfectus.

Tractatus matrimonii inter Principem Walliæ, & Hiſpaniæ Regis ſororem. Mors Gregorii Papæ XV. & electio Vrbani VIII. aliorumque. Motus Rhetici. Res Turcicæ & Hollandicæ. 1624. *Comitia Polonica celebrata Varſaviæ. Conjecpolſius cedit Tartoros. Vladiſlaus Princeps Poloniæ viſitat nationes exteras. Res Germaniæ & Privatæ Cæſaris. Angliæ Rex decernit bellum in Hiſpanos & Cæſarem, matrimoniumque filii transfert in Galliam. Spinola obſidet Bredam, Orangius arcem Antverpianam fruſtra per inſidias tentat. Cæſar ex ſuis Provinciis ejicit prædicantes, Marcus Antonius de dominis revertitur Romam, & moritur in carcere. Carolus Cæſaris frater moritur in Hiſpaniâ. Res Rheticæ.* 1625. *Mors Iacobi Regis Angliæ, & Matrimonium filii ejus Carolus. Mors Mauritii Principis Orangii, & deditio Bredæ. Hiſpani in Braſiliâ recuperant portum omnium Sanctorum, Angeli cum clare rejiciuntur à finibus Luſitaniæ. Belli Danici origo, cauſaque, novus Cæſaris exercitus Duce Wallenſteinio. Comitia Vngarica in quibus Ferdinandus III. Cæſaris filius fit Rex Vngariæ. Sueci invadunt Livoniam. De Coſaccis qui qualeſque ſint. Mors Cardinalis Hohenzollerani aliorumque.*

Prin-

1622. PRincipio hujus anni Gabriel Bethlenius cum Cæſare paciſcitur. Inſtituta tractatio Nicoleopoli, conventumque in has conditiones ut Bethlenius retentâ Caſſovia & ſeptem in Hungaria ditionibus, nonnulliſque in Sileſia, dein titulo Principis Imperii contentus, corona & cæteris Regni Vngarici urbibus cederet. Status vero Religionis & Patres Societatis reſtituerentur in eum locum quo ante bellum fuiſſent. Non multo poſt Cæſar Eleonoram Mantuæ Ducem in Matrimonium accepit, profectuſque obviam Sponſæ Oenipontem, ibidem nuptiam celebravit, modeſto apparatu, pro temporum ratione. At Fridericus Elector Palatinus intellectis Mansfeldii Brunſvicenſis progreſſibus, per Galliam in Palatinatum mutato habitu revertit. Duos comites itineris habuit: Vnum ex Dynaſtis Bohemicis Michalovitium, alterum Mercatorem quendam Argentinenſem. Neque ſane caruit periculo, ſemel pene agnitus à muliere Cauponaria quæ ex picturæ ſimilitudine faciem agnoverat. Dein in Alſatia cum in diverſorio publico in duodecim milites gregarios Archiducis Leopoldi incidiſſet. Vbi incognitus multa in ſe convicia jaci militari licentia audivit, jocoque tranſmittere, & in ſalutem hoſtium ſuper menſam reſpondere propinantibus debuit. Cæterum poſtquam Landaviam pervenit, depoſita perſona, ſumma Mansfeldii gratulatione exceptus eſt, omneſque ſpes tractatuum abrupit, quos tum Hiſpani de Mansfeldio ſuas in partes pertrahendo ut maximè agitabant. Ejus ergo adventu bellum in Palatinatu recruduit. In quem ut Electorem Fridericum reduceret, ſtatim cum exercitu Mansfeldius movit, expugnata arce Meydenburgenſi, tranſmiſſoque Rheno adverſus Tillum ducit, qui prope Viſilochum

Pax Vngarica. Laur. Auſt. l.6.

Matrimonium Cæſaris.

Palatinus advenit in Patriam.

Lotich. lib. 10.

Mansfeldius ducit in Tillium.

P. 1. pag. 64.

GREGORIVS XV.

Pontifex Maximus etc.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

cum Bavaricis copiis conſidebat, Heidelbergæ intentus, Tillius cognito hoſtium adventu non diu cunctatus, in eos primum invectus eſt, quos ad laceſſendum Mansfeldius præmiſerat, atque his facile rejectis reliquum dein exercitum horum fugâ perculſum aggreditur, tantâ contentione atque ardore militum, ut Mansfeldius perturbatis ſuorum ordinibus, magnâ confuſione ſe recipere, & inſequentibus victoribus locum dare compelleretur. Jamque duarum fere horarum itinere Victor Tillius fugientes exegerat, ad pagum uſque Mingelshemium cum neceſſitas ipſa & deſperatio erexit circumventos, anguſtia loci fugam prohibente. Igitur Mansfeldius incenſo celeriter pago, ut fumo conſpectum adimente non animadverterent Tilliani quid ageretur, ſiſtit fugam ſuorum, atque Ordines reſtituit, hortatuſque pro tempore ut neceſſitate in virtutem verſa, in prælio quam fugientes mori mallent, convertit, agmen, atque in primos Tillianorum, qui jam pagum prætergreſſi erant impetum facit. Ita re inopinata perterriti Tilliani, cum viciſſe ſe exiſtimarent, victi ſunt, compulſique in fugam. Adeo contrariis momentis fortuna præliorum variat, dum victoribus confidentia ad ignaviam & metum, victis deſperatio virtutis atque audaciæ incitamentum fuit. Verum ignominia damno major extitit. Amiſſa pauca ſigna, & ex minoribus tormentis quatuor, quas *Falconettas* vocant. Tillius ipſe confoſſo cui inſederat equo haud longe periculo abfuit & reliquum exercitium ignominia & pudore accepti incommodi irritatum VVimpfenam reduxit. Interea Mansfeldius Sinshemio, Eppinga deditione: & Ladenburgo per vim potitus, non modicam ſpem fecerat Palatino, cujus reditum jam felici auſpi-

1622.

Stratagema Mansfeldii.

Tillii clades.

1622. auſpico celebraverat. Cum improviſa iterum clades breve id gaudium victoribus effecit. Georgius Fridericus Marchio Durlacenſis tranſlato in filium majorem, ditionum ſuarum jure, ut expeditus bello vacaret, quod pro Palatino, magno militum numero conſcripto, jam diu meditabatur, junctis cum Mansfeldio caſtris etiam Tillium poſſe advertit, communicandæ gloriæ impatiens ſolus Tillium cum ſuis aggredi conſtituit, erant illi octo legiones peditum, equitum turmæ octo & viginti, tormenta majora decem, currus mille & octingenti novo imprimis genere omni apparatu militari & annona inſtructiſſimi; jamque VVimphenam inter & Heilbrunnam haud procul hoſtibus in patenti campo caſtra fixerat. Quæ uti ab exploratoribus Tillius cognovit, delendæ prioris ignominiæ percupidus adjuncto per ſe Corduba, & Hiſpanicis Legionibus, Durlacenſem invadit. cœpta eſt pugna ſummo mane, neque ante veſperam finita, cum ſumma utrinque contentione certaretur. Cæterum Durlacenſem aciem improviſa res ſubito perculit; nam continua tormentorum jaculatione, aut certe miniſtrorum indiligentia, ignis curribus qui pulverem pyrium vehebant illatus, ingentem mox ſtragem, & in tanto periculo ut fit majorem trepidationem edidit, ignorantibus cunctis dolo hoſtium, an forte eveniſſet? Narrat Carolus Caraffa Legatus Pontificis cum initio prælii res Cæſarianorum in arcto eſſent, viſam à milite Hiſpano in aëre mulierem, candido amictu, quæ Catholicos ad pugnam hortaretur & victoriam promitteret, mox eundem militem caſu in majus tormentum cui aſtabat, ignem intuliſſe, ex quo erumpentes illico pilæ, hoſtium currus incenderint, tanto impetu, atque omnium terrore ut diſperſus hoſtilis

Tillius cadit Durlacenſem.

Caraff. pag. 145.

7. Maji.

hoſtilis exercitus, nequaquam vires colligere, aut reſtaurare prœlium potuerit. Ita perturbata acies & loco mota eſt, nullam requiem concedente Tillio perterritis, donec effuſa omnes fuga campo excederent. Capta eſt ingens præda, tormenta omnia & apparatus Bellici magna vis, equorum curruumque ingens numerus inter quos aliqui pecunia onuſti. Cecidere illuſtribus, Magnus Dux VVirtenburgicus, & quidam Palatinus Birckenfeldienſis, capti ſupra mille & centum, inter quos multi tribuni & primorum ordinum ductores fuere. Durlacenſis ipſe cum parte equitum ad Mansfeldium perfugit. Qui tum Ladenburgo intentus poſtquam eo potitus eſt, tranſmiſſo iterum Rheno Hagenoam, quam Archidux Leopoldus obſidione premebat, liberat. Inde rurſus Epiſcopatu Spirenſi evaſtato, Landgravii Darmſtadienſis ditionem cum Electore Palatino invadit captumque Landgravium ipſum Ludovicum, Manhemium in cuſtodiam mittit. Neque Tillium evitavit, qui audito Landgravii periculo ſtatim accurrens, & ſi eripere Principem è manibus hoſtium non poterat tamen extremum agmen gravi clade affecit, magna prædæ parte hoſtibus extorta, quæ eo opulentior erat, quo Mansfeldiani in ſtipendii vicem populationum licentiam nacti ſpolius magis quam cauſæ partium ſtudebant. 1622.

Dum hæc in Palatinatu geruntur Chriſtianus Dux Brunſvicenſis in VVeſtphalia dominabatur, Paderbornenſem & Monaſterienſem Epiſcopatus omni cladium genere devaſtans, Iamque Lipſtadio & Suſato aliiſque in eo tractu oppidis, demum & ipſa Paderborna potitus, magnam ubique vim pecuniæ corraſit: ſed nullam luculentiorem quam Paderbornæ ubi expilatis Iudæis, clericiſque ne ab Eccleſiæ quidem

Brunſvicenſis geſta in VVeſtphalia.

dem

1622. dem Theſauris manus abſtinuit. Erat in templo primario ſtatua Divi Liborii Patroni Baſilicæ, ex auro ſolido magni ponderis, quidam octinginta librarum fuiſſe tradidere, magna præterea copia inſtrumenti argentei, aureique pro uſu ſacrorum, quæ ille omnia per ſummam injuriam erepta in nummos conflavit quibus ſe exercitumque firmaret. Spoliatis templis, ſacro ex metallo; monetam conflari juſſit, novo & arroganti ſane ſymbolo inſignitam, Ab una parte manus è nubibus protenſa evaginatum enſem vibrabat, utque cujus eſſet agnoſceretur nomen ſuum adſcripſerat FRIDERICVS, ab altera parte non abſimile lemma addiderat: AMICVS DEI HOSTIS CLERICORVM. Sed brevi ſenſit in quem pugnaret, omnia deinceps infauſta expertus, atque eodem adhuc anno amiſſa manu, qua tam impotenter ſacro Catholicorum ordini minabatur uti infra memorabitur. Nam acceptis à Palatino literis ut ſe cum Mansfeldio jungeret rebus jam per VVeſtphaliam præclare geſtis, dum Palatinatum verſus iter intendit, in victorem Tillium incurrit prope Hœchſtium oppidum ubi per pontem Mœno impoſitum tranſire conabatur. Fuſus eſt menſe Iunio, prælio memorabili, amiſſis ſuorum ad minimum quatuor millibus, quorum tamen major pars fracto ponte aquis interiit, inter quos duo Comites Ioannes Caſimirus Lovenſteinius, alter Eberſteinius quidam fuere, ipſe cum Styrumio comite & parte equitatus invento vado Darmſtadium, atque inde ad Mansfeldium evaſit. Impedimenta & currus omnes in Tillianorum poteſtatem pervenêre, cum machinis quatuor muralibus quas ex Neohuſio Paterbornenſi arce in hanc expeditionem Brunſvicenſis adſumpſerat. Hœchſtium oppidum paulo ante à Brunſvicenſibus captum juſſu

Lot. li. 11. c. 6. Lau. Auſt. lib. 6.

Gottes Freund / Pfaffen Feind.

Brunſvicenſis exditur.

Comes de Ghelen

juſſu Tillii Comes Ghelenius recuperavit, haud ſine ſuo periculo, primum trajecto juxta portam brachio, dein repentino pulveris tormentarii incendio correptus, ac prope ſuffocatus, ut multis exin dies deſperata valetudine decubuerit. Tandem Palatinus duplici jam clade Durlacenſi perculſus, ſimul Angliæ & Daniæ Regum literis permotus ut arma omitteret, ſpe pacis quæ Bruxellis tractabatur, dimittit exercitum apud Tabernas Alſatiæ, data facultate Mansfeldio & Brunſvicenſi, poſtquam iis pro ſuis in ſe meritis gratias egiſſet, quo vellent cum copiis libere concedendi. Ipſe dein Sedanum, & paulo poſt mutato habitu per Galliam ignoratus in Hollandiam revertit. Fama eſt utrumque ducem Mansfeldium & Brunſvicenſem Cæſari & Tillio obtuliſſe operam ſuam ſi abolita proſcriptione reciperētur in gratiam, & militibus, de ſtipendio ſatisfieret. Incertum ex vero, an quia ſpacium explicandis conſiliis quærebant, ita ex Alſatia in Lotharingiam vicinam digreſſi, modo reditum in Germaniam minabantur, mox in Galliam obverſi quaſi laborantibus ibi Hugonottis auxilio futuri tandem à confœderatis Belgii ordinibus acciti, magnis itineribus Brabantiam petivere. Quos eadem celeritate, Gonſalvus Corduba cum Hiſpanicis & Burgundicis copiis apud Floreacum haud procul Namurco aſſecutus, ſiſtere fugam & committere aciem coegit. Pugnatum utrinque acriter, Auguſto menſe, jamque nutabant in fugam Hiſpani equites niſi Embdana & Iſenburgica Legiones ſua conſtantia res labantes reſtituiſſent. Ita æquo fere Marte diſceſſum, & Mansfeldiani cum Brunſvicenſibus, quo intenderant ad Hollandicum exercitum, mutilati pervenerunt, quorum adventu cognito ſoluta obſidio Bergæ ad Zomam quam Marchio Spinola magna

1622.

recuperat Hœchſtium.

Palatinus conſilia belli dimittit.

Caraff. p. 150.

Fleru. Pugna ad Floreacum.

1622. gna exercitus parte premebat, nam alteram Henrico Comiti de Monte contra Mauritium Orangii Principem permiſerat. In hoc prælio Chriſtianus Dux Brunſvicenſis ſiniſtrum brachium amiſit. Nam, adacto per manum ſclopeti globulo, dum in ipſo pugnæ ardore, atque inter primores, vulneris curam omittit; adeo cæpit ingraveſcere, vel ex ea mora, vel certe vindicante numine, ut putreſcente carne vicina, & accedente gangræna jam non eſſet ſalutis, aut vitæ remedium, niſi brachium tolleretur. Pertulit autem ſectionem fortiter & plane militari pompa inter occinentes undique tubas, ut avocatus hoc ſtrepitu animus magnitudinem cruciatus aut minus perciperet, aut facilius diſſimularet. Sed de altitudine animi imbecillitas corporis nil detraxit nam audito adveniſſe Bredam, ubi curandi cauſa decumbebat, Tubicinem Hiſpanicum, perduci ad ſe hominem juſſit, collocutuſque aliquam multa, *Vade*, inquit, *& nuncia Marchioni Spinolæ amiſiſſe me brachium, ſed ſupereſſe adhuc alterũ quo in hoſtes propediem utar.* Reſtitutus dein valetudini ferreo machinamento, quod in ſimilitudinem brachii non ignobilis ex Hollandia artifex affabre expreſſerat, officia manuum perquam multa non incommode exſecutus eſt, arte naturam imitante, ut quo vellet brachium flecteret manuque diductis & contractis rurſum digitis obvia quævis apprehenderet, retineretque Liberata Berga ad Zomam Mansfeldius in Friſiam Orientalem capiendis hibernis, & reficiendis ſimul copiis diſceſſit.

Brunſvicenſis amittit Brachiũ.

At Tillius Palatinatum hoſte vacuum nactus, dum Leopoldus Archidux Haganoam, Spiram, VVormatiam, Germersheimiũ, & reliqua Alſatiæ loca recuperat, ad ſubigendã Heidelbergam animum adjecit. Sita eſt Heidelberga ad Nicrum amnem

Tillius Heidelbergam Laur. Auſt.

amnem qui juxta Manheimium in Rhenum effunditur, ſedes Electorum & Palatinatus inferioris caput, ſo validiori præſidio & operibus communita eſt, Inerat præfectus Nervius cum Legione Britannica, mille & quingentos militum numerus haud ſuperabat ſed Oppidani, ſtudioſique & vicini agreſtes qui eo res ſuas comportaverant militum alacritatem virtutemque æmulabantur eo etiam animoſius, quod pro fortunis, liberiſque & patria pugnabant. Menſe Auguſto Tillius, tranſmiſſo Nicro urbem undique circumvenit & poſtquam literis apud Præfectum civeſque nihil effecit, appropinquare munitionibus, & continua tormentorum verberatione cœpit impetere muros, turreſque. Ita dies aliquot in ſequentem menſem abſumti, donec expugnatis fere omnibus caſtellis ad ipſa mœnia accederet. Hic iterata monitione obſeſſos hortatus ut neceſſitati cederent, & honeſtas conditiones anteponerẽt inexcuſabili excidio, ubi ne ſi quidem contumaciam exuere animadvertit, ſtatuit urbem corona invadere. Ita urbs poſtridie indicta aggreſſione capitur, militum civiumque magna parte cum Præfecto in arcem confugiente, qui ſe non multo poſt victorum arbitrio tempeſtatis conditionibus tradidere. Multum ibi prædæ captum eſt, non è privatis modo ſingulorum ædibus, ſed maxime è theſauro & ſuppellectile Principum, inter quæ Bibliotheca eminuit omni librorum genere inter Germanicas celeberrima, cujus dein pars Romam miſſa. Heidelbergam vi expugnatam Manhemium deditione ſecutum eſt. Validiſſimum id ad Rheni & Nicri confluentes propugnaculum Fridericus IV. Elector hoc ineunte ſæculo communiverat. Vbi triennium fere Ioannes Papa XXII. à Concilio Conſtantienſi exauctoritatus delituit,

1622.

p. 569. Lot. lib. 21. c.

Capit.

Una cum Manhemio.

1622. tuit, donec poſtmodum à Martino V. in Cardinalium numerum reciperetur, Horatius Veerius tribunus Anglicanus præerat munimento, potuiſſetque tueri ad ſeptimanas aliquot; ſed deſperato tandem auxilio maluit maturata deditione honeſtas & viris dignas conditiones emercari. Ita permiſſum ut cum duobus tormentis, explicatis vexillis, ardentibus funiculis, ſarcinisque, & vini paluſtris triginta, ac bis mille ſaccis farinæ excederent. Additi præſidio mille equites qui egreſſos Francofurtum tuto deducerent. Omnis jam Palatinatus in Cæſaris poteſtatem conceſſerat. Præter unicum Frankenthalium; ad quod ſubigendum dum Tillius accingitur, ingraveſcente jam hyeme, tum authoritate Iſabellæ, Principis Belgarum, quæ permiſſu Cæſaris cum Palatino tractabat, demotus eſt, juſſuſque exercitum in hyberna diſponere, quæ illi in locis recens occupatis tum per viciniam Hanoviam & Veteraviam opulenta ſatis & commoda contigere.

Laur. Auſt. lib. 6.

Franckenthalium obſeſſum, & amiſſum.

Bohemia informatur.

Interea Cæſar, gliſcente in Palatinatu bello, & rebus ad voluntatem fluentibus, ad repurgandam Bohemiam varias ob cauſas acceſſit, præcipua erat, quod tumultuum omnium cauſam apud diverſæ Religionis Magiſtros reſidere exiſtimabat. Illos enim, quantumcunque pro tempore modeſtiam ſimularent, irrepere tamen vulgares animos vanis perſuaſionibus, & cum occaſio ſe tulerit magno motu exſurgere. Igitur inſtigante maxime Carolo Caraffa Epiſcopo Averſano mandavit Proregi Bohemiæ Carolo Principi Lichtenſteinio ut quam primum Praga, & reliqua Bohemia Acatholicos miniſtros qui adhuc prætextu *Privilegii Rudolphini* tolerabantur, ejiceret; Academia Pragenſi, & totius ſtudii regimine, curæ fideique Patrum Societatis commendato. Si enim (ita conficiebat

Caraff. pag. 159.

Majeſtats Brieff.

Ca-

Caraffa) ſuis in ditionibus Acatholici principes nullum patiuntur Sacerdotem Catholicum nulla iis Gymnaſia, nulla ſacra veteri ab iis ritu administrari publice permittunt, cur non idem ſuis in provinciis Cæſari liceat, Domino in ſubjectos, victori in rebelles? Certe ſi tam iniqui in Cæſarem ſint, ut majorem ipſi in ſuos, quam ſibi poteſtatem non concedant; æquum eſſe, de paritate ſaltem ut non detrahant. Quanquam & Cæſar jure victoriæ in victos gravius animadvertere potuiſſet, nunc exilio paucorum contentum de reliquis conſervatis laudem clementiæ mereri. Ejecti igitur Prædicantes magno numero ad Electorem Saxoniæ confugêre. Qui ſuſcepto eorum Patrocinio, Lichtenſteinio primum, dein Cæſari ſcribit, atque obteſtatur ne victoriæ ſuæ fructum acrioribus conſiliis peſſundaret. Seſe in omnibus Bohemiæ motibus Cæſari auxilio fuiſſe, quia bona ſua & avitas provincias repetitum ibat, nunc iis per Dei gratiam & cauſæ æquitatem receptis, punitiſque tumultuum authoribus, pacis interfuturum ſi cætera in priorem ſtatum reſtitueret. Itaque petebat ut exules miniſtri revocarentur, juſque illis ac libertas libere docendi inſtruendique ſuos fieret, dummodo id ſine cujuſquam injuria facerent. Addebat quantam invidiam apud conſortes Religionis ſuæ Principes incurriſſet, tunc cum ſe Cæſari adjungeret haud falſo prædicentes victoriæ illius finem, Auguſtinæ Religionis cæterarumque exterminium futurum. Denique adjungit niſi his ſublatis ſeſe ad Comitia venire non poſſe quæ in finem anni hujus Ratiſponam indicta eſſent. 1622. *pag.* 106.

Comitia Ratiſponenſia. Cæſar interim ad Comitia cum Imperatrice ac tota aula profectus, etſi ſatis cognoſceret, quantum Electori Saxoniæ optime erga

Digitized by Google

1622. ga ſe; Imperiumque affecto Principi debe-
ret, ddnuo ipſum invitat ad conventum hunc
Caraffa. per ſe celebrandum, addit multa inter præ-
pag. 163. ſentes de reformatione Bohemica componi
166, *&c.* poſſe, ſeſe inſuper omnium factorum, decretorumque ſuorum plenam atque integram rationem redditurum. At vero Saxonem, quo minus ipſe veniret, alia fortaſſe retinebant, nempe quia videbat agendum fore de Palatini privatione, atque Electoratu ipſius in Bavarum transferendo, in quam rem haud facile conſentire poſſet metu invidiæ quæ ſibi à ſuæ Religionis affinibus immineret, ſi ſe præſente tanta Imperii dignitas à partibus Proteſtantium in Catholicum Principem transferretur, tum quia exiſtimabat Privationem illam, ſupra poteſtatem Cæſaris eſſe, & ad judicium Collegii Electoralis juxta bullam auream Caroli Quarti pertinere. Imo profitebatur non eſſe hanc ad pacem Germaniæ viam, quæ multo certius recipiendo in gratiam Palatino & noxarum omnium condonatione haberi poſſet, Ita tranquillitatem redituram, ubi hoſtile nihil reliquum fuerit. Cæſar rebus omnibus mature perpenſis, dum abſentes Principes exſpectat, & cum præſentibus deliberat, ad anni inſequentis initium capita Tractationum differt, quæ antequam referamus, inſignem quæ hoc anno in Imperio Turcico accidit, mutationem præmittere ordo temporis expoſcere videtur.

Oſmannus Imperator Turcarum interficitur à ſuis. *Lotich.* Oſmannus Imperator Turcarum viginti fere annorum juvenis cum ab expeditione Chocimenſi adverſum Polonos inglorius Conſtantinopolim reverti ſſet nulla re effecta, & amiſſa magna parte exercitus, ſtatuit milites ſuos prætorios (Ianitſcharos vocant) quorum ignaviæ præteritam cladem imputabat, è medio tollere,

Iere, velut ad militiam inidoneos, atque in eo- 1622.
rum locum novos ex Arabibus legere; quo- *lib. 14.*
rum iſto in bello fortitudinem promptitudi- *Tiaſe.*
nemque probaverat. Ad ea melius ac citra tu-
multum perficienda in Syriam proficiſci con-
ſtituit, ſimulata religione viſitandi ſepulchrum
Machometis Prophetæ ipſorū quod in urbe Me-
cha, apud ſinum Arabicum magna inter Turcas
fama, ac veneratione colitur. Igitur indicta in
menſem Majum profectione, Ianitſcharos
ſuos, ſine quorum comitatu Imperator nun-
quam proficiſcitur ad iter expeditos eſſe jubet.
Interim multos ipſorum quotidie ſpecie qui-
dem, quaſi vini potu, leges Mahometicas tranſ-
greſſos, atque adeo ad bella inutiles ſtrangula-
ri curat; Inſuper aurum omne, argentumque
publicum & theſauros regios in navigio im-
portat. Iamque dies profectioni deſtinata ap-
propinquaverat, cum Ianitſchari longi itineris
laborem deteſtati, nam quindecim fere menſi-
bus domo, liberiſque, & uxoribus cerituri
erant; tum veriti id quod res erat, ne Oſman-
nus ſe longis viarum laboribus, tum commea-
tuum inopia aliiſque incommodis exhauſtos, ad
extremum aut neci daret, aut in ultimas oras
regni abſtractos aliarum nationum jugo ac ſer-
vituti ſubiiceret primum ſupplices, Præfectos,
ac Magiſtratus adeunt, rogantque uti Impera- *Seditio*
torem à tali conſilio averterent. Cumque nihil *Ianit-*
proficerent imo ille obfirmato animo prætio- *ſchane-*
ſiora quæcunque aſportanda ad littus Aſiati- *rum.*
cum, qua profiſcendum erat, curaret; octava
decima Maii tumultuoſius Palatio circumfuſi,
Profectionem illam abrogari, & quatuor ejus
authores, ſibi ad puniendum tradi poſtulant.
Cæterum eo die, quia inermes venerant nihil
aliud tentatum niſi quod per vicos & fora ſe-
ditioſis ubique concionibus perſtreperent, vo-

1622. ferantes prodi Rempublicam, Imperiumque Othomannicum, ſeſe inoxios in extremâ regni ad cædem trahi, Conſtantinopolim ſedem atque caput Imperii Polonis Germaniſque & Hiſpanis diripiendam deſeri. At poſtridie armati Palatium circumſident (viginti quatuor millia erant) & expectato paululum donec Muphtius (ita ſummum ſacrorum antiſtitem vocant) & Dilaverius Vezier, ultima ſua Imperatori poſtulata exponerent. Vbi hos quoque irrito reſponſo reverſos conſtitit, (nam Imperator diſſuadentibus iter, indignatus reſponderat *ſic volo*) repente magno furore in palatium irruunt, & obvios quoſque Eunuchos ac familiares Imperatoris, ut in quemque inciderant, nullo reſpectu crudeliter trucidant. Tum, Oſmanno ipſo mutatis ſubito veſtibus in latibulum quoddam elapſo, Muſtapham Patruum ipſius, è carcere in quem illum Oſmannus condiderat, extrahunt, eumque trementem, & ſe ad necem quæri exiſtimantem, Imperatorem conſalutant. Hic Muſtapha frater erat Achmetis, Patris Oſmanni, & ex more domus Othomannicæ in uno ſoloque Imperii hærede regni tranquillitatem conſervare nitentis, (quod ſolenne at barbarum ſane Imperii Turcici arcanum jamdiu omnes eorum hiſtoriæ prodidere) ſæpe ad mortem deſtinatus ſemper aut præſtigiis matris, aut alio quodam caſu evaſerat. Ea res Turcis in ſuperſtitionem vertit, ut eum fato ad Imperii firmamentum ſervatum crederent, & vita privari piaculum reputarent. Vnde quanquam rejecerunt illum poſt Achmetem à ſucceſſione Imperii, ob Ingenii debilitatem, prætulerintque ei Oſmannum impuberem ac regno immaturum, & dein Oſmanno ſurrogatum, iterum ex eadem cauſa repudiarint, vivum tamen ſemper conſervavere. Hic igitur Muſta-

Piaſec. Hoc anno.

Muſtapha, extractum latebris Oſmannum ad 1622.
carcerem Ediculæ prope portam Andrinopolitanam, equo vili impoſitum duci jubet. Sed Ianitſchari metuentes; ne ſi vivus aſſervatus uti Muſtapha præceperat, recuperaret imperium eamque tum injuriam vindicaret; fruſtra culpam in conſiliarios rejicientem, & dona ampla offerentem, interficiunt. Cadaver ejus ſine ullo honore ad templum ad templum novum Divano vicinum delatum, ibique in Imperatorio ſepulchro reconditum. Tum ad cædem Baſſarum, Principumque diſcurſum, qui Oſmanno profectionis iſtius, & conſiliorum authores fuiſſe putabantur. Neque quieverunt, donec bimeſtri ſtipendio à Muſtapha, & Matre ipſius ampliſſimo congiario placati ſunt. Quatuor hominum millia omnis ſtatuſque in hoc tumultu periere. Chriſtiani etiam, Legatique Principum Chriſtianorum, ac Iudæi Mercatoreſque omnes præmoniti à præfecto prætorii (Caimachan vocant) clauſis ædibus ſeſe continentis periculum evaſere, ſed tanto omnes terrore perculſi, ut niſi motu illo plene ſe dato, nullus ex eis in publicum prodire auſus fuerit. Cæterum Muſtaphæ haud diuturnum imperium fuit. Anno inſequente eodem quo aſſumptus fuerat, levitate dejectus eſt, atque in priorem carcerem reconditus, ſubſtituto Amurathe fratre Oſmanni annorum quatuordecim.

Eodem anno Romæ Gregorius Pontifex Maximus, Philippum Nerium, congregationis Oratorii, Ignatium Lojolam Societatis IESV, Fundatores: Franciſcum Xaverium ejuſdem Societatis. Iſidorum Madritanum, & Tereſiam ſanctimonialem, Ordinis Carmelitani Reſtauratricem, in album Sanctorum retulit, ſtatuitque ut memoria Beati Ioachim Patris Deiparæ Virginis tertio decimo Calendas Aprilis cele-

Digitized by Google

1622. celebraretur. Exceſſêre ex hac vita Philebertus Caroli Emanuelis Sabaudiæ ducis filius, ac Prorex Siciliæ. Et in finibus Moſcoviæ Carolus Philippus Adolphi Guſtavi Suecorum Regis
1623. frater.

Comitia Ratiſponenſia. & tranſlatio Electoratus in Ducem Bavariæ. Caraffa in Germania Sacra.

Cæterum anni inſequentis initio Cæſar Ferdinandus diu expectatis Saxone & Brandeburgico Electoribus, cum ſpes non eſſet venturos, tandem coram iis qui aderant ſeptimâ Ianuarii adventus ſui per Imperii Procancellarium expoſuit. Summa Capitum erat: Quod Fridericum comitem Palatinum, quem jam ante ob Rebellionem Bohemicam cui ſe ducem præbuerat, imperiali fulmine notaviſſet, Electoratu privare, & Dignitatem illam, ad ſe devolutam, in alterum conferre vellet. Conferre autem Maximiliano Bavariæ Duci, cujus in his Imperii motibus, magna in ſe, atque omnem Germanicam Rempublicam merita eſſent. Ipſum enim ſibi in hoc bello non conſilio modo, & proprio vitæ periculo, Pragenſi prælio adfuiſſe, ſed multas præterea impenſas, quæ aliquot myriades argenti excederent, pro augendo, alendoque Imperiali exercitu, & coërcendis hoſtibus Imperii feciſſe, & adhuc facere. Poſtulabat deinde uti in reducenda pace Germaniæ, de tuenda Vngaria, de reſtaurando ærario, ſi forte rurſus à Bethlenio, aut ipſo Turcarum Imperatore appeteretur, de reprimendis Hollandorum conatibus, qui in Provinciam Burgundicam, atque in ipſum adeo Imperium, tot ſeditionibus incompoſitum, invadere non vererentur. Denique de querimonis ſtatuum, & Cameræ Spirenſis reformatione, poſtremo de moneta, à falſariis jam pridem corrupta, in priorem valorem reducenda, deliberarent atque in commune conſulerent. Ad ea Electores, Principeſque & Legati & abſen-

tium

tium reſpondent, Ac primùm quidem de Privatione Palatini ac Promotione Bavari ac tuenda pace multi neceſſarium putabant, ut cæteri Principes abſentes expectarentur. Aliî ſatis putabant, ſi Cæſar ruſſus illos tertiis literis evocaret. atque interim præſentes quæ exorirentur difficultates diſcuterent. Proſcriptionem autem Palatini, etſi juſtiſſima pleriſque videbatur, exiſtimabant aliqui, non ad ſolum Cæſarem, ſed ad Electorale Collegium pertinere, juxta pacta Regia, quæ loco legum in Imperio eſſent habenda, & integerrime cuſtodienda. Deinde modus ipſius, & executio diſplicebant. Putabant enim oportere, ut ſervato juris ordine Palatinus citaretur prius atque audiretur, quam proſcriptionis nota afficeretur. Quod ad pacem Germaniæ attineret, putabant quidam eam clementia & benignitate Cæſaris melius quam ulla ſeveritate aut pœnis revocatum iri. Itaque ſuadebant, omittendam reformationem Bohemicam, revocandos Proteſtantium miniſtros, quorum ejectione, apud cæteros Imperii ſtatus qui diverſæ Religionis ſint, magnam ſibi Cæſar invidiam concitaſſet. Dein ad pacem plurimum profuturum aliqui credebant, ſi Cæſar Palatinum renunciantem regno Bohemiæ, & veniam deprecantem, in gratiam reciperet, atque in Provincias ſuas & dignitates reponeret, aut ſi id fruſtra eſſet, ut ſaltem filiorum ac fratris aut proximorum cognatorum, qui à culpa ipſius abeſſent, in tranſlatione Electoratus ratio haberetur. Quem, ſi contra fieret, neque filii ipſius, neque proximiores agnati, latiorum Regum Principumque auxilio, qui his Germaniæ diſſidiis libenter immineant, eſſent omiſſuri, atque ita neque Cæſarem, neque Imperium ullo unquam tempore quietum fore. Contra alii affirmabant

Marginal notes: 1623. — *Caraffa.*

1623. recte atque ex ordine Cæſarem feciſſe, quod Palatinum rebellem atque hoſtem Imperii, quique novas etiamnum expeditiones moliatur, proſcripſerit. Et rebus ſic conſtitutis Electoratum ita ad Cæſarem eſſe devolutum, ut poſtpoſitis omnibus proximioribus diſpoſitio illi ſoli competeret. Quippe ſi, ut aliqui ſentiebant, Palatinus reſtitueretur ſine ulla delictorum pœna, timendum fore ne illius exemplo, alii idem molirentur, facili tranſitu ad ea quæ ſi ſuccederent commoda, atque exire audentis; ſin contra irent, impunita futura ſint. Imo inter Cæſarem ac Palatinum nullum diſcrimen fore, cum Provinciæ & Regna Cæſaris ad eundem omnino modum vaſtata ſint, atque ipſius Palatini. Addebatur, Palatinum pacem non quærere, neque debita ſubmiſſione, ſed vi; & armis cauſam ſuam peragere. Collegium autem Electorale neceſſario complendum, atque id ſibi munus Cæſarem merito vendicare. Hæc maxime ſententia Catholicorum Principum erat, eamque propugnabat imprimis Ioannes Godefridus Epiſcopus Herbipolenſis, qui durante hoc conventu è vivis exceſſit, magno rei Catholicæ detrimento quam ſemper acerrime defendit. Cæterum Cæſar priori ſententiæ, quæ Legatorum Saxonis & Brandeburgici, ac Ludovici Haſſiæ Landgravii erat in hunc modum reſpondit, ſe pactorum ſuorum in proſcriptione Palatini nunquam oblitum. Imo ea in tam gravi caſu diligenter conſideraſſe. Verum eum fuiſſe rerum ſtatum, & animorum diſſenſum ut non tantum literis, ſed etiam coram de proſcriptione cum aliis agere non potuerit. Neque adverſus Palatinum temere quicquam, ac feſtinantur actum. Quin imo monitum ſæpius fuiſſe, à ſe atque à conventu Electorum Mulhuſii cæterorumque Principum literis, ſed omnia

1623.

omnia omnium monita pari contumacia ſprevisſe. Quare ſperare, Electores, Principeſque habita ratione temporis ac periculi hunc agendi modum in deteriorem partem non accepturos. Quod ſi vero de reducendo in gratiam Palatino præciſo Electoratu, ſecum agatur, daturum ſe precibus Regum Angliæ, Daniæque & reliquorum Electorum Principumque qui pro Palatino intercederent, ut illum in gratiam reciperet, multumque de pœnis ei illatis remiſſurum; modo is ſupplex delictum ſuum agnoſceret, & in fidem gratiamque recipi depoſitis armis peteret. Reformationem vero Bohemicam conſtanter negabat ad hunc conventum pertinere. Illam enim cuilibet Electori & Principi inferiori, in ſuis Provinciis ſemper liberam fuiſſe, neque hac in re Cæſarem deterioris conditionis eſſe debere. Neque vero ſatis cauſæ eſſe, cur ex hoc capite, aut vicini Circuli, aut reliquum Imperium, fidem ſuam ſuſpectam habeant, cum non ſemel teſtatus ſit, & adhuc profiteatur ſe Tranſactionem Paſſavienſem, in qua pax Religionis Germanicæ fundata ſit, quo ad omnes articulos ſervaturum, neque hac in re cuiquam moleſtum fore.

Definitur cauſa Palatini & Electoratus transfertur.

Huic Cæſaris declarationi cum fere aſſentirentur Catholici perſtitêre tamen Saxonici & Brandeburgici Legati, una cum Ludovico Haſſiæ Landgravio pro Palatino deprecari, ne Electoratu privaretur, tum ſi id obtineri nulla ratione poſſet, ut ſaltem Filiorum aut Nepotum ipſius ratio haberetur, atque id Bavarum admiſſurum ſperabant. Accedebat his omnibus Dux Neoburgicus VVolfgangus VVilhelmus, qui contra conſtitutiones Caroli Quarti (quam bullam auream vocant) diſponi de Electoratu dicebat ſe prætermiſſo, qui proximus eſſet hæres, adeoque ab omni culpa innoxius.

Duci Neoburgici prætenſio in Palatinatum.

1623. Nam frater Palatini contra Cæſarem arma geſſerat, legioni præfuerat, & fratri ſemper adhæſerat. Filii autem, patris delicto innexi videbãtur. Itaque conficiebat, ſi omnino Electoratus transferendus eſſet; ſibi illum uti proximo Agnato, atque innoxio, juxta leges Imperii deberi. Cæſar igitur re diu deliberata, cum reliqua fere poſtulata de Querelis Ordinum, Reformatione Cameræ, & Re Monetaria in frequentiorem conventum rejecta eſſent Cauſam Palatinam in hunc modum definivit. Se in gratiam Regum, Electorum, ac Principum qui pro Palatino intercesſerant, & ad declarandam clementiam, Paciſque ſtudium, Palatinum depoſitis armis ſupplicem, in gratiam quidem recepturum condonatis omnibus, quæ in ſe, ac provincias ſuas perperam admiſiſſet. Electoratum tamen alteri omnino conferre velle, ſine præjudicio Electoralis Collegii, vel Aureæ Bullæ, aliarumque Imperii factionum. Quia vero plures jam eſſent nempe Filii Palatini, Frater, Princeps VVolfgangus VVilhelmus Dux Neoburgicus aliique proximi Agnati, qui dignitatem iſtam appeterent neque ſtatim decerni poſſet jus cujuſlibet, cum abeſſent proximi Cognati Friderici: Nequaquam autem expediret locum hunc in Collegio Electorali diutius vacare, has ob cauſas ſe Electoralem dignitatem Maximiliano Duci Bavariæ propter eximia illius merita conferre. Vt vero Filiis atque Agnatis Palatini conſuleretur promiſit propediem conventum evocandum, in quo amica tranſactio & compoſitio ſuper jure cujuslibet inſtitueretur. Et ſi quidem ea ad felicem exitum perduci non poſſet, addidit Cæſar ſe rem totam, per viam Iuris, coram Electorali collegio decidendam terminandamque commiſſurum; ut poſt Ducis Bavariæ obitum Electoratus aliaque adjudicata illius

eſſent.

eſſent, cui tum attributa forent. Quibus condi- 1623.
tionibus contentus Maximilianus, vigeſima quinta Februarii, eodem die quo ſuperiori ſæculo Carolus V. Mauritium Saxoniæ Ducem Electorem creaverat. Electorali dignitate ſolenni pompa ornatus eſt, in hunc modum. Cæſar Imperatorio paludamento indutus, ac ſolio deaurato inſidens, præſentibus Electoribus Moguntino, Colonienſi, & Legato Trevirenſis, dein Archiepiſcopo Salisburgenſi, Epiſcopo Ratiſponenſi, Duobus principibus Haſſiæ Darmſtadanis, ac illuſtrium magno numero, per Imperii Procancellarium expoſuit, quod Friderico Palatino ob delicta ſua & contumaciam Electorali dignitate privato, illam cum omni jure quæque eo pertinerent in Maximilianum Ducem Bavariæ præſenti conſeſſu conferre vellet. Ea oratione finita Iohannes ab Hohenzolleren aulæ Bavaricæ ſummus Præfectus. Ducem in proximo conclavi præſtolantem adiit, expoſitaque illi voluntate Cæſaris, ſtatim reverſus nomine Ducis ſui gratias Cæſari agit, nunciatque Ducem, Electoratum acceptare, & ut ſacramentum diceret paratum, tum Dux per Procancellarium juſſu Cæſaris evocatus, inter Archiepiſcopos Salisburgenſem & Albertum fratrem medius comparuit, atque ante Cæſarem in genua provolvitur. Ibi Procancellarius repetita altius oratione, dixit Cæſarem, ex ſuprema quam habeat poteſtate Maximilianum Ducem Bavariæ, Sacri Romani Imperii Electorem Archidapiferum renuntiare, eumque jam ad ſolitum ſacramentum dicendum admittere. Dux actis gratiis, & fidem dare paratus, accepto Electorali pileo, pallioque ex manibus Cæſaris, dextra Euangelium contingens, Sacramentum prælectum repetiit. Quibus peractis, oſculanti enſem Cæſareum, Cæſar novam dignitatem

Dux Bavariæ inveſtitur Electoratu.

Caraffa.

1623. Nam frater Palatini contra Cæſarem arma geſſerat, legioni præfuerat, & fratri ſemper adhæſerat. Filii autem, patris delicto innexi videbãtur. Itaque conficiebat, ſi omnino Electoratus transferendus eſſet; ſibi illum uti proximo Agnato, atque innoxio, juxta leges Imperii deberi. Cæſar igitur re diu deliberata, cum reliqua fere poſtulata de Querelis Ordinum, Reformatione Cameræ, & Re Monetaria in frequentiorem conventum rejecta eſſent Cauſam Palatinam in hunc modum definivit. Se in gratiam Regum, Electorum, ac Principum qui pro Palatino interceſſerant, & ad declarandam clementiam. Paciſque ſtudium, Palatinum depoſitis armis ſupplicem, in gratiam quidem recepturum condonatis omnibus, quæ in ſe, ac provincias ſuas perperam admiſiſſet Electoratum tamen alteri omnino conferre velle, ſine præjudicio Electoralis Collegii, vel Aureæ Bullæ, aliarumque Imperii factionum. Quia vero plures jam eſſent nempe Filii Palatini, Frater, Princeps VVolfgangus VVilhelmus Dux Neoburgicus aliique proximi Agnati, qui dignitatem iſtam appeterent neque ſtatim decerni poſſet jus cujuſlibet, cum abeſſent proximi Cognati Friderici: Nequaquam autem expediret locum hunc in Collegio Electorali diutius vacare, has ob cauſas ſe Electoralem dignitatem Maximiliano Duci Bavariæ propter eximia illius merita conferre. Vt vero Filiis atque Agnatis Palatini conſuleretur promiſit propediem conventum evocandum, in quo amica tranſactio & compoſitio ſuper jure cujuslibet inſtitueretur. Et ſi quidem ea ad felicem exitum perduci non poſſet, addidit Cæſar ſe rem totam, per viam Iuris, coram Electorali collegio, decidendam terminandamque commiſſurum; ut poſt Ducis Bavariæ obitum Electoratus aliaque adjudicata illius

eſſent,

eſſent, cui tum attributa forent. Quibus condi- 1623.
tionibus contentus Maximilianus, vigeſima quinta Februarii, eodem die quo ſuperiori ſæculo Carolus V. Mauritium Saxoniæ Ducem Electorem creaverat. Electorali dignitate ſolenni pompa ornatus eſt, in hunc modum. Cæſar Imperatorio paludamento indutus, ac ſolio deaurato inſidens, præſentibus Electoribus Moguntino, Colonienſi, & Legato Trevirenſis, dein Archiepiſcopo Salisburgenſi, Epiſcopo Ratiſponenſi, Duobus principibus Haſſiæ Darmſtadanis, ac illuſtrium magno numero, per Imperii Procancellarium expoſuit, quod Friderico Palatino ob delicta ſua & contumaciam Electorali dignitate privato, illam cum omni jure quæque eo pertinerent, in Maximilianum Ducem Bavariæ præſenti conſeſſu conferre vellet. Ea oratione finita Iohannes ab Hohenzolleren aulæ Bavaricæ ſummus Præfectus, Ducem in proximo conclavi præſtolantem adiit, expoſitaque illi voluntate Cæſaris, ſtatim reverſus nomine Ducis ſui gratias Cæſari agit, nunciatque Ducem, Electoratum acceptare, & ut ſacramentum diceret paratum, tum Dux per Procancellarium juſſu Cæſaris evocatus, inter Archiepiſcopos Salisburgenſem & Albertum fratrem medius comparuit, atque ante Cæſarem in genua provolvitur. Ibi Procancellarius repetita altius oratione, dixit Cæſarem, ex ſuprema quam habeat poteſtate Maximilianum Ducem Bavariæ, Sacri Romani Imperii Electorem Archidapiferum renuntiare, eumquē jam ad ſolitum ſacramentum dicendum admittere. Dux actis gratiis, & fidem dare paratus, accepto Electorali pileo, pallioque ex manibus Cæſaris, dextra Euangelium contingens, Sacramentum prælectum repetiit. Quibus peractis, oſculanti enſem Cæſareum, Cæſar novam dignitatem

Dux Bavariæ inveſtitur Electoratu.
Caraffa.

1623. tatem porrecta manu gratulatus eſt, atque in conclave Cæſareum reduxit. Vbi ſtrata menſa Dux officio Archidapiferi defunctus, primam lancem accumbenti Cæſari appoſuit, dein menſæ aſſidens eodem convivio exceptus fuit. Atqui huic Orator Regis Hiſpaniarum, Legatique Electorum Saxonis & Brandeburgici, cæterorumque qui Tranſlationem illam non probabant, haud interfuêre.

Deciſio cauſæ Haſſicæ. Caraffa. pag. Eiſdem comitiis Cæſar Principatum Marpurgenſem, jam diu inter Mauritium Caſſellenſem, & Ludovicum Darmſtadienſem, Landgravios Haſſiæ, controverſum, Ludovico attribuit: Mauritio, quod teſtamentum Patrui ſui violaſſet, in omnes litis expenſas, atque fructus jam perceptos refunderet condemnato. Id quod pari ferè in cauſa anno ſuperiore in Cauſa Badenſi fecerat, reſtitutis filiis Edoardi, *Caraffa 151. Lotich. l. 12. cap. 7.* in Marchionatum Badenſem quem Georgius Fridericus Marchio Durlacenſis, ac Nepotum ſuorum tutor pupillis eripuerat, nulla alia de cauſa, quam quod pater ipſorum ad impares nuptias tranſiiſſet, & Catholicam Religionem revocare niteretur. Ea res ſub tribus Ordine Imperatoribus ventilata, ac tum demum deciſa eſt, datumque negocium Archiduci Leopoldo, ut VVilhelmum primogenitum in Marchionatum *Caraffa 179.* reduceret. Cæterum Cæſarem magis angebat, quâ ratione Electores Saxonem & Brandeburgicum, Brunſvicenſem & Pomeraniæ alioſque Duces placaret; qui audita Electoratus tranſlatione, palam factum id improbabant; dolebantque monita ac poſtulata ſua in cauſa Palatini tam parum valuiſſe, quæ tamen æquitati omnino conſentanea, atque ex ipſis Legibus Imperii, pactiſque Regiis profluxiſſent. Dicebant Palatinum damnatum, punitumque antequam auditus eſſet. Neque moderationem

Cæſa-

Cæſaris probabant, qua filiis Agnatiſque Palatini conſuluiſſet. Hoc enim pacto diſputari jura Agnatorum, & incerto diſputationis eventui permitti, quæ innocentibus per ſe clara ſint. Itaque metuebant ne ea aliquando res Cæſari Patriæque magnam perniciem allatura eſſet. Cæſar non eo magis reſponſo quam Mansfeldii & Brunſvicenſis fama quorum hic ditionem Oſnabrugenſem ille FriſiamOrientalem miſere vexabant excitatus; evocato ad ſe Ratisbonam Joanni Tillio, quem in eo Principum conſeſſu Comitis titulo ornavit, mandat, ut eductis copiis quæ in Palatinatu hibernabant, in Veteraviam & porro contra Brunſvicenſem & Mansfeldium duceret, eorumque conatus diligenter obſervaret; tum Ludovicum Landgravium Darmſtadienſem ad placandum Saxoniæ Electorem dimittit. Erat is gratiſſimus Saxoni, effectumque ejus opera imprimis, ut Saxo, dein & Brandeburgicus in Tranſlationem Electoratus haud gravate conſenſerint. Iis omnibus perfectis Cæſar diſſoluto conventu in Bohemiam profectus, Pragæ Archiepiſcopum Erneſtum Harrachum conſtituit; Principem virum, ſummæque prudentiæ ac pietatis. Inde auditis novis Hungariæ motibus ad pacandos illos reformandaſque Auſtriæ & Stiriæ Provincias, Viennam diſceſſit. 1623.

Motus Ungarici. Laur. Auſt. l. 7.

Bethlenius Tranſylvaniæ Princeps per idem tempus Hungariam invadebat, cum valida Turcarum ac Tartarorum manu, quos ab Imperatore Turcarum, ope Comitis Turriani, cum in finem Conſtantinopolim ablegati, impetraverat. Cauſam hujus irruptionis habebat, quod pecuniæ, quæque nuper in conventione Oedenburgenſi Legatis ſuis promiſſa erant, non ſolverentur. Igitur improviſo in ſubjectas Cæſari ditiones, tranſito Tibiſco, cum ſexaginta

1623, armitorum millibus irruens Legionem Tieffenbachianam prope Tyrnaviam facile opprimit. Tum Comitem Schwartzenburgicum tanto numero imparem, intra Goettingam oppidum compellit, & obſidere incipit. Præſtructis quatuor munimentis ad eam urbis partem quâ exitus patebat, cætera quæ ſtagnum, paludeſque & ſylva cingebant valido præſidio obſervabat. In iis anguſtiis Schwartzenburgicus diviſâ prudenter annonâ, hoſtium vim ad initium uſque hyemis fortiter ſuſtinuit, donec Turcæ Tartarique moræ, frigoriſque impatientia non expectato jam Bethlenii imperio caſtra deſererent, quibus rebus impulſus, & ipſe demum ad inducias pertractus eſt. Ita obſidio ſoluta haud gravatè conſentientibus Cæſarianis, qui extrema annonæ & rerum omnium inopia premebantur. Bethlenius tamen ne ſe pro victo gereret, has Cæſari conditiones præſcribere auſus eſt, ut duos in Sileſia principatus Oppeliam & Ratiboriam, quos illi Cæſar initio motuum abſtulerat, reſtitueret, ut Hungaria omni ab urbibus Montanis ad Tranſylvaniam uſque cederet, ut ſumptus in hoc bellum expoſitos refunderet, & tum Palatinum ſe aut Proregem Hungariæ crearet. Cæterum Cæſar in longe alias dein conditiones pacem fecit.

Tillii geſta in Saxoniâ inferiori. Dum hæc in Hungaria geruntur, Tillius collectis quibus poterat copiis in Veteravia Haſſiaque conſedit. Scribebant tum exercitum Inferioris Saxoniæ Circuli Proceres, ſui ut ajebant, defendendi cauſa, & illam militiæ præfecturam penſabat haud obſcurè Chriſtianus Dux Brunſvicenſis, atque Epiſcopus Halberſtadienſis, cui ſũ erant ſub ſignis viginti fere millia. Igitur Cæſar adhortatus Saxoniæ proceres ut arma omitterẽt, & Brunſvicenſem manifeſtum Imperii hoſtem finibus ſuis ejicerent, deniq; & Brunſvicenſi ipſi

gratiam

graтiam offert, ſi depoſitis armis ac dimiſſo exercitu ſeſe ad quietem componeret. At Brunſvicenſis non pro ſe modo, ſed etiam pro Palatino, cæteriſque rebellibus veniam poſtulabat, & quamquam rogaretur à ſuis, ne gratiam oblatam reſpueret induci haud potuit. Itaque juſſus è Saxoniæ finibus excedere, multum incuſata Procerum timiditate, ſocordiaque, in ditionem Monaſterienſem exercitum inde cæpit deducere, Fugæ ſimilis erat ea profectio. Itaque Tillius adjuncto ad ſe Comite Anholdino prope Statloum præeuntem aſſecutus gravi clade profligat, peditatu fere omni aut cæſo aut capto. In poteſtatem Tillii venere, Guiljelmus Vinarienſis, & Fridericus Altenburgicus Duces, tum Iſenburgicus, Rheingravius. VVirgenſteinius, Schlickius Comites, aliique Tribuni, & Centuriones magno numero, cum vexillis pedeſtribus ſeptuaginta, omnique bellico inſtrumento Dux Chriſtianus cum Comite Turriano juniore graviter ſaucio, & paucis reliquiis in Hollandiam evaſit. Cæſo Brunſvicenſi Mansfeldius quoque qui Friſiam obtinebat, partim Tillii metu, quem tamen abruptis ubique pontibus per loca paludibus clauſa fruſtrabatur, partim tædio provincialium, acceptis trecentis florenorum millibus in Hollandiam conceſſit. Emda Friſiæ caput, ſolicitata à Tillio ut præſidium Cæſareanum adverſus irruptiones Mansfeldii admitteret, Hollandicum prætulit, accepto in urbem Erneſto Caſimiro Naſſovio cum centuriis aliquot, & omnis generis bellico apparatu. Lipſtadium deinde ab Hiſpanis Cæſareiſque etſi tempore incommodo expugnatum eſt. Tillius copias ſuas per Haſſiam in hyberna diſpoſuit, reclamante plurimum Mauritio Landtgravio.

1623.

Lotich. l.1.c.2.3.

Clades Brunſvicenſis.

Cæterum Angliæ Rex Iacobus reſtitutionem Generi

1623. *De Matrimonio Caroli Principis VValliæ cum ſorore Regis Hiſpaniæ.*

Generi Friderici Palatini, quam ad eum diem fruſtra tentaverat, tandem matrimonio filii ſui, cum ſorore Regis Hiſpaniarum experiri conſtituit. Itaque Franckenthalio, quod unum adhuc in Palatinatu oppidum habebat, in manus Iſabellæ Eugeniæ Belgii gubernatricis tradito, huc omnes cogitationes intendit, ea ſpe ſi id matrimonium proceſſiſſet, reconciliationem Generi ſui Honorarii nuptialis loco acceſſuram. Menſe Februario id conſilium Regni Ordinibus (quod Parlamentum vocant) propoſuit, neque ea in re quemquam ſibi refragari voluit, haud modice perſtrictis iis, qui in domum Auſtriacam iniqui, filium ſuum ab illo conjugio avertere nitebantur. Igitur menſe inſequenti Carolus VValliæ Princeps (ita natu maximum Regium Principem, & ſucceſſioni deſtinatum Angli vocant) annorum tunc viginti trium, in Hiſpaniam ſummo ſilentio cum quatuor tantum comitibus proficiſcitur. Inter eos erat Marchio-Bucquingamius eorum negociorum potiſſimus concil ator. Carolus tranſita Gallia ubi in Hiſpaniam venit, ſummo honore ac regia magnificentia exceptus eſt. Ibi de conditionibus Matrimonii agi cœptum, inter quas hæ præcipuæ fuere. Vt Rex Hiſpaniæ ſuper eo matrimonio diſpenſationem ſummi Pontificis obtineret. Idque ritu Catholico in Hiſpania celebraretur, In Anglia vero ſi qua ejus ſolennitas repetenda foret, ne quid contrarium Religioni Catholicæ, aut quod Regiam nuptam offenderet, admitteretur, Familiam Regina Catholicam haberet, nullo numero præſcripto, neque ex Regis Angliæ ſubditis, ſed quam Rex Hiſpaniæ ordinaret, & in decedentium locum alios ſufficeret. Neque ii legibus Angliæ tenerentur. Familia hæc fidelitatem Regi Angliæ juraret, ea juramenti formula

quam

quam Pontifex Romanus probaviſſet, Denique ut Regina in palatio haberet ſacellum, & templum palatio vicinum, in quo Religio Catholica libere exerceretur, tanto numero Sacerdotum, quantus Reginæ neceſſarius videretur. Ad extremum ut liberi Regii à matre educarentur, atque in regno ſuccederent, quanquam Religionem Catholicam profiterentur. His conditionibus utrimque approbatis adducit Rex Hiſpaniæ, ut de Matrimonio non reſcindendo, & adimplendis cæteris ejus conditionibus caveretur, atque ſe Angliæ Rex declararet, quam diu liberi Regii in poteſtate Matris futuri eſſent. Ad quæ Anglus reſpondit, vinculum conjugale, & cæteras conditiones appoſitas indiſſolubiles, atque æternas fore, ſeque illud, & filium jurejurando confirmaturos. Liberos vero in poteſtate matris futuros quamdiu id ætas & conſuetudo permittant. Cum igitur hi articuli Romam miſſi eſſent, ut à Romano Pontifice approbarentur; Viſum eſt Cardinalibus qui ejus rei cognitionem acceperant, Regiæ quidem perſonæ ac familiæ ipſius de exercitio Religionis Catholicæ ſatis proviſum, ſperaviſſe tamen ſummum Pontificem, Regem magnæ Britanniæ, amplius aliquid in favorem Romanæ Eccleſiæ permiſſurum fuiſſe. Itaque deliberandum adhuc ſerio ajebant, quid hac in parte Rex magnæ Britanniæ præſtare velit, aut poſſit. Cum igitur non per Hiſpaniam modo, Britanniamque ſed univerſam prope Europam hoc matrimonio nihil certius haberetur, Carolus relictis qui tractationi reliquæ intereſſent, menſe Septembri in Angliam revertit. Semel tantum toto eo tempore quo in Hiſpania fuit, idque præſcriptis verbis viſa ac ſalutata ſponſa. Abeuntem Rex Hiſpaniæ, aliquouſque, ac deinde Cardinalis Zapata cum inſigni Procerum comitatu

1623.

Matrimonii ejus tractatio evaneſcit

ad

1623. *De Matrimonio Caroli Principis VValliæ cum ſorore Regis Hiſpaniæ.*

Generi Friderici Palatini, quam ad eum diem fruſtra tentaverat, tandem matrimonio filii ſui, cum ſorore Regis Hiſpaniarum experiri conſtituit. Itaque Franckenthalio, quod unum adhuc in Palatinatu oppidum habebat, in manus Iſabellæ Eugeniæ Belgii gubernatricis tradito, huc omnes cogitationes intendit, ea ſpe ſi id matrimonium proceſſiſſet, reconciliationem Generi ſui Honorarii nuptialis loco acceſſuram. Menſe Februario id conſilium Regni Ordinibus (quod Parlamentum vocant) propoſuit, neque ea in re quemquam ſibi refragari voluit, haud modice perſtrictis iis, qui in domum Auſtriacam iniqui, filium ſuum ab illo conjugio avertere nitebantur. Igitur menſe inſequenti Carolus VValliæ Princeps (ita natu maximum Regium Principem, & ſucceſſioni deſtinatum Angli vocant) annorum tunc viginti trium, in Hiſpaniam ſummo ſilentio cum quatuor tantum comitibus proficiſcitur. Inter eos erat Marchio-Bucquingamius eorum negociorum potiſſimus conciliator. Carolus tranſita Gallia ubi in Hiſpaniam venit, ſummo honore ac regia magnificentia exceptus eſt. Ibi de conditionibus Matrimonii agi cœptum, inter quas hæ præcipuæ fuere. Vt Rex Hiſpaniæ ſuper eo matrimonio diſpenſationem ſummi Pontificis obtineret. Idque ritu Catholico in Hiſpania celebraretur, In Anglia vero ſi qua ejus ſolennitas repetenda foret, ne quid contrarium Religioni Catholicæ, aut quod Regiam nuptam offenderet, admitteretur. Familiam Regina Catholicam haberet, nullo numero præſcripto, neque ex Regis Angliæ ſubditis, ſed quam Rex Hiſpaniæ ordinaret, & in decedentium locum alios ſufficeret. Neque ii legibus Angliæ tenerentur. Familia hæc fidelitatem Regi Angliæ juraret, ea juramenti formula

quam

quam Pontifex Romanus probaviſſet. Denique ut Regina in palatio haberet ſacellum, & templum palatio vicinum, in quo Religio Catholica libere exerceretur, tanto numero Sacerdotum, quantus Reginæ neceſſarius videretur. Ad extremum ut liberi Regii à matre educarentur, atque in regno ſuccederent, quanquam Religionem Catholicam profiterentur. His conditionibus utrimque approbatis adducit Rex Hiſpaniæ, ut de Matrimonio non reſcindendo, & adimplendis cæteris ejus conditionibus caveretur, atque ſe Angliæ Rex declararet, quamdiu liberi Regii in poteſtate Matris futuri eſſent. Ad quæ Anglus reſpondit, vinculum conjugale, & cæteras conditiones appoſitas indiſſolubiles, atque æternas fore, ſeque illud, & filium jurejurando confirmaturos. Liberos vero in poteſtate matris futuros quamdiu id ætas & conſuetudo permittant. Cum igitur hi articuli Romam miſſi eſſent, ut à Romano Pontifice approbarentur; Viſum eſt Cardinalibus qui ejus rei cognitionem acceperant, Regiæ quidem perſonæ ac familiæ ipſius de exercitio Religionis Catholicæ ſatis proviſum, ſperaviſſe tamen ſummum Pontificem, Regem magnæ Britanniæ, amplius aliquid in favorem Romanæ Eccleſiæ permiſſurum fuiſſe. Itaque deliberandum adhuc ſerio ajebant, quid hac in parte Rex magnæ Britanniæ præſtare velit, aut poſſit. Cum igitur non per Hiſpaniam modo, Britanniamque ſed univerſam prope Europam hoc matrimonio nihil certius haberetur, Carolus relictis qui tractationi reliquæ intereſſent, menſe Septembri in Angliam revertit. Semel tantum toto eo tempore quo in Hiſpania fuit, idque præſcriptis verbi viſa ac ſalutata ſponſa. Abeuntem Rex Hiſpaniæ, aliquouſque, ac deinde Cardinalis Zapata cum inſigni Procerum comitatu

1623.

Matrimonii ejus tractatio evaneſcit

ad

1623. ad portum Aſturiæ S. Andreæ deduxit. Cæterum Carolo in Angliam reverſo tractatus ille matrimonii paulatim evanuit, ea maxime ex cauſa, quod Hiſpani reſtitutionem Palatini (nam ejus quoque mentio ab Oratoribus Anglicanis ingerebatur) ad arbitrium Cæſaris rejicerent. Ita tandem Rex Jacobus Hiſpanicæ affinitatis ſpe omiſſa, quod ad Palatini cauſam parum conduceret, matrimonium filii in Galliam tranſtulit, generumque & Nepotes armis in amiſſas ditiones reducere conſtituit, uti annis inſequentibus videbitur.

1623. *Mortes variorum.*

Eodem anno Gregorius XV. Pontifex maximus ex hac vita exceſſit, abſoluto prius Melchiore Cleſelio Cardinali, quem Matthiæ Imperatoris intimum Ferdinandus Cæſar ex Aula removerat, ante quadriennium cognitione cauſæ ipſius Pontifici permiſſa, Gregorio Maphæus Baberinus ſuffectus Vrbani VIII. nomen accepit. Is ortus Florentiæ honeſta familia, & dein in ſcholis Patrum Societatis Jeſu ſub Horatio Turſelino, ac Franciſco Bencio magiſtris in literis humanioribus, ac Poëſi præcipue plurimum profecit, inde ad altiores ſcientias pari felicitate contendens in Aulam Pontificiam adſcitus, Referendarius primum, dein Abbreviator ut vocant, tum Cameræ Apoſtolicæ Clericus, ita ſe Clementi VIII. probavit ut Nuncius in Galliam miſſus, ejus etiam nomine, Regis filium de ſacro Baptiſmatis fonte ſuſciperet. Is dein Ludovicus XIII. Galliæ Rex fuit. Re in Gallia bene, à Paulo V. in Cardinalium ordinem cooptatus eſt, atque ita demum ad Pontificatum ipſum evehitur, ins Gallis haud paulo gratior quam Germanis. Lotharius quoque Elector Trevirenſis Gregorium haud multo poſt ſecutus eſt, cui Philippus Chriſtophorus, Epiſcopus Spirenſis, ex familia Baronum de Soteren

Ioan. Nicius Erit. in Pinacotheca altera.

geſta

P.1.

pag. 90.
BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

PARIS ARCHIEPISCOPVS
SALISBVRGENSIS APOSTOL
SEDIS LEGATꝰ NATꝰ S.R.I. *Princeps* &c.

ren à Collegio Metropolitano ſublectus eſt. 1623.
Venetiis Antonius Priulus Dux, & ei ſuffectus Franciſcus Contarenus eodem adhuc anno fatis conceſſit. Contareno Joannes Cornelius Procurator S. Marci ſubſtitutus eſt.

Per idem tempus in Rhetia tumultuatum eſt, initio è Pretigavienſibus orto, qui inique ferentes quod Auſtriacis copiis exactionibuſque premerentur, ſeſe in priſtinam libertatem vindicare nitebantur. Ita pauci primum fuſtibus armati, præſidia incuſtodita dejiciunt. Dein creſcente ut fit, audacia plures invecti, & jam juſtis armis metuendi in Auſtriacos impetum faciunt eventu plerumque felici. Demum Curiam ipſam, quæ eſt Rhetorum metropolis, fame ad deditionem cogunt adeo impotenter ut Balderonium tribunum, & Curienſis præſidii Præfectum omnes certatim ad necem depoſcerent, adeoque vix cohiberi ab Epiſcopo ac Senatu Curienſi potuerint, injecto metu, ne ſi in Balderonium dedentem ſe id facinus deſignaſſent, Auſtriaci juſta ultione permoti eadem lanienain Miniſtros, ſeu uti vocant, Prædicantes Rhætorum ſævirent, qui Oeniponte captivi attinebantur. Cum autem turbæ illæ Hiſpanos mox Galloſque excitaſſent, & utrique ad arma conſurgerent, res demum ita componitur ut munimenta Rhetiæ in cuſtodiam Summi Pontificis deponerentur, atque is ea ſequeſtri loco tam diu poſſideret, donec negocium omne amica compoſitione ſedaretur.

Res Rhetica. Lotich. lib. 13.

Chur.

Conſtantinopoli porro Turcæ Muſtapham Imperatorem, ſenio & mentis etiam vitio tantæ Majeſtati haud parem, in priſtinos carceres rejiciunt, delato Imperio ad Amurathem annorum quatuordecim, Fratrem Oſmanni, quem ante annum interfecerant. Amurathes igitur equo impoſitus, atque ad templum Metzenium extra

Amurathes fit Imp. Turcarum. Praſec. hoc anno.

1623. extra mœnia productus à Muphtio ſacrorum Turcicorum ſupremo Præſide, framea accingitur, qui apud ipſos ſanctiſſimus inaugurandi modus habetur.

Res Hollandica. Laur. Auſt. l. 7. Sub id tempus in Hollandia gravis adverſus Mauritium Orangii Principem, & Ordines ab Arminianis Concionatoribus conjuratio detecta, atque in ipſo principio compreſſa eſt, comprehenſis quibuſdam, atque extremo ſupplicio affectis, qui noxæ participes habebantur. Sub finem anni Cæſar, miſſo ad Hollandos Legato poſtulavit ab Ordinibus, ut præſidia ſua ex urbibus Imperii liberis deducerent, & bona Eccleſiaſtica quæ ad Imperium pertinerent reſtituerent, tum ut annuam penſionem Archiduci Matthiæ olim promiſſam, & deinde quotannis aliquid adverſus Turcam communem Chriſtiani nominis hoſtem conferrent, ſeſe, ſi his poſtulatis ſuis annuerent, apud Regem Hiſpaniæ interceſſurum, ut inter hunc illoſque pax firma ac perpetua ſanciretur. Ad quæ Ordines Fœderati reſpondent, urbes Imperii, à ſe in nullius præjudicium, ſed finium tantum tuendorum cauſa obtineri. Promiſſam Archiduci Matthiæ penſionem tam diu locum habuiſſe, donec ipſe Belgii Protector fuerit. Ut aliquid contra Turcam conferant, ſe aſſentiri non poſſe, cum pluribus impenſis annue graventur. Quod Cæſar interceſſorem ſe inter ipſos atque Hiſpaniæ Regem offerat, magnas gratias habere, ſe nullum in ſuas Provincias Hiſpaniæ Regis jus agnoſcere, illas jam diu à majoribus ſuis, ac à ſe juſtiſſimo bello in libertatem aſſertas; quam adverſus omnes eam oppugnare conantes, ſemper defendere parati ſint. Cum eo reſponſo dimiſſus Legatus conſcenſa navi Amſtelodamo Hamburgum vectus eſt. Porro Socie-

tas Indica quam ante biennium conſtitutam 1623.
diximus in Oceano Hiſpanico Æthiopicoque
multa Luſitanis Mercatoribus damna intulit,
cum omnes circa portus, & vaſta Oceani infeſtis excurſionibus obtineret Quare Rex Hiſpaniæ, collectis quas poterat ex Dunquercha, Oſtenda, VVinoxberga, & Hiſpania navibus, omnique apparatu inſtructis, novam claſſem adornare inſtituit, quam hoſtibus opponeret, atque ita licentia hac in præſens compreſſa, maritimæque expeditiones utriuſque partis animos à terreſtri apparatu, atque urbium excidio averterunt.

Sequitur annus milleſimus ſexcenteſimus 1624.
vigeſimus quartus, cujus initio (ut in *Comitia*
Poloniam revertamur (cum Tartari in *Polonica.*
Ruſſiam populabundi excurrerent, & Rex Sueciæ Guſtavus Adolphus magnam Livoniæ partem armis obtineret, Sig ſmundus
Poloniæ Rex Ordinum Comitia Varſaviam *Piaſecius*
indixit, ut de utroque hoſte coërcendo con- *hoc anno.*
ſilia cum Proceribus caperet, ſumptuſque in id bellum neceſſarios exigeret. Convenerant frequentes. Sed privatæ cujuſvis querimoniæ publicis Regni neceſſitatibus antepoſitæ non parva Reipublicæ incommoda intulêre. Ægre ferebant, magnatum plerique quod Rex Epiſcopatum Varmienſem, morte Simonis Rudnicii vacantem, filio ſuo Principi Ioanni Alberto contuliſſet, non modo per ætatem ad id munus inidoneo, verum etiam quia Legibus regni ab ejuſmodi Senatoriis dignitatibus, & publicis præfecturis, Regii ſanguinis Principes arcebantur, quo nempe in communibus de Republica conſultationibus liberiora Procerum ſuffragia eſſent, & Rex minus factionibus polleret. Acceſſit quod

1624. Regina Comitatum Zywecenſem à Nicolao Comorouſio ſexcentis aureorum millibus contra eadem regni ſtatuta emerat, quibus prohibetur, ne Rex acquirendo agros & bona Nobilium, potentiam ſuam augeret, Procerum vero imminueret. Adeo ut Rex ne quidem per læſæ Majeſtatis crimen Nobilium bona in fiſcum Regium devoluta, pro uſu ſuo retinere poſſit; ſed teneatur ea alteri ſtatim, ſuo tamen arbitratu ex eodem ordine tradere. Neque eadem ex cauſa, ne quid Regiorum Comitiorum libertati obeſſet, Principibus filiiſque Regiis licebat, arces & munimenta in Regni finibus obtinere, Cui rei Comitatus ille Zywiecenſis inprimis oportunus habebatur, cum inter confinia Sileſiæ, Hungariæque & Moraviæ medius conſiſteret, ex quo & facile Cracovia octo inde paſſuum millibus diſtans, oppugnari, exercituſque ſcribi & ali commode ad res novandas poſſet. Non minus offenderat quod Rex inconſultis Ordinibus bello Germanico ſe immiſceret, & Coſaccos in auxilium Cæſari mittere non deſineret. Quæ res & nuper bellum Turcicum Polonis concivеrat, & Poloniæ Germaniæque confinia continuis populationibus infeſta redderet. Demum & de re pecuniaria & corrigenda moneta querimoniæ auditæ, eo magis quod id malum ad ſingulos pertineret. Nam privata acrius urunt, publicorum ſenſus facilius tranſmittitur. Sed & Lithuani maxime Proceres, oſtenſa ærarii, populique continuis tributis exhauſti inopia, bellum Suecicum diſſuadebant, & adferebant conditiones non indecoras, quibus cum eo hoſte tranſigi poſſe, ex Sueciæ Regis intimis intellexerant. Illæ erant; ut reddita Livonia, univerſam præterea Eſtoniam, Finlandiamque, aliquis ex Sigiſmundi Regis liberis

liberis haberet cum ſpe ſucceſſionis, ſi Guſta- 1624.
vum ſine prole maſcula decedere contingeret. Titulo quoque Regis Sueciæ Sigiſmundus uteretur dummodo Guſtavus cum eodem titulo Regnum Sueciæ ſecure poſſideat. Præter hæc omnia non modicam, inter Regem Proceresque diffidentiam excitarunt literæ ex Polonia in Belgio interceptæ, quibus Gaſtoni, Duci Aurelianenſi, ac Galliæ Regis fratri, ſpes fiebat, poſt obitum Sigiſmundi Regis in Regnis Poloniæ ſuccedendi. Earumque literarum, Dux Chriſtophorus Ratzivilius, ex primaria Poloniæ nobilitate, & minor Lithuaniæ præfectus, conſcius habebatur. Neque diſſimulabat offenſionem Rex, denegata ipſi majori Lithuaniæ præfectura, ad quam morte Caroli Chodkievicii vocantem, Ratzivilius meritis atque ordine proximus erat. Ita Præfectura illa Leoni Saphiea Palatino Vilnenſi collata eſt. Octuagenario prope, & authoritatis permagnæ, ac quod maxime ſpectabatur, ad ſuſtinendos belli ſumptus, proprio peculio abunde inſtructo, ſed profeſſione, tota vita à militari, aliena. Idque deinde cauſa jacturæ Livoniæ fuit. Ceterum exacerbatis omnium animis nihil in commune conſulebatur. De pecunia in belli Suedici ſubſidium haud quicquam impetratum, ideoque Rex licet invitus cum Guſtavo ad anni inſequentis Martium inducias prorogavit. Ex quo Regi Sueciæ id commodi acceſſit, ut ex ipſiuſmet Livoniæ operibus ad bellum dein diuturnum vires confirmaverit. Negocium Zywycenſe ad alia Comitia rejectum eſt. De epiſcopatu Varmienſe decretum ut Rex diplomate caveret Principem Ioannem Albertum Epiſcopum, poſtquam ad idoneam ætatem perveniſſet ſacerdotio inaugurandum, neque prius ad ſeſſionem & ſuffragium in Senatu Ordinum

1624. dinum dicendum admiſſum iri, quam fidelitatem Reipublicæ jurejurando obligaſſet. Porro, pro auxiliis, Imperatori mittendis majori contentione certatum eſt, ad ultimum uſque Comitiorum diem, cui Rex in auroram uſque inſequentis diei magnis altercationibus protracto, ſumma patientia interfuit, neque tamen ideo effecit ut non adverſaria factio pervinceret. Ita ſenatus conſultum factum, ne quis deinceps apud exteros militaret, quique jam extra patriam eſſent intra præſtitutum diem militiæ illi renuntiarent: Qui ſecus facerent loco perduellium haberentur, punirenturque. Ita Comitia hæc dum legibus patriis, & libertati à majoribus acceptæ nimio ſtudio inſiſtitur, ſine fructu ullo earum rerum propter quas inſtituta erant, finita ſunt. Sub idem tempus Staniſlaus Conjecpolſius recens ex captivitate Turcicâ reverſus, Cantimirium Murzam, cum triginta Tartarorum millibus ex Valachia in Poloniam irruentem haud procul Martinovio aggreſſus, prælio fudit, præda omni hominum, pecudumque recuperata. Quæ victoria eo mirabilior fuit, quod Polonorum, adverſus triginta Tartarorum millia, non amplius Equitum tria millia. Peditum vero tantum ſeptingenti fuere. Eodem anno Vladiſlaus Princeps, natu maximus filiorum Sigiſmundi, impetrata ægre à patre facultate, ut exteras nationes inſpiceret, Viennam primum, inde per Germaniam in Belgium ivit, inſpectaque Bredæ obſidione, per Alſatiam dein & Helvetios in Italiam contendit; ubique, etſi ſe pro Principe Ratzivilio venditaret, magnis honoribus exceptus.

Tartari ceduntur à Polonis.

Res Germanicæ conventus

In Germania hoc anno omnia quieta fuere, exactis Mansfeldio, & Brunſvicenſi, qui ad acerſenda auxilia, & novi belli apparatus ſtruendos

dos in Britanniam ad Regem Iacobum profecti *1624.*
benevolis animis, à Rege & Ordinibus exce- *Electorum*
pti ſunt. Seleuſingæ conventus Electorum ce- *Seleuſin-*
lebratus eſt, quem cæteri per Legatos, Mogun- *ga.*
tinus & Saxo per ſe obie e, in quo propoſitis
Germaniæ periculis, expenſiſque, id maxime
actum fuit, uti Bavaro Electoratus confirmare-
tur, conſenſitque tandem Saxoniæ Elector tum *Caraff.*
Cæſar Fridericum Saxoniæ Ducem Altenbur- *pag. 210.*
gicum & Gulielmum Vinarienſem, & Chriſtia-
num Principem Anhaltinum læſæ Majeſtatis
reos in gratiam recepit, duoſque alios Saxoniæ
Duces ex Neoſtadiana cuſtodia dimiſſos eidem
Electori remiſit. Cæſar quoque aliquantum *Caraff.*
otii à publicorum negociorum tractatione na- *216.*
ctus, res ſuæ familiæ privatas ordinare aggreſ-
ſus eſt. Cum enim omnes Maximiliani Cæſaris
filii inter quos Rudolphus & Matthias Impe-
ratores fuere, ſine hæredibus deceſſiſſent,
omne Auſtriacorum patrimonium ad filios Ca-
roli devolutum eſt. Is frater Maximiliani fuit,
Ferdinando I. Cæſare genitus, ejus ergo tres filii
adhuc ſuperſtites Ferdinandus II. Leopoldus,
& Carolus Archiduces Comitatum Tyrolen-
ſem, Landgraviatum Alſatiæ, cum Briſgoja
& adjacentibus ditionibus in tres partes divi-
ſere, ex quibus una Cæſari, altera Leopoldo,
tertia Carolo obtigit. Reliquam Patrimonii
partem, Stiriam, Carinthiam, Carniolam,
Bohemiam Auſtriamque jam ante Ferdinandus
Cæſar variis titulis acceperat. Cæterum Caro-
lus ſacro voto obſtrictus, ſolo Marchionatu
Burgoviæ, & paucis in Sileſia dominiis præter
annuam penſionem contentus partem ſuam
Cæſari remiſit; quam & Cæſar dein fratri ſuo
Leopoldo, liberiſque ipſius attribuit. Hujus
amicæ compoſitionis duo præcipui authores
fuere, Ioannes Vlricus Dux Cromavii, Princeps

1624. Eggembergicus, & Ioannes Baptiſta Baro de VVertenbergh, qui id negocium non feliciter modo, ſed & celerrime confecere, contra quam multi exiſtimaverant, rem tam gravem haud facilem compoſitu fore.

Angliæ Rex decernit bellum contra Hiſpanos & Cæſarem,

At in Anglia Iacobus Rex Matrimonio Hiſpanico fruſtratus palam Regi Hiſpaniarum amicitiam renuntiat, liberatoque è cuſtodia Comite Oxonienſi qui ſemper affinitati Hiſpanicæ adverſatus fuerat, novum conventum Regni ordinibus edicit. Qui cum frequentes conveniſſent, principio reddita ratione Religionis ſuæ, (nam quod demetentis ſibi Hiſpanis Catholicis multa indulſerat, haud parum favere partibus eorum videbatur) exponit per Buckingamium, qui filio Carolo Comes in Hiſpania fuerat, quam ejus Matrimonii ſpes vana eſſet, nulla apud Hiſpanos Palatini cura. Eam rem non ad ſuam modo, filiique, ſed & totius Regni infamiam pertinere, ſeſe conſtituiſſe hanc injuriam bello perſequi. Generumque ſuum, filiam, & Nepotes armis in amiſſas ditiones reducere. Satis hactenus lenitate peccatum. Quæ id tantum effectum ſit, ut hoſtibus nihil quam vi & juſto bello impetrari poſſe videat. Itaque hac ſuper re conſilium opemque Procerum poſtulabat. Ordines re conſiderata, ne qui jam ante affinitatem Hiſpanicam faſtidirent, & in nuperas Matrimonii conditiones, magis ut Regiæ voluntati obſequerentur, quam quia probabant, conſenſiſſent, magno omnium conſenſu decernunt: De matrimonio Hiſpanico nullum amplius verbum faciendum, Palatinum Electorem vi & armis in avitas ditiones reducendum, Regemque Hiſpaniæ hoſtem judicandum. Cumque Rex de ſumptibus & nervo belli orationem ſubjiceret, decreta mox claſſis, arma, milites, cæteraque quæ ad gerendum

Piaſec. Lotich. lib. 14.

P. 1. pag. 9

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE III NAPOLI

VRBANVS VIII.

Pontifex Maximus etc.

Digitized by Google

P. 1.

LVDOVICVS XIII.
REX GALLIARVM CHRISTIA-
NISSIMVS etc.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Digitized by Google

ſendum bellum neceſſaria ſunt. Mox per regnum univerſum Catholicis arma adempta, Sacerdotes præterea ac imprimis Patres Societatis intra conſtitutum diem regno juſſi excedere. Mox de matrimonio Caroli cum Henrica Maria Galliarum Regis ſorore agi cœptum. Initum proinde fœdus cum Daniæ, Sueciæ & Galliæ Regibus: Hollandis, Venetis, Duce Sabaudiæ, quique in Germaniæ Cæſaris potentiæ adverſabantur: Mansfeldius quoque & Brunſvicenſis qui ad id incendium accurrerant, pecunia copiiſque inſtructi. 1624.

Dum hæc in Anglia, alibique contra Auſtriacos parantur, Ambroſius Spinola Hiſpanici in Belgio exercitus Dux, præmiſſo Henrico Comite Bergenſi, media æſtate Bredam obſidere aggreſſus eſt, inerant præſidiarii ſex mille, pedites omnes, & Equitum quinque turmæ. Præterea ad ſuſtinendam diu obſidionem nihil deerat. Mauritius poſtquam communitis undique caſtris & aditibus occluſis, neque oppugnari aut dejici inde Hiſpanos, neque importari aliquid in urbem poſſe vidit, ipſe haud procul inde caſtris poſitis, eventum opperiri conſtituit, ratus Hiſpanos ingruente paulatim hyeme ultro obſidionem omiſſuros. Interim dum ibi eſt, ſpes eum ſubiit occupandæ arcis Antverpianæ per inſidias, quod ſi proceſſiſſet haud dubie Spinolam Breda averteret. Quatuor millia peditum deligit, præfectis eorum omnibus in morem Hiſpanicum ornatis, addit currus triginta, omni machinarum genere onuſtos, atque ad diſſimulandam hoſtilitatem e.opertos velo, aut tegumento lineo cui crux Burgundia intexta erat. Ita per ambages profecti cum vulgo Hiſpani eſſe putarentur, qui commeatum in caſtra conducerent, nocte intempeſtâ, Antverpiam perveniunt. Vehemens ventus erat, & do-

Breda obſidio & periculum Antverpiæ. Laur. Auſt. lib. 8.

1624. *Lotich. Lib. 14.* & dolum molientibus peropportunus. Itaque non intellecti, cum unum alterumque & tertium pontem foſſis impoſuiſſent, jamque ſcalas admovere inciperent, una earum ſublime cum fragore decidens excubitorem Hiſpanum excivit. Is igitur, inclamato more militari quis illic eſſet (cum nemo reſponderet) eo magis ſuſpectans, aliudque ſubinde murmur, & ſtrepitum euntium redeuntiumque advertens, ſcloperum explodit, ſociosque qui in proximo ſtationem habebant compellans, ad arma conclamat. Ita fraus detecta, & Batavi, omiſſo incepto, beneficio noctis eo unde exierant, ſalvi omnes revertere, relictis pontibus aliquot ſcaliſque atque aliis machinis. Quæ poſtera die reperta egredientibus Antverpianis dolum hoſtium atque arcis periculum aperuêre. Antverpiani igitur de conſervata urbe, convocato in Eccleſiam populo, Deo Servatori gratias egêre. Spinola intellecto Antverpiæ periculo, eo intentius in promovendam Bredæ obſidionem incubuit. Et quanquam ingruebat hyems, Mauritiuſque undique auxilia acceſſeret, haud tamen omittere interceptum decrevit, niſi loco potitus.

Cæſar reformat Provincias hæreditarias. Sed Cæſar in Auſtria Bohemiaque & Moravia omnes ſectarum magiſtros ejiciebat, publicato edicto quo intra conſtitutum diem omnes aut Patriam aut Religionem mutare jubebantur. Id cum Cæſar non ſua magis in Catholicam Religionem propenſione, quam aliorum Regum, Principumque Acatholicorum exemplo faceret, haud tamen potuit ejus facti invidiam evadere, dum quod cæteri in ſe jus & æquum vocant, id in Cæſare licentiam, & crudelitatem nominabant. Eodem anno Marcus Antonius de Dominis, Archiepiſcopus Spalatenſis, qui nuper à Religione Catholica defecerat, ex Anglia

gſia Romam reverſus, in caſtro S. Angeli in cuſtodiam datus, brevi ex morbo deceſſit. Cadaver ad templum S. Mariæ ſupra Minervam delatum, damnatumque in campo Floræ, igne exuſtum eſt, Cineres in Tyberim abjecti. Interim Archidux Carolus, Cæſaris frater, ut Luſitaniæ regno præeſſet in Hiſpaniam evocatus, trigeſimo quam advenerat die, magno omnium dolore fatis conceſſit. Princeps prudentia & moderatione inſignis. Fuerat idem Magnus Magiſter Ordinis Teutonici, & Epiſcopus Vratiſlavienſis ac Brixienſis. Magiſterium Ordinis Teutonici ab Equitibus Domino de VVetternach Ordinis Vicario collatum eſt, ea conditione, uti illud Archiduci Leopoldo VVilhelmo Cæſaris filio cederet, cum is annum ætatis decimum octavum attigiſſet, perſolutis illi interea quotannis duodecim florenorum millibus, quæ & ipſe poſt renunciationem ab Archiduce reciperet. Cæſar enim etſi liberam Ordini electionem relinqueret, tamen rationem filii ſui habere volebat, ne Domus Auſtriaca præteriretur; cujus magna & permulta in eum Ordinem conſervandum, tuendumque beneficia extitiſſent. De Epiſcopatu Vratiſlavienſi major difficultas fuit, dum Canonicorum plerique ad quos libera Electio ſpectabat, in Archiducem Leopoldum inclinant, potentia Cæſaris ſeſe tutiores rati. Alii in inferiorem aliquem Canonicum, qui non exinde tam alte emineret, dignitatem illam conferri malunt, idque vulgo civium Vratiſlavienſium gratius erat, potentiam Catholicorum Epiſcoporum invidioſè ſuſpectantium. Tandem, etiam voluntate Cæſaris proprium filii commodum hic negligentis Carolo Ferdinando Epiſcopatus defertur, Regis Poloniæ filio, quique jam ante ab Archiduce Carolo in Hiſpaniam abeunte Coadjutor adſumptus fuerat, Epiſcopa-

1624.

Caraff. 220.

Carolus Cæſaris frater moritur.

1624. tus Brixienſis per ſuffragia Canonicorum ejuſdem Collegii Decano delatus eſt.

De bello Rhetic. Piaſec. hoc anno. Sub finem anni hujus Rex Galliæ Vallem Tellinam & Alpium Rheticarum clauſtra, etſi depoſito Pontificio tenebantur, ſubita irruptione invadere aggreſſus eſt, occupata Mansfeldia, Curia, Prettingavia, Tyrano, tum VVormſa & Clavenna, quæ partim Pontificio partim Hiſpanico præſidio tenebantur. Riva ad oſtium lacus Comenſis ſita, loco ad ſubſidia accipienda opportuno, diu atque ad extremum fortiſſime reſtitit, donec cum duobus millibus ex Germania Papenheimius adveniret. Cæterum Pontifex dimiſſo in Galliam fratris ſui filio Franciſco Cardinale Barbarino anno inſequente inducias fecit, cum novum ſubinde bellum Genuenſibus Dux Sabaudiæ moviſſet.

Mors Regis Angliæ Iacobi. 1625. Anni inſequentis initio Rex Angliæ Iacobus ejus nominis ſextus è vita deceſſit, duobus liberis relictis Carolo Principe Valliæ & ſucceſſore, ac dein Elizabetha Palatino nupta Principi, ut fertur pacificus, & hominum eruditorum Patronus præcipuus, eo felix, quod non vidit imminentium calamitatum infanda, quæ dum hæc ſcribimus, in parricidio Caroli Regis tota Europa exhorruit. Natus eſt Iacobus Edenburgi in Scotia, Henrico Stuarto, & Maria Scotiæ Regibus 12. Iulii anno 1559. Parentibus Catholicis, imprimis Matre Maria, quæ deinde ab Hæreticis Regno pulſa cum ad Elizabetham Angliæ Reginam confugiſſet, diu cuſtodita ac demum interfecta eſt. Interim Iacobus cum adhuc infans Rex Scotiæ ſalutatus eſſet, ab Elizabetha Præceptoribus hæreticis imbuendus traditur, uſuſque eſt maxime in literis Georgio Buchanano, homine eruditionis fama percelebri, ſed commutabilis fidei aut certe nullius. Porro mortua ſine hæredibus

bus Elizabetha, cum jam ante ante Annam Daniæ Regis in matrimonium duxiſſet, ad Regnum Angliæ profectus, tria Regna Angliæ Scotiæ, & Hiberniæ, primus ante ſe Regum ſolus obtinuit. A nulla re magis quam bello alienus propterea quod maxime literarum commentatione oblectabatur. Cæterum paulo ante mortem cum reſtitutionem Palatini nulla alia via procurari poſſe deſperaret, translato ſibi matrimonio in Galliam, confectoque, ſerio bellum meditari viſus eſt, quod & moriens filio Carolo diligentiſſimè commendavit. Mortuo igitur Iacobo ſepultoque Henrica Maria Galliæ Regis ſoror, cum inſigni & Regio plane comitatu in Angliam deducta, & Regi Carolo in Matrimonium data eſt, cum jam ante ſub finem anni prioris in has conditiones præcipue conveniſſet: Vt Rex Galliæ diſpenſationem ſuper hoc matrimonio intra tres menſes à Pontifice Romano impetraret. Sponſæ Reginæ miniſtriſque ipſius, & omnibus ex iis naſcituris, liberum Catholicæ religionis exercitium, ſacellum præterea, ritu Catholico ornatum, cœmeterium pro ſuis ſeparatum, tum viginti octo Sacerdotes, quos qualeſve illos Rex Galliæ legiſſet, permitterentur, unâ cum Epiſcopo cui ſubeſſent, quique in eos à Magiſtratu Politico immunes juxta Iuris Canonici ſanctiones juriſdictionem exerceret. Ad hæc neque Rex Angliæ, neque Princeps VValliæ ulla ratione Sponſam inducere conabuntur, ut à Religione Catholica deficiat, idque jurejurando affirmabunt. Dotis loco Sponſæ à Rege Galliæ octingenta millia Coronatorum á Rege Angliæ octodecim millia librarum Anglicarum numerarentur. Addita dein quæ in ſtatu viduitatis tum circa dotem, tum alimenta Sponſæ & neceſſarios Aulæ ſumptus obſer-

1625.

Conditiones Matrimonii inter Principem VValliæ & ſororem Regis Galliæ

Piaſec. Lotich. lib. 14.

1624. obſervarentur. Ita rebus invicem compoſitis conventiſque, Calendis Iulii in magno Procerum conventu Nuptiæ Lordini magno apparatu celebratæ ſunt. Iacobum Angliæ Regem haud multo poſt ſecutus eſt Mauritius Princeps Orangius, & fœderatæ in Belgio militiæ Imperator præclarus ſane inter paucos, concepto haud dubie mœrore ex inevitabili Bredæ obſidione quam Spinola continuato in hunc annum labore ingentibus impenſis, & admirabili novorum operum machinatione tandem ad exitum felicem perduxit. Natus eſt Mauritius ſuperiore ſæculo anno quinto ſupra ſexageſimum, ex Anna Saxonica Patre Guilielmo, Orangii Principe, qui primus adverſus Hiſpaniarum Regem in Belgio arma ſumpſit, cui deinde Delphis per inſidias interfecto in Hollandiæ, Zelandiæque, & Vltrajecti, ac Maris præfectura quæ Patris fuerat, à confœderatis Ordinibus ſubſtitutus eſt. Annorum tunc novendecim adoleſcens additusque juventuti ejus Rector Philippus Comes Hollachius. Conceptam deinde de ſe ſpem Ordinum non fefellit. Præcallidus imprimis domi militiæque egregii Ducis munia per annos quadraginta implevit. Suffectus eſt Mauritio quia liberos ex Matrimonio non habebat in confœderatæ militiæ præfectura cæteriſque ditionibus, frater ejus Henricus Fridericus, Princeps Orangius, qui ad extremum menſe Majo cum toto pene exercitu liberationem Bredæ tentans, poſtquam is conatus fruſtra fuit, deduxit inde exercitum, miſitque, qui obſeſſis nunciaret, quoniam nulla ratio eſſet vi atque armis urbem liberandi, eam ipſi tuerentur, quoad poſſent, ac deinde quam æquiſſimis conditionibus cum hoſte tranſigerent. Eas literas cum Spinola intercepiſſet ſub finem Maji menſis de deditione agi ceptum eſt. Atque in has

Mors Mauritii Principis Orangii.

Fam. Strada. de bell. Belg dec. 1. & 2.

Ei ſubſtituitur frater Henricus.

Breda deditur. Laur.

has paulo poſt conditiones convenit, ut Præſidiarii omnes cum ſarcinis armiſque & ſignis explicatis, quatuor item tormentis, & duobus mortariis excederēt. Vt civibus intra biennium liberum ſit aut permanere in urbe, aut alio domicilium transferre, neve iis qui manere volent majora vectigalia imponantur, quam cæteris Brabantinis, qui in ea Provincia commorantur. Concionatores Hæretici ſtatim urbe excedant. Qui pecuniam Civitatis adminiſtrarunt, nullum de ea rationem reddere teneantur. Neque veteres Præfecti, & Magiſtratus Vrbani loco moveantur, Præſidium quod Rex Hiſpaniarum imponet, amicè per hoſpitia cives accipiant. Captivi utrinque permutentur. Principis Orangii bona mobilia quæ in arce ſunt intra ſex menſes avehere liceat, Præfectis demum & militibus qui per biennium in urbis Præſidio fuerunt permiſſum, intra ſeſquiannum bona ſua divendere ſi in urbe manere noluerint. Ita pactis conditionibus die quinta urbe egreſſi ſunt. Victoriam Bredanam laureatæ ex Braſilia literæ Friderici Toletani cumularunt, is enim cum triginta navibus ex Hiſpania in Oceanum Atlanticum vela faciens cum ſub finem menſis Aprilis in Braſiliam appuliſſet, mox portum omnium Sanctorum, quem anno ſuperiori Hollandi Duce Eremita Architalaſſo ceperant, oppugnare aggreſſus eſt & decimo quinto poſtquam advenerat die, cepit. Præſidiis omnibus quorum mille & nongenti fuere, ſine armis dimiſſis. Hollandi quidem aliam claſſem ſubſidio miſerant, ſed illa vi tempeſtatum disjecta curſum tenere non potuit, ex quibus dein naves aliquot Hiſpani intercepere.

1624. Auſt. l. 9.

Victoria Braſiliana.

Los todos Santos.

Haud meliorem fortunam Rex Angliæ Carolus hoc anno in mari habuit. Qui ducta ut ſpa

Claſſis Anglicæ.

1625. ſupra memoravimus Henrica Maria Galliæ Regis ſorore, Regi Hiſpaniarum amicitiam renuntiaverat, negotiatione omni inter ſuos, Hiſpanoſque prohibita. Claſſe igitur centum & quinquaginta navium inſtructa, quibus decem millia peditum impoſuerat, cum equitum aliquot numero, omnique Bellico apparatu, Luſitaniam peti juſſit, ſed illa cum Pleymoutho ſerius ſolviſſet, Luſitaniam quidem tenuit, cæterum tentata Gadibus exſcenſione, à Ferdinando Gironio cum valida Hiſpanorum manu, Angli repulſi ſunt rejectique ad naves. Vbi ingruente jam hyeme dum patriam repetunt fœdis tempeſtatibus jactati, multis frigore ac lue enectis, pauci oppido in Angliam revertêre.

Classis Anglica in Luſitaniam. Caraffa. 249.

Sed Anglorum contra Auſtriacos infelix expeditio, Regis Daniæ Chriſtiani IV. propoſitum uti inter confœderatos convenerat, haud diu morata eſt. Is igitur infortunio Palatinorum, aliorumque, qui iis favebant literis & legationibus diu ſollicitatus tandem in inferiori Saxonia hoc ordine bellum moliri aggreſſus eſt. Principio indicto conventu circuli Saxoniæ inferioris, cujus & ipſe pars eſt, ratione ditionum quas in Imperio poſſidet, expoſuit Proceribus quam gravi jugo Cæſar præcipuam illam Germaniæ partem ſibi vendicare conſtituiſſet, quodque Catholicam ubique Religionem inducere, Epiſcopatus proteſtantibus adimere, omnia denique ad ſe trahere tentaret, idque ita jam palam eſſe ut negari non poſſit. Quare mature conſiderandum ſuadebat, quomodo impendentibus his malis occurri queat, Sibi quidem nullam magis congruam rationem videri, quam uti milites in defenſionem Circuli ſcriberentur, quos opportunis locis præſidio imponerent, nullius quidem offendendi cauſa ſed ut omnem à ſe vim injuriamque depellerent. Ad hæc, quoniam Dux

Bellum Danicarum.

Lune-

Luneburgicus, cui alias circuli ejus præfectura de more permittitur, ſenio feſſus, atque adeo novis curis inidoneus haberetur, maxime ſi vis ingruat, ac res ad bellum perveniat, ſuadebat deligendum eſſe novum circuli Ducem, qui & ætate, viribuſque atque opibus tantis curis par ſit, ac ſe huic Præfecturæ offerebat. Ita Rex, deſtituto Luneburgico, prævalente Regia factione Dux circuli deſignatur. Eo igitur novo titulo inſignitus ſcribit Cæſari ſeſe ab Ordinibus inferioris Saxoniæ, uti Ducem Holſatiæ ac circuli NB, electum, neque id alio ſpectare quam ad provinciæ ejus defenſionem, quæ variis militum incurſionibus miſere premeretur, maxime ipſius Tillii, qui nulla vicinorum Principum petitione, neque Cæſaris ipſius mandatis locum nullum intactum reliquerit; ſibi ſane nuper, à Tillio ut exercitum ſuum ab innocentibus ſubditis deduceret enixe poſtulanti, per ludibrium reſponſum fuiſſe, Cæſarianum militem in aëre vivere non poſſe. Demum petebat ut Cæſar revocato quamprimum è Saxonia Tillio imminentibus novarum turbarum periculis occurreret. Cæterum Cæſar novam dignitatem miratus monuit Regum ut ſuſpectam inſolitamque externis Regibus præfecturam, Duci Luneburgico qui eam multis jam annis egregie adminiſtraſſet, reſtitueret, ſe quod è re ejus circuli foret, & quomodo impendentibus malis in tempore occurri poſſit cum Ordinibus Imperii conſideraturum. Quod ſi interim Rex exercitum ſuum quem conſcripſerit dimittat, & circuli præfecturam deponat, ſe mox Tillio mandaturum ut è Saxonia recedat, Sin Rex ea facere detrectet, ſatis cauſæ habere, ut non Tillium modo, ſed etiam Albertum VVallenſteinium cum novo exercitu in Saxoniam demittat, qui videant, ne quid detrimenti Imperium capiat, ex novis belli appa-

1625.

Rex Dania fit Dux circuli Saxonia inferioris ſcribit Caſari.

Caſar reſpondet Regi.

1625. *Rex ſcribit Tillio.* ratibus quos ſibi Rex moliatur; Ita quoque fidos Imperii Electores Principeſque monere. Interea Rex Daniæ Tillio quoque qui in Haſſia & Saxoniæ confinibus ſtativa habebat ſcribit. Cum ordines Principeſque inferioris Saxoniæ nihil contra imperium, Cæſaremque machinentur, ut milites ſuos ab eo circulo abſtineat, præſidia deducat, nullam vim innocentibus & fidis ſubditis inferat: ne ea neceſſitate permoti vicini Principes populique ad neceſſariam defenſionem atque arma conſurgant. *Tillius reſpondet Regi Daniæ. Laurea Auſtri. lib. 9.* Ad ea Tillius reſpondit, ſe nihil non ex præſcripto Cæſaris atque Electorum Imperii facere, ſi illi eum, deducere exercitum jubeant, quibus ſacramento obſtrictus ſit, propere id facturum. Quod Rex Daniæ putet Militem Cæſareum circulo ſuo metuendum videri, ſe cur id credat inducere animum non poſſe, dummodo is in fide atque officio adverſus Cæſarem maneat, qui jam ſæpe promiſerit, ſeſe leges Imperii & pacem Religionis ſanctiſſime obſervaturum. De Coſaccis aliiſque externis militibus (nam id quoque Rex conqueſtus fuerat) quos in Imperium contra ſe induci exiſtimant, vanum metum eſſe, cum Cæſar in ſubjectos ſibi fideſque nihil hoſtile moliatur. Illud autem præterire non poſſe, haud immerito Cæſari, aliiſque Electoribus, & Principibus, ſibique ſuſpectas videri ingentes illas belli præparationes, quas Rex tum in Circulo illo, tum in Regno ſuo inſtituat, quæ multo majores videantur quam ad defenſionem circuli illius, neceſſarium ſit. Quæ tamen defenſio multo honeſtius ab ipſo Cæſare, qui & ſupremus Imperii protector ſit, & exercitum paratum habeat, quam externo Rege peteretur, quorum ejuſmodi in Imperio dignitates ſemper ſuſpectæ fuerint. Cum igitur cauſas non habeat cur tantos apparatus faciat, Circulumque illum im-

immenſis ſumptibus & impenſis gravet, rogare ſe, ut ejuſmodi præparationes, & ſuſpecta belli meditamenta intermittat. Quod ſi facere detrectet ſe nomine Cæſaris Principumque Imperii petere, an & quomodo Cæſari ac fid.s Imperii Ordinibus de ſecuritate caveri poſſit. Deinde an non Comiti Palatino ipſiuſque ſociis à Cæſare & Imperio jam pridem proſcriptis per hos apparatus opem ferre decreverit. Super iis reſponſum ſe Germanicâ fiducia expectare, ut Cæſar Ordineſque quid ſibi de eo polliceri poſſint, intelligant. Ad ea Rex, Verdæ tertia Julii reſpondit: Nihil contra Cæſarem, aut alios Imperii Principes parari, ſe quidem ex animo optare, ita nunc tempora comparata eſſe, ut poſitis armis, atque intermiſſis delectibus pace & quiete frui liceat. Verum contra eveniſſe; nam à multo jam tempore, Circulum inferioris Saxoniæ, cujus & ipſe pars, jam quoque ſuffragiis procerum caput ſit, gravia à militaribus copiis incommoda pertuliſſe, ut de minis, quæ non obſcurè jactatæ ſint nihil dicat. Ea de cauſa ſecundum ſanctiones Imperii conveniſſe, ac pro defenſione ſua delectus inſtituere. Adeo autem nihil occultè moliri, ut Cæſarem de omnibus quæ acta & conventa fuerint certiorem fecerint, Cui ſoli & præterea nemini rationem inſtituti ſui reddere teneantur. Quod Tillius dicat Principes atque Ordines inferioris Saxoniæ à ſe ſumptibus gravari. In eo illum ſibi injuriam facere, & contrarium ex decreto Circuli, quod ille cum prolixo ſcripto ad Cæſarem miſerit, apparere. Æquum igitur eſſe, ut copiis quas ex Circuli decreto ad Regni ſui & vicinarum ditionum præſidium conſcripſerit, in ſuum & vicinorum commodum utatur: quod ut faciat graves ſe, & juſtiſſimas cauſas habere.

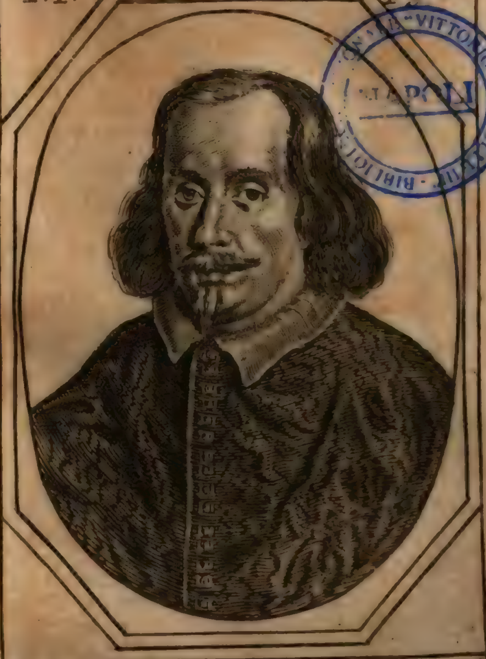
1625.

Reſponſum Regis.

1625. *Initia Belli Danici.* Eadem fere Tillius miſſis Legatis cum Principibus Ordinibuſque Circuli irrito fere eventu tractabat, cum tandem poſito calamo res manu ac ferro geri cœpta eſt. Nam Tillius audito adventu Mansfeldii & Brunſvicenſis qui cum duodecim millibus ex Belgio, Regi Daniæ in auxilium properabant, oppoſito illis Comite Anholdino cum octo millibus equitum peditumque, ex Haſſia & Veteravia movens, Viſurgim verſus contendit, ubi Rex Daniæ poſitis ſtativis quietus conſederat. Qui, ubi Tillium appropinquare, atque Hoxteram, & Holſmundam præſidiis majoribus firmare intellexit, Hammeliam & Mindam exercitu retroceſſit, ibique aliquamdiu conſiſtens, quid tandem Tillius machinaretur præſtolari conſtituit. Cæterum Regem, dum Hammeliæ eſt, quis imminentis belli exitus futurus eſſet, ſiniſtro eventu ac plane ominoſo fortuna docuit.

Lapſus Regis ominoſus. Obibat Rex noctu ſtationes militares, eques ipſe cum paucis, perveneratque ad vallum, quod muro impoſitum, certo loco ad quatuor fere paſſus dejectum erat, ne murus aggeris pondere plane concideret, nam cedere ab ea parte ac dehiſcere inceperat. Igitur Rex dum ignarus, & proſpectum etiam impedientibus tenebris per vallum ſecurus adequitat, poſtquam perveniſſent ad eam partem ubi agger demotus erat, cum equo in ſubjecti muri pedem prolabitur. Et equus quidem per foſſam aquis plenam Rege examini relicto, in adverſam partem ſalvus enatavit. Rex totum biduum linguę impos jacuit, ea major formido omnium animo invaſit, metuentium ne ad extremum ſpiritus ac vita conſternatum deficerent. Porro ubi ſpiritus ac vox rediit, nec dum ſatis confirmata valetudine, Rex relicta Hammelia Mindaq; Verdam uſque retroceſſit, ut ibi auxiliares ſibi copias

P. 1. pag. 110.

BIBLIOT… VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

CAROLVS FERDINANDVS
POLONIÆ ET SVECIÆ PRINCEPS,
Epiſcopus Plocenſis et Vratis Lauienſis etc.

Google

copias adjungeret. Manſveldi & Brunſvicenſis, quæ Oſnabrugenſem ditionem miſere vexabant. Tillius occupatis illis quæ Rex reliquerat, munitiſque, menſe Auguſto Nienburgum obſidere inſtituit. Id oppidum Luneburgicæ ditionis valido præſidio Rex firmaverat. Sed labor ibi major opinione Tillii fuit, & Rex nihil omittebat, quo obſeſſis omni ope ſuccurreret. Itaque oppugnatione aliquoties cum clade nequicquam attentata infectâ inde re exercitum deduxit, amiſſis plus quam quatuor millibus. Sed incommodum illud brevi Tillius reſarcivit, occupatâ haud multo poſt Calenbergâ, & occiſâ apud Hannobriam Danicarum copiarum magnâ parte inter quos multi nobiles fuêre, tum ipſe Oberttrautius nuper à Duce Vinarienſi Equitatui præfectus, & Fridericus Dux Saxoniæ Altenburgicus, qui dudum Neoſtadii captus atque à Cæſare in gratiam receptus, perſanctè ſpoponderat, nunquam ſe deinceps contra Cæſarem militaturum. Oberttrautius ictu ſclopeti confoſſus & currui Comitis Anholdini impoſitus poſt dimidiam horam expiravit. Is paulo ante mortem in ipſo adhuc prælii loco rogatus quo pacto id ipſi infortunium accidiſſet, dixiſſe fertur: in tali prato hujuſmodi roſæ carpuntur.

1623.

Nienburgum à Tillio obſeſſum.

Caraff. 225.

Laur. Auſt. l. 9.

Dum hæc apud Viſurgim geruntur, novus cum exercitu Dux, à Cæſare Tillio in ſubſidium miſſus Albertus VVallenſteinius, diſtrahendis hoſtium viribus Albim fluvium occupare inſtituit. Is duorum menſium ſpacio partim novis delectibus, partim ex præſidiis Bohemiæ Moraviæque viginti trium millium exercitum collegerat, quem apud Egram in Bohemiæ confinibus luſtratum, relicta apud lævam Norinberga, in Franconiam duxit, ſextiſque inde caſtris Magdeburgenſium & Brunvicenſium fine

Novus dux exercituſque VVallenſteini.

1625. fines attigit. Ibi ſeſe, per anguſtias contendere paranti, Dux Brunſvicenſis objecit, cum idonea nobilium militumque manu, quibus magnam agreſtium turbam miſcuerat. Ita repulſus per aliquot dies, adveniente tandem Tilliano auxilio, ſuperatis ſylvis, anguſtiiſque viam in inferiorem Saxoniam ferro aperuit, occupatoque mox Halberſtadio, deinde Halla, totam Magdeburgenſem ditionem invaſit. Atque hæc fere ſunt, quæ de initio belli hujus traduntur, quod deinde toto quadriennio geſtum ſequenti libro eadem brevitate, pro inſtituto noſtro, proſequemur.

Ferdinandus III. fit Rex Vngariæ. Caraffa pag. 227. & ſeqq.

Sub hæc novi belli initia Ferdinandus III. major natu Cæſaris filius, Rex Vngariæ concordibus procerum ſuffragiis renuntiatus eſt. Id Regnum varia bellorum incommoda per annos aliquot pertulerat. Imprimis à Bethlenio Tranſylvaniæ Principe, qui non modo illud in poteſtatem ſuam aſſerere ſperaverat, ſed ubique Religionem Catholicam, & cultores ipſos, maxime Monachos & Sacerdotes fœdum in morem tractaverat, neque jam procul erat ab interitu Religio, niſi Cæſar Ferdinandus pro ſua in Eccleſiam obſervantia, in ejus conſervationem non minus quam Regni terrarumque recuperationem intendiſſet. Cæſari vero hac in re auxilio imprimis fuit Petrus Paſmannus Archiepiſcopus Strigonienſis, & Cardinalis, qui erectis Viennæ, Strigonii, Ternaviæ, alibique variis Collegiis, in quibus Adoleſcentes Vngari in ſacris profaniſque literis erudirentur, brevi ſuo aliorumque exemplo effecit, ut Curionum ac Parochorum ut vocant, quod unum ad conſervandam Religionem apprime neceſſarium erat, nulla jam amplius inopia eſſet. Cum Religione, Vngarorum erga Cæſarem amor

& do-

P.1.

CAROLVS.
ANGLIÆ SCOTIÆ, ET HIBERNIÆ
REX *etc.*

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

Digitized by Google

NAPOLI

FREDERICVS HENRICVS A NAS SAV
VNITORVM BELGII STATVVM
Supremus militiæ præfectus.

& domum ipſius, ex qua tot in Regnum illud beneficia profecta eſſent, rediit, paulatimque cupido inceſſit animos Procerum, id quod Cæſari placiturum haud dubie ſciebant, Regem nominandi filium ipſius qui Parenti poſt mortem ſuccederet. Ut ſucceſſore jam certo nulli alteri ſpes foret rerum novandarum. Comitia igitur in menſem Octobrem Cæſar Regni Ordinibus Oedenburgum indici juſſit, ad quæ ipſe cum Conjuge & liberis, Carolo Caraffa Nuncio Apoſtolico qui hæc ipſa literis mandavit, Legatiſque Hiſpanico & Florentino profectus, magna pompa exceptus eſt. Legati quoque Bethlenii adfuêre, qui cum Cæſari à Principe ſuo amica omnia ſpoſpondiſſent, petierunt ad extremum, quoniam Princeps ad novas nuptias tranſire vellet, ut ſibi Cæſar ex Principibus Imperii aliquam deligeret. Vnde multis ſuſpicio orta eſt, Bethlenium petita à Cæſare filia, ex domo ejus matrimonium quæſiviſſe. Duxit tamen deinde Catharinam Electoris Brandeburgici ſororem, cujus nuptiæ initio anni inſequentis Caſſoviæ regia penè pompâ celebratæ ſunt. Porro in comitiis cum frequentes Vngariæ Proceres conveniſſent per ſupremum Aulæ Cancellarium Cæſar Ordinibus expoſuit: Cum regnum Hungariæ variis turbis hactenus vexatum ſit, ut ipſi in commune conſulerent quo remedio iis deinceps malis occurri, & turbatoribus pacis obviam iri poſſit, tum ut mandatis regiis ſerio pareatur, & in refractarios ſeverè animadvertant ii quorum id munus ſit, ex cujus rei negligentia hactenus non perfunctorié peccatum ſit. Deinde quoniam non pauci Matrimonii ſanctitatem pluribus inductis uxoribus, ritu Turcico contaminare haud vereantur, ut id Chriſtianæ Religionis probrum ſeveriſſimis pœnis coër-

1625.

Comitia Vngarica. Caraf. 241.

Laur. Auſt. l. 9. Propoſitio Cæſaris in Comitiis.

1625. coerceatur. Vt adminutiones contra Caniſiam conſervandas, & cohibendos prædones, & ſtipendia præſidiariis numeranda, quoniam in eo ſalus Regni vertatur, paulo liberalius quam hactenus factum fuerit, tributum perſolvant, Addita nonnulla de ſecuritate itinerum, de vitanda familiaritate Turcarum, de Raba fluvio purgando, de pulvere tormentario ex Regno non avehendo, aliiſque ad Regni ſalutem ſpectantibus, ſuper quibus uti Proceres conſulerent Cæſar poſtulabat. Interim dum hæc deliberatio ſuſcipitur, & Cæſar paucorum querimoniis, qui militum licentiam, tempora iniqua, Bethlenii infidam vicinitatem, & Turcarum inſolentiam arguebant, ſatisfaceret, de Cæſaris filio in Patris locum ſufficiendo à paucis mentio illata eſt, erant ii Archiepiſcopus Strigonienſis, Epiſcopus Quinque Eccleſienſis & Eſterhaſius, qui propoſito periculo ſi Rex ſine ſucceſſore decederet, electionem illam modis omnibus ſuadebant. Catholici plerique etſi adverſi non erant, tamen negocii difficultate terrebantur, quidam etiam eorum ſufficientibus an id mandatis non inſtructi. Acatholici palam repugnabant, & præcipue Legati Bethlenii, qui ſingulos penſantes contra jura Regni contra libertatem ſuffragii id fieri adſtruebant, proponebant exemplum Polonorum, qui quartum rogati à Rege in Electionem Vladiſlai, vivo Rege, conſentire noluerint. Falli in eo quod jacturam libertatis novi Regis gratia, quem tanto beneficio demerituri ſint, compenſaturos ſe crepant, Qui id non ſibi ſed Cæſari parenti datum fuiſſe exiſtimaturus ſit cum adoleverit. Neque ſane ſciri adhuc per ætatem poſſe qualem eligant. Optimum quidem fore ſperari poſſe ſed hanc ſpem ſæpe fefelliſſe. Adjiciebatur alia non minor difficultas, quod Legati

Deliberatur an Rex eligendus. Caraff. 248.

Argumenta contra Electionem.

CHRISTIANVS IV.
DANIÆ, NORVEGIÆ, WANDALORVM
et Gothorum Rex etc.

gati comitatuum & Ditionum penes quos erat ſuffragium, ejus rei poteſtatem nullam acceperant, propterea quod convocationi Cæſareæ nulla hujus Electionis mentio inſerta fuerit. Hæc aliaque cum Electionem illam difficilem redderent, tamen Strigonienſis & Eſterhaſius haud deſperabant, quin majorem ſaltem Procerum partem ad ſe pertraherent, quare oſtendebant neceſſitatem atque evidens periculum ſi Rege defuncto, diuturnum interregnum futurum ſit, nemini utile niſi iis qui ex tumultibus commodum quærerent, & privata ulcera publicis calamitatibus obtegerent. Poſſe evenire, ut aut adſpiraret Bethlenius, aut Turca minus potentem invaderet, hinc non ipſi tantum Vngariæ regno, ſed & cæteris Chriſtianis ditionibus, quibus illud velut munimentum objectum ſit, exitium imminere. Rege jam electo, qui idoneus futurus judicetur vitari factiones, & ſtudia, & contentiones animorum quibus ad perniciem atque interitum nihil ſit efficacius. Neque diu quærendum quis Ferdinando Cæſari ſuccederet, eſſe in domo ejus, inque omnium conſpectu filium juvenum, tantæ ſpei parem, atque ad majora genitum. Quod de Polonia adductum ſit, huc conferri non poſſe, eſſe alium Polonis, alium Vngaris electionis modum, hos ad proximum ſanguinis, ſi idoneus fuerit, vel ad domum Auſtriacam obligari: Illos ex omni natione, ex omni familia, domoque poſſe quærere, cui regnum deferant. Ejuſmodi etiam exemplum ex Polonia nunquam viſum, in Vngaris frequentiſſimè. Alios aliis nationibus mores eſſe. Vngaros certe ut ejus conſuetudinis pœniteret nunquam accidiſſe, plena eſſe monumenta hiſtoriarum exemplis turbarum quæ per interregna acciderint. Imo vivis valentibuſque Regibus non deeſſe

1625.

Argumenta pro electione.

1625. deeſſe Regnorum invaſores, quid futurum ubi Rex nullus fuerit. De poteſtate Legatorum non videri argumentum ſufficiens. Illis qui ad hæc comitia miſſi ſint, id mandatum, ut ſaluti & commodis Reipublicæ quam optime fideliſſimeque conſulerent, nihil autem magis è re omnium & ſingulorum eſſe, quam id de quo jam ageretur negocium, igitur Legatos tam de eo quam de cæteris ſententiam dicere, ac ſuffragium ferre poſſe. His aliiſque confirmati multorum animi ſunt, ut jam ſibi aliquid de electione promittere auderent. Interim etiam Legati Regnorum Sclavonicæ, Croatiæ, & Dalmatiæ advenerunt Catholici fere omnes; ut jam non pares modo eſſent, ſed numero etiam ſuperarent, qui Electionem malebant. Præmiſſa eſt tamen veluti in experimentum Electio Palatini, qui eſt Prorex Vngariæ, quem Magiſtratum Staniſlaus Turſus haud multo ante defunctus geſſerat. Cæſar quatuor de more, haud Acatholicos, ſed inter illos Comitem Eſterhaſium præcipuè Ordinibus commendaverat. Illi igitur cum magno numero ſuperantibus ſuffragiis ea dignitas ad mentem Cæſaris obveniſſet, nemo jam dubitabat quin Regia quoque Electio ſuccederet. Nam ſoli tantum Tranſylvani cum paucis aliis obluctabantur. Inter hæc Vidua Budeani inſtigantibus haud dubie Bethlenianis Imperatricem aggredi auſa, oſtendit quantum ipſi hac novi Regis deſignatione decederet, quæ defuncto Cæſare, poſſet vidua jus atque adminiſtrationem Regni ejus ſuſcipere, tuerique & ad novi uſque Regis inaugurationem retinere. Cæterum Auguſta actis Budeanæ gratiis pro eo in ſe affectu nolle ſe, inquit, poſt Cæſarem vivere, multo minus regnare. Itaque jus illud Cæſaris filio libentiſſime concedere. Porro confirmata jam in animis omnium

mnium ElectioneCaſar advocatis extra ordinē in conſilium Carolo Caraffa nuncio Apoſtolico, Arhiepiſcopo Strigonienſi, Cancellario Vngariæ, Legato Hiſpanico, & Eſterhaſio Palatino, præter arcani conſilii præcipuos de Coro- 1625. natione novi Regis quæ electioni ſuccedit, deliberare inſtituit, & multi quidem ſtatim adhibendam cenſebant, ob externam illam pompam quæ in Vngarorum animis ad novi Regis amorem plurimum valeat. Tum pro matrimonio Infantis Hiſpanicæ, & Comitiis Imperialibus inſigniorem coronati quam electi Regis titulum cenſebant, propterea etiam quod Auſtriaci titulum Electi facile admittant, qui jus ſibi, in Regnum Vngariæ, hæreditarium attribuant. Alii tamen coronationem differendam cenſebant ſtudio Religionis cui metuebant ſi Rex in eaſdem conditiones jurare adigerent, in quas pater ejus iniquiſſimo tempore compulſus fuerat; poſſe enim ex his mitigari aliqua credebant, ſi melior occaſio expectaretur. At qui ærario præerant difficultates illius & ingentes Coronationis ſumptus cauſabantur. Neque videbant unde pecuniam ad hanc rem, & alendum dein Regem neceſſariam acciperent. Cæſar hac re nihil, ſed ſolo Religionis periculo permotus tandem conſtituit ſolam electionem Ordinibus permittere, coronatione in aliud tempus dilata. Qua re per Palatinum propoſita, Ordines admiſere Electionem ea conditione, ut Rex Electus, quod alias à coronato fieri ſolebat, omnia regni privilegia tam ſacra quam profana juramento confirmaret. Ita compulſus Cæſar, ne negato juramento omnium à ſe Procerum animos averteret qui privilegiis ſuis tenaciſſime inhærēt, non Electionem modo ſed etiam coronationem permiſit. Igitur vigeſima ſexta Novembris concordibus omnium Procerum ſuffragiis

Fer-

1625. Ferdinandus Erneſtus Archidux, Cæſaris Filius, Rex Vngariæ ac ſucceſſor Patri eligitur. Tum poſtulatis ab Archiduce literis quibus Privilegia & Pacta Regia confirmaret, poſtquam ex exhibitæ ſunt, Electio publicata eſt, magno ſtrepitu tormentorũ campanarumque, & feſtivis acclamationibus multos annos & felix regimen novo Regi optantium. Poſt hæc Ordines præeunte ſemper Archiepiſcopo Strigonienſi Cæſarem adeunt, in ſublimi ſolio ſedentem, adſtante juxta Archiduce Ferdinando, ibi poteſtate à Cæſare facta primum Strigonienſis, tum cætera nobilitas expoſita Electionis felici ſerie Ferdinandum Regem ſalutarunt. Quibus cum ille præparata oratione, gratias egiſſet, fauſta omnia ac diuturnam vitam Cæſari parenti precatus, ſolium ſibi adornatum conſcendit. Ibi rurſum à Palatino Eſterhaſio, Vngarico idiomate Rex ſalutatur. Dein ab adſtante Procerum ac nobilium multitudine oſculata manu adoratur. His interveniens Auguſta cum Archiduce Leopoldo VVilhelmo gratulatione peracta novum Regem una cum Cæſare ad proximam Eccleſiam deduxit, ibi Deo actæ ſolennes gratiæ, reliquum diei, & nox inſequens feſtivis ignibus & læto tormentorum fragore traducta, Coronatio dein in octavum Decembris diem qui conceptæ Dei Matri ſacer eſt, conſtituitur, interim omnia quæ huc pertinent, ſummo

Ritus inaugurationis. ſtudio apparata. Miſſi continuo qui ſacrum diadema cum Regio paludamento Poſonio adſportarent. Hæc Vngari ſumma Religione jam inde ab annis uſque ſeptingentis, à Stephani primi Chriſtiani Regis temporibus aſſervant; & adhuc quod mireris non corona modo ſed ſceptrum etiam, gladius, & globus, veſteſque, integra omnia atque illæſa apparent. Cæterum

quanta

quantâ veneratione hunc theſaurum Vngari proſequantur ex ritu atque ordine adportantium intelligas. Præcedebant Germani Tubicines, tum Barones aliique Equitum Magiſtri cum ſuis turmis cataphractorum. Hos ſequebantur Vngaricorum Procerum primarii cum magno nobilium comitatu. Tum tres Gubernatores Regnorum Dalmatiæ, Sclavoniæ & Croatiæ (vulgo Banni dicuntur) Dein equitabant quinquaginta fere e Miniſtris Palatini Vngarici, Leopardorum, Tygridum, aliarumque ferarum pellibus contecti. Poſt hos Palatinus ipſe medius inter Germanos atque Vngarios Barones, Conſiliarios, Principeſque. Tum corona ipſa cum cæteris Regiis inſignibus currui Cæſareo impoſita vehebatur, quam quadraginta jam Reges geſtaverant: circa currum cuſtodes, ſtipatoreſque incedebant, non aliter ac ſi Rex ipſe adeſſet. Agmen claudebant rhedæ quinquaginta, cum Prætorianis, aliiſque tribus turmis cataphractorum, & certa militum manu perpetuo ad coronæ præſidium deputata. Cum igitur dies inaugurationis illuxiſſet, ſummo mane datum eſt tormento ſignum ut nobilitas conveniret, Cæſarem, Auguſtamque ad Eccleſiam deductura: qui ubi ad ſiniſtram chori partem in præparato ad id ſolio conſediſſent, Rex quoque inaugurandus cum magna nobilium manu, veſte attalica in morem Vngaricum ornatus ad Eccleſiam proceſſit. Quem mox, Archiepiſcopus Colocenſis, & Epiſcopus Agrienſis in veſtibulo occurrentes data luſtrali aqua exceptum ad ſolium ei ſeorſum præparatum deduxêre. Inde paulo poſt ad ſummam aram, ubi Archiepiſcopus Strigonienſis ſacris operaturus, ac multis Prælatis circumdatus præſtolabatur, à primariis regni miniſtris deducitur. Rogatus dein Archiepiſcopus, ut eum in Regem 1625.

1625. gem Vngarorum coram univerſis Regni Ordinibus conſecraret, reſpondit, an præſentatum Principem idoneum agnoſcerent, atque ita fieri vellent? Ac lamantibus omnibus ſe velle, ſurrexit Strigonienſis atque ſacrum exorſus eſt. Ibi præter conſuetas in Regum inauguratione ceremonias Rex primum aræ gradum aſcendens gladium S. Stephani evaginavit. Tum Palatinus ad latus Evangelii conſiſtens, & coronam de manu ſacrificantis accipiens, converſus ad populum, magna voce clamavit: O Regnum inclytum! O Vngari quotquot eſtis, vultiſne hunc Ferdinandum Erneſtum Archiducem Auſtriæ, ſacra S. Stephani corona ſolenniter inaugurari? Reſpondentibus omnibus: *Volumus, volumus, vivat Rex, vivat Rex,* Archiepiſcopus coronam de manu Palatini recipiens, Regio capiti impoſuit. Sacro finito Rex verſa ſede ad populum quatuor Equites, ter gladio S. Stephani leviter percuſſos creavit. Omnibus denique ceremoniis finitis novus Rex Regio adhuc ornatu extra oppidum in clivum quendam equum adegit, ubi educto gladio ut illi genti mos eſt, quatuor ictibus, verſus quatuor mundi regiones aërem diverberans ſuæ Majeſtatis ſpeciem dedit. Tum moneta aurea argenteaque in populum ſparſa, ad Palatium regreſſus magnifico convivio exceptus eſt; quod Cæſar ipſe cum Auguſta, tum Nuncio Apoſtolico Carolo Caraffa, Archiepiſcopis item Strigonienſe & Colocenſe, Legatiſque Hiſpanico & Florentino & Palatino Eſterhaſio celebravit. Reliqua nobilitas in alia Aula per quinquaginta menſas diſcubuit.

Sueci invadunt Livoniam Piaſec. pag. 455.

In Polonia per idem tempus Iaroſlavia, poſt Francofurtum ad Mœnum ditiſſimum celeberrimumque Europæ emporium, orto forte incendio, ut ædes ſunt ubique per Poloniam ligneæ, unius horæ ſpacio conflagravit incomparabili mer-

cium ac mercatorum damno, iſque majoris infortunii prodromus fuit: nam Guſtavus Adolphus Suecorum Rex finitis induciis quas anno ſuperiore pepigerat, ad ſubigendam totam Livoniam animum adjecit. Itaque menſe Aprili fuſo Staniſlao Saphiepha, qui incompoſitis ordinibus hoſti obviam proceſſerat, reliqua facile loca ad deditionem coegit, inter quæ arx Coconhauſia fuit, in ripa fluminis Dunæ opere Ordinis Teutonici, & ſitu loci munitiſſima. Derpatum qui item poſtquam aliquantum reſtitiſſet, deſperato tandem auxilio deditionem fecit. Inde in Lithuaniam erupit, occupata ſubito arce Bierze quæ ad Ducem Chriſtophorum Ratzivilium ſpectabat, munita quidem ſed adverſus tam inſperatam irruptionem non ſatis proviſo apparatu. Inde ſexaginta ænea tormenta victor Rigam abduxit. Ita tota Livonia præter unicam Dunamundam in poteſtate Suecorum fuit, cumque jam bellum in Lithuaniam promoturi Victores viderentur, Rex Sigiſmundus ad recuperandam Livoniam, comitia in anni ſequentis initium Varſaviam indixit. Sed jam Sueci de bello in Boruſſiam transferendo agitabant. Interim Coſacci in vicinam Tauricam Cherſoneſum perrumpentes, à Sangerio Tartaro evocati, ut fratrem ipſius à Turcis exauthoratum in principatum illum reſtituerent, non leve Turcarum odium incurrerunt; ut propterea Imperator Turcarum apud Regem Poloniæ quereretur, & revocari ex ditionibus ſuis Coſaccos peteret. Sunt Coſacci proprium Polonicæ militiæ genus non gentis vocabulum. dicti à Polonica voce Koza quæ Capram ſignificat, à velocitate fortaſſis. nam celeres ſunt, ac levis armaturæ milites. Hos initio ſine certo Duce latrocinii magis more, quam ex juſti belli legibus pugnantes Stephanus Poloniæ Rex dato Duce, legibuſque

1625.

Coſacci invadunt Tauricam peninſulam. Coſacci unde dicantur quales. Piaſec. pag. 52. &c.

1625. In legitimæ militiæ formam compoſuit. Ducem illum à Regibus ſemper accipunt, minores præfectos ipſi legunt. Stativa habent in inſulis fluminis Boriſthenis quæ Saporojæ dicuntur adverſus Tartaros Tauricanos, ut incurſiones eorum populationeſque prohibeant. Æſtatem in caſtris agunt vivuntque præda, aut piſcibus ad ſolem duratis quos Boriſthenes largè ſuppeditat, Hyeme niſi vis major ingruat, revertuntur ad ſua, uxoreſque & liberos reviſunt. Omnes Poloni ſunt aut ex provinciis Poloniæ ſubjectis, arma eorum olim arcus & pharetra, & acinacis erant, nunc etiam ſclopetis, ac loricis ferreis utuntur. Hi proprie Coſacci ſunt, ad quorum dein ſimilitudinem quotquot in Regno Poloniæ levi armatura militant, eodem vocabulo nuncupantur. Igitur auditis querimoniis Turcarum cum moniti Coſacci arma non deponerent, Conjecpolſius cum exercitu adverſus obſiſtentes miſſus, una alteraque clade cum caſtra eorum expugnare non poſſet, nam triginta millia erant, tandem effecit, ut ſtipendiis aliquantulum auctis, ad obedientiam redirent, ita impetratum ut ab excurſionibus in ditiones Turcicas abſtinerent.

Mors variorum. Eodem anno præter Iacobum Angliæ Regem, & Mauritium Orangii Principem, uti ſupra expoſuimus obiere Philippus Iulius Dux Pomeraniæ, & Ioachimus Sigiſmundus Marchio Brandeburgicus atque Electoris frater, & Ioachimus Erneſtus Onolsbachianus Dux olim unionis Proteſtantium, Cardinalis item Hohenzolleranus, Epiſcopus Oſnabrugenſis. Epiſcopatus ille, quanquam Rex Daniæ pro filio ſuo ambiebat adnitente imprimis Archiepiſcopo Colonienſe, Franciſco Guilielmo Comiti à VVartenberg delatus eſt.

HISTO-

FERDINANDVS III.
ROM. IMP. SEMPER AVGVS GERM.
Hung. Bohem. Rex et Archidux Auſtriæ etc.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III"
NAPOLI

HISTORIARUM
Noſtri Temporis,

Authore

ADOLPHO BRACHELIO.

LIBER TERTIVS.

Complectens geſta annorum 1626. 1627. 1628. 1629.

Summarium Libri III.

REformationes Religionis in Bohemiâ, Auſtriâ, Palatinatu. Pacificationes fruſtraneæ, & præparationes belli Danici. Clades & deinde mors Mansfeldii, Vinarienſis & Brunſvicenſis. Tillius varias urbes recuperat, cadit Regem Daniæ ad Lutheram. Bellum Ruſticum in Auſtria, compeſcit Pappenheimius. Rex Sueciæ Guſtavus Adolphus invadit Boruſſiam Polo ſubjectam. Ejus brevis deſcriptio. Clades Tartarorum & Turcarum. Mors Ioannis Suickardi Electoris Moguntini, & Ludovici Landgravii Haſſiæ. Leopoldus Cæſaris Frater ducit Claudiam Florentinam. Pax Rhætica & deſcriptio Vallis Telinæ. Regum Galliæ & Angliæ ſimultates. Spinola Rheni curſum avertere in Moſam nititur. Reliquiæ S. Norberti 1626.

transferuntur Magdeburgo Pragam. 1627. *Continuatio belli Danici. Nova tractatio Colmariæ cum Palatino. Conventus Electorum Mulhuſii ſuper gravaminibus Imperii. Leopoldus Cæſaris filius fit Epiſcopus Halberſtadienſis. Coronatio Imperatricis & Ferdinandi III. in Regem Bohemiæ. Geſta Polorum & Suecorum in Boruſſia. Comitis Furſtenbergii, Ducis Mantuani. Obſidio Rupellæ in Gallia. Hollandi capiunt Grollam.* 1628. *Hollandi claſſem Americanam Hiſpanis eripiunt Geſta Tillii & Wallenſteinii in Holſatia & Iutlandia. Pacificatio Lubecenſis inter Cæſarem & Regem Daniæ, ad quam Regis Sueciæ Legati non admittuntur. Belli Boruſſici continuatio. Principium belli Mantuani. Obſidio Rupellæ in Galliâ, & ejus deditio Cædes Bucquingamii in Angliâ. Cæſaris conſilium de repetitione bonorum Eccleſiaſticorum in Imperio, fundatum in Pace Religionis facta Paſſavii ſuperiori ſæculo. Ejus tranſactionis capita breviter recenſentur. Quæ bona Catholici repetierint. Controverſia inter filium Cæſaris & Saxonis de Archiepiſcopatu Magdenburgenſis,* 1629. *Pax Danica. Belli Suedici in Pruſſiâ, finis & pax. Belli Mantuani continuatio. Cæſar promulgat edictum reſtitutionis bonorum Eccleſiaſticorum,*

rum, ejus executio cœpta. Gravamina militia Cæſareæ. Prima obſidio Magdeburgi à Wallenſteinio. Mors Bethlenii. Sylvaducis obſeſſa. Initia & cauſa belli Suedici in Germania. Prodigia id bellum præunciantia.

INitio anni milleſimi ſexcenteſimi vigeſimi ſexti Archiepiſcopus Pragenſis Erneſtus Adalbertus ab Haracha, Pontifice Romano procurante Cæſare in Cardinalium numerum adſcribitur. Is ut Bohemiam ad avitam Catholicam Religionem reduceret maximè laboravit, inſtitutis ubique viris eruditione & virtute præſtantibus qui populo præeſſent, & rudibus præcepta fidei exponerent. Sed & Elector Bavariæ, Palatinatum, quem armis obtinebat, inductis ubiq; Catholicis doctoribus, amotiſque qui diverſum ſentiebant, ad Romanæ Eccleſiæ obedientiam reducere nitebatur. Ante omnes Cæſar Catholicis Principibus exemplo præibat, publicato ſub finem anni ſuperioris per Auſtriam edicto, cujus hæc erat ſententia: notum eſſe quam in nuperâ Bohemicâ rebellione, Auſtriæ ſuperioris ordines quæ ſupra Onaſum eſt, graviter in Cæſarem legitimum Principem peccaverint, dum non modo ipſi ſacramentum mortuo Matthiâ dicere detrectaverint, ſed hanc contumaciam armis & vi tueri auſi ſint, in quem finem milites ſcripſerint, præſidia per arces & oppida quædam diſpoſuerint, hoſtibus ſeſe & rebellibus Cæſaris miſcuerint, Palatino imprimis, Mansfeldio, Bethlenio, eorumque conventus & conciliabula contra Cæſarem frequentaverint, commeatu, annona, pecunia juverint, eo uti apparebat fine, ut Cæſa-

1626.
Reformationes in Religione.

1626. ris Domini ac Principis ſui imperium excuterent, & ſeſe aut in libertatem aſſererent, aut alterius externi Principis dominatui ſubjicerent. Quare cum læſæ majeſtatis crimen, amiſſionemque omnium privilegiorum, fortunarumque ac vitæ incurriſſent, Cæſarem Electori Bavariæ negocium dediſſe ut perduelles ſubigeret, atque ad obedientiam priſtinam, quoniam aliter non poſſet, armis reduceret. Quod & ipſe Elector fecerit. Cum autem ejus rebellionis maximam cauſam dederint homines turbulenti, qui prætextu Religionis, ſeditioſis vocibus & concionibus non ceſſaverint, neque adhuc ceſſent, Catholicam Religionem proſcindere, & populum adverſus magiſtratum qui illam ſuadeat jubeatque concitare. Hinc ſe ut hujuſmodi pacis turbamenta amoveat, omnino velle ac præſenti edicto jubere ut intra octo dies omnes hujuſmodi concionatores, Auſtria ac ditionibus Cæſareis, cum facultatibus ſuis excedant, nulla unquam reverſionis ſpe. Simul mandatum Adamo Comiti Herberſtorphio, Linzii Gubernatori, uti in refractarios animadverteret. Id edictum etſi Auſtriaci primum quidem deprecando, ſe amoturos ſperarent, tamen poſtea nova Ruſticorum rebellione, aliquantulum intermiſſum eſt.

Pacificatio Danica fruſtranea. In Germania cum deductis in hiberna militibus ocium hyems dediſſet, de pace inter Danum Cæſaremque agi cœptum eſt, Obtulerantque ſe huic pacificationi arbitros Saxo & Brandeburgicus Electores, quos vicini belli contagio maxime premebat. Tillius quoque & VVallenſteinius Legatos miſerant, hic Comitem Vratiſlaum, magnum Priorem Ordinis Melitenſis in Bohemia. ille Ludovicum Comitem Furſtenbergium, & generalem Commiſſarium Rupam, ſed & deinde alios. Brunſ-

vici convenêre. Ibi poſtulatum à Saxoniæ in- 1626.
ferioris Ordinibus ut Tillius præſidia quæ in
eo circulo haberet, quam primum deduceret,
damna illata reſarciret, & ab armorum metu
Provincias illas, data harum rerum idonea cau-
tione, in poſterum liberaret. Tum ut Cæſar
non in ſuis modo Provinciis, ſed etiam in iis
quas per liberam electionem acquiſiviſſet, li-
berum Religionis uſum cuilibet permitteret,
abolitis decretis quæ contrarium præciperent.
Hæc ſi fierent ſe mox exercitum ſuum dimiſ-
ſuros ſpondent. Cæſar contra volebat ut Rex
& circulus copias ſuas prius dimitterent. De
Mansveldio & Brunſvicenſi aliiſque Imperii
hoſtibus cautio daretur, nihil deinceps contra
Cæſarem molituros: nulli ſine Cæſaris licen-
tia milites ſcriberentur. Hoſtibus ipſius non
tranſitus, non annona, non pecunia ſuppedita-
rentur. Damna Cæſari & Principibus illata
refunderent; loca occupata reſtituerent. Præſi-
dia deducerent. Pacem Religionis ſancte cole-
rent. Cæterum exacta jam hyeme omnis de
pace ſuſcepta tractatio irrita fuit, dum neque
Cæſar neque Danus, neuter prior copias ſuas
vult dimittere, ſed neque in pace Religionis
conveniebant. Quam Cæſarei juxta verba re- *Caraffa*
ceſſus Imperii obſervandam volebant, Danus 267.
Principeſque magnum Catholicæ Religionis
præjudicium explicabant, neque reſtituere
volebant, quæ ex bonis Eccleſiæ contra eam
pacem invaſerant. Igitur Rex cum Angliæ, & *Præparationes bellicæ.*
Sueciæ Regibus, Hollandiſque, Venetis &
Berblenio, aliiſque ſociis confirmato fœdere
ſerio ſe iterum ad arma cœpit præparare. Erant
in exercitu ipſius ſexaginta millia militum,
cum omnibus auxiliis quæ ſocii ſubmiſerant.
Has copias in tres partes diviſit. Vnam rege-
bat Chriſtianus Dux Brunſvicenſis, Epiſcopus

1626. ris Domini ac Principis ſui imperium excuterent, & ſeſe aut in libertatem aſſererent, aut alterius externi Principis dominatui ſubjicerent. Quare cum læſæ majeſtatis crimen, amiſſionemque omnium privilegiorum, fortunarumque ac vitæ incurriſſent. Cæſarem Electori Bavariæ negocium dediſſe ut perduelles ſubigeret, atque ad obedientiam priſtinam, quoniam aliter non poſſet, armis reduceret. Quod & ipſe Elector fecerit. Cum autem ejus rebellionis maximam cauſam dederint homines turbulenti, qui prætextu Religionis, ſeditioſis vocibus & concionibus non ceſſaverint, neque adhuc ceſſent, Catholicam Religionem proſcindere, & populum adverſus magiſtratum qui illam ſuadeat jubeatque concitare. Hinc ſe ut hujuſmodi pacis turbamenta amoveat, omnino velle ac præſenti edicto jubere ut intra octo dies omnes hujuſmodi concionatores, Auſtria ac ditionibus Cæſareis, cum facultatibus ſuis excedant, nulla unquam reverſionis ſpe. Simul mandatum Adamo Comiti Herberſtorphio, Linizii Gubernatori, uti in refractarios animadverteret. Id edictum etſi Auſtriaci primum quidem deprecando, ſe amoturos ſperarent, tamen poſtea nova Ruſticorum rebellione, aliquantulum intermiſſum eſt.

Pacificatio Danica fruſtranea. In Germania cum deductis in hiberna militibus ocium hyems dediſſet, de pace inter Danum Cæſaremque agi cœptum eſt, Obtulerantque ſe huic pacificationi arbitros Saxo & Brandeburgicus Electores, quos vicini belli contagio maxime premebat. Tillius quoque & VVallenſteinius Legatos miſerant, hic Comitem Vratiſlaum, magnum Priorem Ordinis Melitenſis in Bohemia. ille Ludovicum Comitem Furſtenbergium, & generalem Commiſſarium Rupam, ſed & deinde alios. Brunſvic

vici convenêre. Ibi poſtulatum à Saxoniæ inferioris Ordinibus ut Tillius præſidia quæ in eo circulo haberet, quam primum deduceret, damna illata reſarciret, & ab armorum metu Provincias illas, data harum rerum idonea cautione, in poſterum liberaret. Tum ut Cæſar non in ſuis modo Provinciis, ſed etiam in iis quas per liberam electionem acquiſiviſſet, liberum Religionis uſum cuilibet permitteret, abolitis decretis quæ contrarium præciperent. Hæc ſi fierent ſe mox exercitum ſuum dimiſſuros ſpondent. Cæſar contra volebat ut Rex & circulus copias ſuas prius dimitterent. De Mansveldio & Brunſvicenſi aliiſque Imperii hoſtibus cautio daretur, nihil deinceps contra Cæſarem molituros: nulli ſine Cæſaris licentia milites ſcriberentur, Hoſtibus ipſius non tranſitus, non annona, non pecunia ſuppeditarentur. Damna Cæſari & Principibus illata refunderent; loca occupata reſtituerent. Præſidia deducerent. Pacem Religionis ſancte colerent. Cæterum exacta jam hyeme omnis de pace ſuſcepta tractatio irrita fuit, dum neque Cæſar neque Danus, neuter prior copias ſuas vult dimittere, ſed neque in pace Religionis conveniebant. Quam Cæſarei juxta verba receſſus Imperii obſervandam volebant, Danus Principeſque magnum Catholicæ Religionis præjudicium explicabant, neque reſtituere volebant, quæ ex bonis Eccleſiæ contra eam pacem invaſerant. Igitur Rex cum Angliæ, & Succiæ Regibus, Hollandiſque, Venetis & Bethlenio, aliiſque ſociis confirmato fœdere ſerio ſe iterum ad arma cœpit præparare. Erant in exercitu ipſius ſexaginta millia militum, cum omnibus auxiliis quæ ſocii ſubmiſerant. Has copias in tres partes diviſit. Vnam regebat Chriſtianus Dux Brunſvicenſis, Epiſcopus Halber-

1626.

Receſſus 267.

Præparationes bellicæ.

1626. Halberſtadius, quem paulo ante Vlrico fratri, natu majori in Regimine Ducatus contra morem & pacta Germanica ſubſtituerat. Iſque juſſus erat diſtinendis Cæſareanis, Epiſcopatus Oſnabrugenſem, Hildeshemienſem, Mindenſem, excurſionibus infeſtare. Alteram exercitus partem apud Albim fluvium ducebat Mansfeldius contra VVallenſteinium qui eas oras tueretur, atque in Sileſiam ad recipienda Tranſylvanica auxilia excurreret. Tertiæ Rex ipſe præerat, apud Viſurgim medius inter reliquas adverſus Tillium, commodeque illum ſitum, delegerat, ex quo & ſtatim quid ubique gereretur, cognoſcere, & laborantibus cum opus foret ſuccurrere poſſet. Omnem autem militiæ ſuæ diſciplinam centum & quadraginta articulis comprehenſam publicari, ſerioque per manipulos ſervari juſſit.

Clades Mansfeldii ad Deſſaviam.

Mansfeldius initio anni ejus occupata prius Serveſta, ac tota Magdeburgenſi ditione, in Sileſiam inde erumpere nitebatur. Sed obſtabat pons ad Deſſaviam, quem Albi impoſitum, Ioannes Aldringerius, juſſu VVallenſteinii cum firmo præſidio obtinebat. Igitur ut Cæſareanos inde dejiceret menſe Aprili, una alteraque oppugnatione infeliciter tentata, haud tamen deſtitit, donec VVallenſteinius cum omnibus copiis adveniret, præmiſſo Comite Sclickio cum aliquot Equitum turmis. Vt autem Mansfeldio adventus ejus celaretur pontis conſpectum, qua hoſti objectus erat, velamentis papilionum obtegi juſſit, ne quot qualeſve copiæ traducerentur Mansfeldiani adverterent. Mansfeldius vero vigeſima quinta Aprilis cum omnibus copiis aggreſſus ſummo conatu pontem oppugnat. Ea re jam ante præcognita VVallenſteinius ſummo mane nihil tale metuente Mansfeldio ſuos traducit expli-

explicataque acie, munitionem quæ Ponti præſtructa erat egreſſus, Mansfeldium memorabili clade profligat, peditatu fere omni aut cæſo aut intercepto. Nienhovius Hollandici ſubſidii præfectus cum magna ſuorum ſtrage cecidit. Capta impedimenta omnia, machinæ majores ſex, ſigna pedeſtria triginta quatuor, & tria equitum. Mansfeldium cum maxima Equitum parte fuga abſtulit. Victoriæ appendix recuperatio Serveſtæ fuit, quam fugiente præſidio, cives victori tradidêre. Inter captivos illuſtriores fuere Kniphauſius ſupremus vigilantiarum magiſter, & duo Proceres Bohemi Michalovitius & Chudeovulſius, qui alias quoque Cæſareas partes deſeruerant. Vexilla ab hoſtibus capta VVallenſteinius per Baronem Queſtenbergium Cæſari præſentavit. Mansfeldius collectis ex fuga quos poterat in Marchionatum Brandenburgicum conceſſit, adjunctis ſibi ex itinere tribus millibus, quos Adminiſtrator Hallenſis & Magdeburgenſis haud multo ante conſcripſerat, inde in Sileſiam profugus munita prius Tangermunda Ioanni Erneſto Duci Vinarienſi conjungitur, jamque exercitum ad viginti pene millium numerum refecerat: nam & Palatinus Birckenfeldienſis, & nobiles aliquot & Bohemiæ, Moraviæque exules ſe adjunxerant ut jam VVallenſteinio par videretur. Sed nihil in victorem tentare auſus, an Bethlenium ad ſe pertraheret, ad Vngariæ ſines populabundus duxit. Sequebatur à tergo VVallenſteinius præmiſſo cum tribus millibus Pechmanno Chiliarchâ, qui extremos ſubinde feſtinantis agminis intercipiens, remorari tamen cæteros non potuit, quin quo intendebant, progrederentur VVallenſteinius tandem in Hungariam penetrans, omiſſo aliquantum Mansfeldio qui inter Montana & ſylveſtria re- 1626.

1626. gni illius hærebat, Bethlenium & Turcas obſidione Novigradi depulit. Inde caſtra ipſius Vngarorum qui Cæſari militabant, commune diverſis nationibus malum, diſcordia invaſit. Qua re non parum victoriarum curſus retardatus ac florentiſſimus VVallenſteinii exercitus, fame ac frigore, rerumque omnium inopia affligi cæpit, dum Vngaris malignè alimenta ſuppeditantibus, hoſpitia, pecunia, commeatus vi ſumere debuit ſed & eadem contagio hoſtes invaſerat, Bethlenius enim Mansfeldio & Vinarienſi junctus, mox interveniente diſcordia ſeparatus; dilabentibus paſſim Turcis & ipſe in Tranſylvaniam ſuam conceſſit, oblatis Cæſari melioribus pacis conditionibus quam unquam fecerat, ut jam tandem aliquando pacem ſincere quærere crederetur. Reliqui duo Duces haud multa poſt mortem obiere. Mansfeldius contracto morbo ad thermas Vngaricas, ac dein Budam delatus, dum nihil remittente vi morbi per ditiones Turcarum Venetias cogitat, in itinere apud Racaviam, ignobilem vicum, Zaram inter & Spalatum extinguitur. Fama eſt, dum Budæ decumberet accepiſſe à Muphti Budenſi, qui eſt ſacrorum Turcicorum per ea loca ſupremus antiſtes, literas Turcicis formulis exaratas, ad Mahometum, ad modum fere ſalvi conductus, quibus poſtulabatur à Mahumeto ut Mansfeldium in cælum introduceret, quanquam non eſſet Muſulmannus, ob inſignia ejus in gentem Mahometicam, beneficia. Atque hunc finem habuit Erneſtus Mansfeldius, cauſam perduellionis Bohemicæ & Friderici Palatini ad extremum ſpiritum proſecutus. Editus eſt ex illuſtri Mansfeldiorum familia, Patre Petro Erneſto Comite Mansfeldio, qui poſt Alexandrum Ducem Parmenſem, ad Erneſti Archiducis adventum præfecturam

Caraff. 315.

Mors Mansfeldii.

Caraffa 317.

Ejus natales.

Belgii

Belgii adminiſtravit, ſed matre degenere. Adoleſcens cum fratre Carolo in bellum Vngaricum profectus, dein à Duce Sabaudiæ aſſumptus, demum gliſcentibus Bohemiæ motibus in partes contra Cæſarem transgreſſus, & clade Pragenſi fractis ſociorum viribus, reparato exercitu, ſolus fortunam partium ſuſtentavit. Ter propterea proſcriptus à Cæſare, ac pluribus præliis non ſine incommodo Victorum fractus, ſemper à clade terribilior ſurrexit. Bis terve peragrata univerſa Germania famam egregii Ducis meruerat, ſi infamiam rapinarum populationumque quibus inopem exercitum aluit, neceſſitate, & more præſentis ſæculi excuſes, dum ea in re amicos inimicoſque juxta habuit. Manſfeldium Ioannes Erneſtus Dux Vinarienſis in Sileſia ſecutus, proſcriptionem morte ante vertit. Deceſſit fine anni, cum jam ante menſe Majo Chriſtianus Dux Brunſvicenſis vitæ finem feciſſet, anno ætatis necdum trigeſimo. Ita fata in tres hoſtium Cæſaris primarios conſpiraverant. Erat Brunſvicenſis, ad gubernandum avitas ditiones, amoto fratre Vlrico Friderico ſeniore ut ſupra diximus, VVolfenbeutelio impoſitus; ſed breve illi, alienæ hæreditatis gaudium fuit, intra alterum menſem extincto. Fama eſt dum corpus ad condituram, uti Principibus mos eſt, aperitur, prodigioſæ longitudinis lumbricos intra viſcera repertos: ut hinc Catholicis, quos ſupra modum hoſtilis animi perſecutus eſt, haud temere creditum ſit, hoc ei mortis genus, præproperum ſimul & ominoſum divinitus eveniſſe.

1626.

Mors Ioannis Erneſti Ducis Vinarienſis; & Chriſtiani Brunſvicenſis.

Tillius autem omiſſa tandem irritæ pacis tractatione cum primum per anni tempus licuit, Oſnabrugam & VVeidenbrucum per Comitem Anholdinum recuperat. Inde dimiſſo in Haſ-

Tillius recuperat urbes.

Digitized by Google

1626. ſiam cum aliquot millibus Comite Gronsfeldio Caſſeliam circumſideri jubet. Inerat Landgravius ipſe Mauritius haud dubie hoſtilium partium, quare metu armorum Cæſaris, partim Ordinum Patriæ cura atque interventione res in hunc modum compoſita, ut Mauritius tranſlato in filium VVilhelmum natu majorem regimine, ſeſe quieti daret. Dein Tillius Mundam, in qua quatuor centuriæ ex Legione Rheinardi Comitis Solmenſis inerant, vi expugnat, & quoniam tanto exercitui pro modo virium ſuarum pertinacius reſtiterant, nemini militum civiumque qui quidem inter arma reperiebantur parcitum. Adeò ut ex duorum millium, ac quingentorum militum civiumque numero, vix viginti ſuperfuerint. Ea clades Gottingenſium animos fregit, ne extrema experiri vellent, quare cum ſe ſeptimanis aliquot egregiè defendiſſent, ad extremum impares honeſtis conditionibus oppidum Tillio dedunt. Cùm paulo ante Comes Furſtenbergius ad liberandam Calenbergam à Tillio cum triginta ſex turmis Equitum miſſus, inſigni clade Danos profligaſſet, cæſis in acie quingentis prope cum Fretagio Chiliarcha, & ſex turmarum Præfectis, captiſque vexillis viginti & uno. Ita hæc expeditio, quam ad divertendum à Gottinga Tillium, Rex Daniæ emiſerat, Regi irrita fuit. Tillius dein dedita Gottinga Northemium movit, id quoque oppidum valido præſidio Danus obtinebat. Igitur Rex, ne cunctatione ſua Tillius hujus quoque urbis potiretur, ſummo ſilentio obſeſſis auxilio proficiſcitur: necdum munimenta perfecerant Cæſareani, cum Equitatus Danicus ante caſtra apparuit, ſequente haud procul peditatu. Ea res non parum turbavit Tillium cum adhuc triginta milliaribus abeſſe

Lotich. lib. 15.

Tillius obſidet Northeimium.

Florus Germanicus.

hoſtem

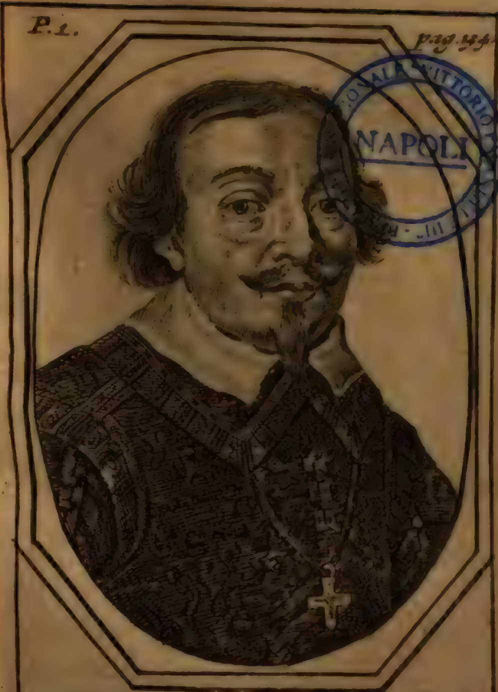
hoſtem crederet. Ipſe namque loco iniquo & depreſſo urbem inimicam à latere, hoſtem loco edito à fronte habebat. Neque numero par erat. Igitur conſilium ex arena capiens, omittere obſidionem ac recedere decrevit, ut vicina ad ſe auxilia reciperet. Texit nox ingruens recedentes. Et addidit dolum Tillius, celando receptui. Iuſſi remanere in caſtris tympaniſtæ ac tibicines & continuo canere, ut ſpeciem remanentis exercitus præberent. Cum jam omnes abſceſſiſſent, hi quoque in tutum recepti ſunt. Poſtero mane Danus Tillii caſtra ingreſſus, cum aliquantulum quieviſſet, Tilliano ſubſidio, ab exploratoribus cognitio obviam cœpit contendere. Tres erant Equitum Legiones, & duæ peditum. Quas ubi in caſtra Tillii perveniſſe nunciatum eſt, Rex mutato conſilio ne ad pugnandi neceſſitatem adigeretur, retroceſſit. Quem modico intervallo præcedentem laceſſentibus ſeſe invicem primis poſtremiſque, toto biduo Tillius ſecutus tandem apud arcem Lutheram in manibus habuit. Arx ad Ducem Brunſvicenſem ſpectat. Iuxta eam, æquabili planitie late patentem campum medius rivus interſecat humilibus ripis neque admodum impedientibus tranſgreſſum Danus cum effugere Tillium non poſſet obviarum anguſtias, ab altera campi parte aciem explicat, rivo pro munimento uſurus. Neque credebat ſuo in conſpectu transgreſſum auſuros: Aut ſi id facere conarentur, facile impeditos propelli poſſe. Tillius æſtimato loci ac hoſtium ſitu cùm ſuos ad pugnandum animaſſet multò jam die Comiti Gronsfeldio negocium dat, ut cum quatuor Legionibus rivulum tranſgreſſus hoſtes invadat. Ita pugna cœpta, Ac tanta vis irruentium Danorum fuit, ut bis Tilliani loco pulſi etiam penè tormenta

1626.

Pugnatur ad Lutheram. Danus cæditur.

1625.

1626. deſererent. Demum verſa eſt fortuna, Tilliani-que cohortatione Ducis ſui animari, redintegrata virtute feruntur in hoſtem. Tum motus loco Equitatus pedites in manibus Cæſareorum reliquit, qui omnes aut cæſi aut capti. Pauci cum Equitatu & Rege ipſo per ſylvas, & occulta collium VVolfenbeuteliam evaſere. Cecidêre in acie ex Danico exercitu Philippus Landgravius Haſſiæ, Mauritii filius, & Generalis Fucſius ſupremus poſt Regem militiæ præfectus, vir expertæ virtutis, & rerum militarium peritiſſimus machinator, quique antehac ſub Comite Buquoio, honoratiſſimas præfecturas geſſerat. Capta ſigna octoginta ſeptem cum tormentis omnibus, apparatuque militari, & magno numero impedimentorum. Incidit ea victoria in menſis Auguſti diem vigeſimum octavum quo ante annos aliquot Fer-
1619. dinandus Cæſar Francofurti Romanorum Imperator Electoribus Imperii ſalutatus fuerat. Rex VVolfenbeuteliam primo, deinde in interiorem Saxoniam ac fines Holſatiæ profugiens, reſtaurare vires, & novas copias conſcribere omni ope cœpit. Interea Tillius haud ſegniter victoria uſus, Steinbrucum imprimis, tum Verdam, Rodenburgum, Ottersbergam, Hojam, aliaque in eo diſtrictu oppida nullo jam reſiſtente recuperat, Major victoriæ fructus fuit cum Brunſvicenſis & Luneburgenſis ditionum Reguli Vlricus Fridericus & Georgius cum magna parte Ordinum deſerto Rege ad Cæſarem rediere: & Luneburgenſis quidem in juſti mulais formam tranſlata integra Legione quam ſuis ſumptibus conſcripſerat Tillio acceſſit. Rex tamen acceptis ſub initium Autumni novis ex Hollandia Daniaque copiis cum jam Tillius hiberna circumſpiceret Hojam arcem non ſine ſuo filiique periculo recuperat, inde

NAPOLI

FRANCISCVS
EPISCOPVS OSNABRVGENSIS
ET RATISPONENSIS etc.

inde Tillium atque imminentem hyemem metuens in hiberna exercitum diſtribuit. 1626.

Bellum Ruſticum in Auſtria. Lotich. lib. 26.

Medio belli Danici ardore in Auſtria ſuperiore, quæ ſupra Onaſum eſt, convolantibus ad arma Ruſticis novus Cæſari hoſtis repente apparuit: non tam mole & vi, quam numero, rapina, incendiis & omni cladium genere timendus. Obtinebat eam regionem Maximilianus Elector Bavariæ, ex pacto, donec ſumptus in bellum pro Cæſare expoſitos reciperet. Igitur conferendis Bavaro pecuniis gravatos, ut fere ea res popularium ſeditionum fons eſt, novo inſuper edicto Cæſar exterruit, quo juſſi omnes Acatholici concionatores, & ſcholarum Præfecti patria cedere. Id teli inſtar omnibus viſum. Nam plerique admodum novitiis opinionibus jam pridem imbuti, Catholicam Religionem, morte ipſa infeſtiorem habebant. Neque deerant latitantes paſſim Miniſtri, iniquitatem Cæſarei edicti apud ſuos jam incenſos criminari. Nempe poſtquam in bona & opes ipſorum continuis exactionibus ſævitum ſit nunc etiam animis & conſcientiæ parem vim inferri. Enimvero unum adhuc miſeris ſolatium ſuperfuiſſe libertatem animorum, nunc ſpoliis fortunarum hanc cladem extremam addi. Fruſtra authorem naturæ Deum præſtantiſſimum humano generi donum obtuliſſe, voluntatem ſi ea ad colendum illum pro arbitrio uti non liceat. Non fortunarum jacturam, & continua tributa gravia eſſe; ſed tolerari adhuc poſſe, etiam cum modum excedunt. Imperium in animos & conſcientias, nulli unquam Chriſtiano tolerabile viſum. Ne Turcarum quidem Imperatorem quantumvis ſæve & crudeliter ſuos habeat, credendi modum præſcribere. Eſſe ibi & vivere Iudæos, Saracenos, Chriſtianos, Paganos aliosque per-

multos

1626. multos pari ſectarum diverſitate, & libertate. Hujuſmodi ſermonibus haud dubie ad arma ſtimulabantur. Placuit tamen Cæſaris voluntatem experiri miſſis literis, quibus ſeveritatem edicti deprecantes, permiſſam hactenus fidei libertatem poſtulabant. Cæſar nihil ſe quam ſalutem ipſorum & commoda quærere profeſſus decreto ſuo inſiſtebat. Datumque Adamo Comiti Herberſtorphio negocium ut im-
1626. perata urgeret. Igitur conglobari multitudo è pagis primum Bohemiæ vicinis, mox latius emanante fama è longinquo. Pleri que pala & ſarculis, ruſticanis armis, quidam etiam ſclopetis ferroque inſtructi, ad decem fere millium numerum convenerant. Ipſa jam multitudine ferociores & ubi vires ſuas reputaverant ſecuri. Iamque Herberſtorphius cum globo militum & carnifice ad coërcendos turbatores egreſſus; magis cupidus vindictæ, quam quod ſatis vitium contra tantam multitudinem providiſſet, in urbem repellitur, cæſis ex militibus quibuſdam, qui audacius furentibus reſtiterant. Cum gliſcente numero audaciaque, nulla jam reliqua eſſet apud armatum vulgus obſequii memoria mox in prædas & ſpolia provolant, multæ nobilium arçes direptæ, Monaſteria expilata, ſacra & profana omnia furioſo ritu conculcata, Catholicorum maxime ædibus boniſque ignis injectus. Ipſi indigniſſimis modis vexati, ægrè pecunia aut pignoribus, vitam redimebant, ita VVelſium,
Caraff. Stiram, Lambachium, Eberſbergam, & præ-
195. cipuos Danubii tranſitus invadunt, vi adhibita ubi reſiſteretur. Erat inter ſeditioſos promptiſſimus quidam Stephanus Fadingerius nomine, qui artem Pileariam exercebat: hunc ſibi in Ducem multitudo deligit, deſignato ipſi Cœnobio Cremphanienſi ex quo velut prætorio

P. 1. pag. 156.

ERNESTVS ADALBERTVS ab Harrach.
S.R.E. CARDINALIS.
Archiepiſcopus Pragenſis etc.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

Digitized by Google

torio rem militarem adminiſtraret. Adhæc 1626.
Regio omnis in quatuor partes diſtributa eſt,
indictoque conventu ſingulis partibus aſſignata
præſidia, quæ ſe mutuo contra vicinos Stirios,
Bavaros, Bohemos, & Auſtriacos inferiores
tuerentur. Cæſar initio tumultuum legatos mi-
ſit, qui ad quietem agreſtes hortarentur. Qui-
bus illi detentis ſex alios è ſuis ad Cæſarem ab-
legant, excuſatoque quod arma ſumpſiſſent,
neceſſitate id factum docent. Tum multa de
præſidii Bavaricis, gravitate tributorum, de-
creto Religionis, & ſeveritate Herberſtorfii con-
queſti, hæc omnia amoveri, & veniam præ-
ſentium turbarum ſibi fieri poſtulant. ita ad
obſequium mox redituros. Sin repulſam pa-
tiantur neque Cæſar tam æquis ipſorum poſtu-
latis ſubſcribat, ſeſe ſibi neceſſariæ defenſionis 1626.
conſilium capturos demonſtrant. Cum tam au-
dacter apud Cæſarem agerent, ne & Legati
ipſius violarentur haud multum abfuit. Erat in-
ter Legatos Ignatius, Abbas Liliorum qui accu-
ſatus quod bona exulis cujuſdam emiſſet ratio-
nem rei hujus reddere, & vitam verbis fa-
cundiſſimis deprecari coactus fuit. Porro cum
Legationes tranſactioneſque non procederent,
conjurati, ad obſidendum Lintzium, quod
ſuperioris Auſtriæ caput eſt, animum adjiciunt.
Inerant ordines Patriæ fere omnes, tum Her-
berſtorphius Gubernator cum valido præſidio,
cui multitudo quod Cæſareorum decretorum
exactor eſſet, erat infenſiſſima. Sexaginta fere
armatorum millia in caſtris Ruſticorum erant;
numerus cuicunque etiam expugnando per
Germaniam munimento par, ſi æquè ars & diſ-
ciplina affuiſſent. Adeo non multitudo & copia
bellatorum, ſed virtus ac ratio bella confi-
ciunt. Primum igitur tormentis in urbem
directis muros ac propugnacula quatere.
Deinde

Digitized by Google

1626. Deinde ubi ſtratis alicubi mœnibus aditus patuit, incompoſiti ac promptiſſimus quiſque adoriri, eo audacius quod plerique eorum magicis incantamentis contra ictum pilarum, ac ferri aciem durati, mortem non horrebant. At obſeſſos non modo hortatur Herberſtorffius, (etſi quidam Procerum ut cederet furori, atque inde cum præſidio abiret, orarent) ſed certum ſi vincerentur exitium ad fortitudinem ſtimulabat: & plerumque impediebant aggreſſores ſeipſi, dum ſine ordine modoque per ruinas aſcenderent, & poſtremi primos propellerent, tum hi majori vi repulſi ab oppidanis, aut continuo confoſſi haſtis, gladiiſque cadebant, aut ſi retro niterentur obſtructu aditu, receptuque ut perniciem vitarent, in aliam ſe perniciem per abrupta murorum præcipitabant. Et plerumque indulgebant temeritati hoſtium oppidani fugam ſimulantes, mox dato ſigno reverſi latiorem ſtragem edebant. Ita ſemper ab aggreſſionibus cum clade repulſi, amiſſo inſuper Duce Fadingerio non tamen omiſere ſpem potiundæ urbis. Creatus novus è ſutrina Dux Achatius VVillengerius homo audax & turbulentus eoque vulgo gratus, Ejus hortatu inſtaurata oppugnatio, multoque quam ante acrius pugnatum. Ad extremum tamen ubi crebris invaſionibus nihil profectum, & novum ſubinde auxilium in urbem inductum eſt, (nam prius ipſi Ductore Adolpho Duce Holſatiæ interceperant) cœpere animi agreſtium, quorum omnis in impetu fortitudo eſt, langueſcere, atque de expugnatione deſperare, Multis quoque lentum illud obſidendi, & ſterile belli munus diſplicebat, adſuetis jam ante rapto & populationibus vivere. Sed & Herberſtorphius agreſtes animos beneficiis & clementia mitigabat, cum multos in urbem à ſuis protractos,

Laur. Auſt. lib. 9.

captos

captos & ſaucios, poſtquam vulnera eorum diligenter obligari curaſſet, donis liberaliter cultos dimiſit, monitos ne in Principem ac Dominum ſuum paucorum ſeditioſis vocibus ſeducti tam temere inſurgerent: horum deiņ exemplo & alii permoti caſtra paulatim deſerebant, ſeque ad uxores ac liberos conferebant. Igitur haud gravate ſoluta obſidione VVillingerius ad priora latrocinia converſus per immunita circum oppida pagoſque inopem turbam circumducebat. 1626.

Rebus ita conſtitutis ſuperveniens in tempore Godefridus Comes Pappenheimius cum ſex millibus, adjunctiſque ſibi Preunero, ac Lobelio tribunis qui bis terve cum Ruſticis pugnaverant, ſuo magis quam eorum incommodo, prope Efferdingam incompoſitos aggreditur, & profligat, haud pauciores ibi quam duo millia ceciderunt. Interque eos Dux ipſe VVillingerius. Papenheimium dein Efferdinga patentibus portis excepit. Ibi intellecto Ruſticos ea nocte relictis aliquot majoribus tormentis Danubium trajeciſſe, nequaquam fractis animis, & reparaturos haud dubie bellum ni obſiſtatur, ſtatim fugientes inſecutus eſt, nullum ſpacium dandum pertinacibus ratus. Ita menſe Novembri duobus adhuc præliis victi, & interfectis ferociſſimis quibuſque reliquum vulgus fractis jam & debilitatis animis clementiæ Victoriis ſe permiſit. Pauci ex omni numero vel conſuetudine rapinarum, aut conſcientia ſcelerum, atque ob id veniam deſperantes per Moraviam Sileſiamque vagi Danico ſe aut Vngarico bello miſcuere Haud ſane invito Cæſare qui paucorum ſupplicio contentus, pleraque multitudine ad ſua redire juſſa, reliquorum jacturam velut turbidi, ac noxii ſanguinis emiſſionem lætus accipiebat. Multi hanc conſpirationem

Caduntur randem à Papenheimio.

1626. *Epitom. rer. German.* tionem altius ſpectaſſe, & ex nobilitate pleroſque faviſſe clam credidere, Sed Cæſar ultra non quæſivit, fortaſſe ne pœna cōſpectior illuſtraret culpam facile in exemplum ituram. Ita hic annus Cæſari feliciſſimus fuit cæſo apud Lutheram Dano, apud Derſaviam Mansfeldio, & in Auſtriâ Ruſticis compulſo inſuper ad pacem Bethlenio, liberataque Vngaria trium inſuper infeſtiſſimorum hoſtium morte. Comitis Erneſti Mansfeldii, Chriſtiani Brunſvicenſis, & Erneſti Vinarienſis Ducum.

Rex Sueciæ invadit Pruſſiam. Eodem anno Sueciæ Rex Guſtavus Adolphus cum ſuperiore anno Livoniam ſuæ poteſtatis feciſſet. & jam in Lituaniam irrupturus crederetur, nihil tale opinantibus Polonis, cum primum per anni tempus licuit claſſe Stockholmio ſolvens Boruſſiam petiit. Ingreſſuſque Pilaviam quæ Ducis Pruſſiæ præſidio tenebatur, eo dimiſſo ſuum impoſuit. Pilavia maris Balthici apud inſulam Nejungam munimentum, viginti fere milliaribus Regio monte abjungitur, atque inde brevis trajectus eſt in lacum Friſchavium qui mari Baltico ab ea parte *Pruſſiæ deſcript. Golnitz lib. 2. cap. 7. Geog.* quam Boruſſiam reſpicit, inter oſtia Viſtulæ ad Regiomontem inſigne emporium, prætenditur. In hunc lacum inducta claſſe cum aliquantum quieviſſet apud flumen Paſſeriam militem expoſuit. Boruſſia autem omnis hodie, bifariam dividitur. in eam ſcilicet partem quæ ſubeſt Regi Poloniæ, & alteram quæ Duci paret, qui eſt Elector Brandeburgicus. Rex obtinet ea quæ circa Viſtulam ſunt uſque ad oſtium ipſius cui adjacet Dantiſcum totius Europæ granarium, atque inter urbes Hanſeaticas primaria. Reliqua ejus tractus oppida magis inſignia, ſunt Thorrunium, Culma olim metropolis, & Marieburgum, & Elbinga nitidiſſima omnium.

Ea

Ea quæ ad Ducem ſpectant ab Aquilone mare Balticum cum lacu Curovienſi, & ora Curlandiæ, ab ortu Samogitia & pars Lituaniæ claudunt. Ab Auſtro Maſocia, ab occaſu Regia Boruſſia adjacet. Igitur Guſtavus relictis quæ ad Ducem ſpectant, aut benigne acceptis, in Regiam ditionem converſus Branſbergam primum, tum & Ravenbergam, cum repentinus pavor omne defenſionis conſilium oppidanis abſtuliſſet, ſine ullo negocio occupat. Inde poſtridie Elbingam pergit. Vbi cum plebs arreptis armis ſeſe ad defenſionem compararet, Conſul & primarii ex Magiſtratu Regi extra portam obviam progreſſi, ſpecie tractandi, ſe atque urbem dedunt: nulla inita tractatione, nec ſibi nec civibus proviſa ſecuritate, forte quod oblata ultro deditione nihil non à benignitate Regis ſperaverant, ſi tamen dolus abſuit. Rex ab iiſdem cum firmo præſidio in urbem introductus, ſtatim remotis cuſtodiis urbanis ſuas impoſuit. Et cives non ſecus atque vi capti, ingenti pecunia direptionem civitatis redimere coacti ſunt. Inde majora tributa, commeatuſque & inſtrumentum bellicum imperari & conferri cepta. Hic primum confluentibus paſſim ex Ducali Pruſſia, exercitus Suedicus mire auctus atque in juſtas legiones diſtributus eſt: Elbingam tertio poſt die Mariæburgum ſecutum eſt, quod Albertus Penclarius cum ducentis peditibus in Lovoniam contendens audito periculo, converſo itinere illuc advolans, firmaverat occupata arce. Deinde rerum militarium ignarus, licitumque reputans ſtationem ſibi non commiſſam deſerere, liberum cum ſarcinis abitum ſuper cœnam cum Rege pactus, oppidum atque arcem tradidit, relicto in manibus hoſtium Iacobo Soſnovio Quæſtore Regio, cum multa ſua ac Regia

1626.

Piaſecius hoc anno 1626.

1626. Regia pecunia. Eadem facilitate Rex Guſtavus recepto ad ſe equitatu quem Comes Turrianus ex Livonia per Ducalem Pruſſiam adduxerat, Mevam ac Dirſaviam ad ripam Viſtulæ intercepit, eo conſilio ut Polonos Dantiſco intercluderet. Cæterum Rex Poloniæ Sigiſmundus intellecta Suecorum in Pruſſiam irruptione, omnes quas in proximo habebat copias conduxit, atque Derſavia Mevam verſus proceſſit. Ibi apud aggeres Viſtulæ brevi pugna commiſſa nihil ultra tentatum eſt: tum quia Poloni numero inferiores erant, tum quod Suecus ſatis arbitrabatur, Mevam commeatu & recenti præſidio firmaſſe. Menſe Octobri Staniſlaus Conjecpolſius ex ultimis Ruſſiæ confiniis Legiones ſubſidiarias adduxit, cumque jam in Inſulam Mariæburgenſem Succus receſſiſſet, tota hyeme Dirſaviam obſedit. Rex Sigiſmundus interim Dantiſcum abiens ac civitate illa, in fide ſua confirmata, Thorunii ſub finem Novembris Comitia Regni celebravit. Ibi magno omnium conſenſu, pecunia in bellum decreta. Injecta vero mentio de creando Regni ſucceſſore, tanta Procerum indignatione audita eſt, ut author ejus continuo ad pœnas Legum depoſceretur. Adeo Poloni libertati ſuæ conformius exiſtimant, non niſi defuncto Rege novum creare. Archiepiſcopo dein Gneſnenſi, qui Regni primas eſt, Henrico Firlejo, nuper defuncto. Ioannes VVezyk Epiſcopus Poſnaniênſis à Rege ſuffectus eſt. Cæterum cognito Conjecpolſii abitu, Tartari cum triginta millibus in Ruſſiam irrupére, quos Stephanus Chmielecius ibi à Conjecpolſio abeunte præſidio relictus cum aliquanta Nobilium, ac Coſaccorum manu, apud flumen Roſiam aggreſſus magna clade concidit. Cæſa Tartarorum quatuor millia, ex Polonis non niſi

Comitia Poloniæ Thorunii.

Clades Tartarorum.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

WILHELMVS
LANDGRAVIVS HASSIÆ
Comes Catzenelenb, Dietz, Ziegenh, et Nidda.

niſi novem deſiderati ſunt, quinquaginta ſaucii. 1626.
Geſtumque id prælium frameis maxime & gladiis fuit, cum Sclopetorum atque arcuum uſum repentina pluvia ademiſſet.

Menſe Septempri deceſſit ex hac vita Ioannes Schwickardus Elector Moguntinenſis anno ætatis quinto & ſeptuageſimo, fuit is ex familia periluſtri Baronum de Cronenburgh, vir concordiæ & pacis in Imperio amantiſſimus, adhæc facundia, comitate, prudentiaque inſigni, & hac vitæ innocentia ſanctimoniaque commendatus, atque utriuſque Religionis Principibus, cum quibus ſæpe de rebus graviſſimis tractabat gravisſimus Subjectus illi eſt à Capitulo Metropolitano Georgius Fridericus à Greiffenclau Epiſcopus VVormarienſis. Idem annus Ludovico Haſſiæ Landgravio extremus fuit, Fidelis imperii Principis titulum ex eo conſecutus eſt, quod turbatiſſimo tempore, etiam cum vitæ ac fortunarum ſuarum diſcrimine Cæſari Imperioque etſi diverſæ religionis eſſet, fidus adhæſerit.

Ioann. Schwickardus Elector Mog. moritur.

& Ludovicus Landgr. Haſſiæ.

Eodem anno Archidux Leopoldus Cæſaris frater, dimiſſis Epiſcopatibus Paſſavienſi & Argentinenſi, Romam pro diſpenſatione profectus inde Florentiam abiit & Claudiam Ferdinandi Hetruriæ Ducis, filiam, eandemque Vrbini Ducis viduam in matrimonium duxit, quo pluribus munimentis Domus Auſtriaca inſiſteret. Epiſcopatus ambo Cæſaris filio Leopoldo VVilhelmo collati ſunt, decretumque ut quinquennii totius proventus, donec Leopoldus, qui erat annorum tredecim, ad annum octavum decimum perveniret, ſeponerentur, ex eoque æs alienum, quo Eccleſiæ gravatæ erant, diſſolveretur: Atque interea temporis Capitulum bona Eccleſiarum moderaretur.

Leopold. frater Caſ ducit Claudiam Ducis Flor. filiam.

Ter

1626. *Pax Rhætica. Piaſec.* Per idem tempus Bellum Rhæticum inter Hiſpanos Galloſque Pontifex miſſo Cardinale Franciſco Barberino fratris filio, primo in Galliam dein Hiſpaniam compoſuit, etſi Rhæti ipſi pacis articulos haud omnes probarent. Quorum hæc ſumma fuit: ut Vallis Tellina reſtituatur miniſtris Pontificiis, qui ſecuritati Religionis providerent. Munitiones recens extructæ diruantur, tranſitus utriſque Regibus liberos Rheti conſervaturos à Telliniis electo, confirmare teneantur. Comitatus VVormſianus ſub Valle Tellina comprehendatur, uti & Comitatus Clavennæ, atque inde præſidia utriuſque partis abducantur. Tellinii certam pecuniæ ſummam Rhætis in teſtimonium veteris clientelæ, quotannis pendant. Idque ut diligenter obſervetur ambo Reges Tellinios in defenſionem ſuam accipiant. *Vallis Telliana deſcript.* Vallis Tellina mediis in Alpibus ſita eſt, paterque in longitudinem decem milliaria germanica, juxta Adduam flumen. quod inde in Larium ſive Comenſem effunditur. Ad ortu Comitatus Tyrolenſis, à meridie Bergomati Venerotum ditioni adjacet cæteris partibus Engaddinos acBregellenſes finitimos habet, cingiturque tota altiſſimis montibus præterquam, ubi lacum Larium attingit. Regio temperata eſt, omnium rerum proventu nobiliſſima, vini imprimis frumentique & pecoris piſciumque; quos ſcaturientes paſſim è montibus amnes, tum Addua ipſe, cujus ripæ multis ubique vitibus veſtiuntur liberaliter ſuppeditat. Habet & thermas ſalubres, & æris alio-
1626. rumque metallorum fodinas. Hæc regio aliquamdiu DucumMediolanenſium imperio ſubjecta fuit, Dein anno ſuperioris ſæculi duodecimo cum Rhæti & Helvetii DucatumMediolanenſem Gallis ereptum, Maximiliano Duci reſtituiſſent. Dux Helvetiis alia, Rhetis Vallen Tellinam

linam cum VVormſiano & Clavennenſi comitatibus perpetuo donavit Ita hæc Regio à Rheticis præfectis deinceps gubernata eſt. Qui cum poteſtate ea abuterentur, atque incolas durius haberent, cæperunt quidam eorum Regis Hiſpaniarum, qui jam Dux Mediolanenſis eſt, auxilium reſpicere. Ea occaſione Petrus Comes Fontanus, ac Gubernator Mediolanenſis, anno hujus ſæculi quinto, in finibus Vallis Tellinæ, ubi Addua in Larium labitur munimentum extruxit, atq; à nomine ſuo Fontanum dixit, in aſpero atque eminenti colle. Hæc dein Gallis Hiſpaniſque & Helvetiis bellandi materia, ſæpe compoſita, ſæpe novis intercedentibus cauſis renovata diu utroſq; Reges exercuit, donec hoc iterũ anno in ſequeſtrum Pontificium repoſita fuit. 1626.

Regum Galliæ & Angliæ ſimultates.

Galliæ Rex Ludovicus vitatis domeſticis inſidiis, & ſupplicio affectis proditoribus, in apertam cum Anglo affine ſimultatem erupit. Ejus rei hæ cauſæ erant, quod Angliæ Rex Carolus ſacerdotes aliquot ex comitatu Reginæ uxoris ſuæ, contra quam pactum erat, in Galliam remiſiſſet, tum quod Duci Subiſſio, ex Gallia profugo, Hoſpitium atque arma adverſus Regem Galliæ permitteret. Ea res quidem Reginæ ita compoſita eſt, ut duodecim ſacerdotes, unus Epiſcopus, duodecim Matronæ, unus Cubicularius, Secretarius, Medicus & tres præterea miniſtri in Reginæ obſequio manerent, ſed ne patrocinium Hugonottis aut Subiſſio præſtaretur impetrari non potuit; ex quo deinde in longe acerbiores inimicitias utrique Reges exarſére.

Alveus pro Rheno avertendo à Spinola fit.

In Belgio hoc anno nihil memorabile peractum, niſi quod Ambroſius Spinola, novam domandi Hollandos artem commentus, Rheni curſum ab iis avertere, atque ita commerciis, quæ iis cum ſuperioribus Germanis intercedunt,

1626. dunt, prohibere molitus eſt. Cœptuſque apud Rheinbercam novus alveus duci Geldriam verſus, qui inde Rhenum in Moſam apud Venloam deferret. Cæterum non minus Hollandi ad impediendum, quam illi ad moliendum opus intenti erant. Itaque levibus prœliis ibidem crebro certatum, & Comes Stirumius Hollandicæ legionis tribunus ab Henrico Comite Monteſi captus. Sed novi operis curſum non tā aſſultantes continuo hoſtes contra quos ſe extructis propugnaculis Hiſpani muniverant, quam difficultas ipſa ac magnitudo ſumptuum haud parum tardavit, ad extremum res plane intermiſſa eſt, extantque adhuc tanti conatus non obſcura veſtigia.

Reliquiæ S. Norberti transferuntur Magdeborga Pragam Caraffa, 319.

Sub finem anni Magdeburgenſes ut ſacra Divi Norberti oſſa, quod diu ante poſtulatum fuerat Pragam transferrentur permiſere. Is ante annos fere quingentos Ordinis Præmonſtratenſis fundator, atque Archiepiſcopus ejus urbis fuerat, magnoque dein ob vitæ ſanctimoniam honore habitus. Donec ſuperiore ſæculo, una cum Religione hic quoque cultus in animis Magdeburgenſium defecit. Ita Ordo Præmonſtratenſis gloriæ conditoris ſui avidus, cæpit Oſſa illa à Magiſtratu populoque Magdeburgenſi petere, Ad eamque rem literas Cæſaris commendatitias impetraverat, is qui rem maxime urgebat, Caſparus Queſtembergius Abbas Strohovienſis. Cæterum res apud Magdeburgenſis haud ita facilis expeditu fuit, licet primarii quiqueLutheranorum aſſentirentur quod rei apud ipſos non pretioſæ jactura gratiam Cæſaris libenter promererentur, neque Catholici quorum adhuc pauci ſupererant, qui honorem Divo majorem inviderent tamen plebs etſi Acatholica ſeſe huic tranſlationi opponebat, propterea quod ſibi perſuaſerant,

idque

idque vulgo ferebatur, cum horum oſſium amiſſione urbis fortunam abituram. 1626. Callidiores ferventioreſque hac vulgi ſuperſtitione parum movebantur potiuſque exurenda igni, & ſpargendos in profluentem cineres cenſebant, ne Idololatriæ Catholicorum, ut dicebant, fomes adderetur. Id autem ne fieret miles Cæſareus qui extrema omnia minabatur prohibebat. Igitur decreta tranſlatione Queſtembergius Abbas Praga evocatur. Eo præeunte, teſtibus aliquot admiſſis, ſacrum corpus effoſſum eſt. Conditum erat in æde Divæ Virginis, quam à multo jam tempore Concionatores Acatholici obtinebant, ſub ara S. Crucis repertumque eſt loco ſatis profundo, in Sarcophago lapideo, integrum adhuc, atque omnibus ſuis partibus rite compoſitum. Sed ubi moveri cœpit conſumptis jam diu nervis repente defluxit. Oſſa reverenter collecta ſunt atque in arcam ad id præparatam ſuo ordine depoſita. Inde Bohemiam verſus deportata. Atque in monaſterio quodam Doxanenſi prope Leitomericium, donec Pragæ locus ſacro pignori adornaretur relicta. Porro à multis è plebe Magdeburgenſi hæc tranſlatio Divi tutelaris, urbi exitio futura haud dubie prædicabatur, & ſecutum paucos poſt annos excidium non vanam hanc formidinem fuiſſe luculento exemplo affirmavit. Omnibus Pragæ apparatis, convocatiſque ex tota fere Europa Religioſorum Præmonſtrantenſium primariis ſacrum corpus curru quem ſex equi candidiſſimi trahebant ex Monaſterio Doxanenſi, Pragam devectum eſt. Ita tota urbis, & primarii quique cum clero obviam effuſi, plerique facibus ardentibus inſtructi, pompam hanc ad Eccleſiam Montis Sion deduxêre. Arcam ipſam quatuordecim Abbates infulati deferebant. Sequebatur Ar-

 chie-

1626. chiepiſcopus Pragenſis. Pone illum Prælatorum, ac virorum illuſtrium magna turba. Ita honor cultuſque qui diu ſacris reliquiis defuerat, quaſi poſtliminio reſtitutus eſt. Hęc autem media fere æſtate anni vigeſimi ſeptimi acta ſunt.

Continuatio belli Danici. Piaſec. 473.

1627. Quo anno multis jam cladibus Rex Daniæ afflictus, etſi reſtauratis ſubinde viribus reſurgere conaretur, tandem tamen è Saxonia, atque omni Germania exactus, atque in Cherſoneſum ſuam compulſus eſt, inſequente haud indiligenter exercitu Cæſareo. Etenim VVallenſteinius pacata Auſtria Hungariaque novo militum ſupplemento confirmatus ad expurgandam Sileſiam animum intendit, hærebant ibi adhuc copiæ quas Mansfeldius ac Vinarienſis introduxerant, Baudiſio ductore eorum primario. Igitur occupata imprimis Troppavia, cum invento vado Oderam VVallenſteinius tranſiviſſet, in eas anguſtias Danicos compulit, ut dimiſſa mox Sileſia, per fines Poloniæ in Marchiam erumpere, inde ad ſuos pervadere debuerint. Sed id quoque conſilium Baudiſium fefellit, nam ſubmiſſus extemplo à VVallenſteinio cum ſeptem millibus Pechmannus, aſſecutus eſt fugientes haud procul Schaverino ad Nerram Poloniæ oppido, atque inſigni clade poſtravit, adnitentibus maxime Croatis, ut pauci admodum cum Duce Baudiſio evaderent, reliqui autem ab agreſtibus trucidati, aut in ſylvas profugi, inedia miſere periere. At victoriæ gaudium Cæſarianis non parum imminuit mors Pechmanni, qui inter primos Ordines fortiſſime dimicans globo majoris tormenti ictus occubuit. Vetus miles, ingenioque & fortitudine præclarus, conſtantique in Cæſarem fide, tametſi profeſſione Lutheranus. Inde VVallenſteinius in Saxoniam movit, Vbi jam Rex Havelberga aliiſque locis fru-

ſtra

ſtra tentatis, cum ſe duobus. Cæſaris exercitibus poſt tantas clades imparem videret, paulatim ſeſe cæpit retrahere, quo ſuis ditionibus propior eſſet. Sed Tillius tranſito Albi, & disjectis munitionibus recedentē non minus ſtrenue inſecutus una cum VVallenſteinio in ipſam denuo Holſatiam Iutlandiamque, mox etiam trans mare rejecit. Oppreſſa eo impetu magna pars copiarum Regis. Marchio Durlacenſis, quem Rex in Holſatia reliquerat, à Comite Schlickio VVallenſteinii Legato magna clade mulctatus. Inde Schleſwigam, Iutlandiamque pari fortuna properatum, ut jam nullum Danicis niſi intra munimenta, aut clauſas mari inſulas profugium eſſet. Pari cura proviſum ut reliquæ in Saxonia urbes reciperentur. Tres adhuc præcipui nominis Regis Daniæ præſidio tenebantur, Nienburgum, Northeimium, & in Ducatu Brunſvicenſi VVolfenbeutelia, quam Dux Brunſvicenſis in partes Cæſaris tranſgreſſus ſæpe fruſtra à Rege repetierat. Nienburgum, validum ad Viſurgim munimentum Anholdinus ad deditionem coegit, poſtquam oppidanos omnis liberandi ſpes defecit; defuncto inſuper Limbachio præſidii præfecto, viro ſtrenuo fortique. Datæ quoque contrahentibus, dignæ viris conditiones, deditionem acceleraverunt. E contra Comes Furſtenbergius cui Northemii expugnatio mandata fuerat, cum offerentes urbem, niſi omnino ſuum ad arbitrium ſine ullo pacto dederetur, ſevere rejeciſſet, excitatis ad deſperationem præſidiariis, atque ideo magna cum clade bis repulſus, ad extremum offerre ipſe quæ ante negaverat coactus eſt. VVolfenbeuteliam, quæ Brunſvicenſis ſedes eſt, Comes Papēheimius domuit; nulla vi magis quam inundatione aquarū, obſtructo inferne rivo (Okerum nominant) qui urbem circumluit. Ita amnis 1626.

G 3 nullo

1627. nullo exitu reperto paulatim ſtagni inſtar in tantam altitudinem excrevit, ut loca ſubterranea & inferiorem etiam ædium partem aqua pervaderet, vicis jam & compitis navigio perviis, timebatur ne ad extremum ſuperiora ædium atque adeo omnes omnino ſubmergeret. Ita menſe Decembri urbs in poteſtatem Papenheimii conceſſit.

Brandeburgicus in partes Cæſaris. Sub idem tempus Elector Brandeburgicus probato Cæſaris Iudicio de Electoratu Bavari, ejus quoque exercitibus per ditiones ſuas tranſitum atque annonam promiſit, quem inſecutus eſt haud multo poſt Boguſlaus Dux Pomeraniæ admiſſis octo legionibus Cæſareis, quibus commeatum pecuniam, hiberna ſeptimanas aliquot indulſit. Sed & Fridericus Comes Palatinus cum vi parum proficeret per Ducem Lotharingiæ & VVirtenbergicum reconciliationem apud Cæſarem tentavit. Indicta igitur Colmariæ dies neque Cæſar abnuebat Comitem in gratiam recipere, modo Electoratus Bavaro maneret, Palatinus ſupplex veniam peteret, omni in Bohemiam jure ipſe & filius renunciaret, tum ut ſumptus in bellum expoſitos Cæſari redderet, & reductam in Palatinatum Catholicam religionem relinqueret, provideretque ejus cultoribus miniſtriſque de commoda vitæ ſuſtentatione. At Palatinus Electoratum quidem reddi magnopere poſtulabat, aut ſi id impetrari non poſſet, ſaltem ut

Nova tractatio Colmariæ cum Palatino. Caraffa. Lotich. lib. 18.

1626. ſuam inter ac Bavari domum alternaretur, de venia non abnuebat, ut tamen per alium ad id deſignatum peteretur. Quo minus Regno Bohemiæ ipſe Filiuſque cederent nullam difficultatem fore. Quod ad ſumptus ſpectat, impotentiam ſuam excuſabat, exul & profugus tot jam annos à patriis ditionibus. At de Religione Catholica nihil concedere voluit, cum

omnia

omnia in priorem ſtatum uti ipſo regnante fuerant, reponi cuperet. Cæſar auditis Palatini poſtulatis etſi in Electoratus alternationem poſt mortem Bavari haud gravate conſenſiſſet, tamen quod animadverteret Palatinum neque Catholicam Religionem admittere, neque bona Eccleſiæ reſtituere, quæ res maxime cordi erant Cæſari, neque æs alienum, quod Cæſar hoc bello feciſſet perſolvere vellet, continuo tractationem abrupit, perſcripſitque VVirtenbergico ſe niſi iis conditionibus cum Palatino in gratiam redire non poſſe. 1627.

Eodem tempore quod ad reducendam Germaniæ pacem diu deſideratum fuerat conventus ſacri Imperii Electorum Mulhuſium, quæ Thuringię urbs eſt, indictus atque à Moguntino & Saxone ipſo obitus eſt, cæteri per Legatos ut & diverſi alii Principes per ſuos oratores comparuêre. Rex Danię & Palatinus vel Legatos mitterēt non potuerunt impetrare. Cæſar Petrum Henricum à Stalendorph, Vice Cancellarium Imperii, cum Hermanno Queſtenbergio ex interiore conſilio, miſit. Per hos ab Electoribus petiit, ut de reducenda tandem per Imperium pace in commune conſulerent. Nemo erat cui non id deſiderium eſſet. Sed de modo & conditionibus laborabatur. Multi reducendam pacem Religioſam, quæ anno ſuperioris ſæculi quinquageſimo quinto conſtituta fuerat, & publicandam per Imperium probandamque ſuadebant. Ita ſatisfieri querimoniis Catholicorum, qui non deſiſterent bona contra eam tranſactionem ablata repetere. Idque officium Cæſaris eſſe exiſtimabant qui Eccleſiæ Catholicæ advocatus ſit, ac Patronus. Audiebantur poſtulata Conſtantienſis & VVormatienſis Epiſcoporum, nec non Abbatis Cæſarienſis, varia Monaſteria, à Duce VVirtembergico, ac Marchione Anſpa-

Conventus Electorum Mulhuſii.

1627. Anſpacenſi, repetentium, exiſtimabantque jam tempus eſſe, in eam reſtitutionem incumbere, quam alii rero Cæſares variis ex cauſis impediti, non ſponte omiſiſſent. Tangebat ea res omne Proteſtantium nomen Saxo etiam & Brandenburgicus mitiora ſuadebant, ſatiſque oſtendebant minime idoneam videri hanc reſtituendæ pacis viam, cum neque ita omnibus ſingulorum querimoniis ſatisfieret, imo multo major in Imperio diffidentia ac novorum tumultuum cauſæ timeri poſſent. Tandem communi omnium decreto ſancitum eſt. Vt Palatino ſupplici ac Regno Bohemiæ & Electoratui renuncianti, venia factorum & ex ditionibus hæreditariis portio aliqua arbitrio Cæſaris daretur, Cæſar querimonias publicas ex Legibus Imperii quam primum definiret, neque permitteret cuiquam ab altero injuriam fieri. Si palatinus eas pacis conditiones reſpueret, omnes Cæſari adverſus illum opem ſubſidiumque promittebant, dum Cæſar tamen ita militiam ſuam ordinaret, ne fidi Imperio Electores Principeſque continuis militum ſtationibus, exactionibus, æſtivis aut hibernis premerentur.

Leopoldus Caſ. filius fit Epiſc. Halberſ. Caraff. 135.

Vacabat ſub idem tempus Epiſcopatus Halberſtadienſis per obitum Chriſtiani Ducis Brunſvicenſis, quem anno ſuperiore VVolfenbutelliæ obiiſſe memoravimus, & jam armis VVallenſteinii in nomen Cæſaris obtinebatur. Erant Canonici pleriq; ut iis in partibus à Catholica Religione alieni, quidam etiam præſenti bello adverſus Cæſarem immixti, atq; ideo laſæ majeſtatis rei. Cæſar multas in hujus ditionis recuperationem impenſas cauſatus Leopoldum filium ſuum in hanc ſpem proponebat, haud invitis Catholicis. Neque libertatem ſuffragiorum Canonicis Electoribus eripere volebat, dummodo admitterentur ad eam rem non inidonei. Sed pleriq; à Leo-

Leopoldo ut à Catholico & præpotenti abhorrebant, magiſq; metuebant ne aut ipſi Sacerdotiis ſuis privarentur, aut decretorum, quæ ſub Brunſvicenſi contra Cæſarem & Catholicos tulerant, rationem poſcerentur, Cæſar omnibus in gratiam clementiſſime receptis, mox obtinuit ut Archiduci Leopoldo Epiſcopatus liberis ſuffragiis conferretur, eidem dein Abbatia Hirsfeldenſis quam multos jam annos Haſſiæ Landgravii tenebant, à Romano Pontifice, attributa eſt. Sed & Halæ Suevorum ut Parochum Catholicum à Præpoſito Elvacenſi, & Argentinenſibus ut ejectos olim Canonicos Parochoſque Catholicos in urbem reciperent, ablata redderent, neminemque deinceps Civium aut Catholicæ Religionis exercitio, aut ſenatu, eo ſolum nomine quod Catholicus eſſet prohiberent ſevere Cæſar edixit. Iamq; pluribus in locis ad Paſſavienſis Tranſactionis formulam Religionis exercitium urgebatur. Neque Cæſar quicquam volebat niſi ex Legibus Imperii facere ne ea victoriarum magis fiducia, quam jure agere videretur. Quanquam ex eo quod Catholicorum poſtulatis ſatisfaciebat. Proteſtantium querimonias auxit, qui hanc rei Catholicæ reparationem in ſui perniciem exitiumque interpretabantur. 1627. 1627.

Interea Cæſar Vienna Pragam cum conjuge liberiſque & inſigni comitatu profectus. Imperatricem die præſentationis B. Virginis ſacro, Reginam Bohemiæ, Ferdinandum vero filium paucos poſt dies Regem Bohemiæ inaugurari curat, eo ſolum excepto ne filius vivo Patre regnum capeſſeret. Convenêre Proceres Regni convocati à Cæſare, magno numero. Cũ igitur, ut Inaugurationibus illis intereſſent, poſtulaſſet, ea quæ ad Reipublicæ conſervationem neceſſitatemque ſpectabant, copioſe *Coronatio Imperatricis & Ferdinandi III.*

1627. expoſuit, juſſitque ut in commune conſulerent. Hæc erant præcipue. Legum novarum obſervantia. Vicinorum Principum amicitia. Arcium in Regni finibus defenſio, & diligens cuſtodia, cura pacis atque in ea expeditus armorum apparatus ſi forte vis ingrueret, perditarum recuperatio aliaque ejuſmodi quæ ad publicum regni conſilium ſpectant. Porro ut Ordinem Eccleſiaſticum in priſtinam dignitatem reponeret, voluit eos Regni deinceps conventibus & publicis de Republica conſiliis, quod multos jam annos non ſine inſigni ejus Ordinis contemptu intermiſſum fuerat intereſſe: dato loco ac jure ſuffragii ante reliquos Proceres, uti fere per omnem Germaniam. Coronatio poſt
1627. hæc Imperatricis Eleonoræ & Regis Ferdinandi nemine contradicente ſolenni ritu peracta eſt, adminiſtris Cardinale Harrachio, Archiepiſcopo Pragenſi, & ſupremo Regni Burgravio Adamo VVallenſteinio. In qua illud quidem diverſum fuit quod Ferdinando Regi ſolus Archiepiſcopus; Imperatrici vero cum Archiepiſcopo, Burgravius, & Abbatiſſa S. Georgii quæ Regni Princeps eſt, diadema Regium imponerent.

Geſta Polonorum & Suecorum in Pruſſia Piaſecius.

In Boruſſia, per totam hyemem. Derſaviam obſedit Staniſlaus Conjecpolſius prohibuitque ne Suedici ex iis locis quos interceperant reliquæ Boruſſiæ infeſti eſſent, occupato interim Bucenſi portu; ex quo uti & ex Pilavienſi, Sueci Dantiſcanos concluſerant, ac veluti circumſederant. Rex Guſtavus cum per idem tempus ſæviente Oceano ſuis auxilia ſubmittere non poſſet: In Marchia Germanica & Pomeraniæ confinibus copias aliquot conſcripſerat. Quinque peditum ac tria equitum millia erant, quas Streffius & Taufelius tribuni in Boruſſiam ducerent. Qua re per exploratores cognita,

Con-

Conjecpolſius ſumma celeritate ad fines Pomeraniæ duxit, ſecuroſque & nihil hoſtile expectantes corona cinxit, ut neque inire pugnam, neque fuga poſſent evadere. Cum igitur equitatus Polonicus irruptionem pararet, ſublatis in haſtilia pileis dedidêre ſe, ſignis equeſtribus viginti quinque pedeſtribus triginta ad pedes victorum abjectis. Streſſius ac Tauſelius præfecti capti ſunt, reliqui in Germaniam dimiſſi, dato prius juramento, ne intra annum adverſus Regnum Poloniæ militarent. Major tamen pars, peditum præſertim, in militiam Polonicam conceſſit. Ea potiti victoria Poloni in diverſa hoſpitia diſtributi ſunt ut collapſas per hyemem vires reficerent, ſed breve id iis ocium Guſtavi Regis adventus effecit, qui menſe Majo mare Balticum cum ſubſidio ex Suecia evectus; majore cura bellum apparavit; Primo ſui adventu munimentum Mariæburgenſe oppugnans, quod Dantiſcani adverſus ſubitarias Suecorum irruptiones extructum valido præſidio firmaverant, & potiturus illa aggreſſione fuiſſe credebatur, niſi primo loco dimicantem Regem accepto vulnere ſuum inde diſcrimen abſtinuiſſet. Quo tamen percurato, cum inopinatus regrederetur, conditionibus, eum locum obtinuit. Ea res Conjecpolſium hibernis excivit, qui dum Rex æger decumbit, Mevam paucorum dierum ſpatio recuperat. Inde in hoſtem ducens adverſus Guſtavum caſtris poſitis conſedit, nihil auſus donec auxilia à Rege Sigiſmundo adveniſſent. Rex Guſtavus caſtra Polonorum prius quam ſubſidia adeſſent oppugnare properans, cum inſigni clade & ſuo etiam vulnere rejicitur, iterum globo ex bombarda ſecundum humeros trajectus, Dein media inter arma tractatio pacis injecta ab Oratoribus Hollandicis, qui ſe arbitros offerebant,

1627.

1627.

1627. expoſuit, juſſitque ut in commune conſulerent. Hæc erant præcipue. Legum novaturum obſervantia. Vicinorum Principum amicitia. Arcium in Regni finibus defenſio, & diligens cuſtodia, cura pacis atque in ea expeditus armorum apparatus ſi forte vis ingrueret, perditarum recuperatio aliaque ejuſmodi quæ ad publicum regni conſilium ſpectant. Porro ut Ordinem Eccleſiaſticum in priſtinam dignitatem reponeret, voluit eos Regni deinceps conventibus & publicis de Republica conſiliis, quod multos jam annos non ſine inſigni ejus Ordinis contemptu intermiſſum fuerat intereſſe: dato loco ac jure ſuffragii ante reliquos Proceres, uti fere per omnem Germaniam. Coronatio poſt
1627. hæc Imperatricis Eleonoræ & Regis Ferdinandi nemine contradicente ſolenni ritu peracta eſt, adminiſtris Cardinale Harrachio, Archiepiſcopo Pragenſi, & ſupremo Regni Burgravio Adamo VVallenſteinio. In qua illud quidem diverſum fuit quod Ferdinando Regi ſolus Archiepiſcopus; Imperatrici vero cum Archiepiſcopo, Burgravius, & Abbatiſſa S. Georgii quæ Regni Princeps eſt, diadema Regium imponerent.

Geſta Polonorum & Suecorum in Pruſſia Piaſecius. In Boruſſia, per totam hyemem. Derſaviam obſedit Staniſlaus Conjecpolſius prohibuitque ne Suedici ex iis locis quos interceperant reliquæ Boruſſiæ infeſti eſſent, occupato interim Bucenſi portu, ex quo uti & ex Pilavienſi, Sueci Dantiſcanos concluſerant, ac veluti circumſederant. Rex Guſtavus cum per idem tempus ſæviente Oceano ſuis auxilia ſubmittere non poſſet: In Marchia Germanica & Pomeraniæ confinibus copias aliquot conſcripſerat, Quinque peditum ac tria equitum millia erant, quas Streffius & Taufelius tribuni in Boruſſiam ducerent. Qua re per exploratores cognita,

Con-

Conjecpolſius ſumma celeritate ad fines Pomeraniæ duxit, ſecuroſque & nihil hoſtile expectantes corona cinxit, ut neque inire pugnam, neque fuga poſſent evadere. Cum igitur equitatus Polonicus irruptionem pararet, ſublatis in haſtilia pileis dedidêre ſe, ſignis equeſtribus viginti quinque pedeſtribus triginta ad pedes victorum abjectis. Streſſius ac Tauſelius præfecti capti ſunt, reliqui in Germaniam dimiſſi, dato prius juramento, ne intra annum adverſus Regnum Poloniæ militarent. Major tamen pars, peditum præſertim, in militiam Polonicam conceſſit. Ea potiti victoria Poloni in diverſa hoſpitia diſtributi ſunt ut collapſas per hyemem vires reficerent, ſed breve id iis ocium Guſtavi Regis adventus effecit, qui menſe Majo mare Balticum cum ſubſidio ex Suecia evectus, majore cura bellum apparavit; Primo ſui adventu munimentum Mariæburgenſe oppugnans, quod Dantiſcani adverſus ſubitarias Suecorum irruptiones extructum valido præſidio firmaverant, & potiturus illa aggreſſione fuiſſe credebatur, niſi primo loco dimicantem Regem accepto vulnere ſuum inde diſcrimen abſtinuiſſet. Quo tamen percurato, cum 1627.
inopinatus regrederetur, conditionibus, eum locum obtinuit. Ea res Conjecpolſium hibernis excivit, qui dum Rex æger decumbit, Mevam paucorum dierum ſpatio recuperat. Inde in hoſtem ducens adverſus Guſtavum caſtris poſitis conſedit, nihil auſus donec auxilia à Rege Sigiſmundo adveniſſent. Rex Guſtavus caſtra Polonorum prius quam ſubſidia adeſſent oppugnare properans, cum inſigni clade & ſuo etiam vulnere rejicitur, iterum globo ex bombarda ſecundum humeros trajectus, Dein media inter arma tractatio pacis injecta ab Oratoribus Hollandicis, qui ſe arbitros offerebant,

1627. ſed Polonis non admodum gratos propterea quod prius ad Regem Sueciæ diverterant, communicatiſque cum eo arcanis conſiliis ſatis oſtenderant, quam in partem propenderent. Nihilominus Rex Sigiſmundus admiſit arbitros, locumque tractationi ipſa caſtra dixit, atque ad ea ſe venturum oſtendit. Menſe ſeptembri initum de pace colloquium, ac fere ad finem perductum (maxime cum Rex Sueciæ omnia ſe redditurum præter Rigam promitteret) Sigiſmundus ſpe aliunde facta abrupit, atq; inde ad Comitia Regni quæ in Menſem Novembrem Varſaviam indixerat diſceſſit. Sueci quoque cum pax fruſtra eſſet occupato repente VVormditio, & firmatis ubique præſidiis in hiberna, & Rex in Sueciam, diſceſſere.

Comitia Polonica, & pax Suedica everſa. In comitiis Polonicis Rex officium decancellarii Iacobo Zadicio, Epiſcopo Culmenſis in Epiſcopatum Camenecenſem paulo ante comitia Paulo Piaſecio detulit. Decretum dein diu obluctantibus Lituanis ut commercia inter ipſos ac Regimontanos, unde Suecis annona & neceſſaria reliqua ſuppeditabantur, prohiberentur. Sed præcipue Procerum querimoniæ erant, de bello Pruſſico necdum confecto, indigneque ferebant tranſactionem pacis pene ad exitum perductam, everſam diſſipatamque eſſe, atque ejus rei invidiam Hiſpanicis commiſſariis attribuebant, qui paulo ante cum Staniſlao Macovio advenerant. Ii erant Gabriel

Piaſecius 1627. de Roji & poſt eum Baro Auchius. Hi Regem Sigiſmundum in ſpem induxerant recuperandæ Sueciæ, ad eamque rem Rex Hiſpaniæ claſſem viginti quatuor navium in mari Baltico comparandarum offerebat, & data eum in finem Auchio ducenta millia Imperialium quibus dicta navigia coëmeret inſtrueretque. Aucta dein indignatio poſtquam Rojus Lubeccam ac Roſto-

chium

P.1. pag. 156.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

LEOPOLDVS WILHELMVS
ARCHIDVX AVSTRIÆ, DVX BVRGVN etc.
nunc Regis Hiſpaniar. in Belgio Gubernator.

chium dimiſſus nullas ejuſmodi naves, etſi abundè pecunia inſtructus, obtinere potuit, propterea quod Societati Anſeaticæ hujuſmodi Hiſpanica navigatio in mari Baltico periculoſa videbatur, metuebantque ne per hujuſmodi conceſſionem vicinorum Regum Daniæ ac Sueciæ, adverſus quos ea parabatur, offenſam atque arma in ſe concitarent. Rex Sigiſmundus ſpe navium fruſtratus, ut ſibi pecunia eum in uſum deſtinata daretur, poſtulavit. Neque id poterat impetrare cum Legati de pecunia tradenda nullum haberent ex Hiſpania mandatum. Rex tamen nequaquam animo dejectus, cum nullum à Republica ſubſidium haberet, propriis opibus naves aliquot comparare, atque omni militari apparatu adornare inſtituit, in portu Dantiſcano, duce Apelmanno rerum maritimarum non imperito. Qui ſub finem anni hujus in naves aliquot Suedicas invectus, quæ portum Dantiſcanum veluti obſidebant, duas earum cepit, unam demerſit cæſo Suedico præfecto, reliquas laceras fractaſque in portum Pilavienſem compulit. 1627.

Obiere eodem anno Carolus Princeps Liechtenſteinius Pro Rex Bohemiæ & Ludovicus Comes Furſtenbergius, heros fortiſſimus, & eodem pene tempore menſe Decembri, Vincentius Mantuæ ac Montisferrati Dux ſine liberis, cujus mors repentino mox bello Italiam implicuit, uti annis ſequentibus memorabitur. Id bellum ingens terræ motus per Italiæ extremam partem quæ Apulia dicitur, præceſſit. Multæ urbes pagique deletis incolis aut funditus everſi, aut miſere afflicti diſruptique. Lacus abſorpti, averſi fluminum curſus, eradicitatæ ſylvæ; complanati montes, apertæ magno rictu convalles, & tanquam tantis in malis fortuna repertus eſt in urbe S. Severi ſtrade deſtructa, infans

Mors Lichtenſteinii

Furſtenb. Comitis. Ducis Mantuani. Lotich. lib. 21.

Terræ Motus in Apulia. Piaſec.

1627. ſans ſub campana vivus valenſque, reliquis omnibus circa ipſum lapſu ædium attritis.

Eodem anno Rex Galliæ Ludovicus ejectis ex Inſula Rhedenſi Anglis quos Bucquingamius, & Suiſſius adduxerant, ad componendos Hugonottarum motus ipſe cum exercitu profectus eſt. *Obſidione Rupellæ.* Vetus erat eorum receptaculum Rupella in Sanctonibus ad ſinum Aquitanicum, portus, emporiumque iis locis percelebre. Sed munitum imprimis ſitu, & arte. Idque contumaciam augebat oppidanis addita ſpe anglicani auxilii, ut ſuſtinere obſidionem multos in menſes adverſus Regem ſuum auſi ſint. Qui nihil motus difficultate operis ad edomandam Rupellam omneȝ vires convertit. Certus ſi hunc ſcopulum excidiſſet, nullum deinceps fori qui Regi debitum obſequium detractaret. Igitur cepta obſidio atque in annum inſequentem ſumma ope continuata eſt. Hiſpani interim in Belgio, ab occupatæ nuper Bredæ, labore interquieſcentes Grollam amittunt. *Hollandi Grollam capiunt.* Eam Henricus Princeps Orangius luſtrato inter Reeſam & Embricam exercitu, dum Hiſpani Veſaliam peti putant, celeriter obſederat, & paucorum dierum ſpacio ita communierat ſe, ut depelli non poſſet. Spinola deinde in Hiſpanias abiit ad Regem, curâ exercitus Henrico Comiti de Monte commendata, qui initio Veſaliæ metuens, quatuor millia præſidio impoſuerat, poſtea animadverſo hoſtium conſilio, cum nulla jam eſſet liberandi ratio ſupervenit. Vrbs honeſtis conditionibus dedita eſt. Ac primam novi Principis victoriam Batavi ingentibus gaudiis, & magno triumphalium ignium apparatu celebravêre.

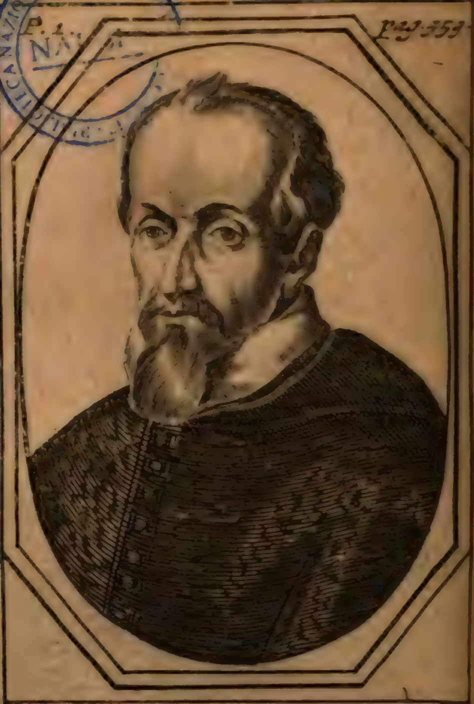
1628. Anno inſequente nihil admodum ab iis terra actum eſt. Res maritima felicius proceſſit. *Et claſſem Hiſpani-* Petrus Heinius Societatis Indicæ Architalaſſus, poſtquam

ris,
reliquis o
itis,
cus eieƐi
ucquinq
mponer
exerci
praeclar
junicum
rcelebre
e, Idque
a ſpe a
n multa
int. Qu
mandia
ertus ſ
deincep
raƐare.
m inſe.
Hiſpan
Bredæ,
untur.
o inter
Hiſpani
at, &
at ſe,
Hiſpa-
enrico
initio
io im-
conſi-
ſuper-
ta eſt.
Batavi
alium

ab iis
ceſſit.
aſſus,
quam

Digitized by Google

NA

PHILIPPVS FRIDERICVS
EPISCOPVS VIENNENSIS
S.R.I. PRINCEPS *etc.*

poſtquam littora Hiſpaniæ, & portum Gaditanum diu infeſta claſſe vexaſſet, menſe Majo in Americam vela convertit, & deprehenſam cui inſidiatus fuerat, Peruanam claſſem quæ vectigale aurum ferebat, dilapſis paucis, ſuæ poteſtatis fecit. Quidam eam prædam ſeptendecim millionum fuiſſe exiſtimant, Magna Regis Hiſpaniæ jactura, metuque ne communis omnes ejus Legiones ſeditio inceſſeret, in Belgio maxime, quibus multa ad eum diem debita ſtipendia, ad claſſis hujus appulſum repræſentari debebant. Batavis ſuffecit quod illius ſequentiſque anni expeditiones irritas Hiſpano feciſſent, à quò multi indiès non procedentibus ſtipendiis ad eos transfugiebant. Major tamen ad privatos Indicæ Societatis affines quam in publicum tantæ prædæ portio pervenit. 1628. *cam Peruanam.*

In Germania hoc demum anno bellum Danicum confectum eſt. Tillius percurato vulnere, quod apud Pinnenbergam Comitis Schouvenburgici arcem ſuperiore æſtate acceperat, ad obſidendum Stadium copias aliquot dimiſit, cæteris in hiberna diſpoſitis. Stadium Carolus Morganius tribunus Anglicanus dimiſſo à ſe equitatu confugerat, cum peditibus. Vetus miles, & in omnes belli caſus animo ſuffecturus. Extracta igitur per hyemen obſidio, donec Tillius initio veris adductis majoribus copiis ad deditionem omne jam ſubſidium deſperantes compulit. Datæ præſidiariis honeſtæ conditiones ut more militari concinentibus tubis cum armis ſarcinisque excederent, neve intra ſpacium ſex menſium adverſus Cæſarem militarent. Ita additis qui præſidio eſſent ad fines Batavorum copiæ deductæ ſunt. Ad alteram Albis partem Glucſtadium & Crempena diviſis exercitibus premebantur. Glucſtadium ab *Tillius occupa. Staden.*

hoc

Digitized by Google

1628. hoc ipſo Rege conditum munitumque diu eluſis rejectiſque Cæſarianis & magna clade n ultatis libertatem ſuam & fauſti nominis auſpicium retinuit. Crempenam conditionibus deditam Comes Torquatus & Dux Guadagnolus in fidem accipiunt. Sed VVallenſteinius, acceptis à Cæſare Meckelenburgenſi & Sagano in Sileſia ducatibus, ſumma ope in id Bellum incumbebat, multumque providebat qua ratione in Daniam perrumperet cum exercitu. Deerant ad id naves neceſſariæ, Et civitates Hanſeaticæ, ut navigia aliquot commodarent rogatæ à Cæſare per Comitem Suartzenburgicum aulæ Imperatoriæ Præfectum, nulla ſe dare poſſe excuſabant, propterea quod fœdere cum vicinis Regibus inito prohiberentur. & periculoſum negotiationibus ſuis foret, bellum ſuſcipere adverſus Principes mares illius Dominos, in quorum ditionibus commorari & negociari ipſi conſueverint. Ea ſpe fruſtrati Cæſareani occupare urbes aliquot maritimas, atque ibi fabricare naves inſtituunt. Roſtochium & Viſmaria facile in poteſtatem VVallenſteinii conceſſere. Stralesſunda tenui freto ab Inſula Rugia abjuncta obſidionem magna virtute ſuſtinuit. Et cum tantis viribus impar eſſet, vicinorum Regum Daniæ Sueciæque auxilium reſpexit. Vterque milites miſit, Suecus etiam pulveris tormentarii copiam aliquam, neque commeatus aut annona deerat, libero adhuc mari quodCæſariani defectu navium occludere non poterant Itaque cum terra ſummis viribus res ageretur Dux Pomeraniæ Boguſlaus una cum LegatisBrandeburgicis rem ita cum VVallenſteinio componunt. Vt Stralesſunda dimiſſo Regum externorum præſidio Ducis Pomeraniæ copiis firmaretur, Cæſarique fidem atque obedientiam promitteret, Nihil hoſtile in

Conatus VVallenſteinii.

Lotich. lib. 21.

copias

copias ejus Inſulam Rugiam obſidentes deſignaret, nullaſque novas munitiones moliretur. Ita pactis conditionibus VVallenſteinius Guſtroviam propere diſceſſit ad capiendam poſſeſſionem Ducatus Meckelenburgenſis, quem illi Cæſar in belli impenſas conceſſerat, demotis Dominis proſcriptiſque jam pridem Alberto, & Adolpho Friderico, quod Regi Daniæ militaſſent, neque Cæſari revocanti paruiſſent. Abſente VVallenſteinio, novo à Rege Sueciæ auxilio Straleſundani firmantur, neque Dux Pomeraniæ obtinere potuit ut conditiones admitterent. Ita rebus iterum turbatis Cæſareani imminuto multum numero, veriti ne ad extremum vi rejicerentur, obſidionem omiſere. Quam tamen VVallenſteinius majore vi non multo poſt repetiit, non ad publicum modo imperii decus vindicandum, ſed privatæ etiam injuriæ memor, At irrito ad extremum eventu cum Straleſunda aperto ſemper mari recentia à Rege Sueciæ auxilia acciperet, cujus ſe clientelæ fideique ſolenni ſponſione tradiderat. Atque id primum illi Regi conſilium fuit pervadendi in Germaniam, in quam jam pridem ab hoſtibus Cæſaris ſollicitabantur. 1628.

Regis Daniæ extremi conatus.

Inter hæc Daniæ Rex cum duobus maximis exercitibus, Tillii & VVallenſteinii premeretur, Mari & navibus, quibus valebat, tentandum aliquid ratus Femeram inſulam improviſus invadit, ejectiſque inde Cæſareanis converſo curſu Kylam oppidum aggreditur. Ibi primo impetu excluſus deſperata potiundi ſpe Rugiam atque inde Vſedomiam Inſulas meliore fortuna adoritur, ejectis aut cæſis qui reſiſtere audebant Cæſarianis, mox VVolgaſtum urbem modico freto ab Vſedomia abjunctam occupat, videbaturq; ex Dania in Pomeraniam belli molem tranſlaturus, VVallenſteinius intel-

lecto

Digitized by Google

1628. lecto periculo collectis celeriter copiis advolat, ſuumque aciem haud procul VVolgaſto inſigni clade profligat, Rege ipſo cum copiis in oppidum primo, atque inde in naves compulſo Inſulæ mox cum urbibus recuperatæ. Atque id Regi extremum belli hujus operum fuit. Qui dein Coppenhagam reverſus ſerio ad pacis tractationem quam Cæſar Lubeccam indixerat, animum advertit, ſatis jam fortunæ adverſitatem edoctus, & triſtibus inſuper ominibus territus, cum haud multo ante Coppenhagæ in Regium ſacellum fulmen incidens omniaRegum præteritorum inſignia dejeciſſet. Ita ad pacis compoſitionem Lubeccam ventum. Ex parte Cæſaris adfuêre Ioannes Aldringerius Baro, Maximilianus Comes Gronsfeldius, Ioannes Chriſtophorus de Rupa, & Rheinardus VValmerodius. Rex Daniæ miſerat Chriſtianum Frieſe, Iacobum Vlefeldium hunc Regni, illum Regis conſiliarium, Albertum Sckeel Danici maris Architalaſſum, Dietolphum & Henricum Ranzovios, ambos ex arcano conſilio, & Levinum Mareſchallum, cum Gunthero ſecretario, Sex pene menſes ea conſultatio tenuit, & acerrimis contentionibus, in hyemem producta, anni demum ſequentis initio finita, atq; ad exitum felicem perducta eſt, uti ibi memorabitur: RexSueciæ ſuos quoque delegatos ad hanc pacificationem deſtinaverat, Gabrielem Oxenſtirna, & Ioannem Sparrium, qui proſpicerent ut res in priorem ſtatum, ſicut ante bellum fuerant, reponerentur, maxime Stralesunda, & Meckelenburgici Duces, quos Rex in ſuam fidem acceperat. Legatis Ioannes Saloius Secretarius Regis in Daniam præmiſſus, dum literis pro Suedicorum Legatorum adventu ſollicitat reſponſum accepit etſi aliquantulum dilatum, nullum ſe à Cæſare cum Rege Sueciæ tractan-

Caraffa. pag. 397.

Florus Germ.

Boguſlaus Chemnit. de bello. Suec. vol. I. lib. I.

tractandi mandatum habere, neque quemquam ſine juſſu ipſius poſſe admittere. Quod ſi tamen adducerent, quæ pacem promoverent recte facturos ſi ad Cæſarem deferrent; relaturos ab eo benevolum reſponſum. Hanc Legatorum Suedicorum repulſam reclamantibus cæteris Cæſareis quidam ſoli VVallenſteinio adſcribunt: Rex Sueciæ admodum indigne tulit: dignumque exiſtimavit quod inter cauſas illati in Germaniam belli poſtea prætulerit. Et ille, quo minus hanc injuriam ſtatim vindicaret, adhuc bello Boruſſico detinebatur: quod in alterum jam annum abrupta ſpe pacis gerebatur: meliore tamen Suecorum fortuna, quos Dux Boruſſiæ cujus ſororem Guſtavus in matrimonio habebat non occultis ſtudiis juvabat. Permiſerat enim illis omne Pilavienſe vectigal, convectiones item commeatuum, & aliorum belli inſtrumentorum, adhæc ſi forte Suedicæ copiæ à Polonis funderentur, habebant ditiones ejus apertas in quas ſe tuto reciperent. Igitur in comitiis Regni Verſavienſibus quæ menſe Iulio hoc anno celebrata ſunt, quidam Procerum decreverant non aliter Sueco reſiſti poſſe niſi & Dux Boruſſiæ pro hoſte haberetur, ſed Rex, miſſo Henrico Dinoffio ſecretario ſuo, contentus monuiſſe Ducem fidei quam Regno Poloniæ deberet, ad colligendam pecuniam pro bello Suedico intentior fuit. Parum oppido impetrari potuit, cum Nuncii Provinciarum, & magna Procerum pars pacem mallent, quam æquis conditionibus impetrari poſſe exiſtimabant. Itaque bello parum profectum eſt, ſatiſque habebat eo anno Conjecpolſius ut vim hoſtium arceret, paucitate ſuorum non auſus in aciem prodire. Rex Guſtavus menſe Septembri, cùm tota æſtate nihil memorabile tentaſſet, Brodniciam proditione cepit, cæſo fugatoque

1628.

c. 3. Legati Suecici ad Paſificationem Danicam non admiſſi.

Belli Pruſſici continuatio.

Piaſec.

Digitized by Google

1627. expoſuit, juſſitque ut in commune conſulerent. Hæc erant præcipue. Legum novarum obſervantia. Vicinorum Principum amicitia. Arcium in Regni finibus defenſio, & diligens cuſtodia, cura pacis atque in ea expeditus armorum apparatus ſi forte vis ingrueret, perditarum recuperatio aliaque ejuſmodi quæ ad publicum regni conſilium ſpectant. Porro ut Ordinem Eccleſiaſticum in priſtinam dignitatem reponeret, voluit eos Regni deinceps conventibus & publicis de Republica conſiliis, quod multos jam annos non ſine inſigni ejus Ordinis contemptu intermiſſum fuerat intereſſe: dato loco ac jure ſuffragii ante reliquos Proceres, uti fere per omnem Germaniam. Coronatio poſt
1627. hæc Imperatricis Eleonoræ & Regis Ferdinandi nemine contradicente ſolenni ritu peracta eſt, adminiſtris Cardinale Harrachio, Archiepiſcopo Pragenſi, & ſupremo Regni Burgravio Adamo VVallenſteinio. In qua illud quidem diverſum fuit quod Ferdinando Regi ſolus Archiepiſcopus; Imperatrici vero cum Archiepiſcopo, Burgravius, & Abbatiſſa S. Georgii quæ Regni Princeps eſt, diadema Regium imponerent.

Geſta Polonorum & Suecorum in Pruſſia Piaſecius. In Boruſſia, per totam hyemem. Derſaviam obſedit Staniſlaus Conjecpolſius prohibuitque ne Suedici ex iis locis quos interceperant reliquæ Boruſſiæ infeſti eſſent, occupato interim Bucenſi portu, ex quo uti & ex Pilavienſi, Sueci Dantiſcanos concluſerant, ac veluti circumſederant. Rex Guſtavus cum per idem tempus ſæviente Oceano ſuis auxilia ſubmittere non poſſet: In Marchia Germanica & Pomeraniæ confinibus copias aliquot conſcripſerat. Quinque peditum ac tria equitum millia erant, quas Streffius & Taufelius tribuni in Boruſſiam ducerent. Qua re per exploratores cognita,

Con-

Conjecpolſius ſumma celeritate ad fines Pomeraniæ duxit, ſecuroſque & nihil hoſtile expectantes corona cinxit, ut neque inire pugnam, neque fuga poſſent evadere. Cum igitur equitatus Polonicus irruptionem pararet, ſublatis in haſtilia pileis dedidêre ſe, ſignis equeſtribus viginti quinque pedeſtribus triginta ad pedes victorum abjectis. Streffius ac Tauſelius præfecti capti ſunt, reliqui in Germaniam dimiſſi, dato prius juramento, ne intra annum adverſus Regnum Poloniæ militarent. Major tamen pars, peditum præſertim, in militiam Polonicam conceſſit. Ea potiti victoria Poloni in diverſa hoſpitia diſtributi ſunt ut collapſas per hyemem vires reficerent, ſed breve id iis ocium Guſtavi Regis adventus effecit, qui menſe Majo mare Balticum cum ſubſidio ex Suecia evectus; majore cura bellum apparavit; Primo ſui adventu munimentum Mariæburgenſe oppugnans, quod Dantiſcani adverſus ſubitarias Suecorum irruptiones extructum valido præſidio firmaverant, & potiturus illa aggreſſione fuiſſe credebatur, niſi primo loco dimicantem Regem accepto vulnere ſuum inde diſcrimen abſtinuiſſet. Quo tamen percurato, cum inopinatus regrederetur, conditionibus, eum locum obtinuit. Ea res Conjecpolſium hibernis excivit, qui dum Rex æger decumbit, Mevam paucorum dierum ſpatio recuperat. Inde in hoſtem ducens adverſus Guſtavum caſtris poſitis conſedit, nihil auſus donec auxilia à Rege Sigiſmundo adveniſſent. Rex Guſtavus caſtra Polonorum prius quam ſubſidia adeſſent oppugnare properans, cum inſigni clade & ſuo etiam vulnere rejicitur, iterum globo ex bombarda ſecundum humeros trajectus, Dein media inter arma tractatio pacis injecta ab Oratoribus Hollandicis, qui ſe arbitros offerebant,

1627.

1627.

1627. ſed Polonis non admodum gratos propterea quod prius ad Regem Sueciæ diverterant, communicatiſque cum eo arcanis conſiliis ſatis oſtenderant, quam in partem propenderent. Nihilominus Rex Sigiſmundus admiſit arbitros, locumque tractationi ipſa caſtra dixit, atque ad ea ſe venturum oſtendit. Menſe ſeptembri initum de pace colloquium, ac fere ad finem perductum (maxime cum Rex Sueciæ omnia ſe redditurum præter Rigam promitteret) Sigiſmundus ſpe aliunde facta abrupit, atq; inde ad Comitia Regni quæ in Menſem Novembrem Varſaviam indixerat diſceſſit. Sueci quoque cum pax fruſtra eſſet occupato repente VVormditio, & firmatis ubique præſidiis in hiberna, & Rex in Sueciam, diſceſſere.

Comitia Polonica, & pax Suedica everſa.

In comitiis Polonicis Rex officium decancellarii Iacobo Zadicio, Epiſcopo Culmenſis in Epiſcopatum Camenecenſem paulo ante comitia Paulo Piaſecio detulit. Decretum dein diu obluctantibus Lituanis ut commercia inter ipſos ac Regimontanos, unde Suecis annona & neceſſaria reliqua ſuppeditabantur, prohiberentur. Sed præcipue Procerum querimoniæ erant, de bello Pruſſico necdum confecto, indigneque ferebant tranſactionem pacis pene ad exitum perductam, everſam diſſipatamque eſſe, atque ejus rei invidiam Hiſpanicis commiſſariis attribuebant, qui paulo ante cum Staniſlao Macovio advenerant. Ii erant Gabriel de Roji & poſt eum Baro Auchius. Hi Regem Sigiſmundum in ſpem induxerant recuperandæ Sueciæ, ad eamque rem Rex Hiſpaniæ claſſem viginti quatuor navium in mari Baltico comparandarum offerebat, & data eum in finem Auchio ducenta millia Imperialium quibus dicta navigia coëmeret inſtrueretque. Aucta dein indignatio poſtquam Rojus Lubeccam ac Roſto-

Piaſecius 1627.

chium

P. 1. pag. 156.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

LEOPOLDVS WILHELMVS
ARCHIDVX AVSTRIÆ, DVX BVRGVN etc.
nunc Regis Hiſpaniar. in Belgio Gubernator.

Digitized by Google

chium dimiſſus nullas ejuſmodi naves, etſi abundè pecunia inſtructus, obtinere potuit, propterea quod Societati Anſeaticæ hujuſmodi Hiſpanica navigatio in mari Baltico periculoſa videbatur, metuebantque ne per hujuſmodi conceſſionem vicinorum Regum Daniæ ac Sueciæ, adverſus quos ea parabatur, offenſam atque arma in ſe concitarent. Rex Sigiſmundus ſpe navium fruſtratus, ut ſibi pecunia eum in uſum deſtinata daretur, poſtulavit. Neque id poterat impetrare cum Legati de pecunia tradenda nullum haberent ex Hiſpania mandatum. Rex tamen nequaquam animo dejectus, cum nullum à Republica ſubſidium haberet, propriis opibus naves aliquot comparare, atque omni militari apparatu adornare inſtituit, in portu Dantiſcano, duce Apelmanno rerum maritimarum non imperito. Qui ſub finem anni hujus in naves aliquot Suedicas invectus, quæ portum Dantiſcanum veluti obſidebant, duas earum cepit, unam demerſit cæſo Suedico præfecto, reliquas laceras fractaſque in portum Pilavienſem compulit. 1627.

Obiere eodem anno Carolus Princeps Liechtenſteinius Pro Rex Bohemiæ & Ludovicus Comes Furſtenbergius, heros fortiſſimus, & eodem pene tempore menſe Decembri, Vincentius Mantuæ ac Montisferrati Dux ſine liberis, cujus mors repentino mox bello Italiam implicuit, uti annis ſequentibus memorabitur. Id bellum ingens terræ motus per Italiæ extremam partem quæ Apulia dicitur, præceſſit. Multæ urbes pagique deletis incolis aut funditus everſi, aut miſere afflicti diſruptique. Lacus abſorpti, averſi fluminum curſus, eradicitatæ ſylvæ; complanati montes, apertæ magno rictu convalles. & tanquam tantis in malis fortuna repertus eſt in urbe S. Severi fade deſtructa, in- *Mors Liechtenſteinii* *Furſtenb. Comitis.* *Ducis Mantuani. Lotich. lib. 21.* *Terræ Motus in Apulia. Piaſec.*

1627. ſans ſub campana vivus valenſque, reliquis omnibus circa ipſum lapſu ædium attritis.

Eodem anno Rex Galliæ Ludovicus ejectis ex Inſula Rhedenſi Anglis quos Bucquingamius, & S.. ſſius adduxerant, ad componendos Hugonottarum motus ipſe cum exercitu profectus eſt. Vetus erat eorum receptaculum Rupella in Sanctonibus ad ſinum Aquitanicum, portus, emporiumque iis locis percelebre. Sed munitum imprimis ſitu, & arte. Idque contumaciam augebat oppidanis addita ſpe anglicani auxilii, ut ſuſtinere obſidionem multos in menſes adverſus Regem ſuum auſi ſint. Qui nihil motus difficultate operis ad edomandam Rupellam omnes vires convertit. Certus ſi hunc ſcopulum excidiſſet, nullum deinceps fori qui Regi debitum obſequium detractaret. Igitur cepta obſidio atque in annum inſequentem ſumma ope continuata eſt. Hiſpani interim in Belgio, ab occupatæ nuper Bredæ, labore interquieſcentes Grollam amittunt. Eam Henricus Princeps Orangius luſtrato inter Reeſam & Embricam exercitu, dum Hiſpani Veſaliam peti putant, celeriter obſederat, & paucorum dierum ſpacio ita communierat ſe, ut depelli non poſſet. Spinola deinde in Hiſpanias abiit ad Regem, curâ exercitus Henrico Comiti de Monte commendata, qui initio Veſaliæ metuens, quatuor millia præſidio impoſuerat, poſtea animadverſo hoſtium conſilio, cum nulla jam eſſet liberandi ratio ſupervenit. Vrbs honeſtis conditionibus dedita eſt. Ac primam novi Principis victoriam Batavi ingentibus gaudiis, & magno triumphalium ignium apparatu celebravêre.

Obſidione Rupellæ.

Hollandi Grollam capiunt.

1628. Anno inſequente nihil admodum ab iis terra actum eſt. Res maritima felicius proceſſit. Petrus Heinius Societatis Indicæ Architalaſſus, poſtquam

Et claſſem Hiſpani-

TECA NAZIONALE VIT

Pag. 359

PHILIPPVS FRIDERICVS
EPISCOPVS VIENNENSIS
S.R.I. PRINCEPS *etc.*

poſtquam littora Hiſpaniæ, & portum Gaditanum diu infeſta claſſe vexaſſet, menſe Majo in Americam vela convertit, & deprehenſam cui inſidiatus fuerat, Peruanam claſſem quæ vectigale aurum ferebat, dilapſis paucis, ſuæ poteſtatis fecit. Quidam eam prædam ſeptendecim millionum fuiſſe exiſtimant, Magna Regis Hiſpaniæ jactura, metuque ne communis omnes ejus Legiones ſeditio inceſſeret, in Belgio maxime, quibus multa ad eum diem debita ſtipendia, ad claſſis hujus appulſum repræſentari debebant. Batavis ſuffecit quod illius ſequentiſque anni expeditiones irritas Hiſpano feciſſent, à quo multi indies non procedentibus ſtipendiis ad eos transfugiebant. Major tamen ad privatos Indicæ Societatis affines quam in publicum tantæ prædæ portio pervenit. 1628. *cam Peruanam.*

In Germania hoc demum anno bellum Danicum confectum eſt. Tillius percurato vulnere, quod apud Finnenbergam Comitis Schouvenburgici arcem ſuperiore æſtate acceperat, ad obſidendum Stadium copias aliquot dimiſit, cæteris in hiberna diſpoſitis. Stadium Carolus Morganius tribunus Anglicanus dimiſſo à ſe equitatu confugerat, cum peditibus. Vetus miles, & in omnes belli caſus animo ſuffectutus. Extracta igitur per hyemen obſidio, donec Tillius initio veris adductis majoribus copiis ad deditionem omne jam ſubſidium deſperantes compulit. Datæ præſidiariis honeſtæ conditiones ut more militari concinentibus tubis cum armis ſarcinisque excederent, neve intra ſpacium ſex menſium adverſus Cæſarem militarent. Ita additis qui præſidio eſſent ad fines Batavorum copiæ deductæ ſunt. Ad alteram Albis partem Glucſtadium & Crempena diviſis exercitibus premebantur. Glucſtadium ab hoc *Tillius occupa. Staden.*

Digitized by Google

1628. hoc ipſo Rege conditum munitumque diu eluſis rejectiſque Cæſarianis & magna clade multatis libertatem ſuam & fauſti nominis auſpicium retinuit. Crempenam conditionibus deditam Comes Torquatus & Dux Guadagnolus in fidem accipiunt. Sed VVallenſteinius, acceptis à Cæſare Meckelenburgenſi & Sagano in Sileſia ducatibus, ſumma ope in id Bellum incumbebat, multumque providebat qua ratione in Daniam perrumperet cum exercitu. Deerant ad id naves neceſſariæ, Et civitates Hanſeaticæ, ut navigia aliquot commodarent rogatæ à Cæſare per Comitem Suartzenburgicum aulæ Imperatoriæ Præfectum, nulla ſe dare poſſe excuſabant, propterea quod fœdere cum vicinis Regibus inito prohiberentur, & periculoſum negotiationibus ſuis foret, bellum ſuſcipere adverſus Principes mares illius Dominos, in quorum ditionibus commorari & negociari ipſi conſueverint. Ea ſpe fruſtrati Cæſareani occupare urbes aliquot maritimas, atque ibi fabricare naves inſtituunt. Roſtochium & Viſmaria facile in poteſtatem VVallenſteinii conceſſere. Straleſunda tenui freto ab Inſula Rugia abjuncta obſidionem magna virtute ſuſtinuit. Et cum tantis viribus impar eſſet, vicinorum Regum Daniæ Sueciæque auxilium reſpexit. Vterque milites miſit, Suecus etiam pulveris tormentarii copiam aliquam, neque commeatus aut annona deerat, libero adhuc mari quod Cæſariani defectu navium occludere non poterant Itaque cum terra ſummis viribus res ageretur Dux Pomeraniæ Boguſlaus una cum Legatis Brandeburgicis rem ita cum VVallenſteinio componunt. Vt Straleſunda dimiſſo Regum externorum præſidio Ducis Pomeraniæ copiis firmaretur, Cæſarique fidem atque obedientiam promitteret, Nihil hoſtile in

Conatus VVallenſteinii.

Lotich. lib. 21.

copias

copias ejus Inſulam Rugiam obſidentes deſignaret, nullaſque novas munitiones moliretur. Ita pactis conditionibus VVallenſteinius Guſtroviam propere diſceſſit ad capiendam poſſeſſionem Ducatus Meckelenburgenſis, quem illi Cæſar in belli impenſas conceſſerat, demotis Dominis proſcriptiſque jam pridem Alberto, & Adolpho Friderico, quod Regi Daniæ militaſſent, neque Cæſari revocanti paruiſſent. Abſente VVallenſteinio, novo à Rege Sueciæ auxilio Stralesundani firmantur, neque Dux Pomeraniæ obtinere potuit ut conditiones admitterent. Ita rebus iterum turbatis Cæſareani imminuto multum numero, veriti ne ad extremum vi rejicerentur, obſidionem omiſere. Quam tamen VVallenſteinius majore vi non multo poſt repetit, non ad publicum modo imperii decus vindicandum, ſed privatæ etiam injuriæ memor, At irrito ad extremum eventu cum Stralesunda aperto ſemper mari recentia à Rege Sueciæ auxilia acciperet, cujus ſe clientelæ fideique ſolenni ſponſione tradiderat. Atque id primum illi Regi conſilium fuit pervadendi in Germaniam, in quam jam pridem ab hoſtibus Cæſaris ſollicitabantur. 1628.

Inter hæc Daniæ Rex cum duobus maximis exercitibus, Tillii & VVallenſteinii premeretur, Mari & navibus, quibus valebat, tentandum aliquid ratus Femeram inſulam improviſus invadit, ejectiſque inde Cæſareanis converſo curſu Kylam oppidum aggreditur. Ibi primo impetu excluſus deſperata potiundi ſpe Rugiam atque inde Vſedomiam Inſulas meliore fortuna adoritur, ejectis aut cæſis qui reſiſtere audebant Cæſarianis, mox VVolgaſtum urbem modico freto ab Vſedomia abjunctam occupat, videbaturq; ex Dania in Pomeraniam belli molem tranſlaturus, VVallenſteinius intel- *Regis Daniæ extremi conatus.*

lecto

1628. lecto periculo collectis celeriter copiis advolat, auſumque aciem haud procul VVolgaſto inſigni clade profligat, Rege ipſo cum copiis in oppidum primo, atque inde in naves compulſo Inſulæ mox cum urbibus recuperatæ. Atque id Regi extremum belli hujus operum fuit. Qui dein Coppenhagam reverſus ſerio ad pacis tractationem quam Cæſar Lubeccam indixerat, animum advertit, ſatis jam fortunæ adverſitatem edoctus, & triſtibus inſuper ominibus territus, cum haud multo ante Coppenhagæ in Regium ſacellum fulmen incidens omnia Regum præteritorum inſignia dejeciſſet. Ita ad pacis compoſitionem Lubeccam ventum. Ex parte Cæſaris adfuêre Ioannes Aldringerius Baro, Maximilianus Comes Gronsfeldius, Ioannes Chriſtophorus de Rupa, & Rheinardus VValmerodius. Rex Daniæ miſerat Chriſtianum Frieſe, Iacobum Vlefeldium hunc Regni, illum Regis conſiliarium, Albertum Sckeel Danici maris Architalaſſum, Dierolphum & Henricum Ranzovios, ambos ex arcano conſilio, & Levinum Mareſchallum, cum Gunthero ſecretario, Sex pene menſes ea conſultatio tenuit. & acerrimis contentionibus, in hyemem producta, anni demum ſequentis initio finita, atq; ad exitum felicem perducta eſt, uti ibi memorabitur: Rex Sueciæ ſuos quoque delegatos ad hanc pacificationem deſtinaverat, Gabrielem Oxenſtirna, & Ioannem Sparrium, qui proſpicerent ut res in priorem ſtatum, ſicut ante bellum fuerant. reponerentur, maxime Straleſunda, & Meckelenburgici Duces, quos Rex in ſuam fidem acceperat. Legatis Ioannes Saloius Secretarius Regis in Daniam præmiſſus, dum literis pro Suedicorum Legatorum adventu ſollicitat reſponſum accepit etſi aliquantulum dilatum, nullum ſe à Cæſare cum Rege Sueciæ tractan-

Caraffa. pag. 397.

Florus Germ.

Boguſlaus Chemnit. de bello. Suec. vol. I. *lib.* I.

tractandi mandatum habere, neque quemquam ſine juſſu ipſius poſſe admittere. Quod ſi tamen adducerent, quæ pacem promoverent recte facturos ſi ad Cæſarem deferrent; relaturos ab eo benevolum reſponſum. Hanc Legatorum Suedicorum repulſam reclamantibus cæteris Cæſareis quidam ſoli VVallenſteinio adſcribunt: Rex Sueciæ admodum indigne tulit: dignumque exiſtimavit quod inter cauſas illati in Germaniam belli poſtea prætulerit. Et ille, quo minus hanc injuriam ſtatim vindicaret, adhuc bello Boruſſico detinebatur: quod in alterum jam annum abrupta ſpe pacis gerebatur: meliore tamen Suecorum fortuna, quos Dux Boruſſiæ cujus ſororem Guſtavus in matrimonio habebat non occultis ſtudiis juvabat. Permiſerat enim illis omne Pilavienſe vectigal, convectiones item commeatuum, & aliorum belli inſtrumentorum, adhæc ſi forte Suedicæ copiæ à Polonis funderentur, habebant ditiones ejus apertas in quas ſe tuto reciperent. Igitur in comitiis Regni Verſavienſibus quæ menſe Iulio hoc anno celebrata ſunt, quidam Procerum decreverant non aliter Sueco reſiſti poſſe niſi & Dux Boruſſiæ pro hoſte haberetur, ſed Rex, miſſo Henrico Dinoffio ſecretario ſuo, contentus monuiſſe Ducem fidei quam Regno Poloniæ deberet, ad colligendam pecuniam pro bello Suedico intentior fuit. Parum oppido impetrari potuit, cum Nuncii Provinciarum, & magna Procerum pars pacem mallent, quam æquis conditionibus impetrari poſſe exiſtimabant. Itaque bello parum profectum eſt, ſatiſque habebat eo anno Conjecpolſius ut vim hoſtium arceret, paucitate ſuorum non auſus in aciem prodire. Rex Guſtavus menſe Septembri, cùm tota æſtate nihil memorabile tentaſſet, Brodniciam proditione cepit, cæſo fugatoque

1628.

c.3. Legati Suecici ad Pacificationem Danicam non admiſſi.

Belli Pruſſici continuatio.

Piaſec.

toque

1628. toque AlbertoCoſacovio,ad cuſtodiendos tranſitus præmiſſo.Conjecpolſius MontaniumGallum Brodniciæ præfectum capite plecti juſſit: Inde ad perſequendos hoſtes properans,poſt remum agmen trium milliumEquitum ſub tribuno Baudiſio apud Oſtroda oppidum aſſecutus, prælio commiſſo fundit: pleriſque captis aut cæſis. Baudiſius ſaucius cum duodecim ſignis equeſtribus in poteſtatem Polonorum pervenit.

1628. *Belli Mantuani origo.* Initio anni, hujus ſæculi,vigeſimi octavi, novum repente bellum in Italia coortum eſt,morte Vincentii ducis Mantuani ſine hæredibus, uti ad finem anni ſuperioris memoravimus.Quæ hæreditas cũ ad CarolumDucem Nivernenſem, ex proximis agnatis, ſpectare videretur, atque eum in finem filium Caroli Vincentium diu apud ſe habuiſſet, deſponſata illi in matrimonium Mariâ FranciſciDucis Mantuani filiâ, quo eſſet ſecurior ſucceſſio, cœpit tamen res controverti, Hiſpanique mox tracto in partes Sabaudo ad arma convolant, ut è capta ultro poſſeſſione Nivernenſem ejicerent. Cæſarem quoque ea res, tangebat, à quo tanquam ſupremo Domino inſtitutio petenda, idque neglexerat Nivernenſis. Et Cæſar haud multo poſt miſerat Mantuam, Ioannem Comitem Naſſovium, atque Equitem aurei velleris, qui Nivernenſi ſuaderet ut controverſas ditiones in manus Cæſaris deponeret, donec ea res judicio diſceptata eſſet. Quod cum Nivernenſis facere detrectaret Gallicani ſubſidii ſpe, Naſſovius inde Mediolanum diſceſſit. Cujus Gubernator Gonſalvus Corduba,una cumSabaudo diviſis inter ſe exercitibus Marchionatum Montisferratum invadit. Et cæteræ quidem urbes facile in poteſtatem oppugnantium concedebant, præter Caſale, quod inter munitiſſima Italiæ habetur. Igitur Corduba ad obſidendum

id

id domandumque animum adjecit, irrito ad extremum conatu, non loci tantum munitione viribuſque defenſorum, ſed exundantis Padi eluvione, ac continuis fere tempeſtatibus rejectus: ita hac ſpe evolutus, inſtante jam hyeme in vicina quæque loca, valida præſidia diſpoſuit, prohibendo commeatui, cæteriſque quæ ad ferendam obſidionem, quam anno inſequenti repetere decreverat, uſui eſſe poſſent. 1628.

Obſidio Rupellæ ejuſque deditio.

Rex Galliæ quo minus Nivernenſi in tempore ſuccurreret, adhuc inteſtinis Regni motibus tenebatur, & maximè obſidione Rupellæ; ad quam ſubjugandam omnes pene Regni vires contraxerat. Ea urbs multos jam annos reſiſtebat Regi, contumacia Hugonottarum (ita Galli Calvinianos vocant) eratque natura loci & operibus præmunita, adhæc accipiendis ex mari Anglicanis auxiliis opportuna. Igitur Rex diu eludi majeſtatem ſuam unius intra regnum urbis rebellione haud ultra laturus, inſtigante maxime Cardinale Ricolocio anno ſuperiore obſidionem cœpit, difficilem plane ac laborioſam cum non modo oppidani ipſi obſervandi, ſed exterum quoque auxilium arcendum eſſet, quod Angliæ Rex magno numero ſubmittebat. Vna ratio erat obſtruendi portum ut hoc auxilia prohiberentur. Invenitque viam qua id perficeret Pompejus Targonius Regius Caſtrorum metator, partim depreſſis in fundum navigiis doliiſque quæ ſabulo lapidibuſque oneraverat, partim catena ex una in alteram partem producta, tum certo intervallo diſpoſitis navibus quas ingentibus trabibus pontium inſtar inter ſe commiſerat. Et quanquam repentina nonnunquam tempeſtas, ceptum perfectumque opus convelleret, aut partem ejus disjiceret, nihil intermiſit Targonius, quin & ſtatim 1628.

Digitized by Google

git: & mox relicto ferro, in vulnere, ſeſe ex conclavi per gradus in aream præcipitat, adhuc incognitus, ſeu forte averſis omnium oculis nemo facinus perſpexerat, ſive rei atrocitas obſtupefecerat ſingulorum animos ſenſumque. At mox ad gemitum collabentis Ducis coorti famuli, poſtquam manifeſta cædes, neque author apparebat, haud dubie id fraude Gallorum factum, Angli arreptis armis conclamant, jamque in necem Subiſſii ac comitum ipſius prorumpebant, cum Feltonius periculum Gallorum animadvertens, neſcio, majoréne patrati an ſponte defecti facinoris audacia, regreſſus in conclave, immiſtuſque furentibus rogat uti ferrum ab innocentibus abſtineant, ac ſe authorem cædis profitetur, tum detractam pileo ſcedam oſtendens admirantibus frementibuſq; Hic, inquit, ordo atque author cogitati facinoris deſcriptus eſt, ne ignoraretur ſi forte me cadere inter manus veſtras hoc loco contigiſſet, quod ſi & id levius eſt extrahite ferrum è vulnere, videbitis, albo manubrio inſtructum eſſe. Ita comprehenſus, atque in vincula conjectus, cum quæſitiſſimis cruciatibus laceraretur, ſeſe ſolum facinus illud diu animo volutaſſe conſtanter profeſſus eſt: lætari proinde de felici eventu, & ſperare Deum peccatis ſuis propitium fore, quod publico odio jam diu maturam victimam immolaviſſet. Neque mortem magnopere vereri: cui aliquando moriendum certo ſciret. Ita extremo ſupplicio affectus eſt. Dux Bucquingamius nequaquam multis lacrymis deploratus eſt, ad extrema procerum ac plebis odia magnitudine potentiæ evectus, dum illi æmulum atque obicem ſuę apud Regem ambitionis, hunc tyrannum & novarum exactionum artificem juxta averſantur, tanta audacia ut non multo ante ex intimo Bucquingamii 1628.

Digitized by Google

1628. mii conſilio quendam quem Bucquingamii Dæmonem appellabant, quidam coorti è plebe palam multis cum conviciis interficerent. Sed neque Rex in cædem ducis præter percuſſoris ſupplicium quicquam amplius quæſivit fortaſſe ne deprehenderet authores quos punire non liceret: aut quia ſic odio publico litatum putabat, quod Dominis debitum in miniſtris ſecurius exſpiraſ.

Mors VVirtenbergici. Funus Ducis Iuliæ. Menſe Aug. abiit Joannes Fridericus Dux VVirtenbergicus, ex Barbara Sophia Electoris Brandeburgici filia, ſex liberis ſuſceptis. Eodem anno ductum eſt funus inſigni pompa Ioannis Guilielmi Iuliæ, Cliviæ, ac Montium Ducis, anno nono & decimo poſtquam ex hac vita ſine hæredibus deceſſerat. Cujus ditiones diu inter agnatos literis armiſque diſceptatæ, tandem inter Electorem Brandeburgicum & Palatinum Neoburgicum ita diviſæ ſunt, ut illi Clivia ac Marchia, huic Iulia ac Montes obtingerent.

Cæſaris conſilium de reformatione. Caraff. in Germ. ſacra. Porro Cæſar debellatis jam omnibus per Imperium hoſtibus conditoque apud Pragam templo. S. Mariæ de Victoria, eo loco quo ante annos octo prælio ac bello ſimul Bohemos vicerat, cœpit tandem animum adjicere ad reformationem Religionis multis graviſſimiſq; rationibus impulſus, Quæ res etſi ante hac ſæpe expetita, atque ab aliis retro Imperatoribus tentata fuerat, tamen aut potentia adverſariorum, aut aliis ſubinde enaſcentibus bellis eluſa vel impedita fuerat. Sed quo arduum erat atque periculoſum magis negocium, eo cautius ſibi incedendum exiſtimabat Cæſar. Comprimis autem obſervare ſtatuerat Leges & ſtatuta Imperii, ad quorum obſervantiã ſi cuncta revocaret neminem cenſebat fore qui juſte conqueri poſſet Primum igitur in ſuis hęreditariis provinciis, qui alterius quam Catholicæ Religionis eſſent,

Edictum Religionis in provinciis Auſtriacis.

Magi-

Magiſtros maxime & concionatores intra conſtitutum tempus, aut patriam aut religionem mutare juſſit. Idque ad morem cæterorum Principum qui ſuis in ditionibus, nullam facile aliam religionem quam cui ipſi dediti ſunt patiuntur, certe Catholicam ubivis fere proſcribunt. Igitur nova de Religione edicta per Bohemiam, Moraviam, Sileſiam, Auſtriam, Stiriam, Carinthiam, Carniolam, propoſita, demiſſique qui ea quæ juſſa fuerant exequerentur: atque in refractarios animadverterent. Sed ea res non abſq; periculo erat. Conſtat certe in Bohemia fuiſſe, qui collecta agreſtium non parva manu, Cæſarem venationi cum primoribus aulæ intentum, intercipere ac neci dare cum ſuis cogitaverit. Re dein cætera ſorti permiſſa, ac ſatis ratus, quod primam Religionis tempeſtatem hoc caſu evertiſſet: divino tamen numine conjuratio detecta, atque in tempore oppreſſa eſt. Author in Hungariam atque inde ad Turcas evaſit. 1626.

Conjuratur in necem Cæſaris. Caraff. 329.

Majus Cæſari negocium fuit Religionis per Imperium reſtitutio. In quod illi neque eadem quæ in Provincias avitas, authoritas, neque par cauſa erat, igitur ex ipſis Imperii legibus, atque ad Paſſavienſis tranſactionis formulam, quæ pax Religionis in Germania habetur, cuncta agi placuit. Quod quoniam longi deinceps belli, & cæteris omnibus funeſtiſſimi initium fuit, paulo altius repetere non abs re erit. Primo omnium conſtat, quantam in imperio mutationem diſſidium Religionis ſuperiore ſæculo invexerit, ut ſtatim mutua inter Proceres amicitia, fiduciaque ſublatis, contra offenſiones, iræque & diffidentia animos ſubirent. Cæſar Carolus antiquam Religionem, Saxo & Brandenburgicus, & Landgravii Haſſiæ, aliique nonnulli Proceres novas opiniones tuebantur, alii aliis ferventius aſpe-

Pax Religionis in Germania.

1517.

Digitized by Goo

1628. aſperiuſque. Mox pulſi loco Catholici, variarumque ſuperſtitionum damnati, occupata templa, ſed magis domus, prædia, & villæ, demum integræ ditiones ac territoria ejectis ſacerdotibus, Religioſiſque in profanos uſus applicata. Cæſar ſupremus Eccleſiæ Advocatus hanc religionis mutationem ægerrime ferebat, & ſui muneris eſſe exiſtimabat proſpicere ne quod inde Reſpublica detrimentum caperet. Igitur primum literis & colloquiis concordia tentata; ſed res longius proceſſerat, quam ut ita finiri poſſet. Poſtquam ad arma perventum eſt, patuit mali vis & magnitudo, & quo quis animo eſſet, Princeps aut Magiſtratus, ſtudia conatuſque pro hac aut illa parte nitentium docuére. Cæſar cauſa & felicitate ſuperior, quo minus bellum abſolveret magnitudine Imperii & copia negociorum impediebatur. Igitur deſiderio pacis in conditiones itum, & tractatio Paſſavii inſtituta. Iuſſi omnes ab armis diſcedere, & ne cui Religio fraudi eſſet cautum, donec ea ſuper re in conventu Ordinum generali deliberatum conventumque eſſet. Triennio poſt Auguſtæ comitia habentur, quibus nomine Cæſaris, frater ejus Ferdinandus Rex Romanorum præſedit. Ibi Pax Religionis, omnium Ordinum conſenſu, in hæc capita componitur: eorum fere quæ Paſſavii acta fuerant, explicatio ac confirmatio. *Primum* ne quis Electorum, Principum, aut Statuum, Imperii, ob Auguſtanæ confeſſionis uſum ſuis in ditionibus, bello aut alia quavis moleſtia impetatur. *Deinde* ne quid illi adverſus Cæſarem, Ordineſque Catholicos, eorum Collegia & Clericos, religionem, Eccleſias, bona aut proventus hoſtile tentent aut machinentur, ſed hæc iis ubicunque extiterint libere concedant, ac permittant. *Tertio* præter Catholicos, & eos qui Auguſtanæ

Receſſus Imperii de anno 1555. Schleidanus in comment. lib. 26.

§. Und damit. §. Dargegen ſollen.

guſtanæ Confeſſionis ſunt nulli aliarum Religionum hac pacificatione gaudeant. *Quarto* Archiepiſcopus, Epiſcopus, Prælatus aut alius quivis ex ordine Eccleſiaſtico, Religionem Catholicam deſerens, ſtatim, tamen ſine honoris ac famæ detrimento Archiepiſcopatu Epiſcopatu Prælatura ac beneficiis cedat, omneſque quos inde proventus acceperit reſtituat, atq; in locum decedentis alium Catholicum ſufficere, quibus id de jure competit liceat. *Quinto* Bona Collegiorum, Cœnobiorumque atque aliarum fundationum ante tranſactionem Paſſavienſem ab Auguſtanæ confeſſionis cultoribus occupata, atque in uſus Scholarum, Pauperumque converſa, ſi ad nullum immediatum Imperii membrum pertinuerint, ita ut immutata ſunt permaneant. *Sexto* Iuriſdictio Eccleſiaſtica in uſum ac ceremonias Auguſtanæ Confeſſionis ad integram Religionis compoſitionem ſit ſuſpenſa. *Septimo* Ordini Eccleſiaſtico, facultates ſuæ atque annui proventus cujuſcunque generis, & quovis ex loco integri ac ſalvi permaneant, teneaturque id, ad quod ante hac obſtricti fuerant, illæſo ſingulorum jure, ac nullo Religionis reſpectu, dependere. *Octavo* ex iis bonis, miniſteriis Eccleſiarum, Scholis, Zenodochiis, & ſuſtentationi pauperum nullo Religionis diſcrimini, ut olim ita deinceps provideatur. *Nono* nullus Imperii ſtatus alterum ſtatum aut ſubditos alterius, ad ſuæ religionis profeſſionem adigat, aut contra magiſtratum ipſorum in defenſionem ac præſidium accipiat. *Decimo*, Religionis cauſa migrare ac bona ſua divendere volentibus liberum id ſit, dummodo ii qui juris non ſunt Dominis ac Magiſtratui pro conſuetudine Regionum ſatisfaciant. *Vndecimo* hæc pax donec ſuper controverſiis Religionis conventum ſit, perduret, aut ſi conveniri de iis non

1628.
§. Doch ſollen.
§. Vnd nach dem bey vergleichung.
§. Dieweil aber.
§. Damit auch.
§. Als auch den.
§. Vnd ob ſolcher.
1. Es ſoll auch.
§. Wo aber unſere.
§. Vnd nach dem ein vergleichung.

1628. §. Und in ſolchem Frieden. §. Nach dem aber viel.

non potuerit, æterna tamen atque inviolabilis permaneat. *Duodecimo*, Libera Imperii Nobilitas hac etiam pace gaudeat neque propter hanc aut illam Religionem, damna aut incommodum à quovis ſuſtineat. *Tertiodecimo*. Civitates liberæ Imperiales in quibus hactenus exercitium utriuſque Religionis fuit, id ita uti nunc eſt habeant, neque alteri alteros turbare, aut ex eo ſtatu in quo ſunt dejicere laborent. Atque his maximè articulis Paci Religionis tum quidem optimè conſultum videbatur, Catholici ſatis habebant aliquarum Eccleſiarum jactura à contactu ejus quod ſupererat avidorum cupidinem abſtinere, plane Nautarum ac Mercatorum inſtar qui orta tempeſtate partem mercium in undas ejiciunt, ut ſe atque id quod reliquum eſt conſervent. Sed res contra accidit. Nam ſub ſpecie Auguſtanæ confeſſionis Doctrina Calvini, aliæque indies, atque aliæ in rebus ad fidem ſpectantibus opiniones irrepſere. Tum circa quartum articulum multis modis graviterque peccatum eſt. Nam etſi Proteſtantes Imperii ſtatus initio magnopere adniterentur, ne articulus ille Pacis documento inſereretur; tamen neque Ferdinandus Rex neque Principes Catholici ab eo unquam propoſito dimoveri potuere: palam teſtati nullam ſe ſine eo capite, pacem admiſſuros. Inſertus tandem, & communi omnium conſenſu publicatus multos mox adverſarios habuit, neque quicquam aut à Ferdinando aut aliis dein Cæſaribus majore contentione poſtulatum, quam ut tolleretur. Interim quaſi jam ſublatus eſſet, aut ad tranſactionem Pacis Religioſæ nihil pertineret, paſſim violabatur. Duos omnino Archiepiſcopatus Magdeburgenſem & Bremenſem, duodecim Epiſcopatus numerant, præter Collegia, Cœnobia, aliaq́; ſacer-

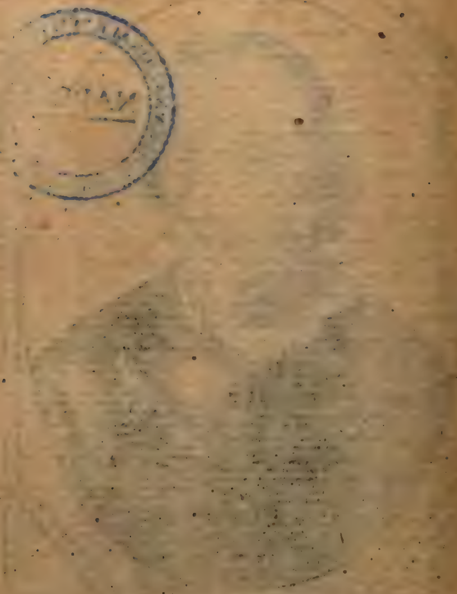
Bona Eccleſia poſt tranſact. Paſſar. ablata.

P. 1. Pag. 472

EGO
COMES DE FVRSTEMBERGH.
Cæſareæ Maieſtæ. Campi Mareſchall. Genralis.

NAPOLI

ſacerdotis complura quæ hoc modo à Catholicis in manus ac poteſtatem Proteſtantium pervenerint. Magdeburgenſi Archiepiſcopatui poſt Fridericum Brandeburgicum anno 1551. frater ipſius Sigiſmundus præfectus fuit, tredecim annorum puer qui deinde factus maturior conceptam jam animo Auguſtanam confeſſionem quo minus induceret, morte prohibitus fuit. Illi ſubjectus (1566) Ioachimus Fridericus Ioannis Georgii Electoris Brandeburgici filius, id quod anteceſſor ceperat perfecit: Idemque haud multo poſt (1570.) ducta uxore nuptias celebravit, retento Archiepiſcopatu, authorque exemplo pluribus Canonicis fuit, ut idem facerent. Bremenſem Eccleſiam Georgius Dux Brunſvicenſis, anno 1536. fato functus, ac poſt eum Henricus Dux Lauenburgicus ad an. 1585. obtinuit, uterque ut vulgo ferebatur Auguſtanæ profeſſionis cœlibes tamen, quique palam in Religione nihil mutaverint. His ſucceſſit Adolphus Dux Holſatiæ decem annorum puer, qui dein ducta Auguſta Regis Daniæ ſorore primus conjugatus Archiepiſcopus extitit. Sed Epiſcopatus plures repetebantur *Mindenſis* quem Henricus Iulius Dux Brunſvicenſis, an. 1566. Catholicis abſtraxit, *Halberſtadenſis*, qui eodem pene tempore in Ducum Brunſvicenſium manus pervenerit, atque ab illis hæreditatis inſtar poſteris tradi cœperit. *Verdenſis* ab Everhardo ab Halle an. 1568. *Lubecenſis* ab eodem Halle, & dein à Ioanne Adolpho Duce Holſatiæ. *Ratzenburgicus* à Chriſtophoro Schnellenbergio n. 1554. *Miſnenſis* à Ioanne Haugwitio & poſtea a Ducibus Saxoniæ ad mutationem Religionis perducti, atque Eccleſiæ Catholicæ ademoti; addebantur *Merſburgicus* & *Naumburgicus* ab iiſdem Saxoniæ Ducibus per idem tempus occupati.

1627. *Arch. Magdeburgenſis.* *Et Bremenſis.* *Lotich. lib. 25. cap. 1.* 1628.

1628. cupati. Demum, *Brandeburgicus* & *Havelbergicus*, & *Libuſſenſis* quem Marchiones Brandeburgici, & poſtremo *Caminenſis* quem Duces Pomeraniæ ſibi vendicaverant. Præter hæc ante & poſt tranſactionem Religioſam ab Eccleſia Catholica deſciverant, duo Magiſtri Ordinis Teutonici, per Boruſſiam unus, alter per Livoniam, adhæc Archiepiſcopatus Rigenſis, Epiſcopatus Revelenſis, Churlandius, Deſſelius, Tertzius, Suerinenſis, Schleſvicenſis, Kylanus, Pumetzanenſis, Heilbergius, & VVarmelandius. Porro collegiorum cœnobiorumque quæ repetebantur infinitus erat numerus. Neque hic Principes modo, ſed civitates etiam Imperiales arguebantur, Argentina, Noriberga, Vlma, Nortlinga, Memminga, Ratiſpona, aliæque permultæ, quæ multas ex his ad ſe facultatibus pertraxerant. Neque his contenti, poſſeſſores quoque ejecerant, omni uſu Catholicæ Religionis palam interdicto, quod tamen poſtremo Pacis Religioſæ articulo adverſabatur.

Cæſar concipit Edictum Reſtitutionis bonorum Eccleſiæ.

Igitur Cæſar jam diu Catholicorum querimoniis fatigatus, & ſua etiam voluntate, ut erat Catholicæ Religionis deſiderio ardentiſſimus, his omnibus Reipublicæ malis, ex ipſis Imperii Legibus remedium petere decrevit. Voluitque ut ad pacis Religioſæ formulam Auguſtæ conſenſu Ordinum ſancitam, omnia redigerentur. Igitur compoſitum edictum, quod prius quam per Imperium publicari faceret ſua ſit rerum magnitudo, ut ſuper eo Principum primariorum animos atque ſententiam cognoſceret. Ita promulgatio ipſius in annum ſequentem dilata eſt. Porro edicti Imperatorii hæc erant præcipua capita, ut Archiepiſcopatus, Epiſcopatus, Prælaturæ, Collegia, cæteraque ejus generis bona Eccleſiaſtica contra tranſa-

ctionem Paſſavienſem Catholicis adempta, antiquis poſſeſſoribus extemplo redderentur. Tum quod Catholicis ſtatibus nulla lege prohibeatur ſubditos ſuos, Religionis cauſa ditionibus ſuis exire, cum cuilibet jus emigrationis ac rerum ſuarum venditio Pace Religionis permiſſa ſit, neque contrarium ullo articulo vetetur. Denique ut Pax Religionis præter Catholicos, & primævæ Auguſtanæ confeſſionis cultores neminem alium complectatur, cujuſcunque is etiam Religionis aut ſectæ fuerit. 1628.

Controverſia de Archiepiſcopatu Magdeburgenſi. inter Filium Cæſaris & Saxonis. Caraff. 349 402. Lotich. lib. 24.

Cæterum commune id & generale reſtitutionis edictum, non nulla hujus generis exempla præivêre; Ex quibus quantum negocii cum reliquis futurum fuerit tunc ſatis conjici poterat. Archiepiſcopatus Magdeburgis erat inter ea quæ reſtitui debebant, armiſque VVallenſteinii obtinebatur præter urbem; ejus Adminiſtrator Chriſtianus Guilielmus ex Marchionibus Brandeburgicis tum vi pacificationis Religioſæ idoneus, tum quod in bello Danico contra Cæſarem arma tuliſſet, proſcriptus, adeoque hoſtis Imperii, erat. Quare veriti Canonici, ne Cæſar Præſulem Catholicum induceret, Auguſtum Saxoniæ Electoris filium ad dignitatem illam capeſſendam poſtulant, Cæſar ignarus eorum quæ agebantur, ut Primatum illum Eccleſiæ Catholicæ redderet, interdicit Capitularibus Magdeburgenſibus, quorum plerique belli Danici crimine tenebantur, ne ad Electionem poſtulationemve novi Præſulis convenirent. Saxoni vero ſcribit quantos ſumptus in recuperandam provinciam illam impenderit, tum quod Archiepiſcopatum illum jam diu contra tranſactionis Paſſavienſis leges adeptum reddi Catholicis oporteat. Itaque monet ne in poſtulationem filii ſui conſentiat: Cum & ille propter diverſitatem Religionis ad capiendum,

1628. hi etiam ad poſtulandum eligendumque ob nuperam in bello Danico rebellionem pleriq; omnes ſint inidonei. Sed jam illi feſtinata poſtulatione atque acceptatione rem præcipitaverant: ut prius omnia perficerentur, quam literæ ad eos Cæſaris pervenirent. Itaque à Capitulo reſcriptum quoniam in amiciſſimum ac maxime fidum Cæſari Principem tantum beneficium contuliſſent; dignaretur Cæſar hoc eorum de Saxonis filio judicium ratum habere, & Saxo reſpondit non poſſe ſine honoris & famæ ſuæ jactura acceptatam ſemel filii dignitatem inconſtanti levitate omittere. Cæſar neutro reſponſo contentus ut Archiepiſcopatus filio ſuo Leopoldo VVilhelmo conceſſione Summi Pontificis traderetur facile obtinuit, nominavitque eam in rem Gubernatorem Provinciæ illius VVolffgangum Comitem Mansfeldicum, virum ſtrenuum prudentemque atque expertæ fidei. At hæc dimiſit Magdeburgum qui in vitam & facta Capitularium; quorum non pauci bello Danico immixti crimine Majeſtatis tenebantur inquirerent. Quare illi non vano metu perculſi, nam eadem fere erat omnium cauſa, duos ex ſuo ordine Viennam ad Cæſarem ablegant, qui & priores errores, & nuperam Saxonis poſtulationem excuſarent. Igitur admiſſi, exponunt credidiſſe ſe quando Electoris Saxoniæ filium, Cæſari addictiſſimi Principis. in Archiepiſcopum poſtulaverint voluntati Majeſtatis ipſius abunde ſatisfeciſſe, nunc cum id aſſecuti non ſint rogare, ut Cæſar optimum factu conſilium iis ſuggerere dignaretur. omnia ſe ad mentem atque arbitrium Cæſaris promptiſſime facturos. Cæſar per Cancellarium reſponderi juſſit, quoniam indicta poſtulatione non modo contra leges Imperii & Canonum graviter erraverint, ſed etiam inter ſe

atque Electorem Saxoniæ, amiciſſimum ſibi & optima voluntate conjunctum Principem ſemina & originem diſcordiarum jecerint viderent ipſi quomodo rem cum Saxone componerent: ſe neque ob privatum Filii, ac domus ſuæ; ſed & publicum Imperii commodum Archiepiſcopatu ceſſurum. Inde abruptis cæteris tractatibus ad ſuos reverti juſſit. *1628.*

Sub idem tempus Ferdinandus Magnus Hetruriæ Dux ex Italia Pragam adveniens Cæſarem avunculum ſalutavit, inde Oenipontem profectus Leopoldi Archiducis filium ex ſacro baptiſmi fonte ſuſcepit. Datum puero nomen Ferdinandus Carolus. Genuæ ingens conjuratio detecta atque in tempore oppreſſa. Authorem ejus Julium Cæſarem Vaccherum perhibent, etſi alii rem alius trahant, qui Ducem & Senatum Genuenſem feriis Paſchalibus quàndo publica per urbem proceſſio ex more ducebatur, interficere conſtituerat. Rebus igitur ad id rite compoſitis Radinus quidam, unus conjuratorum pr die quam perficeretur adit Magiſtratum, aperitque inſidias. Vaccherus cum paucis ſociis comprehenſus, & ſupplicio affectus eſt. Indici impunitas ac decem aureorum millia in præmium data. Venitiis quoque Dux Cornarus non leve diſcrimen adiit. Author filio ſu rat, juveratque ut à ſummo Pontifice in numerum Cardinalum reciperetur. Id Reginaldus Zenus Eques S. Marci, atque unus ex decemviris contra Leges patrias factum dictitans acriter in ſenatu impugnaverat. Eam patris fratriſque injuriam alter Ducis filius Georgius Cornatus moleſtè ferens, immittit ſicarios qui prodeuntem è Curia Zenum comfoderent. Deerraverant tamen percuſſores, non niſi levibus vulneribus inflictis. Sed atrocitas Facinoris omnes

Varia.

Lotich. lib. 24. Præfec. 479.

1629. commovit, auxitque indignationem, famulus Zeni, reſperſam ſanguine domini togam, circumferens, atque identidem vociferans, cæſum herum in tuendis patriis legibus. Igitur inſtituta in Ducem actio, & magnis Patrum clamoribus agitata eſt: qui ubi ſe inſcio facinus commiſſum dato jurejurando aſſeruit, velletque ſe magiſtratu abdicare prohibitus fuit, abſolutuſque conſenſu omnium; indignitatem exauthorandi Ducis abhorrentium. Filius ejus Georgius proſcriptus, ac bonis omnibus ſpoliatus fuit.

1629. Ad initium anni milleſimi vigeſimi noni pax Danica Lubeccæ componitur: conventumque ut Rex titulo Ducis Holſatiæ contentus à reliquo ſe Imperio abſtineret, neque Cæſari quid faciendum aut omittendum præſcriberet. Epiſcopatus in Germaniâ omitteret. Inſulas Femeram & Nordſtrandum aliaque loca intercepta redderet dominis. Sua ipſe viciſſim reciperet, ut tamen Cæſari Ius vetus & in Holſatiam, Stormariam & Ditmarſiam relinqueretur: dein ſumptus utrinque compenſati, & captivi dimiſſi ſunt.

Pax Danica Piaſec. 489.

Acriter per idem tempus in Boruſſiâ Suecos & Polonos inter bellum continuatum eſt. Brodniciam Sueci anno ſuperiore occupaverant, eamque per totam hyemem circumpoſitis in proximo præſidiis vehementer premebat Conjecpolſius, ut jam haud multum abeſſet, quin penuria commeatuum ſine ullo certamine in Polonorum poteſtatem ultro rediret. Ea neceſſitate animadverſâ Ioannes Vrangelius Elbingenſis præſidii præfectus ſuperato fluvio Druenca qui à Polonis negligenter ſervabatur, & dein cæſis qui ad reſiſtendum occurrerant magnam copiam annonæ urbi intulit: dein utendum victoria ratus flexo itinere Toruniam petiit, ſpe concepta potiundæ urbis egregiæ ſplendidæ.

Belli Suedico Polonici in Boruſſia finis & pax.

didæque, ſed imparatæ, ac nulla re ad tantum periculum proviſa. Jamque ad mœnia ac portam pervenerat, quam Cives militiæ expertes haud dubie deſerturi erant. Niſi Gerardus Dinoſſius Tribunus Veteranus forte tunc in urbe præſens ſubito ad periculum occurriſſet, animatis ad conſtantiam civibus, conductiſque in eam partem tormentis, atque in hoſtem exploſis, ita Sueci rejecti, & inſequente Polonico equitatu Elbingam compulſi ſunt. Menſe Februario comitia Varſaviæ celebrata ſunt, decretaque in hoc bellum collecta ut vocant fumaria, qui eſt dimidius florenus in domos ſingulas tam urbium quam pagorum villarumque præter arces Nobilium & Cleri. Permiſſumque Regi quoniam miles extemplo haberi non poſſet, ut ab Imperatore auxilia ex Germania accerſerentur. Miſſus eſt à VVallenſteinio Arnheimius cum quinque peditum & duobus equitum millibus, qui Majo menſe per Pomeraniam ducens, luſtratis Hamerſteinii copiis, apud Grudentum caſtra cum Conjecpolſio conjunxit. Quo ſubſidio confirmatus Conjecpolſius & pugnandi avidus ut Regem Guſtavum, qui jam eo ex Suecia advenerat, eliceret ex caſtris ad Quinzinum poſitus, juſſit occupari tranſitus apud fluvium Lybam, quos à Rege haud negligendos ſciebat: ipſe accepto in medium Arnhemio in leva haſtatis Equitibus, ſiniſtra Coſaccis collocatis, ita acie inſtructa, adventum hoſtium opperitur. Qui ubi adfuit; Conjecpolſius cum haſtatis in confertiſſima Suecorum agmina magno impetu irruit: & disjectis qui obſtiterant tormenta occupat, à quibus haud procul aberat Rex ipſe Guſtavus; Inde emiſſam totam Suedicam aciem Cæſariani pari virtute excepere. Certatum utrinque acerrimè donec Sueci terga verterent. Quos Rex indi-

1629.

1629. indignationis plenus cum revocatos collectoſque in prælium reduceret, iterato Poloni fundunt profligantque; perculſos dein atque conterritos donec dies fuit perſecuti. In eo tumultu Rex Guſtavus bis à Polonis captus cum non agnoſceretur elapſus eſt, amiſſo balteo pileoque, inde equo pernici impoſitus à ſuis, intempeſta noctæ Mariæburgum evaſit. Porro fructum victoriæ diſcordia Ducum mox corrupit. Neque Rex ipſe Sigiſmundus ad caſtra perveniens huic malo mederi potuit. Petendum erat ſtatim à prælio Mariæburgum quo ſeſe Rex contulerat, priuſquam reſpiraret à metu, aut neceſſariis operibus communiretur. Sed Arnheimio non lubebat. Qui injuſſu Conjecpolſii ad divortium Viſtulæ cum ſuis digreſſus munimentum ibi Suedicum oppugnare fruſtra cœpit. Id Sueci, ad caput inſulæ Mariæburgum adjacet, ubi Viſtula in duo brachia diviſus uno Dantiſcum, altero cui & Mariæburgum adjacet, Elbingam decurrit. Ita diviſis viribus neque Poloni quicquam apud Mariæburgum, neque ille in expugnatione munimenti illius efficere potuêre: habuitque ſpacium Guſtavus ut civitatem primo impetu facilem captu, neceſſaria defenſione, operibuſque, & novo ex Lithuania ſubſidio communiret. Sed & Sigiſmundus in caſtra perveniens cum ſuaſiſſet ut omiſſa munimenti oppugnatione Arnhemius ad ſe tranſiret, primum ſtipendia cauſatus, poſtquam ea numerata ſunt necdum paruit cum diceret ſe adverſus ditiones Electoris nihil habere in mandatis. Pars enim Boruſſiæ ad Electorem Brandenburgicum pertinet. Denique patuit fraus Arnhemii cum omnia Polonorum conſilia per eum Electori nudarentur, cujus & ipſe cliens erat atque in ditionibus ipſius domi-

Regis Sueciæ periculum.

P. 1. f. 19. 180.

ARMANDVS IOANNES de Pleſſis
S.R.E. CARDINALIS DVX
de Richelieu Par Franciæ etc.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

domicilium habebat. Itaque Rex Sigiſmundus miſſo celeriter nuncio ad VVallenſteinium, effecit ut Arnhemius revocaretur, ſubſtituto in locum ipſius Henrico Iulio Duce Lauenburgico, & mox Philippo Mansfeldio. Sed jam dimiſſi Arnhemii ignominia exercitum corruperat impari utroque duce qui invidiam ſuperaret, ad hæc penuria commeatuum pabulique multi ad caſtra Suecica transfugiebant. Et Rex Sigiſmundus morbo correptus caſtra deſeruit: ita adnitentibus tandem Galliæ & Angliæ Regum Legatis pax, ſeu induciæ in annos quinque componuntur, his conditionibus ut Brodnicia, VVormditium, Melſacum, Stum um & Dirſavia reſtituerentur Polonis, Mariaburgum Electori Brandeburgico in depoſitum traderetur, qui tamen annuos proventus ejus urbis inſulæque in ærarium Polonicum referret. Si autem induciis finitis pax integra non coaleſceret, urbem illam una cum Dirſavia Suecus reciperet, atque interim pignoris loco retineret portum cum arce Memelenſe, & Elbingam, Braunsbergam, Pilaviam, atque omnia ea quæ in Livonia occupaverat. Comitia dein Varsaviæ menſe Novembri celebrata ſunt, exoratuſque Rex ab Ordinibus ut illud ad feliciora Reipublicæ tempora reſervaret ægre tandem inductus eſt, ut annueret. Ita Regis atque Ordinum decreto induciæ probatæ, ac dein prorogata ſunt. Haud invito Sueciæ Rege qui jam ad bellum Germanicum animum adjecerat. Eodem anno inſignem victoriam de Tartaris Rex Sigiſmundus reportavit, quos Ducibus Galga fratre Principis Tartarorum, & Murza Cantimirio Ruſſiam ingreſſos Stephanus Chmielicius Dux Coſaccorum uno prælio profligavit, caſo in acie filio Cantimirii & captis bis mille, inter quos & frater Principis Tartarorum fuit.

1629.

Pax Sueco Polonica.

Victoria contra Tartaros.

1629. Porro in Italia par idem tempus gravius multo bellum exarſit, cum hinc Cæſar perfecta jam Danica pace, inde Galliarum Rex Ludovicus domita Rupella cæteriſq; Hugonottarum, ad vindicandam Mantuanam ditionem infeſti utrimque conſurgerent. Rex Ludovicus præter ſedatas domeſticas turbas pacem quoque cum Rege Angliæ fecerat, eo ſecurius cum victore exercitu in Sabaudiam perrupit, occupata Seguſione atque aperto in Italiam tranſitu, & compulſo ad pacem Sabaudo, cujus ditionem longe lateque immiſſo exercitu victor obtinebat. Cæſareani quoque per Helvetios & Rhetiam luſtrato apud Lindaviam exercitu in Italiam irrumpunt, Curia, cæteræque in eo tranſitu arces validis præſidiis firmatæ. Erant in exercitu Cæſaris primarii tribuni, Colatus, Meroditus, Aldringerus, Oſſa, Gallaſſius qui diviſis inter ſe partibus agrum Mantuanum torrentis inſtar inundavere, nullo jam loco præter Mantuam, qui Germanicis armis poſſet reſiſtere. Interea Rex Hiſpaniarum amoto Corduba Ambroſium Spinola Mediolano præfecit, inſignem per illa tempora ducem, & militari fama imprimis celebrem. Atque is rurſum Montisferratum invadit, donec utroſque primum commeatum inopia, dein hyems in hiberna compelleret.

Belli Mantuani continuatio.

Suſa.

At in Germania magno Proteſtantium terrore Edictum Reſtitutionis per omnes Imperii Circulos publicatum eſt. Simul dimiſſi in provincias Commiſſarii qui juſſa Cæſaris exequerentur, quæque poſt tranſactionem Paſſavienſem Catholicis adempta eſſent, reſtituerent. Nemo ea lege excipiebatur. Ne illi quidem qui hactenus partium Cæſareanum fuerant. Grave erat tot opulenta ſacerdotia demittere, quibus ſe, filioſque & familiam egregie ſuſtentabant.

Edictum reſtitutionis publicatur. Lotich. lib. 25. 26.

tabant. Et erant Principum nonnulli his quam *1629.*
avito hæreditario patrimonio ditiores: Præten-
debatur tot jam annorum quieta poſſeſſio ut non
tam repeti quam auferri crederent. Diſputaba-
tur pax religioſa: negabantque eum articulum
qui de cedendis Sacerdotiis eſt ob cauſam mu-
tuæ religionis, unquam à Proteſtantibus con-
ceſſum, ſed ſemper uti in actis Imperii appa-
reat, oppugnatum. Inſertum tamen inſtrumen-
to pacis pertinacia Catholicorum, & volon-
tate Ferdinandi Regis. Neque propterea ita
habendum quaſi communi omnium conſenſu
admiſſus ſit, cum Proteſtantes non in ipſis
modo Comitiis anni 1555. ſed alias etiam, &
deinceps ſemper contradixerint. Igitur Saxo
imprimis & Brandeburgicus Electores, refe-
rendam tantam rem ad generalia Imperii comi-
tia cenſebant. Et quoniam de pace Religionis
controverſia eſſet, negabant eam aliter quam ex
conſenſu ordinum definiri aut explicari poſſe.
Et eſſe è libertate Imperii Germanici ut omnes
audirentur, ubi omnium interſit. Cæterum Cæ-
ſar hujus cauſæ deciſionem non modo ex diver-
ſis Imperii receſſibus, ſed etiam ultimo Ele-
ctorali conventu apud Mulhuſium ad ſe ſolum
ſpectare teſtatus propoſitum tenuit, miſitque
per omnes Circulos qui rem ad effectum dedu-
cerent. In quo hunc fere ordinem delegatis *Ejus executio per commiſſarios.*
ſuis præſcripſerat. Primo jubebat citari Ordi-
nes Religioſos alioſque qui bona repetebant,
tum eos qui illa detinebant ſed ſeparatim. Vbi
res convicta eſſet, bona illa poſt Pacem Reli-
gioſam adempta, jubebantur reddi Dominis
nomine Cæſaris, neque audiebantur, etſi præ-
ſcriptionem aut litem adhuc in Camera Spiren-
ſi pendentem allegarent, vel ad Comitia Im-
perii provocarent, cum hæc omnia edicto Cæ-
ſareo tollerentur. De Cathedralibus & Colle-
giatis

1629. giatis Eccleſiis mandabatur Pontificis Maximi declaratio expectaretur. Obedientibus porro, ac ſponte cedentibus fructus ante hac percepti condonarentur. Refractarii his etiam multarentur, adhibita ubi opus eſſet militari manu, quam obſequentem promptamque per omnem exercitum Cæſar edixerat. Denique ut de mora & occurrentibus periculis quam primum ad Aulam perſcriberent. Cum his mandatis miſſi Legati in omnes Provincias repetitionem bonorum auſpicantur, quantis Proteſtantium querimoniis, tanto gaudio Catholicorum, quibus volupe erat, in priſtinas eaſque opulentiſsimas poſſeſsiones poſtliminio reponi. Ordines Religioſi quo plura amiſerant, eo plus recipiebant. Sed neque inter ipſos de partitione conveniri poterat, cum veteres antiqua poſſeſsione, Novi recentesque indulto Cæſaris, ac Pontificis conceſſionibus niterentur.

Lotich. lib. 26. Inter hæc Auguſtæ quoque Vindelicorum, ubi Auguſtanæ confeſsioni nomen datum, reformatio cœpta. Epiſcopus urbis illius Henricus

1629. Cnoringius repetebat juriſdictionem Eccleſiaſtiacam, de qua dicebat anno ſuperioris ſæculi quadrageſimo octavo inter Ottonem Epiſcopum Auguſtanum eundemque Cardinalem, & Senatum Auguſtanum ita conventum, ut ſacra Juriſdictio ſoli Epiſcopo integra remaneret. ita conficiebat Cnoringius huic tranſactioni per inſequentem ſeptennio poſt pacem Religioſam nihil detractum, & Cæſar miſſo Ferdinando Certio mandavit Magiſtratui, ne in ea poteſtate Epiſcopum impedirent. Mox fruſtra deprecante Saxone Concionatores Lutherani, magiſtrique demiſſi ex urbe, & in eorum locum Catholici repoſiti, civibus quoque vetitum, ne ad conciones extra urbem aut loca vicina prodirent. Addita ſevera pœna,

in

in tranſgreſſores, & ne quid per tumultum inconſulta plebs inciperet, accepti noctu in urbem milites, qui inſolentiam & conventicula vulgi compeſcerent. Cæterum ea res Electorem Saxoniæ maxime pupugit, quod in ipſa velut natali Auguſtanæ confeſſionis urbe, exercitium illius ante pacem Religioſam illuc inductum, abrogaretur, comprimis autem ægre tulit, cùm à Catholicis ſcriptoribus editis vulgo libellis oſtendi intellexit, longè deflexiſſe à veteri illi Auguſtana confeſſione, eos qui hodie profeſſione illius ſeſe jactitent, hac enim se exiſtimabat convelli fundamenta pacis Religioſæ. Et ſiquidem Auguſtana Confeſſio tolleretur, cui tunc pax data ſit, neminem hodie Proteſtantium pacis illius ſecurum fore. Itaque convocatis Lipſiam primariis Theologorum ſuorum adverſus hanc Catholicorum opinionem evulgari juſſit Apologiam, qua probabat ſe aliosque Principes atque Ordines Proteſtantes in primæva confeſſione quæ, Carolo V. Cæſari quondam oblatâ, & dein publico Imperii decreto in comitiis Auguſtanis admiſſa ſit, adhuc integre atque intemerate perſiſtere, neque propterea à pacis Religioſæ commercio excluendos. 1629. 1530. 1555.

Gravamina militia Cæſareana, Lotich. lib. 23. 1629.

Ita turbatis omnium animis ſpe metuque, & velut diviſa denuo in factiones Germania, dum literis ſcriptiſque de Religione, & ſacris Eccleſiarum facultatibus acerrime certatur, acceſſit aliud haud ſane levius malum, imo eo gravius quia utroſque premebat, militia & numerus Legionum Cæſaris, quas Wallenſteinius in menſum auxerat. Nam etſi hinc in Boruſſiam Regi Poloniæ, inde Hiſpano in Italiam & Belgium Cæſar auxilia ſubmiſerat tamen tantum adhuc militum ſupererat quo Imperium premeretur. Itaque Saxo & Brandeburgicus

1629. gicus & Dux Pomeraniæ Boguſlaus & Circuli Suevici Principes, multæque civitates Imperiales rogabant Cæſarem quoniam devictis jam hoſtibus nihil amplius timendum foret, ut tandem aliquando gravem Ordinibus militiam dimitteret. Narrabantur delicta militum, avaritia præfectorum, rapinæ, cædes, inſolentia, aliaque ejus generis quibus remedium non eſſet, niſi copiarum exauctoratione. Exponebant quantum contra leges Imperii, & conſuetudines provinciarum peccaretur, dum ſine ullo Principum ac Procerum conſenſu, tantum pro arbitrio & voluntate præfectorum militarium, hiberna atque hoſpitia militibus dividerentur. Deſcribi ad eorum nutum tributa, exigique multo impotentius, fœdis, pactionibus itinera atque ſtativa divendi. Novos contributionum modos, atque inauditos ante hæc excogitari. Iam diu eſſe quod exhauſta plebe ipſi etiam Proceres inopia conflictari incipiant. Civitates Imperiales non habere unde onera Reipublicæ ſuſtineant, ſi iis rebus modus non imponatur, nihil niſi extremam perniciem, aut quæ ultima malorum eſt deſperationem in pulcherrimo Imperio expectandam. Hæc non obſcurè jactabantur, neque omnia ex vano. Et Catholicorum Procerum plerique, caſtigandos militum mores, cohibendam Præfectorum licentiam, reducendam veterem diſciplinam, aut ſi pax haberi poſſet dimittendos continuo exercitus cenſebant, eaque de re Caſarem modeſtè commonebant.

Prima obſidio Magdeburgi. Lotich, lib. 27.

Auxit querelas Proteſtantium VVallenſteinius obſidione Magdeburgi. Hæc valida ad Albim urbs cæterarum inſtar, in militiam Cæſaris, ad arbitrium VVallenſteinii conferre cogebatur, miſſo ad id tribuno Peckero cum Legione Croatarum qui imperatam pecuniam exigeret.

ret. Id cum ægre ferret urbs inter Germanicas Hanſeaticaſque præcipui nominis, quidam è plebe coorti, inſciente aut diſſimulante magiſtratu, Naves aliquot frumentarias, prono inde alveo ad VVallenſteinium devehendas diripiunt. Inde in Legionem vicinas urbi ſtationes inſidentem facto impetu aliquot cedunt, donec à Magiſtratu graviora metuente prohiberentur. VVallenſteinius eo facinore irritatus, aut jam ante urbi prævalidæ, & cupiditatibus ſuis haud ſatis obſequenti infeſtus, avide occaſionem arripuit, miſſoque ad Magiſtratum tribuno, jubet ut ſuis impenſis integram Cæſari Legionem alant, ubi id negatum, urbem Legionibus cingi & ne quid importari commeatuum poſſit, loricis circumdari jubet. Ita belli Magdeburgenſis initium factum, ex cujus dein exigua ſcintilla urbs miſerrimè conflagravit. Reſpexit ſtatim ad ſociæ urbis auxilium Hanſeatica ſocietas, Brunſviga imprimis, Hamburgum, Lubecca aliæque civitates maritimæ. Itaque miſſis ad VVallenſteinum Legatis vim deprecantur, rogantque uti exercitum, ab urbe Imperio amica, deduceret. Ille primo reddi frumenta, atque raptores illos ad pœnam dedi poſtulat, tum cautionem præſtari ſe in officio manſuros, & imperatam pecuniam perſoluturos, ad extremum ut urbs præſidium acciperet, quo plebana petulantia coerceretur, imperavit. Id longe omnium graviſſimum poſtulatum Magdeburgenſibus viſum, cum illud non tantum ad pecuniæ pendendæ ſecuritatem, ſed etiam ad Edicti Cæſarei executionem, atque adeo ad ſe in ſervitutem dandos pertinere crederent. Reſponſum igitur VVallenſteinio qui jam Guſtrovio in caſtra advenerat, de præſidio in urbem admittendo, in evidens libertatis ſuæ præjudicium nihil concedi poſſe. Cætera

1629.

Guſtrovi ſedes Mekelenburgicorum Ducum.

1629. tera ad arbitrium Cæſaris facturos. Rogantes deinde ut ad Cæſarem legatos mittere liceret, rejecti ſunt, Iuſſitque in urbem nunciari VVallenſteinius niſi intra quintum diem de admittendo præſidio promitteretur, nullum amplius tractationi locum fore. Igitur Magdeburgenſes nullam niſi in armis ſalutem rati ſeſe ad defenſionem comparant, dejectiſque in ſuburbio ædificiis quæ huic obſtare poterant, veterem urbem firmare munitionibus inſtituunt. Neque VVallenſteinius ultra minas progreſſus, ſive quod expugnandæ urbis mandatum non haberet, ſeu territus difficultate operis. Ita evocatis ſponte primoribus Magiſtratuum, certam pecuniæ ſummam pactus, & ad extremum hac quoque remiſſa, obſidionem ſolvit, hortatus ut in fide obſequioque Cæſaris permanerent, ita fore ut nihil urbi adverſi accideret. Magdeburgenſes inſperatam liberationem magno gaudio celebraverunt, cum ſe omni jam periculo defunctos crederent, ignari imminentium malorum, quæ ipſis irata jam diu fata præparabant. Tradunt durante hac obſidione levibus ac velitaribus pugnis Cæſareanorum duo millia, ex oppidanis non ultra centum ac triginta periiſſe.

Mors Bethlenii. Per idem tempus menſe Novembri Gabriel Bethlenius Princeps Tranſylvaniæ morbo obiit annorum unde quinquaginta. Is uti per omnem vitam varius atque inconſtans extitit, ita & in morte ipſa ſupremo voluntatis judicio mirus fuit, inſigni legato Ferdinandum Cæſaris filium ac Regem Hungariæ proſecutus, ut quam familiam repetito ſæpius bello perſecutus fuerat, ei moriens benefaceret. De Ferdinando II. Cæſare id teſtimonium dixit, *difficile ac dubiæ aleæ plenum opus eſſe pugnare contra Ferdinandum, quem nec adverſa dejicerent, nec*

Lamorm. in Vita Ferd. II. cap.30.

proſpera

proſpera extollunt. Bethlenio dein Georgius Ragotſius favore Turcarum ſuffectus eſt, Cæſar miſſis Legatis Caſſoviam, repetivit ditiones quæ Bethlenio ad dies vitæ permiſſæ fuerant. 1629. Caſchaw.

Eadem æſtate Henricus Princeps Orangius Sylvam ducis validam Brabantiæ urbem exquiſitiſſima obſidione circumvallatam ſuæ poteſtatis fecit. *Sylva-ducis obſeſſa.* Grobendonkius Gubernator Hiſpanicus cum præſidiariis poſtquam nulla aut defendendi facultas, aut ſpes liberationis ſupereſſet, honeſtas conditiones pactus ſonantibus tubis ac militari pompa ad proxima Hiſpanica præſidia dimittitur Hiſpani duce Henrico Comite Montano, ut hoſtiles ab urbe conatus averterent, conjunctis ad ſe Cæſareis copiis quas Montecuculus, adduxerat, tranſmiſſo Iſalâ, improviſi in Veluviam irrumpunt, capto, primo impetu, Amersfordio: Iamque terrorem Amſterodamum uſque, & in extremos Hollandiæ fines pertulerant, cujus urbes nullo hoſtium metu, modico præſidio aſſervabantur. Sed amiſſa pone tergum Veſalia, ubi commeatum & impedimenta Hiſpani depoſuerant, ſubito ex hoſtili ſolo pedem retrahere coguntur, nulla re effecta. Veſaliam Embricenſis Præſidii præfectus una nocte per inſidias intercepit. Multum ibi prædæ captum. Montanus dein copias ſuas extrema pene fame, ac rerum omnium penuria afflictas menſe Octobri in hiberna reduxit.

Sub finem anni hujus in publicis Regni Sueciæ comitiis urgente imprimis Rege Guſtavo bellum Germanicum decernitur, quod quoniam noſtra ætate longe omnium funeſtiſſimum extitit, lubet ab ipſis initiis paulo altius repetere. *Initia & Cauſa belli Suedici in Germania.* Regnum Sueciæ à Germania maris Baltici interjectu disjunctum longo tractu in Aquilonem protenditur. Gens induſtria & nullis

1629. lis deliciis enervata, Imprimis bellicoſa eſt, ipſa ſitus, & cœli natura ad omnem laborum patientiam durata, quæ res aptiſſimos ad militiam reddit. Jam inde ab antiquiſſimis temporibus à Regibus gubernata eſt, quos communi ſuffragio Proceres legere ſolebant. Deinde hæc dignitas in hæreditatem tranſiit, & naſci Reges cœpere, donec pater hujus Guſtavi, Carolus Dux Sudermanniæ pro Sigiſmundo Poloniæ & Sueciæ Rege, fratris ſui filio.
2604. Regnum Sueciæ gubernans, ut illud in ſe transferretur conſenſu Procerum obtinuit anno hu-
1612. jus ſæculi quarto, amoto Sigiſmundo, legitimo & naturali Rege, & jam ante in publicis Regni comitiis Stockholmiæ coronato. Morte Caroli ad Guſtavum Adolphum Regnum & ſimul adverſus Polonos bellum pervenit. Quod ita geſſit, ut parto per Patrem imperio Livoniam ac partem Boruſſiæ adjungeret. Atque hoc demum anno pax cum Polono inita, nulla potiore cauſa, quam quod bello Germanico jam diu inhiabat. In quod illum belli & gloriæ avidum nonnullæ etiam cauſæ impellebant, quarum has præcipue numerabat. Primum literas ſuas ante triennium ad Principem Tranſylvaniæ miſſas, querebatur interceptas, reſeratasque à Cæſare, & alio quam ſcriptæ eſſent ſenſu expoſitas. Polonos non modo à Pacificatione Suedica abſtractos, ſed etiam auxiliis, commeatu, & magno legionum numero confirmatos, ſpe ad extremum facta, cum Cæſar hoſtes ſuos in Germania deviciſſet, in ipſam porro Sueciam victrices copias ducturum, quibus Sigiſmundus in Regnum paternum reponeretur. Suedicis Mercatoribus, civibuſque omni negociorum ac commerciorum uſu per Imperium interdictum, habitos adhæc hoſtiliter atque injurioſe, ablatis vi mercibus, & navigiis

Cauſa belli Sueco-Germanici Boguſlaus lib. 1.

giis fiſco addictis. Maris Baltici imperium quod ſemper apud Reges Sueciæ fuerit, magno ambitu à VVallenſteinio Cæſareæ militiæ præfecto quæſitum. Solicitatas pro navibus Hanſeaticas & VVandalicas urbes, cum id fruſtra fuiſſet comparato tamen aliquanto navium numero piraticam exerceri cæpiſſe, atque ut in Sueciam uſque excurreretur, nihil niſi vires defuiſſe. Amicos & conſanguineos Regiis oppreſſos, Straleſundam urbem nullo ſuo merito, etiam cum ad innoxium Regni Sueciæ auxilium confugiſſet, obſeſſam & tantum non ad extrema compulſam. Duces Meckelenburgicos Adolphum Fridericum, & Ioannem Albertum finibus ſuis pulſos, attributa velut in ſpolium provincia Duci Fridlandiæ. Adhæc Legatos ſuos, quorum apud omnes gentes ſemper jus ſacroſanctum fuerit, nulla probabili cauſa, à pacificatione Danica excluſos. Acceſſit ad hæc omnia Auſtriacæ domus nimia felicitas, & in una familia tot per annos continuatum Imperium, cujus jam libertati inſidiari incipiant, oppreſſa Religione Auguſtana, ereptis poſſeſſionibus, ejectis proſcriptiſque qui tantam Imperii mutationem moleſte ferant. Stimulabatur præterea multis Regum principumque legationibus pecuniam, milites, auxilia promittentium. Neque bellum difficile videbatur, paratis copiis quibus Polonos oppugnaſſet, quas ſi dimitteret, fore ut plerique eorum ad caſtra Cæſaris tranſcurrerent. Ita nudatum ſe cuicumque injuriæ obnoxium fore ſatis cauſæ habere quod inermis Cæſarem timeat, qui ſuperiore anno, Duce Arnhemio, integrum exercitum adverſus armatum duxerint. Denique ſi vinceretur, nihil ſibi periturum aperto ſemper in regnum receſſu, ex quo maris Baltici & claſſium objectu hoſtis prohiberi poſſit. Cæterum animos Ger-

1629.

mano-

1629. manorum Rex ſibi jam ante præparaverat, non modo communione Religionis ſed etiam publico edicto apertis hoſpitiis, & oblato libero in regnum ſuum tranſgreſſu, iis qui propter Religionem inGermania mutare ſolum cogebantur, quorum tunc erat per magnus numerus. Igitur poſtquam hæc omnia in Generalibus Regni comitiis Proceribus expoſuiſſet, ſumma eorum voluntate bellum decernitur. Inter hæc alia res accidit, quæ impulſo jam antea regi calcar addidit. Scripſerat Rex ad Electores Imperii literas, in quibus enumeratis prolixe cauſis propter quas ad bellum jure adigeretur, petiit ad extremum ut Electores à perniciosis eiuſmodi conſiliis Cæſarem abſtraherent rationemque aliquam excogitarent, qua honeſta pax iniri, & omnia in priſtinum locum ad libertatem reſtitui poſſent. Se quidem animo comparatum eſſe, ut pacem modo non iniquiſſimam, etiam juſto bello præferat. Si tamen id obtineri non poſſit, neque ſibi aut ſociis de injuriis ſatisfiat, teſtari Deum atque orbem univerſum, quod nulla ſua culpa, honoris & neceſſariæ defenſionis ergo adſumenda arma cogatur. Ad eas literas Electores diu morati, tandem ſed omiſſo Regio titulo, reſpondent, quod pacis ſe avidum oſtendat, ſummopere, ſibi probari, ſe viciſſim eodem ſtudio teneri demonſtrant, & ut eadem per Imperium & vicinos illiReges Principeſque ſanctè obſervetur unice optare. Sed regem non tam literarum brevitas, quam quod nullum pacis modum præſcriberent, tum quod ſibi Regium titulum non tribuiſſent, maxime pupugit. Igitur revocatis ex Boruſſia Legionibus, & dimiſſis hinc inde, qui novas copias conſcriberent, cæpit ſe ad novum bellum omni apparatu inſtruere, quod quomodo cœptum deinceps, ac geſtum ſit inſequentibus annis commemorabimus.

Rex Sueciæ ſcribit ad Electores.

Ita

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

FERDINANDVS De Medices
MAGNVS DVX FLORENTIÆ
ET HETRVRIÆ *etc.*

Ita novum in bellum intentos omnium animos prodigia quoque terruêre. Tubingæ, Sturgardiæ, Francofurti apud Mœnum atque alibi paſſim per Germaniam, viſæ in Cælo acies infeſtis inter ſe ſignis depugnare, auditi ſtrepitus, curruum, equitumque & tormentorum, gemituſque cadentium. Norimbergæ, Auguſtæ & Ratiſponæ tres ſoles, alibi in ipſo meridie Stellæ viſæ. Geiſmariæ in Haſſia gregarius Tillii miles de nocte inter quietem copioſum ſanguinem ſudavit, nullâ ipſe tum ægritudine, niſi languore aliquo & anxietate correptus, cujus cauſam ignoraret. 1629. *Lotich. lib. 29. Boguſlaus Czarna. lib. 1. fine.*

HISTORIARUM
Noſtri Temporis,

Authore

ADOLPHO BRACHELIO.

LIBER QVARTVS.

Complectens geſta annorum 1630. 1631. 1632. 1633.

SUMMARIUM LIBRI IV.

BElli Mantuani continuatio. Mors Spinolæ, Mantuæ expugnatio. Pax Italica. Comitia Ratiſponenſia, in quibus exauthorato Wallenſteinio Tillius ſufficitur in præfecturâ militari, poſtulata Palatini &

cæterorum Proteſtantium, Coronatio Imperatricis, belli Suedici principia. Rex Sueciæ ſcribit ad Electores, occupat Rugiam & Vſedomam, ejus claſſis copia & ſucceſſus, per Pomeraniam, ac Megapolim. Turbæ novæ Magdeburgenſis Cæſaris præparatio ad novum bellum. Hollandi occupant Fernabucum, Matrimonium Regis Hungariæ cum Hiſpaniâ. Seditiones militares in Poloniâ. 1631. *Rex Sueciæ varia loca in Marchiâ Brandeburgenſi & Pomeraniâ occupat, inter cætera Francofurtum ad Oderam. Tillii conatus adverſus Regem. Conventus & Confœderatio nova Proteſtantium Lipſiæ, inita, contra Edictum reſtitutionis. Obſidio & excidium Magdeburgi. Oſtenda ejus exſcidii. Regis Sueciæ acta & ſocietas cum Electore Brandeburgico & Saxone, aliiſque Proteſtantibus, Tillius invadit Saxoniam, ſed mox inde magnâ clade apud Lipſiam repellitur. Regis poſt victoriam Lipſienſem progreſſus in Franconiam & ad Rhenum uſque; quem apud Oppenheimium tranſit, Conventus Francofurtenſis. Saxo invadit Bohemiam, & Pragâ potitur. Res Polonicæ, Gallicæ, & Belgicæ, incendium montis Veſuvii.* 1632. *Wallenſteinio redditur Imperium militare is recuperat Bohemiam, Regis Sueciæ geſta & Legationes.*

tiones. Clades Guſtavi Horn apud Bambergam. Rex perſequitur Tillium, funditque apud Lycum, tranſit in Bavariam. Tillii mors. Rex varias in Bavariâ urbes occupat. Ingolſtadium cum periculo tentat. Regreditur inde ad Norimbergam contra Wallenſteinium, ejus caſtra oppugnat cum clade. Trevirenſis dat ſe in Protectionem Gallicam Res Gallica, & Belgica, Mors Sigiſmundi Regis Poloniæ, cui filius ejus Vladiſlaus ſufficitur, Cæſariani Saxoniam invadunt, prælium ad Luzam in quo cadit Rex Sueciæ, & Papenheimius. Mors Friderici Comitis Palatini. Reliquorum Suedicorum ducum geſta, ad Rhenum & in Bavaria. Tuitium à Baudiſio infeſtatum. 1633. Polonorum cum Moſchis bellum. Status militiæ in Germania poſt mortem Regis Sueciæ. Conventus Proteſtantium Heilbronnæ in quo fœdus Suedicum confirmatur Geſta Wallenſteinii in Sileſiâ. Res ſuperioris Germaniæ. Ratiſpona capta à Vinarienſi. Hamelia obſeſſa, clades Cæſareorum ibidem. Res Gallica & Belgica. 1630.

CÆterum dum in Suecia bellum ſummâ ope comparatur, jam arma fervebant in Italiâ Cæſarianis Mantuam, Hiſpanis Caſalium obſidentibus. Veneti quoque & Dux Sabaudiæ dum diverſas in partes tranſeunt, alieni belli culpam *Belli Mantuani continuatio. Anno 1630.*

1630. ſuis cladibus luerunt, illi ſemel iterumque cæ-dentes & cæſi. Hic amiſſo Pinarolo & dein omni provincia à Cardinali Riciolocio Gallici exercitus duce exutus. Caſalium Ambroſius Spinola obſedit queſitiſſimo apparatu. Tota æſtas eo labore adſumpta & ambiguum plane certamen Hiſpanis fuit, in externum ſimul atq; Vrbanum hoſtem vigilantibus; magnam ea obſidione laudem commeruit Toraſius, Caſali gubernator, inſigni fama fortitudinis conſtantiæque. Sed Spinola an potiturus fuiſſet, incertum reliquit, menſe Septembri in caſtris morbo extinctus. Quem paulo ante præceſſerat Carolus Emanuel Dux Sabundiæ, ex tædio bellorum & adverſitate fortunæ, ægritudine contracta. Carolo parenti Victor Amadæus ex Catharina Philippi II. Regis Hiſpaniarum filia ſucceſſit. Porro Caſalium adverſus celeberrimum Ducem egregie defenſum ut minore gaudio exciperetur Mantuæ repentina expugnatio impedivit. Eo enim converſi Cæſareani poſtquam vi & operibus parum proficiebant; In alias oportunitates intentis repente intercipiendæ urbis occaſio offertur. Miſerat Nivernius nuncium ad Venetos cum literis quibus in ſupplementum præſidii tria aut quatuor millia militum petebat. Eo intercepto, aſſervatoque, ubi inducendi ſubſidii dies aderat, authore Mathia Comite Gallaſſio expedita quatuor peditum Cæſareanorum millia, vergente in occaſum die, per intervalla ac latebras circumducta, mox tanquam à Venetis miſſa, ſimulata aggreſſione in caſtra Cæſareana impetum faciunt. Quibus facile perruptis obſcuro jam die ad portas pervenere. Ita beneficio noctis deluſis oppidanis intromiſſi urbem capiunt, Dux ipſe Nivernius intellecta fraude mature ſe in arcem cum conjuge & liberis recepit, ex qua paulo poſt cũ ſuis liber

Spinola ante Caſalium moritur.

Mantua aſtu intercepta à Cæſareanis.

liber Placentiam dimiſſus eſt. Vrbs inter Itali- 1630.
cas magnæ imprimis, & antiquæ opulentiæ à
victore milite miſerum in modum diripitur. Si-
ta eſt in medio paludum quas Mincius amnis, è
Benaco egreſſus efficit, atque ideo pontibus
aditur. Vnde natura loci eſt munitiſſima. Sed
nihil adeo aut natura communivit, quo non ali-
quando, vis aut fraus aut fortuna ipſa aditum
invenerit. Cæterùm cum adventu Gallorum
res ad committendam aciem ſpectaret, miſſu
ſummi Pontificis Iulius Mazarinus breves in-
ducias compoſuit, Interim Ratiſponæ, ubi tum
Cæſar in Comitiis erat per Oratores Gallicos
Carolum Brulardum, & Patrem Ioſephum *Pax com-*
Cappucinum tractatio inita, ac demum ad exi- *ponitur.*
tum felicem perducta eſt, his fere conditio- *Piaſecius*
nibus, Carolus Dux Niverniæ veniam à Cæ- *pag. 495.*
ſare præcatus Ducatum Mantuanum ac Marchio-
n tum Montisferratenſem reciperet. Duci Sa-
baudiæ redderentur ſua, & inde Rex Gal-
liæ præſidia reduceret. Nullum deinceps Rex
Imperii Principem laceſſeret, nec hoſtibus
perduellibuſque Domus Auſtriacæ auxilia præ-
beret. Ita ſe viciſſim adverſus Regem ac Re-
gnum Galliæ Cæſar gereret. Clauſtra Alpium,
ac Rhetiæ in priſtinum ſtatum reſtituerentur.
Denique Venetos & Ducem Lotharingiæ ea-
dem pax complecteretur, armaque & milites
dimitterent. Ita pax tum quidem compoſita,
ſequenti demum anno confirmata eſt.

Ratiſponæ interim comitia Ferdinandus Cæ- *Comitia*
ſar. magna Principum Imperii frequentia ce- *Ratiſpo-*
lebrabat, aderant Electores Catholici omnes. *nenſia*
Saxo & Brandeburgicus Legatos miſere, Cæ- *Lotich.*
ſarique uti ipſimet venirent amiciſſimè invi- *lib. 31.*
tanti reſcripſerant, non ſuppetere ſibi ſumptus *Piaſec.*
ad iter & conventum iſtum pro dignitate obe- *Burg. l. 1.*
undum, ex hauſtis late provinciis ſpoliatiſque

1630. per continua militum ſtativa, quorum licentia ac rapinæ, nullis jam legibus, nullæ Electorum, Principumque authoritate cohiberi poſſint. Itaque inſtantiſſime poſtulabant, ut Cæſar facta pace cum Galliæ & Sueciæ Regibus finem bellandi faceret, militeſque dimitteret. Enumerabat quiſque quot auri milliones ex ſuis provinciis præfecti militum expreſſiſſent. Addebantur licentia, avaritiaque, & ſuperbia exactorum, hactenus in Imperio inaudita. Demum ſi pax recomponi non poſſet, ut ſaltem diſciplina militum firmaretur, & imminuto legionum, præfectorumque numero tributa & ſtipendia militaria, conſueto colligendi more, à ſingulis Imperii ordinibus peterentur, rogabant. Sed & Electores Catholici frenandam militum licentiam, reducendaſque in certum numerum legiones, & ordinanda ſtipenda cenſebant, Tum vero commune omnium poſtulatum erat, ut VVallenſteinio præfectura militaris abrogaretur. Illi enim ut ſupremo capiti non modo delicta militiæ imputabantur, ſed ſuſpectabant plerique novi hominis potentiam, quem è Barone Bohemico pra propera nimium facilitate Cæſar, Comitem, dein & Ducem Fridlandiæ, Sagani & denique Meckelenburgii creaverit. Et ille fortaſſe fortunæ ſuæ felicitatem intemperantius ferebat, cultu vitæ magnificus, ac nulli Principum inferior, tum natura avidus gloriæ, ad quam omnia ſua referebat. His adjuncta erat morum aſperitas, atque adverſum æquales contemptus, ut unius gratiæ Cæſaris ſecutus, nullo Principum aut Legum Imperii reſpectu hiberna, æſtiva, hoſpitiaque militum, tributa inſuper exactioneſque pro ſuo arbitrio diſtribueret, diſponeretque, tanto nonnunquam faſtu, ut conquerentibus ſuper his Principibus, Provinciiſque ſuperbo

Querela contra VVallenſteinium.

1630.

bo reſponſo inſultaret, aut majora adhuc onera ſuperadderet, quaſi per benignitatem peccaſſet. Hinc vulgo Dictator Imperii vocabatur. Cæſar excuſato VVallenſteinio cum pleraſque querelarum cauſas in belli neceſſitatem, ac temporum injurias conjiceret, ad extremum conſenſu Procerum victus, ut Imperium militare VVallenſteinio auferretur, permiſit. *Exauctoratur.* Erat is tum Memmingæ, non ignarus eorũ quæ contra ſe agebantur. Igitur miſſos qui hanc illi Cæſaris voluntatem indicarent, benigne audivit. Adjecitque gratias agere Cæſari quod ſe ea præfectura tam diu exornaviſſet, ſperaſſe quidem ſibi permanſuram fuiſſe. Sed cum ita Cæſar jubeat lubentiſſime abdicare, interim petere, ut quæ in ſe Cæſar beneficia contuliſſet, relinqueret neque faciles aures criminantibus præberet. Ita legatos cum muneribus dimiſit. Poſt hæc Elector Saxoniæ de irruptione Regis Sueciæ in Pomeraniam Cæſarem certiorem facit. Itaque cum nullis juſtis de cauſis bellum imperio movere cenſeretur, arma in ipſum conſenſu Procerum decreta ſunt, & Reſcripſit Saxoni Cæſar, ſibi tantum virium eſſe quibus novo hoſti obviam iri poſſit, deliberandum tamen ut collatis juſto modo ſtipendiis militibus ſatisfiat. Ita de ordinanda diſciplina actum, ediditque Cæſar hunc in finem leges quibus vita militum contineretur ſalubres illas & peropportunas, ſi tam facile fuiſſet eas obſervare, quam conſcribere. Et quoniam hactenus præfecti ipſi militum per quæſtores ſuos pecuniam à Provincialibus in ſtipendia militum, impotenter nimium avareque, uti Ordines querebantur exegerant, decretum ut Cæſar reducto Legionum numero, ad Circulos perſcriberet, ab iiſque pecuniam in bellum neceſſariam acciperet. Ita pecuniæ acceptæ, traditæque rationem

1630. reddi poſſe, & milites acceptis ſuo tempore ſtipendiis nemini moleſtos fore. Deinde quis militiæ Cæſaris proponeretur quæſitum. Multi Electorem Bavariæ optabant expertæ felicitatis & prudentiæ Principem. Sed illæ invitam ſibi dignitatem haud viſus eſt ambire. Itaque Ioanni Serclaſio Comiti Tillio, ſumma omnium voluntate defertur. Is neminem per ea tempora parem habebat aut belli ſcientia, aut continentiæ laude; hactenuſque fœderis Catholici exercitum ſub Electore Bavariæ duxerat multis inſignibuſque victoriis clarus. Itaque non indignus videbatur qui utrique exercitui præfectus, Regi Sueciæ opponeretur. Angliæ quoque Rex Carolus Legatum Ratiſponam miſit, qui Friderici Comitis Palatini reſtitutionum urgeret, ſcripſitque Palatinus ipſe Electoribus ut promovendæ pacis cauſa apud Cæſarem intercederent. Cæſar inſita clementia oſtendit ſe Principem in gratiam recepturum, ſi ipſe coram à ſe veniam precaretur, regnoque Bohemiæ pro ſe & hæredibus, ut & Electoratui renunciaret. Denique omnibus fœderibus, & conventibus Imperii abſtineret. Addidit Cæſar redditurum ſe illi partem provinciæ, & alimenta Principe digna. Porro Palatinus non partem ſed totam ditionem repetebat, & ut Electorale faſtigium ex domo ſua transferretur, haud ſane induci poterat. Ita tum quidem ea tractatio effectu caruit. Actum quoque de Hollandis ex Imperio arcendis utque occupatas jam urbes Imperio redderent compellendis, ſed res in ſequentem conventum dilata eſt. De Iuliæ, Montium, & Cliviæ ducatibus ut exercitus utrinque deducerentur cum Oratore Hiſpanico conventum. Reſtabat communis Proteſtantium querimonia de Edicto reſtitutionis, petebatque Elector Saxoniæ omnium nomine ut

Tillius ſufficitur in locum VVallenſteinii.

Palatini reſtitutio fruſtra tentatur.

Poſtulata Proteſtantium de reſtitutionis edicto.

ut quoniam ea res maximam partem Proce- 1630.
rum Imperii contingeret, dignaretur Cæſar
cauſam illam ad publicum Imperii conſilium
referre, & ſuper ea ſententias ſingulorum ex-
quirere, ſuſpenſa interim edicti executione,
ſi id impetrari non poſſit oſtendit ſe Religio-
nis ſuæ ſocios more majorum evocaturum, ut
qua ratione ſingulorum querimoniis ſatisfieri,
& pax publica promoveri poſſit, inter ſe con-
ſilia communicent. Cæſar Saxoni reſpondit,
de Edicto ſuo, & reſtitutione bonorum Ec-
cleſiæ rem non amplius controverſam, ſed deci-
ſam eſſe, nullo ſuo privato judicio ſed ex ipſis
pacis Religioſæ ſanctionibus, à quibus ipſe
non cupiat recedere, porro ne in modo exe-
cutionis à Commiſſariis ſuis peccaretur, ſe di-
ligenter proviſurum. Quod ſi tamen Elector
putet ſe adferre poſſe quæ ad reducendam pu-
blicam tranquillitatem profutura ſint, rectius
facturum ſi Ratiſponam ad ſe ac cæteros Ele-
ctores excurreret, atque ibi de re publica con-
ferret, quam in privatis religionis ſuæ affinium
conventibus, qui fere magis ad diſcordias,
quam unitatem & pacem publicam ſpectare
ſoleant. Ita Proteſtantes cum nihil apud Cæſarem
efficerent, ſeorſim cum Electoribus egere: &
res tandem eo perducta, ut Electores novum
conventum Francofurti apud Mœnum in anni
inſequentis menſem Februarium promitterent,
atq; interea rogaretur Cæſar, ut ad ejus conven-
tus compoſitionem, edicti executionem ſuſpen-
deret. Hic Comitiorum Ratiſponenſium finis *Impera-*
fuit. Eleonora Cæſaris conjunx paullo ante co- *trix coro-*
mitiorum finem in ſolenni Principum conſeſſu *natur.*
ab Archiepiſcopo Trevirenſi, qui ſolus tum ex
Electoribus Eccleſiaſticis ſacerdos erat, in ſum-
ma æde coronata eſt, præſente Cæſare ipſo, Fer-
dinando filio, eodemq; Hungariæ & Bohemiæ

1630. Rege, Archiduce Leopoldo VVilhelmo, tum præter Electores Catholicos, VVolffgango VVilhelmo Palatino Neoburgico, Iuliæ, Cliviæ ac Montium Duce, Georgio Landgravio Haſſiæ, procerum aliorum & comitum magno numero. Conventu diſſoluto Cæſar navigio Viennam reverſus eſt, Electoribus eum honoris cauſa ad navem uſque deducentibus. Extitit in his comitiis inſignis liberalitas Caroli Auriæ Oratoris Hiſpanici: is intelligens templum Dominicanorum Ratiſponæ antiquiſſimum, ex parte à Catholicis, ex parte à Lutheranis poſſideri, egit cum Magiſtratu ut poſſeſſio ejus Catholicis integra reſtitueretur: & res ſucceſſit ex voto cum quadraginta florenorum millia, quæ tributi nomine poſcebantur, numeraſſet. Ita templum priſtino cultui redditum benignitatem & pietatem magnatis Hiſpanici egregiè commendavit.

Belli Suedici principia. Boguſl. Chemnit. lib. 1. *&* 2. *Tractatio pacis Dantiſci irrita. Poſtulata Regis Sueciæ à Cæſare.*

Iam Sueciæ Rex Guſtavus Adolphus aperto bello Imperium petebat, evulgatis libellis, quibus cauſas ſuæ in Germaniam irruptionis quas ſupra memoravimus enarrabat. Gedani quoq; initio anni hujus pax tractari cœpta eſt, quo Cæſar Carolum Hannibalem à Dona, Rex Axelium & Gabrielem Oxenſtirnas, Carolum item Bannerium & Petrum Sparrium Legatos miſerat, arbitri à Rege Daniæ expectabantur. Sueciæ Regis poſtulata hæc erant. Vt Cæſar exercitum ſuum ex Saxonia & finitimis provinciis deduceret, munimenta ad mare Balthicum extructa deponeret, navigatione ejus maris adſtineret, controverſias de bonis Eccleſiaſticis ad mare Balthicum, & Oceanum Germanicum ſitis Ordinum Imperii judicio decideret; ad idem judicium cauſæ & accuſationes Procerum, qui adverſus Cæſarem aut Imperium peccaviſſent, referrentur: & convicti

non

non niſi pecunia mulctarentur. Spondebatque Rex pro mulcta, quantacunque Ducibus Meckelenburgicis, ſi majeſtatis damnati forent, imponeretur. Hæ ſi conditiones admitterentur, pollicebatur Rex ſe Stralesundæ præſidium abducere, & quam primum finibus Germaniæ velle excedere; data etiam Legatis Regiis facultas ut quoſcunque vellent, ex magnatibus externis aut Principibus Imperii in ſocietatem tractatuum adſciſcerent. Sed res, priuſquam ad tractatus perveniretur, abrupta eſt: & Legati utrinque re irrita domum diſceſſere. Tum Rex priuſquam è Suecia ſolveret alteras ad Collegium Electorale literas dedit, in quarum principio queſtus quod ſibi Electores titulum Regium non tribuiſſent, quem à Deo & majoribus acceptum viginti jam per annos ſuſtinuiſſet, & porro tueri ad extremum vitæ ſpiritum vellet, mirari ſe, inquit, quod nulla illi media pacis Electores ſuggererent: Itaque rogabat ne ægre ferrent, ſi alia via ſecuritati & dignitati ſuæ proſpiceret. Se quidem ab amicitia cum Imperio colenda nequaquam alienum, modo æquiſſimis poſtulatis ſuis ſatisfiat. & vicina mari ſuo Germania, in eum uti ante bellum fuerat, ſtatum reponatur. Itaque rogabat, ut ipſi Electores, tanquam Atlantes Imperii, providerent, ne quod inde gravius detrimentum Reſpublica Chriſtiana acciperet. Interim Rugiam inſulam Alexander Laſleus Suedici præſidii apud Straleſundam præfectus, ejectis vi Cæſareanis occupaverat. Inſulani haud ſane inviti in verba Regis adducti, cupidine mutationis, ac tædio præſentium. Rugia inſula à continenti Pomeraniæ parvo freto dirimitur, cui adjacet Straleſunda. Nulli inſularum Baltici maris cedit fertilitate, ideoque Straleſundenſium pene propria. Huc Rex claſſem ſuam dirigere,

1631.

Rex Scribit iterum ad Electores.

Rugiam occupat Leſlaus Rugen vulgo.

1630. rigere, atque exponere exercitum conſtituerat, opportunitate fidæ urbis, allectus. Quam ubi jam obtineri à Leſlæo intellexit, mutato curſu Vſedomiam peti juſſit, ea non multum à Rugia diſtat, cui ab altero latere adhæret Iulinum, ita ut inter Rugiam & Iulinum media ſit Vſedomia. His duabus Inſulis lacus prætenditur multitudine piſcium abundans, qui è trium fluminum Oderæ, Vckeræ, & Pani con urſu ortus, per totidem oſtia Panum, Suevum, & Divenoam in mare effunditur. Porro Iulinum conſtrato per Divenoam ponte aditur. Vſedomia non niſi navibus. Ad ejus igitur portum percelebrem Rudam apud oſtium Pani, Rex claſſem agi juſſit. Quam è Suecia ſolvens in quatuor veluti acies diſpertiverat. Primam ipſe ducebat & ſecundum illum Ioannes Banerius ſupremus peditum præfectus. Hac vehebantur Lignofsky & Henſleri ſingulares cohortes, tum ſingulæ Legiones Dodonis Cniphuſii, Mitſchefalii, Nicolai & Iacobi de Brahe, tum tertia Equitatus, & tormentorum bellicique apparatus pars cum rei tormentariæ magiſtro Leonardo Dorſtenſonio. Alteram claſſis partem regebat Carolus Guldenhelmius, ſummus maris Suedici præfectus, cum tribus Legionibus Georgii Ioannis, Laurentii Caggii, & Maccaii Scoti: item cum tertia equitum ac rei tormentariæ parte. Hæc acies ad dextram Regis tendere juſſa. Siniſtra tertiæ aciei aſſignata eſt, ductore Bubbio vigiliarum nauticarum præfecto, cum Theodori Falckenbergii, & Nicolai Theodorici legionibus, ac duabus Hallii cohortibus, quodque deinde Equitum ac apparatus bellici ſupererat. Agmen claudebat Ericus Huningius, ſecundus à Guldenhelmio rei maritimæ Gubernator cum Legione Caroli Hartii, & cohortibus Axelii Lylii, & Axelii Duvallii.

Rex petit inſulam Vſedom. Friſʒ=haff.

Claſſis Regia & militum Legionumque numerus.

At-

Atque hæ Regis copiæ fuerunt, quas primo ſuo adventu in Germaniam eduxit. Equitum non niſi Legiones duæ, una Viſigothorum ſub Erico Sophio, altera Smalandorum ſub Petro Brahæo, ſingulæ octo turmas numerabant. Peditum duæ & nonaginta cohortes erant. Cum igitur portum Rudenſem ut ſupra diximus appuliſſent, ſub finem menſis Iunii, nullo qui exꞌcenſionem prohiberet invento, Rex copias expoſuit: atque ipſe ut primum terram attigit, in genua provolutus, ſalutarem ſibi expeditionem precatus traditur. Palam deinde circumſtantibus teſtatus, memorabili plane, & digna Rege ſententia, *non armis magis, quam precibus pro victoriâ pugnari, & quo plus pietatis eo plus felicitatis in bello fore.* Obſervarunt nonnulli eum diem quo Rex copias ſuas expoſuit, à Proteſtantibus in Germania Principibus, & civitatibus magna celebritate cultum fuiſſe, ſæcularem nempe & anniverſarium illius, quo ſæculo ſuperiore in comitiis Auguſtanis Carolo V. Cæſari Auguſtan. confeſſ. formula oblata eſt: ut ex eo etiam die omen caperent proſperorum ſucceſſuum, qui Auguſtanæ profeſſionis erant. Porro Rex opere tumultuario communitis caſtris, Alexandrum Leſlæum cum iis copiis quæ apud Straleſundam erant, ad ſe evocat. Tum de adventu ſuo Boguſlaum Pomeraniæ Ducem, & cur Pomeraniam bello petat, docet: & illi quidem, ſi armis adverſus ſe abſtinere cupiat, ſecuritatem & præſidium pollicetur. Inde ad ſubjugandas inſulas Vſedomiam ac Iulinum copias dimittit, quod illi factu facile erat, cum Cæſareani injecto velut panico metu, munimenta paſſim desererent: Ita duabus inſulis in poteſtatem redactis Caminum, ad oſtium Divenæ ſitum atque à Cæſareis deſertum, ſuo præſidio firmat. Præ-

1630.

Regis pietas & vox memorabilis.

1530.

Regis felix ſucceſſus.

Digitized by Google

1630. erat exercitui Cæſaris qui in Pomerania erat nomine VVallenſteinii necdum exauthorati, Torquatus de Comitibus Italus natione, Regi viribus & numero militum ſuperior; ſed feſſus ſenio, & plerumque valetudine impeditus, atque adeo Regis juventæ atque authoritati haud ſane par. Hinc illi, neque ut Regem egreſſione inſularum prohiberet conſilium, neque animus erat: contentuſque novo urbes præſidio firmaſſe cum reliquo exercitu Garcium & Grieffenhagam recedit, quas urbes paulo ante Duci Pomeraniæ expreſſerat. Iamque id agebat ut Sedinum quoque dux præſidio firmari permitteret. Hæc Ducum Pomeraniæ ſedes, munito imprimis loco Oderæ adjacet. Vrbs totius provinciæ primaria, non tantum opulentia civium, ſed etiam rerum omnium apparatu nulli Pomeranicarum inferior. Sed Rex ut Torquati conſilium præverteret, ac oppidanorum erga ſe voluntatis conſcius, impoſitum in parva navigia exercitum, Sedinum repente adducit: & evocato ad ſe præfecto Sigefrido Damitio, mox à Duce ipſo intromitti in urbem poſtulat. Duci & civibus libertatem ſuam, neq; ullam à præſidio moleſtiam pollicitus Dein Duce cum ſuis ad deliberandum digreſſo, Rex primores civium, qui ſeu officio in Ducem, ſeu ſtudio videndi Regis, magno numero urbe exierant, benigne compellat, rationemq; ſui in Germaniam adventus, & urbis præſidio firmandæ exponit. Erat oratio tempori, & auditoribus accommodata. venire ſe Religionis ſuæ ſociis auxilio, utque oppreſſam jam diu libertatem vindicaret & per injuriam pulſos in priſtinum ſtatum reponeret. Promittebat inſuper militum ſuorum modeſtiam, quique omnia ſuo ipſi ære coemere debeant. Ita delinitis omnium animis nemo erat; qui non admit-

Rex Sedini admittitur. Stettin.

Regis humanitas erga cives Sedinenſes.

P. 1. pag. 226

GEORGIVS RAGOTZIUS, DVX ET PRINCEPS TRANSILVANIÆ etc.

BIBLIOTECA NAZIONALE · VITTORIO EMANUELE III · NAPOLI

admittendum Regem judicaret: imprimis quod magna apud omnes invidia miles Cæſareus laborabat, non magis odio Religionis, quam licentia rapinarum populationumque, quibus Pomeraniam huc uſque vexatam querebantur. Dux interim à conſilio ad Regem regreſſus præſidium admiſit. Conditiones fœderis. Rege, jam urbis potito, haud dubiè ad mentem ipſius compoſitæ, & anno inſequenti in ſolenni Ordinum conventu confirmatæ ſunt. Rex validæ urbis, quamque jam pridem ſedem belli deſtinaverat, deditione lætus, pedites omnes quos Dux hactenus ad præſidium urbis aluerat ſub præfectura Sigefridi Damitii ſibi Sacramento adjunxit. A colore ſignorum alba deinceps Legio appellata. Mox dimiſſus Ioachimus Brahæus qui Dammum oppidum haud procul infra Sedinum ad lacum cognominem ſitum occuparet. Tum urbs ad deſcriptionem Regis novis operibus communiri cœpta, militum quidem labore, atque opera ſed pecunia civium. Dux interim de recepto intra urbem Rege ſeſe per literas apud Cæſarem purgavit, quod inopinato Regis adventu oppreſſus ſpatium non habuiſſet à Cæſariano milite ſubſidium petendi, neque ab iis multum opis ſperari potuiſſe, qui vix viſo hoſte Rugiam, & Vſedomiam & Iulinum atque omnem oram maritimam flagitioſa fuga prodidiſſent. Dein in Cæſarei militis licentiam invectus, petiit uti Cæſar pacem, cum Rege ab ea non alieno, componeret. Sed ille jam ita munitioni Sedinenſi intentus erat, ut tamen proxima non omitteret. Itaque intelligens Stargardiam quinq; inde milliaribus diſtantem, Tyronum præſidio obtineri, & facile capi per inſidias poſſe, miſit eo damitium Tribunum cum iis quos in ſuam nuper militiam tranſcripſerat, utpote gnaros locorum

1630.

Rex capit Stargardiam.

1630. locorum. Neque res caruit ſucceſſu. Illi enim egreſſi nocte cum albicante jam Aurora ad urbem perveniſſent, etſi mature intellecti, tamen impetu facto, facile tyrones è ſtationibus depellunt. Ita interfectis, qui primo reſiſtere auſi fuerant, cæteri in turrim confugientes, facta deditione ad ſuos dimiſſi ſunt: multum ibi frumenti ac farinæ captum: quæ omnia Rex inter milites diſtribui juſſit. Pari felicitate Anclamia, & Vckermunda, & Clempenoa, cum VVolgaſtio interceptæ; ſed Clempenoam Dux Savellius haud multo poſt recepit. VVolgaſti arx cum aliquandiu reſtitiſſet, tandem ſe Doddoni Cniphuſio permiſit, tandem Rex copiis Finnonicis, Livonicoque & Curlandico equitatu quem Guſtavus Hornius adduxerat, tum nonnullis ex Boruſſia legionibus confirmatur. Jamq; Dux & Pomeraniæ ordines petebant, ut Garcio & Griffenhaga, ubi caſtra Torquatus habebat, Cæſareanos ejiceret, atq; ita ſecuriorem ſibi ſedem Sedinenſem faceret. Ille tamē quod omnis ibi hoſtium exercitus ſe communierat, rem haud factu facilem ratus, ad occupandum Ducatum Meckelenburgenſem, cujus incolas ſibi æquiores eſſe cognoverat, tum ut Cæſareanorum vires diſtraheret, animum intendit. Famam quoque in expeditione illa ſpectabat, ut Duces Meckelenburgicos, conſanguineos ſuos, in ditionem reponeret, unde illos Cæſar haud ita dudum ejecerat, ſuffecto in locum eorum VVallenſteinio. Igitur relicto apud Sedinum Hornio, ipſe cum parte exercitus Straleſundam petiit, inde in Megapolim navigio ſoluturus. Vix abierat Rex, cum Torquatus Garcio movens in caſtra Regia apud Sedinum impetum facit. Sed magna Suecorum virtute repellitur. Neque aliud quicquam tota poſtea æſtate Torquatus tentavit, niſi quod loca ſubinde captu

Et alia loca.

Augetur ejus exercitus.

Tendit ad recuperandum Ducatum Meckelenburgenſem Roſtochiū

fa-

facilia, immiſſa modica manu alias hoſtium futura, expilaret, ac dein desereret. In qua re cum milites ipſius plerumque modum excederent, odio in provinciales, quos hoſtium magis felicitati quam Cæſaris rebus favere videbant, tantam ſibi invidiam apud omnes conciliavit, maxime Pencuno ac Paſwalda hoſtili more direptis, ut jam iis in locis Cæſarea militia nihil flagitioſius deteriuſque haberetur, ipſique Provinciales, ubicunque poſſent, præſidia atque arces Suecis proderent. Torquatus tamen Regis conſilium de invadenda Megapoli odoratus, Duce Savellio qui iis partibus moderabatur auxilium ſubmiſit, quo ille confirmatus, Reckenitzam & Roſtochium inter, caſtra poſuit, ut Regem venientem aditu prohiberet: ſimul quo Roſtochium validiori præſidio firmaretur aſtu obtinuit, dimiſſo Laurentio Hoffkirchio cum ſexcentis peditibus, qui tranſitum peteret. Eo conceſſo urbs à tranſituris intercepta ac firmata eſt. Iamque Rex in eam expeditionem accinctus ad incolas Meckelenburgicos edictum præmiſerat, ut ad Ducum ſuorum obedientiam redirent, repudiato ſacramento quod VVallenſteinio dediſſent & offerebat ipſe operam ſuam, monebatque, ut ſe in ejiciendis injuſtis poſſeſſoribus juvarent, niſi id feciſſent extrema omnia minabatur. Sub finem Septembris Damgartam, ubi Reckenitza fluvius Pomeraniam à Megapoli diſterminat, pervenit. Ibi turrim in ipſo regionum divortio ſitam Cæſareani foſſa ac munimento circumdederant, ex iiſque Regios infeſtabant: turris, perruptis impetu munimentis invaditur, cæſi præſidiarii ad unum omnes, quique ſe in ſummitatem turris receperant, ex alto præcipites dati. Mox caſtellum cum Ponte Reckenitzæ impoſito deditum. Rebnitium deinde primum ingre-

1630. *Roſtochium præſidio firmatur à Savellio.*

1630. ingredientibus Megapolin oppidum pari Regis fortuna, corona intercipitur: cæſi gregarii omnes, præfecti magis ſpe lytri, quam miſericordia conſervati. Id Sueci non ſævitiam, ſed vindictam vocabant eorum quæ Cæſareani apud Paſwaleam in ſuos crudeliter deſignaviſſent. Rebanitii, Legatus Electoris Brandeburgici ad Regem venit, poſtulans ut Principi ſuo neutri belligerantium parti addicto eſſe liceret. Rex Legato reſpondit, ſe id beneficium Electori libenter conferre, ſed ne quid inde hoſtibus commodi adveniat. Itaque oportere, Cæſareanos omnes finibus ſuis expelli, ſtipendia, commeatum, hoſpitia negari, aut ſi id fieri non poſſit, tradenda ſibi eſſe loca non ſecus ac hoſti, quæ poſſidere ejus intereſſet: denique exercitui ipſius ea quæ Cæſareo, tribuenda. ita dimiſſo Legato, Rex cum jam intellexiſſet Roſtochium præſidio firmatum, neque caſtra Savelli adoriri vellet. Stralefundam revertit, cura Megapoleos Bannerio commendata. Hic Landgraviorum Haſſiæ legatus Hermannus VVolfius Regem convenit, expoſitiſque longo ordine injuriis damniſque quæ hoc bello Principes illi pertuliſſent, Reges fidem atque opem implorat. Ictumque mox fœdus certis conditionibus, quod anno inſequenti Spandaviæ, & dein VVerrenæ ab ipſis Landgraviis confirmatum eſt. Interim Colbergam quoque in ulteriore Pomerania ad mare ſitam, Rex per Sperreuterium obſideri juſſerat. Vrbs munita eſt imprimis, ac portu percelebris, eo magis conſervandæ ejus cura Torquatum inceſſerat; itaque menſe Novembri ſedecim Croatarum ſigna, & duo peditum millia eo ablegat cum tormentis aliquot, ut Sperreuterium obſidione depellerent, ſimulque arcerent, quas Rex è Boruſſia copias expectabat, & ut ſe Cniphuſio

Brandeburgicus petit neutralitatem

Haſſiæ Landgravii petunt à Rege auxilium.

Colberga obſeſſa à Regiis, cujus liberatio fruſtra tentatur.

ſio jungerent, juſſerat. Sed Hornius Sedinenſium caſtrorum præfectus animadverſo Cæſareorum conſilio, atque itinere, adſumpta firma manu laborantibus ſubſidio occurrit. Et Rex ipſe audito periculo, tum Boruſſicis copiis præmetuens, feſtinato itinere, Straleſunda. Griffenbergam advolat. Vbi rejectis jam Cæſareis, rei bene confectæ nuncium, Regi, Hornius & Cniphuſius retulere. Obſidio tamen virtute obſeſſorum ad anni inſequentis initium tolerata. 1630.

Cæſar & Electores ſcribunt Regi Sueciæ.

Interea dum jam pedem in Germania poſuiſſet Rex, à Cæſare & Electoribus literas Ratiſponæ accipit in hunc fere ſenſum ſcriptas. Cæſar conquerebatur ſine ulla belli denunciatione Regem Imperium armis invadere. Nam quas ipſe cum Straleſunda, ac cæteris Imperii Ordinibus controverſias haberet non magis ad Regem Sueciæ, quam res regni Sueciæ ad Cæſarem pertinere. In quo neuter alteri quicquam imperare aut præſcribere debeat; ſuos ad bellum apparatus ad Regis periculum non ſpectaſſe, ſed tantum ad quietem Imperii. Admonebat dein ne ſe rebus Imperii temere miſceret, ſed milite Germaniæ finibus educto, pacem coleret. Sin minus; ſe injuriam illam armis perſecuturum demonſtrat. Electores, addito jam literis ſuis Regio titulo, quod nuper eum omiſiſſent, nulla animi alienatione, aut honoris minuendi causâ factum excuſabant; ſed more & uſu apud ipſos, etiam cum aliis Regibus ſcriberent, conſueto: deinde cauſas belli elevabant, atque hortabantur ad pacem. Rex utriſque reſpondet. In Cæſaris literis dolebat, quod ad ſe tanquam Principem Imperii ſcriberet, qui nullum cum Imperio commercium haberet. In literis Electorum ægre ferebat, quod initio earum ſua ipſi nomina Regio nomini præpoſuiſſent, denique exaggeratis

Regis reſponſum.

late

1630. latè cauſis quas ſupra memoravimus æquitatem armorum ſuorum probare nitebatur: quorum nullus alius ſcopus ſit, niſi ſua ſociorumque ſecuritas, quæ ſi honeſtâ pace, & æquis conditionibus haberi poſſit, ſe protinus arma omiſſurum oſtendit. Cæterum nihil interim à promovendo bello ceſſatum, & Rex ſub anni finem Garcium ac Grifenhagam ex quibus Sedinenſes continuis excurſionibus petebantur, ſubigere inſtituit. Id eo facilius Regi fuit, quoniam Hannibal Schauenburgius in locum Torquati à Tillio ſuffectus, ingruente jam hyeme copias Cæſareas, inedia ac penuria rerum multum imminutas, reficiendi cauſa ex caſtris ad Garcium in vicina loca diſtribuerat, paucis præſidio relictis. Eo cognito Rex exercitum educit, & Griffenhagam vi adortus, diffugientibus præſidiariis, capit. Pauci qui reſtiterant cæſi, interque eos Ferdinandus de Capua, Neapolitanus loci Gubernator. Pari celeritate Garcium haud procul inde diſſitum, etſi pontem Oderæ impoſitum Cæſariani incenderant interceptum. Milites, quotquot ferrum evaſerant, Rex ſibi ſacramento adjunxit: maxima pars cum Duce Schauenburgico Landsbergam, aut Francofurtum ad Oderam evaſere.

Rex capit Grifenbagam, & Garcium.

Hi Regis primo ſui adventus anno intra Pomeraniam haud contemnendi progreſſus fuêre. Neque interim deſtitit in ipſis Germaniæ viſceribus per emiſſarios ſuos bellum meditari. Ad quod illum multi rerum novarum cupidi invitabant. Sed tum cæteris adhuc cunctantibus præcipua ſpes erat, in Chriſtiano Guilielmo Adminiſtratore Magdeburgenſi. Is annis ſuperioribus ob belli Danici ſocietatem à Cæſare proſcriptus, & metu ejus, deſertus magis à ſuis quam contemptus, ad nonnullos externos Principes & demum ad Regem Sueciæ profugerat

Turba Magdeburgenſes Chemnit. lib. 2.

Adminiſtrator Magdeburſis petit à Rege Suecia auxilium.

gerat Stocholmium, haud multo ante quam bellum, in Cæſarem decerneretur, ibi quanta cum injuria ditionibus ſuis pulſus eſſet exponendo, facile Regem permovit, ut illi auxilium promitteret. Igitur multa de Magdeburgenſium in ſe fide, & benevolentia præfatus, quam tamen metu Cæſaris nunc premerent, verſa autem fortuna oſtenſuri eſſent, petiit à Rege pro tribus equitum & decem peditum millibus pecuniam. Hunc ille exercitum clam hoſtibus conſcribere confidebat, & poſtquam Magdeburgum evaſiſſet, ſuis dein ſumptibus augendum alendumque, urbe ipſa & vicinis ditionibus in Regis verba prompte adigendis; idque ſibi eo facilius fore dicebat, quanto certius ſciret. Provincialium ſuorum in Cæſarem & ejus milites odium, quod eo excreviſſet ut nihil niſi author & vindex publici voti deſideraretur. Rex collaudato Adminiſtratoris conſilio negavit ſibi jam bellum in Germaniam adornanti tantum pecuniæ abundare, quo poſtulatis ejus ſatisfieret. Ne tamen vacuum dimitteret, poteſtatem fecit, ut ab argentariis, mercatoribuſq; quantam ubique poſſet, in nomen ac fidem ſuam, pecuniam mutuam ſumeret. Interim vero, preſſo ad tempus odio; Cæſarem ſimulatione pœnitentiæ; & veniæ petitione, donec matura ad erumpendum res eſſet, deluderet. Sed ille moræ omnis impatiens, & conſiliorum ſuorũ præproperus executor, tentatis prius per ſecretarium ſuum Magdeburgenſium animis; comitatus Ioanne Stalmonno quem illi Rex adjunxerat, & paucis aliis, ſexto Calendas Auguſti Magdeburgum ignoratus ingreditur. Ibi paucos dies rei cum Magiſtratu componendæ moratus, tandem Calendis Auguſti proſequente Magiſtratu in ſummam Baſilicam progreditur; ibique læto omnium ſtrepitu receptus eſt.

1630.

Venit Magdaburgum Chemnit.

1636. eſt. Poſt meridiem in Magna Civium frequentia, fœdus cum Rege Sueciæ ictum. Mox edictum ad omnes Archiepiſcopatus incolas publicari, eoſque in armis ſibi præſto eſſe jubet, Cæſarianos hoſtes denunciat, & tanquam latrones ac Populatores finibus ſuis ejiciendos decernit. Eo ſuam ipſe & Regis Sueciæ operam pollicetur, atque hanc unicam reditus ſui cauſam exponit, ut provinciis, ex quibus per injuriam pulſus ſit, reſtitutus, fidos ſibi ſubditos, in priſtinam libertatem aſſerat. Igitur delectus pro ſe ac Rege Sueciæ inſtituit; acceptaque aliqua militum manu à Magiſtratu, cum jam omnia in urbe compoſuiſſet, Hallam intercipere aggreſſus eſt. Cives plerique favebant Adminiſtratori. Itaque ab iis per portam Salariam intromiſſus, Cæſareis ſe in arcem Mauritianam recipientibus, hanc quoque obſidere pergit. Dirutæ mox circa arcem aliquot domus, & tormenta admoveri juſſa: Sed irrito eventu; nam Cæſareani contractis ſubito copiis quæ in vicinia erant: majore vi ſociis auxilio ſuperveniunt; quarum adventu cognito Adminiſtrator infecta re deſertaque urbe, quam ſine caſtro retinere non poterat, Magdeburgum revertitur. Multo felicius Nicolaus Bockius tribunus Magdeburgentium arcem Mansfeldiam ſub idem tempus intercepit, hoc dolo uſus Carros aliquot militibus armatis oneraverat, quibus tegendis ſaccos ſtramine plenos quaſi frumentum veherent, ſuperne injecerat, aurigæ ipſi mentito habitu milites erant, jam ante locorum gnari. Ita deluſis excubitoribus portas ingreſſus, ſtationes vigilum invadit, mox dato ſigno qui in proximo latebant, auxilio accurrunt, atque arcem capiunt. Crebræ exinde velitationes inter Cæſareanos & Magdeburgenſes commiſſæ, dum

Halam intercipit, & deſerit.

Mauritzburg.

P. 1. pag. 214.

IVLIVS MAZARINVS
S.R.E. CARDINALIS CHRISTIANISSIMI
Regis Conſiliarius et miniſter Status ſuprem. etc.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

dum illi novos delectus & diribitoria disjicere, hi illos tota ditione exigere, ac finibus ſuis propellere ſatagunt. 1630.

Succeſſus Magdeburgenſium improſperi.

Sed plerumque fortuna æquior Cæſareanis erat, ſeu quia numero militum ſuperabant, ſeu quod Adminiſtrator temere nimis ac præfeſtinanter omnia agebat, contra quam ipſi Rex Sueciæ monſtraverat, dum univerſa ſimul, ac totius ditionis recuperationem uno eodemque tempore aggreditur, nequaquam adhuc ſufficienti militum numero ad id inſtructus. Ex quo factum ut diſperſæ hinc inde ipſius copiæ facilius diſſiparentur, & vulgus civium Provincialiumque rebus non admodum ad votum ſuccedentibus multum de amore in ipſum ac Regem remitterent. Adminiſtrator quidem culpam à ſe derivando, moram ſucceſſuum in Regem conferebat, quod is promiſſa auxilia non ſubmitteret. Sed Rex rebus ſuis firmandis in Pomerania intentus, nequaquam è ratione belli ducebat, ſpe certa ac manifeſta omiſſa, ad ancipitia Magdeburgum accurrere, quo non modo præſens inceptum, ſed etiam ea quæ jam aſpirante fortuna, præparaverat, in apertum diſcrimen conjiceret. Satius fore arbitratus paulatim promovere belli molem dum nihil à tergo hoſtile relinqueretur.

Regis cura in juvando Magdeburgo mittit eo Falkenbergium.

Ne tamen cœptas apud Magdeburgum res, quas egregie progredi, ſua plurimum intererat, plane deſereret, Theodorum Falckenbergium tribunum, & Aulæ ſuæ Præfectum eo ablegat, ex cujus dein conſilio bellum adminiſtraretur, data eidem poteſtate Regis nomine cum quibuſvis Imperii Principibus, tractandi, copiaſque quantas poſſet colligendi. Falckenbergius Hamburgo Magdeburgum mutato habitu profectus, feliciter advenit, addiditque animum plebi ac magiſtratui, ut meliori poſthac cura in bellum incumberent.

Inter

Digitized by Google

1630. Inter hæc Papenheimius turbis Magdeburgicis intentus delectus Suedicos in Ducatu Lauenburgico in tempore oppreſſit. Author eorum Franciſcus Carolus Dux Lauenburgius fuit, qui collectas aliquot circa Hamburgum & Lubeccam pro Rege Sueciæ copias, diſtribuerat per oppida Boitzenburgum Lauenburgum, & Neuhuſium ad Albim ſita. Cognito autem adventu Pappenheimii, qui ſibi Reinackerum tribunum cum Legione in Friſia recens conſcripta adjunxerat, ſolo Neuhuſio, præſidio firmato, cum cæteris copiis Ratzenburgum decem milliaribus Lubecca diſtans contendit. Tanta feſtinatio Papenheimii fuit nocte ac die iter accelerantis ut caſtra circa Ratzenburgum metaretur, prius pene quam adeſſe eum quiſpiam intelligeret. Simul Reinackerus præſidium Neuhuſio ejecerat. Erat in arce Ratzenburgica Auguſtus, Franciſci Caroli frater, qui nihil contra Cæſarem moliri auſus, excluſo fratre Papenheimium admiſit. Oppidum Ratzenburgi in quo Franciſcus Carolus cum copiis erat, lacu pene totum cingitur, & hinc ſublicio ponte, trecentos paſſus longo, aditur. illinc arce exigua, ſed munita ſatis protegitur. igitur Papenheimius Reinackero ad pontis cuſtodiam poſito, ipſe aditum arcis obſervat. Ita Dux in medio deprehenſus, poſtquam fruſtra navigio evadere tentaſſet, cum copiis captus, atque apud Viſurgim honorata cuſtodia aſſervatus eſt. Sub anni finem mille equites pediteſve Magdeburgo emiſſi Neoaluenſlebiam, haud procul inde diſſitam, vi ſubita cepere, trucidatis quicquid Cæſareanorum occurrebat. Non diu id illis gaudium permanſit. Vrbs ſtatim à Cæſareanis obſeſſa, & præſidiarii pudendis legibus ad deditionē compulſi. Ductoribus eorum indulgentia Papenheimii con-

Delectus Suedici apud Albim turbantur capto Duce Lauenburgico.

Neoaluenſlebia capta.

conceſſum ut impedimenta ſua ſecum auferrent. Exin Cæſareanis circa urbem omnia occupantibus arctior indies res Magdeburgenſibus fieri cœpit, & paulatim obſidioni initium eminus factum, quæ anno inſequenti ſummis utrinque viribus continuata, urbi tandem exitio fuit, uti ibi memorabitur. 1630.

Cæterum Cæſar & ſi imminens à Sueco bellum haud perinde uti par erat expaveſceret, ſeu magnitudine animi, ſeu rerum hactenus geſtarum felicitate, ac demum cauſæ ipſius juſtitia confiſus, non de augendo ſed minuendo exercitu cogitans; tamen ut Principum poſtulatis ſatisfaceret, Legionibus aliquot miſſionem dedit. Cæteris dein quas retinere cogitabat Ioannem Tillium præpoſuit, ſimul certas leges ac ſtipendia definiens, quibus miles contentus nullo poſt hac prætextu rapinas ac populationes ſuas convelaret. Simul ejus, quem in Italia alebat, exercitus, confecta jam pace, Aldringerio reducendi negotium datum, porro cum quotidie periculum gliſceret, Electores quoq; & Principes Catholicos admonuit, ut ſibi Imperioque proſpicerent, collatis in commune viribus, neque Rex Sueciæ magis ſolicitudinem Cæſari injecerat, quam Saxonis & Brandeburgici Electorum, cæterorumque Proteſtantium continuæ querimoniæ quibus reſtitutionem bonorum Eccleſiaſticorum inſtantiſſimè deprecabantur, jamque ad id conventum edixerant Lipſiam, qui quorſum evaderet, tam propinquo hoſte, haud vane metuebat. Neque inter ipſos Catholicos deerant, qui remittendum aliquid de rigore Edicti ejus cenſerent, aut ſaltem in æquiora tempora differendum. Hactenus quidē invicta Cæſaris arma fuiſſe, ſed contra ſingulos, nunc commotis omniū patrimoniis, univerſos ſimul inſurgere, eo majore audacia quo pro- *Varii ſermones de hoc bello.*

1630. pinquior Rex ſit, viribus victoriiſque adverſus Polonos clarus, quique ſe vindicem libertatis Germanicæ, & hoſtem Cæſaris non obſcurè profiteatur. Si cum eo omne Proteſtantium nomen arma conjungat, haud dubie bellum omnibus quæ præceſſerint longe graviſſimum imminere. Vno infelici prælio plus periturum, quam per tot retro victorias partum ſit. At contra alii fortunæ, viribus, & cauſæ Cæſaris omnia tribuentes inſiſtendum ceptis affirmabant Vniverſam Germaniam armis & fama Cæſaris obtineri. Bellum quod à Proteſtantibus timeatur, numero & nominibus conſpirantium magnum, viribus elumbe, invalidumque, & exhauſtis late provinciis haud diuturnum fore. Nec timendum magnopere Sueciæ Regem, qui adhuc intra Pomeraniam paratis exercitibus in ipſo belli conatu opprimi poſſit. Pro patrimonio Eccleſiæ, pro majeſtate Legum Imperii bellum geri. Nihil his cauſis honeſtius, nihil juſtius eſſe. Addebantur fructus victoriarum ampliſſimi, tot Epiſcopatus, tot opulenta ſacerdotia per vim atque injuriam ſuperioribus annis contra ſanctiones Imperii Catholicis erepta. Denique hoc bello confecto neminem amplius fore, qui juſtiſſimæ voluntati poſſit aut audeat reſiſtere.

Hollandi occupant Fernambucum. Piaſecius Pax inter. Reges Hiſp. & Angliæ.

In Belgio hoc anno Hiſpanos ac Hollandos inter nihil memorabile actum, plane quaſi trans Oceanum, atque alterum in orbem omnis belli meditatio navigaſſet, nam Hollandica claſſis Fernambucum præcipuum Braſiliæ portum ex inopinato aggreſſa poſt brevem oppugnationem, vi cepit, & mox novis operibus communite inſtituit. Non multo poſt pax inter Hiſpaniæ & Angliæ Reges his conditionibus ſtabilita. Vt commercia utrinque eſſent libera, & portuum uſus tam Hiſpanis in Anglia, quam

Anglis

Anglis in Hiſpania pateret. Tum nil quid quod Hollandorum eſſet, Rex ſuis navibus in Hiſpaniam deportari permitteret. Inter hæc Maria Regis Hiſpaniæ ſoror jam pridem matrimonio Ferdinandi Regis Vngariæ deſtinata, iter ex Hiſpania Viennam intendit. Adulto vere Barcinone ſolvens Neapolim conceſſit, ubi menſes aliquot commorata, dum ad terreſtre iter inſtruitur Lauretum inde, omiſſa Roma petiit. Accepta ibi à Thadæo Barberino nomine Pontificis Regio ſplendore, & pretioſiſſimis muneribus cumulata Anconam perrexit. Inde duodecim Venetæ triremes Tergeſtum avexere. Atque ibi ab Archiduce Leopoldo exceptæ, & Viennam deducta, ſequentis anni initio, ſollenni pompa matrimonium contraxit, copulante Cardinale Dieterichſteinio, Cæſare & Auguſta præſentibus. Deceſſit ex hac vita hoc anno Melchior Cleſelius Cardinalis atque Epiſcopus Viennenſis, anno ætatis ſeptuageſimo ſeptimo; apud Rodulphum & Matthiam Cæſares intima amicitia potentiſſimus, à Ferdinando rerum potito, ab aula remotus, ac denuo paulo ante mortem revocatus, ut nihil tamen publici muneris attingeret. Joannes dein Anholdinus, & Remboldus Colaltonius Comites, ac diu copiarum Cæſaris præfecti mortem obiere. 1630.

Matrimonium, Regis Vngariæ cum Mariâ Hiſpanâ.

Trieſt.

Mors Cleſelii Colalti & Anholdi comitum.

Poloniam per inducias Suedicas hoc anno quietam ſeditio militaris inceſſit. Id veritus Conjecpolſius exercitum qui in Boruſſia fuerat per diverſa & longinqua hoſpitia diſtribuit, quo minus audaciam & conſilia conferrent. Forte aliqui eorum per Kijovienſem tractum diſpoſiti fuerant, quæ eſt ſedes Coſaccorum præcipua. Id illi ad opprimendos ſe factum rati, tum ſua ab aliis invadi indignantes, tumultum cient, Præfectumque ſuum Hrickonem quaſi cum Regiis in ſuam perniciem conceſſiſſet,

Res Polonica, ſeditio militaris. I.

Coſaccorum.

ſet,

1630. ſet, trucidant. Cohortes inde facto impetu adgrediuntur & cæſis aliquibus reliquos in fugam conjiciunt, impedimentis eorum direptis. Mox ubi venire adverſus ſe Conjecpolſium cum omnibus Boruſſicis copiis intelligunt, novum ſibi ducem, Taraſium creant, trajectoque Boriſtene apud Pereslaviam poſitis caſtris conſiſtunt, haud dubiam ſeceſſionem molientes. Multa ibi inter ipſos & Conjecpolſium prælia intercedunt, majori quam in Boruſſia Nobilium Polonorum cæde, quorum ſupra trecentos conſtat cecidiſſe. Tandem malo domiti, dedunt ſe Conjecpolſio, ea conditione ut authores tumultus ad proxima comitia mitterentur, Regis arbitrio puniendi, & novum à ſe Ducem acciperent, cujus dicto audientes eſſent. Ita incompoſitum illud militiæ vulgus ſedatum. Neque tamen diuturna quies. Boruſſicæ copiæ hac occaſione congregatæ, cum inter ſe liberius conſilia communicaſſent, inito tandem fœdere, & electo Duce Iatoſio VViliniskio, non modo, ſtipendia præterita, ſed etiam reſtitutionem damnorum hac expeditione acceptorum, imperioſius à Republica efflagitare cæperunt. Ea ſeditio, quia juſtior & potentior videbatur, magis formidata. Igitur Rex tum ex proprio Reginæ peculio, tum fide publica, aut alias unde poterat, pecuniam mutuatus, ſtipendia perſolvit. Eorum feſtinata repreſentatione miles quievit, damnorum repetitione primum ſepoſita, poſt & neglecta. VVallenſteinius quoque pro Arnhemiano exercitu, quem anno ſuperiore Polonis auxilio ſubmiſerat, acrius multo & importunius, ſatisfactionem per literas expoſtulans, ad proxima comitia rejicitur. Monito interim VVallenſteinio, quoties & quantas copias Rex Cæſari diverſis temporibus ſubſidio miſiſſet. Obiere

2. Copiarum Boruſsicarũ ob non ſoluta ſtipenda.

per

per idem tempus in Polonia Euſtachius Volovicius, & Martinus Siovius, hic Cracovienſis, ille Vilnenſis, Epiſcopus, tum Stephanus Chmielecius Palatinus Kijovienſis, nuper Coſaccorum dux multiſque & inſignibus victoriis clarus. Tradunt rerum Polonicarum ſcriptores neminem ſua ætate militari gloriâ parem habuiſſe, quique primum docuerit, Tartaros fugiendo pugnare adſuetos, ſuperari poſſe, quos ille ſemper numero minor pudendis cladibus ſæpe obtriverit, quarum partem ſupra attigimus. 1630. *Piaſ. circa hoc anno Lotich. lib. 27.*

Ineunte anno trigeſimo primo tametſi hyems ſæviebat, non ideo munia belli intermittebat Rex Guſtavus, nam menſe Ianuario inito fœdere cum Rege Galliæ (ut eoſdem hoſtes amicoſque haberent, & ille quidem arma, hic pecuniam conferret:) promovere porro molem belli in Marchiam cæpit, obſeſſa eminus, Landtsberga. Hæc ad VVartam fluvium ſita eſt, qui è Polonia ortus VVortam & Poſnam Poloniæ urbes præterfluens, & dein Lansbergam, haud procul Cuſtrino in Oderam labitur. Oppidum prævalidum etiam numeroſo præſidio tenebatur, ex iis maxime qui Garcio & Grifenhaga nuper expulſi eo confugerant. Neque id Regem abſterruit. Quare omnibus ad futuram obſidionem neceſſariis apud Landspergam diſpoſitis, ipſe cum reliquo exercitu Sedinum, atque inde Megapolim verſus conceſſit, Calendis Februarii potitus Neobrandenburgo, quod Franciſcus Marazinus cum ſexcentis obtinebat. Secutæ continuo arcem minores, Clempenoa, Treptoa, Loitzium, aliæque, præſidiariis plerunque audito Regis adventu in loca munitiora diffugientibus. Inde Rex eodem adhuc menſe cum Cniphuſio Dominum aggreſſus triduo cœpit. Oppidum loci natura mu- 1631. *Res Suedica in Germania. Chemn. lib. 3.*

1630. nitum imprimis, quippe ubi Tollenſæa & Trebela parvi amnes in Panum influunt. Inerat Dux Savellius cum duabus Legionibus. Sed felicitas Regis, & quod circumjectas paludes foveaſque vis frigoris conſtipaſſet, ad deditionem coegit obſeſſos. Quas quoniam cupiditati Regis propere ſatisfactum honoratas impetravere. Egreſſi cum armis, ac concinentibus tubis, impedimentiſque & duobus tormentis majoribus. Dux Savellius, cæterique præfecti promittere coacti ſunt intra trimeſtre, ſe contra Regem arma non laturos. Vrbem illam horreum, ac ſedem belli delegerat Savellius. Eo plus commeatuum & inſtrumenti bellici repertum. Majore damno & ſi minore infamia ſub finem Februarii Colberga deditur, quinque pene menſium obſidionem perpeſſa. Iamque in Pomerania præter unicam Grypswaldiam omnia in Regis proteſtate erant. Ejus obſidio Ioanni Bannerio ſupremo Regis Legato ac dein Achatio Torrio demandata, in adultam uſque æſtatem continuata eſt. Tandem cum loci Gubernator Franciſcus Ludovicus Ferruſius cecidiſſet, in Suecorum poteſtatem pervenit. Præſidiarii liberum inde abitum Roſtochium uſque pacti, quæſito prætextu uti & alibi factum fuerat, ad ſigna Suedica tranſgredi coacti ſunt. Quidam non inviti ſeu ſocietate Religionis, ſeu novæ fortunæ illecebris pellecti. Ex quibus incrementis exercitus Suecorum non parum ſtabilitus. At Tillius cognito Regis progreſſu in Pomerania media hieme cum tribus peditum, & una Equitum Legionibus Francofurtum ad Oderam pervenit. Ibi luſtrato exercitu duodecim fere millia reperit, partim Francofurti, partim Lansbergæ & per vicinas arces diſperſa. Itaque ſua præſentia confirmatis militum animis, quos novi hoſtis felicitas non

Tillii conatus adverſus Regem.

modice

P. 1. pag. 222.

IOANNES BANNIER
SVEDICÆ PER GERMANIAM
Militiæ Campi Mareſcallus Generalis.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

LEONARDVS TORSTENSOHN
SVEDICÆ PER GERMANIAM MILITIÆ
Campi Mareſcallus Generalis.

modicè perculerat, uti ad officia promptiores haberet partem ſtipendiorum perſolvit. Tum adſumpta valida manu Pomeraniam verſus ad inſpiciendos Regis conatus iter intendit. Et Neobrandenburgum quod Sueci paulo ante ceperant, vi recuperat magna parte præſidii cæsâ, & capto Cniphuſio, quem Rex cum duabus Legionibus urbi impoſuerat. Cæterum oppugnationem hoſtilium caſtrorum, quæ Rex apud Suetam Oderæ tranſitum loco munito metaverat, non auſus moliri, quod numero viribuſque erat inferior, deſerto Neobrandenburgo, & depoſitis munitionibus Francofurtum regreditur. Ibi re militari quantum licuit proviſa, ad ſubigendum Magdeburgum ubi Papenheimium reliquerat, contendit: Satius ratus nihil hoſtile à tergo relinquere, priuſquam Regem Sueciæ cum omnibus copiis, quas ex toto Imperio in Saxoniam convenire juſſerat, adoriretur. At Rex cognito Tillii diſceſſu, propere caſtra apud Suetam movit, tormenta & pontes adverſo Odera navibus advehens, reliquo exercitu per utramque fluminis ripam bipartito recta Francofurtum ducit, appulitque eo poſtridiæ Calendarum Aprilis, cum pridie Baro Tiefenbachius à Tillio ſubmiſſus ſumma cum poteſtate adveniſſet. Inerat urbi præſidium juſto penè exercitui par, neque quicquam ad parandam defenſionem deerat. Nihilo ſecius Rex ſpe potiundi ductus, exercitum admovit, erectoque tumultuario aggere, in eum duodecim majora tormenta inducit, adverſus Portam Gubenenſem. Qua facile everberata, per ruinas aggreſſionem fieri imperat. Ibi acræ certamen committitur, aderatque Rex ipſe, hortator, & immixtus pugnantibus. Vergente autem in occaſum ſole, ſuperſedere labore, ac receptui ſignum dare conſtituerat, cum An-

1630.

Recuperat Neobrandenburgum.

Redit ad obſidionem Magdeburgenſem.

Rex expugnat Francofurtum ad Oderam.

1631. dreas Anerius, ſubcenturio ex Miſnia oriundus cum ſclopetariis nonnullis in vallum evadit deturbatis ſubito pavore Cæſareanis, ea occaſione incenſus Rex cæteris Anerii exemplum oſtendit, jubetque præeuntem ſequi: Ita redintegrata rurſum pugna Cæſareani pelluntur, atque una hoſtes irruptionem in urbem faciunt. Fit magna utrimque & promiſcua cædes, neque ulli primo impetu parcitum, neque auditum, & ſi bis pulſato tympano, deditio offerretur. Tum vero per averſam inde portam, & Pontem Oderæ impoſitum ſe Cæſareani ejiciunt, inter quos Schauenburgius & Tiefenbachius ipſi cum parte impedimentorum in Sileſiam evaſere, corrupto poſt ſe quantum licuit ponte, ne hoſtis inſequi poſſet. Mille & ſexcenti cecidere, maximeque viæ quæ ad pontem ducebant cadaveribus replebantur. Pauci, dum per Pontem fugam moliuntur, conatu nitentium deturbati undis periere. Vrbs inſignis opulentiæ, & prænobile iis locis emporium, militi in prædam conceſſa. Sed quicquid apparatus bellici, ac publicæ annonæ fuit, Regi ceſſit. Octingenti tamen ex omni numero capti, inter quos Sparrius, Morvallius, & Butlerus fuere. Magno ſenſu Tillius cum auxilio ſerius accurrens, hanc urbis cladem accepit. Quippe quam ducendi in Regem belli, atque inter Pomeraniam continendi ſedem deſtinaverat. Igitur mox ad obſidendum ſummis viribus Magdeburgum revertit, priuſquam Rex cum iis vires conjungeret. At ille his quæ cœperat, firmandis intentus Francofurto ad Proteſtantes Lipſiæ congregatos literas dat, expoſitaque victoria, hortatur ut ſe libertatis & Religionis Germanicæ vindicem ſequantur, vireſque & arma intrepide conjungant. Simul Magdeburgenſes uti obſidionem fortiter ferant, exſtimulat,

Numerus cæſorum, captorum.

Rex ſcribit ad conventum Lipſienenſem.

lat,

lat, ſpondetque ſe in tempore affuturum. Sibi bimeſtri adhuc ſpacio opus eſſe, quo parta communiat, copiaſque in eam liberationem neceſſarias colligat. Ita relicto Francofurto cum parte copiarum Landsbergam haud procul inde diſtantem petit. Reſiſtere initio Cæſareani acriter, ſed Cratzio præfecto in eruptione interempto, mox aliis trecentis captis, ſimul Francofurtenſium recenti exemplo territi honeſtis urbem conditionibus dedidere. Omneſq; inde cum ſarcinis, & quatuor tormentis Glogoviam deducti ſunt. 1631.

Magna interim ſolicitudo Cæſarem, & Electores Catholicos ſubiit, quorſum conventus Principum Proteſtantium apud Lipſiam erumperet, quem Elector Saxoniæ reliquorum nomine in menſem Februarium edixerat. Convenere frequentes Ioannes Georgius Saxoniæ, & Georgius Gulielmus Brandenburgi Electores, Chriſtianus Brandenburgicus, Marchio Byruthinus, Ioannes Philippus Dux Altenburgicus: Guilielmus & Bernardus. Duces Vinarienſes: Ioannes Caſimirus Dux Coburgicus: Auguſtus Dux Palatinus Sulzbacenſis: Guilielmus Landgravius Haſſiæ: Fridericus Marchio Badenſis: Auguſtus Princeps Anhaltinus: Legatos miſerant Archiepiſcopus Bremenſis, Duces Brunſvicenſes, Luneburgici, Megapolitani, Marchiones Onolsbacenſes, & Abbatiſſa Quedlenburgica. Circulorum item Suevici & Franconici Proceres, adhæc Comites Mansfeldici, Solmenſes, Stolbergici, VValdeccenſes, Lippiaci, & Svvartzenburgici, cum Reuſteniis & Schoënbergiis dynaſtis. Denique civitates Argentina, Noriberga, Francofurtum, Lubecca, Brema, Brunſvigia, Hildeſium, Nordehuſa, Mulhuſa & Auguſta Vindelicorum, Sub initium conventus, Electoris Saxoniæ

Conventus & confœderatio nova Proteſtantiũ Lipſiæ inita. Lotich. lib. 34.

1631. aulicus Concionator, Mathias Hoe, vir facundus, ſuper illa Pſalmi 28. verba concionem ad Proceres habuit: *Deus, quis ſimilis erit tibi? ne taceas, neque compeſcaris Deus. Quoniam ecce inimici tui ſonuerunt; & qui oderunt te, extulerunt caput. Super populum tuum malignaverunt conſilium; & cogitaverunt adverſus ſanctos Dixerunt. Venite & diſperdamus eos, &c.*

Præcipua capita deliberationum. Quæ oratio cum in Catholicos collimare, & claſſicum canere videretur, ab iis dein refutata eſt. Cæterum deliberationum in hoc conventu capita præcipua hæc fuere. Primum quæ tranſactio cum Catholicis, (cui rei ſingularem conventum Francofurtum ad mœnum indictum fuiſſe, ſupra recenſuimus) in reſtitutione bonorum Eccleſiaſticorum ineunda. Deinde ſi neque Cæſar de rigore edicti, neque illi de repetitione bonorum quicquam vellent remittere, qua ratione eorum conatibus obſiſtendum. Denique quomodo Cæſareus miles, eorum provinciis cum omni bellorum injuria, contra Leges Imperii & pacta Cæſarea, multos jam annos incumbens, inde deduci, & vexatis ditionibus pax & libertas priſtina reſtitui poſſit. Super his capitibus poſtquam aliquamdiu conſultatum eſſet. Tandem communi omnium conſenſu decernitur. Obeundum eſſe conventum, quemcunque Catholici, amicæ partium tranſactioni præfigerent, ſed prius rogato Cæſare ut ſuſpenſa Edicta executione, Auguſtam quoque urbem in Religionis libertatem reſtitueret. Exercitum ex provinciis eorum deduceret, nulla deinceps hoſpitia, hiberna, itinera pro ſuo arbitratu in ipſorum ditionibus diſponeret. Quæ res cum ſine armis obtineri non poſſit, juxta Leges Imperii, pro cujuſq; Circuli conſuetudine, militem ſcribendum pro naturali tantum, & omni jure licita, defenſio-

Receſſus conventus Lipſienſis.

fenſione. Quo toleratas hactenus militum injurias velut freno compeſcant, & prædones patriæ ſuæ finibus procul arceant. Id requirere curam populi, cui protegendo à Deo optimo maximo impoſiti ſint. Ictum deinde fœdus de mutuo inter ſe auxilio, & deſignati ex omni numero pauci, qui reliquorum nomine rem totam dirigerent. Simul ſtatutum quantum quiſque in medium conferret. Ita initio Aprilis diſſoluto conventu, Saxo Cæſarem & Electores Catholicos de omnibus quæ acta erant prolixe admonuit, conteſtatus ad nullius perniciem, ſed ſuam tantum ſociorumque ſalutem, ac pacem provinciarum pertinere. Additæ ad Cæſarem preces, quantæ alias unquam, quæſito verborum pondere, ut novis Procerum Imperii diſcordiis obviam iret, ac tantam Authoritatem ſuam eſſe pateretur, quantam Imperii libertas, ac publica pax permitteret. Mox per omnes Proteſtantium provincias inſtituti delectus, ac miles ſcribi cœptus, maxime à Saxone & Brandeburgico qui cæteris potentiores erant. Non omiſit interim rerum ſuarum ſatagere Rex Guſtavus dimiſſis privatim Legatis Lipſiam qui conceptæ Ordinum indignationi adverſus Cæſarem ſtimulos adderent. Singuloſque ſed imprimis Saxonem animarent cujus in hanc vel illam partem propenſio maximum rebus momentum adjicere poterat. Videbaturque is ſuo exemplo & authoritate reliquos facile attractaturus. Porro Rex Legatis ſuis tres tractandi modos præſcripſerat. Primus, iſque cupientiſſimus Regi erat, ut Proteſtantes ſecum palam arma conjungerent, vireſque & conſilia ſociarent, pro communi Religionis & Imperii libertate. Si eo induci non poſſent, propterea quod id contra Leges Imperii eſſe exiſtimarent, ut tamen exercitum finium

1631.

Intimatur Cæſari per Saxonem.

Suecus miſcet ſe conventui Lipſienſi.

Inſtructio Legatorum Suedicorum.

1631. nium tutandorum cauſa conſcriberent, & ſe pro eorum cauſa pugnantem certa quot menſibus pecuniæ ſumma clam juvarent, permiſſo etiam libero tranſitu, annona, pabulo, ac ubi neceſſitas urgeret receptu in urbes ac munimenta, Quod ſi tamen neque id allubeſceret, ut ſeorſim privata cum ſingulis fœdera concinnarent, Hæc

Effectus. præcipue Legatis ſuis Rex commendaverat. Qui quantum apud ſingulos effecerint, enumerare non habeo. Satis conſtat amicitiam Suedicam à pluribus ambitioſe quæſitam, ſed quo minus in ſocietatem belli tranſiretur, nihil qua Ducem ac tempus defuiſſe. Terrebat enim potentia Cæſaris, & parati per Imperium vigenteſque exercitus. Itaque à Saxone, in quem aliquorum oculi conjecti erant, nihil tunc quidem impetrari potuit. Qui ita cum Legatis Suedicis egit, ut ſe & amicum Regis, nec tamen hoſtem Cæſaris profiteretur, uſitato in ejuſmodi caſibus exemplo, ne ſibi Regii auxilii ſpem, ſi aliquando opus foret, præcideret, & Cæſarem non offenderet, niſi extrema neceſſitate adactus. De pecuniis Regi ſubminiſtrandis nihil etiam peractum. Permiſis tamen ut Magdeburgenſibus jam in obſidione graviter laborantibus commeatus, & pulvis nitratus per ſuas provincias adveheretur. Vt autem pro Magdeburgi liberatione arma cum Rege conjungeret, & ſi Rex id ſumme expeteret, & Civitas literis legationibuſque enixe flagitaret induci non potuit. Ita tum quidem Magdeburgum in Tillii poteſtatem venit. De cujus miſerabili excidio quoniam multi ſcripſere tragice magis quam hiſtorice; ego pro inſtituta brevitate, rem omnem paucis complectar, ſecutus fidem eorum qui rebus geſtis magnam partem interfuere.

Tillius

Tillius ex Megapoli, ut ſupra diximus, reverſus, cum nullis admonitionibus Magdeburgenſes ad obſequium Cæſaris reverſuros ſpes eſſet, inita palam cum Rege Seciæ ſocietate, & accepto in urbem Adminiſtratore, quem Cæſar ſuperioribus annis proſcripſerat, omni ope ad obſidendam urbem, & domandam malo contumaciam animum intendit. Itaque menſe Aprili expugnatis munitionibus, caſtelliſque quæ remorando hoſti ab urbe certis ſpaciis abjuncta extruxerant, mœnia & turres quatere tormentis cœpit. Sudenburgum & Neoſtadium duo ſuburbia ut vires omnes in urbem contraherent, incenſa deſeruerant oppidani, Hic ſtatim partem copiarum Tillius immiſit, & paulatim ad ipſas urbis foſſas pervenit, Interim diu noctuque jaculationibus urbs impetitur. Sed nihil his oppidanorum contumacia mitigata, quin continuis eruptionibus, per cæcas & hoſtibus ignotas latebras ſubito emergentes multa Cæſareanis minuta damna inferebant. Igitur Tillius cum ſatis patientiæ ſuæ illuſum eſſe exiſtimaret, neque quicquam aut benevolis cohortationibus, aut vicinitate diſcriminis permoveri oppidanos cerneret, Simul metuens ne Rex promiſſum auxilium non ultra differret, ac partam prope victoriam è manibus eriperet. Statuit extrema experiri, & urbem cum omnibus copiis invadere. Quod tamen priuſquam faceret, mittit in urbem nuncium cum ternis literis ad Adminiſtratorē, Magiſtratum, & Falckenbergium, quoniam res eo loci eſſet. eriperent ſe propinquo excidio maturata deditione. Ad ea Tillio reſponſum, permitteret legatos ex urbe mitti ad Saxonem & Brandeburgicum Electores, atque ad urbes Hanſeaticas, ſuper deditione acturos. Negavit illius tam longinquæ tractationis ſpacium aut

1631. Obſidio & excidiū Magdeburgi.

Tillii litera ad Magdeburgenſes.

1631. locum ſupereſſe. Itaque miſſus eſt alter iſque ultimus fuit, cum iiſdem fere mandatis. Dederent urbem, dum eſſet gratiæ locus. Sin pergerent obſtinare animos, & excidium urbis inexcuſabili pervicacia accerſere, teſtari ſe Deum immortalem, & omnes poſteros, immunem ſe fore à culpa eorum, quæ ipſis dira atque atrocia eventura præviderer. Is nuncius in tertium uſque diem detentus eſt. Interim tota urbs, in armis eſſe, & duplicatis ſtationibus quicquid armis ferendis erat excubare. Tillius cum poſtridie reſponſum fruſtra expectaſſet, ſub veſperum convocato militari ſenatu cum omnes invadendam urbem cenſuiſſent, Ordinem aggreſſionis conſtituit, Pappenheimio cum Gronsfeldica VVangeleriana & Savellica Legionibus Neoſtadium attributum. Adolphus Holſatiæ Dux, opus cornutum Crockenſi portæ objacens, juſſus impetere. VVolffgango Comiti Mansfeldiæ, Hiedeccum, & tribus Cæſareis Legionibus munimentum quod trans pontem obſeſſi adhuc obtinebant, aſſignatum eſt. Tempus aggreſſionis inſequentis diei auroram cum majoribus tormentis ſignum datum eſſet, conſtituit. Poſtquam diluxit, Duces iterum in concilium evocati ſunt, & res in deliberationem revocata. Cumque omnes in propoſito perſiſterent. Tillius ſingulos cohortatus ad ſuas copias dimittit, & mox ſignum invaſionis dari jubet. Erat circiter ſeptimam matutinam, & civium pars nocturnis vigiliis fatigata, domum ad curanda corpora conceſſerat. Militum plerique in ſtationibus quieſcebant. Adminiſtrator, & Falckenbergius in ſenatu cum primoribus deliberant de reſponſo cum quo nuncium remitterent. Interim à deſignatis partibus urbs invaditur. Primus Pappenheimius cum ſuis apud Neoſtadium vallo potius eſt, cum pro-

Ordo aggreſſionis.

Urbs expugnatur.

provolans è Curia Falckenbergius cum globo militum civiumque occurrit. Hic enim vero atrox pugna, his pro ſalute & patria illis pro gloria & præda certantibus. Neque ſuſtinuiſſent impetum oppidanorum Cæſarei, niſi Dux Falckenbergius inter promptiſſimos cecidiſſet. Tum langueſcere impetus. Simul miles Papenheimii ad portam ubi Dux Holſatiæ agebat terga propugnantium invadebat. Ita ſcandentibus aditus factus, & effractis impetu portis eques admiſſus. Vltimus Mansfeldius intravit, disjectis qui adhuc rari reſiſtebant. Nunc, quæ facies captæ urbis extiterit, ſatius eſt lacrymis quam atramento perſcribere, adeo ad extrema crudelitatis civiles diſcordiæ deſcendunt. Igitur cum effractis undique portis hoſtis libere irrumperet, neque ulla jam ſpes defenſionis eſſet, projectis armis cives, militeſque veniam victorum, & vitæ gratiam implorant. Vbi apud furioſum militem nulla gratia: alii latebras circumſpicere, alii rurſus arma reſumere, mox abjicere, ita inermes, armatique juxta cadere. Sed neque ætati aut ſexui parcitum. Pueri, virgines, innuptæ nullo diſcrimine nulla ætatis aut innocentiæ miſeratione prima irrumpentium rabie trucidati. Mixta cædibus ſtupra, & rurſum expleta libidine ferro ſævitum. Inter hæc, incertum quo authore coortum repente incendium, duabus ante meridiem horis, adjuvante vento totam urbem corripuit. Nulla clades funeſtior obſeſſis extitit. Nam Civium magna pars; cum liberis conjugibuſque, qui ſe in ſecreta ædium abdiderant, aut rapacitate ignis præventi, aut dum flammam fugiunt, à graſſante foris hoſte ferro concidebant. Incendium in multam uſq; noctem duravit, ac tanta ejus vis fuit, ut victores quoque ipſos æſtus expelleret. Paucæ Legiones pro vallo relictæ. Poſtridie cum ignis remiſiſſet 1631.

1631. miſiſſet ad ſcrutandas ſub cineribus prædas diſcurſum. Sed nequaquam aviditati militum ſatisfecit fortuna Optima quæque aut ſuſtulerat ignis ,aut corruperat. In cellis ſubterraneis inventum annonæ aliquantulum ac dein juſſu Tillii per milites diſtributum. Reperti hic juxta parentes liberi , fumo ac metu enecti. Cæterum de authore incendii variant Scriptores Plerique culpam Papenheimio tribuunt, qui, dum vallum adſcenderet conſpiceretque ex adverſa domo in ſubeuntes ſuos magnam glandium procellam immitti, ut illos inde expelleret, vicinam ædem incendi juſſerit, Inde nulla extinguendi cura , cætera ædificia correpta , & mox inſurgente vento late diſperſum malum. Sunt qui exiſtiment , aut excitatum ſponte,aut auctum ignem deſperatione civium , aut hoſtium fraude , ut prædam victoribus eriperent , nihil deinceps ambigentibus victis ferro an flamma caderent. Cæterum utcunque id ſit ; certe Tillius collucentem late urbem , cumuloſque cæſorum , & manantes tabo vicos obequitans , illacrymaſſe viſus eſt. Nihil ex tanta urbe præter Baſilicam & paucas piſcatorias caſas ſuperfuit. Cæſorum numerus incompertus. Sex millia in Albim conjecta; præter eos quos aut flamma abſumpſit , aut procidentium ædium ruine ſepelivere. Quorum numerus multo major fuiſſe creditur. Quadringenti cives iram victorum evaſere , à militibus in cuſtodiam abducti. Dein quotquot in Baſilicam majorem confugerant Tillius ſervari , & poſt triduanam inediam cibo refici juſſit. Adminiſtrator glande plumbea ſiniſtrum crus trajectus , & capite graviter contuſo in poteſtatem Papenheimii pervenit. Tres præterea Conſules ſuperfuere , unus cum pleriſque Senatorum cecidit. Funeſtum hoc famo-

Lotich. lib. 17.

Oſtenta.

ſæ

ſæ per Germaniam urbis excidium oſtenta in- 1631.
ſignia præceſſere, initio quidem neglecta, ſed poſt eventum agnita atque in majus celebrata. Cum enim Adminiſtrator Hamburgo Magdeburgum profecturus equum aſcenderet, quanquam ſudo ac nullis nubibus obducto aëre, bis ingenti fragore intonuit. Et paulo ante obſidionem militis Decurionis uxor diris puerperii doloribus cruciata nondum edito fœtu expiravit, Vtero dein aperto inventus eſt infans miræ magnitudinis, ac triennem fere puerum exæquans, caput velut caſſide tectus, corpus armis, pedes ocreis indutus, ex collo pendebat bulga militaris ad eum fere modum, quo ſclopitarii globulos, ac glandes ſuas recondunt, omnia ex tenuiſſima pelle, ut facile detrahi poſſent. Ante biennium quoque cum urbs à Duce Fridlandiæ obſideretur magna muræ pars ſponte collapſa eſt. Sed neſcio an majus certiuſque prodigium fuerit, quod memoriæ proditũ eſt ab eo qui interfuit. Quo tempore Hammeliæ Tillius cum Papenheimio & Gronsfeldio, Rupa item & Lerchenfeldio commiſſariis generalibus de obſidendo Magdeburgo deliberabat, decreta obſidione, ingens rèpente ventorum vis coorta eſt, quæ non modo tegulas omnes tectorum dejecit, ſed rotam etiam Molæ in qua pulvis nitratus conficitur, tanta vi verſavit atque impulit, ut concepto inde igne incenſus pulvis, molam ac proxima quæque cum immenſo ut fit ſonitu, in ſublime raperet, comminueretque, tanta ſoli atque ædium commotione, ut Tillius cæterique Proceres rati terræ motum eſſe, in genua procumberent, ac cœleſtem à ſe iram deprecarentur. Eodem plane tempore Magdeburgi, quod Hammelia viginti quinque milliaribus diſtat, eadem tempeſtas graſſata culmina aliquot

1631. quot turrium dejecit, ac tanta vi impegit in terram, ut difficulter extrahi potuerint. Cæterum Tillius Poſtquam prædandi finis factus, repurgata Baſilica, quæ incendium evaſerat, ſolenne ſacrum fieri procuravit, quodque contumacem urbem domuiſſet, Deo victoriarum authori, grates egit.

Regis Sueciæ geſta. Dum hæc apud Magdeburgum geruntur, Rex Sueciæ non depoſita ejus liberandi cura, cum fruſtra Saxonem in armorum ſocietatem pellicere niteretur, Spandaviam interim arcem apud Havelam ut præſidio ſuo firmaret ab Electore Brandeburgico obtinuit, donec Magdeburgum obſidione liberaretur. *Tractatio ejus cum Brandeburg.* Cujus excidio intellecto, miſerabilem caſum amicæ urbis indigne ac graviter tulit, edito in vulgus ſcripto, quò omnem à ſe moræ ac negligentiæ culpam amolitus non obſcure Electores Saxonem & Brandeburgicum arguebat, qui ſe liberandæ urbis cupidiſſimum, non commeatu modo atque annona, ſed tranſitu etiam per ſuas regiones prohibuiſſet, ut ſane neſciat quo illi in ſe animo ſint, quantumque ſibi de iis polliceri debeat. Interim Elector Brandeburgicus expugnato Magdeburgo Spandaviam repetebat. Sed Rex qui non ſolum ut liberaret obſeſſos, ſed etiam ut ad promovendum porro bellum ad Albim uſque ſecurum tranſitum haberet, hanc arcem petierat, incuſata Brandeburgici inconſtantia, aut vano potius timore, ad pertrahendum illum in belli communitatem aut ſaltem ad tradendas arces ad tempus, enixius agere inſtitit, proceſſitque ipſe ad colloquium Dein miſſis Legatis ſummopere cohortari cœpit, ut abrupta omni conſultationis mora non niſi hoſtibus oportuna, poſtulatis ſuis ſatisfaceret. Vbi ne ſic quidem impetrari aliquid potuit, quod Brandeburgicus novos ſubinde ſcrupulos

aut

aut rem ad Saxonem & ſocios Proteſtantes rejiceret, ſimul Regii milites licentiam, populationeſque in vicinis Spandaviæ locis argueret Rex tempus extravidens, non perfunctorie ita incenſus eſt, aut certe ita videri, rei ipſius interest. Igitur miſſo Comite Turriano, & breviter repetito, quam ipſe Proteſtantium in Imperio Procerum cauſæ bene vellet, ad extremum denunciari jubet, ſe arcem Spandaviam Electori redditurum, quoniam ita flagiter, de Neutralitate concedi non poſſe, propterea quod eam hoſtibus, quam ſibi commodiorem fore exiſtimet. Aut amicum aut hoſtem eſſe oportere. Itaque ſi ſocietatem ſecum ingredi detrectet non debere Electorem ægre ferre, ſi pro ſuo arbitratu bellum deinceps gerat, atque illum pro hoſte habeat, ditiones ejus devaſtet, arces & loca ſibi commoda occupet, quæque ceperit, jure belli retineat, poſſideatque. His prolatus Turrianus properè ſe ex aula conferre juſſus, ſimul Electori ut intra tertium diem reſponderet, ſignificatum. Elector accepta hac denunciatione Arnhemium Saxonicæ militiæ præfectum, qui tum Berlini erat, ad Regem mitigandum ablegat. Vbi neque voluntati ejus ſatisfaceret, Rex caſtris ſublatis recta inde Berlinum, Electoralem ſedem contendit, & miſſo tibicine, præſidium ſuum admitti jubet, oſtentata vi ſi abnuerent: Simul copias & tormenta diſponi imperat, & ſignum à ſe datum expectari. Rebus in ancipiti conſtitutis, Electorale Gynecæum in urbe, Regi obviam, egreditur, utque res ad novam tractationem perveniret, Vidua Palatini, ſenio venerabilis matrona, interceſſit. In eo colloquio Regi arx Spandavia ad finem belli permiſſa, Cuſtrini quoque & in reliquas Electoris ditiones receptum & ſecuritatem, & quæ ducendo bel-

1631.

Regis ira in Electorem.

Compoſitio.

1631. lo neceſſaria forent Elector promiſit. Ita rebus compoſitis ſub veſperum in Electorali viridario genio litatum, convivio Rex ipſe interfuit. Qui poſtridie vixdum rubeſcente aurora, Sedinum iter inſtituit. Ibi eum Magni Moſcorum Ducis Legatus, Fedor Adreovitius expectabat. Quo audito lætus eum de expugnata Gripswaldia nuncius excepit, uti ſupra memoratum eſt. Interim Baudiſius equeſtris militiæ Legatus, cum exercitu apud Spandaviam relictus adſumpto ad ſe comite Ottenburgico, & tribuno Hallio, Albim modico tunc alveo fluentem, tranſgreſſus, ſtationem Cæſareanorum apud VVerbenam hoſpitantem, ſubito opprimit, capto Tribuno eorum, & ſupremo Vigiliarum præfecto. Sed felix illi expeditio pene in exitium vertit. Nam dum una cum Ottenburgio, æſtu ac ſiti inflammatus frigidam ex Albi præpropere haurit, in lethalem morbum uterque incidit. Ex quo Ottenburgius non poſt multo fato functus eſt; Baudiſius & ſi de vita ejus initio Medici deſperaverant, revaluit. Sed Rex haud diu Sedini cunctatus, relicta parte copiarum ad repetendam Meapolim, cum reliquis Spandaviam in caſtra revertitur, & porro ad perſequendum Tillium Albim verſus movet. Neque nova Regis expeditio prodigiis caruit. Aſchetlebiæ menſe Auguſto ſudo cœlo, vergente in occaſum ſole, viſæ duæ acies una à Meridie, altera ab Aquilone, infeſtis inter ſe ſignis concurrere, prior tamen auſtralis acies diſparuit, fuſi exercitus ſpeciem referens. Non multo poſt Friburgi, & Mersburgi, item Halæ Saxonum aqua in ſanguinem verſa eſt. Igitur Rex relicto apud Brandeburgum urbem Bannerio, qui illum Havelæ tranſitum communiret, Tangermundam & Havelbergam ejectis Cæſareis expugnat, atque inde tranſmiſſo Albi apud VVerbenam caſtra locat,

Regis nova Expeditio verſus Albim.

Prodigia.

locat, valido prius propugnaculo ad Havelæ atque Albis confluentes extructo, quod utrique flumini dominaretur. Tillius interim in eo erat ut Landgravium Haſſiæ ad obſequium revocaret; ſed mox à Papenheimio de impreſſione Regis ad Albim commonitus, illuc cũ exercitu advolat, amiſſis apud VVolmerſtadium tribus Legionibus infauſto ſane omine, quos Regii nocturna irruptione obtriverant. Quam cladem ut vindicaret Tillius, ſimul ut ſitum hoſtium contemplaretur VVerbenam caſtra promovit. Nonis Auguſti circum Suedica caſtra exercitus Cæſareus conſedit. Illo & ſubſequentibus diebus præter leves & velitares pugnas nihil peractum. Propterea quod Rex ſeſe in caſtris continens certamen detrectaret, aut quia ſperabat Tillium præpropera pugnandi cupiditate, aggreſſionem caſtrorum tentaturum, ex iniquo loco, inſigni clade repelli poſſe. Sed ille vetus artium bellicarum dux, manifeſtum diſcrimen ſubire, haud è rationibus ſuis duxit; Itaque deficiente etiam paulatim annona, ac pabulo eo unde venerat revertit ut auxiliares è ſuperiore Germania copias ad ſe contraheret, & quid à Lipſienſi fœdere Proteſtantibus animi eſſet penitius cognoſceret. Rex quoque ſub idem tempus ſubſidiariis è Suecia & Anglia copiis auctus eſt, quarum partem Regina Sueciæ Straleſundam ac inde Sedinum appellens, alteram ad ſex millia Iacobus Marchio Hamiltonius ex Scotia adduxit. Qui partim præſidio ad fines Pomeraniæ contra Sileſiam, partim Ducibus Megapolitanis ad ſua recuperanda attributi ſunt. Et ſane favit Ducibus fortuna, totam mox provinciam præter unum Roſtochium, occupantibus. E Gallia quoque Benedictus Oxenſtirna cum pecunia reverſus non parum conſilia adjuvit.

1631.

Regina Sueciæ cum auxiliu venit in Germaniam & Marchio Hamiltonius.

At

1631.

Cæſar. Proteſtantes à fœdere Lipſienſi revocat.

At Cæſar imminentium undique bellorum novos motus conſpicatus, quomodo cuique in tempore obviam iret, mature conſultabat, Imprimis autem fœdus Lipſienſe quorſum ſpectaret haud vane arbitratus, ad omnes ejus ſocios perſcribit, atque edicit ut à noxio fœdere abſtineant, arma & delectus omittant, hoſtibus Imperii, ac Regi Sueciæ communi conſilio & conſenſu reſiſtant. Milites ſuos uti hactenus ita deinceps donec aliunde iis proviſum ſit; annona, commeatu, hoſpiciis, ac pecunia juvent. Nam quod ſe diuturnis militum vexationibus exhauſtos querantur, ut ea res ſit, non tamen ſatis cauſæ eſſe, cur contra ſua ac Imperii edicta, arma conclament. quibus tametſi obedientiam & obſequium prætexant ſe tamen ſatis animadvertere, ea huc potiſſimum collimare, ut novam Religionis pacem Catholicis extorqueant, edictum de bonis Eccleſiaſticis eludant, ac Res Imperii, quam unquam fuerint, turbatiores efficiant. His additum mandatum ad omnes Imperii Principes. Vrbeſque & privatim ſingulos, ne militibus, qui ad Lipſienſis decreti placitum ſcriberentur, diribitoria aut tranſitus concederentur, ſimul ut qui conſcripti eſſent extemplo ſacramento omni ſoluti à ſignis diſcederent, neque cuiquam ad delectus hos promovendos ullum tributum indicere, aut indictum perſolvere liceret. Idem rogabant Electores Catholici, monebantque ut debito Cæſari obſequio ſervato, rem ad ejuſmodi extrema non deducerent. Cæterum cum hæc nihil proficerent, ſed in Miſnia, Franconia, Suevia, maxime autem in liberis Imperii civitatibus delectus procederent, Cæſar fortius remedium adhibendum ratus, exercitui illi qui ex Italia adventabat, ductu Comitis Furſtenbergii, in mandatis dedit, ut contumaces vi ad renunciandum

Mandata avocatoria.

Germania ſuperior cogitur ad renunciandum fœderi Lipſienſi.

dum fœderi compelleret. Ita primum Memminga, dein Campodunum, tum Dux VVirtenbergenſis. atque Vlma ipſa, demum Suevia omnis & Franconia dimiſſo milite fœdus ejurarunt. Sed timor ille, non diuturni cuſtos obſequii fuit. Nam poſt cladem Tillianam, Rege Sueciæ rerum potito, vetera odia novis acerbitatibus cumulata, multo violentius erupere. Tillius interea ut Landgraviam Haſſiæ, & denique Electorem Saxoniæ caput fœderis ad renunciandum adigeret; Thuringiam premebat, dimiſſo cum parte copiarum, iis maxime quas Electores catholici conſcripſerant, in Haſſiam comite Fuggero, ſupremo vigiliarum præfecto. Mox ipſe poſt inſpecta ad VVerbenam Suecorum caſtra VVolmerſtadium reverſus, Ioannem Reinardum à Metternich, & Ottonem FridericumBaronem à Schonenbergh ad Electorem mittit, denuntiaturos ei nomine Cæſaris ut à conſcribendo, porro milite abſiſteret, quoſque ſub ſignis haberet, ad terminandum cum Sueco bellum Cæſari tranſcriberet, deinde ſocios ac conſortes ſuos ab inito fœdere revocaret. Elector Legatis ita reſpondit, ut nihil eorum, quæ Tillius petebat, concedendo, vim tamen à ſe hoſtilem deprecaretur. Quare Tillius luſtrato apud Halam exercitu, cum paulo ante Furſtenbergum ſibi apud Eiſlebiam junxiſſet in ditiones Electoris movit, & occupato Mersburgo recta inde Lipſiam duxit, commeatum, & demum in urbem ipſam præſidium admitti poſtulans. Lipſienſes initio incenſis ſuburbiis ſtrenuè ſe ad defenſionem comparare viſi, mox exemplo Magdeburgenſium territi, vix bidui oppugnationem ſuſtinuere. Ita urbs, & non multo poſt arx (Pleiſſenburgum vocant,) deditur. Saxonicum præſidium ſonantibus tubis, more militari, cum armis ſarcinisque

1631.

Tillius Saxoniam invadit.

Saxo Fœdus init cum Sue-

1631. *co & caſtra jungit.* ciniſque dimiſſum eſt. Tum Saxo cunctatione omni ſepoſita palam ad Regis Sueciæ ſocietatem tranſiit, dimiſſo Arnemio qui fœdus ſanciret. Neque Rex diu moratus, occaſionem quam tot literis legationibuſque flagitaverat, cupidiſſime amplectitur. Itaque tranſito apud VVittenbergam Albi, juxta Dibenam caſtra cum Electoribus Saxone & Brandenburgico conjungit menſe Septembri.

Conſultatio de bello inter Regem & Electores, Illic inter Regem & Electores de ſumma belli deliberatum. Rex, uti traditur, non cenſuit prelio certandum, ſeu tentandis Electorum animis, ſeu quod revera ita ſentiebat, rem manifeſti diſcriminis ratus, univerſam ſuam ac proteſtantium vim, in unius prælii fortunam conjicere. Sed Elector Saxoniæ contrarium ſuadere, cujus provinciis omnis belli moles incubuerat. Negare ditiones ſuas diuturnis militum hoſpitiis exhauſtas tot exercitibus diu ſuffecturas. Aut abigendum inde hoſtem, aut fame inopiaque cedendum. Neque occaſionem meliorem expectari poſſe, quod necdum omnes Tillii copiæ convenerint. Cum nihilominus Rex non deſiſteret Electorem de periculo commonere, Tyronibuſq; ipſius Tillii veteranos opponeret, fallique illum diceret quod Tillium multæ experientiæ Ducem prælii copiam facturum crederet, priuſquam ea, quæ expectabat, auxilia adfuiſſent, Et caſtra hoſtium adoriri arduum foret, Tamen perſtitit in ſententia Saxo, oſtenditque ſi rex pugnam detrectaret, ſe ſolum cum ſuis, in hoſtem iturum, & prælio de ſumma rerum decertaturum. Igitur adſenſit Rex, omnibuſque ad inſtantem pugnam feſtinatis, abeunte ad ſua Brandenburgico, uterque exercitus verſus Lipſiam proceſſit. Eo die quo Tillius Lipſia potitus eſt de conjunctione, & mox adventu exercituum cognoſcit. Itaque certus non

Tillius caſtra munit apud Lipſiam.

ante

ante in aciem prodire quam Aldringerius cum Italicis, & Gronsfeldius cum iis quæ in Haſſia erant, copiis adveniſſent, haud procul ab urbe loco oportuno caſtra communivit, ibique operiri hoſtium adventum conſtituit. Quorum acies in hunc modum fuiſſe deſcribitur. A dextris incedebat Rex, ſiniſtram Elector tuebatur, primum Regiæ aciei cornu Oſtrogothi, Smalandique & dux Finnorem Legiones quibus Rex maxime fidebat, obtinuere. Poſt hos Rheingravii equites pro ſubſidio collocati. Hos ſequebantur Livones & Curlandi tum Damitii & Sperreuterii Legiones. Alterum Saxonicæ aciei vicinum cornu, Hornio regendum datum, ipſius Hornii, tum Calembachi & Bauditii equites obtinebant, in ſubſidiis Halii & Corvilii Legiones erant. Medium inter cornua corpus exercitus erat, ex omni nationum genere, pedites plerique Sueci, Germani, Scoti, apud ſuos quique Ductores. Rex in prima Smalandorum acie conſiſtere decreverat delegato ſibi comite Ioanne Bannerio. Saxonicam porro aciem Arnheimius Campidux ordinavit ut trinæ utrinque equitum Legiones peditatum omnem in medium reciperent, & Rex depictam ſibi in tabella formulam probavit. Ejus autem teſſera fuit *Deus nobiſcum*. Porro de Tilliana acie non omnes conveniunt, niſi quod in dextro Cornu Comitem Furſtembergium, in ſiniſtro, Comitem Papenheimium in medio Tillium ipſum collocent. Poſtquam autem in caſtra Cæſariana relatum eſt abeſſe haud procul hoſtem, Pappenheimius cum duobus equitum millibus, ad explorandum eorum ſitum mitti ſe à Tillio poſtulavit. Negavit Tillius id neceſſarium videri, prælium detrectanti. Cum nihilominus inſtaret Pappenheimius, annuit tandem. Simulque inhibuit

1631.

Regis acies.

Tillii acies.

1631. ne eouſque progrederetur, unde ſi pugna evadere non poſſet. Nam ſibi decretum non prius prælii copiam facere, quam auxilia conveniſſent. Sed Pappenheimium aut imbecillitas oculorum, aut ſua temeritas, & cupido pugnandi, longius tulit, quam ut ſine clade ſeſe poſſet eripere. Itaque ſubito remittit ad Tillium, & duo alia equitum millia in ſubſidium poſtulat, ſine his ſe exitum non repetire. Perculſus inopinato nuncio Tillius, mittit tamen quod petebantur. Simulque denunciari Pappenheimio jubet, niſi ſe ſine mora reciperet cladem capite luiturum. Sed ubi neque ita eripi Pappenheimium, & præterea hos quoque laborare intelligit, à tota prope acie circumventos; Tillius anceps animi, ſimul pudore & metu, ne his quatuor millibus amiſſis, qui haud dubie flos ac robur exercitus erant, caſtra, ipſa, ſi oppugnarentur retineri non poſſent, invitus in aciem ducit. Ita commiſſo prælio, quanquam Saxonum acies non modicam cladem acciperet, tamen perculſis Pappenheimianis, qui initio infelicem pugnam cæperant terroremque ſociis manipulis late inferentibus, vincitur fugaturque Tillius memorabili clade. Sed Pappenheimii errorem potiores in eo virtutes excuſavere. Cæſa utrimque ad novem millia, Suecorum non multi, Saxonum & Cæſarianorum damnum maximum extitit. Cecidere ex his Otto Fridericus de Schoenenburgh, & Theodoricus Othmarus Erwitius, Ille rei tormentariæ, hic ſummus, excubiarum, in exercitu Tillii præfecti. Tum Adolphus Holſatiæ Dux, & Tribunorum Centurionumque permulti. E Saxonicis Rudolphus Binthoffius, excubiis præpoſitus, è Suedicis Maximilianus, Hallius Callenbachius, Damitius aliique. Captæ machinæ majores viginti ſeptem, curruum denique & impe-

Pugna ad Lipſiam.

ius cogitur pugnare.

Vincitur, clades utriuſque exercitus.

impedimentorum quicquid fuit. Quantum ſpoliorum ex prædivite & nunquam caſo exercitu partum ſit, haud facile eſt memoratu. Oſtenta etiam futuræ cladis obſervata ſunt. Tillius eo die quo prælium commiſſum eſt juxta cœmiterium Lipſienſe, in domuncula veſpillonis, atque adeo inter ipſas oſſium ac cadaverum imagines ſenatum militarem habuit, quod multis infauſti ominis indicium fuit. In ipſa autem acie paulo antequam concurreretur, candida columba in vexillo quodam Saxonicorum conſedit, atque inde avolans totam aciem circumvecta eſt. Ipsâ nocte quæ Regii & Saxonici exercitus conjunctionem, præceſſit Rex ſibi per quietem viſus eſt cum Tillio colluctari, eundemque ſiniſtrum ſibi brachium leviter admordentem, capillitio arrepto ad terram affligere. Caſu Tillii clades ejus deſignata eſt, non tamen ſine incommodo ſiniſtræ Regis, Vbi Saxonicos male pugnaſſe ſupra dictum eſt. Porro utcunque hæc ſint, de quibus nihil temere affirmaverim, unum præterire non debeo quod adverſarum partium Scriptores odio aut certe errore, non ſine inſigni Tilliani nominis injuria Poſteritati obtrudere hoc loco moliuntur. Dum affirmant Tillium, tribus vulneribus hoc prælio perſtrictum, à Chirurgo Hallenſi ex aliis in corpore plagis vicibuſque dum curaretur, deprehenſum, adverſus ictus ſclopetorum verberumque amuleto venefico duraturum extitiſſe. Quod militię dehoneſtamentum quantum à Tillio abfuerit ſciunt, qui hominem novere. Cujus continentia ac probitas, non magis apud ſuos venerationi, quam prudentia & fortitudo hoſtibus terrori fuit. Ejuſmodi autem artes quibus Tillium falſo inſimulant, viderint ipſi an non potius in nationibus tribuendæ ſint, quæ hoc bello ab extremo Septen-

1631.

Præſagia. Chemn. lib. 2

Tillii fama vindicatur. Chemn. lib. 2. *Abelinus pag.* 411.

Olaus Magnus lib. 1. *Archontolo-*

1631.

gia. Gotofredi, in Reg. Suec.

Septentrione Germaniam invaſere. De quibus quid veteres Scriptores, recenteſque commemorent, non eſt noſtri inſtituti repetere. Nobis ſufficiat, à fortiſſimo Heroe, ac plane triumphali ſene turpem famæ labem amoliri. Atque hæc illa eſt funeſta ad Lipſiam clades quæ omnem retro victoriarum fructum uno velut momento Catholicis abſtulit, ſeroque docuit quanto ſatius ſit civilibus diſcordiis, maturata pace, finem imponere. Rex igitur ut obtinendæ ita & proſequendæ victoriæ properus ad ſua recuperanda Saxonem dimittit, ipſe perſequendis hoſtibus intentus Hallas ac dein Merſburgum capit; inde in Thuringiam porro promovens, cum jam Saxo Lipſia potiretur, ab Erphordienſibus in urbem intromitti præſidium poſtulat. Admiſſus per Hercyniam ſylvam in Franconiam irrumpit; Herbipolimque una cum arce fruſtra reſiſtentem vi expugnat, magna ut hic, ita & alibi in prædivite patria, commeatuum & pecuniæ vi potitus.

Regis Progreſſus poſt victoriam.

Tillii receptus.

Cum interea Tillius lentis paſſibus tum ob vulneris ægritudinem, tum ut diſperſos confluenteſque ad ſe indies, recolligeret Viſurgim verſus tenderet. Vbi acceptis ad ſe Italicis Aldringerii, & fœderis Catholici copiis, quæ ad viginti millia æſtimabantur, præſtolante in proximo Lotharingo cum Comite Sultzenſi, pari fere militum numero, jam non modo par ſed etiam ſuperior erat. Adeoque conſilium plurimorum fuit, iterum ducere in hoſtem, ac referre illi cladem quam accepiſſent, Maxime cum conſtaret diviſos exercitus, & Regem non niſi cum quindecim millibus in Franconiam irrupiſſe. Sed inopinatæ cladis terribili fama, & ad ipſum rei caput tuendum, omni cura converſa certa victoriæ ſpes amiſſa eſt. Tillius Comiti Gronsfeldio rebus ad Viſurgim commendatis, & di-

& digreſſo ad ſua defendenda Lotharingo, reliquum exercitum ad Bavariæ, atque Auſtriæ fines raptim duxit. Ita Regi omni Germania aperta, quicquid cis Rhenum fuit in ſpolium ceſſit. Non minora tantum oppida, ſed primariæ quoque, & liberæ Imperii urbes non ſane magis metu, aut minacibus Regis literis perterritæ, quam quod ſponte Religionis & Libertatis ſuæ vindicem complecterentur. 1631.

Conventus Francofurtenſis.

Agebatur interim conventus inter Catholicos & Proteſtantes permiſſu Cæſaris Francofurti ad Mœnum, ſuper Edicti Eccleſiaſtici abolitione. Proteſtantes erepta ſibi vi edicti bona, & prohibitum Auguſtanæ confeſſionis uſum, tum alibi tum Auguſtæ imprimis poſtulabant. Catholici inſiſtendum decreto Cæſaris neque authoritatem ipſius aut eludi, aut labefactari poſſe exiſtimabant. Cæſar quoque edicti ſui tuendi certus, in conventu illo per Legatos conteſtatus fuerat, ne vis, aut authoritas ipſius temeraretur. Ita dum longo inter ſe ſpacio utraque pars diſſidet, Rex poſt Lipſienſem cladem magna celeritate adveniens tractationes abrupit.

Rex occupat Francofurtum & Hochſtam.

Is enim direpta late Franconia, ſecundo inde Mœno, nullo jam amplius auſo reſiſtere Francofurtum deſcendit. Vrbs fruſtra præſidium deprecata deditur. Atque inde per pontem, & mediam urbem deductus ſine noxa exercitus, eodem adhuc die Höchſta Moguntinæ ditionis oppido potitur. Ibi recepto ad ſe Guilielmo Haſſiæ Landgravio cum copiis, de trajiciendo Rheno & expugnanda Moguntia, quam Elector Coloniam diſcedens, præſidio Hiſpanico firmaverat, conſilium, cepit. Interim Tillius Rotenburgo & VVinshemio præſidio firmatis, Norinbergam cum exercitu cingit, commeatumque & pecuniam poſtulat, cujus periculo intellecto

1631. Rex omiſſa Moguntia eo ducere inſtituit amicæ urbi opem laturus. Neque Tillius ultra minas progreſſus quod hyems inſtaret. Nordlingum abſceſſit, & copias per Palatinatum Superiorem in hiberna diſtribuit, Pappenheimio ad Viſurgim atque Albim dimiſſo. Tum Rex ea cura ſolutus haud procul Oppenhemio paucas naves nactus, Rhenum trajicere inſtituit. Ipſe, pridie quam exercitum traduceret, cum tribus quatuorve in alteram ripam lembo vectus loci ſitum contemplatus eſt. Inde ab accurrentibus Hiſpanis in naviculam rejectus renavigavit ad ſuos. Poſtridie paulo ante ortum ſolis trecentos è Prætoria Legione delectos milites duobus navigiis imponit, duce Nicolao, Comite Brahæo, ejuſdem Legionis tribuno, jubetque tranſitum tentare. Hi ab excubantibus in ulteriore ripa Hiſpanis acriter primum excepti, tam diu tamen locum tenuere, donec alii aliique ſubſidio mitterentur. Tum pulſi, Hiſpani omiſſa amplius prohibendi ſpe, ſe in fugam conjiciunt, pars Moguntiam verſus, reliqui in vicinum Oppenheimium. Ita Rex reliquas Legiones cum tormentis, atque apparatu omni ſecurè tranſvexit. Oppenheimium cæſis qui in præſidio erant vi capitur. Moguntia, & ſi principio acriter reſiſtentibus Hiſpanis, poſtquam tamen hoſtes ad mœnia propinquaſſent, jam ab ictu tormentorum immunes, honeſtis ſe conditionibus dedidit. Præſidiarii omnes Luxemburgum deducti ſunt. Cives direptionem magna pecuniæ vi redimere coacti. Rex, loco quo Rhenum trajecerat, columnam erigi juſſit; memoriæ ad poſteros monumentum. Inde quicquid in ditione Moguntina ac Palatinatu, eis atque ultra Rhenum fuit in Regis poteſtatem ſine ullo negocio conceſſit.

Trajicit Rhenum 17. Decemb.

Oppenheimium & Moguntia capiuntur.

Dum

Dum hæc in poſtremo Germaniæ limite apud Rhenum geruntur, nequaquam apud mare Balticum fortuna regem deſeruit, capto demum Roſtochio & Viſmaria, atque adeo omni Megapoli à Ducibus recuperata, quos Rex ibi cum parte copiarum ad recipienda ſua reliquerat. Accidit autem Roſtochii anni hujus initio caſus memorabilis ac plane tragicus. Erat ibi cum imperio Cæſareanus tribunus, Hatzfeldius. In quem Iacobus Varmejerus quidam, Oſnabruga oriundus, neſcio quam ob cauſam conceptum jam diu odium, donec occaſio ulciſcendi eſſet, ſubdolè preſſerat. Itaque ſolitus ad Hatzfeldii hoſpitium, ſpecie inviſendæ ſocius, cujus ædes erant crebro divertere, nactus occaſionem digreſſis fortè miniſtris. Accedit Hatzfeldium, petitque aliquid literarum. Quibus exarandis intentum ipſe à tergo aggreditur, & præparatam ad id ſecurim, in cervicem nihil minus cogitantis, valido ictu bis terve impingit. Inde reciſum caput ſindone involvens, arrepta mox fuga, in vicini Senatoris ædes retro arcam quandam abjicit. Re cognita cum è latebris extractus rogaretur, quid eum ad id facinus impuliſſet? Nihil edidit, niſi ita de ſe meritum fuiſſe Hatzfeldium. Poſthæc in quæſtionem adhibitus inter cruciatus finiit vitam, Roſtochium autem & ſi milite, & annona abundè proviſum longiorem obſidionem tolerare potuiſſet, tamen audita Lipſienſi clade, atque ideo liberatione deſperata, maluit properata deditione honeſtas conditiones emercari. Ita tradita urbe Baro Virmuntius Gubernator cum tribus millibus & duobus tormentis liber dimittitur. Sed mox ex itinere una cum Boninghauſio Halberſtadium aggreſſus quod Suedici obtinebant, à Bannero tuendis iis locis, à rege relicto, cum omnibus

1631.

Roſtochiũ & Viſmaria capta.

Caſus tragicus.

1631. bus copiis funditur. Poſt Roſtochium Duces Megapolitani & Achatius Tottius Viſmariam obſedere. Neque hic magno certamine opus fuit. Vrbs conditionibus dedita. At præſidium cum præfecto Gramnio libere emiſſum mox tamen quæſitâ cauſâ ex itinere caſis aliquot retractum & ad ſigna Suedica tranſire juſſum eſt. Interea dum cum Viſmaria tranſigitur Damitium quoque in poteſtatem Ducum ceſſit. Neque jam quicquam amplius in Megapoli aut Pomerania Cæſarearum partium erat. In eo rerum motu Saxoniæ Inferioris Ordines conventu apud Hamburgum coacto, inſtigante Joanne Salvio Regis Succiæ Legato, etſi palam in Regis partes tranſire verebantur, tamen ſcribere militem in præſidium ditionum ſuarum, & Cæſareanos inde expellere decrevere. Iamq; publicum id Circuli decretum ſingulatim Proceres aliquot præverterant. Archiepiſcopus Bremenſis, Dux Brunſvicenſis, & Dux Lunæburgicus inita palam cum Rege Societate. Bremenſis collecta aliqua militum manu Langewedam & Verdam aliaque nonnulla ad Viſurgim oppida invaſit. Sed inde iterum à Gronſfeldio ejectus, non tamen diu quievit, uti anno inſequenti memorabitur. Cæterum Elector Saxoniæ poſt pugnam Lipſienſem recuperata ſtatim Lipſia victoriæ ſuæ intentus, promovere & ipſe arma Duce Arnemio ſupremo copiarum ſuarum præfecto haud diſtulit. Itaque per Miſniam, Luſatiamque, in Bohemiam nullo reſiſtente irrumpit, captoque Leutomeritio ac nonnullis minoribus oppidis, Pragam Regni caput ac dein Egram ſine certamine intercipit. Ad Budovicium hæſit impetus victoris. Eo ſe Balthaſar Marradius, cum copiis aliquot relicta Praga contulit, oppidumque illud adverſus ingruentes Saxones ſtrenue defendit.

Megapolis tota redit ad Duces.

Saxonia inferior deficit à Cæſare.

Saxo invadit Bohemiam & Praga potitur.

Sub initium anni hujus Rex Poloniæ Sigiſmundus pace parta, de ſtipendio militari, & cæteris Reipublicæ negociis comitia Varſaviæ celebravit, & ipſe quanquam morbo implicitus conventui præſedit. Decreta in ſtipendiorum uſum collecta, ut vocant, Fumalis. Libera Regum Electio diplomare confirmata, & in tabulas Regni relata. Cautum ne deinceps patrimonia Nobilium, ad Regii ſanguinis liberos affineſque quovis titulo transferrentur, Comitatum Zywiecenſem quem Regina emerat, cuivis Procerum redimere liceret, Ioannes Albertus filius Regis idemque Epiſcopus Varmienſis, cum ad maturam ætatem, ac ſacerdotio idoneam perveniſſet, in Leges Regni jurejurando, ut Cæteri Ordines, adigeretur. Neque impoſterum ejuſmodi dignitates, aliis quam Nobilibus patriotis conferrentur. Controverſia inter Ordines Eccleſiaſticum & Equeſtrem certis arbitris commiſſa; Denique de Religione & moneta quædam ſtatuta. Ita comitiis placide finitis domeſticus luctus domum Regiam afflixit, extincta repente Regina Conſtantia. Illa ſupplicationem ſacram, in Solenni deportatione Auguſtiſſimi Corporis Chriſti, menſe Iulio pedes obiverat, ſole admodum fervente. Inde plurimum fatigata, inflammationem concepit, quam Medici balneo frigido auxere. Neque morbi vis intellecta eſt, donec ancillæ cubiculariæ, jam extinctam in thoro repercre. Soror fuit Ferdinandi Cæſaris, & ex Rege Sigiſmundo quinque liberos reliquit, Ioannem Caſimirum, Ioannem Albertum, Carolum Ferdinandum, Alexandrum Carolum, & Annam Catharinam. Vixit annos quadraginta quatuor, ex quibus ſex & viginti in conjugio explevit, magnarum virtutum Heroina, & plane

1631. *Res Polonica. Præfectus.*

Regina Poloniæ moritur.

1631\. Auſtriacæ pietatis, quæque una vergentis in ſeneƈtutem Regis afflictam valetudinem, ſua diligentia ſublevavit. Eodem anno altera Ferdinandi Cæſaris ſoror Magdalena, Coſmo Magno Hetruriæ Duci nupta, dum ex Italia in Germaniam contendit, in itinere vitam finiit.

Et ſoror ejus Magdalena.

Res Gallica & Belgica.

At in Gallia inter Reginam matrem, & Filium Regem grave diſſidium exortum eſt. Invidia uti ferebatur Ioannis Armandi Cardinalis Ricolocii, qui publicorum negociorum ſupremus arbiter, non Reginæ modo, ſed primariorum in ſe Procerum, quos omnes potentia apud Regem anteibat, odium concitavit. Regina mater palam Cardinali amicitiam renunciat, neque ut eum in gratiam reciperet, ullis dein ipſius, aut Filii precibus induci potuit. Gliſcentibus porro ſimultatibus Compendium primo, uti procul ab Aula degeret, & paulo poſt in Belgium ad Hiſpanos abſceſſit. Secutus eſt partes Matris alter Filius, Gaſto, Dux Aurelianenſis. Qui aliquot Proceribus ſtipatus Aureliam ditionis ſuæ caput, tum Burgundiam & Lotharingiam, rerum novandarum ſedem petens, ſed ab inſequente Rege undique expulſus, denique in Belgium ad Matrem evaſit, inde novi adverſus Fratrem belli ſeriem exorſus, uti annis ſequentibus memorabitur.

Turba inter Regem & matrem.

Compigni

Orleans.

Res Belgica.

Batavi interim Henrici Principis Orangii duƈtu, cujus Filium Guilielmum in Succeſſorem Patri nominaverant, in Flandriam irrumpunt; Brugas circumſeſſuri. Sed adventu Ioannis Comitis Naſſovii inde rejeƈti aliam rei bene gerendæ occaſionem habuêre; diſſipata claſſe quinquaginta navium quæ prono Scaldi Antverpia Bergam ad Somam ſolvens, propè hoſtium ſtationem vado impulſa hæſit. Tria millia Claſſiariorum capta, Ioannes Naſſovius & Balanzonius cum paucis

paucis lembum nacti, beneficio noctis evaſere. 1631.
Magna cladis ejus invidia in Marchionem Sanctacrucium redundante, qui tum pro Infante Hiſpanica militiæ Belgicæ præerat.

Incendium Montis Veſuvii.

Sub finem anni, Mons Veſuvius, Neapoli vicinus horrendum incendium concepit, concuſſis circa oppidis vicíſque, & præſertim Neapoli, ut nullum inde ædificium damnum non ſenſerit. Mons autem primum atras nubes evomuit, tum irrumpentes immenſi flammarum globi, ingenti cum fragore, tonitruque finem rerum humanarum, ac plane ruituri mundi ſpeciem præ ſe ferebant. Septima die Menſis Decembris, flamma quæ montem pluribus locis effregerat, torrentis inſtar ad imas radices è ſummo procurrens; homines, pecudeſque & villas atque obvia quæque impetu inevitabili rapuit, abſumpſitque. Simul lapides ingentis magnitudinis è faucibus montis ejecti, multos, qui ſibi tempeſtiva fuga non proſpexerat, interemere.

VVallenſteinio redditur Imperium militare.

Nunc ad res Germanicas cum novi anni initio revertamur. Cæſar poſt fractas res ad Lipſiam, ſimul univerſa Proteſtantium ſeceſſione, haud parum de ſuſtentando Imperio ſolicitus, tot hoſtibus impare Tillio, de novo exercitu ac Duce deliberationem inſtituit. Nemo ad eam Præfecturam aptior videbatur quam VVallenſteinius. Sed inviſus Principibus, & nuper tanta omnium Ordinum contentione ab Imperio militari remotus, ne privatam injuriam publicæ rei remitteret, timebatur. Et ſane repudiabat principio, obtentu quietis, & valetudinis, tum vergente in ſenium ætate, maximè autem invidia qua ſe apud Primarios Imperii Proceres laborare fatebatur. Sed nequaquam tam puſillo erat animo VVallenſteinius, ut invidiæ ſuccumberet, ſolitus robur animi, & altitudinem co-

1632. gitationum non præferre modo, ſed etiam requirere in aliis quos ad honores militares extolleret, propterea quod diceret ab ingenio humili dejectoque nihil egregium expectari poſſe. Neque tam infirma aut ætate aut valetudine erat, ut non ad munia Præfecturæ ejus ſufficeret. Altior cauſa ſuberat memoria & dolor nuperæ exauthorationis, quam etſi non Cæſari imputaret, tamen ne in eundem caſum recideret, haud temerè verebatur.

Tandem expugnata eſt pertinacia per Principem Eggenbergicum interioris apud Cæſarem conſilii præſidem, qui in animo VVallenſteinii validus, & dignitatum ejus præcipuus author habebatur. Igitur admiſit Præfecturam, ſed his conditionibus, ut ſuo ipſe arbitratu bellum gereret, hoſpitia atque hiberna militibus aſſignaret, pacem cum quibus ei viſum foret, faceret. Denique nulli deinceps eorum quæ egiſſet rationem reddere compelleretur. Erat tum Cenaimi in Moravia privatus. Mirum eſt quantum mox militum ad nomen VVallenſteinii accurrerit, cum Cæſar aliique nonnulli Principes ex privato peculio liberaliter pecuniam conferrent. Itaque trium menſium ſpacio triginta millium exercitum ſub ſignis habuit, cum quo initio veris in Bohemiam progreſſus, præmiſſo Matthia Gallaſſio, quem ſibi ſupremum Legatum adſciverat, Pragam ducit. Qua ſine ullo certamine, à Saxonicis recepta, Leitomeritium, Egram, aliaque deinceps loca in poteſtatem redigit. Iamque Regem Sueciæ conſilii ſui pœnitebat, quod nimio perſequendi Tillii ſtudio intentus, delectus Fridlandicos interturbare neglexiſſet. Id illi initio facere in proclivi erat, ſi omiſſa ad tempus Bavaria una cum Saxone in Moraviam Auſtriamque præſidiis vacuas irrupiſſet. Sed Rex ſive res ſuas ad Rhenum

Znaim.

Cum Exercitu Bohemiam recuperat.

num conſtabilire, ſive ad perſequendum delendumque Tillium omni ope adnixus, ejus tum quidem rei curam non ut decebat æſtimatam intermiſit, quæ ipſum in exitium haud multo poſt, ac mortem dedit. Erat ille ſæviente hyeme Franckofurti. Ibi ad eum Conjunx Eleonora Brandeburgica, Fridericus Comes Palatinus multique Proteſtantium Procerum accedunt. Quidam officio in Regem, plerique rerum ſuarum ſatagentes, Catholici quoque Proceres, Elector Trevirenſis, Palatinus Neoburgicus, Epiſcopus Herbipolenſis, & urbs Colonia Legatos miſerant, ut ſibi bellorum injuria exemptis neutrarum partium eſſe liceret, poſtulantes. Bavariæ dein & Colonienſis Electores non pro ſe modo, ſed univerſo fœdere Catholico Legatorum Gallicorum interpoſitu tractarunt. Datæ à Rege quatuordecim dierum induciæ, ut conditionibus ageretur. Quibus ſine fructu elapſis ad arma reditum. Trevirenſis ad defenſionem Regis Galliæ confugit. Neoburgico reſponſum; nullas Regi cum eo inimicitias eſſe, neque fore, ſi hoſtes Regis è finibus ſuis expellat, aut ut ipſe id faceret tranſitum atque hoſpitia concederet. A Colonienſibus poſtulatum ne tribubus, aut jure civium ii, qui Proteſtantium Religionis eſſent, prohiberentur, iiſque liberum in urbe Religionis, & inſtituendæ juventutis exercitium permitterent. Legato Regio perpetuum in urbe locum concederent. Hoſtes Regis nec pecunia, nec commeatu juvarent. Exiſtimabant plerique Regi tum conſilium fuiſſe importatis jam in navigia tormentis prono Rheno Coloniam deſcendere, urbemque aggredi nec præſidio, nec tum munitionibus firmatam, illiciente maxime

1632.

Regi geſta, & Legationes variæ. Lotich. lib. 45. Chemn. lib. 4.

1631. præda, quam in urbem ex ſe prædivitem, exules magni nominis depoſuerant. Sed fortuna, aut Divî Vrbis Tutelares imminens periculum alio divertere. Nam Rex repentina Hornii clade perculſos, inde exercitum in Franconiam duxit. Præerat illi cum parte copiarum Guſtavus Hornius, & occupata Bamberga, quamvis media hyeme, urbem illam adverſus Tillium qui in proximo hibernabat, communire inſtituerat. Cæterum priuſquam munitiones ad exitum perducerentur, Tillius raptis propere copiis, magna cum clade Hornium Bamberga expellit. Is nuncius Regem excivit ut firmatis prius quæ ad Rhenum interceperat, ad Tillium moveret. Multo Francofurto abeuntem Proceres proſecuti ſunt, atque inter cæteros Fridericus Comes Palatinus, magna ſpe fore ut Rex debellato Tillio, ipſum in amiſſas ditiones reponeret. Iunxere ſe Regi in itinere Hornius & Banerius. Cum quibus, recedente ſenſim Tillio.

Rex perſequitur Tillium.

Nornbergam profectus magno ibi ac Regio apparatu excipitur. Neque hic diu moratus Donaverdam movit. Præerat urbi Rudolphus Maximilianus Dux Lavenburgicus, qui aliquanto præſidio firmatus tũ cœpta jam oppugnatione locum conſervari poſſe diffideret, præmiſſis noctu impedimentis reliquas ipſe copias Danubiũ traduxit. Ita Rex urbe vacua potitus, dimiſſis aliquot legionibus quæ minora ad Danubium oppida interciperent, cum majore exercitus parte in Sueviam irrumpit. Lycus amnis brevi objectu Sueviam à Bavaria diſterminat. Oritur ex Alpibus Rheticis, inde Fuſſenum, Scongam, Landspergam atque Auguſtam præterfluens, Danubio infunditur haud procul oppido Rainâ.

Lech.

Pugna in tranſitu Lyci.

Id oppidum Tillius obtinebat deſtructo ponte. Paulo autem ſupra illud caſtra fixerat, atque inde ripam Bavaricam, Auguſtam uſque crebris ſta-

ſtationibus firmaverat, eo loci hoſtem trajectu prohibiturus. Rex invadendæ Bavariæ cupientiſſimus, æſtimato loci ſitu, etſi difficile providebat in conſpectu hoſtium copias tranſponere, tamen certus propoſiti, & fortunæ ſuæ innixus, ex adverſa Lyci ripa caſtra ſua Tillio opponit. Tum diſponi tribus locis tormenta imperat. Duo & ſexaginta fuiſſe quidam tradunt, alii plura. His in oppoſitam ſylvam, quam Tillius inſidebat, ſine intermiſſione fulminantibus, magna arborum ac hominum ſtrage. Rex adactis in flumen trabibus pontem facere orditur. Qui biduo perfectus, reperto interim ab equitibus vado, pedites transmiſit. Quorum primores dum Tillius magno impetu aggreditur, fit acre certamen, & ambiguum diu inter pulſos pellenteſque, donec Rex utriuſque jam ripæ potens in minores numero Tillianos cum omni exercitu incubuit. Ibi Tillius lethale vulnus in femore accepit, perſtitit tamen in acie donec vires permitterent. Cum autem præter eum Aldringerius, & Ducum plerique ſaucii acie excederent, receptui cani juſſit. Neque Rex longius, quam ad ſylvam ubi caſtra erant, perſequi pulſos potuit, ignoratione viarum, & quia nox inciderat fraudem metuens. Cecidere è Tillianis ſupra mille, Reliqui deſertis inde caſtris juſſu Ducis Bavariæ Ingolſtadium receſſere. Eo quoque deportatus Tillius, haud multo poſt mortem oppetiit, magno luctu Cæſaris, Bavarique & Principum Catholicorum, quorum cauſam multos annos bello feliciter geſſit, ſupremus eorum militiæ Legatus. Nemo illi ea ætate, aut magnitudine rerum geſtarum, aut fama apud ſummos juxta infimoſque par fuit. A militibus pater vulgo dictus, neque aliter illos quam filios appellabat. Sobrietatis & pudicitiæ laudem, raras in caſtris virtutes,

1631.

Tillius vulneratur.

Moritur.

1632. *Chemn. lib.* 3. tes, ne hoſtes quidem illi detrahunt. Magnitudinem animi, ex expertas tot præliis dotes egregii ducis militiſque admirantur. Sed Religione in Deum ac fide in Imperium ſupra omnes fuit. Hinc illi perpetuus pene victoriarum curſus, & triunphi vitæ annis pares. Ad extremum offendit raro perpetua felicitas, quæ ut illum in omni retro vita nunquam ambitioſe extulerat, ita nec extrema adverſitas dejecit.

Regis progreſſus in Bavaria. Cæterum Rex, minore quam putaverat incommodo, aditu Bavariæ potitus, poſtquam receſſiſſe hoſtes Ingolſtadium comperit, dimiſſis expeditis, qui poſtremi agminis relictos interciperent, Rainamque & Neoburgum à Bavaricis deſerta occuparent, cum reliquo exercitu per utramque Lici ripam, Auguſtam movit. Qua urbe, ſine ullo certamine, & ſi non invalido præſidio tenebatur, tamen prona civium voluntate in fidem accepta, mox amotis Magiſtratu Catholicis, Auguſtanæ confeſſionis cultores in dignitatem & priſtinam Religionis ſuæ libertatem repoſuit. Auguſtæ deditionem reliqua facile Suevia, & inde ad Lycum ac Danubium urbes ſecutæ ſunt. Memminga, Campodunum, Lansperga, Mundelheimium, Schongavia, Fuſſena, à diverſis Ductoribus in verba Regis adactæ. Sed Rex interim Ingolſtadium non ſine diſcrimine adiit, haud dubie evidenti caſu mortalitatis ſuæ commonitus. Erat illi conſilium Ratiſponam intercipere propenſo in ſe civium ſtudio, neque præſidio valido munitam. Id conſilium morabatur tranſitus ac pons apud Ingolſtadium ſub cujus mœnibus exercitus Bavari conſidebat. Itaque ut Pontis uſum hoſtibus inutilem redderet munitiones illi præſtructas impetu aggreditur, ſed fere irrito conatu. Sub hæc dum ipſe propter ripam Danubii equo vectus, urbis adverſæ

ſitum

ſitum cognoſcit, globus tormento emiſſus equem proſternit, exanimatque illæ ſo vectore. 1632.
Atque ut Rex fortunæ ſuæ felicitatem certiori documento agnoſceret, alia ab hoſtibus emiſſa pila Chriſtophoro Marchioni Badenſi caput, ac vitam momento abſtulit. Interea Dux Bavariæ aliarum urbium, & imprimis vicinæ Auguſtæ exemplo monitus, firmiori præſidio Ratiſponam communivit, immiſſis duobus adhuc militum millibus & quingentis equitibus. Qua re intellecta, ſimul diſcrimine ſuo territus Rex omiſſo Ingolſtadio, ad invadendam reliquam Bavariam contendit. Ibi ſine ullo fere certamine Mosburgo, Landishuto, Friſinga ac Monachio potitus, magna præda ſe exercitumque in opulenta patria auxit, Monachii imprimis, ubi centum & quadraginta tormenta bellica inſigni magnitudine, & reliqui militaris inſtrumenti magna vis, in poteſtatem victoris pervenit. Quæ Auguſtam primo dein alioverſum avecta ſunt, hunc in modum omni intra Oenum Bavaria hoſtiliter evaſtata, Rex relicto in Suevia Vinarienſi, cum reliquis copiis Donaverdam, & inde in ſuperiorem Palatinatum, ad tuendam Norimbergam movit. Iam enim Elector Bavariæ & Dux Fridlandiæ caſtra apud Egram conjunxerant, credebanturque Norinbergam quæ Suedicum præſidium acceperat, tentaturi ut Regem è Bavaria abſtraheret. Quod ille eventurum ratus ante ipſa mænia communitis caſtris conſedit donec reliquiæ copiæ quas per Sueviam, Franconiamque & ad Rheni ripam diſperſerat, convenirent. Simul Auguſtum Comitem Palatinum, ad Electorem Saxoniæ dimittit, *Chemn. lib. 2.*
qui cum jam à Ferdinando novis conditionibus tentari cœptum, in amicitia, & ſocietate armorum confirmaret, ac ſi fortaſſe impeteretur, auxilium

1631. auxilium à Rege in tempore promitteret. Inter hæc variis velitationibus ad Noribergam certatur. Et VVallenſteinius, cum multo majore militum numero ſpeciem obſeſſi Regis feciſſet, quicquid uſquam Suedicarum partium fuit, ad feſtinandum Regi auxilium excivit. Illi interim urbs Norimberga frumenti & annonæ copiam liberaliter ſuppeditabat. Sed pabuli inopia non Rex magis quam ipſi Cæſariani laborabant. Adhæc media æſtas, & turbidæ aquæ potus, quam ex uno Pegneſo fluvio, qui Norimbergam interfluit, utrique petere debebant, morbum & contagionem inter milites & jumenta vulgabant. At Rex poſtquam Bannerius & alia ad ſe auxilia conveniſſent, indignum ratus ſe diutius obſideri; eduxit caſtris exercitum, & explicata acie copiam pugnandi hoſtibus facit. Cum autem detrectaret VVallenſteinius in unius prælii diſcrimen totius rei ſummam conjicere, an quod ſperabat cunctationis ſuæ tædio Regem in loca iniquiora protrahendum? ſimulatione metus à conferendo prælio abſtinuit, ſuoſque intra caſtra quiete continuit, niſi quod paucas aliquod levioris armaturæ turmas ad velitandum emitteret. In quo pugnæ genere Ioannes Bannerius qui deinde poſt Regem imperium militare adminiſtravit, brachium ſclopeto trajectus, inhærente oſſibus globulo, longæ debilitatis; ac properatæ exin mortis initium habuit. Tum Rex quia elicere caſtris hoſtem non poterat, ad oppugnanda illa animum intendit. Iuvit deſiderium Regis error exploratorum. Qui deſeri caſtra à Cæſareanis, & paucas adhuc legiones relictas eſſe referebant, quæ recedentium terga firmarent. Sed exploratores non hoſtium caſtris excedentium ſed hoſpitiorum metaturam permutantium falſa ſpecies deceperat. Igitur Rex deſignatis partibus munimenta

Caſtra ad Norimbergam.

Rex caſtra Cæſareanorum oppugnat.

nimenta invadi jubet. Audax facinus neque Ducibus ipſius, nec poſtea eventu probatum. Eodem autem tempore & ſuperari vallum, & tormenta explodi à Suedicis cœpere. At maxima hoſtium vis in eam caſtrorum partem incubuit, quam Dux Bavariæ obtinebat, haud procul tentoriis Aldobrandi, Ferdinandi Caraffæ, & Comitis Coloredi junioris. Qui improviſo impetu excitati correpta tumultuaria manu ſtrenue ſe inferentibus opponunt. Inde novis identidem, recentibuſque manipulis confirmati, hoſtem loco pellunt & denique extra vallum ejiciunt, magna cæde fugientium aut contra nitentium. Grave illic atque atrox prælium fuit poſtquam ex altera caſtrorum parte VVallenſteinius & Gallaſſius & Aldringerius adfuere. Sed VVallenſteinius ejectis vallo hoſtibus non contentus à caſtris periculum depuliſſe, equitatum emittit, & circumgredi terga Suecorum jubet. Hic extra caſtra magno ardore concurſum. Donec Sueci ingruentium ſenſim Cæſareanorum vi ad vicinam ſylvam ſe recepere, ubi à Rege cum aliquot ſcloperariorum cohortibus deliteſcente, reſtaurato brevi prælio, in tutum recepti ſunt. Hic cecidit Ferdinandus Caraffa ex Italica nobilitate, magnæ expectationis juvenis, haud multo ante à VVallenſteinio equeſtris Legionis præfectura donatus. Et Ioannes Baptiſta Chieſa peditum Tribunus lethaliter vulneratus, Saltzburgi dein, quo ad curam devectus fuerat, occubuit. Cecidere præterea hoc cruentiſſimo prælio utrimque permulti, ſed major Suecorum clades fuit ex quibus ut minimum duo millia deſiderata. Leonardus Torſtenſonius ſupremus rei tormentariæ præfectu, vivus in Cæſareanorum poteſtatem pervenit. VVallenſteinii & Bernardi Ducis Vinarienſis equi confoſſi. Neque Rex ipſe periculo

1631.

Clades utrinque magna.

1632. culo caruit vi prætervolantis globi, parte ocreæ avulſa, & dextri pedis pollice leviter perſtricto. Denique nox & ſylva diremit pugnantes, Sueci inde in vetera caſtra Norinbergam reverſi ſunt. Qua urbe diligenter proviſa, Rex per Franconiam & vicinas provincias exercitum diſpoſuit, modica quiete recreandum. VValleniteinius quoque incenſis caſtris, digreſſo ad ſua Bavaro, in Miſniam atque inde in Saxoniam contendit.

Trevirenſis Regi Gallicæ accedit. Per idem tempus Philippus Chriſtophorus Elector Trevirenſis, circumſtrepentibus undique victricibus Suecorum armis, idem ſibi quod aliis Catholicis Principibus acciderat, metuens, vicini Galliarum Regis partibus palam acceſſit, tradito in manus ejus Erenbreitſteinio, validiſſima ad Rhenum arce. Quæ res Cæſarem & reliquos Electores Catholicos graviter perculit, cùm præter corroboratam Suecorum potentiam novus Cæſari hoſtis tam munitæ arcis acceſſione firmaretur. Haud multo poſt Auguſta Trevirorum ſpecie reducendi Electoris, qui metu Ordinum, (quos in eandem ſecum ſocietatem fruſtra impellere nitebantur) inde profugerat, à Gallis capta & valido præſidio firmata eſt. Ita jam Regi Galliæ Germania patebat, ſed quo minus deſtinata inciperet, domeſticæ turbæ impediebant. Gliſcentibus

Res Gallicæ. enim fraternis Regiæ domus odiis ut ſuperiore anno memoravimus, res ad arma pervenit. Acceſſit partibus Aurelianenſis Dux Momorantius, & permulti Nobilium. Quibus tamen uno ad Caſtelnadaurium prælio ſuperatis, pax Regno reſtituta. Aurelianenſis frater Regis & Momorantius capti. Quorum hic à Concilio Toloſano lege Majeſtatis damnatus, & ſupplicio capitis affectus eſt, anno ætatis quinto & trigeſimo. Quem ille ſupremum

caſum

caſum fortiter juxta & religioſe tulit. Aurelianenſis à fratre Rege in gratiam receptus, ſed poſtea aut caſu Momorantii offenſus, aut fidem ſibi datam ſuſpectans; eluſis cuſtodibus iterum in Belgium evaſit, ad matrem Reginam. 1632.
Sed parum ibi auxilii erat, cum vires Hiſpanicas, non modo ſubſidia in Germaniam Cæſari miſſa, ſed defectio quoque Henrici Comitis Montani graviter afflixiſſet. Inſuper Hollandi hoſtes premerent, qui initio veris luſtratis ad Neomagum copiis, Venloam primo, dein Ruræmundam, ubi Caſimirus Comes Naſſovius cecidit, intercepere. Gravior aliquanto labor fuit apud Trajectum Moſæ quoque aſſitam urbem, ſed ditionis Brabantinæ. Hæc enim magna celeritate ab Henrico Principe Orangio circumvalata, non Hiſpanos modo, ſed & Pappenheimium ipſum ex viſceribus Imperii excivit. Hiſpanis ſatis fuit aſſidendo ſpectare urbis indeclinabilem caſum, ut ipſi quidem exiſtimabant. At Pappenheimius multis apud Viſurgim victoriis clarus, nunc Duce Luneburgico, nunc Landgravio Haſſiæ, nunc Brandiſio cæſis, omnibus par, ſingulis ſuperior, poſtquam, transmiſſo Rheno, victorem exercitum Trajectum duxiſſet, nihil turbatus magnitudine munitionum, quas caſtris ſuis circumpoſuerant Hollandi, ſolus adoriri obſidentes ſuſtinuit; Cæterum temeritas ea magis quam fortitudo non mediocri clade expiata eſt. Ceciditque haud dubie robur exercitus Pappenheimiani exitu ad extremum nullo. Quanquam multi exiſtimabant dejici tum Hollandos obſidione ea potuiſſe, ſi idem animus Hiſpano duci fuiſſet. Qui ſuos intra caſtra quietè continens, ne quidem eo induci potuit, ut commotis tympanis, aut ſubitario ſaltem tumultu, aggreſſionem ſimularet,

Res Belgica.

1632. ſimularet. Ita denique urbs in poteſtatem Hollandorum pervenit. Pappenheimius inde cum lacero exercitu ad Viſurgim, & mox à VVallenſteinio evocatus in Saxoniam revertit, ubi haud multo poſt acerrimo ad Lutzam prælio, uti mox memorabitur, glorioſam mortẽ oppetiit.

Mors Sigiſmundi Regis Poloniæ. Sub finem menſis Aprilis Rex poloniæ Sigiſmundus fatis conceſſit, Princeps omnibus regnandi artibus commendatus. Natus eſt ſuperiore ſæculo anno ſexto & ſexageſimo, Patre Ioanne Sueciæ Rege, & matre Catharina Sigiſmundi Auguſti Poloniæ Regis ſorore, à qua Catholica & Religioſa Principe Catholicæ ſidei præceptis imbutus, anno ætatis primo & vigeſimo conſenſu procerũ Rex Poloniæ creatur. Dein ſub finem ejus ſeculi, Ioanni Patri vita functo, in Regno Sueciæ ſucceſſit. Sed non diu toleravere Lutherani Proceres Catholicum Regem. Ita id regnum Sigiſmundo ablatum, Carolo patruo ipſius ac Duci Sudermanniæ qui diu illud pro rege adminiſtraverat, contulere. Quæ res longo dein bello Suecos & Polonos inter ſe commiſit. In quo Sigiſmundus cauſæ æquitate, Sueci armorum vi, ac plerumque victoria triumpharunt, Ita Sigiſmundus non Suecia modo, ſed Livoniæ ac Boruſſiæ parte amiſſa, pacem tandem cum Guſtavo Adolpho Caroli fecit, Vxores duas habuit, Annam & Conſtantiam ſorores Germanas Ferdinandi II. Cæſaris. Ex priore Vladiſlaus primogenitus conſenſu procerum parenti in Regnum ſuffectus eſt. Conſtantiæ liberos ſupra memoravimus. Cujus natu major Ioannes Caſimirus paulo ante quam hæc ſcriberemus fratri Vladiſlao vita functo per ſuffragia Ordinum ſurrogatus eſt. Cæterum defuncto Rege Archiepiſcopus Gneſnenſis, qui tum erat Ioannes VVezyſius, Primas Regni veluti Interrex, de morte Regis ad omnes Regio-

num

nium præfectos ac Proceres perſcribit, ac juſtitium indicit. Dein ordines convocat, quorum conſenſu publica Regni negocia expedirentur, & dies creando Regi indiceretur. Sex Septimanarum ſpacium huic rei præfigi, & locus haud procul Verſavia, juxta villas VVola, & Powski, hunc in uſum expediri & communiri ſolet. Quo poſtquam ſub finem Septembris Proceres conveniſſent; prioribus quidem diebus de variis regni negociis actum eſt. Dein Legationes auditæ ſunt, Summi Pontificis, Fratrum Vladiſlai Principis, & Cæſaris Ferdinandi, aliorumque pro Vladiſlao Principe ſuffragia Nobilium expoſcentium. Introductus etiam Legatus Suedicus de pace continuanda cum Polonis egit, neve ex aliis Sigiſmundi filiis quis eligeretur, niſi prius Regno Sueciæ renunciaret, petiit. Quibus cum Archiepiſcopus Gneſnenſis, dein Mareſcallus nobilium, prolixe reſpondiſſent, deſignati ſunt ex omni Procerum numero, pauci, qui conditiones in quas futurus Rex juraret, conciperent. His omnibus expeditis ſuffragia ab Archiepiſcopo Gneſnenſi colligi cœpere. Quæ cum miro omnium conſenſu in unicum Vladiſlaum, Sigiſmundi primogenitum fererentur, Gneſnenſis ſolita pompa hunc Regem renunciat. Coronatio dein in annum inſequentem dilata eſt, donec juſta funebria Regi defuncto perſolverentur, juxta antiquam Polonorum morem. Exceſſere eodem anno Princeps Carolus Regis Hiſpaniarum, & Leopoldus Archidux, Cæſaris frater. 1632.

Cui filius Vladiſlaus ſurrogatur.

Cæterum in Germania omnes pene provincias diverſi exercitus raptabant, Saxonici ductore Arnhemio Sileſiam, Cæſareani duce Henrico Holcka Voitlandiam & Miſniam, Sueci Alſatiam, Sueviam, Palatinatum, & Franconiam, Galli quoque occupata Treveri, & tenta-

Rex Suecorum & Cæſareanorum.

1631. Auſtriacæ pietatis, quæque una vergentis in ſenectutem Regis afflictam valetudinem, ſua diligentia ſublevavit. Eodem anno altera Ferdinandi Cæſaris ſoror Magdalena, Coſmo Magno Hetruriæ Duci nupta, dum ex Italia in Germaniam contendit, in itinere vitam finiit.

Et ſoror ejus Magdalena.

Res Gallica & Belgica.

At in Gallia inter Reginam matrem, & Filium Regem grave diſſidium exortum eſt. Invidia uti ferebatur Ioannis Armandi Cardinalis Ricolocii, qui publicorum negociorum ſupremus arbiter, non Reginæ modo, ſed primariorum in ſe Procerum, quos omnes potentia apud Regem anteibat, odium concitavit. Regina mater palam Cardinali amicitiam renunciat, neque ut eum in gratiam reciperet, ullis dein ipſius, aut Filii precibus induci potuit. Gliſcentibus porro ſimultatibus Compendium primo, uti procul ab Aula degeret, & paulo poſt in Belgium ad Hiſpanos abſceſſit. Secutus eſt partes Matris alter Filius, Gaſto, Dux Aurelianenſis. Qui aliquot Proceribus ſtipatus Aureliam ditionis ſuæ caput, tum Burgundiam & Lotharingiam, rerum novandarum ſedem petens, ſed ab inſequente Rege undique expulſus, denique in Belgium ad Matrem evaſit, inde novi adverſus Fratrem belli ſeriem exorſus, uti annis ſequentibus memorabitur. Batavi interim Henrici Principis Orangii ductu, cujus Filium Guilielmum in Succeſſorem Patri nominaverant, in Flandriam irrumpunt; Brugas circumſeſſuri. Sed adventu Ioannis Comitis Naſſovii inde rejecti aliam rei bene gerendæ occaſionem habuêre; diſſipata claſſe quinquaginta navium quæ prono Scaldi Antverpia Bergam ad Somam ſolvens, propè hoſtium ſtationem vado impulſa hæſit. Tria millia Claſſiariorum capta, Ioannes Naſſovius & Balanzonius cum paucis

Turba inter Regem & matrem.

Compigni

Orleans.

Res Belgica.

paucis lembum nacti, beneficio noctis evaſere. 1631.
Magna cladis ejus invidia in Marchionem Sanctacrucium redundante, qui tum pro Infante Hiſpanica militiæ Belgicæ præerat.

Incendium Montis Veſuvii.

Sub finem anni, Mons Veſuvius, Neapoli vicinus horrendum incendium concepit, concuſſis circa oppidis vicisque, & præſertim Neapoli, ut nullum inde ædificium damnum non ſenſerit. Mons autem primum atras nubes evomuit, tum irrumpentes immenſi flammarum globi, ingenti cum fragore, tonitruque finem rerum humanarum, ac plane ruituri mundi ſpeciem præ ſe ferebant. Septima die Menſis Decembris, flamma quæ montem pluribus locis effregerat, torrentis inſtar ad imas radices è ſummo procurrens; homines, pecudeſque & villas atque obvia quæque impetu inevitabili rapuit, abſumpſitque. Simul lapides ingentis magnitudinis è faucibus montis ejecti, multos, qui ſibi tempeſtiva fuga non proſpexerat, interemere.

VVallenſteinio redditur Imperium militare.

Nunc ad res Germanicas cum novi anni initio revertamur. Cæſar poſt fractas res ad Lipſiam, ſimul universa Proteſtantium ſucceſſione, haud parum de ſuſtentando Imperio ſolicitus, tot hoſtibus impare Tillio, de novo exercitu ac Duce deliberationem inſtituit. Nemo ad eam Præfecturam aptior videbatur quam VVallenſteinius. Sed inviſus Principibus, & nuper tanta omnium Ordinum contentione ab Imperio militari remotus, ne privatam injuriam publicæ rei remitteret, timebatur. Et ſane repudiabat principio, obtentu quietis, & valetudinis, tum vergente in ſenium ætate, maximè autem invidia qua ſe apud Primarios Imperii Proceres laborare fatebatur. Sed nequaquam tam puſillo erat animo VVallenſteinius, ut invidiæ ſuccumberet, ſolitus robur animi, & altitudinem co-

1632. gitationum non præferre modo, ſed etiam requirere in aliis quos ad honores militares extolleret, propterea quod diceret ab ingenio humili dejectoque nihil egregium expectari poſſe. Neque tam infirma aut ætate aut valetudine erat, ut non ad munia Præfecturæ ejus ſufficeret. Altior cauſa ſuberat memoria & dolor nuperæ exauthorationis, quam etſi non Cæſari imputaret, tamen ne in eundem caſum recideret, haud temerè verebatur.

Tandem expugnata eſt pertinacia per Principem Eggenbergicum interioris apud Cæſarem conſilii præſidem, qui in animo VVallenſteinii validus, & dignitatum ejus præcipuus author habebatur. Igitur admiſit Præfecturam, ſed his conditionibus, ut ſuo ipſe arbitratu bellum gereret, hoſpitia atque hiberna militibus aſſignaret, pacem cum quibus ei viſum foret, faceret. Denique nulli deinceps eorum quæ egiſſet rationem reddere compelleretur. Erat tum Cenaimi in Moravia privatus. Mirum eſt quantum mox militum ad nomen VVallenſteinii accurrerit, cum Cæſar aliique nonnulli Principes ex privato peculio liberaliter pecuniam conferrent. Itaque trium menſium ſpacio triginta millium exercitum ſub ſignis habuit, cum quo initio veris in Bohemiam progreſſus, præmiſſo Matthia Gallaſſio, quem ſibi ſupremum Legatum adſciverat, Pragam ducit. Qua ſine ullo certamine, à Saxonicis recepta, Leitomeritium, Egram, aliaque deinceps loca in poteſtatem redigit. Iamque Regem Sueciæ conſilii ſui pœnitebat, quod nimio perſequendi Tillii ſtudio intentus, delectus Fridlandicos interturbare neglexiſſet. Id illi initio facere in proclivi erat, ſi omiſſa ad tempus Bavaria una cum Saxone in Moraviam Auſtriamque præſidiis vacuas irrupiſſet. Sed Rex ſive res ſuas ad Rhe-

Znam.

Cum Exercitu Bohemiam recuperat.

num

num conſtabilire, ſive ad perſequendum delendumque Tillium omni ope adnixus, ejus tum quidem rei curam non ut decebat æſtimatam intermiſit, quæ ipſum in exitium haud multo poſt, ac mortem dedit. Erat ille ſæviente hyeme Franckofurti. Ibi ad eum Conjunx Eleonora Brandeburgica, Fridericus Comes Palatinus multique Proteſtantium Procerum accedunt. Quidam officio in Regem, plerique rerum ſuarum ſatagentes, Catholici quoque Proceres, Elector Trevirenſis, Palatinus Neoburgicus, Epiſcopus Herbipolenſis, & urbs Colonia Legatos miſerant, ut ſibi bellorum injuria exemptis neutrarum partium eſſe liceret, poſtulantes. Bavariæ dein & Colonienſis Electores non pro ſe modo, ſed univerſo fœdere Catholico Legatorum Gallicorum interpoſitu tractarunt. Datæ à Rege quatuordecim dierum induciæ, ut conditionibus ageretur. Quibus ſine fructu elapſis ad arma reditum. Trevirenſis ad defenſionem Regis Galliæ confugit. Neoburgico reſponſum; nullas Regi cum eo inimicitias eſſe, neque fore, ſi hoſtes Regis è finibus ſuis expellat, aut ut ipſe id faceret tranſitum atque hoſpitia concederet. A Colonienſibus poſtulatum ne tribubus, aut jure civium ii, qui Proteſtantium Religionis eſſent, probiberentur, iiſque liberum in urbe Religionis, & inſtituendæ juventutis exercitium permitterent. Legato Regio perpetuum in urbe locum concederent. Hoſtes Regis nec pecunia, nec commeatu juvarent. Exiſtimabant plerique Regi tum conſilium fuiſſe importatis jam in navigia tormentis prono Rheno Coloniam deſcendere, urbemque aggredi nec præſidio, nec tum munitionibus firmatam, illiciente maxime

1632.

Regis geſta, & Legationes variæ. Lotich. lib. 45. Chemn. lib. 4.

1631. præda, quam in urbem ex ſe prædivitem, exules magni nominis depoſuerant. Sed fortuna, aut Divi Vrbis Tutelares imminens periculum alio divertere. Nam Rex repentina Hornii clade perculſos, inde exercitum in Franconiam duxit. Præerat illi cum parte copiarum Guſtavus Hornius, & occupata Bamberga, quamvis media hyeme, urbem illam adverſus Tillium qui in proximo hibernabat, communire inſtituerat. Cæterum priuſquam munitiones ad exitum perducerentur, Tillius raptis propere copiis, magna cum clade Hornium Bamberga expellit. Is nuncius Regem excivit ut firmatis prius quæ ad Rhenum interceperat, ad Tillium moveret. Multo Francofurto abeuntem Proceres proſecuti ſunt, atque inter cæteros Fridericus Comes Palatinus, magna ſpe fore ut Rex debellato Tillio, ipſum in amiſſas ditiones reponeret. Iunxere ſe Regi in itinere Hornius & Banerius. Cum quibus, recedente ſenſim Tillio.

Rex perſequitur Tillium.

Norimbergam profectus magno ibi ac Regio apparatu excipitur. Neque hic diu moratus Donaverdam movit. Præerat urbi Rudolphus Maximilianus Dux Lavenburgicus, qui aliquanto præſidio firmatus cũ cœpta jam oppugnatione locum conſervari poſſe diffideret, præmiſſis noctu impedimentis reliquas ipſe copias Danubiũ traduxit. Ita Rex urbe vacua potitus, dimiſſis aliquot legionibus quæ minora ad Danubium oppida interciperent, cum majore exercitus parte in Sueviam irrumpit. Lycus amnis breviobjectu Sueviam à Bavaria diſterminat. Oritur ex Alpibus Rheticis, inde Fuſſenum, Scongam, Landspergam atque Auguſtam præterfluens, Danubio infunditur haud procul oppido Rainâ.

Lech.

Pugna in tranſitu Lyci.

Id oppidum Tillius obtinebat deſtructo ponte. Paulo autem ſupra illud caſtra fixerat, atque inde ripam Bavaricam, Auguſtam uſque crebris ſta-

ſtationibus firmaverat, eo loci hoſtem trajectu prohibiturus. Rex invadendæ Bavariæ cupientiſſimus, æſtimato loci ſitu, etſi difficile providebat in conſpectu hoſtium copias tranſponere, tamen certus propoſiti, & fortunæ ſuæ innixus, ex adverſa Lyci ripa caſtra ſua Tillio opponit. Tum diſponi tribus locis tormenta imperat. Duo & ſexaginta fuiſſe quidam tradunt, alii plura. His in oppoſitam ſylvam, quam Tillius inſidebat, ſine intermiſſione fulminantibus, magna arborum ac hominum ſtrage. Rex adactis in flumen trabibus pontem facere orditur. Qui biduo perfectus, reperto interim ab equitibus vado, pedites transmiſit. Quorum primores dum Tillius magno impetu aggreditur, fit acre certamen, & ambiguum diu inter pulſos pellenteſque, donec Rex utriuſque jam ripæ potens in minores numero Tillianos cum omni exercitu incubuit. Ibi Tillius lethale vulnus in femore accepit, perſtitit tamen in acie donec vires permitterent. Cum autem præter eum Aldringerius, & Ducum plerique saucii acie excederent, receptui cani juſſit. Neque Rex longius, quam ad ſylvam ubi caſtra erant, perſequi pulſos potuit, ignoratione viarum, & quia nox inciderat fraudem metuens. Cecidere è Tillianis ſupra mille, Reliqui deſertis inde caſtris juſſu Ducis Bavariæ Ingolſtadium receſſere. Eo quoque deportatus Tillius, haud multo poſt mortem oppetiit, magno luctu Cæſaris, Bavarique & Principum Catholicorum, quorum cauſam multos annos bello feliciter geſſit, ſupremus eorum militiæ Legatus. Nemo illi ea ætate, aut magnitudine rerum geſtarum, aut fama apud ſummos juxta infimoſque par fuit. A militibus pater vulgo dictus, neque aliter illos quam filios appellabat. Sobrietatis & pudicitiæ laudem, raras in caſtris virtutes,

1632.

Tillius vulneratur.

Moritur.

1632. *Chemn. lib. 3.* tes, ne hoſtes quidem illi detrahunt. Magnitudinem animi, ex expertas tot præliis dotes egregii ducis militiſque admirantur. Sed Religione in Deum ac fide in Imperium ſupra omnes fuit. Hinc illi perpetuus pene victoriarum curſus, & triunphi vitæ annis pares. Ad extremum offendit raro perpetua felicitas, quæ ut illum in omni retro vita nunquam ambitioſe extulerat, ita nec extrema adverſitas dejecit.

Regis progreſſus in Bavaria. Cæterum Rex, minore quam putaverat incommodo, aditu Bavariæ potitus, poſtquam receſſiſſe hoſtes Ingolſtadium comperit, dimiſſis expeditis, qui poſtremi agminis relictos interciperent, Rainamque & Neoburgum à Bavaricis deſerta occuparent, cum reliquo exercitu per utramque Lici ripam, Auguſtam movit. Qua urbe, ſine ullo certamine, & ſi non invalido præſidio tenebatur, tamen prona civium voluntate in fidem accepta, mox amotis Magiſtratu Catholicis, Auguſtanæ confeſſionis cultores in dignitatem & priſtinam Religionis ſuæ libertatem repoſuit. Auguſtæ deditionem reliqua facile Suevia, & inde ad Lycum ac Danubium urbes ſecutæ ſunt, Memminga, Campodunum, Lansperga, Mundelheimium, Schongavia, Fuſſena, à diverſis Ductoribus in verba Regis adactæ. Sed Rex interim Ingolſtadium non ſine diſcrimine adiit, haud dubie evidenti caſu mortalitatis ſuæ commonitus. Erat illi conſilium Ratiſponam intercipere propenſo in ſe civium ſtudio, neque præſidio valido munitam. Id conſilium morabatur tranſitus ac pons apud Ingolſtadium ſub cujus mænibus exercitus Bavari conſidebat. Itaque ut Pontis uſum hoſtibus inutilem redderet munitiones illi præſtructas impetu aggreditur, ſed fere irrito conatu. Sub hæc dum ipſe propter ripam Danubii equo vectus, urbis adverſæ

ſitum

ſitum cognoſcit, globus tormento emiſſus equem proſternit, exanimatque illæ ſo vectore. 1632.
Atque ut Rex fortunæ ſuæ felicitatem certiori documento agnoſceret, alia ab hoſtibus en iſſa pila Chriſtophoro Marchioni Badenſi caput, ac vitam momento abſtuſit. Interea Dux Bavariæ aliarum urbium, & imprimis vicinæ Auguſtæ exemplo monitus, firmiori præſidio Ratiſponam communivit, immiſſis duobus adhuc militum millibus & quingentis equitibus. Qua re intellecta, ſimul diſcrimine ſuo territus Rex omiſſo Ingolſtadio, ad invadendam reliquam Bavariam contendit. Ibi ſine ullo fere certamine Mosburgo, Landishuto, Friſinga ac Monachio potitus, magna præda ſe exercitumque in opulenta patria auxit, Monachii imprimis, ubi centum & quadraginta tormenta bellica inſigni magnitudine, & reliqui militaris inſtrumenti magna vis, in poteſtatem victoris pervenit. Quæ Auguſtam primo dein alioverſum avecta ſunt, hunc in modum omni intra Oenum Bavaria hoſtiliter evaſtata, Rex relicto in Suevia. Vinarienſi, cum reliquis copiis Donaverdam, & inde in ſuperiorem Palatinatum, ad tuendam Norimbergam movit. Iam enim Elector Bavariæ & Dux Fridlandiæ caſtra apud Egram conjunxerant, credebanturque Norinbergam quæ Suedicum præſidium acceperat, tentaturi ut Regem è Bavaria abſtraheret. Quod ille eventurum ratus ante ipſa mœnia communitis caſtris conſedit donec reliquiæ copiæ quas per Sueviam, Franconiamque & ad Rheni ripam diſperſerat, convenirent. Simul Auguſtum Comitem Palatinum, ad Electorem Saxoniæ dimittit, *Chemn. lib. 2.*
qui cum jam à Ferdinando noviscondirionibus tentari cœptum, in amicitia, & ſocietate armorum confirmaret, ac ſi fortaſſe impeteretur,

auxilium

1631. auxilium à Rege in tempore promitteret. Inter hæc variis velitationibus ad Noribergam certatur. Et VVallenſteinius, cum multo majore militum numero ſpeciem obſeſſi Regis feciſſet, quicquid uſquam Suedicarum partium fuit, ad feſtinandum Regi auxilium excivit. Illi interim urbs Norimberga frumenti & annonæ copiam liberaliter ſuppeditabat. Sed pabuli inopia non Rex magis quam ipſi Cæſariani laborabant. Adhæc media æſtas, & turbidæ aquæ potus, quam ex uno Pegneſo fluvio, qui Norimbergam interfluit, utrique petere debebant, morbum & contagionem inter milites & jumenta vulgabant. At Rex poſtquam Bannerius & alia ad ſe auxilia conveniſſent, indignum ratus ſe diutius obſideri; eduxit caſtris exercitum, & explicata acie copiam pugnandi hoſtibus facit. Cum autem detrectaret VVallenſteinius in unius prælii diſcrimen totius rei ſummam conjicere, an quod ſperabat cunctationis ſuæ tædio Regem in loca iniquiora protrahendum? ſimulatione metus à conſerendo prælio abſtinuit, ſuoſque intra caſtra quiete continuit, niſi quod paucas aliquod levioris armaturæ turmas ad velitandum emitteret. In quo pugnæ genere Ioannes Bannerius qui deinde poſt Regem imperium militare adminiſtravit, brachium ſclopeto trajectus, inhærente oſſibus globulo, longæ debilitatis; ac properatæ exin mortis initium habuit. Tum Rex quia elicere caſtris hoſtem non poterat, ad oppugnanda illa animum intendit. Iuvit deſiderium Regis error exploratorum. Qui deſeri caſtra à Cæſareanis, & paucas adhuc legiones relictas eſſe referebant, quæ recedentium terga firmarent. Sed exploratores non hoſtium caſtris excedentium ſed hoſpitiorum metaturam permutantium falſa ſpecies deceperat. Igitur Rex deſignatis partibus munimenta

Caſtra ad Norimbergam.

Rex caſtra Cæſareanorum oppugnat.

nimenta invadi jubet. Audax facinus neque Ducibus ipſius, nec poſtea eventu probatum. Eodem autem tempore & ſuperari vallum, & tormenta explodi à Suedicis cœpere. At maxima hoſtium vis in eam caſtrorum partem incubuit, quam Dux Bavariæ obtinebat, haud procul tentoriis Aldobrandi, Ferdinandi Caraffæ, & Comitis Coloredi junioris. Qui improviſo impetu excitati correpta tumultuaria manu ſtrenue ſe inferentibus opponunt. Inde novis identidem, recentibuſque manipulis confirmati, hoſtem loco pellunt & denique extra vallum ejiciunt, magna cæde fugientium aut contra nitentium. Grave illic atque atrox prælium fuit poſtquam ex altera caſtrorum parte VVallenſteinius & Gallaſſius & Aldringerius adfuere. Sed VVallenſteinius ejectis vallo hoſtibus non contentus à caſtris periculum depuliſſe, equitatum emittit, & circumgredi terga Suecorum jubet. Hic extra caſtra magno ardore concurſum. Donec Sueci ingruentium ſenſim Cæſareanorum vi ad vicinam ſylvam ſe recepere, ubi à Rege cum aliquot ſcloperariorum cohortibus deliteſcente, reſtaurato brevi prælio, in tutum recepti ſunt. Hic cecidit Ferdinandus Caraffa ex Italica nobilitate, magnæ expectationis juvenis, haud multo ante à VVallenſteinio equeſtris Legionis præfectura donatus. Et Ioannes Baptiſta Chieſa peditum Tribunus lethaliter vulneratus, Saltzburgi dein, quo ad curam devectus fuerat, occubuit. Cecidere præterea hoc cruentiſſimo prælio utrimque permulti, ſed major Suecorum clades fuit ex quibus ut minimum duo millia deſiderata. Leonardus Torſtenſonius ſupremus rei tormentariæ præfectu, vivus in Cæſareanorum poteſtatem pervenit. VVallenſteinii & Bernardi Ducis Vinarienſis equi confoſſi. Neque Rex ipſe periculo

1631.

Clades utrinque magna.

1632. culo caruit vi prætervolantis globi, parte oreæ avulſa, & dextri pedis pollice leviter perſtricto. Denique nox & ſylva diremit pugnantes, Sueci inde in vetera caſtra Norinbergam reverſi ſunt. Qua urbe diligenter proviſa, Rex per Franconiam & vicinas provincias exercitum diſpoſuit, modica quiete recreandum. VValleniteinius quoque incenſis caſtris, digreſſo ad ſua Bavaro, in Miſniam atque inde in Saxoniam contendit.

Treviren-ſis Regi Gallicæ accedit. Per idem tempus Philippus Chriſtophorus Elector Trevirenſis, circumſtrepentibus undique victricibus Suecorum armis, idem ſibi quod aliis Catholicis Principibus acciderat, metuens, vicini Galliarum Regis partibus palam acceſſit, tradito in manus ejus Erenbretſteinio, validiſſima ad Rhenum arce. Quæ res Cæſarem & reliquos Electores Catholicos graviter perculit, cum præter corroboratam Suecorum potentiam novus Cæſari hoſtis tam munitæ arcis acceſſione firmaretur. Haud multo poſt Auguſta Trevirorum ſpecie reducendi Electoris, qui metu Ordinum, (quos in eandem ſecum ſocietatam fruſtra impellere nitebantur) inde profugerat, à Gallis capta & valido præſidio firmata eſt. *Res Gallicæ.* Ita jam Regi Galliæ Germania patebat, ſed quo minus deſtinata inciperet, domeſticæ turbæ impediebant. Gliſcentibus enim fraternis Regiæ domus odiis ut ſuperiore anno memoravimus, res ad arma pervenit. Acceſſit partibus Aurelianenſis Dux Momorantius, & permulti Nobilium. Quibus tamen uno ad Caſtelnadaurium prælio ſuperatis, pax Regno reſtituta. Aurelianenſis frater Regis & Momorantius capti. Quorum hic à Concilio Toloſano lege Majeſtatis damnatus, & ſupplicio capitis affectus eſt, anno ætatis quinto & trigeſimo. Quem ille ſupremum

caſum

caſum fortiter juxta & religioſe tulit. Aurelianenſis à fratre Rege in gratiam receptus, ſed poſtea aut caſu Momorantii offenſus, aut fidem ſibi datam ſuſpectans; eluſis cuſtodibus iterum in Belgium evaſit, ad matrem Reginam. 1632.
Sed parum ibi auxilii erat, cum vires Hiſpanicas, non modo ſubſidia in Germaniam Cæſari miſſa, ſed defectio quoque Henrici Comitis Montani graviter afflixiſſet. Inſuper Hollandi hoſtes premerent, qui initio veris luſtratis ad Neomagum copiis, Venloam primo, dein Ruræmundam, ubi Caſimirus Comes Naſſovius cecidit, intercepere. Gravior aliquanto labor fuit apud Trajectum Moſæ quoque aſſitam urbem, ſed ditionis Brabanticæ. Hæc enim magna celeritate ab Henrico Principe Orangio circumvalata, non Hiſpanos modo, ſed & Pappenheimium ipſum ex viſceribus Imperii excivit. Hiſpanis ſatis fuit aſſidendo ſpectare urbis indeclinabilem caſum, ut ipſi quidem exiſtimabant. At Pappenheimius multis apud Viſurgim victoriis clarus, nunc Duce Luneburgico, nunc Landgravio Haſſiæ, nunc Brandiſio cæſis, omnibus par, ſingulis ſuperior, poſtquam, tranſmiſſo Rheno, victorem exercitum Trajectum duxiſſet, nihil turbatus magnitudine munitionum, quas caſtris ſuis circumpoſuerant Hollandi, ſolus adoriri obſidentes ſuſtinuit; Cæterum temeritas ea magis quam fortitudo non mediocri clade expiata eſt. Ceciditque haud dubie robur exercitus Pappenheimiani exitu ad extremum nullo. Quanquam multi exiſtimabant dejici tum Hollandos obſidione ea potuiſſe, ſi idem animus Hiſpano duci fuiſſet. Qui ſuos intra caſtra quietè continens, ne quidem eo induci potuit, ut commotis tympanis, aut ſubitario ſaltem tumultu, aggreſſionem ſimularet,

Res Belgica.

nuni præfectos ac Proceres perſcribit, ac juſtitium indicit. Dein ordines convocat, quorum conſenſu publica Regni negocia expedirentur, & dies creando Regi indiceretur. Sex Septimanarum ſpacium huic rei præfigi. & locus haud procul Verſavia, juxta villas VVola,& Powski, hunc in uſum expediri & communiri ſolet. Quo poſtquam ſub finem Septembris Proceres conveniſſent; prioribus quidem diebus de variis regni negociis actum eſt. Dein Legationes auditæ ſunt, Summi Pontificis, Fratrum Vladiſlai Principis, & Cæſaris Ferdinandi, aliorumque pro Vladiſlao Principe ſuffragia Nobilium expoſcentium. Introductus etiam Legatus Suedicus de pace continuanda cum Polonis egit, neve ex aliis Sigiſmundi filiis quis eligeretur, niſi prius Regno Sueciæ renunciaret, petiit. Quibus cum Archiepiſcopus Gneſnenſis, dein Mareſcallus nobilium, prolixe reſpondiſſent, deſignati ſunt ex omni Procerum numero, pauci, qui conditiones in quas futurus Rex juraret, conciperent. His omnibus expeditis ſuffragia ab Archiepiſcopo Gneſnenſi colligi cœpere. Quæ cum miro omnium conſenſu in unicum Vladiſlaum, Sigiſmundi primogenitum fererentur, Gneſnenſis ſolita pompa hunc Regem renunciat. Coronatio dein in annum inſequentem dilata eſt, donec juſta funebria Regi defuncto perſolverentur, juxta antiquam Polonorum morem. Exceſſere eodem anno Princeps Carolus Regis Hiſpaniarum, & Leopoldus Archidux, Cæſaris frater. 1632.

Cui filius Vladiſlaus ſurrogatur.

Cæterum in Germania omnes pene provincias diverſi exercitus raptabant, Saxonici ductore Arnhemio Sileſiam, Cæſareani duce Henrico Holcka Voitlandiam & Miſniam, Sueci Alſatiam, Sueviam, Palatinatum, & Franconiam, Galli quoque occupata Treveri, & tenta-

Rex Suecorum & Cæſareanorum.

1632. tentato fruſtra Philippiburgo Rheno appropinquabant. Sed Rex apud quem ſumma exercituum erat, relicta ut diximus Norimberga, cum in Franconiam moviſſet, viſurus quid ſe abſente Bavarus & VVallenſteinius molirentur, apud VVinsheimium Legatos Tartarorum victorias & felicitatem gratulantium audivit. Inde bipartito exercitu Bernardum Ducem Vinariensem, verſus Mœnum dimiſit. Ipſe cum reliqua parte apud Donaverdam tranſmiſſo Danubio Rainam oppidum, quod Bavari interea receperant, iterum expugnat, & Tribunum Caſparem Guilielmum Mitſchevallium, quod id oppidum nulla adhuc neceſſitate preſſus Bavaris tradidiſſet, capitis ſupplicio affici jubet. Inter hæc cum Dux Fridlandiæ cum potiſſima armorum mole, præmiſſo Gallaſſio in Saxoniam duceret. Rex feſtinatis literis ab Electore Saxoniæ in auxilium evocatus, re Bavarica Chriſtiano Comiti Palatino commendata, inde per mediam Franconiam magnis itineribus Saxoni in ſubſidium contendit. Sed jam Gallaſſius occupato ex itinere Coburgo, mox Chemnitio, ac dein Holckæ junctus, Friburgo; ſequenti VVallenſteinio viam in Miſniam aperuerat. Vbi conjunctis caſtris acceptoque ad ſe Pappenheimio qui Trajecto reverſus, ex itinere Hildeſium interceperat, Lipſiam ac dein Halam Saxonum expugnat. Tum verſus Lutzam, haud procul Lipſia diſtans oppidum, Regi in occurſum ducit. Non exiſtimabat fore VVallenſteinius ut Rex prælium iniret priuſquam Lunæburgicas & Saxonicas copias ſibi junxiſſet. Itaque Pappenheimium cum ſuis Halam remittit, ut Mauritioburgum, arcem urbi impoſitam expugnaret. Porro ubi adeſſe Regem, occupato Naumburgo; atque ibi Salam tranſmittere per exploratores cognoſcit,

Prælium ad Lutzam.

revocato

revocato properè Pappenheimio apud Lutzam conſiſtere, atque ibi opperiri adventum hoſtium conſtituit. Igitur proximè inſequenti nocte duplicem foſſam, qua Rex venturus neceſſario erat, aciei ſuæ prædu cit, & utramque delectis ſclopetariis implet, qui irrumpentem eo Equitatum infeſta ſalutatione abſterrerent. Lutza ignobile oppidum decem paſſuum millibus Lipſia diſtat. Ad ſiniſtram ſylva jacet, inter quam & urbem medio campo, prope viam quæ Lipſiam ducit aciem ſuam VVallenſteinius diſpoſuit in varios manipulos diſtinctam pro militiæ more, & quoniam digreſſo Pappenheimio militum inopia laborabat, in ſiniſtro latere quod ad nemus ſpectat, & proſpectui hoſtium objiciebatur, impedimenta, & circa ipſa calones equis impoſitos collocavit, ut hoſtibus ſpeciem Equitum præberent. Tormenta majora ſeptem, proximè poſt foſſas, reliqua viginti fere loco edito apud molendinum ſtatuit. Eratque univerſus aciei ſitus invadentibus periniquus, atque omnino talis, qualem optimi Ducis providentia eligere potuiſſet. Regium exercitum hunc in modum diſpoſitum fuiſſe tradunt. Primam ac dextram aciem in qua Rex curabat, Finnones, Smalandique ac cæteræ Suedicæ nationes obtinebant, Siniſtram Bernardus Dux Vinarienſis cum Curlandis, Livonibuſque & parte Germanorum tuebatur, Reliquum in medio peditatum Cniphuſius regebat. Suis Rex teſſeram dederat, *DEUS nobiſcum* Fridlandus Cæſareis *IESUS MARIA.* Ita inſtructa utrimque acie Rex medio Novembri anceps utrique parti, & cruentum ſane ſibi fatale atque ultimum prælium aggreditur. Prima, apud foſſas ſclopetariorum præſidio firmatas, pugna acerrima fuit, non ipſa modo invadentium, ſed

1632.

Burgus lib. 3.

Chemnit. lib. 4.

1632. & propugnantium clade, quorum maxima pars ſicut adorientibus Suecis oppido infeſta fuerat, ita ſuperata jam foſsa aut obtrita aut trucidata eſt ſine commiſeratione, Tum Equites immiſſi ſunt, inter quos primus Rex foſſam equo tranſiliens, dum ſuos exemplo & voce hortatur, brachium ſclopeti ictu trajicitur, quo vulnere, emanante largiter ſanguine, ita mox affectus eſt, ut linqui animo inciperet, rogaretque è prælio in locum aliquem ſecuriorem, ad curam educi. Aderat illi Franciſcus Albertus Dux Saxoniæ, non ita pridem relicto Cæſare Regi apud Norimbergam hærenti junctus. Hic ergo dum in eo eſt, & per furentium armatorum manipulos Regem jam vix ſeſe equo & adnixu ſuo ſuſtinentem eripere diſcrimini laborat. Simul nebula, fumoque & pulvere viſum adimente, ſimul confuſione & diſcurſu legionum territus, longiuſcule à ſuis aberrans, in cohortem Cæſareorum imprudens incidit. Ibi Rex, ab ignaris quem peterent binis adhuc ictibus uno caput altero pectus trajicitur, ac diffugientibus qui circa eum erant, vitæ jam exors in campo deſtituitur. Hæc de morte Regis à pluribus traduntur, Sunt qui commemorant Regem paulo ante cœptum prælium cum duobus ſtabulariis, ad quingentos fere paſſus ab acie ſua progreſſum ut locum ſtatuendis tormentis legeret, ingruente mox nebula, dum incautius progreditur, in turbam Croatarum incidiſſe, & cum ſe dedere nollet, ab ignaris multis vulneribus interfectum, ſpoliatumque. Cæterum utcunque hæc ſint, mors ejus ſtatim per exercitum vulgata, adeo animos ſuorum, quod alias ſolet evenire, non conterruit, ut magis ad ultionem Regiæ necis accendi viderentur. Itaque tanto impetu in Cæſareos itum eſt, ut jam labare acies

Rex vulneratur & cadit.

Lotich. lib. 43. cap. 6.

eorum,

eorum, atque ad fugam ſpectare quidam inciperent, quicquid contra VVallenſteinius niteretur. Adfuit in tempore laborantibus Pappenheimius, qui nulla ſuis requie permiſſa, ſecutis pone peditibus cum Equitatu iter præceperat. Ejus adventu reſtitutum prælium. Sed Pappenheimius non magis in prælium, quam mortem ipſam feſtinavit, in primo aggreſſionis ardore, lethali vulnere ſecundum femur perfoſſus. Ex quo haud multo poſt dum ad curandum Lipſiam devehitur vita exceſſit, magno ſui apud Catholicos deſiderio relicto. Vir plane Martialis animi, ac militarium virtutum gloria inclytus, quemque unum Rex Guſtavus Adolphus & commendare maxime poſt Tillium, & metuere ſolebat. Ejus morte iterum Cæſareana acies nutavit, ab ea cumprimis parte ubi Pappenheimius ceciderat, ſolus pene Octavius Picolomineus cum ſua Legione inter medios hoſtes intrepide uſque ad finem prælii ſtetit, amiſſis quinque equis quibus inſederat, tum facta ſepties irruptione, ac ſex vulneribus ſaucius optimi & fortiſſimi militis Duciſque nomen promeruit. Ita pugnantes nebula primum, ac dein nox diremit. Incértamque adhuc & ancipitem victoriam VVallenſteinius hoſtibus adjudicavit, prima noctis vigilia deſertis tormentis loco prælii ſilentio excedens. Qui Lipſiam primo, dein in Bohemiam ad reparandum exercitum feſtinavit. Suedica acies noctem eam in campo, ubi pugnatum fuerat, tranſegit. Poſtridie poſtquam illuxiſſet, nullo amplius apparente hoſte, receptis tormentis quæ Cæſarei reliquerant, cum Regio cadavere, mœſto agmine ac victis propiores VVeiſſenfeldam receſſere. Cecidere in acie ad novem fere millia cladem pene æquante fortuna.

1632.

Pappenheimius moritur.

1632. E Cæſareis Abbas Fuldenſis crucem pie in hoſtes præferens, & Bertholdus Comes VValleinſteinius Ducis cognatus, aliique multi illuſtres præter Pappenheimium occubuere. Apud Suecos Regis unius interitus cæterorum pro Rege occumbentium miſerationem & gloriam abſumpſit. Annorum octo & triginta fuit, ſed ultimo vitæ biennio, quo incredibili felicitate à mari Baltico trans Rheni & Danubii limites totum pene Imperium armis perculit, tantum gloriæ apud ſuos adeptus eſt; ut paulo ante mortem viciſſitudinum humanarum non in callidus, hanc ſibi fortunæ indulgentiam haud fore diuturnam præſagierit. Sane ut cumulato omnium in ſe favore feliciſſimus fuit, ita temeritate, quæ filia felicitatis eſt, Princeps alias providus non caruit. Dum ſtante adhuc acie, neque ulla re ſummi Ducis periculum urgente, projecit ſe in apertum diſcrimen, non vitæ tantum, ſed omnium quæ per tot retro victorias pepererat. Adeo difficile eſt cum alios regere poſſis: tibi ipſi frænum injicere. Pater ei fuit Carolus Dux Sudermanniæ, Is qui amoto Sigiſmundo Regnum Sueciæ in ſe tranſtulit, ut ſupra oſtendimus. Filiam unicam reliquit, Chriſtinam ex Eleonora Brandeburgica quæ hodie rerum in Suecia potitur. Cæterum Guſtavo tam fuit fatale vincere, ut non niſi cum victoria caderet, At Catholici mortem adverſarii Regis ſuam victoriam interpretati feſtis ignibus, & triumphali apparatu hoc prælium celebravere. Cumulavit lætitiam ſub idem tempus allata mors Friderici Comitis Palatini Moguntiæ ſub finem Novembris brevi ſed lethifera febri correptus diem ſupremum obiit, relicta vidua Eliſabetha Caroli Regis Angliæ ſorore, & ex ea decem liberis. Princeps, uti ferunt, moderatæ indolis; ſed pravi-

Mors Friderici Palatini.

Senato-

Senatores, & promiſſa Aſtrologorum in ancipitia conſilia juvenem impulerant. Ex quo ducem ſe rebellioni Bohemicæ præbuit, prælio ſimul & bello victus, mox Regno Provinciiſque & avitis dignitatibus exutus, duodecenne exilium aliena munificentia ſuſtentavit. Interea Mansfeldicis, Daniciſque & mox Suedicis progreſſibus in ſpem veteris fortunæ revocatus, vertente identidem belli alea haud multo poſt Regem Sueciæ morte ſua ſecutus eſt. Obiere eodem anno Mauritius Haſſiæ Landgravius, & Franciſcus Vaudemontius Dux Auſtraſiæ. Sed Chriſtianus Guilielmus, Marchio Brandenburgicus & Adminiſtrator Magdeburgenſis, quem ſuperiore anno in ipſo Magdeburgi excidio à Tillianis captum meminimus, cum ad eum Sacerdotes Catholici crebro itarent & de fidei capitibus ſermones conferrent, agnito errore Catholicam Religionem complexus, & in ſacello aulico ſolenni pompa Catholicam Romanam fidem profeſſus eſt, maluitque deinè cuſtodia liberatus apud Cæſarem remanere, quam ad ſuos reverti, ne magis liberationis quam pietatis cauſa Auguſtanæ confeſſiori nuncium miſiſſe videretur. 1632. *Converſio Adminiſtratoris Magdeburgici.*

Interea dum ad Lutzam pugnatur, Chriſtianus, Palatinus Birckenfeldienſis Auguſtæ à Rege præſidio relictus multis excurſionibus Bavariam infeſtabat, & Guſtavus Hornius cum majoribus copiis Alſatiam, & ſuperiorem Rheni tractum ſubjugabat, expugnata Benfelda muniſſima, ad Illam arce, dein Sclerſtadio, Colmaria, Hagenoa, Friburgo, Frankentalio aliiſq; in eo tractu oppidis potitur. Cum interim Guilielmus Paudiſius ad inferiorem Rheni oram, ad diſtrahendum maxime Pappenheimium ac Gronsfeldium à Rege miſſus, disjectis qui occurrerant provincialibus, in Ducatum *Ducum Suedicorum geſta*

1632. Montenſem perrumpit. Inde Lintſio facile potitus Blanckenbergam porro, ac VVindeccam arces Bergenſes, dein & Siburgum invadit, Poſtea tranſmiſſo apud Lintſium Rheno Andernacum vi expugnat, ex quo deinde agrum Colonienſem crebris excurſionibus diu infeſtum habuit. Muniebant per idem tempus Colonienſes Tuitium, ex adverſa Rheni ripa, ſecuritati maxime trajectus & molarum? quas Coloniam & Tuitium interfluens Rhenus circumagit. Sed ſpacium munitionum, & magnitudo operum altius quam ad neceſſariam loci defenſionem ſpectare Baudiſio videbantur. Itaque ab opere Colonienſes, cum quibus nulla adhuc illi palam hoſtilitas erat, dehortatur. Et dum illi nihil minus deſiſtunt, ſub exitum anni, noctæ quæ D. Thomæ Apoſtoli ſolennem diem conſequitur, (quem Colonienſes antiquo more, novo Magiſtratui creando, per Tribus & convivia lætum agunt,) Tuitium invadit. Equitatum latera Rheni circumgredi jubet. Pedites facile ſuperato vallo pluribus adhuc locis imperfecto, reſiſtentes præſidiarios in Monaſterium, atque illi conjunctum templum rejiciunt. Longa nox, & illuceſcente jam die ſpiſſa nebula proſpectum defenſionemque ademit. Qua paulò ante meridiem diſcuſſa, ex omnibus ad Rhenum propugnaculis, turribuſque in Suecos agi cæptum eſt. Deſtinatæque mox à Magiſtratu, ex urbano præſidio centuriæ aliquot, quibus ſe voluntarii permulti miſcuerant. Dum navigiis imponuntur, non exſpectato eorum adventu Baudiſius receptui cecinit, amiſſiſque pluribus ſuorum Siburgum ſe inde recepit. Cæterum victoriam illam Colonienſes haud diu lætam habuêre. Nam Tuitii in Eccleſia dum advectum una pulveris tormentarii vas inter milites diſtribuitur, incertum dolo an caſu, incenſus

pulvis

pulvis uno momento, evibrato in ſublime tecto, parietes & columnas ſimul proturbat magna circumſtantium ſtrage ac ruina; atque eo infortunio multo plures, quam vi aut ferrò hoſtium periere. Ita hic demum annus ad exitum perductus eſt. 1632.

Polonorum cum Moſchis bellum.

Initio ſequentis Rex Poloniæ Vladiſlaus conſueto apparatu ab Archiepiſcopo Gneſnenſi Cracoviæ coronatur, cum paucis diebus ante funus defuncti Patris, Regis Sigiſmundi in frequenti Procerum conventu duxiſſet; Poſt hæc publica regni negotia compoſita, & pax Ruſſis Græcoſchiſmaticis, quique ab his & Catholicis in Religione diſſidebant novis privilegiis confirmata. Sed res domi quietas, bellum Moſcoviticum foris excepit. Ad quod dum ſe tota pene æſtate Rex comparat, jam Moſchi ducibus Michaële Schino, & Simone Prozorovio confinia Lithuaniæ fœde populantes, Smolenſcum urbem ad Boriſtenem ſitam arcta obſidione circumvallaverant. Præerat ubi Staniſlaus VVojewodius vir ſtrenuus expertuſque, ſed tanta erat hoſtium vis, & intra urbem pulveris nitrati, tum etiam propugnatorum, qui quotidianis in hoſtes irruptionibus minuebantur, penuria; ut obſidionem diutius latura non crederetur. Igitur Rex præmiſſo Chriſtophoro Radzivilio, Palatino Vilnenſi, qui variis hoſtem excurſionibus deſtineret, ipſe initio autumni cum reliqua parte exercitus, in adverſa ripa Boriſthenis caſtra fixit. Mox ab eo latere per Radzivilium depulſi hoſtes. Et Rex poſtridie cum præſidio urbem intravit. Qua contra omnem vim penuriamque diligenter proviſa, cum toto exercitu Boriſtenem tranſgreſſus, ex reliquis circa urbem munimentis Moſchos dejecit, atque in vetera ſua

1632. caſtra, uno inde militari diſſita compulit, quæ Sehinus eum in finem validis operibus communierat, comparata mature annona quæque alia ad ducendum bellum neceſſaria erant. Hic enim aut cunctando eludere Polonos ingruente jam hyeme, aut tempus benè gerendæ rei opperiri decreverant. Erant illi Equitum Moſchorum triginta millia, decem peditum Coſaccorum Dunenſium, & ſex millia ſtipendiariorum germanorum cum Duce veterano Alexandro Leſſelio. Anglo. Sub finem Octobris pari utrimque Marte concurſum eſt. Neque tamen Rex deſtitit, & ſi jam aſperrima iis in locis hyems incumberet, & ipſe re frumentaria premeretur, caſtra hoſtium obſidere in menſem uſque Martium inſequentis anni. Quo Moſchi ad commeatuum inopiam redacti, petere pacem coacti ſunt, uti ibidem memorabitur. Magna ibi regis novi virtus enituit, cum anguſta lignea caſa contentus, tota hyeme caſtris hoſtilibus aſſidens, omnia ipſe militaria munia per ſe obiret, quanquam debili plerunque valetudine. Porro Moſchi in ſocietatem belli hujus Turcas maturè pellexerant, qui diſtrahendis Polonorum viribus menſe Iulio præmiſſâ Tartarorum manu, omnem circa Carreneciam agrum infeſta populatione divexabant. Sed magno, illis hæc temeritas ſtetit. Staniſlaus Conjecpolſius ſupremus Polonicæ militiæ præfectus, Bario ubi tunc morabatur accurrens, cum jam fuga elapſos animadvertiſſet; adſumptis raptim bis mille, & quingentis Equitibus Quartianis, in mediam uſque Moldaviam perſecutus, tandem deprehendit, ac vix commiſſa pugna in fugam converſos, paucis cæſis, reliquos diſpergit, omni præda recepta, captoque inter cæteros Genero Canimirii

Item cum Turcis.

Kaminice Popolski.

mirii Murze Principis Tartarorum. Major oc- 1633.
prehenſorum ex improviſo clades fuiſſet, niſi dimiſſus à Conjecpolſio explorator Moldavus, equis paſcendis intentos ſecureſque imminentis periculi admonuiſſet. Porro crebreſcente fama de adventu Abazii Baſſæ, cum quinquaginta armatorum millibus Danubium tranſmittentis, Conjecpolſius transmiſſo iterum Tyra, retro Cameneciam duxit, atque ibi poſitis caſtris conſedit, accerſitis ad ſe quicquid in propinquo militum auxiliorumque poterat. Abazius poſtquam trajecto Danubio, Tyraque in conſpectum Cameneciæ veniſſet, caſtra Polonorum vi adortus cum inſigni clade repellitur. Neque ultra quicquam tentare auſus, niſi quod pagos aliquot exſcinderet, eo unde venerat revertit, exercitumque apud Danubium dimiſit. Conjecpolſius ſatis habens quod tanto numero ſuperiorem hoſtem ſuis & Poloniæ cervicibus depuliſſet, regredientes ulterius laceſſere aut proritare inopia virium noluit.

Status militiæ in Germania.

At in Germania caſo apud Lutzam Rege, cum caput partium extinctum eſſet, & feneſcente paulatim ſociorum ardore, ac mutuo fortunæ utriuſque experimento brevi pax Imperio reditura crederetur, res contra accidit; Nam Axelius Oxenſtirna, rerum Suedicarum ſecundus poſt Regem arbiter, & Magnus Regni Cancellarius, ſtatim à morte Regis ſummæ rei in ſe curam ſuſcepit Et Stockholmiæ indicto conventu Chriſtinæ, filiæ Regis ſeptenni Proceres Regnum & Jus jurandum fidelitatis deferunt, bellumque Germanicum, in quo Rex ſanguinem & vitam profudiſſet, omni ope viribuſque proſequi decernunt. Exercitus autem per Germaniam tripartitò fere diviſus, cujus una pars Guſtavo Hornio per Sueviam Alſatiamque, altera Bernardo Vinarienſi Duci per

Exercitus Suedici diviſio.

1633. Palatinatum & Bavariam, tertia Georgio Duci Luneburgico ac Dodoni Cniphuſio per VVeſtphaliam ac apud Viſurgim attributa. Baudiſius cum modica manu Ducatum Montenſem, & ex Andernaco Lintzioque Colonienſis agri partem populationibus vexabat, adhæc Elector Saxoniæ pro ſe ſingularem exercitum in Sileſia habebat, copiis Brandeburgicis permiſtum. Haſſi legiones ſuas cum Luneburgico & Cniphuſio conjunxerant. Porro Elector Bavariæ cum ſuis à VVallenſteinio, ut ſupra memoravimus, digreſſus, nihil intermiſſo per hyemem bello ſuis ditionibus Suedicos ejicit. Inde in Sueviam progreſſus præter loca alia minora Memmingam deditione, Campodunum vi capit. Vetus illud eſt oppidum Almangaviæ, & Principali Abbatia celebre. Inerat ducenti fere præſidiarii, quorum virtutem civium pertinacia vicit. Ne fœminis quidem animus, aut audacia defuit. Nam viris, militibusque ſine diſcrimine immixtæ, fervidam aquam, ſaxa, trabes, quæque alia furor arma miniſtrabat, in oppugnantes devolvebant. Ea res feſtinavit exitium urbis. Quippe Cæſareani virtute & numero potiores; animadverſa extrema obſeſſorum inſania, ſimul damno & clade ſuorum irritati, via vi facta, in oppidum irrumpunt, armatoſque & inermes, viros ac fœminas juxta ſternunt. Ita omnibus pene ad internecionem deletis, quicquid reliquum fuit militi in prædam ceſſit. Iamque recuperata Aicha, Landsperga, Raina, aliiſq; circa Auguſtam locis, ipſi paulatim Auguſtæ imminebat, fuſo ad Danubium Guſtavo Hornio, qui ex Alſatia victrices copias laboranti Sueciæ ſubſidio ducebat. Inter hæc Oxenſtirna cum ſuperioris Germaniæ Proteſtantibus Heilbronnæ, quod Rex paulo ante mortem ipſemet facere decreverat; arctius fœdus confir-

Kempten Algow.

Conventus Heilbronnæ Proteſtantium.

firmat. Decretum ibidem communi opera bellum proſequi, neque deſiſtere, donec libertati ac paci Religionis abunde juxta arbitrium ipſorum cautum fuiſſet, Regno Sueciæ, pro ſumptibus operaque in id bellum collatis, ſatisfieret. Belli autem & conſiliorum omnium adminiſtratio Oxenſtirnæ commiſſa. Non conſenſit in id fœdus Elector Saxoniæ, propterea quod magis amicitiam Suedicam, quam dominatum mallet, Quorum potentiam eo progredi videbat hac Principum indulgentia, ut non minus ipſi timendi jam eſſent, quam Cæſar antea fuiſſet; pari utrimque libertatis periculo, ubi externus aut internus Princeps invaleſcat. Itaque egit ipſe tota pene æſtate cum VVallenſteinio de pace, cui Cæſar non belli minus quam pacis curam ſumma poteſtate permiſerat. Erat Dux Saxonicarum copiarum Arnhemius, bello Danico, miles Cæſaris ac VVallenſteinio intimus. Eo maxime interprete ac conciliatore Elector apud VVallenſteinium utebatur, variis hominum ſermonibus & ingenti exſpectatione quorſum tandem ea tractatio erumperet. Suedici, quique iis arctiori fœdere conjuncti erant Proteſtantes, nihil omittebant, quo illam diſſiparent, Saxonemque in eadem ſecum ſocietate confirmarent. Catholici Principes ac Cæſar imprimis, ne magnitudine potentiæ VVallenſteinius abuteretur, metuebant. Porro quid tandem tractatum, aut qua ex cauſa pene ad exitum perducta res, repente demum everſa ſit, cum pro ſtudio partium à Scriptoribus variæ tradatur ego hic in medio relinquo. VVallenſteinius initio veris de iis qui in pugna Lutzenſi officium deſeruiſſe arguebantur. Pragæ erecto ad id theatro palam ſupplicium ſumſit, inde tota pene æſtate, ut diximus, per inanes pacis tractationes abſumpta, adulto tandem Autumno, præmiſſo

1633.

Tractatus pacis cum Saxone.

1633. miſſo Holca, & Gallaſſio irruptionem in Saxoniam ſimulat; ſed mox converſo itinere, cum jam Arnheimius potiorem Saxonici exercitus partem è Sileſia in Saxoniam duxiſſet, relicto apud Stenavium Comite Turriano, Tubaldioque eos ex improviſo adoritur, & repente ab omni parte circumventos ſine ullo certamine ad deditionem cogit. Gregarii omnes ipſi ſacramentum dicere juſſi ſunt, Ductores plerique etiam ſine lytro dimiſſi. Ea Victoria omnem Sileſiam VVallenſteinio aperuit. Gorlitium & Golberga ei expugnata, Lignitium, Glogovia, Landsperga, Francofurtum, aliaque ad Oderam loca deditione capit. Iamque Pomeraniæ & Megapoli imminebat, cum contraria Suecorum ac Danubium fortuna, an quod hiberna in hoſtili ſolo capere nolebat, inde in Bohemiam revocatur. Holca interim in Miſniam præmiſſus inter cætera Lipſiam ſubito adventu oppreſſerat, ubi haud multo poſt peſte extinctus vitæ finem fecit.

Res ſuperioris Germaniæ. At in Germania ſuperiori mirabili luſu alternans fortuna vices partium variabat, tres ibi exercitus erant, Hornii, Vinarienſis, & Rheingravii: Vinarienſis, Bavariam infeſtans Bavarum ad defendenda ſua ex Suevia revocabat. Hornius primo quidem ab Aldringerio trans Danubium rejectus, dein viribus majoribus revertens, Conſtantium ad lacum Bodamicum fruſtra obſedit. Rheingravius per Alſatiam victor caſo Monte Cuculo Briſacenſis præſidii præfecto ad obſidendam eam urbem omnes vires convertit. Ea res excivit ab Italia cum copiis Hiſpanicis Ducem Ferianum Mediolani præfectum, qui adulta jam æſtate per Alpes Helveticas exercitum traducens, & Aldringerio dein junctus, duas urbes pene ad ultimum diſcrimen adductas in tempore liberavit; fu-

diſſetque

diſſetque hoſtem haud dubie, ſi Aldringerium in certæ victoriæ ſocietatem pertrahere potuiſſet. Sed, illum numquam alias pavidum aut pericula detrectantem, prohibitio VVallenſteinii deterrebat, mortem interminantis, ſi injuſſu ſuo in hoſtem pugnaſſet. Ita Feria ſolus tot hoſtibus impar exercitum ſuum in hiberna per Bavariam diſpoſuit, neque multo poſt, ſub anni finem mœrore, ac tædio rerum male procedentium vita exceſſit. Meliore fortuna Chriſtianus Comes Palatinus Heidelbergam recuperat, & Smidbergicus Suedicus tribunus cum valida manu continuata in hyemem obſidione Philippiburgum, munitiſſimum caſtellum, fame & aliorum neceſſariorum penuria ad deditionem compellit anni inſequentis initio. Quod deinde magna auri ſumma Sueci Gallis haud multo poſt vendidere. Sed Bernardus Dux Vinarienſis, cum aliquandiu copias cum Hornio conjunxiſſet, relicto tandem eo in Alſatia contra Feriam & Aldringerium, raptim Donaverdam duxit, atque ibi aliquot millibus aucto exercitu, quos Generalis vigiliarum præfectus Kagius ex VVeſtphalia adduxerat, Neoburgum ac dein Archſtadium occupat. Neque diu moratus parte exercitus apud Neoburgum, trans Danubium dimiſſa, cis atque ultra fluvium quaſi Ingolſtadium petiturus, iter fecit. Sed repente id prætergreſſus Kelhemium vi, Neoſtadium deditione expugnat. Inde Ratiſponam ſummis viribus aggreditur, & poſt paucorum dierum oppugnationem, nullis in propinquo auxiliis, urbe potitur. Ratiſponam multa alia minora oppida ſecuta ſunt, maxime trans Danubium in ſuperiore Palatinatu, nam Bavaricum latus. Ioannes à VVerda, ex ignobili & gregario milite, per bellicorum facinorum claritatem, ſummos Ordines, ac nobili- 1633.

Ratiſpona capta a Vinarienſi.

1633. tatem adeptus tuebatur; adeoque paucorum Equitum quibus præerat, præſidio, exultantem victoria hoſtem, intra Iſaræ fluminis ripam multiplici clade caſtigatum coercuit. Dum hæc in Bavaria ſub anni finem geruntur. Res Suecorum apud Viſurgim novis fortuna incrementis ſtabilivit. Obſidebat Hameliam Dux Lunæburgicus, Georgius, cum Suedicis auxiliis ductore Dodone Cniphuſio. Ei liberandæ Elector Colonienſis, Moguntinus cæterique exules Coloniæ Principes non contemnendi roboris exercitum inſtruxerant, duce Merodio Comite, acri ſtrenuoque. His Bunninghauſius, Gronsfeldiuſque copias ſuas junxerant contractis quicquid ubique militum ex vicinis præſidiis poterant. Ita non majori fiducia, quam apparatu in hoſtem progreſſi, apud Allendorpium pagum, haud procul Hammelia commiſſo prælio memorabili clade profligantur. Cecidere ex illuſtrioribus Dux ipſe merodius, dein Quadius & Dincladius Tribuni, reliquorum fere quinque millia. Hoſtes non ultra ducentos ſuorum deſideravere. Capta tormenta majora quindecim, ſigna militaria ſeptuaginta, ærisque caſtrenſis, & omnis bellici inſtrumenti magna vis. Hamelia præmium victoriæ fuit, nam eo regreſſus ſtatim à prælio Lunæburgicus, cum præfecto eorum quæ geſta erant fidem feciſſet, nulla amplius liberandi ſpe, urbs honeſtis conditionibus deditur. Idem dein fatum Oſnaburgam manſit, quæ menſe Octobri à Cniphuſio ad deditionem compulſa præſidium Suedicum accepit.

Hamelia obſeſſa.

Clades Cæſareorum.

Sub idem tempus Rex Galliæ Ludovicus jam diu bello Germanico intentus, ſimul ut Ducem Lotharingiæ à Cæſaris partibus abſtraheret ſimul fratrem Ducem Aurelianenſem matrimonio, quod ille ſe inconſulto cum Maria Lotharingi

Res Gallica & Belgica. Piaſec. p. 557.

tharingi ſorore, inierat, depelleret; Lotharingiam cum valido exercitu invadit. Multa ejus oppida, & inter cætera Nanceium poſt longam obſidionem deditione capit. Ducem vero Lotharingiæ hoſtem, & Matrimonium fratris invalidum à ſummo Parienſi conſilio pronunciari curat, ex Lege Regni, quæ prohibet Principes Regios ſine ſummi conſilii conſenſu, uxores accipere, notoſque ex ejuſmodi matrimonio, à Regni ſucceſſione rejicit. In Belgio Hollandi Rhenibercam, nondum exacto poſtquam obſidere inceperant menſe, deditione capiunt. Hiſpani Inſulam S. Stephani haud procul Trajecto invadunt muniuntque. Fine anni deceſſit longæva Belgii gubernatrix Iſabella Clara Eugenia, anno ætatis octavo & ſexageſimo. Filia fuit Philippi Hiſpaniarum Regis, & ſub finem ſuperioris ſæculi, paulo ante mortem Patris, Alberto Archiduci Auſtriæ, cum dote Provinciarum Belgii & Burgundiæ in matrimonium data. Quo per ſterilitatem exacto Provinciæ rurſum vi pacti dotalitii ad Domum Hiſpanicam rediere. Cæterum ad ſenium Iſabelle ſublevandum jam ante Rex Philippus IV. Fratrem Ferdinandum Cardinalem deſtinaverat. Qui Barcinone ſubſiſtens de morte magnæ Amitæ nuncium accepit. Ita iter ipſius anno inſequenti per Germaniam cum exercitu feſtinatum, lapſas ibidem Res Auſtriacas, turbataſque mira Dei providentia, opportuno auxilio erexit. 1633.

HISTO-

HISTORIARUM
Noſtri Temporis,

Authore

ADOLPHO BRACHELIO,

LIBER QVINTVS.

Complectens geſta annorum
1634. 1635. 1636. 1637. 1638.

Summarium Libri V.

1634. *Conſpiratio Wallenſteinii ejuſque & Sociorum tragicus exitus, ei in Præfecturâ militari ſufficitur Ferdinandus III. Vngar. & Boh. Rex. Is capit Ratiſponam. Res geſtæ Suecorum per Germaniam ſuperiorem, & Bavariam, Mors Aldringerii. Geſta per Weſtphaliam, Heſſiam & Saxoniam, bellum Moſco. Polonicum, & pax Suecorum clades apud Nordlingam. Ferdinandus Cardinalis, Princeps Hiſpaniarum, Belgii gubernationem orditur. Varia. 1635. Cæſariani varias urbes recuperant, Pax Pragæ inter Cæſarem & Saxonem concluditur, ejus articuli, & effectus, variæ urbes Imperiales huic Paci accedunt. Induciæ Suecorum cum Polonis confirmatæ ad annos 26.*

belli

belli Gallici initium contra Auſtriacos. Treviris capitur cum Electore. Matrimonium Electoris Bavariæ. Prodigium Medicum, Geldrienſes Præſidiarii intercipiunt munimentum Schenckianum 1636. Binnerius invadit Saxoniam, Haſſi Weſtphaliam Galli Burgundiam, Moſellam & loca Rheno vicina. Comitia eligendo Romanorum Regi celebrantur Ratiſponæ, eligitur Ferdinandus III. filius Cæſaris turba Leodienſes, res Tranſylvanicæ Propheta Regiomontanus 1637. Ferdinandus II. Cæſar moritur ejus breve encomium. Sueci ex Saxonia rejiciuntur in Pomeraniam, Erenbreithſtenium capitur longa obſidione à Ioanne de Wert, cædes Ruellii Conſulis Leodienſis, Hollandi recipiunt Bredam. Matrimonium Regis Poloniæ & ſeditio Coſaccorum compreſſa per Conjecpolſium, bellum Tartaricum. Mors Boguslai Ducis Pomeraniæ. Guilielmi Landgravii Haſſiæ, Caroli Ducis Mantuani, Victoris Ducis Sabaudiæ, Petri Paſman Cardinalis, & Archiepiſcopi Strigonienſis. 1638. Sueci Cæſareanos iterum ex Pomerania ejiciunt. Carolus Ludovicus, & Rupertus Fratres Palatini nova exercitu inſtructi ſedem belli Meppenæ in Weſtphaliâ figere moliuntur. Cæduntur ab Hatzfeldio. Bernardus Dux Vinarienſis trajicit

1634. *cit Rhenum, ejus, cum Cæſareis ducibus felices conflictus, & obſidio Briſaci quo tandem ſub anni finem potitur. Hollandorum cædes apud Calloum. Res Hiſpanicæ contra Gallos, Res Poloniæ variæ Ludovicus IV. Galliæ Delphinus naſcitur aliique.*

De Conſpiratione Fridlandi ejuſque & ſociorum tragico exitu.

INitio anni hujus longe maximum diſcrimen, & neſcio an graviſſimum omnium quod ad eum uſque diem pertulerat, Cæſar mirabili felicitate evaſit. Ortum eſt unde minime debebat ex potentia Alberti VVallenſteinii, Ducis Fridlandiæ. Qui copiarum Cæſaris ſummus præfectus; cum ea poteſtate & ſuopte ingenio & facilitate Cæſaris impotentius uteretur, quam addeceret miniſtrum, aut ratio privati hominis permitteret, incidit in illuc præcipitium omnium gentium annalibus notiſſimum, quod pleroſque omnes altioris Fortunæ filios, repente ex alto in imum proturbat. Natus eſt in Bohemia loco nobili. Adoleſcens varias regiones peragravit, ſed in Italia præcipue litteris operam dedit. Ingenio fuit inquieto varioque & ad arma promptior. Gloriæ & famæ, cujus ſi moderata ſit, eſt commendabilis cupiditas, ſupra modum appetens ſæpe ſolitus dicere ad ſuos ab humili & depreſſo animo, nihil magnum egregiumque expectari poſſe. Cultu vitæ habituque magnifico fuit, & ex quo celſitudinem animi æſtimares. Primum illi matrimonium cum illuſtri ac prædivite Hungarica vidua fuit. Qua non multo poſt defuncta Comitis Harrachii, qui magna in aula Cæſaris gratia floruit, filiam duxit. Hic illi primus gradus atque aditus ad benevolentiam Cæſaris

fuit.

fuit. Qua ita deinceps valuit, ut Comes primum, deinde Dux, ac Princeps Imperii, denique bis ſummus exercitus Imperatorii Præfectus, cum ampliſſima poteſtate renunciaretur. Cæterum exorientem potentiam ſuam, donec adjici aliquid poterat, temperate habuit. Iræ injuriarumque impatientiſſimus fuit; adeo ut multi exiſtiment, jam inde ab eo tempore, quo in Comitiis Ratisponenſibus ante triennium Præfecturam militari exutus eſt, concepiſſe animo ultionem, qua Cæſarem Imperiumque peſſundaret. Sed hæc ut ut ſint. Scriptorum fidei relinquo, nam nihil de iis affirmare habeo, certe his poſtremis menſibus pertentare Ducum & Legionum animos, conferre cum hoſtibus conſilia, & apertè in partes eorum tranſgredi voluiſſe viſus eſt. Cæſar ut hiberna extra Bohemiam & hæreditarias Provincias ſumeret, demonſtraveratque per Gerardum Queſtembergium quam id commodè fieri poſſet, adhæc volebat ut pars exercitus Paſſavium adverſus Bernardum Ducem Vinarienſem, & ſex equitum millia Ferdinando Cardinali, Principi Hiſpaniæ, Mediolano in Belgium deducendo obviam mitterentur. Nihil horum impetrari à VVallenſteinio poterat. Quin quo magis mutatio hibernorum, & abductio militum urgebatur, eo magis ille rem ſuſpectabat, neque alio ſpectare credebat quam ad ſe in ordinem redigendum. Et inaudierat fortaſſe id jam agi in aula ab adverſariis famæ ſuæ, ut ſe iterum exauctorato Rex Hungariæ Ferdinandus exercitibus præficeretur. Igitur menſe Ianuario, evulgato rumore tanquam ſupremam militiæ præfecturam depoſiturus, præcipuos tribunorum ad ſe Pilſam evocat, commemoratiſque quæ pro domo Auſtriaca, per annos triginta, domi bellique, toties fuſo hoſte,

1634.

Initia rebellionis ipſius.

tot

[1634. tot partis victoriis egregiè feciſſet, hanc ſibi referri gratiam, ait, ut rurſum cum ignominia deponatur, ſe quidem eam tempeſtatem prævidiſſe, cum ante biennium ad hanc Provinciam revocaretur, ideo fuiſſe, quod non aliter quam ſumma cum poteſtate imperium acceptare voluerit. Datum id conceſſumque dum periculum gliſcebat. Nunc Rege Sueciæ in acie cæſo, fracto debilitatoque Saxone, poſtquam reſpirare res Imp. cœperint, prævalere apud aures Cæſaris conſpirationem inimicorum, ſibi reſtituti Imperii, & conficiendæ pacis gloriam invidentium. Iam vero ne immeritum affeciſſe injuria videantur, peti à ſe quæ concedi non poſſint, ut materiam criminationibus ſuppeditent. Nam cur alias media hyeme exercitum hibernis prohibent. Cur florem equitatus avelli à reliquo corpore, inopiaque, & frigore, ac longinquo itinere confici exigunt. Sed ſe ſua ignominia minus turbari, dolere vicem tot militum quos cum ipſe non procedentibus ſtipendiis ſpe & pollicitationibus huc uſque aluerit, jam æris & pecuniæ vacuos deſerere debeat. Poſt hæc digreſſo duce, Adamus Erdmannus Terſcha, & Illo præcipua conſiliorum ejus inſtrumenta, exaggerato proprio cujuſque damno ad extremum conficiunt, iniqua videri juſſa Cæſaris, ac proinde rogandum Ducem, ne fidos promptoſque milites deſereret. Negavit VVallenſteinius decorum nomini ſuo in eo munere perſiſtere, à quo in horas cum dedecore dejici, metuere debeat. Intellexêre callidiores quorſum ea tergiverſatio pertineret. Neq; ipſe VVallenſteinius ſatis diſſimulabat. Igitur fit decretum; Duci Fridlandiæ apud exercitum remanenti communi ope viribuſque aſſiſtere; neque permittere ut illi invito imperium abrogetur. Non latuit pleroſque

Tribunos militum & Duces primarios in partes ſuas nititur pertrahere.

pleroſque quantum à Republica peteretur, itaque cum eodem adhuc die ab Illo convivio excepti, animis vino incaleſcentibus, ejus decreti formulam jam ante à Nyemanno ſcriptis conceptam, ſubſcribere deberent in qua ille ſtudio Cæſarei nominis mentionem omiſerat, & VVallenſteinio ſoli fides obſequiumque abſolutum promittebatur, fuere qui formulam eam non probarent, aut certa ſimulatione temulentiæ nomina ſua ita adſcriberent, ut legi àc diſtingui non poſſent. Et ortam forte contentionem Illous facile compoſuit. Sed VVallenſteinius poſtera die convocatos ad ſe omnes, ſobrioſq; ad confirmandum ea quæ promiſerant, ac novam ſubſcriptionem adigit. Aberant iis diebus Matthias Gallaſius, ſupremus exercitus Legatus, dein Aldringerius & Coloredius campi ductores. Et quidem priores duo haud multo poſt advenere. Aldringerius jam aliquid ſubodoratus excuſata valetudine venire, non ſuſtinuit. At Gallaſius ac Piccolomineus, atque alii plerique intellectis VVallenſteinii conſiliis poſtquam ſe, atque omnem exercitum præcipitari, in manus hoſtium intelligunt; nam & jam apud Ocxſenſternium Francofurti, apud Vinarienſem Ratiſponæ de conjunctione armorum agebatur, communicato inter ſe conſilio, occultiſſimus nunciis Cæſari cuncta patefaciunt. Idem Aldringerius eodem tempore & nonnulli alii in aulam perſcripſere. Tum Cæſar coacto propere ſecretiore conſilio celeritate utendam ratus, ut male adhuc cohærentes conſpirationis vires labefaceret, edixit per legiones, nequis VVallenſteinio pareret. Simul Comiti Gallaſſio qui una cum Piccolomineo, ſpecie trahendi in partes Aldringerii, VVallenſteinium deſeruerat, ſupremam militiæ Præfecturam donec de altero capite provideretur, attribuit.

1634.

Conſilia ipſius Cæſari manifeſtantur.

tribuit.

1634. tribuit. Tribunis Præfectiſque exceptis duobus ex omni numero, eorum quæ Pilſæ egerant veniam facit, eoſque à ſacramento VVallenſteinii abſolvit, & ne dicto ejus deinceps pareant interdicit. Simul injunctum fidiſſimo cuique ut VVallenſteinium cum Terſcha & Illoo vivos, quantum id fieri poſſet, in poteſtatem Cæſaris traderent. Dum hæc fiunt, & Gallaſſius una cum Piccolomineo exercitum & præcipuas urbes in fide & obſequio confirmant, VVallenſteinius conſilia ſua emanaviſſe, ac ſe à primoribus ducum deſeri intelligens, repente Pilſa Egram contendit. Erat ea urbs accipiendo ex Germania Suedico auxilio opportunior, & à legione Hibernica, quibus ut externis VVallenſteinius plurimum fidebat, præſidio tenebatur. Hic literas accipit à Franciſco Alberto Duce Saxoniæ, quas Leſlæus præfectus vigiliarum cum pro munere ſuo ad VVallenſteinium detuliſſet, legendas porro ſuſcepit. Argumentum earum hoc erat. Bernardum Ducem Vinarienſem jam eſſe in eo loco cum exercitu, quem VVallenſteinius monſtraſſet, nihil deeſſe niſi ut & ipſe ſuas conjungeret copias, quod antequam fieret velle ſe cum eo colloqui poſtridie, quod ut ſecure faceret, rogabat ut ſibi centum equites præſidio obviam mitterentur. Redditis literis multa addidit VVallenſteinius, ut facile appareret, quam animo fabulam moliretur. Igitur nihil moratus Leſlæus ad Gualterum Butlerum, & Gordonium tribunos, qui jam ante conſilia ſociaverant, contendit; expoſuitque quanto res in diſcrimine verſaretur, ſi cunctarentur. Illi diu inter ſe de re ancipiti, & periculoſa conſultantes, tandem ſtatuunt tutiſſimum eſſe VVallenſteinium, una cum ſociis Terſcha, Kinſchio, Illoo, ac Nyemanno è medio tollere, Idque propoſitum inter

Fugit Pilſa Egram.

Hiberni in necem ejus conſpirant.

P. 1. pag. 287

VLADISLAVS IV.
POLONIÆ ET SVECIÆ REX, MAGNVS
Dux Lithuaniæ etc.

inter ſe jurejurando confirmant. Cæterum ut omnia quam minimo tumultu fierent, placuit ut Gordonius ſub veſperam Terſcham, Kinſchium, Illoum ac Nyemannum in arcem ad cœnam invitaret, adſumpti interim in conſcientiam ac ſocietatem facinoris, ex Legione Butleriana Robertus Geraldinus præfectus vigiliarum, & Gualterus Deverox Centurio, cum triginta militum promptiſſimis, ex quibus duo Scoti, unus Hiſpanus, reliqui Hiberni erant. Illi omnes in vicinum conclave diſpoſiti, & ſignum invadendi expectare juſſi ſunt. Peracto igitur convivio cum bellaria illata eſſent, Leſlæus miſſo qui portas arcis occludi, & attolli pontes preciperet, monet Geraldinum tempus eſſe deſtinata exequi. Ille diſpoſitis qui oſtia & aditus ſcalarum obſervarent, ne famuli Dominis auxilio accurrerent, & ignavi conſcios turbarent, cum ſex delectis cœnaculum irrumpit. Inclamatoque, Vivat FERDINANDVS omnes ſtrictis mucronibus conjuratos invadunt, ac fruſtra repugnantes interficiunt. Cæde patrata iterum dubitatum de VVallenſteinio, eodemne cum reliquis exitu conjungerent, an vivum vinctumque Cæſari traderent. Sed arduum hoc & periculo plenum videbatur incertis adhuc militum animis quorum ipſe plurimos largitione, benevolentiaque jam occuparat, non æquè depoſituros curam vivi, quam memoriam defuncti. Tum quoniam Illous ſuper cœnam affirmaverat, ſpacio tridui VVallenſteinium plus, quam ante hac unquam, militum ſub ſignis habiturum, timebatur, ne per infeſta omnia aut certe ſuſpecta tuto ad Cæſarem perduci poſſet. Ergo decretum ut occideretur miſſuſque ad perficiendam cædem Centurio Deverox cum fida ſuorum manu. Provecta nox erat, & Dux curis feſſus in quietem compoſitus, cum Deverox

1634.

Socii ejus interficiuntur.

1634. *Et demum ipſe.* verox dimiſſus ex arce irrumpit in hoſpitium VVallenſteinii cum ſuis, effractoque cubiculi oſtio, conſiſtentem ante lectum, nam ad ſubitum tumultum conſurrexerat, haſta ſecundum pectus transverberat. Eo vulnere ſtatim exanimis procubuit, nulla edita voce, ſive eam intercluſerat repentinus terror, ſeu inſita contumacia, nihil amplius profuturam, etiam in morte continuit. Viſus tamen eſt loqui voluiſſe trepidatione labiorum, ſed nulla vox eum conatum ſecuta eſt. At occidentium non interfuit utrum aliquid & quid diceret. Cadaver dein tapeti involutum, & curru ad arcem devectum eſt. Dein in ſcripta & literas ipſius diligenter quæſitum. Poſtero mane Butlerus convocatis ad ſe omnibus Tribunis. & Centurionibus facti hujus rationem expoſuit. Quibus in fide Cæſaris confirmatis centum Equites ad intercipiendum Franciſcum Albertum , Ducem Saxoniæ dimittit ; Et ille nihil adverſi veritus , quod Equites illos à VVallenſteinio miſſos crederet, ſine metu ſecutus, cum aliquantulum progreſſi eſſent, circumſiſtitur, armaque ponere & ſe in cuſtodiam tradere jubetur. Ita Egram primum, & dein Viennam ad Cæſarem deductus eſt. Hunc exitum habuit Albertus VVenceslaus Euſebius Comes de VVallenſtein, Meckelenburgii, Fridlandiæ, Sagam, ac Glogoviæ Dux, indulgentia fortunæ ad ſupremum pene votorum ſuorum apicem provectus, & inter tragica variantis fortunæ exempla noſtro ſæculo memorandus. Mors ejus pro ſtudio partium nationumque varie accepta eſt. Neque defuere qui innocentiam inauditi atque indefenſi adſtruerent. Adeo nullus eſt magni momenti caſus, qui non in utramque partem patronos inveniat. Porro manifeſto diſcrimini exemptus, poſt vota Deo liberatori perſoluta, eos qui hanc

necem

necem patraverant donis liberaliter excoluit. Deinde in complices, ac conſcios conſpirationis quæſitum. Exercitui pars ſtipendiorum tranſmiſſa, & novus Dux impoſitus Cæſaris filius Ferdinandus III. Rex Bohemiæ Hungariæque. Qui ineunte Majo menſe cum magno Procerum numero & Hungaricis ſubſidiis in Bohemiam ad exercitum progreſſus; recenſitis copiis renovatoque ſacramento, brevi res turbatas præſentia ſua compoſuit. Inde dimiſſis Leitomeritium Legatis, Trautmansdorfio & Queſtembergio, qui de pace cum Electore Saxoniæ agerent, cum maxima parte copiarum ad Ratiſponam obſidendam duxit, quam anno ſuperiore Vinarienſis interceperat, Vrbem hanc tuebatur ſpectatæ virtutis Suedicus Tribunus, Larſius Kaganus cum Matthia Comite Turriano, olim rebellionis Bohemiæ principe; Inerant quatuor millia peditum, dein commeatuum & inſtrumenti militaris, quæque ad tolerandam obſidionem neceſſaria ſunt, magna copia. Eo fortius oppugnantium impetum ſuſtinuere. Qui utraque à parte cum hinc Ferdinandus Rex, inde Bavarici urgerent, poſt duorum tandem menſium moram, nulla amplius liberandi ſpe ad deditionem compulſi ſunt, menſe Iulio. Cui maturandæ conditiones tolerabiles datæ. Vt præſidium non niſi Cæſareanum imponeretur, & ſua civibus libertas religionis permaneat; Vt Sueci præſidiarii cum ſex tormentis & militari inde pompa ſecure ad ſuos dimittantur; Illis liberum ſit quantum velint curru ſarcinisque ſecum deportare; Denique ut captivi atque obſides omnes utrimque ſine lytro permutentur, nec cuiquam militum exeuntium fraudi ſit, quod antehac Cæſari aut Bavaro militaverit. In has conditiones dedita urbe ſub exitum menſis Iulii

1634.

Novus Cæſarei exercitus Dux, Rex Hungariæ.

Capit Ratiſponam.

1634. Suedici præſidiarii multum imminuto ſuorum numero exiere. Et mox præſidium à Ferdinando Rege impoſitum.

Res Suecorum in ſuperiore Germaniâ.

Dum hæc in Bohemia atq; adDanubium geruntur, initio anni Vdenheimium ſeu Philippopolis, ante annos aliquot ab Epiſcopo Spirenſi Philippo Chriſtophoro; in juſti munimenti formam extructa; atque ita deinceps ab authore nominata; longa obſidione in Suecorum poteſtatem pervenit, ad extremam rerum omnium penuriam ab Ottone Comite Reingravio, & Smidbergio tribuno Suedico perducta, Simul Vinarienſis & Birckenfeldius Duces, de conſpiratione Fridlandica per inter nuncios edocti ſuperiorem Palatinatum invadunt. Inde in Bohemiam VVallenſteinio in ſubſidium moturi. Alteram vero Danubii regionem atque omnem fere Sueviam infeſtis excurſionibus Guſtavus Hornius obtinebat, ſubacto Mundelheimio Biberaco, tum Campiduno ac Memminga, & quicquid ibi loci Cæſareis aut Bavaricis armis obtinebatur. Porro Palatinatum ſuperiorem Dux Bavariæ per Aldringerium haud multo poſt recepit. Qui Straubinga primum, dein Suisbaco, & Chamo potitus reliquam inde Provinciam ejectis Vinarienſibus Birckenfeldicis in poteſtatem Bavaro aſſeruit. Sed breve id gaudium Aldringerio fuit. Nam ſubinde in Bavariam Revocatus, quam ſubita incurſione Vinarienſis & Hornius invaſerant, dum Landishuto in auxilium properat; & fractas ibi res ſubmiſſis parce copiis ab obſidioneRatisponenſi ſuſtentare nititur; in ponte ſuper Iſaram globo ictus occubuit, incertum ſuorum an hoſtium manu? Luxemburgi tenui ſed honeſto loco editus primam ætatem literis dedit. Ingenio prompto atque acri & natura vini abſtinens. Dein militiam ſecutus quoniam ingenio & calamo

Irrumpunt in Bavariam. Landishutum capitur Mors Aldringerii.

1634.

lamo valebat ab epiſtolis & commentariis fuit. A calamo mox ad enſem, atque arma manum tranſtulit. Apparuitque in utramque partem plurimum poſſe. Ita per omnes militiæ gradus tandem ad ſupremam in Bavarico exercitu præfecturam elatus fidelem operam Cæſari & Bavaro diu præſtitit. Defunctum Bavarus intra Ratisponam egregia militari pompa tumulari juſſit. Landishutum vi expugnatum à Suecis extremæ crudelitatis exempla pertulit.

Res in VVeſtphalia geſta duce Gelehnio.

Melior fortuna per VVeſtphaliam Catholicorum Principum exercitui ſub ductu Godefridi Comitis Gelehnii fuit, qui initio veris evocatis ad ſe Bunninghauſii, & Metternichii Legionibus, poſtquam copias ſuas ad decem fere millia expleviſſet Hoexteriam, quam Caſpar Crugius Suedicus Centurio cum quadringentis præſidiariis tuebatur, vi cœpit. Cæſi præſidiarii ad unum omnes, & quotquot civium in armis reperiebantur. Haud multo poſt Melander Haſſicarum copiarum dux dum Legiones paucas magis explorandi quam pugnandi animo Viſurgim verſus dimittit, in fugam convertitur, octo ſignis amiſſis, & præfectis fere omnibus. Ita nullo jam reſiſtente Gelehnius victoriæ curſum ſecutus Hammoniam Lunamque Monaſterienſis diœceſis oppida, & alias deinceps minorum nominum arces ſuæ poteſtatis facit. Sed nuſquam magis quam in bello ludit fortuna.

Contra Luneburgicum & Haſſos.

Georgius Dux Luneburgicus poſtquam Haſſicas copias ſuis addidiſſet, Gelehnio aliquot millibus ſuperior, depulſis ubique victoribus cum ad ineundum prælium fruſtra adducere niteretur, Hammoniam tandem Lunamq; paulo ante capta recuperat. Inde ad ipſa Monaſterii mœnia Gelehnianos inſecutus cum fruſtra eos commeatuum ac pabuli inopia, urbem vero ipſam ſpecioſis conditionibus ad deditionem perpellere ſpera-

1634. viſſet, majorem quam hoſtes penuriam paſſus, prior inde recedere coactus eſt, haud ſine damno ſuorum; cum recedentium tergis Gelehniani acriter inſiſterent, pluimoſq; interciperent. Cæterum Luneburgicus ad urgendum inde Hildeſium, quod diuturna magis quam acri obſidione cinxerat reverſus, brevi eo oppido potitur. Hildeſium Minda urbs Epiſcopalis, & multis jam annis à Lunæburgicis poſſeſſa, ſecuta eſt, ſub finem anni hujus. At vero Elector Saxoniæ, & ſi in fœdus Suedicum, quod tum Francofurti ad Mœnum, tum alibi in Germania per diverſos conventus celebrabatur, minime conſentiret: tamen ut rerum ſuarum ſatageret, imprimis re Cæſaris per conjurationem ac mox cædem VVallenſteinii turbata, in Luſatiam irrupit, præmiſſo Friderico Duce Altenburgico, Quem mox Arnhemius, & deinde Elector ipſe cum robore exercitus ſecutus eſt. Budiſſinum præcipua Luſatiæ urbs petebatur, cui Goltzius Cæſareanus tribunus præerat cum præſidio non contemnendo, Is ſe peti conſpicatus dum remorando hoſti in ſuburbium flammas injicit, conſpirante forte in exitium vento, tanta repente ignium vis ac multitudo extitit, ut graſſante in proximas civium domos incendio, tota urbs miſerabili ſpectaculo deleretur magna ſtrage hominum pecudumque. Ita ruinæ urbis Saxoni deditæ, Præfectus & præſidiarii cum ſarcinulis, quæ incendium evaſerant, permiſſi excedere. Gorlicio dein & cæteris Luſatiæ oppidis receptis Elector Dreſdam rediit, Arnhemio in Sileſiam dimiſſo. Qui primo adventu, fuſis ad Lignitium Cæſareanis copiis, dum pro ſuo in Sileſia arbitrio dominatur, ſpacium Electori Brandenburgico dedit, ut Francofurtum ad Oderam Joannis Banneri rerum Suedicarum per Pomeraniam

Geſta Saxonum in Luſatia & Sileſia.

Bautzen.

xaniam Directoris auxilio reciperet. Inde junctis inter ſe conſiliis Sueci Croſſenam, Saxonici Glogoviam majorem poſt brevem obſidionem capiunt. Inter hæc duorum gregariorum militum non gregaria fides enituit. Capti erant à Saxonicis paulo ante pugnam ad Lignitium, ambo rei tormentariæ periti. Itaque in obſidione Glogovienſi cum eſſent Cæſariarum partium, juſſi in urbem ac ſuos jaculari, ita tormenta atque machinas direxerant, ut globus innoxio ſemper curſu capita ac tecta obſeſſorum ſupervolaret. Qua demum re animadverſa cum ad ſuſpendium damnati eſſent: Nihil territi, *perfidis*, inquiunt, *& quicunque pretio magis quam fide caſtra ſequuntur formidoloſa mors ſit. Nos Cæſa i jurejurando addictos, cum nullum aliud crimen, quam fidem ſancte ſervatam habeamus, cur mori pudeat?* Porro Saxones & Sueci ut Hungariæ Regem ab obſidione Ratisponenſi averterent, conjunctis viribus in Bohemiam movent, poſitiſque apud Pragam caſtris, oppugnationem urbis ejus moliuntur. Sed illuſtri exemplo hic fortuna Cæſaris eminuit, nam eodem die capta eſt Ratiſpona; Et Sueci Saxoneſque à Lambojo & Colloredio Cæſareis Ducibus Praga depulſi, ac è Bohemia omni exturbati ſunt. 1634.

Conſtantia duo ū militum. *Lotich. part. 2. l. 17. c. 2.*

Inter hæc Rex Poloniæ Vladislaus cum apud Smolenſcum urbem tota hyeme caſtra Moſcorum obſediſſet, tandem menſe Martio ad extremam commeatuum penuriam hoſtes adduxit, adeo ut ſolam abeundi libertatem pacti omnem caſtrorum ac militarem apparatum Regi relinquere debuerint. Deinde victoriam proſequendo cum univerſo exercitu abeuntes inſecutus ipſam urbem Moſcuam, caput Provinciæ, petere inſtituit. Sed Moſcos belli male hactenus geſti memoria, ac dein rerum ne-

Res Polonica, pax cum Moſcis.

1634. ceſſariarum defectus, ne in ultimum diſcrimen omnia conjicerent, ad pacem poſtulandam compulit. Data pax in has conditiones. Vt Rex Polonus abſtineret titulo Ducis Moſcuæ, renunciaretque omni juri in illum Principatum, quod anno hujus ſæculi decimo per libera Procerum Moſcorum ſuffragia acquiſierat, proinde Moſcos jurejurando fidei ſibi præſtito abſolveret. Et legitimum Moſcoviæ Ducem Michaelem Fedorovitium jam dominantem agnoſceret. Contra ipſe reciperet Ducatum Smolenſcenſem cum urbe Smolenſco, & Provinciam totam Severiam cujus amplitudo centum fere milliaria in longum, ac quadraginta in latum patet, Quæ ducentos jam annos à Polonia & Lithuania avulſa ſub continenti Moſcorum jugo pene pro perditis ac deſperatis habebantur. Pacem Moſcovicam Turcica ſecuta eſt. Cum enim Moſcorum maxime impulſu Imperator Turcarum bellum Polonis feciſſet, re infeliciter geſta, ac demum pace cum Moſcis compoſita, ipſe quoque arma temere ſumpta depoſuit; Abatzio, principe Purpuratorum, quique à Moſcis precio corruptus belli ejus præcipuus author fuerat, ſtrangulari juſſo. Sub anni finem duo Regis Poloniæ fratres ex matre Conſtantia, obiere, Alexander natu minimus, annorum viginti & unius, paulo ante ex Italia in patriam reverſus; Et Ioannes Albertus Cardinalis atque Epiſcopus Cracovienſis, biennio Alexandro major.

Pax Moſco-Polonica.

Cęterum in Germania Ferdinandus Rex Hungariæ poſt captam Ratisponam, haud diu feriatus diſperſo exercitu varia ad Danubium loca recuperat. Ibi contractis ad ſe Hiſpanicis atque Italicis copiis quas Ferdinandus Cardinalis & Princeps Hiſpaniarũ regendo Belgio deſtinatus ſecum adduxerat ex Italia Nordlingam urbem obſi-

Nordlinga obſeſſa & prælium in quo victi Sueci magna clade.

obſidione circumvallat. Ea valido à Suedicis præſidio tenebatur, cujus partem paulo ante Hornius immiſerat, juſſeratque urbem ad extremum tueri ſe in tempore auxilio futurum, neque fefellit. Nam conducto unum in locum exercitu quem ipſe & Vinarienſis diviſum, regebant, tum Legionibus VVurtenbergicis, & quicquid deduci poterat, contra Nordlingam caſtra cum Cæſareis contulit. Diu dubitatum inter Suedicos præfectos an prælii fortunam experirentur. Hornii ac reliquorum fere ſententia erat cunctando, & fugiendo pugnæ aleam, frangere impetum ac primum ardorem Cæſareorum, qui cum deferbuiſſet, aut certe donec Princeps Hiſpaniarum cum ſuis in Belgium diſcederet, rectius contra pauciores numero, languidioreſque pugnaturos. Neque tanti æſtimandam unius urbis jacturam, ut propterea ſumma rerum in diſcrimen projiceretur. Sed pervicit ſententia Ducis Vinarienſis cum ſpecioſa magis quam utilia in medium proferret, negaretque decorum Suedico & Proteſtantium nomini ſi paterentur, fidam urbem, cui tam ſancte de ſubſidium promiſiſſent, in ipſo prope conſpectu ab hoſte intercipi. Ita, prælio decreto, magno animo in Cæſareanos itum eſt. Nunquam alias toto hoc bello fœdiorem cladem Suedici accepere. Vinarienſis dextrum, Hornius ſiniſtrum cornu tuebantur. Cum igitur ſuperata initio convalle aliquantulum feliciter pugnaſſent majore Cæſareanorum vi repulſi poſt trium horarum ſpacium in fugam conjiciuntur. Acceſſit in ipſo prælii ardore improviſa clades quæ nutantem jam Suedicam aciem in ipſum mox exitium propulit. Munimentum Cæſareani obtinebant loco editiore, ex quo crebris jaculationibus ſubeuntes impetebantur. Id Suedici ſumma vi aggreſſi cedentibus conſul-

1634.

Pugna ad Nordlingam menſe Septembri.

1634. ceſſariarum defectus, ne in ultimum diſcrimen omnia conjicerent, ad pacem poſtulandam compulit. Data pax in has conditiones. Vt Rex Polonus abſtineret titulo Ducis Moſcuæ, renunciaretque omni juri in illum Principatum, quod anno hujus ſæculi decimo per libera Procerum Moſcorum ſuffragia acquiſierat, proinde Moſcos jurejurando fidei ſibi præſtito abſolveret. Et legitimum Moſcoviæ Ducem Michaelem Fedorovitium jam dominantem agnoſceret. Contra ipſe reciperet Ducatum Smolenſcenſem cum urbe Smolenſco, & Provinciam totam Severiam cujus amplitudo centum fere milliaria in longum, ac quadraginta in latum patet, Quæ ducentos jam annos à Polonia & Lithuania avulſa ſub continenti Moſcorum jugo pene pro perditis ac deſperatis habebantur. Pacem Moſcovicam Turcica ſecuta eſt. Cum enim Moſcorum maxime impulſu Imperator Turcarum bellum Polonis feciſſet, re infeliciter geſta, ac demum pace cum Moſcis compoſita, ipſe quoque arma temere ſumpta depoſuit; Abatzio, principe Purpuratorum, quique à Moſcis precio corruptus belli ejus præcipuus author fuerat, ſtrangulari juſſo. Sub anni finem duo Regis Poloniæ fratres ex matre Conſtantia, obiere, Alexander natu minimus, annorum viginti & unius, paulo ante ex Italia in patriam reverſus; Et Ioannes Albertus Cardinalis atque Epiſcopus Cracovienſis, biennio Alexandro major.

Pax Moſco-Polonica.

Nordlinga obſeſſa & prælium in quo victi Sueci magna clade.

Cęterum in Germania Ferdinandus Rex Hungariæ poſt captam Ratiſponam, haud diu feriatus diſperſo exercitu varia ad Danubium loca recuperat. Ibi contractis ad ſe Hiſpanicis atque Italicis copiis quas Ferdinandus Cardinalis & Princeps Hiſpaniarũ regendo Belgio deſtinatus ſecum adduxerat ex Italia Nordlingam urbem obſi-

obſidione circumvallat. Ea valido à Suedicis præſidio tenebatur, cujus partem paulo ante Hornius immiſerat, juſſeratque urbem ad extremum tueri ſe in tempore auxilio futurum, neque fefellit. Nam conducto unum in locum exercitu quem ipſe & Vinarienſis diviſum, regebant, tum Legionibus VVurtenbergicis, & quicquid deduci poterat, contra Nordlingam caſtra cum Cæſareis contulit. Diu dubitatum inter Suedicos præfectos an prælii fortunam experirentur. Hornii ac reliquorum fere ſententia erat cunctando, & fugiendo pugnæ aleam, frangere impetum ac primum ardorem Cæſareorum, qui cum deferbuiſſet, aut certe donec Princeps Hiſpaniarum cum ſuis in Belgium diſcederet, rectius contra pauciores numero, languidioreſque pugnaturos. Neque tanti æſtimandam unius urbis jacturam, ut propterea ſumma rerum in diſcrimen projiceretur. Sed pervicit ſententia Ducis Vinarienſis cum ſpecioſa magis quam utilia in medium proferret, negaretque decorum Suedico & Proteſtantium nomini ſi paterentur, fidam urbem, cui tam ſancte de ſubſidium promiſiſſent, in ipſo prope conſpectu ab hoſte intercipi. Ita, prælio decreto, magno animo in Cæſareanos itum eſt. Nunquam alias toto hoc bello fœdiorem cladem Suedici accepere. Vinarienſis dextrum, Hornius ſiniſtrum cornu tuebantur. Cum igitur ſuperata initio convalle aliquantulum feliciter pugnaſſent majore Cæſareanorum vi repulſi poſt trium horarum ſpacium in fugam conjiciuntur. Acceſſit in ipſo prælii ardore improviſa clades quæ nutantem jam Suedicam aciem in ipſum mox exitium propulit. Munimentum Cæſareani obtinebant loco editiore, ex quo crebris jaculationibus ſubeuntes impetebantur. Id Suedici ſumma vi aggreſſi cedentibus conſul-

1634.

Pugna ad Nordlingam menſe Septembri.

1634. to Cæſareanis occupaverant. Vix illi receſſerant; cum momento, munimentum ſubjecto infra ſulphureo pulvere, incenſoque in ſublime cum omnibus ſuperſtantibus excutitur. Late patuit ea ſtrages, cum vicina etiam, ac proxima quæque corriperet. Poſt hæc plane Suedicorum acies inclinari cœpit. Et equitatus præcepta celeri fuga peditatum deſtituit. Qui omni ex parte à ſuperantibus numero Cæſareanis circumventus aut cæſus, aut captus eſt. Fama eſt cecidiſſe duodecim fere millia quorum dimidium Ruſtici VVirtembergici fuere, in quos acriore, ut fit, ira victor miles deſævit. Capta ſex millia; octoginta majores machinæ: trecenta utriuſque generis ſigna, dein impedimenta atque apparatus militaris univerſus. Guſtavus Hornius Suedicæ militæ ductor, una cum Comite Cratzio Ingolſtadii nuper Præfecto, aliique magno numero tribuni ac Centuriones in poteſtatem victorum pervenere. Neque ipſis victoria hæc incruenta extitit. Cecidere Octavius Aldobrandinus magnus Prior militiæ Militenſis, & Sylvius Piccolomineus, ex illuſtri Piccolomineorum familia magnæ exſpectationis heros, præter alios gregarios non paucos. Bernardus Dux Vinarienſis deſperata re Canſtadam primo, dein Heilbronnam fuga evaſit. Ejus temeritati acceptam calamitatem cæteri adſcripſerunt, qui à ſummo certamine abſtinere, & interclulis potius commeatibus Cæſareanos ad abeundum adigere; quod factu facillimum erat, ſuadebant. Par ſine dubio Lipſienſi cladi, reddita clades fuit. Et mox Ferdinandus Rex exercitum diſperſit, pars in Sueviam, Bavariamque pars in Franconiam & Alſatiam ducta. Neque jam ulla urbs auſa reſiſtere. Nordlinga mox, dein Heilbronna, Heidelberga, Herbipolis,

Numerus cæſorum captorumque.

bipolis, aliæque pene omnes in eo tractu urbes in fidem ac poteſtatem Cæſaris vi aut voluntaria deditione rediere. Ita rebus ex animi ſententia confectis Ferdinandus Rex rerum militarium cura Matthiæ Gallaſſio commendata, Viennam; Princeps Hiſpaniarum ſuo cum exercitu in Belgium conceſſit, Viſitata in itinere Colonia Agrippina ubi à variis Principibus, & Magiſtratu urbis regali magnificentia exceptus eſt. Ejus adventus res Belgicas Procerum inter ſe diſſidiis ac diffidentia non leviter turbatas ſtatim erexit. Nam Rex Hiſpaniarum cum poſt defunctam Iſabellam, Ducem Arſcotanum ex primaria Belgii nobilate attinuiſſet in Hiſpania, adhæc Principem Barbanſonium alioſque nonnullos, Antverpiæ cuſtodiri juſſiſſet. magnus mox metus omnes invaſit. Principeſque Eſpernonius & Comes Henninius ex Belgio in Galliam profugiunt. Et correptis ſemel metu animis plurium fuga metuebatur, niſi Franciſcus de Moncada. Marchio Aytona, qui interim Belgium gubernabat, propoſito palam edicto, Regis nomine publicam omnibus ſecuritatem feciſſet, præter eos qui jam aut conjecti in carceres eſſent, aut ſpontanea ipſi fuga crimen agnoviſſent. Cæterum haud multo poſt, hi etiam dimiſſi ſunt, revocatumque prius edictum, uno tamen ab hac gratia excepto Henrico Comite Montano, qui palam ad hoſtes Regis defecerat. Priuſquam vero Ferdinandus Princeps adveniret Aytona Trajectum tentaturus, Argentillam validam ad Moſam arcem, atque omni ad obſidionem ſuſtinendam copia inſtructiſſimam bidui ſpatio in ſuam poteſtatem redigit. Præfectus præſidii liber cum ſuis ex pacto Trajectum dimiſſus properatæ deditionis pœnas capite luit. Hiſpani cum aliquo tempore apud Tra- 1634.

1634. to Cæſareanis occupaverant. Vix illi receſſerant; cum momento, munimentum ſubjecto infra ſulphureo pulvere, incenſoque in ſublime cum omnibus ſuperſtantibus excutitur. Late patuit ea ſtrages, cum vicina etiam, ac proxima quæque corriperet. Poſt hæc plane Suedicorum acies inclinari cœpit. Et equitatus præcepta celeri fuga peditatum deſtituit. Qui omni ex parte à ſuperantibus numero Cæſareanis circumventus aut cæſus, aut captus eſt. Fama eſt cecidiſſe duodecim fere millia quorum dimidium Ruſtici VVirtembergici fuere, in quos acriore, ut fit, ira victor miles deſævit. Capta ſex millia; octoginta majores machinæ: trecenta utriuſque generis ſigna, dein impedimenta atque apparatus militaris univerſus. Guſtavus Hornius Suedicæ militiæ ductor, una cum Comite Cratzio Ingolſtadii nuper Præfecto, aliique magno numero tribuni ac Centuriones in poteſtatem victorum pervenere. Neque ipſis victoria hæc incruenta extitit. Cecidere Octavius Aldobrandinus magnus Prior militiæ Militenſis, & Sylvius Piccolomineus, ex illuſtri Piccolomineorum familia magnæ exſpectationis heros, præter alios gregarios non paucos. Bernardus Dux Vinarienſis deſperata re Canſtadam primo, dein Heilbronnam fuga evaſit. Ejus temeritati acceptam calamitatem cæteri adſcripſerunt, qui à ſummo certamine abſtinere, & interclutis potius commeatibus Cæſareanos ad abeundum adigere; quod factu facillimum erat, ſuadebant. Par ſine dubio Lipſienſi cladi, reddita clade fuit. Et mox Ferdinandus Rex exercitum diſperſit, pars in Sueviam, Bavariamque pars in Franconiam & Alſatiam ducta. Neque jam ulla urbs auſa reſiſtere. Nordlinga mox, dein Heilbronna, Heidelberga, Herbipolis,

Numerus cæſorum captorumque.

bipolis, aliæque pene omnes in eo tractu urbes in fidem ac poteſtatem Cæſaris vi aut voluntaria deditione rediere. Ita rebus ex animi ſententia confectis Ferdinandus Rex rerum militarium cura Matthiæ Gallaſſio commendata, Viennam; Princeps Hiſpaniarum ſuo cum exercitu in Belgium conceſſit, Viſitata in itinere Colonia Agrippina ubi à variis Principibus, & Magiſtratu urbis regali magnificentia exceptus eſt. Ejus adventus res Belgicas Procerum inter ſe diſſidiis ac diffidentia non leviter turbatas ſtatim erexit. Nam Rex Hiſpaniarum cum poſt defunctam Iſabellam, Ducem Arſcotanum ex primaria Belgii nobilitate attinuiſſet in Hiſpania, adhæc Principem Barbanſonium alioſque nonnullos, Antverpiæ cuſtodiri juſſiſſet, magnus mox metus omnes invaſit. Principeſque Eſpernonius & Comes Henninius ex Belgio in Galliam profugiunt. Et correptis ſemel metu animis plurium fuga metuebatur, niſi Franciſcus de Moncada Marchio Aytona, qui interim Belgium gubernabat, propoſito palam edicto, Regis nomine publicam omnibus ſecuritatem feciſſet, præter eos qui jam aut conjecti in carceres eſſent, aut ſpontanea ipſi fuga crimen agnoviſſent. Cæterum haud multo poſt, hi etiam dimiſſi ſunt, revocatumque prius edictum, uno tamen ab hac gratia excepto Henrico Comite Montano, qui palam ad hoſtes Regis defecerat. Priuſquam vero Ferdinandus Princeps adveniret Aytona Trajectum tentaturus, Argentillam validam ad Moſam arcem, atque omni ad obſidionem ſuſtinendam copia inſtructiſſimam bidui ſpatio in ſuam poteſtatem redigit. Præfectus præſidii liber cum ſuis ex pacto Trajectum dimiſſus properatæ deditionis pœnas capite luit. Hiſpani cum aliquo tempore apud Tra- 1634.

1634. jectum extructis munitionibus deſediſſent, tandem re infecta ob ingruentem hyemem aliaque caſtrorum incommoda receſſerunt.

Menſe Auguſto Duſſeldorpium improviſa clade, graviter afflictum eſt, tacta de cœlo turri, quæ pulverem tormentarium aſſervabat, qui repente incenſus, convulſam ex imis fundamentis turrim in vicinum Rheni littus dejecit, miſerabili ſtrage hominum ædiumque juxta adſtantium, quæ eo gravior fuit quia media nocte cunctis in quietem compoſitis inopinata advenit. Præbuitque ſpeciem ruituri mundi, cum eodem temporis momento & ſtridor fulminis, fragor nubium & mota eximis viſceribus terra diſrupta tecta, trabes, parietes, denique ſua cujuſque domi calamitas, omnium oculos, aures animoſque percellerent. Magnam vim pulveris fuiſſe tradunt. Neque defuerunt, qui ſomno non interrupto tantæ calamitatis ſenſum tranſmiſere. Sed hos ſepultos magis quam ſopitos dixeris. Centum fere mortales aut ſubita ruina oppreſſi, aut gravi aliquo vulnere afflicti ſunt, ædificiorum pro ſpacio urbis damnum non leve extitit, cum nulla fere domus aliquam cladis partem non ſenſerit. Prodigia quoque varii generis nunciata ſunt. In Marchia Brandenburgenſi ſanguine, & ſulphure pluit, & infans ſub aquis repertus eſt viginti vulneribus confoſſus. In Anglia terra movit, & duo flumina exaruere; rurſum alia palus excreſcentibus aquis ita intumuit ut multa ædificia, ſubita inundatione abriperentur. Apud Dreſdam in Albi flumine Canis marinus captus. Halæ Saxonum in horto quodam ſuburbii vivarium in ſanguinem commutatum, quod idem ante Lipſienſem ac Lutzenſem pugnas eveniſſe commemorant. Haud multò poſt in Cænobio Hammersleben, prope Halberſtadium, fors

per

per integram noctem ſanguine manavit, apud Hamburgum ac per Holſatiam multi pagi, atque ultra ſex hominum, & quinquaginta pecudum millia aquis ſubmerſa. Menſe Octobri natu major Daniæ Princeps Chriſtianus V, Magdalenam Sibyllam Electoris Saxoniæ filiam in matrimonium duxit, celebratæ ex nuptiæ in magno Legatorum conventu Coppenhagæ, regio apparatu. Obiere per idem tempus Fridericus Vlricus Dux Brunſvicenſis ſine liberis; & Ioannes Fridericus Dux Holſatiæ atque Archiepiſcopus Bremenſis; Et Otto Ludovicus Comes Rheni, qui diu partem Suedici exercitus per Alſatiam, & vicinas regiones duxerat. Illi in Imperio Legionum Otto frater ſucceſſit. Galli quoque irritati matrimonio quod Dux Aurelianenſis, frater Regis, paulo ante ex Belgio in Galliam reverſus, cum Lotharinga jam pridem contraxerat, reliquam Lotharingiæ partem nemine reſiſtente in ſuam poteſtatem redigunt, Duce Carolo ad conquirenda à Principibus auxilia, in Italiam digreſſo. 1634.

Philippiburgum Cæſarei recipiunt.

Cæterum anni inſequentis initium Gallis in Germania infauſtum exſtitit, amiſſa Philippopoli validiſſima ad Rhenum arce, quam anno ſuperiore à Suedicis longa obſidione occupatam magna auri ſumma redemerant, arcemque belli, & horreum deſtinaverant, invitante loci ſitu, operibus & natura munitiſſimo, Caſpar Bambergerus arcis illius nuper Præfectus tali eam ſtratagemate recepit. Selectos aliquot milites in morem agreſtium veſtitos, abditis intra veſtimenta aſciis ſecuribuſque præmittit in urbem qui venalia importarent, remanerentque per noctem in varia hoſpitia diſpoſiti. Ipſe dein cum idonea manu noctu foſſas ac munimenta ſupergreſſus, loco ubi id arduum minus fore jam ante præſciveras, poſtquam vallo potius

1634. eſt, primam vigilum ſtationem obtruncat, inde cum auxilio eorum qui jam urbem intraverant portam unam effringit. Ita immiſſi continuo equites arcem capiunt & paucis qui reſiſtere auſi erant interfectis, reliquos in deditionem accipiunt. Magna vis inſtrumenti militaris ac commeatuum inventa, præter tormenta majora centum & triginta. Ita unica nocte nullo ſuo incommodo Cæſareani recuperant, quod toto propè biennio à Suedicis partum erat, magno ſumptuum ac temporis damno.

Bavarici Auguſtam, Non multo poſt Auguſta Vindelicorum, ſtatim poſt cladem Nordtlingenſem, à Bavaricis obſeſſa, atque ad extremam inopiæ neceſſitatem redacta deditionem fecit. Fama eſt non abſtinuiſſe quoſdam ab humana carne. Satis conſtat carni equinæ, felibus, canibuſque & muribus pretium fuiſſe, adeo ut fame longe plures quam ferro aut vi hoſtium perierint. Novo dein præſidio Cæſar Ottonem Henricum Comitem Fuggerum impoſuit, eodem pene tempore diverſis exercitibus Ulma, Norimberga Hersbrucca, Francofurtum ad Mœnum urgebantur. Lamboius Coburgo Saxoniæ Ducum ſedi imminebat, Bernardus Dux Vinarienſis refecto quantum licuit exercitu, ac Gallicanis aliquot copiis auctus Spiram paulo ante à Bambergero captam facile recipit. Dux Lunæburgicus & Haſſi redacta in poteſtatem Minda, Nyenburgum obſidebant. Ita flagrante adhuc ubique bello. quod Suedici novo apud VVormatiam conventu reparare omni ope nitebantur, tandem pax inter Cæſarem atque Electorem Saxoniæ emerſit. Ea Leitomeritii primum, dein Pirnæ ſtudioſis tractatibus quæſita, demum Pragæ in has conditiones concluſa eſt.

Pacificatio Pragenſis. Bona *Eccleſiaſtica* meditata ante Pacem Paſſavienſem à Proteſtantibus occupata, vi tranſ-

actionis illius, iiſdem ſalva & intemerata nunc & deinceps ſemper permaneant. Immediata vero ante & poſt Tranſactionem Paſſavienſem à Proteſtantibus occupata, quotquot eorum anno 1627. 12. Novembris poſſederunt eadem ad annos quadraginta quiete ac ſecure poſſideant, & ſi quid à nominato tempore iis per Catholicos ablatum ſit, integre reſtituatur, exceptis bonis illis pro quibus ante præfinitum terminum lis mota, & in judicium Cameræ Imperialis introducta fuerit. Pari modo Catholici quæ ad 12 Novembris 1627. habuerunt, quiete retineant, & ablata fideliter iis reſtituantur. Status autem Politicus in iiſdem bonis item Electiones, Poſtulationes, Menſes Papales ita uti dicto tempore in uſu fuerunt utrimq; ſerventur. Vſus vero ſeſſionis ac ferendi ſuffragium, vi eorundem bonorum in conventibus quidem Provincialibus continuetur, in Comitiis autem Imperii interim intermittatur. Exercitiũ Religionis uti ita, 12. Novemb. 1627. fuit, inter Catholicos & Auguſtanos imperturbatum reliquatur, & occurrentes hoc in caſu controverſiæ, per Iudicium Imperiale Aulicum, vel Cameram Spirenſem componantur. Durante hoc ſpacio quadraginta annorum, intra primum decennium inſtituitur tractatus de pace univerſali ac perpetua, quæ ſi intra id ſpacium confici atque obtineri non poſſit tota nihilominus controverſia in eo ſtatu remaniat, in quo fuit 12. Novembris anno 1627. ſalva ſemper Cæſaris ſuprema authoritate, ac jure controverſiam illam moderandi. Archiepiſcopatum Magdeburgenſem Auguſtus Electoris Saxoniæ, filius poſſideat & Chriſtiano VVilhelmo Marchioni Brandenburgico dum vivit. quotannis inde duodecim Imperialium millia perſulvat. Quatuor præfecturas ejuſdem 1634.

1635. dem Archiepiſcopatus Querfurtum, Gutterbok, Dama & Bork, Elector Saxoniæ jure feudi ab Archiepiſcopo Magdeburgenſi obtineat. Epiſcopatum Halberſtadienſem Leopoldus VVilhelmus Cæſaris filius poſſideat; Et in Archiepiſcopatu Bremenſi Religionis Catholicæ & Auguſtanæ exercitium uti 12. Novembris anno 1627. fuit, permaneat. Libera Imperii nobilitas juxta tranſactionem Paſſavienſem Auguſtanæ confeſſionis exercitio libere fruatur. Civitates Imperiales quæ interim cum Cæſare aut Ducibus ipſius pactæ ſunt, in iiſdem pactis permaneant. Cæteræ pace Religionis gaudeant. Donaverdam Elector Bavariæ Imperio reſtituat, quam primum ipſi de ſumptibus in bellum expoſitis ſatisfactum fuerit. In Regno Bohemiæ, & cæteris Auſtriacis Provinciis, & ſi Elector Saxoniæ ſummopere urgeret, Cæſar liberum confeſſionis Auguſtanæ exercitium nequaquam permittere voluit. De Sileſia & Luſatia ſeparatis tractationibus conventum. Reformatio Cameræ Spirenſis ad generalia Imperii comitia, dilata, item Judicii Imperiales Aulici. Legati, & Oratores Principum Proteſtantium in Aula Cæſaris degentes, ratione Religionis nulla moleſtia afficiantur. Electoratus Palatini maneat Maximiliano Duci Bavariæ, & Lineæ ipſius VVilhelmianæ. Viduæ tamen Friderici IV. Electoris dos relinquatur, & Proſcripti Friderici Filiis, ſi ad obſequium Cæſaris redierint, dignum conditione eorum alimentum præſtetur. Duces Brunſvicenſes quater centena millia Imperialium Tillianis hæredibus aſſignata iiſdem perſolvant intra ſpacium octo annorum; ita ut primo anno in nundinis Lipſienſibus perſolvant quinquaginta millia, cum penſione annua reliquorum, & ita conſequenter. Ducibus Megapolitanis, ſi hanc

ſi hanc pacem probaverint, ignoſcet Imperator, eoſq; in ſtatum preſtinum reſtituet. Omnia loca ab adventu Regis Succiæ Guſtavi Adolphi in Imperium anno 1630. Caſari, ejuſque ſociis ablata, quæ adhuc in poteſtate Proteſtantium ſunt, iis ad quos ſpectant, fideliter reſtituantur. Pro recuperatione cæterorum, locorum quæ adhuc ſunt in manu exterorum Principum Galliæ, aut Sueciæ, aliorumque qui Status Imperii non ſunt, aut etiamſi ſint tamen in hanc pacem non conſentiunt; Elector Saxoniæ & cæteri hujus pacis participes Cæſarem omni ope juvabunt. Viciſſim Cæſar ac ſocii ipſius omnia à ſe occupata ab anno 1630. antiquis poſſeſſoribus atque in hanc pacem conſentientibus reſtituent. Præterea Cæſar omnia bello Danico ab anno 1625. occupata & nominatim VVolfenbeutelium & Nieuburgum antiquis Dominis reddat. Electori Brandenburgico ſi in hanc pacem conſenſerit inveſtitura in Ducatum Pomeraniæ dabitur. Omnes in hanc pacem conſentientes vires & conſilia jungent ut exterarum nationum hoſtiles exercitus, maxime Suedicus, ex Imperio amoveantur, via ſi fieri poſſit amica, alias bello ac ſocietate armorum, & loca ab iis occupata prioribus Dominis reſtituentur, Philippiburgum in poteſtate Imperatoris pro commodo Imperii permaneat. Captivi intra unius menſis ſpacium utrimque liberi dimittantur. Quibuſcunque intra decem à publicatione & notitia dies hanc pacem recipientibus generalis offenſarum oblivio ſive amneſtia conceditur, excepta cauſa Palatina & Bohemica, item aliquibus perſonis quas Cæſar ſeparatis literis expreſſis; quibus tamen per hoc ad Cæſareæ clementiæ thronum via non præcluditur. Si qui Status jam ante extra hanc pacē, cum Cæſare ſeparatim tranſegerint, id ratum invio- 1635.

1635. inviolatumque permanebit, neque ex his con-
ditionibus immutabitur, in indictam Amneſti-
am etiam recipiuntur nationes exteræ dummo-
do omnia hoc bello ab anno 1630. occupata pri-
oribus Dominis reſtituant. Cæſar retinebit ex-
ercitum & cum eo Elector Saxoniæ cæterique
in hanc pacem promittentes Principes ac Civi-
tates copias ſuas conjungent, præſtitoque Cæ-
ſari atque Imperio novo ſacramento. Is dein-
ceps *Cæſaris & ſacri Romani Imperii exercitus*
vocabitur. Ex quo Elector Saxoniæ partem,
reliquum Cæſaris Filius Ferdinandus III. Hung.
& Boh. Rex aut is atque ii quem aut quos Cæ-
ſar deinceps nominabit, gubernabunt, atque ad-
verſus hoſtes Imperii & hujus pacificationis du-
cent, donec Imperio optata pax, & cuique
ſuum juxta hujus tranſactionis leges reſtituatur.

Der Röm. Keyſerl. Maytt. vnd deß Heyligen Röm. Reichs Krieges Heer.

Diſciplina & Leges militares, deſcriptio hiber-
norum, & præfectiones cæteraque incommoda
120. bellica, pro durantis belli neceſſitate, ex æquo
& bono, juxta ſanctiones Imperii ſanctè & in-
tegrè ordinabuntur. In ſtipendium autem mili-
tare quilibet Elector, Princeps ac ſtatus Imperii
hanc pacem acceptans centum & viginti penſi-
ones menſtruas, intra hujus & inſequentis anni
ſpacium conferent eum in locum quem ſingulis
ſupremus Imperii Quæſtor pro more deſigna-
verit. Cæſar ex conſilio & conſenſu Electorum
generalem Imperii conventum quamprimum
indicet, in quo reliqua belli adminiſtrandi ratio,
communi omnium conſilio definietur. Interim
nemo ultra id, quam hac tranſactione placitum,
contribuere tenebitur. Poſt concluſionem hujus
pacis omnia fœdera, uniones, & conventiones
privatæ huic paci contrariæ eorumq; juramen-
ta ſint abolita. Imperator cum vicinis Dynaſtis,
qui nihil adverſus Imperium moliti ſunt, pacem
& amicitiam colet. Reliquos vero ſtatus Impe-
rii

Monat/ nach den einfachen Römer Zugh.

P. 1. pag. 204.

IOANNES Comes de Werdt

Supremus Equitum Præfectus etc.

rii obſequentes omni amore ac benevolentia, uti & illi viciſſim Imperatorem debita fide, obſequio, & reverentia, omnes vero ſe tam Catholicæ quam Auguſtanæ Confeſſionis cultores mutuo amore, & concordia complectentur. Quæ hic definita non ſunt eorum declaratio ex ſanctionibus Imperii petatur, quæ ſi præſenti paci in aliquo articulo adverſentur, ei tamen nulla ratione obſtare debebunt. Hæc pacificatio inter Cæſarem & Electorem Saxoniæ privatim, pro toto Imperio inita, in nullum Imperii aut ſtatus præjudicium aut exemplum cedat, quodque jam exprimente neceſſitate factum, deinceps non niſi in generalibus Imperii conventibus, ad quos ejuſmodi tractatus ſpectant, perficiatur. Nihilominus hæc pax, poſt quam ab Electoribus ac Statibus Imperii, aut majori eorum parte acceptata fuerit, pro communi atque inviolabili conſtitutione nunc & deinceps habeatur & reliquis Imperii ſanctionibus inſeratur. 1635. Reichs abſchey den.

In hunc ergo modum pace concluſa inſtrumentum quidem unum Cæſari, alterum Saxoni, ac tertium Electori Moguntino ad Cancellariam imperii deponendum traditur. Inter eos vero quos Cæſar ab Amneſtia excludendos cenſuit hi maxime fuere. Primo transfugæ qui deſerta Cæſaris militia non impetrata miſſione hoſtium partibus acceſſiſſent. Deinde omnes Fridlandicæ conjurationis participes. Præterea multi Comites Lowenſteinii, Erpacenſes, VVidani, Maximilianus Pappenheimius, Fridericus Hohenloicus, Hannovio-Muntzenbergici, Lichtenbergici, Iſenburgo-Budingenſes, Dux VVurtenbergicus, Fridericus Marchio Durlacenſis. Comites item Oetingenſes & Eberſteinius Baro de Freybergh, Iuttingen, & Oepfingen *Excluſi ab Amneſtia. Lotich. part. 2. lib. 21.*

1635. ſingen aliique nonnulli. Quibus nihilominus ad Cæſarem clementiam ac gratiam aditus non præcluderetur, quam primum deſertis hoſtium partibus illum cum debita ſubmiſſione, ac fide quæſiviſſent. Guilielmo Landgravio Haſſiæ beneficium Amneſtiæ oblatum, ſi de fide & obſequio in futurum ſufficienter caveat: & in pacificationem prædictam ſanctè & ſerio promittat. His ita conſtitutis poſtquam Viennæ & per Bohemiam Saxoniamque ac deinde in cæteris Imperii urbibus pax Pragenſis publicari cœpta eſt, variæ mox urbes ejectis Suedicis præſidiis ad obſequium Cæſaris rediere. Prima fuit Norimberga, dein Vlma Cæſareanis exercitibus proximæ. Francofurti apud Mœnum res non ſine ſanguine peracta eſt. Cum enim ejus urbis partem quæ trans Mœnum eſt Ioannes Vicethumius Tribunus Suedicus cum valido præſidio obtineret, neque inde vellet recedere, quantumvis à Magiſtratu rogaretur, qui jam ante cum Rege Vngariæ, & Legato ejus Matthia Gallaſſio tranſegerat; tandem vi expelli cœpit, primum quidem propriis Francofurtenſium viribus, dein ope Gallaſſi & Lamboii cum parte Cæſareani exercitus. Sed & Elector Brandenburgicus, & Guiljelmus, Vinarienſis, & Georgius Lunæburgicus, Duces, Pacificationi Pragenſi Subſcripſere. Solus pene inter omnes Imperii Proceres VVilhelmus Landgravius Haſſiæ arma adverſus Cæſarem retinuit, ſociavitque cum Bernardo Duce Vinarienſi. Atque ad hos demum omnis in Imperio Suecorum ſocietas pervenerat. Itaque nemo non exiſtimabat illos quoque communi omnium conſenſui ſubſcripturos, aut ſi id facere plane detrectarent, remedia in promptu fore, quibus aut ad pacem neceſſariam compelli, aut certe ex Imperio vi atque armis exturbari poſſent. Et jam fortuna ubique

Effectus pacis Pragenſis.

Saxenhauſſen.

ubiq; affulgebat, Rheno prope omni, & magna Imperii parte per diverſos Duces recuperata. Elector quoque Saxoniæ magno reducendæ pacis deſiderio cum Axelio Oxenſtirna, & Ioanne Banerio Suedicæ militiæ ſupremo, de conditionibus pacis avidiſſimè tractabat. Cæterum fata Germaniæ aliud volvebant, & Sueci à communi Proteſtantium pacificatione excluſi, quorum rem tantis incrementis auxerant, & amiſſione Regis ſui, in eam fortunam, quantam unquam ſperare poterant erexerant; multo magis ad inſtauranda arma incubuere. Eum in finem celebratis apud Stocholmiũ comitiis uti uni bello potentius inſiſterent, elapſas cum Polonis inducias, ad annos viginti ſex, nempe ad undecimam menſis Iulii Diem, Anni 1661. continuant, confirmantque. 1635.

Induciæ Suecorum cum Polonis ad annos 26. Praſec.

Stumdorffi inter Poloniæ ac Sueciæ Legatos conventum eſt. Polonicæ Legationis Princeps erat Iacobus Zadzik Archicancellarius Regni, & Epiſcopus Cracovienſis, Sueci Pontum de Garde, Ioannem Vrangelium, Oxenſtirnam juniorem, & Abrahamum Vdenhofium miſerant. His à diverſis Principibus conciliatores acceſſerant Claudius Memmius de Avaux, è Gallia, Duglaius Comes ex Anglia, tum alii ab Hollandis & Electore Brandenburgico. Propoſitum quidem omnibus erat univerſali & perpetua pacificatione Poloniám Sueciamque componere. Sed quod Rex Vladiſlaus, & fratres ejus germani, titulo Regis Sueciæ, & jure in id regnum abdicare ſe nollent, non niſi ad conſtitutum tempus induciæ iniri potuere, his maximè conditionibus. Primum ne durantibus induciis quicquam hoſtile aut polonia in Sueciam, aut Suecia in Poloniam, ſubjectaſque Provincias moliantur. Deinde ut Elbingam, Mariæburgum, Dirſaviam, Bransbergam, Pilaviam aliaque loca occupata in Boruſſia, Regina

Sueciæ

1635. Sueciæ regno Poloniæ reſtituat, cum omni ſacra ſupellectile templorum, item inſtrumento bellico, & actorum publicorum archiviis. In Livonia quidquid utraque pars poſſedit ſub præteritis induciis, id quoque ſub his poſſideat. Rex Poloniæ condonet omnes offenſas iis qui Regis Sueciæ partes ſecuti ſunt. Elbinga privilegia ſua antiqua ſalva retineat, & libertatem Religionis templum tamen primarium ſeu Parochiale in uſum Religionis Catholicæ relinquat, & jusjurandum fidelitatis Regi & Regno Poloniæ præſtet. Si quis ex Civitatibus reſtitutis migrare, & bona ſua divendere velit, id ei durante triennio liceat. Exules Sueci ſecuri in patriam redeant. Commercia utrimque libera ſint, & navigatio Dunæ fluvii ad portum Rigenſem ſecura præſtetur, & modus vectigalium ſervetur, qui ante hoc bellum fuerat. Pro injuriis circa confinia regnorum occurrentibus deligantur utrimque Iudices qui eas dirimant. Durantibus his induciis agatur de pace perpetua, quæ ſi non ſucceſſerit, nihilominus induciæ integræ maneant, & ſerventur. Pacta hæc confirmentur decreto Comitiorum generalium regni Poloniæ, ac ab Vladiſlao Rege, & Chriſtina Regina & adminiſtratoribus Regni Sueciæ ſubſcribantur. His ita pactis conventiſque Sueci quidquid in Boruſſia occupaverant Regi Poloniæ reſtituunt, & eo dein metu ſoluti ad inſtaurandum bellum Germanicum, ex quo illis magna virium pars per pacificationem Pragenſem deceſſerat, incubuere. Cæterum opportune illis accidit ut per idem tempus Galliarum Rex Ludovicus (poſtquam jam diu ante inter ipſum & regnum Sueciæ de mutuo fœdere, certis conditionibus conventum fuerat) denuntiata palam hoſtilitate in Cæſarem ac Regem Hiſpaniarum diverſis exercitibus Hiſpaniam, Germaniam, Italiamque

Belli Gallici initiũ contra Auſtriac.

que & Belgium peteret. Quod bellum quo deinceps ardore, quaqua fortuna, & quanto rei Catholicæ in Germania detrimento geſtum ſit annis inſequentibus narrabitur. Primam ejus belli calamitatem ſenſit Philippus Chriſtophorus Elector Trevirenſis, qui jam pridem ut Suedicam à ſe tempeſtatem depelleret, in partes ac præſidium Regis Galliæ tranſiverat, invitis quidem Canonicis Metropolitanis & cæteris ejus ditionis Ordinibus, qui magis ad præſens Hiſpani Regis ex Belgio auxilium, Cæſarique & Imperio affinem Principem adſpirabant. Igitur menſe Martio Hiſpanienſis Lucemburgi Gubernator, Comes Embdanus, cum Barone Metternichio, adſumpta ex vicinis præſidiis idonea militum manu, eaque navigiis impoſita, ſecundo Moſella ſilentio vectus, Auguſtam Trevirorum improviſo capit, paucis cæſis qui ex Gallicano præſidio, initio auſi erant reſiſtere. Elector ipſe etſi multum repugnans, libertatemque ſuam & privilegia obteſtatus, captivus Bruxellas primum, dein Gandavum, ac demum Viennam ad Cæſarem abducitur, liberali ubique & honorata cuſtodia habitus. Treviris ſufficienti Hiſpanorum præſidio communita, revocatique extemplo & in locum priorem repoſiti, quos iniquitas & mutatio temporum inde expulerat. 1635. *Treviris capta cum Electore.*

Inter hæc Elector Bavariæ cum Maria Anna Ferdinandi Cæſaris primogenita matrimonium Viennæ celebravit. Iunxit novos ſponſos Cardinalis Dietrichſteinius in magna Principum corona, inter quos præter ipſum Cæſarem, Leopoldus Guiljelmus Archidux Albertus Dux Bavariæ, Ioannes Caſimirus Princeps Poloniæ, VVolffgangus VVilhelmus Iuliæ ac Montium Dux, Princeps Anhaltinus, dein Hiſpanicus, Danicus, Florentinus, Sabaudicus; Holſatuſque Oratores *Matrimonium Bavari.*

1635. Sueciæ regno Poloniæ reſtituat, cum omni ſacra ſupellectile templorum, item inſtrumento bellico, & actorum publicorum archiviis. In Livonia quidquid utraque pars poſſedit ſub præteritis induciis, id quoque ſub his poſſideat. Rex Poloniæ condonet omnes offenſas iis qui Regis Sueciæ partes ſecuti ſunt. Elbinga privilegia ſua antiqua ſalva retineat, & libertatem Religionis templum tamen primarium ſeu Parochiale in uſum Religionis Catholicæ relinquat, & jusjurandum fidelitatis Regi & Regno Poloniæ præſtet. Si quis ex Civitatibus reſtitutis migrare, & bona ſua divendere velit, id ei durante triennio liceat. Exules Sueci ſecuri in patriam redeant. Commercia utrimque libera ſint, & navigatio Dunæ fluvii ad portum Rigenſem ſecura præſtetur, & modus vectigalium ſervetur, qui ante hoc bellum fuerat. Pro Injuriis circa confinia regnorum occurrentibus deligantur utrimque Iudices qui eas dirimant. Durantibus his induciis agatur de pace perpetua, quæ ſi non ſucceſſerit, nihilominus induciæ integræ maneant, & ſerventur. Pacta hæc confirmentur decreto Comitiorum generalium regni Poloniæ, ac ab Vladiſlao Rege, & Chriſtina Regina & adminiſtratoribus Regni Sueciæ ſubſcribantur. His ita pactis conventiſque Sueci quidquid in Boruſſia occupaverant Regi Poloniæ reſtituunt, & eo dein metu ſoluti ad inſtaurandum bellum Germanicum, ex quo illis magna virium pars per pacificationem Pragenſem deceſſerat, incubuere. Cæterum opportune illis accidit ut per idem tempus Galliarum Rex Ludovicus (poſtquam jam diu ante inter ipſum & regnum Sueciæ de mutuo fœdere, certis conditionibus conventum fuerat) denuntiata palam hoſtilitate in Cæſarem ac Regem Hiſpaniarum diverſis exercitibus Hiſpaniam, Germaniam, Italiamque

Belli Gallici initiũ contra Auſtriac.

que & Belgium peteret. Quod bellum quo deinceps ardore, quaqua fortuna, & quanto rei Catholicæ in Germania detrimento geſtum ſit annis inſequentibus narrabitur. Primam ejus belli calamitatem ſenſit Philippus Chriſtophorus Elector Trevirenſis, qui jam pridem ut Suedicam à ſe tempeſtatem depelleret, in partes ac præſidium Regis Galliæ tranſiverat, invitis quidem Canonicis Metropolitanis & cæteris ejus ditionis Ordinibus, qui magis ad præſens Hiſpani Regis ex Belgio auxilium, Cæſarique & Imperio affinem Principem adſpirabant. Igitur menſe Martio Hiſpaniensis Lucemburgi Gubernator, Comes Embdanus, cum Barone Mettermichio, adſumpta ex vicinis præſidiis idonea militum manu, eaque navigiis impoſita, ſecundo Moſella ſilentio vectus, Auguſtam Trevirorum improviſo capit, paucis cæſis qui ex Gallicano præſidio, initio auſi erant reſiſtere. Elector ipſe etſi multum repugnans, libertatemque ſuam & privilegia obteſtatus, captivus Bruxellas primum, dein Gandavum, ac demum Viennam ad Cæſarem abducitur, liberali ubique & honorata cuſtodia habitus. Treviris ſufficienti Hiſpano rum præſidio communita, revocatique extemplo & in locum priorem repoſiti, quos iniquitas & mutatio temporum inde expulerat. 1635. *Treviris capta cum Electore.*

Inter hæc Elector Bavariæ cum Maria Anna Ferdinandi Cæſaris primogenita matrimonium Viennæ celebravit. Iunxit novos ſponſos Cardinalis Dieterichſteinius in magna Principum corona, inter quos præter ipſum Cæſarem, Leopoldus Guiljelmus Archidux, Albertus Dux Bavariæ, Ioannes Caſimirus Princeps Poloniæ, VVolffgangus VVilhelmus Iuliæ ac Montium Dux, Princeps Anhaltinus, dein Hiſpanicus, Danicus, Florentinus, Sabaudicus; Holſatuſque O- *Matrimonium Bavari.*

ratores

1635. ratores eminebant. Nuptiis de more, regia magnificentia atque apparatu celebratis, Elector cum nova conjuge in Bavariam revertit.

Prodigium Medicum Lotich. p. 2. l. 22. c. 2.

Per idem tempus adoleſcens quidam ruſticanus in Boruſſia novum vitæ periculum novo atque audaci remedio evitavit. Andreas Grunheide vocabatur, ex Grunwalda, qui locus ſeptem à Regio monte milliaribus diſtat, oriundus. Is diu ſtomachi languore laborabat, atq; ideo vomitionibus aſſuetus, cum aliquando pro more ſuo arrepto cultello, manubrium ejus in fauces immitteret, gulæ ad vomitũ ſtimulandæ cauſa, cultellus forte è manibus elapſus, gulam profundius ingreditur; ac demum, etſi ægre, in ſtomachum ipſum deſcendit. Certe non erat officina hæc quæ ferrum concoqueret. Neque natura viam idoneam, qua ſe novus hoſpes ejiceret, præparaverat. Igitur ancipiti malo, & haud dubie in exitium hominis vergenti, anceps quoque & ſtrenuum remedium conſilio Medicorum Regiomontanorum adhibetur, quod ejuſmodi fuit. Ægro firmis aſſeribus fortiſſimè alligato conſtrictoque, ne verſando ſe, curam Magiſtri turbaret, (cum jam ante ad eliciendam ferri aciem medicamentum magneticum affectis partibus per dies aliquot applicuiſſent) Chirurgus paulo infra coſtas ſiniſtri lateris, apta ad id novacula aperire corpus ad ipſum uſque ventriculum cœpit, tum pertentato eo, apertoque levi è vulnere cultellum extrahit. Æger dein adhibitis fomentis, & debita curatione brevi plane convaluit. Cultellum teſtem miraculi, Rex Poloniæ per idem forte tempus Regiomontem intrans, ad ſe recepit, dimiſſo medico ſuo Caſparo Craſtio qui infirmum & qualitatem vulneris diligenter inſpiceret, atque ad ſe referret. Eodem anno Cratzius & Schafgotſius Comites, & Tribuni

Cæſarei

Cæſurei capitis ſupplicio affecti ſunt. Hic conſpirationis VVallenſteinianæ particeps, & conturbandæ Sileſiæ præpoſitus: Ille ſuſpectæ primum fidei, dein manifeſtus transfuga ac deſertor. Cæteri Fridlandicæ conjurationis complices aut perpetuis carceribus mancipati, aut in exilium ejecti ſunt. 1636.

Geldrienſes intercipiunt munimentum Schenkianum.

Porro in Belgio Geldrienſes Præſidiarii, validiſſimum munimentum, quod ſuperiore ſæculo Martinus Schenkius, in Rheni divortio exſtruxerat, improviſo aſtu intercipiunt. Mille & quingenti erant, veterani pedites, qui ſilentio comparatis pontonibus navigiiſque, intempeſta nocte munimentum admotis ſcalis undiq; invadunt. Cæſi omnes qui initio auſi erant reſiſtere. Et Gubernator ipſe, è ſomno exſiliens, ſicut erat ſine veſte, fortiſſimè dimicans occubuit. Amiſſi tamen opportuni munimenti nuncius graviter perculit Ordines Belgii confœderatos. Itaque negocium Orangio datum ut moleſti inde Hoſpites quamprimum exturbarentur. Atque is mox præmiſſo Guilielmo Naſſovio obſidionem omni ope inſtituit. Sed Præſidiarii locum fortiter captum pari conſtantia defenderunt, donec in annum uſque inſequentem, ferro atque igne & contumacia oppugnantium ad extrema redacti neceſſitati ceſſerunt. Vtrique egregiam laudem conſecuti, hi quod ceperint, ſtrenueque defenderint, Illi quod ad recuperandum nullam occaſionem ſtudiumque neglexerint. Per idem tempus, longorum bellorum indubitata appendix fames primum, deinde peſtis invaluit. Vtrumque malum è ſuperiore Germania exortum facilè ſe in reliquas Provincias diffudit, tanta aliquibus in locis, atque in Alſatia maxime rerum omnium penuria, ut multi ad nefandos atque abominabiles cibos compellerentur, pagis

plerīſque

pervenit. At haud multo poſt, ut incerta bellorum fortuna eſt, Bannerius aliquot millium è Suecia ſupplemento auctus Luneburgum invadit, inde Saxonicos apud VVittſtochium aſſecutus, gravi clade profligat, & VVerbenam uſque compellit, relictis omnibus retro impedimentis ac rerum militarium apparatu. Mox cum Ioanne Vrangelio, qui paulo ante Garcium in Pomerania Cæſarianis abſtulerat Marchiam Brandenburgenſem, quod Elector ille Pacificationi Pragenſi ſubſcripſerat, expilationibus devaſtat. Inde tranſmiſſo Albi in Thuringiam copias infundit, & Erphordienſes jam etiam ad pacem Pragenſem ſpectantes certis conditionibus in poteſtatem accipit. Non minor per Haſſiam VVeſtphaliamque ea æſtate belli tempeſtas detonuit. Landgravius Haſſiæ Guilielmus diu an Pacem Pragenſem admitteret cunctatus, tandem ea repudiata & aliquot Suedicarum legionum auxilio confirmatus repente ad arma conſurgit, Hannoviamque validiſſimum prope Francofordiam munimentum, ac jam pœne à Cæſarianis ad extrema redactum, pulſis inde oppugnatoribus obſidione liberat. Inde ipſe rurſum à majore Cæſarianorum numero, Duce Getzio, in VVeſtphaliam ac Phriſiam repulſus magnis exactionibus Provinciales exhaurit; Getzius interea totam prope Haſſiam hoſtili more perpopulatus & mox inde in VVeſtphaliam regreſſus Paderbornam ac Suſatum ſubita vi ad deditionem cogit. Tremonia dein, & VVetla, & Hammonia ejectis Haſſicis præſidiis eundem caſum ſubiere. Dum hæc in Saxonia & VVeſtphalia geruntur. Rex Hungariæ Ferdinandus cum potiſſima Imperialis exercitus parte Rheno ac Moſella ſuperatis, variis locis, ac diverſis Ducibus Galliam aggreditur evulgato ac præmiſſo ſcripto

1636.

Inter Haſſos & Cæſarianos.

Inter Cæſarianos & Gallos cauſa belli hujus.

1636. quibus hoſtilitatis illius cauſas longe expoſuit, Quarum hæ erant præcipuæ, quod Rex Galliæ contra nuperam Mantuani belli pacificationem Ratiſponæ concluſam cum Cæſaris & Imperii hoſtibus colluderet; quod Regem Sueciæ, & Duces ipſius armis, pecunia, militibus commeatuque juvaret. Quod urbes Imperii aut invaderet ipſe, aut ab hoſtibus auro redemptas ſuis præſidiis confirmaret, magno libertatis Imperii præjudicio, cui hæc exterorum Regum, ac Principum molimina ſemper ſuſpecta fuerint. Et ſane per idem tempus Dux Vinarienſis Gallicis auxiliis ſuffultus, Tabernas Alſaticas, Princeps Condæus Dolam in Burgundia præmebat. Tabernarum præſidio Mulheimius Chiliarcha præerat, qui re ad extremum deducta, honeſtis tandem conditionibus deditionem pactus eſt. Dolæ obſidio partim interpoſitu Helvetiorum, partim Caroli Lotharingiæ Ducis adventu ſoluta. Ex altera Galliæ parte qua Belgium ſpectat Ferdinandus Cardinalis ac Gubernator Belgarum haud ſegnius bellum movit, infuſo in Piccardiam exercitu, qui Ciapella, Carbeja, Caſtelleto aliiſque nonnullis locis facile occupatis, ad ipſam prope Pariſiorum metropolim duce Ioanne Verdano copias ac terrorem pertulit. Cæterum Rex Galliarum Ludovicus tot undique invadentium hoſtium ſtrepitu excitus evocata omni prope nobilitate in Piccardiam progreſſus Corbejam & alia nonnulla oppida recuperat, Inde Hiſpanos in Belgium & hiberna rejicit, Cæſarianos duce Gallaſſio juſtò cum exercitu Galliam ingreſſos fame ac rerum omnium penuria, quam ipſi populando effecerant, iterum in Germaniam trans Rhenum compulit, redactis ad tantam paucitatem legionibus centuriiſque ut juſto prælio majorem cladem accipere non potuerint. Sed

non

non exercitum modo, verum & omnes circa Rhenum regiones ingens ſub id tempus fames afflixit, ut non villæ tantum pagique ſed urbes etiam dilapſis paſſim incolis desererentur. 1636.

Inter hæc Cæſar per pacificationem Pragenſem pacata utcunque Germania, ſimul curis & ætate fractus, ingraveſcente indies valetudine, de ſucceſſore Imperio cœpit proſpicere. Itaque comitia creando Regi Romanorum Ratiſponam indici jubet, eo præter Cæſarem, Filiumque Ferdinandum, Electores, Moguntinus, Colonienſis & Bavarus dein Legati Saxonis & Brandeburgici advenere. Trevirenſis in cuſtodia habebatur. Aderant præterea Anglicani. Poloni, Tartarici aliorumque Principum Oratores alii aliis ex cauſis. Porro Cæſar coram Electoribus præſentibus legatiſque abſentium cauſam conventus illius prolixe expoſuit: Summa orationis erat, Quoniam ipſe ſub gravi hactenus Imperii & curarum onere, ad eam paulatim virium ac valetudinis imbecillitatem pervenerit, ut haud diu amplius tanto ponderi ferendo par eſſe poſſit, cupere atque optare ut Electores ſibi de ſocio laborum, Imperio de Rege Romanorum provideant; Id ad ſui non minus ſolatium ac levamem, quam Imperii ſtabilimentum ac tranquillitatem pertinere, cui nihil luctuoſius accidere poſſit, quam ut hoc turbatiſſimo ſtatu, ſine Rectore ac capite relinquatur. Porro diu dubitari non poſſe quis ad id faſtigium evehendus ſit, cum ſibi Deus immortalis Filium dederit, jam Hungariæ & Bohemiæ Regem, ita inſtitutum à teneris, & quaſi inter regna & gubernacula natum, ut ad tanti muneris dignitatem idoneis virtutibus ſuſtentandam nihil deſiderari poſſit. Dediſſe illum jam ante biennium ſpecimen virtutis ac felicitatis ſuæ, cæſo apud Nordlingam Suedico exerci-

Comitia Ratiſponenſia.

1636. ercitu qua victoria tota pene Germania ad obſequium fidemque Imperii redierit. Ab eo tempore Imperialis militię regimen feliciter inchoatum, adhuc dum pari prudentia regere, Addidit deinde aliqua de Pace Pragenſi per Imperium recipienda, utque de Vniverſali tandem pace ac tranquillitate, Electores in commune conſulerent, enixe rogavit. Poſt hæc Electores habitis inter ſe aliquot conſultationibus & demum accepto à Senatu populoque Ratiſponenſi fidelitatis ac ſecuritatis jurejurando, ad eligendum novum Cæſarem procedunt. Summo mane omnes habitu Electorali induti hoc ordine ad Eccleſiam Cathedralem profecti ſunt. Primo Moguntinus & Colonienſis, poſt hos Rex Bohemiæ & Bavarus, poſtremo Saxonis & Brandenburgici Legati. Mox ſacro miſſæ officio de S. Spiritu ſolemniter celebrato, in vicinum atque ad id exornatum ſacellum Electores prodeunt. Ibi concordibus omnium ſuffragiis Ferdinandus III. Rex Hungariæ Bohemiæque in Regem Romanorum eligitur. Paucos deinde poſt dies Archiepiſcopus Moguntinus inter ſolitas ſacrificii ceremonias conſueto more inaugurat. Quibus omnibus magnifico apparatu abſolutis ne quid ad tantæ dignitatis complementum deeſſet; ſub initium anni inſequentis novi Regis conjunx Maria Hiſpanica, iiſdem prope ceremoniis in Romanorum Imperatricem initiata eſt. Vtraq; inauguratio Regio convivio excepta, & dein omni ludorum genere, ac triumphalium ignium feſtivo apparatu finita eſt. In medio comitiorum æſtu Electori Bavariæ ex Maria Anna Auſtriaca filius naſcitur Ferdinandus Maria. Cui menſe Novembri per Epiſcopum Friſingenſem ſacro fonte expiato, nomine Cæſaris, Albertus Frater Electoris, ſponſor adſtitit.

Electio Ferdinandi III. in Cæſarem

Bavaro naſcitur Filius.

Sub

Sub idem tempus munimentum Schenckianum diuturna obſidione ad extrema redactum in poteſtatem Hollandorum rediit. Pauci ex omni præſidiariorum numero ſuperfuere, maxima parte ferro aut fame, aut alio morbi genere interfecta. Graviores turbæ eodem anno apud Leodium exortæ ſunt. Quarum hæc fere initia fuere. Duo & viginti Commiſſarii, ab annis fere ducentis tradu&o more, triginta Duum viros eligendis Civitatis conſulibus deputabant, ad annum fere hujus ſæculi tertium, cum Princeps Erneſtus, corruptelis Commiſſariorum mederi cupiens formulam hanc immutavit, tranſtulitque poteſtatem eorum in populum, qui in tres ac triginta tribus deſtributus eſt. Sed fruſtra moderationem in multitudine requiras, quam in paucis non inveneris. Nam mox vulgus ſuapte natura diſcors ac ſeditioſum, ubi coli ambitu Patriciorum cœpit, inſolenter ac turbide agebat, trahendo in ſe regalia Principis, mox in factiones ac ſectas ſciſſum magno ſemper ſtrepitu annua Conſulum comitia permiſcuit. Igitur Princeps Ferdinandus ut majoribus malis occurreret, authoritate Cæſarea, Comitia Conſularia rurſum à populo ad Commiſſarios tranſtulit, permanſitque ea mutatio ad annum hujus vigeſimum nonum, quando iterum populus prioris potentiæ dulcedine illectus, ſuis ſuffragiis novos Conſules elegit. Eamque deinceps conſuetudinem annos aliquot obtinuit, non ſine ingentibus ac anniverſariis ſeditionibus. Vrbs autem in duas præcipue factiones dividebatur, Chiroutiorum, ac Grignoviorum. Illi primores Civium erant, patricii plerique & literati; Hi è vulgo, ſed plerumque numero ac viribus ſuperiores. Vnde factum ut ſuperantibus ſuffragiis plebei ſemper Conſules, ut quiſque

1636.
Varia.

Leodienſium turbarum initia.
Trautl. Capit. Leod impreſſa anno 1648. Colon.

1636. maxime promptus ac popularis erat renunciarentur præteritis primoribus ac honoratiſſimis quibuſque ad Magiſtratum illum ante hac evehi ſolitis. In eo urbis, atque animorum ſtatu hoc anno Ioannes Verdanus cum Legionibus aliquot Cæſaris ac Principis Electoris ditionem Leodienſem ingreſſus, recipi ibidem in hiberna poſtulavit, dumque in abnuentes vim atque arma molitur. Illi majore numero animoque oppugnantes rejiciunt. Ita internis ſimul externiſque motibus concuſſa civitate; Ferdinandus Belgarum Gubernator miſſo Leodium Marchione Ledano, Cæſar vero Ioanne Ludovico Comite Naſſoviæ Hadamario, ut rem quam æquiſſimis mediis ad quietem deducerent, laborarunt. Vterque egregio apparatu, & multo cum honore acceptus, mandata ſua Conſulibus ac Senatui exponit; eorum ſumma hæc erat: ut depoſitis inter ſe ſimultatibus in officio erga Cæſarem ac Principem ſuum perſeverarent, ad eamque rem arbitros ſe ac mediatores offerebant. Leodienſes actis primum enixe gratiis reſpondent, nullam in ſe officii partem Cæſarem, aut Principem deſideraturum ſi antiqua ipſis privilegia inviolata permaneant, neque extraordinariis exactionibus, hibernis, aut hoſpitiis militum præmantur. Cenſus vero ſuos ad eum modum velle dependere, qui anno ſuperioris ſæculi quarto & nonageſimo præſcriptus ſit. Quod autem hoc anno nihil in medium conferre poſſint, Ioannem Verdanum in cauſa eſſe qui totam patriam hoſtiliter populando inæſtimabili damno civitatem affecerit. Dum hæc apud Leodium geruntur Georgius Ragotſius Tranſylvaniæ Princeps, cum Iſthuano Bethlenio, Gabrielis Bethlenii fratre, inimicitias primum, dein bellum habuit. Bethlenius modicis à Turca auxiliis inſtructus ſemel

Lotich. p. lib. 30.

Res Tranſilvana.

mel atque iterum gravi clade proſtratus in Thraciam rejicitur, Denique res amicorum ope componitur: eo facilius quod Bethlenius nullum à Turcis auxilium ſperare poterat. Qui tum in bellum Perſicum intenti omnes eo vires contulerant. Trecenta bellatorum millia tunc Amurathes Imperator adverſum Perſas in Armeniam eduxerat, cæſoque & profligato Perſico exercitu, Rovanum nobilem apud mare Caſpium urbem cum Provinciis adjunctis in poteſtatem redegerat. Cæterum Turcis major in vincendo & capiendo gloriæ cupiditas, quam cura in conſervando fuit. Mox enim ut Amurathes Conſtantinopolim rediit quicquid ſuperiore expeditione Perſæ amiſerant, brevi compendio recuperavere. 1636.

Propheta Regiomontanus. Obiere eodem anno Ioannes Albertus Dux Megapolitanus, & Auguſtus ſenior Brunſvici & Lunæburgi Dux David item Herlicius hujus ævi Aſtrologus. Sed apud Regiomontem in Boruſſia novus & fanaticus propheta, dignas ſceleribus ſuis pœnas extremo vitæ ſupplicio luit. Ioannes Adelgreiffius nomen homini fuit, & ſe Deum Patrem eſſe profitebatur, utque imperitæ multitudini fidem faceret variis in aëre & cælo præſtigiis ope haud dubie mali Dæmonis patratis, oculis incautorum illuſerat. Callebat Hebraicæ, & Græce, & Latine, tum Polonice, Lithuanice, & Churlandicæ, etſi non ſingulas æque prompte. Habitu vili ac dementiſſimo, adſpectu etiam teriicre fuit, & ex quo non Deum aut ſemideum aliquem, ſed ſcurram magis; aut è trivio nebulonem cognoſceres. Igitur delatus ad Magiſtratum, atque in cuſtodiam datus. poſtquam præter has impoſturas & veneficia, variorum præterea adulteriorum reus cognoſcitur, ad mortem damnatur.

tur. Quam ille nullo ſigno formidinis vultu læto atque hilari adiit, identidem affirmans adſtantibus ſe tertia poſt die à mortuis reſurrecturum. Cum ad locum ſupplici perventum eſt, neque ab illis perſuaſionibus homo vecors, ad ſanitatem mentis revocari poſſet, Carnifex concitando terrori, omnia muneris ſui inſtrumenta, ante oculos jam morituri, de induſtria cœpit explicare. Sed ille hæc omnia velut puerilia terriculamenta riſu excepit. Tandem Carnifex, nulla amplius pœnitentiæ ſpe, juſſa exſequitur, hominique cervices abſcindit, & truncum in rogum ad id præparatum conjicit, flammis abſumendum.

1637. *Mors Ferdinandi II. Cæſaris.* Initio anni trigeſimi ſeptimi menſe Februario Cæſar Ferdinandus II. Ratiſpona Viennam reverſus, & jam pridem debilitate, ac mala corporis valetudine afflictus, integris ſenſibus, & magna in Deum pietate, ex hac vita exceſſit, anno ætatis quinquageſimo nono. Princeps omnibus Regiis virtutibus ornatiſſimus, ſed pietate ac Religione nulli ante ſe Cæſarum ſecundus. Nihil magis in omni vita optaviſſe dicitur, quam ut ſuis in Provinciis, ac tum toto Imperio antiquæ Religionis verum decus, & cum eo ſtabilem ac firmam pacem reduceret. *P. Lamorm. in Virtut. Ferd. II.* Viſus eſt propterea non ſemel, ſeſe ac totam Auguſtiſſimam Domum, in extremum diſcrimen projicere, quod tamen mira Dei providentia ſemper evaſit. Amicos & Religioſos præſertim delexit tenerrime, Inimicis atque adverſariis ſuis etiam infeſtiſſimis ſæpe gratiam & veniam obtulit, redeunteſque amantiſſime excepit & majore quam ſi nunquam peccaſſent benevolentia complexus eſt, adeo ut vulgo jactaretur ad magnitudinem amicitiæ Cæſaris præſtare, prius offendiſſe. Hoſtes, quorum in omni vita quam plurimos habuit,

eodem

P. 1. Pag. 320

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

GVILIELMVS
COMES DE LAMBOY etc.
S.C.M. Campi Mareſcallus Generalis.

eodem plane affectu proſecutus eſt, neque ulli eorum unquam maledixit, ſæpe auditus in familiari colloquio, ſi quis in hoſtem acerbius dixiſſet, reprehendere & caſtigare imprudentiam cavillantis, & ſermonem alio divertere. Munificentia & Clementia in eo tantæ fuerunt, ut quibuſdam modum excedere videretur; quorum tamen judiciis nihil movebatur, ratus proprium Principis munus eſſe quamplurimis bene facere. Laborum atque occupationum omnino patientiſſimus fuit, ſæpe dicere ſolitus id ſe maximum à Deo beneficium accepiſſe, quod in tanta negociorum multitudine, labores amaret. Venatione ad neceſſariam corporis exercitationem, Muſica ad oblectationem animi frequentiſſime utebatur. Caſtitatis & continentiæ cultor præcipuus fuit, cum nulla unquam etiam Principe fœmina locutus niſi teſte tota aula, aut ſi res ſecretum exigeret, ipſa ſaltem Auguſta conjuge in colloquium advocata. Sed hæc, aliaque quibus id inſtitutum eſt prolixius memorent. Natus eſt anno ſuperioris ſæculi ſeptuageſimo octavo in Stiria, patre Carolo Archiduce, Ferdinandi I. Cæſaris fratre, matre Maria Duce Bavariæ. Anno ſæculari, mortuo jam dudum patre, Mariam Annam VVilhelmi Ducis Bavariæ filiam, in matrimonium, & ex ea ſex liberos accepit, anno 1604. menſe Majo Chriſtianam, 1605. Ioannem Carolum. 1608. Ferdinandum jam Cæſarem, 1610. Mariam annam Maximiliano Electori Bavariæ, & 1611. Cæciliam Renatam Vladiſlao Regi Poloniæ nuptam, denique anno 1614. Leopoldum VVilhelmum, qui nunc pro Rege Hiſpaniarum Belgio præſidet. Cæterum uxorem ad duas priores proles ante Imperium amiſit. Deinde ſexto viduitatis anno ac jam Cæſar, Eleonoram Mantuæ ducem

Margin notes: 1637. — 1578. — 1600. — *Liberi Ferdinandi II. quo anno nati.*

1636. ſecundis nuptiis duxit. Mortuo Cæſari per omne Imperium, & vicina Regna, Conſtantinopoli quoque permiſſu Amurathis, ab Oratoribus Principum Chriſtianorum regio apparatu parentatum eſt. Porro mors optatiſſimi Principis, etſi in eo Imperii ſtatu, flagrantibus adhuc bellis, bonis omnibus funeſtiſſima accidit, tamen publicum dolorem magna parte abſterſit, ſucceſſor parentis filius Ferdinandus III. non patriarum modo ditionum ſed virtutum etiam & gloriæ hæres, quarum præſidio etiamnum onus Imperii & curarum paribus humeris ſuſtentat.

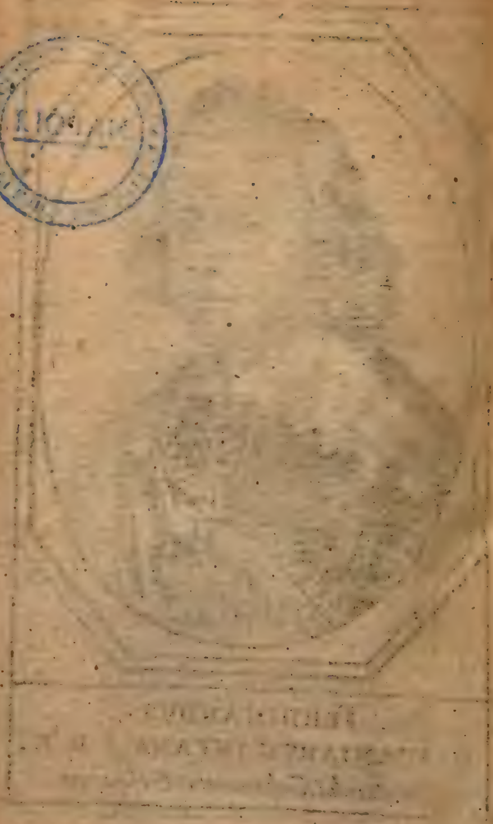
Geſta Suecorum in Saxonia. Paulo ante mortem Cæſaris Bannerius Suedicæ militiæ ſupremus Præfectus, etſi media hyeme, oppreſſis aliquot Saxonicis Legionibus Torgam ſubita vi expugnat, Inde ad obſidendam Lipſiam toties hoc bello captam receptamque omnes vires convertit. Sed labor hic opinione ejus major, atque irritus ad extremum fuit. Præerat urbi Trandorfius tribunus cum valida Præſidiariorum manu, juſſeratque Elector Saxoniæ ut quam fortiſſime defenderetur, ſeſe in tempore auxilio affuturum. Neque ſpem fefellit eventus, Vrbi ſeptimanis aliquot ſtrenue defenſæ adfuit in tempore Elector cum Hatzfeldio & Cæſareanis Legionibus. Ita depulſus inde Bannerius re infecta Torgam retrocedit. Eam urbem probè munierat, & comportato undiq; frumento in longum providerat, donec Cæſareanorum majore numero, (nam Hertfeldio interea Gallaſſius & Gelehnius acceſſerant, inde etiam cum clade expellitur. Paulum dein apud Landsbergam commoratus in Marchiam Brandenburgenſem abit, ibi cum Ioanne Vrangelio qui novas ex Pomerania copias adduxerat, conjungitur. Fugientem Cæſareani cum omnibus viribus inſe-

P. 1. pag. 222

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

FERDINANDVS
HISPANIARVM INFANS S.R.E.
Cardinalis. Gubernator Belgarum.

cuti intercepta Landsperga in ipſam porro Pomeraniam perſequuntur. Ibi tentato fruſtra Anclamio Tripſecium deditione, VVolgaſtum vi capiunt. Inde Duce Bredavio, tribuno Cæſariano, extractis quas Sueci demerſerant, navibus in Vſedomiam inſulam penetrant, atque omne Suedicum præſidium ejiciunt. Haud multo poſt Damminum non invalida Pomeraniæ urbs, per Goltzium Cæſarianum, & Vichethumium Saxonicum Ducem expugnatur. Luneburgum, Hallas aliaſque in interiore Saxonia urbes, alii duces recuperant. Ita hoc anno Suedica per Germaniam potentia plurimum accisa, atque in extremum maris Balthici angulum rejecta, tribus adhuc oppidis Anclamio, Stetino, & Straleſunda ſeſe ægrè ſuſtinuit. 1637. *Sueci repelluntur in Pomeraniam.*

Per idem tempus Ioannes Verdanus è Gallica expeditione redux, Ehrenbreitſteinium apud Rheni & Moſellæ confluentes validam arcem & inviam acceſſu, circumfuſis eminus Legionibus, quæ commeatum inferri obſeſſis prohiberent, fame tandem ad deditionem coegit, Cæſæ fugatæque apud Montaburium Haſſicæ aliquot centuriæ, quæ commeatum apportare laborantibus nitebantur. Ita ad extrema malorum redacti Galli arcem Electori Colonienſi honeſtis conditionibus dedunt. Subinde Bernardus Dux Vinarienſis cum ſuis & Gallicanis aliquot Legionibus expugnata Lonvillea, aliiſque in Burgundia locis Rhenum ſupra Argentoratum trajicit, eo audacius quod potiſſima Imperalium copiarum pars procul inde in Saxoniam receſſerat. Vinarienſi, cum iis quas apud Ehrenbreitſteinium habuerat copiis, Verdanus obviam proficiſcitur; Inde Lotharingicis & Savellianis Legionibus confirmatus, iteratis aliquot conflictibus Vinarienſem iterum trans Rhenum in Burgundiam rejicit, *Ehrenbreitſteinium.*

1637. & pontem cujus capita ingentibus munimentis firmaverat, dejectis inde Gallis ſuæ poteſtatis facit. At felicior Vinarienſi repulſa, quam victoria Verdano fuit, nam ille in opulentam Delpergenſem vallem, faucibus incolarum incuria neglectis penetrans liberalia hiberna habuit: huic Briſgovia, ſterileſque Hernicii ſaltus & deſerta Sueviæ, in præmium gloriæ ſimul & ſtipendium obtigere. Porro apud Leodienſes graves turbas cædes Conſulis Sebaſtiani Ruellii concivit. Is Gallicarum haud dubie partium, à Comite VVarfuſæo, una cum Abbate Mauſonio, & aliis quibuſdam ad prandium invitatus, ſublatis epulis in aliud conclave deductus, multis vulneribus interficitur. Ea re ſtatim vulgata fit ingens civium concurſus, mox ædes VVarfuſæi circumdatæ, & quoniam milites aliquot introduxerat, vi expugnatæ. Cæſi militum plerique. VVarfuſæus extractus in publicum, & fruſtra illatam Conſuli necem defendens, fœdum in modum, manibus ac telis furentium diſcerpitur. Ruellius velut publicæ ſalutis victima celeberrimo funere elatus eſt. Deinde in authores & conſcios cædis acerrime quæſitum, tanta vulgi acerbitate ac licentia, ut delatum à Bartholomæo Rulando defuncti Conſulis affine, Theodorum Fleronium Senatorem & Scabinum Leodienſem, plebs non expectato decreto magiſtratus, ex carceribus extraxerit, productumque in forum, & glande plumbea trajectum è furca ſuſpenderit. Additi deinceps Conſulibus cuſtodes ſex Lanceariorum, & quindecim ſclopetariorum, paria. Sed exacerbatis ſemel civium animis, atque in diverſa diſtractis conſopitæ ad tempus turbæ atrocius deinde erupere.

Cædes Ruellii Conſulis Leodienſis.

Res Belgica, Bre. Eodem anno Ordines Belgii confœderati recuperato ut ſupra diximus munimento Schenkiano,

kiano, Bredam quam ante annos duodecim Spinola, longa iis & difficili obſidione eripuerat, multo minori tempore & paucioribus impenſis recipiunt. Menſe Octobri honeſtis conditionibus deditur. Præſidiarii qui adhuc ſupererant mille & octingenti cum impedimentis, armiſque & ſonantibus tubis Mechlineam dimiſſi. Religioni quoque Catholicæ abunde conſultum, ſed mox ex levi ſuſpicione, quod nocte januis obſeratis feſtivitatem S Catharinæ magno numero congregati Catholici celebrarent, promiſſa iis ſecuritas violatur, & ſolemnitates ejuſmodi ſacrorum prohibitæ, ac pleriq; eorum urbe pulſi ſunt. Cæterum Ferdinandus Cardinalis, Gubernator Belgarum fruſtra tentata Bredæ liberatione Venloam primo, dein Ruræmundam intercipit, & duarum urbium acceſſu unius damnum, cujus tamen permutationis Hollandos non pœnituit, reſtaurat. Qui eadem fortuna in Africa uſi, celeberrimum Guineæ propugnaculum quod Minam vocant, Hiſpanis eripuere. Triduo continuata oppugnatione terra marique præſidiarii ad deditionem coacti ſunt, & data fide liberi inde ad Inſulam S. Thomæ quæ Æquatori ſubjacet, tranſvecti. 1637. *dam recipiunt Hollandi.*

In Polonia cum jam biennium prope Rex Vladiſlaus de ducenda uxore cum Regni Ordinibus deliberaſſet atque in ejus Matrimonii ſpem tres præcipue, Principes virgines proponerentur, Cæcilia Renata, Ferdinandi II Cæſaris filia, Aloyſia Maria Nivernenſis in Gallia ducatus hæres, & poſtremo Filia Friderici Palatini. Sed hæc propter diverſitatem Religionis facile reſpueretur, in Nivernenſem vero omnium pene Procerum ſuffragia inclinarent. Rex tamen prætulit Auſtriacam, & mox finitis Comitiis dimiſſi Legati, Princeps Caſimirus frater Regis,

Matrimonium Regis Poloniæ, Piaſec. hoc anno.

1637. Regis, Ioannes Lipſius Epiſcopus Culmenſis, & Gaſpar Dinoffius Palatinus Sieradienſis, qui ſponſam Regiam in Poloniam deducerent; Et Dux Georgius Oſſolinskius, Palatinus Sendomirienſis, qui in finibus Poloniæ adventantem Regis nomine exciperet. Sub finem Auguſti menſis comitante Claudia Medicæa, Leopoldi Archiducis vidua, cæteriſque Polonicis Legatis Sponſa in Poloniam diſceſſit, & inſequenti menſe Verſaviam appellens ab Archiepiſcopo Geneſnenſi Regi deſponſata, ac ſolenni ritu inaugura eſt. Inter Regiarum nuptiarum apparatum ſeditio magis quam bellum à Coſaccis exortum eſt. Illi, ut ſupra memoravimus, expediti & levis armaturæ milites in finibus Poloniæ apud ripam Boriſthenis, arcendis Tartarorum ac Turcarum incurſionibus perpetuo excubant. Sed tunc, ut fit, ocio inſolentes ipſis Polonorum Procerum ditionibus infeſti erant. Neque minis terrebantur genus hominum militare, atque aſſuetum latrociniis. Igitur ad coercendam licentiam Stanislaus Conjecpolſius ſupremus militiæ præfectus juſſu Regis, ad Boriſthenis & Samaræ confluentes novum propugnaculum ædificat, eique tuendis operariis ducentorum Germanorum præſidium imponit. Id præſidium Coſacci ſubita vi coorti interficiunt, operarioſque disjiciunt. Quare Conjecpolſius priuſquam ſe rebelles majoribus copiis confirmarent, Nicolaum Potoccium, Palatinum Braclavienſem ad eos cum valida manu ablegat. Is magna celeritate uſus, cum uno alteroque prælio profligatos in oppidum Borovitiam compuliſſet, commeatu ad ſuſtinendam obſidionem deſtitutos, eo adegit, ut Ducem ſuum Paulucium paulo ante rebellionem electum, cum quatuor primoribus ipſi captivum traderent. Cæterum datam captivis impunitatis fidem inſequen-

tis

P. 1.

CHRISTIANVS V.
DANIÆ, NORVEGIÆ, WANDALORVM
ET GOTHORVM REX etc.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

tis anni comitia non probavere; Dux Paulucius una cum ſociis ſupplicio capitis affectus eſt. Inter hæc Cantimirius Tartarus celebris inter ſuos miles, cum magna clientum & popularium manu ex Tauricæ Cherſoneſi anguſtiis, in latiores Moldaviæ campos tranſiit, eoque novas in dies colonias transferebat, bonitate ſoli facile barbaros alliciente. Neque impediebat Turcarum Imperator Amurathes, Moldaviæ Dominus, ſuis in ditionibus novos hoſpites, propterea quod eorum tranſitu multum potentiæ vicino Tartarorum Principi decederet, atque ipſe gentem acrem, atque aſſuetam latrociniis, ad ſubitas in Hungariam, Tranſylvaniam, & Poloniam irruptiones promptam atque expeditam haberet. At magnus Tartarorum Princeps, (quem Chamum vocant) potentiam ſuam in hunc modum imminui, & Tauricam habitatoribus deſtitui ægre ferens, collectis copiis in fines Moldaviæ adverſus Cantimirium proficiſcitur. Eumque ſecundo prælio profligatum, & tranſmiſſo Danubio in campos Dobrucenſes profugum perſequitur: donec Amurathes ut ſuis impendentem finibus tempeſtatem mature ſedaret, evocatum ad ſe Cantimirium interfici & reliquos inde Tartaros in Tauricam reduci juſſit. Ita Princeps Tartarorum re præclarè geſta cum ſuis in Tauricam reverſus eſt. Pauci tamen ex ſociis Cantimirii, & primores transfugarum, dum neque Principi ſuo, neque Amurathi ob cædem Cantimirii confidunt fruſtra implorato Polonorum patrocinio, tandem coacti in fidem Turcarum confugiunt. Datæ poſtulantibus ſedes. Sed mox præcipui ex iis tredecim, una nocte necati ſunt, pari Turcarum levitate & in recipiendis, & in puniendis transfugis.

1637.

Bellum Tartaricum.

Cæte-

1637. Cæterum Turcis per hos motus arx Tanas ſive Aſſow à Moſcovitis erepta eſt. Sita eſt ad oſtium Tanais fluvii, ubi in Mæotim paludem infunditur, oportuna admodum ad continendos in officio Tartaros Tauricanos, cohibendoſque Moſcos, ne in Mæotim paludem atque inde in Pontum Euxinum piraticam exerceant; Quare cum Imperator Turcarum ad recuperandam illam, claſſem atque exercitum inſtruxiſſet repente exorto hoc Tauricano bello, omiſſo priore propoſito, huc vires atque animum intendit.

Mors variorum. Obiere eodem anno Boguslaus Dux Pomeraniæ, ultimus ejus familiæ quæ ditionem illam per annos ſeptingentos obtinuerat, & Guilielmus Landtgravius Haſſiæ relicta vidua Amelia Eliſabetha, & Carolus Mantuæ & Nivernenſis Dux; & Victor Dux Allobrogum duobus filiis relictis uno ſex, altero quatuor annorum, quorum tutelam præteritis fratribus Principe Thoma, & Mauritio Cardinale, Vxori ſuæ Regis Galliæ ſorori teſtamento commendavit Quæ res atroci deio, & exitiali bello cauſam præbuit. *Cæſari filius naſcitur.* Media æſtate Ferdinando III. Cæſari, Viennæ filius naſcitur, cui ab Epiſcopo Viennenſi ſacro Baptiſmatis fonte expiato nomen inditum Philippus Auguſtinus. Porro Polonii in Hungaria deceſſit è vita Petrus Paſmannus Cardinalis, & Archiepiſcopus Strigonienſis, vir literarum ac virtutum claritudine inſignis, Studiorum vero & Eccleſiaſtici decoris eximius cultor, in quam rem multa per omnem vitam aureorum millia liberaliter effudit, prudētiſſimus ſacri patrimonii diſpenſator.

1638. *Res Suedica per Pomeraniam.* Media hieme Legiones aliquot Haſſicæ Geiſecam ac dein Suſatum ſubita irruptione expugnant. Non minus Cæſariani Pomerania per concretum glacie pontum in Rugiam inſulam.

Iam penetrare connixi, poſt unum alterumque conatum, à Vrangelio Præfecto Suedico, qui tranſitum hunc idonea manu aſſervabat, repulſi ſunt. Felicius multo Glitzingius Brandeburgicus Tribunus Garcium ob Oderæ trajectum commodum oppidum ſubita vi ac corona invadit, cæſis inſuper ducentis fere quos è Stetinenſi præſidio, Bannerius ſubſidio laborantibus miſerat. Idem munimento ad VVarnemundam accidit. Id in oſtio Roſtochiano haud procul littore ſitum ductu Vicethumii Saxonici Tribuni expugnatum eſt. Cecidit inter primores Vicethumius ipſe, ſtrenuus & expertæ virtutis miles. Inter hæc annona & commeatus Cæſarianos, in regione tot exercitibus preſſa defecerat. Simul Bannerius conventu apud Stocholmiam celebrato, & expeditis libero mari commeatibus, non ſuſtentandi modo, ſed etiam augendi emendique militis, qui ſola victus copia liberaliter præbita paſſim à Cæſareis transfugiebat, facultatem habuit. Ergo transfugis hoſtium, & domeſticis è Suecia ſupplementis, brevi exercitum viginti amplius millium eduxit. Mox recuperato Garcio, VVolgaſtum dein ac Daminum uno tempore arcta obſidione circumvallat, nullo jam amplius Cæſareorum metu, quos ultima rerum omnium egeſtas brevi Pomerania ejecit. Ita Gallaſſius reducto exercitu cum aliquamdiu in Saxonia apud Havelam atque Albim ſubſtitiſſet tandem ſub exitum anni, dubia ſociorum in ſe voluntate, ſimul diuturna penuria plurimum imminutis copiis, ad reficiendas illas in Bohemiam receſſit, atque ibidem per hiberna diſpoſuit. 1638.

Per idem tempus Haſſi pactis brevibus induciis, & vix abſolutis Paderbornam nocturna aggreſſione per inſidias intercipiunt. Sed brevem ſociorum fortunam Palatini liberi ſuo infortu- *Res VVeſtphalica ac Palatiniana.*

1638. infortunio luerunt. Carolus Ludovicus, & Rupertus fratres Palatini, Avunculi Caroli, Angliæ Regis aliorumque Principum auxiliis inſtructi exercitum non contemnendum collegerant, deſtinata novi belli ſede Meppena, quam à Suedicis multo auro redemptam ſuo ipſi præſidio inſtruxerant, magnamque frumenti ac bellici apparatus vim ad gerendum ſimul ſuſtinendumque bellum, prout fortuna dediſſet, comportaverant. Eam igitur urbem jam ante à Suedicis magnis operibus firmatam, abundeque à Palatinis præſidio inſtructam, Vehlenius copiarum Cæſarearum per VVeſtphaliam præfectus, aſtu intercipere inſtituit. Comparatis ergo quæ ſubitæ aggreſſioni neceſſaria erant, & è vicinis præſidiis Monaſterio, VVarendorfio, Rhena ac Furſtenavia, firma militum manu educta, noctu ſummo ſilentio Meppenam aggreditur. Superatis foſſis valloque modicum primo certamen, dein paulo acrius fuit apud munimentum Guſtavianum. Sed vi irrumpentium fuſi tandem Palatiniani victas manus dederunt. Capti præter eos qui in primo impetu ceciderant, quadringenti circiter ſed magna cum primis annonæ, & militarium apparatuum copia. Horneccius præfectus Præſidii cum vivus integerque in poteſtatem victorum perveniſſet, quaſi puderet ſupereſſe amiſſæ urbi ſibi ipſe exitium acceſſivit, percuſſo in faciem Centurionum altero qui de eo in captivitatem ducendo inter ſe tanquam opimo ſpolio rixabantur. Mox enim paſſatus Centurio, ignominia accenſus, ſimul ne præda ſibi eriperetur metuens, Horneccium inermem ferro tranſadigit. Porro haud multo poſt gravius infortunium Palatinorum ſpes plane perdidit; Dum enim collecto exercitu, quem ex Hollandicis Suedicisque ſubſidiis plurimum auxerant,

Palatini cæduntur ab Hatzfeldio.

auxerant, Meppenæ amiſſionem reſtauraturi, Lemgoviam obſident, Melchior Hatzfeldius Dux Cæſareanus, cum omnibus copiis quæ in VVeſtphalia erant, obviam profectus juſto prælio Palatinos profligat, Caſis ad duo millia, Captis impedimenta, atque inter ea inſigne Periſcelidis Anglicanæ, jam pridem Palatinis à Rege Angliæ collatum. Carolus Ludovicus natu major ex fratribus dum Rheda vectus per Viſurgim fugam præcipitat, ſubmerſo curru, equis, & auriga, ipſe ſolus ægrè evaſit, & pedes inde Mindam properavit. Rupertus cum magna illuſtrium manu in poteſtatem Cæſarianorum pervenit, à quibus ſplendidè ac liberaliter habitus, ad Cæſarem dein Viennam miſſus eſt. Porro Hatzfeldius tam inſigni victoria potitus, poſtquam palantes adhuc aliquot copias apud Bremam oppreſſiſſet. Cloppenburgum primo, deinde Vechtam, atque alia nonnulla loca recuperat. 1638.

Vinarienſis trajicit Rhenum.

Cæterum Bernardus Dux Vinarienſis ex Delſpergenſium faucibus principio anni improviſo emergens, atque inde per fines Baſilæenſium, qui mediarum partium erant, exercitum producens, apud Steinam duo armatorum millia Rhenum trajicit. Per quos occupata Seckinga reliquum inde exercitum Laufenburgum traducit; quo facile intercepto, pontem, & trajiciendarum copiarum facultatem nactus Rheinfeldam duxit, atque urbem illam ſitu & munitionibus prævalidam obſedit. Excivit ea res Cæſareanos & Bavaricos Duces, Savellium, Verdanum, Sperreuterum, Enckefordium ac Furſtenbergium, ut quicquid copiarum in proximo erat contraherent: & liberata Rheinfelda Gallos trans Rhenum rejicerent. Prima pugna ſucceſſit Cæſareanis, pulſuſque ab obſidione Vinarienſis Lauffenburgum receſſit.

Clades Cæſareanorum.

Cæterum

1638. Cæterum poſtridie reverſus confirmato exercitu & delendæ heſternæ ignominiæ percupidus, nihil minus opinantes Cæſareanos, magno impetu invadit. Capti Duces prope omnes Verdanus, Savellius, Sperreuterus, Enckenfordius & alii minorum ordinum permulti. Savellius haud multo poſt incuria cuſtodum elapſus eſt. Cæteri Pariſios miſſi. Vinarienſis tam luculenta victoria potitus extemplo ad Gubernatorem Rheinfeldæ mittit, hortaturque ut quoniam fuſo Cæſariano exercitu nulla ipſi amplius liberatio expectanda ſit, fortunæ cedat, atque urbem honeſtis conditionibus in poteſtatem victorum tradat: ſin pergat obſtinare animum, & ultima experiri conſtituat, negat ſe de conditionibus poſtea auditurum. Gubernator ægre impetrato tridui ſpacio, poſtquam cladem ſuorum, & à Vinarienſi omnia ad obſidionem ſtrenue apparari intelligit, deſperata liberatione urbem dedit. Ita præſidiarii omnes more militari cum ſarcinis atque impedimentis Briſacum dimiſſi. Friburgum dein in Briſgovia pari celeritate Vinarienſis expugnat, Tubingam, Stutgardiam aliaque minora oppida per Tubadelium & Roſam duces ſuos intercipit. Inde poſitis eminus caſtellis, & vicinas regiones populando Briſacum commeatu intercludere, atque ita paulatim obſidere inſtituit. Inerat loco, natura ac ſitu validiſſimo, præſidii ſatis, cum præfecto Reinachero, ſed de commeatu male proviſum fuerat; Inſuper apparatum militarem gravi infortunio afflixit error militum aliquot gregariorum, qui nocte intempeſta ſtimulante haud dubie inopia, granarium publicum irrepentes, ut farinæ aliquid furarentur, in dolia pulvere pyrio plena incidere, quorum uno aperto alteroque, ita conjectura eſt, illapſus forte ignis, vicina dolia, quorum

Briſaci obſidio.

rum ſupra octoginta fuere, & quingentos farris modios continuo incendit diſpertitque cum magna clade hominum ædiumque quæ in proximo erant. Duos tamen ex ipſis authoribus neſcio quo caſu ſervatos Reinacherus Præfectus in furcam agi juſſit. Interim evocatus ex Veſtphalia Ioannes Gotzius cum parte exercitus quæ ibi erat ſemel atque iterum perruptis feliciter hoſtium ſtationibus annonæ aliquantulum in urbem importat. Sed apud VVittenwerjeram acri prælio cum Vinarienſi congreſſus, poſt quinque horarum cruentum atque anceps certamen præcipuis ſuorum amiſſis funditur, rejiciturque inde in agrum VVurterbergicum, captus tamen à victis Tupadelius, ſecundus poſt Vinarienſem exercitus hoſtilis dux. Currus annona & commeatu onuſti, ſupra octingentos, quos in urbem ſubmittere Gotzius decreverat, in hoſtium poteſtatem omnes pervenere. Iuſſitque eos Vinarienſis per exercitum liberaliter diſtribui. Ea clades Briſaci tandem excidium fuit. Nam mox fuſo procul omni Cæſariano ſubſidio urbs juſtis caſtris ab omni parte circumveniri, & ne quid alimentorum amplius ſubmitti poſſet, ſedulo provideri cœpit. Cæterum Cæſariani etſi duplici clade afflicti non tamen omiſere liberandæ urbis conſilium, evocatis è Lotharingia Carolo Duce, ex Vbiis Lambojo & Gotzio cum ſeptem Legionibus; Sed hi Gotzio parere juſſi. Et res ita inter illos compoſita; ut hi cis, illi trans Rhenum caſtra hoſtium aggrederentur. Lotharingi dicta die cum hoſte apud Thannam congreſſi, cunctante ex diverſa parte Gotzio, facile à ſuperantibus numero vincuntur, capto Baſſampierio, multiſque ex primaria nobilitate. Porro cladem illam ulturus Gotzius dum ſolus cum Lambojo, atque ideo impar, caſtra Vinarienſium

1638.

Nova Cæſareanorum clades.

Tertia & quarta clades.

1638. ſium adoritur, expugnato uno alteroque à Lambojo hoſtium munimento, deinde de reliquorum perruptione nimium cito deſperans receptui cecinit, nulla alia re effecta, niſi quod hoſtibus certam victoriæ fiduciam, obſeſſis omnis auxilii deſperationem attulerit. Ita tandem Briſacum ſub anni finem, ad ultimam famis neceſſitatem adactum, deditionem fecit. Fama eſt non parcitum humanis carnibus. Canes vero, Feles, mures, coria, & ejuſmodi alia in deliciis fuiſſe. Porro ratas jam ſubſcriptaſque deditionis conditiones pene evertit ira Ducis Vinarienſis, poſtquam intellexit triginta fere captivos Gallos inedia per ergaſtula miſere periiſſe, ex quibus ſeptem à ſemivivis adhuc ſociis in cibum abſumpti eſſent. Cæterum Briſaci amiſſio res, Gallicas in Imperio plurimum ſtabilivit, eo majore Gallorum gaudio quod ejus liberatio, tot conatibus tentata, unius Ducis vigilantia ac fortitudine in nihilum recidiſſet. Gotzius magnam partem culpæ ſuſtinuit, quod ſua ipſe negligentia rem perdidiſſet, itaque mox juſſu Cæſaris ad dicendam cauſam in Bavariam evocatus, poſt biennii fere ſpacium dimiſſus, in priſtinum honorem reponitur.

Dedito Briſaci, & fames horrenda.

Res Hiſpanica contra Hollandos & Gallos.

Triumphantibus hoc anno apud Rhenum Vinarienſibus Galliſque Hiſpanos è contra in Belgio Hiſpaniaque fortunæ liberalitas recreavit. Menſe Iunio Hollandi cum magna exercitus parte ductu VVilhelmi Comitis Naſſovii ſubita vi occupaverant Calloum propugnaculum haud procul Antverpia, jamque ibi nidum figere moliebantur; ſed Hiſpani omiſſa, inſita alias cunctatione, quidquid in propinquo præſidiorum erat, educunt, & nihil opinantes Hollandos, multo majore numero ac vi, priuſquam neceſſaria defenſioni opera exſtruxiſſent, invadunt: Ita recuperato iterum Calloo fuſi Hollandi,

Hollandi, & magnam partem cæſi, aut in flumen compulſi aquis periere; Capti fere bis mille & quingenti, cum navigiis ſupra octoginta, vexillis quadraginta quinque, & tormentis novendecim, omni præterea annona, atque apparatu militari. Neque victoria ipſis victoribus incruenta extitit, ex quibus ſexcenti fere, pluribus ſauciis, in loco prælii, aut deinde ex vulneribus occubuere. Hollandorum cladem auxit mors filii Comitis Naſſovii qui Dux infauſtæ expeditionis fuerat. Eadem fortuna ex diverſa Belgii parte, quæ Galliam attingit, Octavius Piccolomineus, & Thomas Princeps Sabaudiæ, Gallos ductu Caſtillonii Audomarum atque Heſdinum obſidentes, magna inde clade mulctatos in Galliam rejiciunt, captis ex primaria nobilitate quamplurimis, qui deinceps, Bruxellas in triumphum abducti ſunt. Hollandi haud multo poſt Geldriæ obſidionem majore cura tentantes effuſis ſubito aquis cum munitiones ſuas perficere prohiberentur, ab accurrentibus iterum Hiſpanis, auxilio Lambo ii, inſigni clade funduntur. Neque quicquam ea æſtate præterea in Belgio tentatum fuit, ſatis æſtimantibus Hiſpanis, quod duorum hoſtium diverſas expeditiones magna eorum clade irritas reddidiſſent. Cæterum in Hiſpania Dux Condæus non majore felicitate Fonterabiam obſedit, celebrem portum munitumque ad maris Cantabrici præſidium, præcipuamque ſtationem navium in Indias ex ea parte commeantium. Cum enim ab initio Iulii in Septembrem uſque menſem continuata obſidione, atque omni pene aditu occluſo adeo prope ad urbem acceſſiſſet, ut parte mœnium cuniculis ſubverſa, certam ſe victoriam in manibus habere opinaretur, repente nihil tale metuentibus Gallis, Hiſpani per hoſtium ſtationes fiducia tam

1638. *Hollandorum cades apud Calloum.*

1638. tam propinquæ victoriæ negligentius cuſtoditas, magno impetu irrumpunt, urbemque depulſo inde Condæo obſidione liberant. Capti ex Gallis quadringenti fere; duo millia ferro aut undis ſubmerſa periêre. Impedimenta cum omni caſtrenſi apparatu, qui opulentiſſimus fuit, in manibus Hiſpanorum manſêre.

Res Polonica. Piaſec.

In Polonia celebratis regni comitiis, Paulucius qui anno ſuperiore Coſaccos rebellionem ceptantes duxerat, Ordinum juſſu capitis ſupplicio affectus eſt, fruſtra implorata ſecuritate, quam illi minores Præfecti promiſerant. Cæterum Coſaccos id ſupplicium in longe maximas turbas excivit, qui tota æſtate à Nicolao Potoccio & Stanislao Conjecpolſio oppugnati, cum ob fidem Paulucio non ſervatam, ad nullas pacis conditiones compelli poſſent, multis & gravibus cladibus nobilitatem Polonicam exercuerunt. Gedanenſes quoque novi portorii inſtitutio apud Vladislaviam recenter à Rege in litore Pucenſi conditam, atque à ſe dictam urbem, in ſeditionem primo popularem, deinde ad arma excivit. Querebantur Gedanenſes hæc privilegiis ſuis adverſari quæ à multis retro Regibus Poloniæ haberent. Itaque res diu ultro citroque legationibus & literis diſceptata, tandem quod in manifeſtum Reipublicæ bonum vergeret, rejectis privatorum querimoniis, publico Ordinum conſenſu ac decreto definita & probata eſt, miſſique mox tam ex Senatu quam Nobilitate viri primarii, qui novi vectigalis modum æſtimarent, ordinarentque. Obiere per idem tempus in Polonia Thomas Zamoyski ſupremus Regni Cancellarius & Ioannes VVezyck Archiepiſcopus Gneſnenſis. Illi Georgius Oſſolinskius Palatinus Sendomirienſis, huic Ioannes Lipſius Epiſcopus Culmenſis ſuffectus eſt. Eodem anno Princeps Caſimirus,

Regis

Regis frater cum animi cauſa in Hiſpaniam navigaret, ac forte Marſiliam provectus in litus Gallicum exſcenderet reficiendis viribus, attinetur à præfecto Gallicano cum omni comitatu, abductuſque inde ad arcem Salona, & mox Citeronem biennium prope ſub cuſtodia fuit. Tandem ſummi Pontificis, & Regis Vladiſlai precibus, miſſo Chriſtophoro Gaſſiovio Palatino Smolenſcenſe, liberatur, & data prius ſponſione de ea cuſtodia non vindicanda cum honore in Poloniam reducitur. Cæterum Galli cauſam cuſtodiæ habebant, quod Poloni eo tempore Cæſareis Legionibus immixti, & Princeps ipſe Caſimirus Cæſari, contra Gallos militaviſſet. 1638.

Inter hæc Regi Galliæ poſt viginti & amplius annorum ſterile conjugium ex Anna Maria Regis Hiſpaniæ ſorore filius naſcitur Ludovicus XIV. Ejus natales non Pariſiis modo, ac per univerſam Galliam, ſed in Hiſpania quoq; magno gaudio celebrati ſunt. Clarus præterea hic annus ortu illuſtrium liberorum fuit. Cæſari Maximilianus Thomas, Electori Bavariæ Maximilianus Philippus Hieronymus, Regi Hiſpaniarum filia nata eſt. At Taurini in Pedemontio immatura morte, & magno Provincialium luctu ſublatus eſt Franciſcus Hyacinthus, Princeps Sabaudiæ, octo fere annorum puer uno adhuc fratre ſuperſtite Carolo Emanuele quadrienni. Quæ mors magis magiſque Res Sabaudicas involvit, ut deinceps annis ſequentibus narrabitur. Obiit per idem tempus Pragæ Balthaſar Marradius, Eques Melitenſis, omnibus retro bellis in exercitu Cæſaris, ſtrenui ductoris famam inſignibus facinoribus conſecutus.

Digitized by Google

HISTORIARUM
Noſtri Temporis,

Authore

ADOLPHO BRACHELIO,

LIBER SEXTUS.

Complectens geſta annorum
1639. 1640. 1641. 1642. 1643.

Et deinceps uſque ad annum 1649.

SUMMARIUM LIBRI VI.

1639. *Mors Bernardi Ducis Vinarienſis, ejus exercitus dicit ſacramentum Regi Galliæ. Res Anglicanæ, ejuſque belli civilis origo. Seditio Catalonica. Sueci iterum invadunt Saxoniam, Miſniam, & Bohemiam. Archidux Leopoldus fit Generaliſſimus. 1640. expellit Suecos ex Bohemia. Comitia Ratisſponenſia indicta à Cæſare. Res Hiſpanicæ, Sabaudicæ, Belgicæ. Mors Electoris Brand. Amurathis Imp. Turcarum. Terræ motus in Germania. 1641. Sueci irrumpunt in Germaniam ſuperiorem. Bannerius ductor eorum moritur. Obſidio variarum urbium. Comitiorum Ratiſponenſium finis, & ſumma ejus receſſus. Rex Anglicanæ, Belgicæ, Gal-*

Gallica. Mors Ferdinandi Cardinalis, Gubernatoris Belgarum. 1642. *Cædes Lamboji in agro Colonienſi. Coadjutor Colonienſis eligitur. Clades Cæſareorum apud Sueiniciam, & iterum apud Lipſiam. Regis Galliarum mater moritur. Item Richelius Cardinalis, & Rex Galliæ Ludovicus. Matrimonium Principis Neoburgici: Res Gallica & Hiſpanica.* 1643. *Clades Vinarienſium ad Dutlingam. Res Suecorum in Imperio & Gallorum in Belgio. Bellum Parmenſe in Italia.* 1644. *Mors Vrbani VIII. bellum Sueco-Danicum, Item Tranſylvanicum. Mors Reginarum Poloniæ & Hiſpaniæ. Bavaricorum & Gallorum geſta. Rex Angliæ amittit Eboraeum, & cæditur à Parlamentariis.* 1645. *Res Imperii & Suecorum. Clades Cæſareanorum in Bohemia. Bavari cædunt Gallos, & rurſum cæduntur. Res Gallorum contra Hiſpanos. Mors ducis Moſcoviæ. Bellum Venetum cum Turcis.* 1646. *Regis Poloniæ ſecundæ nuptiæ. Belli ſtatus in Germania. Ferdinandus IV. fit Rex. Res Gallo-Belgica, Anglica, Haſſica &c.* 1647. *Suecorum geſta in Helvetia, Bohemiaque. Armiſtitium Bavaricum. Seditio Vinarienſium, & Neapolitana &c.* 1648. *Suecorum in Bavariam irruptio. Pragæ arx à Coningsmarc-*

1639. *kio intercepta. Res Gallicæ Haſſicæque. Pax Monaſterii & Oſnabrugæ concluſa. Supplicium Regis Angliæ.*

Vinarienſis geſta & mors.

Vinarienſis capto ut antè diximus Briſaco, feſſum multis præliis exercitum ſub anni hujus initium, in Burgundiam hibernatum retraxit. Sumpta ibidē, ut in loco hoſtili, licentius hoſpitia; & nullo non cladium genere miſeri incolæ à feroci milite, quem ſuperioris anni multiplices victoriæ in omnem licentiam efferaverant, afflicti, vexatique. Pontarlinum modicis viribus urbs cum aditu ac portis victores excluſiſſet, pene ultimo excidio inconſultam fiduciam luit, incolis prope omnibus ferro flammaque trucidatis. Sed poſſeſſio Briſaci occultò inter ſe diſſidio Regem Galliæ ac Ducem Vinarienſem cœpit collidere, dum uterque urbem Rheni potentiſſimam, atque adeo clavem Germaniæ ad ſe pertrahere nititur, Ille quia aurum & milites, hic quod laborem, & pericula commodaſſet, ſuaque ipſe virtute & ingenio rem difficillimam ad felicem exitum perduxiſſet. Igitur Vinarienſis magna præmiorum ſpe in Gallias evocatus venire non ſuſtinuit. Cæterum erupturam aliquando rem in graviores diſcordias mors Vinarienſis oportuna compoſuit. Is enim adulto jam vere à Burgundia educens, febri correptus Neoburgi in Alſatia diem extremum obiit, cum exercitus quatuor ſupremis tribunis Erlachio, Naſſovio, Roſa & Ochmo, quos etiam inſigni legato proſecutus eſt commendâra, Annorum fuit quinque & triginta quorum maximam partem toto hoc contra Cæſarem bello exercuit, haud dubie ſi ſupervixiſſet longius victorias producturus, quas illi ſupremo vitæ anno magnas multipliceſ-

que

que indulgens fortuna contulerat; Pronepos fuit Ioannis Friderici Electoris Saxoniæ quem ſuperiore ſæculo (1547) Carolus Cæſar prælio apud Mulbergam captum, Electoratu, & magna ditionum parte multavit. Ipſe anno hujus ſæculi quarto natus eſt, minimus quidem undecim fratrum qui fere omnes etiam adverſus Cæſarem militarunt, ſed belli gloria, animique magnitudine & felicitate omnium clariſſimus. Vulgatum deinde eſt, de quo tamen nihil temere affirmaverim, mortem ejus veneno feſtinatam, atque ejus rei deprehenſa veſtigia dum corpus ad condituram aperitur; nempe quaſi nimia felicitate jam obſtaret Sociorum nomini ac cupiditati, qui licet ab ipſo multa ac magna fieri optarent tamen per hoc illum magni fieri ægrius ferrent. Sed ſic eſt: Nemo fere magnus atque excellens extra aciem ſine veneni ſuſpicione moritur; amatque vulgus de inſignium heroum exitu atrocia credere, & prædicare. Cæterum quantum rerum momentum in Duce ſitum ſit ſtatim apparuit. Primores enim orbi exercitus amiſſo capite diſcordes dum alter alteri parere recuſat, nulla re magna per totam æſtatem effecta, niſi quod Crucenacum, Bingiumque & alia nonnulla ad Rhenum loca interceperint, tandem auro Gallico delin iti ad partes Regis Galliarum dicto ei ſacramento, certis conditionibus tranſeunt. Ita Gallo Briſacum, Friburgum, multa Burgundiæ loca tradita. In qua re tantam illi diligentiam adhibuere, ut Carolum Ludovicum Palatini filium, per per idem tempus Anglicana pecunia inſtructum atque iter per Galliam duobus tantum ad tribus comitibus facientem attinuerint, juſſerintque itineris ſui inſtitutum reddere, donec rebus cum Vinarienſibus compoſitis, nullus amplius

1639.

Ejus exercitus Regi Gall. ſacramentum dicit.

1639. amplius metus fuit, ne ille nutantes ad ſe Legiones ſua præſentia pertraheret. Injuriam detenti Principi, Carolus Angliæ Rex, & Regina Sueciæ per literas conqueſti, ſed re jam perpetrata, cum emendare non poſſent, omiſere.

Res Anglicanæ. ejus belli civilis origo.

Et Carolum quidem Brittaniarum Regem à procurandis externis domeſticæ turbæ retinebant. Earum initium, ut omnium pene noſtri temporis bellorum claſſicum Religio eſſet, è Scotia exortum eſt, diſſidio ſacrorum, quod ut melius intelligatur paulo altius repetendum eſt.

Henricus VIII. Rex.

Henricus VIII. Angliæ Rex cum ſuperiore ſæculo repudiata Catharina Caroli V. Cæſaris matertera, legitima uxore, ad prohibitas nuptias cum Anna Bolena tranſiviſſet, neque ejus matrimonii Romanum Pontificem authorem habere poſſet, palam ab ejus obedientia diſceſſit, ac ſe caput Eccleſiæ, & ſummum ſacrorum Præſidem conſtituit, ſerioque inhibuit ne quod deinceps commercium cum Romano Pontifice Eccleſia Anglicana haberet, exilio, morte, varioque ſuppliciorum genere punitis iis qui Regiæ voluntati refragabantur. Cætera autem Religionis capita reliquit Henricus, & quanquam damnato Doctore, Doctrinam tamen retinere voluiſſe viſus eſt. Igitur initio, non magis perſecutus eſt Lutheranos, Calvinianoſque qui tum in Germania oriebantur, quam qui ſuum in Eccleſia Anglicana Pontificatum quod tum læſæ Majeſtatis crimen erat, non agnoſcerent. Sed commune Romani Pontificis odium paulatim conciliavit diſſidentes. Ita Angli & eorum dein contagio Scoti quoque non à Pontifice modo, ſed etiam à doctrina ejus receſſere. Quam doctrinam (adeo mutantur humana) nuper Rex eorum Henricus, edito in Lutherum libello glorioſe propugnaverat, ut propterea à Pontifice Romano, *Defenſoris Fidei*

P. 1. Pag. 342

MELCHIOR
COMES IN GLEICHEM ET HATZFELT
S.C.M. Conſil et Gener Campi Mareſ etc.

dei titulum, quem & ſucceſſores retinuere, 1639.
mereretur. Mortuo Henrico ſucceſſit filius Eduardus, ex Iana Seimera genitus octo annorum puer, Regnumque & Pontificatum ſexennio fere per Tutores adminiſtravit. Sub eo novarum opinionum Magiſtri cultoreſque certatim irrupere, & in Catholicos odio Romani Pontificis acerrime quæſitum. Poſt mortem Eduardi Maria Catharinæ repudiatæ filia, ac legitima hæres regnum obtinuit. Illa, cura matris, à teneris Catholicæ fidei præceptis imbuta, nihil prius habuit quam ut ejectis hæreticis, & reſciſſo profano Pontificatu, rem Catholicam reduceret ſtabiliretque. Sed rem bene conſtitutam immatura Mariæ mors evertit. Succeſſit Eliſabetha, filia Bolenæ, à contrariæ Religionis præceptoribus inſtituta. Hæc abrogatis quæ Maria pro re Catholica conſtituerat, ad novorum magiſtrorum ingenium Anglicanam Eccleſiam reformavit, novo exemplo Regina & Pontifex. Placita ipſius diuturnitas Imperii firmavit. Quod annos quinque & quadraginta ad initium ſæculi hujus produxit. Intra quod tempus Religionem Catholicam graviſſimis perſecutionibus plane peſſumdedit. Eliſabetha, cum vitam in cælibatu traduxiſſet, Iacobum Regem Scotiæ ex Maria Stuarta, quam ipſa interfecerat, genitum, hæredem teſtamento ſcripſit. Atque is primus omnium ante ſe Regum tria illa Regna Angliæ, Scotiæ, & Hiberniæ quietus obtinuit; relicto fere Eccleſiarum ſtatu uti Eliſabetha inſtituerat. Iacobo ſucceſſit Carolus filius ex Anna Friderici II. Regis Daniæ filia. Is ducta in Matrimonium Henrica Maria Regis Galliæ ſorore ab externis quidem motibus regnum quietum habuit. Sed ſtudium Religionis in partes diſtractæ pacem turbavit. Nam proſcriptæ Catholicæ, cum

Eliſabetha.

Iacobus.

Carolus.

1639. omnes è vicina Germania Galliaque ſectæ confluxiſſent, Iacobus anno hujus ſæculi octavo decimo. In Synodo Pertenſi omnia fidei capita, tanquam ſummus Eccleſiæ moderator, in certum librum diſpoſuit; voluitque, ut per universam Britanniam ſervarentur. Hæc Auguſtanæ Proteſtantium in Germania confeſſioni fere erant conformia. Sed Puritanis, ita Calvinianos vocant, plurima eorum non probabantur, maxime poteſtas Epiſcoporum, & ritus quidam ac ceremoniæ, ex ipſa Eccleſiæ Catholicæ conſuetudine petitæ. Nam Angli cum à Religione Catholica defeciſſent, multos tamen ritus, ac ceremonias retinuere, ut genuflexionem in Cœna Domini, celebrationem certorum feſtorum ultra dies Dominicos, privatũ uſum Baptiſmi, & Cœnæ, Confirmationem Anglicanam. Denique Eccleſiis, uti jam multis à ſæculis inſtitutum fuerat, adhuc Epiſcopi præſidebant, eaſque inferiores præpoſitos & miniſtros ad præſcriptum Regis tanquam ſummi Epiſcopi gubernabant. Hæc omnia ut reliquias Eccleſiæ Romanæ averſabantur Puritani, volebantque ut omiſſis ceremoniis, puritas fidei ad ſuæ reformationis morem coleretur. Maxime autem impugnabant Epiſcopos, qui libertati conſcientiarum obſtare videbantur. Eorum

Piaſec. autem authoritatem propugnabat Carolus Rex, edideratque in vulgus formulam rituum, ſub *Liturgiæ* nomine, opera potiſſimum & conſilio, ut credebatur, Guilielmi Laudi Archiepiſcopi Cantuarienſis compoſitam; Illam igitur ut Scoti obſervarent præcipit. Simul ut Epiſcopis bona ſua reddantur, utque gubernatio Eccleſiarum reſtituatur ſevere mandat, inſtituto ad id peculiari magiſtratu, qui omnes ad obſervationem hujus *Liturgiæ* compellerent, & ubi opus eſſet ſeverioribus pœnis adigerent.

Fere

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

FERDINANDVS, ARCHIEPISCOPVS ET ELECTOR COLONIENSIS
Dux Bavar. Episco. Leod. Monast. Paterb. Hildesie.

Fere ad modum inquiſitionis Hiſpanicæ, quo majore terrore res accepta eſt. Itaque Puritani contra quos hæc maxime ſpectabant, conſpiratione facta, authore Alexandro Leslæo novum inter ſe fœdus faciunt pro mutua Religionis & libertatum ſuarum defenſione. Id anno ſuperiore conſtitutum eſt, ſimulque editus liber ſub nomine *Harmonia confeſſionum*, ſuperiori Liturgiæ plane contrarius. Conjuratum ibidem contra Epiſcopos, ut ab adminiſtratione Eccleſiarum amoverentur. Deinde exuto erga Regem ſuum obſequio, quod illas in Religione novationes conſequi ſolet, Edenburgum urbem Scotiæ primariam exturbato præſidio Regio, aliaque nonnulla oppida invadunt, ac ſuis copiis communiunt Denique contra Regem qui cum parva Anglorum & Hibernorum manu ad fines Scotiæ advolaverat, armati conſiſtunt, haud dubie in aciem deſcenſuri ſi Rex vim feciſſet. Sed ille tum quidem arma abſtinuit, ſeu majores turbas veritus, ſeu quod ſperaret rem conditionibus tranſigi poſſe. Igitur Rex indictis Scoticis comitiis Londinum reverſus eſt, cura Regii exercitus Thomæ Farfaxio commendata, Hæc Scotorum rebellio paulatim Anglos in ſocietatem traxit, qui ſuperantibus numero Puritanis, à multo tempore hanc occaſionem ad res novandas expectabant. Incenſi non modo his contra ſe decretis, ſed etiam odio Religionis Catholicæ, quæ à Rege Carolo, in gratiam Reginæ, multo liberius atque indulgentius, quam ipſi cuperent, habebatur. Atque id hujus belli initium fuit, quo dein univerſa Britannia graviſſime afflicta eſt. 1639.

Magno interim ardore Hiſpanos & Gallos inter bellum gerebatur. Dux Condæus collecto apud *Belli continua-*

1639. apud Narbonam exercitu recta inde Catolauniam petiit. Ibi res quoque ad ſeditionem ſpectabant, magnitudine tributorum, & hibernantium militum injuriis. Neque ſatis ut ipſi exiſtimabant, audiebantur harum rerum remedium ab aula Madritana poſtulantes. Nihil eorum latebat Condæum, itaque donec ad maturitatem defectio perduceretur, ad fines eorum duxit obſeſſo mox Salceſio oppido, quod Catalauniam à Gallia Narbonenſi diſterminat. Inde Schonbergium Mareſcallum ad vicina oppida cum parte exercitus dimittit. Ipſe magnis viribus Salceſium oppugnans loco quidem potitur. Sed mox dein in Sabaudiam revocatus, Hiſpanis recuperandi ejus occaſionem dedit. Impoſuerat abiens Condæus Eſpinonium cum valida manu, omnique ad tolerandam obſidionem apparatu inſtruxerat. Sed Hiſpani cœptæ ſemel rei acerrime inſiſtentes, etſi ab internis ſimul atque externis hoſtibus premerentur, tandem fame obſeſſos ad deditionem cogunt, bis magna clade rejectis Gallis, qui commeatum in urbem inferre nitebantur. Paulo ante quam hæc in Hiſpania gererentur, non minore felicitate Octavus Piccolomineus Theonis villam in agro Luzemburgenſi obſidione liberavit, cæſis magna clade Caſtilionio, & Fecquierio, Mareſcallis, qui Legiones Gallicas ducebant, Fecquierius magna nobilium parte interfecta in poteſtatem victorum pervenit. Sed Caſtilionius recentibus inde copiis quibus Rex ipſe aderat confirmatus, Heſdinum, validum Arteſiæ oppidum felicius expugnavit, non ſine aliqua Hiſpanorum clade ſemel atque iterum hoſtilium caſtrorum oppugnationem nequicquam tentantium. Per idem tempus Regis Galliarum mater durantibus adhuc inter illam & Regem filium ſimultatibus

tio inter Hiſpanos & Gallos.

Diedenhoven.

ex

ex Flandria in Hollandiam; inde Regali magnificentia excepta in Angliam, ad Henricam Reginam filiam conceſſit. Vbi triennium fere commorata, invaleſcentibus indies civilibus diſcordiis, rurſum in Hollandiam, atque inde Coloniam Agrippinam, ubi haud multo poſt diem extremum obiit, profecta eſt. 1639.

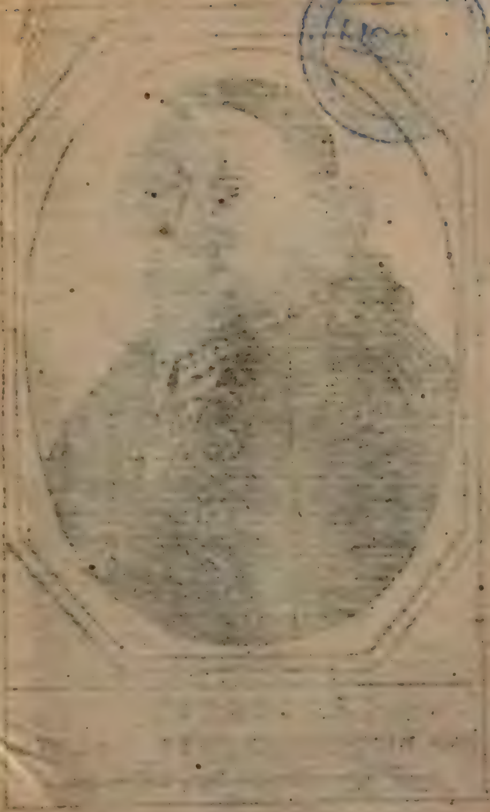
Res Suedica in Imperio.

Porro in Imperio collapſas Suecorum res fortuna aliquantulum erexit. Nam Bannerius initio veris, confirmata cum Saxoniæ inferioris circulo neutralitate, Albim connivente Lunæburgico tranſmittit, atque inde in Saxoniam ac Thuringiam effuſus præmiſſo Coningsmarkio in ipſos Franconiæ fines minitabundus ducit. Tum Marchiam Brandenburgicam per diverſos Duces, in quos adveniens paulo ante è Suecia ſupplementum diſtribuerat, percurrit; variaque ibidem loca Landspergam, Francofurtum, Rattenaviam, Havelbergam, & Brandeburgum alia deditione, alia minis & terrrore, pleraque celeritate & aſtu recuperat. Ipſe cum majore exercitus parte Saxoniam invadit. Salifium Cæſareanum Ducem cum ſeptem legionibus in hiberna euntem profligat, ac ducem ipſum capit. Inde Naumburgum, VVeiſſenfeldam, Zeitzam, Eylenburgum, Grimmam, Altenburgum, Suickaviam, Chemnitium, ac multa alia minora oppida in poteſtatem redigit. Sed in Miſniam porro progreſſus dum Fridbergam, Saxonicorum Ducum monumentis claram urbem, eodem impetu occupare nititur, reſiſtentibus intra Cæſarianis & Saxonicis, cum non modica ſuorum clade ſtrenue repellitur. Brevi hanc ignominiam vindicavit Bannerius, cæſo apud Chemnitium, quo exercitum à Friberga retraxerat, Marazinio altero Cæſareano duce, cum magna legionum parte, quas ille è vicina Sileſia Bohemiaque tu-

Saxoniam & Miſniam.

1639. multuarie collegerat; Pervenerunt in manus Suecorum hac victoria, ſigna equeſtria, quadraginta, pedeſtria duodecim, dein Machinæ bellicæ ſupra viginti, cum impedimentis, atque apparatu militari non contemnendo. Hæc victoria Bannerio Bohemiam, quo ſedem belli transferre decreverat, facile aperuit. Igitur retentata Fridberga ut iterum rejiceretur, ne unius loci non magno auctario, majorum rerum occaſiones elaberentur, relicta illa Pirnam ſubjugare inſtituit, qua præter arcem potitus, præmiſſo Stalhanſio non infimi nominis tribuno, in fines Bohemiæ exercitum producit. Stalhanſius Leutomeritium, ipſe paulò poſt cum reliquo exercitu adveniens Brandiſium occupat, cæſis iterum octo legionibus quas ad impediendum tranſitum illum Gallaſſius Praga ſubmiſerat. Inde ferox ſucceſſu ad ipſa Pragæ mœnia victorem exercitum minitabundus ducit, & diſpoſitis loco idoneo tormentis urbem verberare inſtituit, miſſo tibicine qui deditionem poſtularet Sed hæ minæ erant, ac vanum oppugnationis tenticulamentum. Neque id ignorabat Comes Schlickius Regius in urbe Vicarius. Itaque rebus omnibus ad defenſionem optime ordinatis hoſtis conatum ſtrenue prævertit. Bannerius quoque apud urbem prævalidam haud diu deſedit, ſed retractis Brandiſium copiis cum dies aliquot curationi corporum dediſſet, rurſum per univerſam Bohemiam graſſatus nunc Raconitium, aut Pilſam, nunc Budovitium, aut Reginogradecium, aliaque loca tentando arma & terrorem circumtulit. Cæterum ne latius progrederetur, imminens hyems ac ſubinde Melchior Comes Hatzfeldius objectis Cæſareis Legionibus impedivit. Stephanus Palfyus, Comes & Vngaricæ militiæ Mareſcallus cum parva

Vnga-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" P. 1 N. POLI

AVGVSTVS
DVX BRVNSVICENSIS ET LVNEBVR-
genſis Sacri Romani Imperii Princeps.

Vngaricorum Equitum manu, incautius hoſtibus illatus, interficitur ſeptem vulneribus confoſſus,ſed corpus ductoris,Vngari magna vi victoribus extorſere.Ferunt inter hæc Bannerium has pacis conditiones Cæſareis ducibus obtuliſſe, primum ut univerſalem amneſtiam per Imperium, & provincias proprias publicaret, tum ut omnia in eum ſtatum, uti ante hoc bellum anno 1617. fuerant reponeret; eo facto Suecos exercitū ex Imperio reducturos, retentis tantum Pomeraniæ maritimis locis,ſecuritatis ac compenſationis cauſa. Sed Cæſar magis ſollicitus quomodo ingruentes hoſtes ac ſuis paulatim cervicibus imminentes ejiceret, quicquid prope & procul auxiliorum fuit conquirit; novos delectus per provincias hæreditarias inſtituit, tum collectas undique copias in Bohemiam propere convenire jubet. Illis omnibus novum ducem (quoniam Gallaſſius excuſata valetudine, miſſionem petebat) imponit fratrem ſuum Archiducem Leopoldum, atque ei evocatum è Belgio Octavium Piccolominæum cum exercitu adjungit, cujus conſilio monitiſque bellum adminiſtraret. His fere per hyemum actis brevi exercitus ad triginta millium numerum acceſſit.

1637. Lotich. tom. 2. x.cap. 5.

Archidux Leopoldus fit Generaliſſimus.

Obiere eodem anno Cæſaris filius Philippus Auguſtinus,&Antonius Epiſcopus Viennenſis, idemque Abbas Cremiphanenſis, vir doctrina atque uſu rerum celeberrimus, & Ioannes Philippus Dux Saxo-Altenburgicus.

Mores variorum.

Archidux Leopoldus dubio adhuc vere cum exercitu progreſſus, Reginogradecium, oportunam Bohemiæ urbem, ac paulo ante à Suedicis captam,ſubita vi recuperat. Præſidiarii ſexcenti fere, ut ſe victoris arbitrio permitterent, coacti. Inde ad repurgandam reliquam Bohemiam profectus non magna vi Suecos

1640. Archiducis Leopoldi geſta.

1639. expellit, excepto Leitomeritio, Brandiſioque, quæ etiam oppida anno ſuperiore interceperant. Bannerius paulum in limitaneis Bohemiæ montibus & circumpoſitis ſylvis moratus donec impedimenta & prædam præmitteret, (quorum partem tamen aut corrupit incendio, aut Cæſareanis inſequentibus invitus reliquit,) ſe in Miſniam recepit. Mox inde etiam ab inſequente Archiduce repulſus, in Thuringiam Erphordiam uſque receſſit. Cæterum in receſſu illo non perfunctoriam cladem accepit oppreſſa magna pars ſelectiſſimorum equitum, qui ad extremi agminis præſidium relicti, remorari curſum inſequentium nitebantur. Sed Bannerium fugientem Dux Longevillanus cum Gallicis & Vinarienſibus copiis, item Haſſici & Luneburgici, (quorum dux diu ambiguus adhuc Lepoldo acceſſurus ſperabatur) in tutum recepere. Ita omiſſa ſpe perſequendi porro hoſtis, tot recentibus auxiliis confirmati, Archidux Leopoldus apud Salam fluvium conſedit, capto loco caſtris oportuno quem Piccolomineus delegerat. Illuc quoque Bannerius confirmato exercitu acceſſit, & collatis aliquamdiu caſtris, cum utroſque mutuus metus à committendo prælio abſtineret, prior Bannerius inopia commeatuum diſceſſit. Conſilium illi erat ſubita aggreſſione intercipere Legiones Bavaricas, quæ ductu Mercii in Franconia ſeparatim ab exercitu Cæſaris tendebant. Sed cura ducis intenta erant omnia, & Archidux Bavaricis ſubſidio obviam profectus non eos modo, ſed etiam Godefridum Comitem Gelehnium, cui ſuperiore anno Cæſar Rheni provinciam attribuerat, ad ſe recepit. Iamque æſtas in proclivi erat, neque elici Bannerius poterat, ut æquo loco poteſtatem prælio decernendi faceret. Ita annus ſine magno fructu

extractus.

extractus eſt. De hibernis acerrimis velitationibus certatum. Ea Cæſariani in agro Brunſvicenſi, utpote hoſtili provincia malebant, datumque negotium Comiti Hatzfeldio, ut expugnaret Huxterium. Qua re celeriter perfecta Bannerius animadverſo hoſtium conſilio cum omni exercitu apud Mundam Viſurgim tranſmittit, occupatoque omni eo tractu, & collibus inſeſſis cum univerſis copiis ſeſe tranſituris opponit. Ita hoc aditu excluſi Cæſareani per amicas provincias hiberna ſibi circumſpicere coacti ſunt. Sueci quod optabant agrum Brunſvicenſem & vicinas illi regiones obtinuere. 1640.

Comitia Ratiſponenſia.

Porro inter flagrantium bellorum incendia, non omiſſa hoc anno, uti & alias ſemper reducendæ pacis conſilia. Nam etſi jam diu ante Coloniæ & Lubeccæ ejus præludia agitarentur, tamen parum admodum profectum fuerat. Igitur Cæſar media æſtate comitia Ordinum Imperii Ratiſponam edixit. Atque eo ipſemet cum magno aulicorum comitatu menſe Junio profectus ſua præſentia Proceres Imperii ut pro communis patriæ ſalute diligenter in medium conſulerent, plurimum accendit. Cæſarem haud multo poſt ſecuta eſt Auguſta, poſtquam Viennæ felici puerperio filium enixa eſſet Leopoldum Ignatium Ioſephum. Porro initio comitiorum ad congregatos ibidem Proceres nomine Cæſaris peroravit Guilielmus Marchio Badenſis, & tria maxime puncta in deliberationem propoſuit quæ etiam Cæſar literis ad ſingulos datis, copioſe expreſſerat. Primum erat, qua via finito tandem cruentiſſimo bello pax & tranquillitas in Imperium reduceretur? Tum ſi obtineri ea non poſſet, quibus porro mediis bellum adminiſtrari debeat? Denique quoniam Iudiciorum curſus

plurimum

1640. plurimum turbatus aut impeditus fuerit, quomodo is in priorem ſtatum reponi poſſit, ut cuilibet ſine ullo perſonarum reſpectu jus reddatur. Præterea ut majore cum fructu hi tractatus perficerentur indulſit Cæſar ut illi etiam Principes Ordineſque Imperii adeſſent, qui adhuc hoſtibus Imperii conjuncti, bellum adverſus Cæſarem gerebant, ut auditis ſingulorum querimoniis, de communi omnium conſilio ſatisfieret. Cæterum tractatio illa in annum uſque inſequentem perducta eſt, de cujus fine ibi commemorabitur.

Res Hiſpanicæ, bellum Sabaudicum.

Infelix hic annus Hiſpanis fuit non cladibus modo atque amiſſione urbium, ſed duorum inſuper regnorum defectione. Flagrabat tum in Italia bellum Sabaudicum, hac maxime cauſa, quod Victor Dux Sabaudiæ tutelam filii ſui Caroli Emanuelis moriens teſtamento commendaverat conjugi ſuæ, Galliarum Regis ſorori. Præteritis fratribus Mauritio Cardinale, & Thoma Principe Sabaudiæ, qui ad ſe curam pupilli Principis pertinere affirmabant. Ita ad arma perventum Principes à Rege Hiſpaniarum, Vidua à fratre Galliæ Rege auxilium accepit. Igitur anno ſuperiore Gubernator Mediolanenſis infeſtis armis Pedemontium invadens Aſtium, Villam, Creſcentinum, Meruam, Ponteſturam aliaque expugnat, Principes vero Sabaudi Inuream, Nicæam & alias urbes maritimas occupant; maxime vero Princeps Thomas Taurinum caput regionis ac ſedem ducum urgebat. Quod diu fruſtra tentatum, tandem auxilio oppidanorum adjutus, nocte intempeſta, disjectis Pyleclaſtro portis, intercepit. Cæterum hoc anno Rex Galliarum, ſorori viduæ Comitem Arcourtium cum valido exercitu, auxilio ſubmiſit. Qui Hiſpanorum ſtrage expeditionem

ſuam

ſuam orſus, Gubernatorem Mediolanenſem, Caſalium obſidentem magna clade profligat, capto omni caſtrenſi atque impedimentorum apparatu. Inde ad obſidendum Taurinum converſus profligatis aliquoties Hiſpanis commeatum inferre laborantibus, tandem in poteſtatem redigit, & ſolenni pompa viduam Principem eo reduxit. Eadem fortuna Dux Caſtilonius in Arteſia urbem Atrebatũ validam imprimis ac præmunitam, poſt longam & difficilem obſidionẽ in conſpectu Hiſpanici exercitus, intercepit. 1640. *Arras.*

Inter hæc longe graviori, adeoque inteſtino bello Hiſpania conflictari cœpit, amiſſis uno anno duobus maximis Regnis Catalaunia ac Luſitania. Catalauni hibernantium militum injurias, ac tributorum frequentiam jam diu querebantur. Itaque his (uti exiſtimabant) malis excitata multitudo arma corripuit, Barcinone imprimis, quæ eſt Catalauniæ metropolis, omnia magno tumultu commiſcentur. Regium præſidium ex urbe, hibernantes milites è tota patria exturbati. Profex cum tantam audaciam immiſſis lictoribus compeſcere niteretur, primum quidem vi multitudinis expulſus, ac dein reverſus nihil remiſſa ferocia cum præcipuis conſiliariis interficitur. Alii dein regiarum partium, & primores quique eodem exemplo aut necati à furentibus, aut exuti bonis atque in exilium compulſi ſunt. Poſthæc ærarium regium in prædam ceſſit. Denique (quod eſt omnis fere rebellionis perfugium) deſperatione veniæ ad vicinum Galliæ Regis auxilium confugiunt, electo in Principem Duce Andegavenſe Regis Galliarum filio, hoc anno in lucem edito, ac trium menſium infantulo. Ita Rex Galliarum Barcinonenſes, atq; eorum exemplo omnes Catalaunios in fidem ac patrocinium recepit. Hoc ſucceſſu animati Luſitani eiſdem

Defectio Catalonica & Luſitana.

1640. eiſdem ex cauſis maturatam jam diu defectionem Olyſippone ordiuntur interfecto Vaſconcello ſecretario, & regiarum partium primario miniſtro. Inde novum ſibi regem eligunt Joannem Ducem Bragancia, qui ab Emanuele Rege Luſitaniæ genus ducebat, affinitate regii ſanguinis & magnitudine opum inter Magnates Hiſpaniæ prævalidum. Neque deerant, qui exoſam jam diu Hiſpanicam potentiam his defectionibus imminui gauderent, maxime Galli Hollandique, qui ſubmiſſo liberaliter bellico apparatu, atque omni armorum genere Catalaunios Luſitanoſque inſtruxere.

Mortes variorum. Obiere per idem tempus apud Regiomontem in Boruſſia Georgius Guilielmus Elector Brandeburgicus, cui in paternis ditionibus, uti & ſeptemviratu ſucceſſit filius Fridericus Guilielmus. Conſtantinopoli Amurathes IV. Imperator Turcarum anno ætatis tertio ſupra trigeſimum, relicto ſucceſſore Ibraimo fratre, ac primo ejus nominis. Viennæ Ioannes Ludovicus Comes Iſolanius, Legionum Croatarum in exercitu Cæſaris Dux, & Pragæ Gualterus Deverox tribunus Hibernicæ Legionis & percuſſor VVallenſteinii.

Terræ motus in Germania. Præter alia quæ hoc anno prodigia nunciata ſunt, menſe Aprili, univerſum Belgium, & magnam partem Germaniæ, repentinus terræ motus concuſſit, eo majore metu mortalium, quod ejus generis prodigium in Germania inſolitum eſt.

1641. *Sueci irrumpunt in Palatinatum ſuperiorem.* Initio ſequentis anni Bannerius, poſtquam paucis menſibus in agro Brunſvicenſi exercitum refeciſſet, magnis itineribus per Thuringiam Miſniamque in Palatinatum ſuperiorem ad diſturbanda comitia contendit, occupatoque mox Chamo, Glaravia, Sulsbachio aliiſque locis ad ipſa Ratiſponæ mænia, ubi Cæſar ac Proceres

ceres Imperii congregati erant, minitabundus ducit. Fama eſt potuiſſe Ratiſponam intercipi, ſi Bannerius omiſſis populationibus quas in Franconiam, Sueviamque late extenderat, univerſi exercitus vires uni urbi impendiſſet. Ita datum ſpacium Cæſari, ut ſe validiori præſidio communiret, & quicquid ubique legionum erat, ex hibernis ad ſigna evocaret. Mox verſa fortuna Schlangius cum flore equitatus Suedici apud Neoburgum oppidum haud procul ſylva Bohemica confidens repente à Piccolomineo ac Mercio circumvenitur. Nulla erat erumpendi copia. Itaque cum omnibus ſuis, (quatuor millia erant) in poteſtatem Cæſareanorum pervenit. Quibus amiſſis, Bannerius, qui cum reliqua exercitus parte Chamum inſidebat, ne & ipſe eodem victoriæ curſu opprimeretur; ſumma celeritate in Bohemiam atque inde ſe in Miſniam proripuit. Ibi eum Vinarienſes copiæ excepere. Cæterum antequam ad eas perveniret, prementibus undique à fronte, à lateribus, atque à tergo Cæſareanis, in tantas anguſtias compulſus eſt ut nulla eſſet amplius ratio evadendi, ſi fortunæ ſuæ Cæſariani inſtitiſſent. Porro Sala fluvius fugientes protexit, obſtititque inſequentibus ne ultra progrederentur. Bannerius, in illa fuga morbum neque initio lethalem contraxit, quem cum ille ut homo militaris parvi faceret, nihil intermiſſis profectionibus, cæteriſque muniis conſuetis, quantum vires permittebant, tandem vi ejus indies augeſcente Halberſtadium delatus XIII. Calend. Iunias, moritur. Rogatus ante mortem quem exercitui ſuo ſucceſſorem commendaret, Leonardum, Dorſtenſohnium nominavit, qui in Suecia erat, ejus dein judicium Regni Sueciæ ſenatores ratum habuere. Sed antequam novus Dux adveniret, tres interim

1641.

Bannerius moritur.

1641. *Lotich. & Merc.* terim regendo exercitui præpoſuit, Adamum Phulium, Carolum Guſtavum Vrangelium, & Arfurtum VVittebergium. Ferunt ſuperiore anno cum Bannerius in Bohemiam expeditionem faceret, auditam à vigilibus vocem, incertum unde emiſſam, repetentis iterum, atque iterum, *Abi Bannere, Abi.* Id tum quidem infauſtæ expeditionis omen tractum, ſed non multo poſt obiiſſe uxorem ejus, atque ipſum è Bohemia dein expulſum, eodem prope in loco morbo tentari cæpiſſe, ubi ea vox ea excepta ſit.

Hohent-vveila obſeſſa. Per idem tempus variæ per Imperium urbes diverſo eventu tentatæ ſunt. Hohentweilam, validum ſitu & munitionibus munimentum Otto Chriſtophorus Sparrius rei tormentariæ Præfectus cum Cæſareis & Bavaricis Legionibus tota prope æſtate circumſedit, cæterum natura loci ac virtus defendentium ſupra conatum Cæſareanorum fuêre. Ita Sparrius, etſi nullo optimi Ducis munere neglecto, ineunte hyeme neceſſitate coactus, re infecta, exercitum lacerum inde, & multis cladibus imminutum reduxit. Hohentweilæ fortiter defenſæ gloriam non minore fama æmulatus eſt Joannes Reuſchenbergius VVolffenbeutelii gubernator. *Et VVolffenbeutelium.* Eam urbem non validam minus, quam copioſo apparatu inſtructam, Dux Lunaburgicus, Haſſique jam diu obſederant, acceſſere ad extremum Vinarienſes, neque quidquam, quod expugnandis urbibus ingenioſa mortalium crudelitas invenit, intermiſſum eſt. Tandem cum nihil proficeretur, exemplo Pappenheimii alveus fluvii qui urbem interfluit inferne, obſtruitur. Ita curſu amnis intercepto omnis aquæ vis circum atque intra urbem collecta, creſcente indies inundatione, jam pene ſubmerſiſſet ignium & ferri victores; niſi in tem-

pore

pore auxilium adfuiſſet. Ita urbs periculo ex- 1641.
empta. Contrarium plane exitum, ſortitæ
ſunt, Gorlicium in Luſatia inferiore, &
Dorſtena in VVeſtphalia non invalidæ civita
tes; Gorlicium Elector Saxoniæ cum Cæſa- *Gorlitcium.*
rianis aliquot Legionibus ſub Goltzio & Gol-
dackero tribunis poſt acerrimam oppugnatio-
nem tandem ad deditionem compulit. Dor- *Et Dorſtena.*
ſtenam Melchior Hatzfeldius etſi probe
præſidio ac munimentis communitam exacta
tandem æſtate, in fidem & poteſtatem accepit,
atque Electori Colonienſi reſtituit. Inde porro
in Thuringiam progreſſus Heldrungam, Mans-
feldiamque atque alia nonnulla loca recuperat.

Interea Ratiſponæ frequenti Procerum
Imperii conventu, poſtquam diu de publicis *Receſſus Imperii Ratiſponæ 1641.*
neceſſitatibus deliberatum fuit, omnium conſi-
liorum ſummæ in hæc fere capita componitur.
Primo omnium ad inteſtina Imperii diſſidia
tollenda decretum ut univerſalis Amneſtia pu-
blicaretur. Deinde ut cum Regnis Galliæ Sue-
ciæque ſeparatis conventibus Monaſterii, &
Oſnabrugæ in VVeſtphalia tractaretur. Vt gra-
vamina Religionis, quæ hucuſque tantis tumul-
tibus non exiguam cauſam dederint, per utriuſ-
que Religionis deſignatos amice componan-
tur. Vt tranſactio Paſſavienſis, & ex illa conſti-
tuta pax Religionis Auguſtæ anno 1555 ſancte
ſervetur. Denique ut cauſa Palatiniana quam
Cæſar ex generali Amneſtia excluſam voluit,
ſeparatis etiam tractatibus ageretur, & poſt-
quam ad felicem exitum perducta fuerit Re-
ceſſibus Imperialibus inſereretur. Præterea
quoniam adhuc exigua pacis ſpes apparebat,
de promovendo porro ac continuando bello
actum eſt; proviſumque imprimis ut hiberna
atque hoſpitia militaria pro Imperiali exerci-
tu, juxta belli neceſſitatem ex æquo & bono
deſcri-

1641. deſcriberentur. In qua re quoniam hactenus graviſſimæ querimoniæ delatæ ſint, neque ſingulis ex æquo ſatisfieri poſſit, cum neceſſario vicinæ hoſtibus provinciæ plus patiantur. Ita conventum eſt ut provinciæ liberæ, iis quæ hibernis atque hoſpitiis gravantur, alio convenienti ſubſidio ſuccurrant, ut quantum fieri quidem poſſit, inter omnes Ordines Circuloſque ejuſmodi incommodorum æqualitas ſervetur. Tum ut imminuto Ducum, atque inutilium Præfectorum numero Legiones compleantur, eumque in finem ordinatæ, & communi omnium ſtatuum conſenſu approbatæ centum & viginti penſiones menſtruæ intra quinque menſium ſpacium perſolvendæ, illo ubique valore ut Thalerus Imperialis, ad floreni Rhenenſis & triginta crucigerorum precium, non carius, viliuſque computetur. Ad illas autem penſiones colligendas generalis Imperii Quæſtor, germanus ipſe, atque Imperio ſubjectus conſtitueretur. Additæ his contributionibus aliæ centum & viginti penſiones intra anni unius ſpacium ſolvendæ. Deinde de diſciplina militari ſalubriter ordinatũ ut in delicta militum præfecti ipſorum ſerio animadvertant, ut nulla itinera aut profectiones inſtituantur, niſi præmonitis prius Directoribus circulorum, per quos iter faciendum eſt. Neque hac in parte quicquam amicitiæ aut gratiæ dandum, ut uno Statuum præterito, alter gravetur. Itinera autem ubi neceſſario inſtituenda ſunt, ut ſine maleficio, & incommodo Provincialium quantum fieri poteſt, fiant, Præfecti militum curabunt. Prohibitum præterea ne hoſtibus diribitoria concedantur, Neve cum iis neutralitates Imperio noxiæ ineantur. Ne commercia & negociationes cum iiſdem boni privati cauſa, in publicum detrimentum

120. Monat/ noch dem Römer Zug.

cedant.

1641.

cedant. Multa dein ac varia in diſciplinæ militaris correctionem conſtituta ſunt. De reformatione Iudiciorum Imperialium, quod erat tertium punctum propoſitionis Cæſareæ, quoniam tempus comitiorum in annum uſque excurrerat, nihil actum; ſed decretum ut anno inſequenti ad Calendas Maji ea ſuper re, certorum Principum conventus Spiram aut Francofurtum ab Electore Moguntino ediceretur; ſanctionibus dein Imperii inſerendum, quicquid illi pro reductione Iuſtitiæ decreviſſent; Denique quoniam Belgio Hiſpanico vicini Ordines querebantur ſibi contra ſanctiones Imperii in curſu juſtitiæ à tribunali Bruxellenſi ſæpenumero vim fieri, promiſit Cæſar effecturum ſe apud Regem Hiſpaniarum, ac fratrem ejus Cardinalem Infantem, Belgii gubernatorem, ne quid deinceps privilegiis Imperii abrogaretur. Creati ſunt in iiſdem comitiis Sacri Romani Imperii Principes, atque ad publicas ſeſſiones admiſſi, Itelius Fridericus Hohenzolleranus, Ioannes Antonius Dux Cromavius, & Princeps Eggenbergicus, Et VVenceſlaus Dux Lobkovitius. Ita peracto finitoque conventu illo Cæſar deducente magna Procerum Imperii corona Viennam regreſſus eſt.

Res Anglicana.

Per idem tempus in Anglia Carolus Rex, cum ad componendam Scotorum rebellionem, procerum regni conventum indixiſſet, quod illi Parlamentum vocant, ſe atque regnum ipſum in multo majores turbas impulit, Anglorum pleriſque utpote Puritanis, in idem Religionis fœdus cum Scotis, conſentientibus. Parlamentum autem Anglicanum in duos ordines, ſeu ut ipſi vocant Domos dividitur, Superior ex magnatibus Regni conſtat, quales ſunt Principes, Comites, Barones; quos illi

Sir

1641. Sir & Lort, nuncupant. Inferior Conſules & Legatos civitatum complectitur, atque hi in eo conventu univerſum populum repræſentant. Prioris ſumma eſt authoritas, condit leges, decernit, judicat, damnat, quæ tamen omnia vim non habent, niſi Regis confirmatio acceſſerit. Atque ipſius eſt evocare & dimittere hunc conventum. Cæterum Rex cum initio triennalem hunc conventum eſſe voluiſſet, tandem conſenſit ut tam diu permaneret, donec turbæ omnes conſopitæ eſſent. Quæ res plane authoritatem Regis peſſundedit. Poſtquam enim Parlamentum illud, ita ſtabilitum eſt, ut etiam Regis voluntate diſſolvi non poſſet; Parlamentarii, prævalentibus ſuffragiis eorum qui Scoticarum partium erant, abſque ullo reſpectu Regiæ dignitatis fœdus Scoticum approbant; Catholicos intra decem ab urbe Leucas prohibent. Sacerdotes ad pœnas ab Eliſabetha Regina ſancitas revocant. Tomam VVentwort Comitem Straffordiæ, ac Hiberniæ Proregem, ad ſupplicium capitis condemnant, VVilhelmum Laudium Archiepiſcopum Cantuarienſem alioſque nonnullos regiarum partium in carceres conjiciunt; Inde in Reginam, quod à Catholicis pro Rege ſubſidium pecuniarium collegiſſet, quæſtionem inſtitui decernunt. Tum ad ſui cuſtodiam ſatellitium armatum cujus ante nullum exemplum habuerant, conſtituunt. Epiſcopos omni gradu ac poteſtate dejiciunt. Vectigalia ac portoria ad ſe trahunt. Præfectos portuum atque arcium præcipuarum in ſua verba adigunt, Denique Regem ipſum utlatæ in Hiberniæ Proregem ſententiæ ſubſcribat, compellunt. Ita Comes Straffordiæ indicta plane cauſa, negataque per Iuriſconſultos ſui defenſione menſe Majo Londini, in extructo ad id theatro ſecuti percutitur. Poſt hæc ad apertiora paulatim diſ-

ſidia

P. 1.

pag 351

Carolvs Lvdoicvs
COMES PALATINVS RHENI
Princeps Elector Heidelbergenſis.

BIBL. NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III · NAPOLI

POLI

ALEXANDER COMES DE VEHLEN
WESTPHALIÆ
Militiæ Præfectus etc.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III · NAPOLI

ROBERTVS
COMVS PALATINVS RHENI REGII
in Angliâ exercitus ſupremus præfectus.

ſidia deventum eſt, Et Rex omnia ex arbitrio Parlamenti ſine ullo authoritatis ſuæ reſpectu agi videns Londino in loca ſecuriora exceſſit. Regina quoque per ſpeciem deducendæ in Hollandiam filiæ ſuæ Mariæ quam Guilielmo Orangii Principi deſponſaverat, tumultibus excedens ſecuritati ſuæ conſulit. Atque in hunc modum inter Regem & Parlamentum Anglicanum belli ſe initium habuit. 1641.

Res Belgica & Gallica.

In Gallia præter externa bella etiam interni tumultus extitere. Ludovicus Comes Soiſſonius cum Bullionio & Guiſio aliiſque ex Gallica nobilitate adverſus Regem arma conjunxerat, quibus auxilio ſubmiſſus Lambojus, dum apud Sedanum conjunctis viribus confligitur, Dux Regis Galliarum Caſtilionius funditur non exigua ſtrage; Sed mors Soiſſonii victoriam partium corrupit. Bullionius & Guiſius à Rege in gratiam recepti ſunt. Lambojus inde à Cardinale Infante in Belgium revocatur. Ibi uno atque eodem anno Aria bis obſeſſa ſemel à Gallis Duce Caſtilionio, atque iterum ab Hiſpanis, Ductore Franciſco de Melo, bis quoque expugnata & recepta eſt. Interim Ferdinandus Cardinalis Belgarum gubernator, ac Regis Hiſpaniæ frater Bruxellis menſe Novembri moritur. Præfuit Belgio per annos ſeptem, atque illud ex præſcripto Fratris magna ſapientiæ & fortitudinis fama inter duos utrinque hoſtes Gallos & Hollandos feliciter gubernavit. Secutus illum eſt haud multo poſt Magnus Ordinis Teutonici Magiſter, Stadian, exercitatæ prudentiæ Princeps, atque ex intimo Cæſaris conſilio. Deceſſere eodem anno ex hac vita Georgius Brunſvicenſis & Luneburgicus, & Arnehmius Saxonicarum copiarum diu præfectus.

Mors Cardinalis Infantis aliorumque &c.

1643. *Cædes Lambojï in agro Kempenſi.* Inſequens annus, qui fuit hujus ſæculi ſecundus & quadrageſimus, Cæſari & Catholicorum Principum partibus, ubique prope infauſtus extitit. Nam initio ejus Comes Gebrianus Vinarienſium, & Eberſteinius Haſſicarum copiarum duces, qui diu in agro Fuldenſi, & Monaſterienſi hoſpitia habuerant, impetrato ab Hollandiæ Ordinibus tranſitu, apud Veſaliam Rhenum tranſmittunt, atque inde in agrum Colonienſem ad capienda hiberna cum omni exercitu infeſti irrumpunt. occupata mox Ordinga, deinde Linna, inferioris Archidiœceſis oppidis, Elector Colonienſis haud ignarus eorum quæ ab adverſariis parabantur Hatzfeldium ex ſuperiore Germania, è Belgio Lamboium cum ſuis copiis evocaverat. Lamboius ad Moſam ſubſtitit donec Vinarienſes Rhenum, tranſiſſe nunciatum eſt, Tum in agrum Kempenſem *Landgewehr.* caſtra produxit, atque ibi apud aggeres limitaneos duplici foſſa, & trabali aditu præmunitus, obſervare conſilia hoſtium conſtituit; & ſi tentarent, prohibere irruentes, donec eum reliquo exercitu Hatzfeldius adventaret, qui partem copiarum apud Andernacum Rhenum traduxerat, & per diverticula quo Patriæ parceretur, lentius appropinquabat. Sed Vinarienſes Haſſique ut ſubſidium prævertèrent celerato apud Linnam militari conſilio, cunctatione omni ſepoſita Lamboium aggredi conſtituunt. Ea re ordinata Comes Gebrianus cum paucis turmis equitum, & ducentis ſelectis peditibus prægreſſus in munitiones illas agrarias impetum facit. Sed quoniam Lambojani numero ſuperabant facile rejectus eſt. Interim tota acies campo Anthoniano appropinquabat. Tum Gebrianus dato ad invadendum ſigno cum omni robore exercitus Lamboianos adortus, etſi acerrime reſiſterent, tandem vi ac multitudine

tudine ſuorum loco depulit, aggereſque cum peditibus ſupergreſſus ſuæ poteſtatis fecit. Mox adhibiti foſſores, qui diſturbatis aggeribus, ac completis foſſis viam equitatui complanarent. Ibi multo atrociore impetu prælium reſtauratum eſt. Sed Lamboio maxime obſtabat, quod legiones ſuas nimis quam oportebat temore, tam propinquo hoſte, per hoſpitia diſpoſuerat, neque advocandi ſuos in tempore, neque ordinandæ aciei copiam haberet. Ita Lambojani legionatim & quaſi per manipulos cæſi inſigni clade profligantur. Cecidere ad duo fere millia. Lambojus ipſe in tanta neceſſitate nullum ſtrenui ducis officium prætermittens, cum præcipuis tribunis, & tribus millibus gregariorum in manus hoſtium pervenit. Capta ſigna militaria centum quadraginta ſex, tormenta campeſtria ſex, dein impedimenta, & apparatus bellici magna vis. Poſt hæc Præfectus Equitum Vinarienſium Roſa cum tribus millibus equitum ad perſequendos fugitivos profectus, haud procul Iuliaco duo millia, quæ ad Hatzfeldium properabant, nova clade profligat. Ita Lamboianus exercitus hoc duplici infortunio, amiſſo item ductore, & præcipuis tribunorum plane aut deletus aut diſſipatus fuit. Hæc igitur clades longa pace divitem patriam, atque adhuc intactam hoſti aperuit; inopemque exercitum abunde auxit. Additus cladi terror inflammatione villarum pagorumque, quos profugientes paſſim coloni relictis omnibus deſerebant. Porro Hatzfeldius intellectis quæ acciderant, jam ſolus hoſtibus inferior, magna celeritate copias jam Rhenum transgreſſas revocavit, atque in alteram ripam tranſpoſuit. Vinarienſes proſequendæ victoriæ intenti, relicta à tergo Kempena ſtatim Noveſio victorem exercitum admovent. 1643.

1642. *Noveſium & alia urbes capiuntur.* Vrbs illa antiquis & recentibus obſidionibus percelebris, & non ſemel laudatæ fortitudinis famam promerita, nunc ſive metu conſternata quod cæſo exercitu nullam amplius liberationem expectabat ſive decepta hoſtium fraude & multa ac ſpecioſa promittentium, vix blanditiis unius diei jaculatoriam oppugnationem perpeſſa dedit ſe victorum arbitrio, excluſo etiam rejectoque præſidio militari, quod Elector Colonienſis laborantibus in tempore obtulerat. Nempe dum ſecuritati & libertati ſuæ inconſulta anxietate nimium proſpicere nititur, utramque amiſit; ſedes dein hoſtium facta, ex qua reliqua patria oppugnaretur. Kempena neque munitionibus, neque civium numero Noveſio par, poſt octo dierum oppugnationem in poteſtatem oppugnantium conceſſit. Hulcradium dein & Marcodurum aliæque in eo diſtrictu arces eundem caſum ſubiere. Apud Lechenium hæſit impetus victorum. Id ignobile quidem, ſed valido præſidio ac fortibus viris communitum oppidum, poſtquam ſeptimanas aliquot acrem obſidionem egregie pertuliſſet, tandem adventu Cæſarei & Bavarici exercitus liberatur. Is ductu Comitum Hatzfeldii VVahliique Rhenum ponte navali apud Coloniam transgreſſus poſitis munitiſque caſtris apud Sonſam conſedit. Ita Vinarienſes & Haſſi, cum aliquandiu apud Grevenbruchum conſtitiſſent, in ſua demum apud Ordingam caſtra compulſi ſunt. Sub idem tempus Ioannes Verdanus ex Gallica captivitate cum Guſtavo Hornio permutatus, magno militum gaudio in caſtra ad Sonſam pervenit.

Inter hæc Elector Colonienſis Ferdinandus Dux Bavariæ, non magis deliberanda ab hoſtibus patria, quam adſciſcendo in partem curarum ſocio ſolicitus, ut ſibi Coadjutor daretur

P. 1.

VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

BERNARDVS

DVX SAXONIÆ, WEIMARIENSIS

Campi Mareſcallus Generalis.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

pag. 365

CAROLVS
DVX LOTHARINGIÆ
ET BARRII.

retur à Collegio Metropolitano obtinuit. Duo in eam ſpem ſtudio & æſtimatione Canonicorum proponebantur. Franciſcus Dux Lotharingiæ, ejus Collegii Decanus; atque Epiſcopus Virdunenſis; & Maximilianus Henricus Dux Bavariæ, Electoris ex fratre Nepos; uterque & ſplendore familiæ, & dignatione virtutum eo faſtigio dignus. Sed poſterior cum numero ſuffragiorum viciſſet Coadjutor deſignatus, & dein à ſummo Pontifice, ut mos habet, confirmatus eſt. Porro media æſtate Franciſcus Hatzfeldius Herbipolenſis & Bambergenſis Epiſcopus, ac Franciæ Orientalis Dux repentino catharro ſuper menſam extinguitur, magno luctu provincialium, quibus his difficillimis temporibus præclarè præfuit. Vni duo à Collegiis Cathedralibus ſubſecti ſunt, Herbipoli Ioannes Philippus ex illuſtri Schoubornicorum familia, Bambergæ Melchior Otto ex Baronibus Voit de Saltburg, uterque ſapientia atque uſu rerum inſignis Princeps. 1642.

Sub idem tempus Maria Medicæa Ludovici XIII. Regis Galliarum mater Coloniæ Vbiorum, quo ſe poſt diuturnum in Belgio exilium, dein varias in Hollandiam & Britanniam profectiones quietis cauſa paulo ante contulerat, moritur, piè, atque ut decebat Chriſtianam Principem. Nam & filio felicem conſiliorum exitum, & orbi Chriſtiano optatam pacem multis cum lacrymis paulo ante mortem precata eſt; ignovitq; omnibus & ſingulis qui eam hactenus variis machinationibus perſecuti fuerant. Filia fuit Franciſci Ducis Hetruriæ, & Ioannæ Auſtriacæ Ferdinandi I. Cæſaris filiæ. Anno ſæculari milleſimo ſexcenteſimo Henricus IV. Galliæ ac Navarræ Rex eam in matrimonium accepit; dimiſſa Margareta Valeſia, *Regis Galliarum mater moritur.* 1600. *Piaſec. pag.* 205. 1610.

1642. cum qua Henrico ſterile, & diſcors, tum quoque impedimento conſanguinitatis invalidum matrimonium fuerat. Anno dein hujus ſæculi decimo ſolenni apparatu apud oppidum S. Dionyſii Regina Galliæ inaugurata, poſtridie Regem maritum manu ſicarii interfectum amiſit. Quinque ex Henrico proles habuit, Ludovicum XIII. natum anno 1601. Iſabellam 1602. Philippo IV. Regi Hiſpaniarum nuptam. Chriſtinam 1606. Victoris Amadæi Ducis Sabaudiæ uxorem, Gaſtonem Ducem Aurelianenſem 1608. & Henricam Mariam 1609.
1625. quam ſupra Carolo Angliæ Regi in matrimonium datam memoravimus. *pag. 84.* Rege interfecto Maria curam regni, & tutelam filii novennis in ſe ſuſcepit. Qua in adminiſtratione, ut fit, multorum odia incurrit. Maxime quod homine externo Marchione Ancræo, quem ad ſummos honores prætermiſſis indigenis extulerat, pene unico & ſolo conſultore ad Regni gubernationem utebatur. Crevitque adeo indignatio Procerum Galliæ, hanc externi hominis potentiam deteſtantium, ut ferme omnes ſeceſſionem ab aula facerent, bellumque haud obſcure molirentur; donec Ludovicus filius necato Ancræo & uxore ejus capitis damnata ipſe ſuis auſpiciis Rempublicam cæpit gerere. Matre Bleſas relegata. Quæ ſubinde revocata, cum prævalentibus apud Regem aliis ipſa jam ſperneretur Bruxellas in exilium ſponte conceſſit. Reginæ Cardinalis Richelius qui ejus potentiæ maxime obſtabat, haud diu ſuperſtes fuit; eodem quippe anno menſe Decembri Lutetiæ Pariſiorum vita excedens. Is validiſſimus in animo Regis fuit, & maximorum negociorum primarius miniſter. Nemo ea ætate magis regnandi artibus aut prudentiæ politicæ fama ex.elluiſſe creditus eſt, ut propterea

etiam-

etiamnum ex præſcripto conſiliorum ipſius res Gallicanas adminiſtrari multis pronum ſit ſuſpicari. Matrem & Cardinalem Rex Ludovicus menſe Majo anno inſequente ſecutus eſt, eodem plane die quo ante annos tres & triginta patrem ejus Henricum IV. ſicarius interfecerat. Porro Cardinali Richelio in Regiorum conſiliorum arcana Iulius Mazarinus itidem Cardinalis ſucceſſit, intimus Richelii, & ſtudio ipſius ad maxima quævis provectus. 1642.

At nihilo inde melius res Catholicorum in Germania habuere. Nam initio fere anni Coningsmarchius Halberſtadium & Aſcherſlebiam inter in Saxonia quatuor Cæſarianas Legiones inopinato adventu oppreſſit. Inde depulſos non ſine clade ab obſidione arcis Mansfeldianæ Cæſarianos tota prope Saxonia exegit. Coningsmarchium majoribus viribus ſecutus eſt Leonardus Dorſtenſohnius Suedico exercitui in locum Bannerii præpoſitus. Adventum ipſius clara de cœlo prodigia inſignem fecere. Nam menſe Ianuario ſupra VVolfenbutelium viſus eſt in cœlo globus igneus terribili fulgore conſpicuus, qui ab occaſu in ortum deſcendens, edito horribili fragore, inſtar ingentis tonitrui momento diſparuit. Sed per Saxoniam inferiorem ac ſupra ipſa Suedica caſtra viſus eſt inſigni claritate cruentus enſis, cum annexa virga, cujus acies verſus Marchiam Brandeburgicam protendebatur. Dorſtenſohnius luſtrato exercitu, punitoque tribuno Seckendorphio, qui cum Cæſareanis Ducibus colludere arguebatur, repente decurſâ Saxonia, in Luſatim ac dein Sileſiam perrupit. Et Glogoviam majorem cum toto exercitu circumſedit. Magnam vim frumenti, bellicique apparatus Cæſareani in hanc urbem comportaverant, ex eaque tueri Sileſiam, & prohibere

Res Germanica.

Dorſtenſohnius Generalis Suecorū.

Invadit Glogoviam.

1642. hibere porro hoſtem conſtituerant. Præerat urbi cum firmo præſidio Auguſtus Mauritius Baro de Roſaw, qui cum oblatas à Dorſtenſohnio liberales conditiones aſpernaretur, & locum ſibi commiſſum virtute atque omni ope defendere niteretur; Dorſtenſohnius omni mora damnata cum toto exercitu urbem invadit. Ac tanta vis oppugnantium fuit, ut uno atque eodem die caperetur. Cæſi præſidiarii prope omnes, & magna civium pars. Vrbs ipſa hoſtilem in modum direpta eſt. Inde multæ aliæ minores urbes eundem caſum ſubiere, atq; ad ipſa prope Vratiſlaviæ mænia via populantibus facta. Ita velificante undique fortuna cum nemo adhuc obſiſteret ad ſubigendam porro Sueidniciam præmiſſo Coningsmarchio movit. Erat iis locis præſidio Franciſcus Albertus Dux Lauenburgicus. Is cum ſeptem fere millibus Cæſareanorum adventanti hoſti occurrere auſus, Coningsmarchium hoſtili exercitui, ut diximus, cum delecta manu præeuntem facile repulit ad ſuos, intenſuſque eo ſucceſſu cum fugientem avidius perſequeretur, incidit in Dorſtenſohnium qui cum reliquis copiis haud procul tendebat. Ibi commiſſo acri prælio Dux à ſuperantibus numero hoſtibus funditur, amiſſo peditatu, omnibuſque fere impedimentis & ſignis militaribus. Atque ipſe in manus victorum lethali vulnere ſaucius pervenit. Ex quo intra paucos dies Sueidniciæ, quo ad curam deportatus fuerat, mortem obiit. Ita Sueidnicia primo, dein Niſſa Epiſcopi Vratiſlavienſis ſedes ac tota propemodum Sileſia à Dorſtenſohnio ſubacta eſt. Flexo inde in Moraviam itinere multa minora oppida, arceſque & Olomucium quæ Moraviæ Metropolis eſt alia vi, alia deditione expugnat, magna ubique præda potitus. Brinnam inde validis munitionibus firmatam ſtrenua quidem,

Fundit Cæſarianos apud Sueidnitz.

ſed

ſed irrita ad extremum obſidione tentavit. 1642.
Porro omni Moravia Sileſiaque hoſtiliter direptis, & firmo præſidio communitis quæ conſervare decreverat; in Saxoniam regreditur, Lipſiamque quæ Electoris Saxoniæ præſidio tenebatur cum omni exercitu circumſidet. Ea res excivit Cæſareanos. Igitur Archidux Leopoldus, & Octavius Picolomineus Dux Amalphitanus contractis quicquid ubique virium erat Electori Saxoniæ in auxilium properant. De quorum adventu mox certior factus Dorſtenſohnius omiſſa Lipſia adventantibus obviam procedit. Ita eodem prope loco, quo ante decennium Rex Guſtavus cum Tillio conflixerat, acri prælio & pari fortuna inter infeſtas utrimque acies certatum eſt. Nam Cæſariani magna vi ac virtute coorti cum aliquoties Suecos loco repuliſſent, ad extremum victi ipſi & loco pulſi victoriam hoſtibus ceſsêre. Equitatus magna pars fuga evaſit. Pedites plerique cum magno numero impedimentorum, & tormentis quadraginta duobus omnique reliquo apparatu caſtrenſi in poteſtatem hoſtium pervenêre. Qua re ad votum perpetrata Dorſtenſohnius ad obſidionem Lipſiæ revertit. Quæ aliquot dein dies magna vi oppugnata, cũ cæſis auxiliis nulla amplius ſpes liberationis eſſet, ſe in manus hoſtium tradidit. Cives præſidium Suedicum recipere, & direptionem urbis ingenti pecunia redimere coacti ſunt. At Archidux Leopoldus accepti incommodi culpam fugæ aliquorum imputans, in eos ad terrorem cæterorum pro gravitate delicti ſevere animadvertere conſtituit. Tenebatur eo crimine præcipue legio Ioannis Georgii Madlonii, quæ conſiſtente adhuc acie, & reliquis gnaviter pugnantibus prima omnium propudioſa fuga prælio exceſſerat. Itaque hunc in modum de fugitivis ſupplicium

Iterum apud Lipſiam.

1642. ſumptum eſt. Præſente Archiduce, Picolomineo aliiſque primariis exercitus Cæſarei ducibus, Rockezanæ in Bohemia ubi tum ſtativa erant, ſex Legiones quæ rem ſtrenue geſſerant, in armis præſto eſſe juſſæ ſunt. Dein evocata Legio Madlonica, atque in medium à reliquis ſex accepta. Mox à ſupremo rerum capitalium quæſitore, fugæ & deſtituti exercitus inſimulata, ac graviter reprehenſa eſt. Simul juſſi omnes ex ea Legione arma ad pedes Picolominei deponere. Signa à circumſtantibus militibus fracta ac direpta ſunt. Dein Quæſitor pauca præfatus cur Legionem illam ex albo Cæſarei exercitus deleri oporteret, hanc in inermes ſententiam pronunciat Turmarum quidem Ductores eorumque Vicarios pœna gladii, Signiferos vero & reliquos inferiorum Ordinum præfectos ſuſpendio plectendos, atque ad eandem pœnam ex gregariis decimum quemque, antiquo more, ſorte legendum. Poſtridie igitur de reis ſupplicium ſumitur. Conceſſitque Archidux deprecantibus, ut commutato pœnæ modo, à ſuiſmet commilitonibus more militari ſclopetorum jaculationibus confoderentur: uno alteroque conſervatis qui rem alias præclare geſſerant. Chiliarcha ipſe Madlonius in cuſtodiam datus, inſpecta dein diligentius atque examinata cauſa, anni inſequentis initio Pragæ capite plexus eſt. Ad hunc modum punitis ſontibus, ac firmata diſciplina militari ad reſtaurandum exercitum animum intendit, & mox ex agro Colonienſi Comites Hatzfeldium & VVahlium evocat. Atque id eo proclivius factum, quoniam Vinarienſes quoque & Haſſos (adverſus quos illi tota æſtate prope Sonſam caſtra locaverant) inopia commeatuum & pabuli trans Rhenum compulerat. Igitur Hatzfeldius recepto ex itinere Marcoduro

coduro

coduro menſe Novembri feſtinatis itineribus in ſuperiorem Germaniam contendit. 1642.

Eodem anno Galli in Catalaunia adjuti rebellantium viribus caſis haud procul Barcinone Hiſpanicis copiis Colibram vi cepere. Perpinianum valida ad amnem Thetim urbs ſex fere menſium obſidionem fortiſſime ſuſtinuit. Denique vi oppugnantium, ſed magis penuria commeatuum ac fame ad deditionis neceſſitatem compulſa eſt. Perpiniani exitium Salſulas, propugnaculum ejus oræ adverſus Gallos munitiſſimum, in eundem caſum impulit. Ante triennium fere initio ſeditionis Catalonicæ à Gallis interceptum & mox iterum amiſſum nunc denuo victoribus ceſſit. Erat tum in provincia Narbonenſi Galliæ Rex, (nam hæc adhuc ante mortem ejus acciderunt) quo Proprior ſua præſentia Gallis audaciam & virtutem, Catalauniis ſpem atque animum injiceret. At in Flandria longe alia fortuna Gallos excepit. Nam Franciſcus Melo poſt mortem Cardinalis Infantis Belgarum Gubernator cum viginti quinque millium inſtructiſſimo exercitu & triginta majoribus tormentis caſtra movens Atrebatum validam Arteſiæ urbem circumſedit, omnibuſque ad obſidionem expeditis repente converſo curſu Lendium invadit, atque inde Baſſeam contendens, eam urbem poſt juſtæ oppugnationis infractum laborem in ſuam poteſtatem redigit. Inde cum toto exercitu in Picardiam movens, haud procul Caſtellero oppido, quod eſt prope fontes Schaldis in Veromanduis exercitum Gallicanum in quo erant duodecim millia juſta acie profligat. Capta Gallorum duo millia ac totidem fere in acie caſa. Ea clades Catalaunicæ victoriæ gaudium plurimum imminuit. Sed neque partes Hiſpanicas admodum juvit dum Melo omiſſo victoriarum curſu

Hiſpanorum & Gallorum geſta.

1642. regredi & vires exercitus ad obſervandos Moſæ tranſitus, prohibendoſque inde Vinarienſes per agrum Colonienſem dominantes opponere cogitur.

Varia. Sub idẽ tempus Varſaviæ in Polonia Philippus VVilhelmus Palatinus Neoburgicus, Iuliæ, Cliviæ ac Montiũ Dux in magno Procerum Poloniæ concurſu, ac Rege ipſo Vladiſlao præſente, Annam Catharinam Regis ſororem in matrimonium accepit. Stocholmiæ in Suecia, Chriſtina Regis Guſtavi Adolphi filia ſolenni ritu Regina Sueciæ coronata eſt. In Anglia gliſcentibus porro inter Regem & Parlamentum diſcordiis res paulatim ad apertum bellum proceſſit; & Rex non minus quam Parlamentarii, corraſa unde poterat pecunia, ſe omni modo ad arma ac vim comparare incipiunt. Sed Regis multo erat deterior conditio. Nam præter paucos Catholicos, qui tamen arctiſſime habebantur, nemo fere Regiis actionibus favebat. Plebs ipſa Londinenſis etſi ingenio nationis inſolentiſſima tamen à Parlamentariis adverſus Regem incitabatur unde ejus authoritas quotidie imminuta, & tantum non extincta eſt. Contra Parlamentarii præcipua Regni vectigalia ad ſe trahebant; mandabantque Claſſium ac portuum præfectis ne deinceps dicto Regis ſed decreto Parlamenti audientes eſſent; utque hæc omnia ſecurius exequerentur adſcripſerunt ad ſui cuſtodiam, more regio, ſatellitium armatum, cujus rei nullum ex antiquitate exemplum habebant. Denique cum Rex his de cauſis Londino exceſſiſſet, ubi amplius commorari ſalva majeſtate non poterat, neque ullis Parlamenti precibus ut reverteretur induci poſſet, crevit ſimultas. Quæ dein auctis ſuſpicionibus multo magis invaluit, quod Rex filiam ſuam primogenitam Mariam VVilhelmo Principi Orangio,

Res Anglicana.

Piaſec. pag. 625.

Henrici

Henrici Friderici filio, annorum fere ſeptendecim in matrimonium daret, quæ hoc demum anno à Regina Matre in Hollandiam deducta eſt. Id enim matrimonium Parlamentarii eo ſolum ſpectare arbitrabantur ut Rex externa auxilia ad ſe in ordinem redigendos conquireret. Quare & ipſi arma ſumpſerunt, adjunctoque ſibi per publicum decretum antiquo Reipublicæ milite, novos delectus faciunt, iiſque cum ſummo Imperio Comitem Eſſexiæ præficiunt. Qua in re cum non omnes ut fit inter ſe conſentirent, quidam etiam non probarent in tam manifeſta & extrema diſcrimina Rempublicam præcipitari, multi è Senatu Regio, nonnullę etiam civitates atque oppida apertiore ſtudio ad partes Regias tranſeunt. Vnde Parlamentarii maxime qui Puritanæ ſectæ erant, quo ſocietatem ſuam firmius conſtabilirent, anno inſequente, palam in Templo S. Margarethæ, præmiſſa concione exhortatoria in fœdus Scoticum conjurant. Tum amori omnes è curia ac ſeſſione Parlamentaria qui jurare recuſabant, quique aut cauſæ Regiæ, aut Religioni Catholicæ favere exiſtimabantur. Quibuſdam etiam munera publica abrogata. Alii qui partes Regias liberius defendebant cuſtodiis traditi. Epiſcopi omni poteſtate atque authoritate exuti, juſſique eo deinceps titulo abſtinere, neque interea legationibus variorum Principum pro reconciliatione nitentium, quicquam effectum. Propterea quod authores tumultuum, præcipue Comes Eſſexius à Rege crimine Majeſtatis poſtulati, deſperata venia omnem ſecuritatem ſuam in continuanda defectione reponerent. Iam enim cœptum eſſe facinus, quod laudari non poſſet niſi perfectum, neque perfici poſſet niſi unius partis exitio. Sic enim exiſtimabant nullam poſſe eſſe tantam Regis patientiam, quin 1642.

1642. non, priori poteſtati reſtitutus, reſumeret aliquando iras, & ſe data commoditate cum magno eorum malo ulciſceretur. Ita ad apertum bellum atque arma ventum eſt.

Præliminaria pacificationis Germanicæ.

Inter hæc tandem aliquando quod multos jam annos Lubecæ atque Hamburgi tractatum fuerat, de pacificationis Germanicæ loco & modo conventum eſt, præſtititque ea in re utilem operam toti Germaniæ Rex Daniæ qui extra bellantium partes poſitus ut aliquando ad compoſitionem veniretur enixe laboravit.

1641. 15. Dec. 25.

Ita Igitur Hamburgi inter Conradum Luzovium Cæſaris, Claudium Memmium Regis Galliæ, & Ioannem Salvium Reginæ Succiæ Legatos res eſt compoſita. Principio placuit ut urbes adhunc conventum Oſnabruga & Monaſterium in VVeſtphalia deſignarentur. Quæ interea neutrarum aut mediarum partium erunt, & deducto omni externo præſidio, proprio milite aut per cives ſuos ſtationes & cuſtodias obibunt, Legatos quarumcumque partium, eorumque res & bona fideliter tuebuntur, atque ea de re fidem & cautionem ſcripto præſtabunt. Ac ſi quid ab iis pro bono publico poſtulatum fuerit, id prius non exequentur quam collegio Legatorum Indicatum fuerit. Oſnabruga retinebit jura ac privilegia ſua. Et utrobique inſtituta tractatio pro una atque eadem habebitur. Viæ & itinera inter utramque urbem pro commodo ultro citroque commeantium ſecura reddentur. Et ſi quis locus intra dictas urbes medius pro privato congreſſu aut communicandis conſiliis placuerit, is eadem ſecuritate, iiſdemque immunitatibus gaudebit. Literæ, annona, aliaque huic conventui neceſſaria tuto hinc & inde ſine cujuſquam damno aut injuria perferentur. Denique ſi quod Deus prohibeat, inſtituta pacis tracta-

tio

tio ſine ullo fructu diſſipetur, Oſnabruga & Monaſterium in illum ſtatum, in quo nunc ſunt, reſtituentur. Ita tamen ut poſt diſſolutum conventum, adhuc per ſex ſeptimanas proxime ſequentes beneficio neutralitatis gaudeant. Securitas commeatuum pro Legatis Regum & Principum ad hunc conventum obeundum intra bimeſtre utrimque expedietur & dabitur. Et ne extraditio eorundem commeatuum propter longinquitatem locorum deſideratæ tractationi moram ponat, ea per Legatos Regis Daniæ, ad eam formulam quæ jam præſcripta eſt, expedietur. Et ex parte quidem Cæſaris dabitur, liber commeatus pro Legatis Reginæ Sueciæ, pro Oratore Gallico, pro domo Palatina, Brunſvicenſi, Lunæburgica, Haſſo, Caſſelana, ac denique pro omnibus ſtatibus Imperii Regno Sueciæ confœderatis; viciſſim Regina Sueciæ dabit commeatum pro Legatis Cæſaris, Electorumque Moguntini & Brandenburgici, Rex Galliæ pro Legatis Cæſaris & Regis Hiſpaniæ eorumque fœderatis, pro Legatis Electoris Colonienſis, & Electoris Bavariæ, viciſſim Cæſar & Rex Hiſpaniarum dabunt ſecurum commeatum pro Legatis Regis Galliarum, pro Oratore Suedico, pro Legatis Sabaudiæ, Electoris Trevirenſis, Ordinum fœderatorum Belgii, Caroli Ludovici Comitis Palatini, ejuſque fratrum. Ducum Brunſvicenſium, Ameliæ Eliſabethæ Landgraviæ Haſſiæ, & denique pro omnibus Ordinibus Imperii Regno Galliæ confœderatis. Poſt hæc dies inchoando conventui inſtitutus eſt vigeſimus quintus Martii anni quadrageſimi ſecundi; qui tamen deinde ob intervalli brevitatem aliaque impedimenta ſubinde enaſcentia in undecimum Iulii anni quadrageſimi tertii commutatus eſt. 1642.

Interea

1643. *Res Suedica.* Interea Stocholmiæ in publico Procerum Sueciæ conventu, de promovendo porro bello Germanico, & in quas conditiones pax ineunda eſſet, deliberabatur. Renovatum ibi fœdus cum Regno Galliæ, Conventumque ut Sueci VVeſtphaliam Saxoniamque & proprias Cæſaris provincias; Galli tractum Rheni, & Annexas illi Regiones bello impeterent. Vrgendum ut Germania in illum ſtatum, quo ante bellum Bohemicum anno 1618. fuerat, reponeretur. Provincias ac civitates, arceſque, quas quiſq; occuparet, ad belli finem poſſideret. Cum Cæſare ejuſque ſociis nulla pax aut conventio, niſi ex conſenſu utriuſque partis iniretur. Regina Sueciæ triginta peditum & ſex equitum millia, totidem Regina Galliæ durante bello in Germania aleret. Adhæc Regina Galliæ præter ducenta Imperialium millia quæ ex anno 1633. adhuc debeat, ſingulis deinceps annis quadraginta millia perſolveret. Deniq; ſi alterutram partem bello impeti accideret, mutuo ſibi auxilio ad decennium adeſſent. Atque interim bellum ſtrenue progrediebatur: nam Dorſtenſohnius poſt cæſos anno ſuperiore apud Lipſiam Cæſareanos, & tentatam fruſtra obſidione Fribergam, metuens iis quæ in Sileſia atque Moravia occupaverat locis, iterum eo iter atque exercitum hibernis Saxonicis recreatum convertit. Statim adventu ipſius depulſi Olomucio Cæſareani. Et ille receptis ad ſe veteribus præſidiariis novos recenteſq; impoſuit: commeatu præterea, & omnibus ad vim ſuſtinendam neceſſariis confirmat. Inde magna ubique præda potitus in Sileſiam receſſit, atque ad ipſa Vratiſlaviæ ſuburbia movens ea expilat incenditque, propterea quod cives commeatum & pecuniam pro exercitu poſtulanti negaverant. Porro Coningsmarchius in Saxonia à Dorſtenſohnio

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI
P.

THOMAS FAIRFAX
NOVÆ ANGLICANÆ REIPVBLICÆ
Ejuſque militiæ Capitaneus Generalis etc.

Fohnio relictus, Halberſtadium & alia loca ibidem pulſis Saxonicis Cæſareiſque in poteſtatem ſuam redigit. Inde tranſmiſſo Albi generalem vigiliarum præfectum Cracovium, quem Gallaſſius (cui iterum ſummam rei militaris Cæſar impoſuit) in Pomeraniam diſtrahendis hoſtium viribus emiſerat, collatis contra caſtris profligatum ex Pomerania abigit: Recuperatis Camino aliiſque locis quæ Cæſareani haud magno præſidio cuſtodita, primo adventu facile interceperant. 1643.

Interim Vinarienſes duce Comite Gebriano, relicto ut ſupra diximus, agro Colonienſi, cum brevibus hibernis copias refeciſſent, per ſaltum Thuringenſem in Franconiam infeſti irrumpunt, occupatiſque ibidem locis immunitis, & magna præda aſportata, in agrum VVurtenbergicum, & Marchionatum Badenſem effuſi, novo ex Gallia ſupplemento, quod Dux Anguienſis adduxerat, confirmantur. Porro nihil ab iis tota æſtate memorabile peractū, niſi quod levibus velitationibus, inter ipſos Bavaricoſq; variante interdum, ut fit, fortuna, certatum. Sed menſe Novembri Comes Gebrianus Rotweliam obſidere aggreſſus dum dirigendis in urbem tormentis poſt corbes vimineos aſſiſtit, minori machina (quas falconettas vocant) petitus brachium amittit. Quo ex Vulnere poſt paucos dies in capto oppido victor vivere deſiit. Mortem ducis inopinata exercitus clades ſecuta eſt. Etenim capta Rotweila dum hoſtium ſecūri in propinqua oppida Legiones diſtribuunt; repente ſupervenientibus Cæſareanis Bavariciſque & Lotharingicis copiis, quæ ſe ſummo ſilentio, & magna celeritate conjunxerant, ſine ullo prælio oppreſſi atque intercepti ſunt. Dutlingæ juxta Danubium primaria erat ſtatio Vinarienſium.

Geſta Vinarienſiū.

Comitis Gebriani mors.

Haud

igitur modicum ocium curandis corporibus conceſſit. Poſtridie vix dum albeſcente aurora, confirmatis copiis multo majore impetu Hiſpanos aggreditur. Neque tunc audentem fortuna deſtituit. Fuſi fugatique Hiſpani memorabili clade. Comes Fontanus oblatam ab hoſtibus vitæ gratiam conſtanter repudians cladi ſuæ immori maluit. Comes Ioannes Ritbergicus ſeptem vulneribus ſaucius in poteſtatem hoſtium pervenit. Capta impedimenta, & militare inſtrumentum omne. Equitatus maxima pars cum Duce Albuquercio, qui iis præerat, maturata fuga inſequentes evaſit. Hac victoria potitus Anguienſis Theonis villam in agro Lucemburgenſi munitiſſimum oppidum cum victrice exercitu circumſedit, & ſecundo poſtquam obſederat menſe, magna ſuorum ſtrage ad deditionem compellit. Sexcenti præſidiarii qui ex mille & quadringentis ſuperfuerant liberi Lucemburgum dimiſſi ſunt. Anguienſis quinque Legiones Gallorum, & quatuor centurias Helvetorum præſidio impoſuit.

1643. Clades Hiſp. ad Rocroam.

Paulo ante quam hæc in Belgio gererentur, novum repente bellum exortum eſt in Italia, inter Pontificem Vrbanum VIII. & Odoardum Farneſium Ducem Parmenſem. Ejus hoc initium fuit. Parmenſis Ducatum Caſtri quem à ſede Apoſtolica jure fiduciario obtinet, multo ære alieno contra leges fiduciæ ſuæ obligaverat. Id improbavit Pontifex, mandavitque Parmenſi ut ditionem illam omni debito liberaret. Quod cum hic negligeret, Pontifex ditionem Caſtri, aliaſque poſſeſſiones ejuſdem Ducis quæ Romæ in Poteſtate Pontificis erant æſtimati, atque ex iis æs alienum exſolvi jubet. Hanc injuriam uti cenſebat Parmenſis armis ulciſci ſtatuit. Itaque compoſito fœdere cum

Bellum Parmenſe.

1643. cum nonnullis Italiæ Principibus cum infeſto exercitu diriones pontificias ingreſſus bellum molitur, quod multis ultro citroque cladibus biennio fere geſtum, paulo ante mortem Pontificis componitur. Parmenſi Ducatus Caſtri quæque alia edicto Pontificio ablata fuerant, reddita.

1644. *Mors Vrbani VIII. Pont.* Anno inſequente quadrageſimo quarto moritur Pontifex Vrbanus VIII. menſe Iulio, Pontificatus ſui anno primo ſupra vigeſimum, ætatis ſeptuageſimo ſeptimo. Vir omni literarum genere, & humaniorum maxime artium excultiſſimus. Vacavit ſedes dies quadraginta octo. Intra quos Ioannes Baptiſta Cardinalis Pamphilius, Romanus, ſuffragiis Cardinalium ſublectus Innocentii X. nomen accepit. Is ſummis antea muneribus, & diverſis in Hiſpaniam Legationibus egregie perfunctus, etiamnum Eccleſiæ Catholicæ ſummo cum laude, & longo omnium deſiderio præſidet.

Bellum Sueco-Danicum. Sub finem anni ſuperioris Suedici exercitus Dux Leonardus Dorſtenſohnius nihil minus exſpectantibus Danis, neque denunciato ante bello, repente converſis è Germania armis in Daniam irrupit, adeo feſtinatis itineribus, ut intervallo quindecim dierum è Marchia Brandenburgica in Holſatiam cum maxima parte exercitus movens centum fere milliaria germanica conficeret. Itaque Kyla primum ad maris Balthici aditum, dein Chriſtianopolis, Flensburgum, Itzehoa, Bredenburgum, aliæque in eo tractu urbes, vi dolo aut deditione uno velut impetu interceptæ atque occupatæ. Cauſæ tam repentinæ irruptionis jactabantur, quod Rex Daniæ octo naves Suedicas fretum Selandicum tranſeuntes attinuiſſet. Quodque cum Duce Moſcorum Michaële Frederovicio iniiſſet ſocietatem regno Sueciæ inviſam ſem-

per

per ſuſpectamque, miſſo ad hoc in Moſcoviam 1644.
filio Voldamaro qui novo fœderi ſtabiliendo
Ducis illius filiam in Matrimonium acciperet.
Præterea quod magnam pecuniæ ſummam
numeraſſet Cracovio Chiliarchæ Cæſareo, cum
qua Cracovius ſuperiore anno conſcriptis mi-
litibus omnem Pomeraniam tum præſidio Sue-
dico vacuam diu infeſtam impune habuiſſet.
Additæ cauſa nonnullæ quibus Sueci Regem
Daniæ Cæſareanis partibus ſtudere, & multa
in ſui perniciem occultis machinationibus mo-
liri crederent. Cæterum quicquid id ſit Rex
inopinato hoſtium adventu turbatus mox Le-
gatos ſuos Monaſterium promovendæ paci
Germanicæ miſſos, revocat, Inde communi-
re ſe, & ſcribere milites, atque omni ope ad
vim hoſtium prohibendam comparare inſti-
tuit. Sed jam Dorſtenſohnius in Iutlandiam
penetraverat, cæſis mille & quingentis Dani-
cis militibus, qui illi apud Coldingam temere
occurrerant. Inde ut Danicæ vires diſtraheren-
tur Guſtavus Hornius cum alio octo millium
exercitu Scaniam è Suecia ingreſſus Elſinbur-
gum, Coronam, Lundonum, Chriſtianopo-
lim, ſumma vi expugnat, ac totam facile Sca-
niam in poteſtatem redigit. Neque terra tan-
tum ſed mari etiam & claſſibus res agebatur.
In quo etſi Dani maximas vires conferrent &
Rex ipſe claſſi ſuæ magna æſtatis parte adeſſet,
ſummaque cura & conſilio omnia admini-
ſtraret, tamen Sueci proſperiore fere fortu-
na utebantur expugnataque & ſpoliata inſula
Bornholmia, ad extremum claſſem Danicam
apud Femeram inſulam nacti, magno Danorum
damno quod ad duodecies centena Imperia-
lium millia æſtimatum eſt, cædunt, ac toto mari
profligant. Ita æſtas inter oppugnantes defen-
denteſque varia fortuna & multis cladibus
extracta

1644. extracta eſt, magno Suedici exercitus incremento, qui ſe in prædivite patria, & rerum omnium affluentiſſima, rebus ad militiam ſuſtentandam neceſſariis abunde inſtruxere. Cæterum bellum impetu ceptum pari celeritate deſiit. Anno inſequenti, Electoris Brandeburgici, & Hollandinorum Ordinum cura pax reſtituta eſt.

eſta Cæſareanorum & bellum Tranſylvanicum. Flagrante bello in Dania Cæſari ocium fuit recuperandi ſua per Moraviam Sileſiamque quæ Dorſtenſohnius ſuperiore anno occupaverat. Et cæteræ quidem urbes quia minores facilius receptæ ſunt. Olomucium & Gloggovia quia valido præſidio communita erant ad reditum Dorſtenſohnii obſidionem toleravere. Sed Cæſarem, ne omnes in unam rem vires conferret novus repente hoſtis ad diſtrahendos exercitus compulit. Is erat Georgius Ragotſius Tranſylvaniæ Princeps haud dubie à corona Sueciæ concitatus, ut illi eo liberius contra Danum bellum gererent. Sed cauſas Ragotſius præferebat, libertatem Vngariæ violatam, quodque Cæſar multa contra pacta & conventa ſuperiorum temporum immutaret. Itaque cum exercitu ſeptuaginta millium in Vngariam progreſſus Caſſoviam & alia nonnulla loca invadit. Ejus impetum Comes Bucheimius cum parte Cæſarei exercitus, & firma manu Vngarorum dimiſſus, etſi numero multo inferior tamen diu egregie ſuſtinuit. Adeoque anno inſequente ad pacem compulit, quam eo proclivius Cæſar accepit, quo majore cura viribuſque bello Suedico inſiſteret. Etenim Dorſtenſohnius nondum perfecta Danicæ pace, at valido prius præſidio communitis, quæ in Holſatia & Iutlandia occupaverat locis, improviſo erumpens. Gallaſſium qui in confinibus Holſatiæ caſtra fixerat, invadit pellitque.

Inde

Inde Magdeburgum uſque fugientem, obtrito fere omni peditatu, & magna parte impedimentorum capta inſequitur. Ibi Gallaſſius aliquamdiu circumſeſſus; relicto illic valido præſidio, depoſitiſque tormentis & reliqua parte impedimentorum, cum eo qui ſupererat equitatu, & paucis peditibus ægre in Bohemiam evaſit. 1644.

Externa. In Hiſpania diem extremum obiit Iſabella Regina Hiſpaniarum Henrici IV. Regis Galliarum filia, anno ætatis quadrageſimo ſecundo; Sed & in Lithuania Vilnæ Cæcilia Renata Regina Poloniæ ex partu obiit, menſe Martio, hæc Ferdinandi III. Cæſaris ſoror erat, annorum fere trium ſupra triginta. Inde Rex Vladiſlaus ad Aloyſiam Mariam Niverniæ in Gallia Ducem Caroli Gonzagæ Mantuæ ac Niverniæ Ducis filiam animum adjecit, quam ſibi anno inſequenti Pariſiis matrimonio copulatam Venceſlaus Leſcinſchius Epiſcopus Varmienſis, Gaſpar Dinoffius, & Chriſtophorus Opaliiſkius hic Poſnaniæ ille Pomeraniæ Palatinus, cum magno Polonicæ & Gallicæ nobilitatis comitatu, per Galliam, Flandriam, Hollandiam, VVeſtphaliamque & Pomeraniam Gedanum uſque deduxere. Vbi à fratre Regis Principe Carolo Ferdinando Epiſcopo Vratiſlavienſe triumphali apparatu excepta, & deinceps Varſaviam devecta eſt. Ibi menſe Martio 1646. ceremoniæ matrimoniales curante Ioanne de Torres Archiepiſcopo Andrinopolitano & Summi Pontificis Legato, repetitæ ſunt. Sed jam ad annum quadrageſimum quartum unde nos Regia Poloniæ ſponſa deduxit revertamur. Initio ejus anni ſub finem menſis Ianuarii Staniſlaus Conjecpolſius ſupremus Dux Polonicæ militiæ inſignem victoriam adverſus Tartaros Tauricanos reportavit. Hi enim, rati quod media hyeme

1644. hyeme quæ iis in locis eſt aſperrima fines Poloniæ indiligentius cuſtodirentur, quadraginta equitum millibus collectis apud Oczacoviam ubi Boriſthenes in Pontum effunditur convenerunt; ut inde in ditiones Polonicas prædatum excurrerent. Qua re cognita per Exploratores Conjecpolſius magna feſtinatione cohortes omnes, etſi multæ eorum in remotioribus locis hibernarent, Vinniciam convenire juſſit. Is locus eſt apud Hypanim fluvium qui mediam Podoliam interfluit, haud multum ſupra Braclaviam. Ibi cum certiora de adventu Tartarorum cognoviſſet, inſtructa acie ac peditatu intra carros ac vehicula, recepto, compoſito agmine verſus Achmetoviam progreditur. Hunc muniendi modum Poloni *Tabor* vocant, alius non ita nuper carraginem latine expreſſit. Atque eo non in acie ſolum, ſed etiam in progreſſu hoſte jam vicino uti conſueverunt. Poloni enim aliæque iis vicinæ nationes cum in campis deſertis plerumque bella gerant, magnum numerum curruum Impedimentorumque pro annona & victu aliiſque rebus neceſſariis circumferunt. Hos currus aciei in modum inſtruunt Duces, atque ordinem in incedendo obſervare jubent, interque eos calones, lixas, omnemque inutilem turbam cum pedeſtribus copiis pro arbitrio diſponunt, frontem vero ac latera machinis bellicis probe communiunt. Quod ita apte ac dextre faciunt ut non modo per patentes campos, ſed per ipſa etiam oppida nihil perturbato ordine inter hanc currulem aciem, velut continens ac perpetuum vallum ſecure ac tuto incedant. Ad hunc igitur modum inſtituto itinere Conjecpolſius cum ex quotidianis exploratoribus cognoviſſet hoſtes quoque Achmetoviam petere, continuo expeditos nuncios dimittit, qui Ieremiam Ducem Viſnio-

Viſniovecenſem inter Corſunum & Boguslaviam ſubſiſtentem , cum copiis accerſerent. Ii erant ſtipendiarii Germani qui anno ſuperiore trans Boriſthenem ſub imperio Viſniovecii adverſus incurſiones Tartarorum excubaverant. Poſtquam ad Achmetoviam perventum eſt , hoſtes quoque apparuere. Conjecpolſio conſilium erat hoſti alias in fugam proclivi addere fiduciam ultro invadendi , ad eamque rem exercitus ſui famam ipſe imminuebat , contractis copiis quam arctiſſimè poterat. Suoſque ipſe duces pleroſque ac milites adventum Viſniovecii celaverat. Iuvitque fortuna conſilium ducis. Nam ſpiſſa ejus diei nebula ita Cœlum caligine obtexerat , ut utriuſque exercitus conſpectus utriſque adimeretur. Sed nebula illa Polonos pene in miſerabile diſcrimen projecit. Cùm enim Viſniovecius per illam caliginem cum ſubſidiariis adveniens in carriginem Polonicam incidiſſet , ratus hoſtilem aciem eſſe , haud multum abſuit, quin in ſuos commilitones impetum feciſſet. Qui error hoſtibus tam propinquis haud dubie Polonos in exitium dediſſet. Sed Deus avertit diſcrimen : nam nebula paulatim extenuata aperuit errorem. Tum metu in lætitiam converſo ſtatim conjunctis viribus hoſti obviam itum eſt. At Tartari qui ſe magis ad prædas agendas quam pugnandum paraverant vix inito prælio terga verterunt. Maxima pars in fuga cæſi , non ab exercitu modo inſequente , ſed à Podolienſibus etiam ac Moldavis , ac demum apud Oczacoviam à Coſaccis Zaporavienſibus quorum finibus proximi erant. Atque id extremum operum Martialium Conjecpolſi fuit , qui biennio poſt inter Regiarum nuptiarum ſolemnia , magna apud ſuos militari gloria , & rerum geſtarum fama inclytus vita exceſſit.

1644.

1644. *Res Gallorum ac Bavarorum.* Per idem tempus Bavarici ca ſis ut ſupra diximus apud Dutlingam Vinarienſibus, Vberlingam poſt aliquot ſeptimanarum obſidionem deditione capiunt. Inde Friburgum in Brisgoia eodem duce Franciſco Mercio interceptum eſt. Cæterum hic dum probe communitis caſtris confident, magna Gallorum vi ac virtute oppugnantur. Nunquam alias majore pertinacia certatum. Dux Anguienſis, & Comes Turenius viginti duorum millium exercitum ad vindicandam cladem Dutlingenſem è Galliis adduxerunt. Itaque Anguienſis depellendi inde hoſtis percupidus, & ſi loco iniquo, tamen numero ſuperior, ac virtuti ſuorum fidens caſtra Bavarorum invadi jubet. Semel, atque iterum & tertio cum totius exercitus viribus tentata eſt oppugnatio, ſed tanta ſemper Gallorum ſtrage, ut niſi multitudine ac numero militum abundaſſent, haud dubiè totius ſummæ diſcrimen hac præpropera ferocia ſibi ipſis acceſſiviſſent. Sex fere millia Gallorum his inſultibus ceciderunt, cum Bavarici non ultra mille & ducentos ex ſuis deſideraverint. Bavaricos tamen inopia commeatuum & pabulationis locum relinquere coëgit. Galli luſtrato confirmatoque exercitu Germersheimium, VVormatiam, Spiram, Moguntiam atque ipſum Philippiburgum aliaque minora ad Rhenum loca intercipiunt. Maxima omnium jactura Philippiburgi fuit, arcis ad Rhenum munitiſſimæ, ſed tum ad obſidionem tolerandam apparatu male inſtructæ. Pari fortuna ſed majori detrimento Galli Duce Aurelianenſi Gravelingam validam Flandriæ urbem poſt bimeſtrem obſidionem; Et Hiſpani in Catalonia Iſerdam magnis viribus diu multumque oppugnatam recuperant.

Res Anglicana. In Anglia idem annus Carolo Regi gravi clade infauſtus extitit. Eboracum prævalidam urbem

NAPOLI

IBRAHIM
MAGNVS TVRCARVM ET ORIENTIS
Imperator.

urbem Parlamentarii ac Scoti obſederant, ei ut ſubveniret Rex, Rupertum Principem Palatinum cum triginta millibus auxilio ſubmittit. Neque Parlamentarii detrectarunt certamen. Igitur quatuor ab urbe paſſuum millibus, Regiis obviam progreſſi in certamen deſcendunt. Duabus ante noctem horis cœpta pugna, in diem poſterum duravit, magna imprimis partium pertinacia, donec tandem profligati Regii locum hoſtibus ceſſere. Peditum plerique cæſi aut capti. Tormenta, machinæ atq; omne bellicum inſtrumentum in poteſtatem vincentium pervenit. Neque Eboracum vim obſidionis ultra ſuſtinuit. Rex cum Principe Ruperto filiiſque & magna parte Equitum ſalvus Oxoniam evaſit. Sed neque ibi ſecurum ſatis perfugium habuit, uti deinceps commemorabitur. Interea Parlamentum Londinenſe de capite VVilhelmi Laudi Archiepiſcopi Cantuarienſis inquirebat. Ejus accuſationis capita præcipua fuerunt. Quod Regi præſentis belli author fuiſſe crederetur, vimque & authoritatem legum publicarum oppreſſa Parlamenti poteſtate convelleret. Tum quod in rem Catholicam æquior cum miniſtris aulæ Romanæ conſilia conferret; & ſub ſpecie rituum & ceremoniarum, Romanæ Eccleſiæ doctrinam jam pridem in Anglia damnatam inducere allaboraret. His aliiſque de cauſis maxime quoniam Parlamenti contra Regem conſilia non probabat, ſententia Iudicum ad mortem condemnatus, & palam in foro Londinenſi ſecuri percuſſus eſt. Cum ipſo omne deinceps nomen Epiſcoporum in Anglia periit.

1644. (margin, beside first line) — 1645. (margin, beside "Regem conſilia non probabat")

In Germania ſub id tempus (1645.) Philippus Chriſtophorus Elector Treverenſis ex decenni apud Cæſarem captivitate, urgentibus Gallicis & Suedicis Legatis qui jam ad tractandam pa- 1645. *Elect. Trever. reſtituitur.*

1645. cem Monaſterium atque Oſnabrugam convenerant, liber dimittitur Treveris cedentibus Hiſpanis Electori reſtituta eſt. Secutum exin inter Electorem & Metropolitani Collegii Canonicos grave diſſidium. In quod adeo exarſit Elector, ut Canonicos pene omnes urbe pulſos dignitatibus & præbendis feſtinata ſententia privare niteretur. Sed illi implorato Pontifice ac Cæſare innocentiam ſuam egregiè tutati ſunt; Ac deinceps paulo ante quam hæc ſcriberemus in gratiam cum Principe rediere.

Suecorum in Imperio progreſſus. At vero Dorſtenſohnius ſub finem anni ſuperioris ex Dania, relicto ibi Vrangelio in Imperium revertens, ut ſupra diximus, poſtquam Cæſareanum exercitum duce Matthia Gallaſſio Magdeburgum primo; ac dein in Bohemiam compuliſſet, obtrito fere aut diſſipato omni peditatu; eo intendit, ut rurſum in Sileſiam, Moraviamque atque adeo ipſam ſi liceret Auſtriam perrumperet, liberaretque imprimis Olomucium Metropolim Moraviæ, quam Comes VVallenſteInius gravi obſidione jam diu premebat. Igitur Cæſar cum fratre Leopoldo, ac tota aula Pragam profectus, ut eo vicinior exercitibus eſſet, omnes copias in Bohemiam convenire jubet. Iiſque Comitem Melchiorem Hatzfeldium cum imperio imponit. Acceſsêre ab Electore Bavariæ Legiones aliquot ſub ductu Reuſchenbergii & Verdani. Ita ergo recenſito ac confirmato exercitu duci in hoſtem, ac prælio cum iis experiri Cæſar mandat. Iam Sueci Bohemiam per Circulum Satzenſem intraverant, atque haud procul Ianckovio, qui vicus diſtat Tabore tribus fere paſſuum millibus, conſiſtebant. Hatzfeldius relictis impedimentis partim Tabore, partim Budovitii cum omnibus copiis juſſu Cæſaris obviam hoſti progreditur. Neque Dorſtenſohnius abnuit certamen & ſi æger

APOLI ... BIBLIOT... EMANUELE III

P. 1

OTTO CHRISTOPHORVS
BARO DE SPARR, HÆREDITARIVS
in Brend. Tyſſenſch et Lichterf. Colon. Genera.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

IOANNES BARO DE REVSCHENBERGH
S.C.M. CONSILIARIVS BELLICVS
atque Electoris Bavariæ Campi Mareſcallus.

ger ex Podagra, ita ut lecticâ circumferri per aciem debuerit. Menſe igitur Februario acerrimo prælio concurſum eſt. Gotzius qui primam aciē Cæſareanorum ducebat, in ipſa aggreſſione fortiſſime dimicans cecidit. Neque tamen commilitonum animos conterruit, quo minus ſtrenuè pugnaretur. Cæterum inclinante poſt meridiem ſole, cum paulo poſt ortum ejus præliū cœpiſſet, ac toto die magnis animis viribuſq; gereretur, tandem Cæſareanos fortuna deſtituit. Fuſi fugatiq; magna ſtrage, victoriā Suedicis ceſſere. Hatzfeldius unâ cum primoribus tribunorum & maxima parte peditatus, in poteſtatem victorum pervenit. Capta è gregariis fere quatuor millia, cum tormentis viginti ſex, & apparatu militari univerſo. Verdanus & Reuſchenbergius, re deſperata, cum majore equitum parte fuga ſe eripuêre. Et Cæſar auditâ clade, ſtatim Praga, itinere Ratisponenſi Viennam conceſſit; ut inde repararet exercitum, irruentemque ulterius hoſtem tranſitu Danubii prohiberet. Dorſtenſohnius tam inſigni victoriâ potitus, neque ſegniter uſus, tranſcurſâ raptim Moraviâ Iglaviam primo, dein Cremſium & Steinam aliaque Moraviæ loca nemine jam reſiſtente facile in poteſtatem redigit. Olomucium quod Comes VVallenſteinius jam diu obſederat, famâ adventus ſui liberat. Inde Brinnam munitiſſimum totius Moraviæ propugnaculum, quodque unicum iis in partibus reſtabat cum toto exercitu aggreditur. Longa illic difficiliſque obſidio, atque ad extremum irrita fuit. Ac ſatis conſtat plus ibi militum, quam ſi juſta acie depugnatum foret, Dorſtenſohnio periiſſe. Interea Cæſari ſpacium datum reparandi vires, colligendique & conſcribendi novum exercitum quem hoſti opponeret. 1645.

Hanc Cæſareanorum à Suecis acceptam cla-

1645. *Bavarici cædunt Gallos.*

dem Bavarici in Gallos Vinarienſes egregie vindicaverant, ſi tam continuare victorias quam vincere ipſis facile fuiſſet. Cùm enim Vinarienſes ductore Turenio Halam in Suevorum deditione cepiſſent, atque inde menſe Aprili in Franconiam progreſſi Mergentheimium, Rotlingam, aliaque ad Tubarum loca diſperſis hinc inde legionibus uno tempore ſimul circumſiderent, Mercius Babaricarum copiarum dux diviſos aggredi conſtituit. Apud Feuchtwangam ille conſiſtebat, quo cum omnes copias convenire juſſiſſet, tertia Maji motis caſtris ſummo ſilentio in hoſtem duxit; eumque apud Mergentheimium deprehenſum improviſus adoritur. Galli quamquam inopinato adventu conſternati, tamen primum impetum Bavaricorum egregiæ excipiunt, atque aliquantum magna virtute ſuſtentant; adeo ut victoria ad eorum partes inclinare videretur, pulſo jam ac paulatim recedente dextro cornu Bavaricorum. At iis Ioannes Verdanus, & tribunus Kolbius cum turmis aliquot equitum ſubſidio venientes aciem reſtituere. Tunc verſa eſt fortuna. Vinarienſes aggredientium viribus haud amplius pares ſe in fugam conjiciunt. Capti primarii ordinum Præfecti Smidbergius & Roſa qui nuper in clade Dutlingenſi idem captivitatis periculum capta in tempore fuga anteverterat, præterea Vice Comes Motta, cum gregariis fere mille & quinquaginta, omnibuſque Impedimentis, & apparatu bellico univerſo. Murenius cum reliquiis profligati exercitus in Haſſiam elapſus, additis ad ſe Coningsmarckio & Dubadelio Haſſiciſque copiis brevi ad majorem Bavaris numerum exercitum refecit. Sed Coningsmarckio non multo poſt in Saxoniam revocato Dux Anguienſis cum novo è Gallia ſupplemento ſucceſſit. Is oc-

cupata

cupata ſubito VVimpfena, ac toto fere tractu Montano in poteſtatem redacto, ei cœpit intendere, ut acceptam paulo ante cladem commiſſo prælio Bavaricis referret. Illis quoque interea è circulo VVeſtphalico quatuor millia & & quingenta Comes Gelehnius auxilio adduxerat. Itaque apud pagum Allersheimium menſe Iulio facta pugnandi poteſtate, atrox & cruentum prælium committitur, cum uterque exercitus, alter alterius dextrum cornu in fugam ageret. Sed cum Mercius Bavaricorum Dux prima aggreſſione cecidiſſet, eorum quoque acies paulatim inclinari cœpit. Qua re animadverſa Anguienſis cohortatus ſuos nova totius exercitus aggreſſione, tandem in fugam impulit. Ibi Comes Gelehnius cum fortiſſime dimicans diutiſſime in acie perſtitiſſet, cum præcipuis tribunorum capitur. Neque incruenta Gallis victoria fuit. Dux Anguienſis duobus vulneribus in Brachio ac femore ſaucius, tres inſuper equos quibus inſederat, amiſit. Reliquorum fere cæſorum numerum æquavit fortuna in utroque exercitu. Sed Mercii mors ob claritudinem facinorum & militarem gloriam a Bavaricis maxime deplorata eſt. Anguienſis interea occupata Nordlinga, dein Dinckelſpula, cum Heilbronnam quoque dies aliquot fruſtra tentaſſet, exercitum reficiendis viribus in hiberna reduxit. Ejus diſceſſu Bavarici VVimpfenam atque alia nonnulla loca recuperant.

1645. Bergſtraſʒ.

Iterum cæduntur à Gallis.

Eodem anno in Catalonia Comes Arcourtius à Rege Galliæ Prorex Cataloniæ conſtitutus, occupata Roſa inſigni portu apud mare Gallicum, mox converſo curſu Sicorim fluvium, cum omnibus copiis in conſpectu Hiſpanorum transgreditur. Inde commiſſo cruento prælio, magna clade Hiſpanos profligat. Captus Marchio Mortata Dux veteranus, & du-

Res Gallorum contra Hiſp.

1647. centi ordinum Ductores, plerique omnes ex primaria Hiſpanorum nobilitate. Andreas Cantelmo cum magna Equitum parte Balaguerium quod eidem Sicori aſſidet profugiens, ab Arcourtio obſidetur. Captoque dein oppido tria Hiſpanorum millia Fonterabiam deducta. In Lotharingia, Motta, præcipua ejus ditionis arx poſt quinque menſium obſidionem Gallis ceſſit. In Flandria Dux Aurelianenſis cum viginti ſex millium exercitu Mardicum cepit, fruſtra ſe ad mœnia Durquerchæ objiciente Piccolomineo. Cæterum Mardicum tanto apparatu à Gallis captum Hiſpani haud multo poſt per inſidias recepere, amiſſo, interim à tergo Hulſto oppido ab Hollandis intercepto.

Varia. Per idem tempus Michaël Fedorovicius magnus Moſcorum Dux, quem illi *Czar* vocant, repentino morbo, incertum an veneno extinctus eſt. Succeſſit eidem filius ipſius Alexius Michalovitius, qui mox Comitem Voldamarum, quem pater ejus biennio prope attinuerat, cum honore ac donis libertati priſtinæ reſtitutum dimittit. Atque ita ſpes omnis Matrimonii ejus evanuit, ea de cauſa maxime quod Comes Voldamarus ritus Moſcorum græcos amplecti, & liberos ex hoc matrimonio natos ad Religionis illius inſtitutum educari nollet. Eodem anno inter Danos Suecoſque & Hollandos pax in has conditiones conſtituta eſt, Primum ut Rex Daniæ Suedicis Navigiis tam mercatoriis quam militaribus liberum tranſitum concederet per fretum Danicum, & Balticum mare, ſine ullo portorio atque incommodo tranſeuntium, eoque privilegio omnes Suedicæ provinciæ gauderent, Finlandia, Eſtia, Carelia, Ingria, Livonia, Pomerania dein & Viſmaria. Atque eâ libertas è mari Balthico in Albim uſque fluvium extenderetur. Privilegia & li-

& libertas negotiandi Danorum in Suecia, & Succorum in Dania, uti ante bellum fuiſſent, ſarta tecta conſervarentur Deinde ut omnia per bellū ablata reſtituerentur, & Archiepiſcopatus Bremenſis in manibus ac poteſtate Suecorum permaneret. Cum Hollandis pactum ut mutua negotiatio inter Provincias fœderatas Belgii & Regnum Daniæ continuetur, ut nulla portoria aut vectigalia intra ſpacium quadraginta annorum augeantur. Ne ullæ naves viſitentur, ſed exhibitis legitimis commeatuum literis ejus emporii aut portus ex quo profectæ ſunt; ac depenſo conſueto portorio liberæ deinceps dimittantur, in quemcunque etiam portum pervenerint. Neque ullæ merces qualeſcunque ex etiam ſint fretum Danicum tranſire prohibeantur. Quoniam vero exportatio trabium quernarum è Regno Norvegiæ interdicta eſt ſi quis contra feciſſe deprehenſus fuerit, non ultra duplum pretii, quo eas trabes coëmerat, multabitur. Rex nullas naves Belgicas attinebit, nedum iis pro ſuo commodo utetur, etiam Domino navis conſentiente, multo minus nolente Domino quocunque etiam titulo educet è navibus vectores, operas, tormenta, aut quemcunq; apparatum militarē, vel alias qualeſcunq; merces, ſed omnes & ſingulos libere tranſire ac redire permittet. His ergo conditionibus mutuo conſenſu probatis confirmatiſque negotiatio earum partium renovata eſt. Interim Elector Saxoniæ cum Dorſtenſohnio ſemeſtres primum, ac dein longiores inducias armorum compoſuit, eo pacto ne quid contra fidem Cæſari atque Imperio datam admittere cogeretur, utque in militiam Cæſaream tres equeſtres Legiones è proprio ſuo exercitu tranſcriberet; Sueci contra in ditiones Electoris nihil deinceps hoſtile moliuntur, atque ex omnibus 1645.

1645. omnibus locis occupatis, præterquam Lipſia decederent.

Bellum Venetum cum Turcis Tiaſec. pag. 604. Grave exin bellum Venetæ Reipublicæ & Ordini Melitenſi cum Turcarum Imperatore exortum eſt. Cum enim ante annos paucos Turcis in bellum Perſicum averſis Marinus Capello Claſſis Venetæ præfectus repurgando mari adriatico Ionioq; Piratas aliquot Turcicos in portum Apolloniæ, qui litoribus Macedoniæ objacet, eſtque in ditione Turcarum, perſecutus fuiſſet, in eoque naves illas piraticas & nonnullas etiam mercatorias atque onerarias deprimeret aut exureret, capta magna præda hominum rerumque; Turcarum Imperator Amurathes hanc ad ſe injuriam pertinere arbitratus, vindicare illam omnibus viribus conſtituit. Idque illi eo facilius erat quod expugnato Babylone, & compulſo ad pacem Perſarum Rege glorioſe Conſtantinopolim revertebatur. Qua re intellecta Veneti primam Turcarum iram pecunia & muneribus placarunt. Sed gliſcentibus ſubinde odiis ſuſpicionibuſque hoc demum anno bellum exortum eſt. Atque ut magis improviſus accederet. Melitam Inſulam peti ſimulabat Turca; quoniam paulo ante Melitenſes navigium Turcicum, quo una ex uxoribus Imperatoris Turcarum cum filio parvulo vehebatur, interceperant; captis omnibus vectoribus, atque in ſervitutem datis. Igitur magnam claſſem apud littora Græciæ inſtrui ac convenire jubet, cuſtodito inſuper Oratore Veneto, qui Conſtantinopoli degebat, ne nova conſilia emanarent. Melitenſes quoque publico edicto omnes ſui Ordinis equites per univerſam Europam convocant, ad commune periculum propulſandum. His rebus ita conſtitutis, ambigentibus cunctis quorſum tandem tempeſtas Turcica erumperet, repente illi Cre-

tam

tam Inſulam quæ Venetorum ditionis eſt, aggrediuntur. Expugnatoq; propugnaculo S. Theodori, quod eſt ad borealem Inſulæ plagam, Caneam portu & munitionibus celebre oppidum terra marique circumſident, ac poſt bimeſtrem obſidionem ſub finem Auguſti menſis intercipiunt. Idq; ab iis tanta celeritate ac cura factum eſt, ut auxilia Venetis ſubmiſſa à Summo Pontifice, Prorege Neapolitano, Duce Hetruriæ aliiſque Italiæ Principibus, non modo poſt rem venerint, ſed etiam tentata nequicquam recuperatione Caneæ eo anno irrito inde eventu receſſerint. Ita Veneti maritimo ſimul ac terreſtri bello impliciti (nam etiam Turcæ Dalmatiam populabundi incurſabant) ſeſe ad novum ac potentiſſimum hoſtem propulſandum omni ope communiunt. Haud multo poſt Romæ Mutio Vitelleſco Societatis I E S V præpoſito Generali, jam pridem defuncto, Vincentius Caraffa ſublectus eſt, ex illuſtri familia Caraffarum, qui triennio poſt brevem præfecturam longo ſui deſiderio glorioſe clauſit diem.

1645. Candia.

Anno hujus ſæculi quadrageſimo ſexto Maria Imperatrix menſe majo cum Cæſare ex venatione reverſa repentino catharro extinguitur. Ejus mors quia inopinata magno luctu aulam afflixit. Erat partui vicina; atque ideo proles ex utero jam defunctæ matris exempta, adhuc vivens ſalutari lavacro expiata eſt. Nomen ei impoſitum Maria, cumque ſtatim vivere deſiiſſet, una cum Matre ſolitis ceremoniis in tumulum illata eſt. Soror fuit Philippi IV. Regis Hiſpaniarum quem eodem anno gravior clades perculit, unici filii repentina amiſſio. Is erat Philippus V. ſexdecim fere annorum, & in ſpem tot regnorum genitus, atque haud multo natæ Cæſaris filiæ in matrimonium deſtinatus.

1646. Mors Imperatricis.

1646. Sed immatura mors ſpem ac deſtinata avertit. Menſe Octobri Saguent puerilibus papulis cœpit laborare. Qui morbus ita vehemens extitit ut ſpacio quatridui magno luctu totius Hiſpaniæ Regius Princeps è vita tolleretur.

Coronatio Ferdinandi IV. in Reg. Boh. Inter hæc quæ rerum mundanarum viciſſitudo eſt, ut luctui gaudia intercederent Ferdinandus Franciſcus primogenitus Cæſaris Rex Bohemiæ inauguratur. Coronatio Pragæ menſe Auguſto, præſente Cæſare ipſo, in magna Procerum Bohemiæ corona his fere ceremoniis peracta eſt. Pridie Coronationis qui fuit dies quartus Auguſti Ordines Regni Bohemiæ in camera Provinciali, quæ in arce eſt, novo regi juramentum fidelitatis præſtiterunt. Inde poſtero die Cæſar & Rex inaugurandus magno comitatu omnium Ordinum ad templum urbis primarium progreſſi, ſacro Miſſæ officio interſunt. Id pro more celebrabat Cardinalis Harrachius, Archiepiſcopus Pragenſis, adſiſtentibus illi ſexdecim Epiſcopis ac Prælatis, magnoque numero inferioris ordinis clericorum. Sub ipſo ſacro Rex ad pedem ſummæ aræ in genua provolutus ab Archiepiſcopo conſueto ritu inungitur ac coronatur. Inde ſupremus Regni Burggravius ad populum circumſtantem converſus Regem inunctum & coronatum magna voce denunciat. Sacro peracto Rex in ſolio ad id præparato collocatus aliquot educto enſe leviter tactos nobiles creat. Tum Regio convivio excepti Legati, ac nobilitas omnis in multam uſque noctem, quæ artificioſo ignium ſpectaculo, lætoque fragore reboantium tormentorum, ſummo gaudio traducta eſt. *Fontes ſalutares.* Sub idem tempus inter Halberſtadium & Aſcherlebiam in pago Hornhauſen, multi

multi diverſis in locis fontes eruperunt, tanta vi ſalubrium aquarum (nam ſanabantur quotidie uſu earum permulti) ut locus ille, gliſcente, ut fit, in majus famâ, multorum mox millium omnis ætatis, generiſque & conditionis hominum adventu celebrari cœperit. Sed ut multi temperato earum uſu remedium, ita nonnulli quoque cum immoderata copia eas adhibuiſſent exitium ſibi ipſis accerſiverunt: adeo non in medicamento ipſo, ſed in modo ejus atque uſu vis ſanitatis conſiſtit. 1656.

Porro in Anglia Regem Carolum fortuna plane deſtituit, capta ad extremum Oxonia quæ ſola adhuc Regio præſidio tenebatur. Inerant fere quatuor millia militum ſub Præfecto Thoma Glemhovio, dein nobiles & majorum gentium optimates fere quingenti, cum ipſo Rege & duobus Principibus Palatinis Ruperto & Mauritio. At Rex nequaquam ſe obſideri paſſus paulo ante adventum Parlamentariorum, quos Thomas Farfaxius cum ſupremo Imperio gubernabat, cum paucis comitibus in caſtra Scotorum ignoratus profugit. Ita Oxonia Farfaxio deditur. Præſidio, uti libere excederent, permiſſum. Principes Palatini intra ſpacium ſex menſium ex Anglia juſſi excedere: utque intra id tempus Londinum non adirent. Jacobus ſecundo genitus Regis filius & Dux Eboracenſis, Londinum inde quaſi per triumphum abductus eſt, quem Farfaxius veluti re magnifice & præclare geſta toto triduo ſolemni apparatu egit. *Res Anglicanæ.*

Cæterùm in Germania Dorſtenſohnius poſt fuſos in Bohemia Cæſarianos, & occupatam totam prope Moraviam, uti ſupra memoravimus, præter unicam Brinnam quæ vim oppugnantis ſtrenue repulit, exercitû in Bohemiam *Res Suedica in Imperio.*

1646. reduxit; atque inde excuſata valetudine ſe ſuprema militiæ præfectura abdicat, quam quadriennio fere multis inſignibuſque victoriis nobilitaverat. Dorſtenſohnio à Regina & Regni Sueciæ adminiſtratoribus ſucceſſor datus eſt Guſtavus Carolus Vrangelius. Qui educto è Bohemia omni exercitu, captiſque in Thuringia hibernis initio veris cum omnibus copiis Viſurgim verſus iter contendit. Ibi Hœxteram primo impetu cepit, tranſmiſſoque Viſurgi Paderbornam, Lemgoviam, Statbergam muniſſimum alias locum, ſed tum non ſatis pro ea neceſſitate proviſum intercipit. Interim Archidux Leopoldus cum Melchiore Comite Hatzfeldio, Gelehnio, Reuſchenbergio, Verdano & omni Cæſareo-Bavaricoque exercitu in Haſſiam & Veteraviam progreſſus, recepto ad ſe Melandro (quem VVeſtphalicarum copiarum ductorem paulo ante Cæſar atque Elector Colonienſis conſtituerant) caſtra apud Ilmenſtadium haud procul Nidda fluvio poſuit. Quorum adventu intellecto Suedici reducto ex VVeſtphalia exercitu in Haſſia prope Kirchainium communitis caſtris conſedere. Dein inopia commeatuum ac pabulationis, quæ duo utriſque uno in loco haud diu ſuppetebant, inter continuas velitationes caſtra Cæſareorum feliciter tranſgreſſi, ſimulata in agrum Moguntinum irruptione ſubito in Franconiam divertunt. Atque ea raptim tranſcurſa, Nordlingam, dein Donaverdam atque alia ad Danubum loca invadunt; Tranſitoque Danubio Rainam octo dierum ſpacio expugnant. Inde ad Auguſtam Vindelicorum cum totius exercitus viribus converſi obſidionem ejus quæ tum non erat ſufficienti præſidio inſtructa, moliuntur. Verum Cæſareani flexo paulum itinere hoſtem proſecuti, apud Ratiſponam Danubium

tranſ-

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE III · NAPOLI

MELCHIOR OTTO
EPISCOPVS BAMBERGENSIS,
Sacri Romani Imperij Princeps.

tranſeunt. Mox Auguſtæ præſidium immiſſum, & ne Suedici in Bavariam tranſgrederentur collatis contra caſtris abunde proviſum. Ita Auguſta diſcrimini exempta eſt. Sueci inde in Sueviam Helvetioſque receſſere. Interim Comes Bucheimius confirmata cum Ragotſio pace, ex Hungaria reverſus, Cremſium atque alia ad Danubium loca, quæ Dorſtenſohnius ante annum ceperat, pari felicitate recuperavit. 1646.

Melander deinde VVeſtphaliarum copiarum Dux, cum ſuis ex Veteravia à Cæſareano exercitu in agrum Colonienſem digreſſus Zonſam oppidum obſidione liberat. Id medio ferè intervallo inter Coloniam & Noveſium ſitum Rabenhauptius Noveſienſis Præſidii Præfectus cum idonea Haſſorum manu, quos è vicinis præſidiis eduxerat, circumſidebat. Non magis ſpe potiundi oppidi, quam ut conjunctas in Veteravia Cæſaris vires hoc molimento diſtraheret. Zonſa à Goltſteinio Præfecto fortiter atque egregie defenſa, adventu Melandri liberatur. Qui inde in ſuperiorem Diœceſin profectus Euskirchium ejecto Haſſico præſidio ſuis copiis confirmat. Pari virtute, ſed majore felicitate Balduinus Remontius VVidenbrugæ Gubernator, recepta à Melandro, & è vicinis oppidis valida manu Paderbornam ſummo mane ſubito aggreſſus, parvo ſuorum damno etſi bis terve ab inſultu rejectus occupat, præſidiariis omnibus aut cæſis aut captis. *Geſta Melandri.*

Inter hæc Galli magnis viribus bellum adverſus Hiſpaniam continuarunt. Princeps Thomas Dux Sabaudiæ mare Thyrrenum, Comes Harcourtius Cataloniam, Dux Aurelianenſis, Anguienſis, & Gaſſionius Flandriam diverſis exercitibus premebant. Sabaudus captis, apud mare Thyrrenum, Telamone, & S. Stephani *Res Gallica contra Hiſpanos.* *In Italia.*

1646, phani portubus qui ad Regem Hiſpaniarum ſpectant, cum inſigni claſſe & viginti millium exercituOrbitellium in eodem littore obſidere inſtituit. Id Carolus Gatta Hiſpanus validum iis locis propugnaculum ſtrenuè defendebat. Et quanquam media æſtate, ac ſummo æſtu, tamen continuos hoſtium inſultus indefeſſo labore ſuſtinuit. Donec claſſis Neapolitana in ſubſidium venit. Hæc enim aliquoties cum Gallis congreſſa, ſuccedentibus inſuper terreſtri itinere aliis atq; aliis auxiliis, cum ſemper fere victoriam reportaret, eo adegit Gallos quorum exercitum crebræ irruptiones, & intentiſſimus, iis locis æſtus plurimum imminuerat, ut omiſſa obſidione ſatius putarent reliquas copias reficiendi ſui cauſa reducere, atque in Pedemontium collocare. Ita Orbitellium diſcrimini exemptum eſt. Sed hoc Gallorum incommodum haud multo poſt cum reparata claſſe revertens aliqua ex parte reſtituit Mareſchallus Meleratius occupato portu Longone, qui eſt in Ilua Inſula Thyrreno littori objectus, è Regione oppidi Plombini. Quod oppidum & mox eodem impetu in poteſtatem Gallorum conceſſit. In Catalonia Prorex Harcourtius Ilerdam obſidebat munitam imprimis ad Sicorim urbem, ac præpotentem, ſed pari eventu cum Orbitellio. Nam poſt quinque fere menſium obſidionem ſummis viribus, & magno Gallorum ſumptu, detrimentoque côntinuatam Marchio Leganes cum viginti quinque millium exercitu caſtra Gallorum adortus, urbem periculo exemit. Galli relictis impedimentis, & machinis bellicis ſupra ſexaginta cum reliquiis ſuis Balagueritim receſſere. Multo ſanguine ea victoria conſtitit Hiſpanis, quippe hoſtem munimentis clauſum aperto è campo adorientibus. At liberatio opportunæ urbis omni incommodo potior extitit.

In Catalonia.

Por-

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE III. NAPOLI

P. pag:401

IOANNES CHRISTOPHORVS
KONIGSMARCVS *Comes in Weſt erwyck etc.*
Steicholm Reg. M. Sueciæ, pro Campi Mareſch.

Porro in Flandria multo diſpar fortuna res Hiſpanicas afflixit. Vni provinciæ quadraginta millia militum Galli immiſerant. Ita Cortracum primo, dein VVinoxberga & Mardicum quod Hiſpani nuper per nocturnam aggreſſionem receperant, capta. Quibus in poteſtatem redactis Dunquercha, quæ caput expeditionis fuerat, circumſideri cepta. Is munitiſſimus Flandriæ portus eſt, & ſolus fere ex quo iis in locis rem maritimam Hiſpani gerunt. Inerat quatuor fere millium præſidium ſub Marchione Ledeo, Sed Dux Anguienſis cum numero militum quorum ſanguini nequaquam parcebat, abundaret; Et Hollandi, ne quid externi auxilii adveniret, portum omnem claſſe ſua obſediſſent, honeſtis tandem conditionibus urbem cepit. Hollandis felicior lati auxilii, quam propriæ expeditionis ſucceſſus fuit. Nam Venlona ab ipſis per idem tempus gravi obſidione tentata; tædio rerum male procedentium aut certe propinqua jam pace quæ interim Monaſterii cudebatur, irrito effectu omiſſa eſt. Haud multo poſt Elector Brandeburgicus Fridericus VVilhelmus Ludovicam Principis Orangii filiam in matrimonium accepit. Nuptiarum ſolemnia apud Hagam Comitis menſe Decembri ſolemni apparatu celebrata ſunt. *1646. In Flandria.*

Inter hæc Veneti adverſus Turcas bellum terra marique egregiè gerebant; ſed mari aliquanto felicius quam terra. Nam Turcæ cum magnis opibus prævaleant, utque Venetorum vires diſtraherent, è Boſnia in vicinam Dalmatiam quæ ſub imperio Venetorum eſt infeſtas excurſiones faciebant, magnumque ſæpe hominum numerum in ſervitutem, multaque pecora, atque alia uti occaſio dabat, in prædam ac ſpolia abducebant. Demum ipſe Turcicus *Geſta Venetorum contra Turcas.*

Boſniæ

1646. Boſniæ præfectus cum ſelectis duodecim millibus in Dalmatiam irrumpens, Novigradum celebre munimentum, ac quinque fere milliaribus à Zara remotum, ſeu panico terrore, ſeu proditione intercepit. Sed re apud Zaram examinata Martinus Strichius Novigradenſi præſidio præpoſitus feſtinatæ deditionis pœnas capite luit. Neque Turcæ excurſiones illas impune faciebant. Nam Zarenſes Venetorum præſidiarii, etſi numero ac viribus impares, tamen gnari locorum, adjunctiſque ſibi agreſtibus & colonis, ſæpe numero è latebris atque abditis viarum incautos adorti recuperabant prædas, multoſque prædatorum aut neci dabant, aut ubi ſpes lytri eſſet, in prædam ſecum ac ſervitutem abſtrahebant. At Thomas Moreſini Venetæ claſſis in Ægeo præfectus rem maritimam multo felicius adminiſtravit. Nam initio veris cum fretum Helleſpontiacum obſervaret fuſis centum onerariis Turcicis quæ multo commeatu onuſtæ ex Apollonia & Alexandria Conſtantinopolim petebant, iterum menſe Iunio cum claſſe Turcica congreſſus eandem duobus prœliis profligavit, ac toto Archipelago exegit, cæſo ſupremo claſſis illius præfecto & reliquis in fugam aut ſervitutem datis. Sed Turcæ damno illo brevi recuperato, menſe Octobri, cum majori claſſe ad Cretam inſulam reverſi, Caneam quæ interim à Venetis obſidebatur, liberant, neceſſarioque commeatu communiunt. Inde Rethimnum oppidū ſeptem à Canea milliaribus diſſitum, fuſo exercitu Venetorum vi atque armis ad deditionem cogunt. Capta ibidem tormenta bellica ſupra centum, cum magna copia commeatuum atque inſtrumenti militarit.

Retimo,

1647. *Seditio* Sequitur nunc annus hujus ſæculi quadrageſimus ſeptimus, quem à Neapolitana rebellione,

ne, quæ modicis initiis multo omnium atrociſſima erupit, ordiemur. Vrbs Neapolis poſtquam cum univerſo regno in Auſtriacam Regum Hiſpaniæ poteſtatem conceſſit, initio inſtar equi indomiti clementer admodum habita eſt, & per quam liberaliter inſignibus privilegiis donata, præcipue à Ferdinando Rege, & Carolo V. Cæſare, ſub quibus modica tributa, adeoque plebi tolerabilia Regibus ſuis ſub donativi nomine pendebant. Hæc deinceps lapſu temporis ut fit intemperanter aucta, accedente importunitate exactorum gravia eſſe cœperunt, maxime illa quæ publicæ annonæ, ac rebus ad victum neceſſariis imponebantur. Quo tributi genere cum univerſus populus, tum vero infima plebs, quæ in diem vivit, cujus eſt Neapoli magnus numerus, imprimis premebatur. Sed res huc uſque intra querimonias conſtiterat. Verum poſtquam anno ſuperiore pro novo Regio donativo novum vectigal imponi cœpit in poma atque olera ſimileſque hortenſes fructus, querelæ multitudinis liberius erupere. Iamque reluctabantur quidam pendere, & ſe exactoribus opponebant. Sed horum contumacia à vigilantibus præfectis paucorum ſupplicio tum quidem caſtigata ac compreſſa eſt. Donec hoc anno nihil ceſſantibus publicis querimoniis repertus eſt homo abjectus atque ex infima plebe, qui ſe liberatorem patriæ profiteretur, & negocium abrogandorum vectigalium in ſe ſuſciperet. Is fuit Thomas Agnellus (Maſaniellum vulgo contracto nomine vocabant) juvenis audax & temerarius, qui vili officio in foro piſcario fungebatur; ſed lingua prumptus, vitæque contemptor, adeoque concitandis ſeditionibus perquam idoneus. Accidit autem per illos dies ut Maſaniello piſces quos ad forum venales deportabat, juſſu Præfecti

1647. ingens Neapolitana.

1647. ſecti rerum forenſium auferentur , propterea quod tributum de iis perſolvere recuſaret. Ea res magis magiſque jam impulſum hominem irritavit. Igitur quotidie circumibat fora, & tabernas vendentium ibique ſingulos hortabatur ne tributum penderent. Idque jam non clam , ſed propalam & per emiſſarios ſuos ac ſodales faciebat. Jactabatque ſæpenumero ſe propediem effecturum ut vectigalia omnia tollerentur. Nemo erat è prudentioribus cui author ille ad tantam rem efficiendam par videretur, quidam etiam ridebant hominis vanitatem magno ejus malo brevi ni deſiſteret caſtigandam. Et ille ne præveniretur , ordiri aliquando deſtinatum opus cogitans die ſeptima Iunii quæ fuit Dominica , prodit in forum cum parva manu puerorum cui ſe identidem alii atque alii è plebe adjungebant. Orta ibidem rixa inter eos qui poma ex vicinis pagis venalia deportabant , & miniſtros vectigalium , adeo ut Præfectus fori Andreas Anaclerius ad comprimendum tumultum accurreret. Ille aliquantum multitudini adverſatus , tandem jactu pomorum aliorumque fructuum è foro propellitur : abitque inde ad Proregem Ducem de Arcos de plebana inſolentia , ſibique illata injuria conqueſturus. Sed nihil eo territa multitudo magis cumulabatur , non in forum modo ſed in compita etiam atque angiportus , eratque una omnium vox , remiſſior primo , dein conſenſu ſingulorum alacrior atque audacior , ut vectigalia abrogarentur. Interim Maſaniellus qui adhuc in foro cum manu ſua verſabatur in proximam ibi menſam conſurgens magna voce ad populum concionatur. Summa orationis ejus erat , ut ſe multitudini Ducem profiteretur , ſponderetque hunc ipſis diem pendendis vectigalibus

bus ſupremum fore, ſi modo ab iis non deſeratur, quod tamen ſi accideret, ſe ex honeſta morte quam pro patria oppetere decreviſſet, ſolatium capturum. Ea oratione finita cum jam præparatos ſibi multitudinis animos haberet, domunculas omnes & tabernas in quibus vectigalia pendi conſueverant ſubjecto igne incendit. Deinde adit Proregem ipſum, atque abrogationem vectigalium, adeoque exemplum privilegiorum Ferdinandi Regis & Caroli V. Cæſaris expoſcit, oſtentata vi niſi poſtulatis ſuis ſatisfieret. Prorex cum fruſtra blando ſermone animos furentium pacare niteretur, tum quidem impetum projectis aliquot aureis nummis devitavit. Sed jam numerus eorum ad quinquaginta millia excreverat. Poſtero autem die alterum tantum in armis apparuit. Tum ſuffragio multitudinis, quoniam nemo nobilium ad id munus haberi poterat, delectus eſt Maſaniellus qui cæteris cum ſummo imperio, veluti Dictator, præeſſet. Mirum eſt, neque ſcio an res fidem apud poſteros habitura ſit, urbem inter Italicas potentiſſimam, quæque ægre Reges Hiſpaniarum imperium toleret, tam repente hominis privati atque abjectiſſimi ex infima plebe jugum ſubiiſſe, ut illi non in jubendo tantum authoritas, ſed in exequendo etiam arma, miniſtri, auxilium ad manus atque ad nutum eſſent. Maſaniellus igitur primo omnium ut ſibi in armis univerſi præſto eſſent edixit. Deinde prætium ac modum pani cæteriſque eduliis conſtituit; tum quod pridie exorſus fuerat, omnes ædiculas per ſuburbia ac reliquam civitatem ubi vectigalia ſolvebantur cum omnibus literis, rationariis, mercibuſque exurit. Inde ad domos ac palatia eorum qui exigendis vectigalibus præpoſiti erant, tanquam qui ſanguine & ſudore pauperum creviſſent, converſus, bona eorum 1647.

eorum

1647. eorum in publicum prolata Vulcano tradit;alibi domos ipſas cum pecunia, ac ſuppellectile ſubjecto igne accendit. Idque tanta ſeveritate ut nemo vel rem etiam minimam igni ſubtrahere, aut in ſuos uſus avertere ſub pœna capitis auſus fuerit. Si quis autem vel feciſſet contra edictum, aut juſſibus ipſius minus obſequens fuiſſet, vix dato ſpacio quo animum ad mortem compararet, ſtatim puniebatur. Quæ res & promptiſſimum illi obſequium, & magnum ſui terrorem conciliabat. Neque illa in re ulli hominum generi parcebat. Cum enim quarto poſt exortum hunc tumultum die Dux Metalonius ac frater ejus Ioſephus Caraffa quingentos fere equites, qui omnes Proſcripti erant, (vulgo Banditas vocant) ad interficiendum Maſaniellum ac præcipuos turbarum authores ſubmiſiſſent, re explorata, non modo comprehendi equites illos, atque è veſtigio trucidari; ſed inquiri etiam in Ducem Matalonium diligenter juſſit, ac dein fratrem ejus, Ioſephum Caraffam latebris extractum haud dubie exquiſito ſupplicio neci dediſſet, niſi furioſa plebs impetum ejus prævertiſſet. Caraffæ enim in ipſa via qua ad forum trahebatur caput à lanione quodam grandi cultro abſciſſum, atque ex oblonga pertica ſuſpenſum quaſi in triumpho ad Maſaniellum deductum eſt. Quod ille crudeli ſarcaſmo irriſiſſe, & fluentem adhuc cruore barbam per ludibrium contrectaſſe dicitur. Id facinus in magnum metum omnem nobilitatem conjecit. Maxime autem Prorex timebat, quia vulgo hujus rei conſcius habebatur, ne ſuo in capite hæc fabula finiretur. Neque res vacabat diſcrimine. Nam Maſaniellus jam edixerat, ne quid eduliorum in Caſtellum, in quo Prorex erat, importaretur; utque omnes eo pertingentes ca-

nales

P. 1. pag. 406

FRANCISCVS DE MELO
COMES DE AZVMAR BELGARVM
et Burgundiæ Gubernator.

nales quamprimum deſtruerentur. In tanta igitur rerum omnium perturbatione Cardinalis Philomarini, urbis Archiepiſcopus magnam comprimis diligentiam adhibuit, uti populum compeſceret. Cum enim per omnes Eccleſias expoſito ubique venerabili Sacramento univerſales preces indixiſſet, ipſe ſe furentibus immiſcuit, atque ante omnia cum Maſaniello, à quo omnis populus dependebat, diligenter atque impenſe egit, ut res tandem ad quietem deduceretur. Populi poſtulata erant; abrogatio omnium vectigalium, quæ poſt Privilegia Ferdinandi Regis. & Caroli Cæſaris irrepſiſſent: atque eorundem Privilegiorum extraditio. Deinde omnium quæ per hunc tumultum facta eſſent; condonatio, ac perpetua oblivio. Quæ ſi promitterentur; ſpondebat Maſaniellus ſe abdicato imperio populum ad ſua dimiſſurum. Erant preces armatæ. Neque ullum remedium reperiebant Prorex atque Archiepiſcopus multitudini diutius obſiſtendi: niſi ſe atque regnum in extremum exitium conjicere maluiſſent. Igitur tradita Maſaniello privilegia, & cætera quæ petebantur liberaliter promiſſa, adjectum his ab Archiepiſcopo, menſtruum donativum pro Maſaniello ducentorum coronatorum, quod tamen illi recuſavit. Pace perfecta Maſaniellus ab Archiepiſcopo ad Proregem deducitur. Ibi omnibus corroboratis ad populum regreſſus, quæ acta fuerant, pronunciat: ſimulque ut modeſtè ac pacificè inter ſe agerent, ſeverè ſedicit. Arma autem retineri voluit, donec ab aula Hiſpanica; eorum quæ acta fuiſſent confirmatio adveniſſet. Hæc præcipua unius fere hebdomadæ acta ſunt; nam ſingula enumerare inſtituti noſtri brevitas non permittit. Hic ſane admirari licet viciſſitudinem rerum humanarum; & quam levibus fundamentis 1647.

1647. mentis fortunæ atque opes regum nitantur. Si enim ex potentioribus aliquis ad res tanto tumultu perturbatas acceſſiſſet, quid illi facilius fuiſſet, tam prona omnium in ſe voluntate, quam occupare imperium? ipſe iterum eodem fortunæ luſu ab alio extrudendus atque evertendus. Sed revertamur ad propoſitum. Maſaniellus, re ut putabat, egregiæ perfecta in delirium actus eſt. Sunt qui potione id illi procuratum aſſerant; alii multitudine atque inſolentia negociorum, quodque eo octiduo ſomnum ac cibum vix cepiſſet eveniſſe arbitrantur. Cæterum ut ſit, cum homo delirus imperium non deponeret, ſed multa etiam præpoſtere, ac ſuperiorum dierum edictis contraria juberet, deſignaretque, apud ſuoſmet in odium venit, atque à quatuor nobilibus hac occaſione in tempore uſis interficitur. Caput à Lanione cultro abſectum, & oblongæ perticæ impoſitum, reliquus truncus à ſcurris aliquot per publicas plateas palam tractus, diu ſpectaculo fuit. Hunc exitum habuit. Maſaniellus decimo poſt die quam rebellionem ceptaverat; repente ex imo ad ſummum favore vulgi è latus, & mox eadem levitate è ſummo in miſerabile exitium dejectus: Rex ſeſqui-hebdomadarius Morte Maſanielli ſtatim reſpiravit nobilitas, quæ Manliano ejus imperio oppreſſa in ſingulas prope horas ſupremam perniciem exſpectabat. Verum ſublato authore cum nihilominus cauſa perſeveraret, turbæ non quievere. Nam plebs adhuc armata poſtulatis ſuis æquè pertinaciter inſiſtebat. Contra Nobilitas tandem aliquando animos reſumens, utpote ad quos magna portio publicorum vectigalium pertingeret, adibant proregem, ſuoſque clientes & familiares concitabant, docebantque hanc inexcuſabilem vulgi inſolentiam malo do-

man-

mandam. Ita res paulatim in civile bellum converſa eſt, dum diviſis inter ſe partibus plebs urbem. Prorex cum nobilitate arcem ac portum tuetur. Populo nihil niſi Dux deerat, qui cum authoritate atque imperio gubernaret. Igitur ſubmiſſus haud multo poſt è Gallia Dux Guiſius magno triumpho atque applauſu accipitur. Ejus adventu firmata multitudo diu partes ſuas adverſus Proregem defendit. Cæterum ſubeunte paulatim belli tædio, amor & obſequium erga Regem rediit. Data venia pœnitentibus, receptique in gratiam nomine Regis à Ioanne Auſtriaco ad quietem ſe compoſuere. Dux Guiſius deprehenſus è fuga in poteſtatem Hiſpanorum pervenit. Nunc ad res Germanicas revertor. 1647.

Res Germanicæ.

Initio anni hujus Vrangelius, (quem Bavariæ aditu excluſum in Sueviam, atque inde in Helvetios irruptionem feciſſe memoravimus) occupatis faucibus Brigantinis, dein Menavia inſula in lacu Acronio, mox quoque ad obſidendam Lindaviam, quamvis media hyeme, animum adjecit. Præerat urbi Maximilianus VVilibaldus Comes VVolffeggius. Is intellecto hoſtium conſilio, nulla in re officio ſuo defuit. Nam præparatis omnibus quæ ſuſtinendæ obſidioni neceſſaria erant, ſeptingentos præterea, qui ex agreſtibus in urbem confugerant, armat, immiſcetque præſidiariis, quorum erant fere quingenti Reliquam turbam bello inutilem, ad fodiendum miniſtrandumque militantibus accingit. Ipſe omnibus conſilio & exemplo adeſt. Ita urbs, etſi ignitorum miſſilium lapidumque injectu diu noctuque graviter impugnaretur; poſt duorum tandem menſium obſidionem hoſtibus ſponte recedentibus conſervata eſt. Vrangelius porro re cum Helvetiis compoſita, transmiſſo ruſum Danubio in

1647. mentis fortunæ atque opes regum nitantur. Si enim ex potentioribus aliquis ad res tanto tumultu perturbatas acceſſiſſet, quid illi facilius fuiſſet, tam prona omnium in ſe voluntate, quam occupare imperium? ipſe iterum eodem fortunæ luſu ab alio extrudendus atque evertendus. Sed revertamur ad propoſitum. Maſaniellus, re ut putabat, egregiæ perfecta in delirium actus eſt. Sunt qui potione id illi procuratum aſſerant; alii multitudine atque inſolentia negociorum, quodque eo octiduo ſomnum ac cibum vix cepiſſet eveniſſe arbitrantur. Cæterum ut ſit, cum homo delirus imperium non deponeret, ſed multa etiam præpoſtere, ac ſuperiorum dierum edictis contraria juberet, deſignaretque, apud ſuoſmet in odium venit, atque à quatuor nobilibus hac occaſione in tempore uſis interficitur. Caput à Lanione cultro abſectum, & oblongæ perticæ impoſitum, reliquus truncus à ſcurris aliquot per publicas plateas palam tractus, diu ſpectaculo fuit. Hunc exitum habuit. Maſaniellus decimo poſt die quam rebellionem ceptaverat; repente ex imo ad ſummum favore vulgi è latus, & mox eadem levitate è ſummo in miſerabile exitium dejectus: Rex ſesqui-hebdomadarius Morte Maſanielli ſtatim reſpiravit nobilitas, quæ Manliano ejus imperio oppreſſa in ſingulas prope horas ſupremam perniciem exſpectabat. Verum ſublato authore cum nihilominus cauſa perſeveraret, turbæ non quievere. Nam plebs adhuc armata poſtulatis ſuis æquè pertinaciter inſiſtebat. Contra Nobilitas tandem aliquando animos reſumens, utpote ad quos magna portio publicorum vectigalium pertingeret, adibant proregem, ſuoſque clientes & familiares concitabant, docebantque hanc inexcuſabilem vulgi inſolentiam malo do-

man-

mandam. Ita res paulatim in civile bellum converſa eſt, dum diviſis inter ſe partibus plebs urbem, Prorex cum nobilitate arcem ac portum tuetur. Populo nihil niſi Dux deerat, qui cum authoritate atque imperio gubernaret. Igitur ſubmiſſus haud multo poſt è Gallia Dux Guiſius magno triumpho atque applauſu accipitur. Ejus adventu firmata multitudo diu partes ſuas adverſus Proregem defendit. Cæterum ſubeunte paulatim belli tædio, amor & obſequium erga Regem rediit. Data venia pœnitentibus, receptique in gratiam nomine Regis à Ioanne Auſtriaco ad quietem ſe compoſuere. Dux Guiſius deprehenſus è fuga in poteſtatem Hiſpanorum pervenit. Nunc ad res Germanicas revertor. 1647.

Res Germanicæ.

Initio anni hujus Vrangelius, (quem Bavariæ aditu excluſum in Sueviam, atque inde in Helvetios irruptionem feciſſe memoravimus) occupatis faucibus Brigantinis, dein Menavia inſula in lacu Acronio, mox quoque ad obſidendam Lindaviam, quamvis media hyeme, animum adjecit. Præerat urbi Maximilianus VVilibaldus Comes VVolfeggius. Is intellecto hoſtium conſilio, nulla in re officio ſuo defuit. Nam præparatis omnibus quæ ſuſtinendæ obſidioni neceſſaria erant, ſeptingentos præterea, qui ex agreſtibus in urbem confugerant, armat, immiſcetque præſidiariis, quorum erant fere quingenti Reliquam turbam bello inutilem, ad fodiendum miniſtrandumque militantibus accingit. Ipſe omnibus conſilio & exemplo adeſt. Ita urbs, etſi ignitorum miſſilium lapidumque injectu diu noctuque graviter impugnaretur; poſt duorum tandem menſium obſidionem hoſtibus ſponte recedentibus conſervata eſt. Vrangelius porro re cum Helvetiis compoſita, tranſmiſſo rurſum Danubio in

S Franco-

1647. Franconiam concedens Sueinfurtum expugnat. Inde cum Bavaro atque Electore Colonienſe inducias armorum pactus, in Bohemiam movet, atque in ipſo conſpectu Cæſareani exercitus Egram difficili ſane & cruenta obſidione in poteſtatem redigit. Induciæ Bavaricæ, de quibus tunc variæ erant hominum ſententiæ die quarto decimo menſis Martii Vlmæ inter Legatos ſupremorum belli præfectorum Sueciæ & Galliæ, nec non Electoris Bavariæ, his fere conditionibus compoſitæ ſunt. Primum ut vis hoſtilis atque arma inter partes paſciſcentes quieſcerent. Vtraque Bavaria cum Palatinatu Electori Bavariæ pro exercitu ſuo libera permitteretur. Atque hic Suecis Memmingam & Vberlingam, contra illi Bavaro Rhainam, Donaverdam, VVembdingam & Mundelheimium traderent. Auguſta deducto omni externo præſidio in libertatem ſuam reponeretur. Bavarus copias ſuas à Cæſareano exercitu ſe vocaret, neque deinceps, ſalva tamen fide atque obligatione quam Cæſari atque Imperio debeat, ſocietatem armorum jungeret cum hoſtibus Sueciæ ac Galliæ. Idem præſtabunt Elector & Coadjutor Colonienſis ſi his induciis gaudere voluerint atque ex oppidis ditionum ſuarum Cæſareana præſidia, ubi ea ſunt, educi curabunt. Vbi vero id efficere nequiverint, permittent ut vi atque armis à Suecis ejiciantur. Quæ tamen loca occupatores Dominis reſtituent, niſi forte aliter ratio belli, ac conditio temporis expoſcat. Contributiones in ditionibus Electoris Colonienſis quas Landgravia Haſſi exigit, legati ad id quamprimum deputandi ad tolerabilem modum reducent. Si univerſales induciæ, aut pax communis concludatur huic in omnibus obtemperabitur, atque ad eam promovendam omnes ſerio ac ſedulo incumbent. Conſtituta inſu-

Armiſtitium Bavaricum.

inſuper alia de ſecuritate commerciorum, de poena delictorum militarium, de ratihabitionibus Principum, cautumque ut ſi Elector Colonienſis in has inducias non conſentiat, tamen quæ cum Electore Bavariæ conſtitutæ ſunt ſalvæ atque illæſæ permaneant. His ita pactis confirmatiſque Vrangelius uti diximus in Bohemiam movit. Bavarus recenſere exercitum ſuum, ac per provinciam in hoſpitia diſponere inſtituit. Cæterùm ea res magno mox diſſidio Cæſarem ac Bavarum colliſit. Nam Cæſar publicato edicto copias Bavaricas, utpote ſibi atque Imperio ſacramento addictas, quaſque ipſe magnis impenſis aluiſſet, revocabat, atque ut in ſua caſtra ac ſigna tranſirent hortabatur, transgreſſumque Ioannem Verdanum ſupremum equitatus Bavarici præfectum, cum Sporckio, ac paucis aliis magno honore ac muneribus affecerat. Contra Bavarus hunc exercitum ad ſe proprie pertinere affirmabat, ſibi juramento obſtrictum, ſuis ſumptibus ſuſtentatum, ſuis etiam auſpiciis ac ductu, licet pro commodo Cæſaris atque Imperii gubernatum. Propterea ſevere ac ſerio edicebat ne quis avocanti Cæſari pareret; poſtquam autem de tranſitu Verdani aliorumque, & quantum ille commilitonum animos ad transgrediendum ſollicitaſſet, certis nunciis accepit; multo impenſius ad retinendos in obſequio nutantes milites laboravit, conſtitutis ſeveriſſimis pœnis in tranſgreſſores, atque in ipſius Verdani caput decem millibus imperialium ſi quis eum neci dediſſet. Erat enim utrobique in diſcrimine. Quippe Cæſarem hac ſeparatione armorum plurimum offenderat; & ne Sueci hanc tranſitionem ſecus quam acciderat, atque adeo connivente ipſo evenire interpretarentur, metuebat. Quo facto & Cæſarem inimicum, & Suecos Galloſque 1647.

S 2 multo

1647. multo quam antea infenſiores hoſtes erat habiturus Accedebat, ſi totus exercitus ipſius ad caſtra Cæſaris tranſiviſſet ipſe omni præſidio nudatus cujuscunque injuriæ obnoxius fuiſſet. Igitur Suecos quam primum Galloſque quicquid ageretur admonuit, ac ne de ſe quicquam ſiniſtri ſuſpicarentur ſeſe de hoc tranſitu prolixe purgavit. Cæterum induciæ tanta cura, tantoque opere initio ſervatæ, paulatim refriguere, ac demum gravibus de cauſis ab ipſomet Electore Bavariæ renunciatæ ac repudiatæ ſunt. Inter has cauſas præcipua erat quod negocium pacis Monaſterii atque Oſnabrugæ ceptum, ac jam aliquo uſque productum longe antea difficilius procedebat. Cum enim ad tollendas animorum acerbitates, atque adeo feſtinandas pacis conditiones inducias Bavarus feciſſet, affirmantibus Suedicis Legatis etiam antequam ratihabitio harum induciarum exSuecia adveniſſet pacem univerſalem concluſum iri, contra tamen accidit. Nam & Sueci in tractatione pacis duriora poſtulabant, palamque jactabant niſi hæc aut illa, quæ à Catholicis nulla ratione iniri poterant, admitterentur, ſe bello finem non facturos. Poſtulabant adhæc pro ſua tantum militia viginti milliones thalerorum Imperialium, quos ſoli ordines Catholici Cæſari dependerent. Ad hæc in ſenatu ac ſeſſione Principum Imperii ſæcularium, quem locum Dux Bavariæ à multis jam annis obtinuerat, ipſi eo exturbato primum locum ac ſuffragium petebant. Cumque id ipſorum poſtulatum Bavarus acriter impugnaret, ac pro honore & dignitate ſua ſtudioſe niteretur, adeo non continuere iracundiam, ut illi novum bellum minitarentur. Adhæc Coningsmarckius ditiones Electoris Colonienſis in VVeſtphalia infeſtabat, expugnando Vechtam atque alias arces,

ces,quæ Cæſareano præſidio tenebantur,neque eas Electori ex pacto reſtituebat. Iam vero de contributionibus Haſſicis nihil remittebatur, neque Landgravia ratihabitionem ſuam uti conventum fuerat, mittebat, adeo ut de voluntate ejus parum conſtaret. His aliiſque de cauſis Bavarus decimaquarta Septembris miſſis literis Vrangelio inducias renunciat: & mox Memmingam quam ſupra Suecis tradiderat circumſidere inſtituit. Qua poſt ſeptimanas aliquot in poteſtatem redacta, Nordlingæ pari modo vis illata eſt. Erat Vrangelius cum induciæ renunciarentur in Bohemia occupataque Egra ut ſupra diximus poſitis caſtris contra Cæſareanos conſidebat. Cæſar ipſemet præſens in caſtris defuncto Gallaſſio in ſuprema belli præfectura Melandrum ſubſtituit. Atque is Suedici exercitus vires egregia virtute ſuſtentavit. Acceſſit alia res qua nulla opportunior per id tempus Cæſari accidere poterat, ſeditio Vinarienſium. Quæ defectu ſtipendiorum orta eouſque prorupit, ut depoſito palam obſequio, reverentiaque à ſignis Gallicis diſcederent, ac militiam detrectarent. Crevitque contumacia poſtquam Turenius qui ductor eorum fuerat deſperata ſecedentium reconciliatione, reliquam exercitus partem quæ ſub obſequio remanſerat in refractarios immiſit. Sed illi ſe contra vim probe muniverant, tum vero cognito Gallorum conſilio, transfugium in partes Cæſaris minati, à Coningsmarckio tandem bimeſtri ſtipendio placati, & excepti ſunt. At Vrangelius renunciatis uti diximus induciis ne à duobus exercitibus opprimeretur evocato ad ſe Coningsmarckio è Bohemia exceſſit. Quem Melander cum majore utriuſque exercitus parte inſecutus inHaſſiam irrupit, ac Marpurgum expugnat. Arx tamen

1647.

Seditio Vinarienſium.

1647. propugnante tribuno Stauſſio in poteſtate Haſſiorum permanſit. Ex qua multa Cæſareanis damna illata ſunt. Nam Haſſus cognita domo, in qua Melander diverſabatur, ſeptem tormenta illuc dirigi, & explodi uno impetu juſſit. Neque res periculo caruit. Melander & Marchio quidam Badenſi muri & tabularum diſſilientium fragmentis graviter ſauciantur. Porro urbs cum ſine arce retineri non poſſet ſpoliata & deſerta eſt. Atque exercitus per Franconiam in hiberna diſpoſitus.

Coronatio Fred IV. Reg. Vng. Inter hæc filius Ferdinandus IV. Poſonii in magna Regni Procerum corona Rex Hungariæ conſuetis ceremoniis inauguratur. Menſe Iunio ea coronatio peracta eſt, neque quicquam ex uſitata alias pompa iniquitas temporum detraxit. Obiere ſub idem tempus AnſelmusCaſimirus Elector atque Archiepiſcopus, Moguntinus, Henricus Fredericus Princeps Orangius, & Chriſtianus V. Princeps Daniæ, atque ad coronam illam deſtinatus, dum in Saxoniam curandæ valetudinis ergo ad thermas proficiſcitur, Moguntino Ioannes Philippus Epiſcopus Herbipolenſis, ex illuſtri Schonborniorum familia ſuffectus eſt. Orangio in præfectura militari provinciarum fœderatarum, cæteriſq; Patris muneribus VVilhelmus filius ſubrogatur. In principatum ac ſpem Regni Daniæ fratri ſucceſſit, Fredericus alter Daniæ filius atque Archiepiſcopus Bremenſis. Sed filio Chriſtiano pater Chriſtianus IV. haud diu ſuperſtes fuit menſe Februario anni inſequentis vita excedens: atque ita Regnum Friderico III. delatum eſt.

HISTO-

NALE "VITTORIO E NAPOLI

ODOARDVS FARNESIVS
PARMÆ ET PLACENTIÆ
DVX.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

INNOCENTIVS X.
Pontifex Maximus etc.

HISTORIARUM
Noſtri Temporis,

Authore
ADOLPHO BRACHELIO,
LIBER SEPTIMVS.

Complectens geſta annorum
1648. 1649. 1650. 1651.

SUMMARIUM.

VRangelius in Bavariam irrumpit. Arcem Pragenſem Coningsmarckius intercipit. Res Gallicæ Haſſicæque per agrum Colonienſem. Pax Monaſterii & Oſnabrugæ concluſa. Leodium vi ad officium ab Archiepiſcopo Colonienſe compellitur Supplicium Regis Angliæ. Ejuſque Regni ex Monarchia in Democratiam aut potius Anarchiam commutatio. Mors Regis Poloniæ Vladiſlai IV. & creatio novi Regis Ioannis Caſimiri ejuſque felices expeditiones contra Coſaccos & Tartaros. Coronatio Reginæ Sueciæ & electio Caroli Guſtavi Palatini in Principem hæreditarium ejus Regni. Compoſitio Trevirenſis & electio novi Coadjutoris ibidem. Mors Ferdinandi Archiepiſcopi Colonienſis, quam præceſſit ejus in refractarios Leo- 1648.

dienſes expeditio. Initium novorum motuum inter, Electorem Brandeburgicum, & Principem Palatinum Neoburgicum ratione exercitii Religionis in ditionibus Iuliacenſibus &c. aliaque nonnulla uſque ad finem anni 1651.

1648. *Geſta Suecorum in Bavaria.* Sequitur annus hujus ſæculi quadrageſimus octavus compoſita tandem Belgica & Germanica pace memorabilis. Sed initia ipſius crudeli adhuc bello, & infeſtis ubique armis perſonuere. Etenim Vrangelius in agro Brunſvicenſi & Mindenſi refectis per hyemem militibus necdum ineunte vere, per Haſſiam in Franconiam ac Palatinatum contendit. Vbi recepto ad ſe cum ſeptem millibus Turenio menſe Majo apud Lavingam Danubium tranſmittit. Inde in poſtremum Cæſareanorum agmen qui haud procul Auguſta tendebant, præmiſſo Coningſmarckio invectus feliciter pugnavit, Cæſareani cunctantibus Bavaricis in fugam compulſi ſunt. Melander Dux Cæſareanorum initio prælii laborantibus ſuis auxilio accurrens duobus vulneribus confoditur, atque inde Auguſtam deportatus eodem adhuc die extinguitur. Ejus caſu perculſus exercitus tranſmiſſo propere Lyco in interiorem Bavariam receſſit. Ita Vrangelius pro voto ſuo aditu Bavariæ potitus, raro jam obſiſtente eodem prope loco quo Rex Guſtavus Adolphus Lycum fluvium tranſit. Inde expugnata Friſinga, & ſuperato Iſara, totius intra Oenum Bavariæ potitur, paucis oppidis exceptis in quæ Elector Bavariæ peditatum ſuum tempeſtive immiſerat. Oeni tranſitum apud Muldorfium diu fruſtra tentavit; magna ſemper ſuorum clade ab excubantibus in adverſa ripa Bavaricis

riis rejectus. Porro ductor Bavaricorum Iulius Maximilianus Comes Gronsfeldius ad reddendas præfecturæ ſuæ rationes ex caſtris Ingolſtadium revocatus eſt. Illi vulgo nupera Cæſareanorum clades, quaſi auxilium in tempore diſtuliſſet, imputabatur. Melandro Cæſar Octavium Piccolomineum Ducem Amalphitanum in præfecturam Imperialis exercitus ſubſtituit. Qui cum auxiliis Bohemicis & Ioanne Verdano in Bavariam profectus, collatis contra caſtris, licentiam hoſtium ſua virtute ac vigilantia brevi compeſcuit. 1648.

Coningsmarckius occupat arcem Pragenſem.

Dum hæc in Bavaria geruntur Coningsmarckius, poſt caſum apud Auguſtam Melandrum in ſuperiorem Palatinatum regreſſus varia ibi loca atque arces, nullo impediente occupat. Inde in vicinam Bohemiam excurrens Glattaviam & Falckenaviam in poteſtatem redigit; Cum autem potiſſimas Cæſaris vires in Bavariam dimiſſas eſſe cognoviſſet, & Pragam haud magno præſidio obtineri capiundæ urbis cum cupido inceſſit. Idque eo facilius exiſtimabat, quod Pragenſes ob paucitatem copiarum ſuarum ſibi haud magnopere metuentes, ſolutius agebant. Neque Coningsmarckius vi & palam ob inopiam virium aliquid valebat. Itaque ad inſidias converſus eſt. Quæ illi proſpere evenerunt. Praga metropolis Bohemiæ, ob magnitudinem in tres civitates dividitur; Parvam, novam & Veterem. Parva eſt in ſiniſtro latere Multaviæ fluminis; cui pons ex quadrato ſaxo impoſitus illam cum urbe Veteri conjungit. Nova nunc cum Veteri ita commixta eſt ut una urbs eſſe videatur, quanquam olim ſuis muris ac limitibus circumſcripta fuerit. Igitur Coningsmarckius ex Erfurdia, Lipſia, Egra, adſumptis mille ac ducentis peditibus, una cum equitatu ſuo vigeſima ſexta die Iulii præter

1648. omnium opinionem Parvam urbem atque arcem Regiam ſummo mane aggreditur, & priuſquam præſidiarii ad arma concurrerent occupatis præcipuis ſtationibus in poteſtatem redigit. Capti ibidem præcipui ex nobilitate Bohemica. & quidam quod initio reſtitiſſent interfecti. Vrbs militi præter paucas domos in prædam conceſſa: quæ ſane opulenta admodum & præpinguis extitit. Comes Coloredius præſidii præfectus cum jam domus ejus ab hoſtibus obſideretur, ægrè per poſticam & pontem in urbem Veterem evaſit. In quàm cum perveniſſet omnia ſubito tumultu ac ſtrepitu perturbata deprehendit. Sed mox excuſſo panico terrore expediri arma, adituſque Veteris & Novæ urbis una cum ripa Multaviæ quæ hoſti objecta erat, diligenter obſervari jubet. Sub veſperum Comes Bucheimius cum ſuis copiis laborantibus auxilio accurrit. Tum omnes ſtationes novo milite confirmantur. Civibus quoque, & ſtudioſæ juventuti quæ armis ferendis erat idonea, ſua loca aſſignata ſunt, quæ adverſus hoſtem tuerentur. In quibus defendendis tanta omnium alacritas ac fortitudo extitit ut ad initium menſis Novembris tolerata obſidione hoſtium conatus atque inſultus irritos reddiderint. Nam initio Coningsmarckii & VVirtenbergii qui ex Sileſia propere advenerat impetus facile ſuſtinebant. At verò, poſtquam quarta Octobris Carolus Guſtavus Comes Palatinus, & Suedicæ militiæ ſupremus Imperator cum novo è Suecia ſupplemento advenit, magnis viribus oppugnati ſunt, Sed omne infra obſeſſorum virtutem periculum fuit. Nam etſi perpetua tormentorum verberatione muri major pars ad paſſus fere ſexcentos dejecta eſſet, crebroque inſultus, cuniculique & aggreſſiones fierent, tamen magno animo

conati-

conatibus adverſariorum obviam itum eſt. Ita ad initium menſis Novembris protracta obſidio tandem nuncio concluſæ pacis abſolvitur. Reliquitque incertum fortuna, an virtus oppidanorum, pertinaciæ oppugnantium tandem ceſſiſſet. In urbe enim etſi alacritas & vigor civium militumque ſupererant, tamen pulvis tormentarius cæteraque ſuſtinendæ obſidioni neceſſaria deficiebant: quæ res maturare deditionem poterat. Contra hoſtes crebris aggreſſionibus magna detrimenta patiebantur, & quatuor fere millia ex ſuis amiſerant; Iamque erat in propinquo cum auxiliariis Cæſareanis Martinus Maximilianus Baro de Goltz, qui ex provinciis auſtriacis, & vicinis præſidiis manum idoneam Pragenſibus ſubſidio adducebat. Cæterum mihi hoc non ſine providentia divini numinis eveniſſe videtur, ut Bohemia ejuſque metropolis Praga, quæ olim ſua defectione graviſſimo huic triginta annorum Bello initium dedit; eadem nunc cognito errore ac mutato propoſito, ſua fide & conſtantia eidem bello finem imponat, atque ita prius delictum hac velut pœnitentia emendet. 1648.

Geſta Lamboii in VVeſtphalia & agro Colonienſi.

Dum hæc in Bohemia geruntur Lambojus copiarum circuli VVeſtphalici Dux apud Geiſecam VVeſtphaliæ urbem Erneſtum Landgravium Haſſiæ commiſſo modico prælio cædit, capitque. Inde oppugnationem ejus oppidi, quo ſe Haſſicæ aliquot legiones ex fuga receperant, exorſus alieno tempore, & die imbribus fœdo, adeoque ſolo lubrico & inſtabili, cum inſigni clade repellitur. Sed felicius deinde ex VVeſtphalia in agrum Iuliacenſem tranſgreſſus Bredenbendam arcem haud procul Linnichio apud Ruram amnem, quæ præſidio Haſſico obtinebatur, circumſidet, & poſt quinque ſeptimanarum obſidionem ad deditionem

1648. compellit. Arx ne deinceps receptaculum hoſtiū eſſet, neve ipſe imponendo præſidium, ſuas vires deſtraheret, disjectis muris diruitur. Poſt occupatam Bredenbendam Lambojus exercitum ſupra Bonnam reducit, atque ibi data modica quiete, & accerſitis novis auxiliis, repente peditatu navigiis impoſito equitibus juxta ſequentibus, Sonſam appellit. Quod oppidum medium eſt inter Coloniam ac Noveſium. Ibi expoſito peditatu ac machinis militaribus, unius diei requie militibus conceſſa in Haſſios ducit: qui inter Grevenbrugam & VVevelinghoviam apud Erftam amnem caſtra firmaverant. Igitur Lambojus decima quarta menſis Iunii ſummo mane in Haſſios impetum facit. Et principio quidem profligato aliquoties hoſtium equitatu ſecundo prælio utebatur. Cæterum poſtquam ſublato ponte Haſſis in fugam inclinantibus, Erftam tranſeundi poteſtas ablata eſt, repente illi majore impetu coorti, Cæſareanos in fugam conjiciunt. Ita peditatus magna pars & tormenta undecim amiſſa ſunt. Sed neq; victores ipſi incruentam hanc victoriam habuere. Captus à Legione Holſteiniana Comes quidam à VVeida, Vice tribunus in Legione prætoria Haſſorum, cum quatuor turmarum Ductoribus, & octo vexillis, dein gregariis & minorum ordinum præfectis fere trecentis. Satis conſtat ita afflictum equitatum Haſſicum fuiſſe, ut neque proferre inde caſtra, neque inſequendo hoſtes promovere victoriam potuerint. Porro Lamboius ex omnibus VVeſtphaliæ præſidiis reſecto celeriter peditatu, paulo ſupra Noveſium caſtra locat. Interim Haſſi, novis ex Haſſia ſupplementis, Equitum præſertim quorum penuria laborabant confirmati, Marcodurum expugnant. Atque inde VVeſtphaliam tranſgreſſi ſubſequente Lamboio, Paderbornam valido præſi-

dio

dio communitam ſiniſtra circumſident. Ibi tandem concluſa Monaſterii pax finem armis atque hoſtilitati impoſuit. 1648.

Menſe Octobri die vigeſima quarta, quod tot omnium Germanorum votis expetitum fuerat, pax illa Monaſterii ſubſcripta eſt, & poſtridie per omnes vicos ſolemni pompa publicata. Id nuncium eo majore gaudio univerſam Germaniam affecit, quia paulo ante inter Regem Hiſpaniarum & confœderatos Belgii ordines per Legatos eorundem de pace Belgica convenerat. Conditiones utriuſque pacis quoniam prolixæ ſunt, neque eas fas fuit in compendium contrahere, candidus lector ſequenti libro reperiet. Nunquam alias præſtantioribus viris Monaſterium atque Oſnabruga abundarunt. Quorum plerique toto quinquennio, quo de pace illa actum eſt, incredibiles labores ac tædia pertulerunt. Ex parte ſummi Pontificis adfuit Fabius Chiſius Epiſcopus Neritonenſis, & ſedis Apoſtolicæ Legatus, qui tamen, quoniam multa in præjudicium Religionis Catholicæ neceſſario admiſſa ſunt, ſemper paci fortiter contradixit. Ex parte Reipublicæ Venetæ Aloyſius Contarenus patricius & Senator Venetus, ante hac in Gallia, Anglia, atque apud aulam Othomannicam Legatus ordinarius, qui medius inter partes conciliatoris munus egregie adminiſtravit. Nomine Cæſaris adfuere Maximilianus Comes de Trautmansdorf, eques aurei velleris, & ſupremus aulæ Cæſareæ præfectus, is tamen neque initio neque fini interfuit. Dein Ioannes Ludovicus Comes de Naſſau Hademar, & Eques aurei velleris, Ioannes Maximilianus Comes à Lambergh, Burggravius Stiriæ, ambo ex interiore Cæſaris conſilio: Henricus Craen, & Iſaac Volmar Iuriſconſulti, & conſiliarii Aulæ Imperialis. Nomine Regis Hi-

Pax univerſalis concluditur.

1648. ſpaniarum adfuere Caſparus de Bracamonte & Guſman, Comes de Penneranda, Lopeſius Zapata Comes de VValther: Ioſephus de Beggaim, Epiſcopus Sylvæducenſis, atq; Electus Archiepiſcopus Cameracenſis, qui duo Monaſterii diem extremum obiere: Didacus Saviedra Eques ordinis S. Iacobi, & poſtremo Antonius Bruin Iurisconſultus, omnes Regii conſiliarii. Ex parte Regis Galliarum aderant Henricus de Orleans, Dux de Longeville, & Princeps Regii ſanguinis: Claudius de Meſmes, Comes de Avaux, antehac ad Rempublicam Venetam, Regeſque Succiæ & Poloniæ Legatus: Abel Servient Comes de la Roche, conſiliarius Regius: & Ioannes de la Barde, Baro de Marolle. Nomine Regni Succiæ Ioannes Comes Oxenſtirna, Baro in Kymitho; Ioannes Adler Salvius; ambo Regii conſiliarii, Scherinus de Roſenhan, Gubernator Oſtrogothiæ. Pro regno Luſitaniæ Franciſcus de Andrada & Ludovicus Peecira de Caſtro, ambo ex interiore conſilio, & alias ad Regem magnæ Britanniæ, atque in Hollandiam & Galliam Legati. Pro Electore Moguntino, Hugo Eberhardus Comes à Scarffenſtein, Eccleſiarum Metropolitanæ Trevirenſis & Moguntinenſis, & Cathedralis VVormatienſis Canonicus: Henricus Bramſet Baro de Rudesheim; Nicolaus Georgius Reigersperger, Eques & Vice-Cancellarius: Ioannes Adamus Krebs, & Petrus Braum Iurisconſulti. Pro Electore Colonienſi Franciſcus Guilielmus Epiſcopus Oſnabrugenſis: Theodorus Adolphus de Reck, Præpoſitus Paderbornenſis: Arnoldus de Landshergh: Theodorus Hermannus à Merſelt, Cancellarius Monaſterienſis, & Petrus Buſchman Iurisconſultus & Cancellarius Paderbornenſis: Pro Electore Treverenſi Hugo Fredericus ab Eltz Canonicus Moguntinenſis & Trevirenſis:

Ioannes

Ioannes Anetanus Cancellarius : Ioannes 1648.
Theodoricus Bruwerius Officialis; & Hermannus Adolphus Scherer Iuriſconſultus, Pro Electore Bavariæ Georgius Chriſtophorus Baro de Haslang , Aulæ Bavaricæ Mareſcallus : & Ioannes Adolphus Krebs Iurisconſultus. Pro Electore Saxoniæ, Ioannes Erneſtus Piſtorius, & Ioannes à Leuberen Conſiliarii intimi. Pro Electore Brandenburgico Ioannes Comes de Sain & VVitgenſtein : Ioannes Fredericus de Lewen , Baro de Schonfelt : Fredericus ab Heiden : Ioannes Portmannus, Petrus Fritz & Ioannes Fromholt Iuriſconſulti. ProElectore Palatino , Ioannes Streuff & Ioachimus Camerarius Conſiliarii.Pro Duce Sabaudiæ,Claudius Chabor , Marchio S. Mauritii alias in Angliam & Galliam Legatus:&Franciſcus Bileſſia Iuriſconſultus. Pro Duce Mantuano , Franciſcus Nerlius,Comes Valdetii, & Hieronymus Comes Sannazarius & Senator Montisferrati. Pro magno Duce Hetruriæ Athanaſius Rudolphus ejus in Aula Cæſarea Orator. Pro fœderatis Belgii Provinciis Bartholdus à Gendt ; Ioannes à Matenes : Adrianus Paw : Ioannes de Knuyt: Gothardus à Rheede:Franciſcus Donia:Guilielmus Ripperda : & Adrianus Klandt : Præter hos cæterorum Imperii Principum, Comitum, Baronum , & Civitatum liberarum Legati magno numero adfuere. Pace igitur perfecta mox ad omnes exercituum præfectos nuncii de ea miſſi ſunt , juſſumque ab armis abſtineretur. Deinde de miſſione militum , conferendaque pecunia,& reſtituendis oppidis, cæteriſque quæ in inſtrumento pacificationis ſancita erant efficiendis ſerio agi ceptum eſt. Eam in rem nova conventio, Norimbergam inſtituta eſt inter ſupremos exercituum præfectos , & Legatos primariorum Principum, Quid ibi tranſactum fuerit

1648. ſuerit Lector ſequenti libro poſt inſtrumenta pacis inveniet. Quoniam vero ea tractatio præter omnium opinionē tardus procedebat, principio placuit ut exercitus per omnes Imperii provincias diſtribuerentur. Obtigerunt in ea diviſione Imperiali exercitui Bohæmia cæteræque hæreditariæ Cæſaris provinciæ. Bavarici per Bavariam & vicina loca diſtributi ſunt. Sueci per reliquos imperii circulos viritim aut manipulatim in hoſpitia per pagos atque oppida diſpoſiti. Paucæ urbes Imperiales hoc militarium hoſpitiorum onus pecunia redemerunt.

Varia. Sub idem tempus Vladiſlaus IV. Poloniæ Rex rebus humanis exceſſit, eo majore Regni damno, quod paulo ante Duce Bogdano Chmielnicio ortum à Coſaccis bellum, obitu Regis in manifeſtam defectionem erupit. Fœdum id atque atrox interregnum immanitate Coſaccorum fuit. Qui adſcitis in ſocietatem Tartaris Præcopenſibus Boriſthenem transgreſſi magnis cladibus provincias Polonicas implevere. Nam cæſo apud Conſtantinoviam Polonico exercitu, ad ipſa prope Varſaviæ mænia populabundi excurrebant. Eo magis ad novi Regis electionem properatum: quæ demum menſe Novembri felicibus auſpiciis peracta eſt. Creatus igitur conſenſu omnium Ioannes Caſimirus Vladiſlai frater, quem ante annos paucos ex Societate Ieſu adſumptum Pontifex Cardinalem fecerat. Sub hæc comitia regni celebrata ſunt, auditique Legati Coſaccorum qui cum alia atque alia peterent, quæ in Regni Poloniæ ac nobilitatis graviſſimum præjudicium cederent, neque interim ab armis deſiſterent, merito rejecti ſint; Decretum deinde in eos bellum, conſtituta pecunia, auxiliaque quibus gereretur, & adminiſtratio ipſius Regi permiſſa.

miſſa. Quod quomodo deinceps geſtum ſit, in ſequentibus compendio memorabitur. Menſe Julio ejuſdem anni Ferdinandus III. Imperator, ad ſecundas nuptias tranſivit ducta in matrimonium Maria Leopoldina patrui ſui Leopoldi Comitis Tyrolenſis, & Claudiæ Principis Hertruriæ filia. Breve id matrimonium Cæſari fuit. Auguſta anno inſequente menſe Auguſto poſtquam filium enixa eſſet, eodem adhuc die, magno Aulæ totius luctu, fato repentino extinguitur; incertum incuriane obſtetricum, an occulto puerperii morbo. Infanti nomina data Ferdinandus Carolus Ioſephus, Cæſar, ne præſentia funeris ægritudinem animi intenderet, de conſilio Medicorum Vienna Eberſtorphium receſſit. Exequias ſolennibus ceremoniis præſente Eleonora Auguſta, vidua, Epiſcopus Viennenſis peregit. 1645.

Inter hæc magnæ Britanniæ Rex Carolus civilium motuum inteſtina diſſidia ſuo ſanguine aut finivit, aut incepit. Nam capto uti ante memoravimus Oxonio, cum Rex ad caſtra Scotorum deſperata omni defenſione profugiſſet: Scoti accepta pecunia Regem Anglicanæ militiæ primoribus tradiderunt: ea lege ut honeſtis cum illo conditionibus tranſigerent, eumque in regnum & dignitatem reponerent. Rex ab exercitu Anglicano, ejuſque ſupremo præfecto Thoma Farfaxio ſummo honore acceptus eſt, Atque inde apud Vectem inſulam, in arcem Caresbroch in cuſtodiam datus. Ibi cum initio magnifice, & proxime libertatem haberetur, paulatim tamen arctius ac difficilius haberi cæpit. Interim Londini in Parlamento Regio de reſtitutione ipſius & conditionibus pacis agebatur. Quæ dum fere ad exitium perductæ eſſent; repente primores Militiæ in quorum poteſtate Rex erat, nihil minus quam reſtitutio- 1649. *Res Anglicana ſupplicium Regis.*

1649. reſtitutionem ejus deſiderantes, tractationi huic intercedunt, oblatoque libello quem multis in Regem criminationibus referſerant, vocari illum in jus & cognoſci de criminibus ipſius poſtulant. Summa accuſationis erat, inteſtina atque atrocis belli invidia; quod ille contra leges patrias, quibus etiam Reges tenerentur, temere & crudeliter contra innocentes ſubditos ſuſcepiſſet, nulla alia de cauſa niſi ut vim atque authoritatem Parlamenti opprimeret, quo ipſe quaſi freno ſolutus in opes atque animos ſubditorum dominaretur. Hinc ſuæ potentiæ ſtabiliendæ graves contributiones exegiſſe, per Epiſcopos novas ceremonias ac ritus Papiſticos, induxiſſe in Eccleſias; Germanos equites, pedites Hibernos per urbes atque oppida velut in præſidiis collocaſſe: In Hibernia Catholicorum delectus habuiſſe: A Rege Daniæ aliiſque externis arma, equos, auxilium petiviſſe: ſollicitaſſe exercitum Anglorum, Scotorumque pretio; Illius urbem Londinum diripiendam, his quatuor provincias Aquilonares regno Scotiæ adjungendas promiſiſſe ſi ad Parlamenti exitium ſecum conſpirarent. Cæterum cum ad libellum à Parlamento non reſponderetur. Farfaxius & Cromwellius Anglicam exercitus ſupremi, cum exercitu Londinum advolant, occupataque urbe quotquot factioni eorum adverſabantur è Parlamento ejiciunt, novoſque inde ſenatores, & ſuarum partium ſubſtituunt, Independentes pleroſque, & Regiæ gubernationis oſores. Ex his deinde & militiæ anteſignanis novum Iuſtitiæ tribunal conſtituitur quod de Rege cognoſceret. Ita inſtituta actio, in qua reus ab accuſatoribus judicaretur, quæ quem exitum habitura eſſet, jam facile erat omnibus divinare. Nihil interim Scotici, aut confœderati

rati

rati Belgii, aliorumque Principum Oratores ne ad differendum quidem judicium valuere. Rex ad novum tribunal citatus, adductuſque Londinum per cuſtodias militares, dum reſpondere ad objecta, Iudiceſque illos agnoſcere dedignatur, feſtinata ſententia tanquam Tyrannus & hoſtis patriæ, qui nefario bello Rempublicam petiviſſet, ad ſupplicium capitis condemnatur. Triduum comparando ad mortem animo Regi datum eſt. Quo exacto, nona Februarii die anno milleſimo ſexcenteſimo quadrageſimo nono damnatus Rex in ferale & ſanguinarium theatrum, quod palam ante Palatium Regium exſtructum viſebatur, armatis legionibus circumdatum producitur, atque ibi à duobus larvatis lictoribus, more Anglicano ſecuri percutitur. Pauca ad circumſtantes in theatro prolocutus eſt. Teſtatus ſibi innocenti vim fieri, remittere tamen noxam adverſariis ſuis, & precari Deum, ut morte ſua tranquillitas regno redeat. Profeſſus deinde eſt ſe in ea Religione & Eccleſia mori quam Rex Iacobus, pater ejus ordinaviſſet quamque ipſe ſemper defendendam ſuſcepiſſet. Mirum eſt duraviſſe Anglorum oculos in tam atrocis ſpectaculi immanitatem, cum omnium nationum, etiam maximè barbarorum animis, inditus ſit amor in Reges & Principes ſuos, ac quaſi congenitus, quorum non modo majeſtatem inviolabilem, ſed etiam opibus & ſanguine ſubditorum ſtrenuè propugnatam, omnes omnium gentium hiſtoriæ teſtantur. Hunc exitium habuit Carolus Primus ejus nominis Rex magnæ Britanniæ, inter tragicæ fortunæ exempla omnibus retro ſæculis memorandus. Natus eſt ſub initium anni ſæcularis M. DC. Patre Iacobo VI. Scotiæ atque Angliæ Rege; matre Anna Friderici II. Regis Daniæ filia. Anno M. DC. XXV. poſt

1649.

Mutatio ſtatus.

1649. poſt mortem Iacobi regna patris adeptus eſt, duxitque in uxorem Henricam Mariam Henrici IV. Regis Galliarum filiam cum qua fœcundum illi & ſtabile matrimonium fuit. Filios duos natu majores ex Anglia, ingraveſcentibus indies turbis, ſecuritatis cauſa, in Galliam ad matrem remiſit. Illi erant Carolus Princeps VValliæ, & Iacobus Dux Eboracenſis, filia major Principi Orangio, ut ſupra retulimus, in matrimonium collocata eſt. Duo adhuc præterea ex liberis, ni fallor, in Anglia poſt mortem Patris remanſere. Porro trucidato Rege, in bona ejus amicoſque ne ultores ſi pereſſent, pari crudelitate ſævitum eſt. Duo filii Carolus & Iacobus eorundem judicum decreto hoſtes patriæ denunciati, & regno perpetuum abſtinere juſſi ſunt. Dux Hamiltonius, Comes Hollandiæ, Mylord Cappelius, aliique Regiarum partium qui in poteſtate judicum erant, ſecuri percuſſi. Regia dein gubernandi ratio ſublata, edictumque ſub mortis pœna ne de reducenda ea ageretur. Denique ut apud populum ſpecioſum Imperii nomen, res vero ipſa, ac potentia penes paucos factionis Principes eſſet. Superior Domus quæ primum Parlamenti membrum conſtituit, atque ex Proceribus Regni conſtat, per edictum tollitur; abrogata illi deinceps omni authoritate conſulendi definiendique. Ita ſumma Imperii ad inferiorem Domum, quæ capita populorum, ac Legatos Civitatum complectitur devoluta eſt. Ex his delecti quadraginta conſtituendæ gubernandæque novæ Reipublicæ. Id conſilium ſtatus appellatum eſt, ejuſque Princeps conſtitutus eſt Olivarius Cromvellus, in exercitu Anglicano Legatus Farfaxii. Multa mox ad arbitrium ipſorum, in Eccleſiaſtico ac Politico ſtatu commutata Fractum ſigillum regium. Inſignia ejus dejecta.

Mutatio ſtatus.

Bona

Bona ac theſaurus regius in fiſcum redacta. Cuſa nova moneta cum hoc titulo: *Reſpublica Anglicana.* Editum deinde in vulgus ſcriptum nomine Parlamenti, quo cauſæ reddebantur, quare punitus Rex, & Domus Parlamenti major abrogata eſſet; & quantum deinceps Reipublicæ intereſſet, non ab uno, ſed à populo gubernari. Quibus omnibus expeditis Cromvellio expeditio in Hiberniam decernitur. Farfaxius ad promovenda novi Regiminis auſpicia Londini relictus. Ordinata in bellum Hibernicum centum & quinquaginta millia librarum Sterlingarum quarum ſingulæ quinos fere thaleros Imperiales, aut paulo amplius faciunt. Cum hac pecunia & decem millium exercitu, magnoque numero Nobilium, Regia pene magnificentia Cromvellus in Hiberniam profectus eſt. Et felix illi prima hæc expeditio fuit. Nam Marchio Ormundus Catholici & Regii exercitus Dux uno alteroque prælio profligatus campo exceſſit. Inde Dublinum quod caput illius expeditionis fuerat, obſidione liberat. Id oppidum eſt inter primaria Hiberniæ. Archiepiſcopatu, & Palatio Regio inſigne, ſitu imprimis amœno ac permunito, juxta fluvium Liſſium, haud procul mari quod Angliam atque Hiberniam interfluit. Atque id jam diu Ormundus circumſederat. Quod ſi tum quidem Angli amiſiſſent, facile potuiſſent tota Inſula prohiberi. Eſt enim illuc ex Anglia in Hiberniam trajectus procommodus, & ſtatio navibus præſertim militaribus tutiſſima. Regio vero omnis rerum neceſſariarum copia abundat, præterquam lignorum, in quorum vicem carbone foſſili quem eo ex Anglia naves deferunt, utitur. Itaque adfuit periclitantibus in tempore Cromwellus: ſecutæque liberationem Dublini urbes permultæ; aliæ vi, aliæ ditione; aliæ etiam ne vim experiren-

1649.

Res Hiberniæ.

1649. *In Scotia Caroli filius Rex proclamatur.* iirentur ſponte deſperato omni auxilio in poteſtatem Anglorum concedebant. Cæterum Scotus hæc ab Anglis in Regem ſuum inſtituta actio graviſſimè offendit, nam renunciata confeſtim pace, & ſi bello infelice utebantur caſo captoque duce eorum Marchione Hamiltonio, tamen non deſerendum Regem, ſed propugnandum omni ope decrevere. Poſtquam vero res eo perducta eſt, ut è manibus hoſtium eripi non poſſet, ipſi eodem prope tempore quo de capite Regis Londini agebatur, convocato Edenburgi concilio, Carolum filium Regem renunciant. Legatoſque mox in Hollandiam expediunt, ubi tum Carolus Princeps VValliæ morabatur, qui eum ad capeſſendum regnum, & vindicandum Patris injuriam hortarentur. Carolus audita Patris morte Regium titulum mox uſurpavit. Inde Bredæ cum Legatis Scoticis diu collocutus præeuntes illos tandem in Scotiam ſubſecutus eſt. Feliciterque eo appulit paulo poſt quam Montroſius Regiarum copiarum Dux Edenburgi capitis ſupplicio afficeretur.

Leodium ab Elect. Colon. ad obſequium redigitur. Dum hæc in Britannia geruntur Elector Colonienſis Ferdinandus, idemque Princeps & Epiſcopus Leodienſis urbem Leodium jam diu rebellem ac refractariam vi atque armis ad officium compulit. Cum enim, ut ſupra indicavimus plebs ſine ulla reverentia Principis Conſularia comitia invaſiſſet, res eo demum per licentiam paucorum perducta eſt, ut excuſſa omni erga Principem obedientia, ſeſe in libertatem aſſerere, aut certe alterius dominationi ſubjicere niteretur, nam & Legatos in Galliam miſerant, & à fœderatis Belgii Ordinibus auxilium crebro ac ſollicitè petebant. Iamque Conſules & Magiſtratus ejecto ſupremo Iuſtitiæ tribunali Regalia Principis uſurpabant,

ſibique

ſibique in cives Ius vitæ ac necis arrogabant, aliaque multa quæ ſupra poteſtatem ipſorum erant, impune & ferociter deſignabant. Princeps nihil intermittebat ut res lenibus remediis componeretur. Ad extremum cum nullis rationibus quicquam proficeret, ipſe eo proficiſci, & rem turbatam ſua præſentia ad tranquillitatem reducere conſtituit. Id factum anno ſuperiore, menſe Iulio quo Princeps una tantum equeſtri, & altera pedeſtri cohorte ad ſui corporis cuſtodiam comitatus Bonna Viſerum quod haud procul Leodio diſtat, contendit. Ibi celebratis Ordinum Comitiis, evocatiſque Canonicis Cathedralibus, (quorum tamen pauci cum Decano Ægidio à Bocholts neſcio quam ob cauſam evocanti Principi paruere;) de ſtatu perturbato, & reducenda Patriæ tranquillitate deliberavit. Interim electi ſunt novi Conſules Petrus VVilmar cereviſiarius, & VValtherus Hennet Pharmacopæus. Ea electio cum de more Principi ſignificari deberet, nihil ejuſmodi factum, contra vero ingruente jam nocte, feſtiva machinarum exploſione velut de Principe triumphatum eſt. Viſum nihilominus Ordinibus patriæ optimum tranquillitatis remedium præſentiam Principis fore. Nam ita eſſe ingenia Leodienſium: ut quam præfracti & contumaces in abſentes Principes ſint, tam prompto obſequio præſentes revereantur. Igitur Princeps die decima Auguſti, comitante ſola equeſtri cuſtodia, & aliquot Patriæ nobilibus, ac majore Scabinorum numero Viſeto Leodium diſcedit pacato agmine. Præmiſſo in urbem Cancellario qui Conſules de adventu ſuo doceret. Cum ad pagum Herſtallium, qui Brabantinæ ditionis eſt, atque ad Principem Orangium ſpectat perveniſſet, adferuntur literæ ex urbe, à Cancellario ad Principem ſcriptæ; quibus nun-

1649.

1649. nunciabat ; Conſules ei ſignificatum velle, directa eſſe in Principem ac comitatum ejus tormenta bellica ſi urbi appropinquaret, vim inſuper trium aut quatuor millium armatorum emittendam, ut venientem aditu prohibeant. Proinde monebat Cancellarius ulterius ne progrederetur, ſeque ac ſuos evidenti periculo, & urbem ultimis caſibus ne exponeret. Vrbem totam eſſe in armis, per omnes vicos & compita diſcurrere veluti furioſos, maximeque tumultuari apud portam qua princeps intraturus ſit; audiri ibidem impunè voces mortem atque omnia extrema Principi & comitatui ejus comminantium. Nunciatum præterea navigium onerarium, quod vehendis Principis impedimentis adverſo Moſa præmeaverat in conſpectu civitatis regredi & deſcendere juſſum, niſi expilari mallet. Princeps ad ea immotus nihilominus perrexit præmiſſo interim exconſule Viſetenſe Maretio qui certiora referret. Is malè à cuſtodibus portarum habitus atrociora ex vero retulit. Simul adferuntur aliæ literæ à Cancellario quibus priora confirmabantur, non portas modo, ſed & animos Leodienſium Principi clauſos. Iamque initium cædis ab egreſſis Leodienſibus factum fuerat. Tum Princeps tanto rebellium furori cedendum ratus converſo itinere Viſetum rediit. Et mox Hujum conventum Ordinum Patriæ edixit; atque eo Capitulum Leodienſe, cui ipſe in urbe adeſſe prohiberetur transtulit. Huic autem Translationi Decanus & pauci Canonici cum Magiſtratu urbano refragabantur. Decanus haud multo poſt ex vulnere femori caſu inflicto moritur. In cujus defuncti locum à Capitulo jam diviſo ac diffidente duo eliguntur ; Maximilianus Henricus Coadjutor Colonienſis, & Arnoldus à Leeraedt, hic à paucis qui Leodii reman-

e, &
is tot
n inſe
n emis
. Pro
progre
, & ut
em to
comp
que m
tratum
n atque
tui ejus
avigium
impedi
onſpectu
, milites
s nihilo
onſule
Is mali
cciora et
literæ i
tur, ne
enſium
cædis
Tum
ndum n
Et mo
e edixit
ſe in urb
ic autem
onici cum
Decim
ſu inſtitu
, Capitu
r; Maxi
ienſis, &
qui Leod
remus

BIBL. VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

FERDINANDVS IV.
HVNG. BOHEM. REX. etc.
Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ etc.

remanſerant, & Tranſlationi Capitulari ad- 1649.
verſabantur, ille à majore ac ſaniore parte, quæ evocantem Principem Hujum ſecuta fuerat. Poſthæc Princeps Bonnam reverſus eſt. Magiſtratus vero Leodienſis ac pauci refractarii in ſua porro contumacia pergebant. Itaque Princeps cum nullis amplius rationibus, aut lenibus remediis locus eſſet, habito conſilio cum Capitulo Cathedrali, & ordinibus Patriæ, vi eos ad officium compellere decrevit. Atque ad eandem rem Coadjutorem Colonienſem, ac jam etiam Decanum Leodienſem. Hujum cum paucis copiis ſub Cratzio, Voſſio, & Schrotzio Tribunis præmiſit. Venit is Hujum hoc anno menſe Iulio, publicatoque edicto nomine principis veniam anteactorum omnibus concedit, exceptis quinque aut ſex è magiſtratu, & paucis eorum conſortibus, cum autem iis multitudo parum commoveretur, tribunis negotium datum ut arces aliquot circa urbem occuparent, ex iiſque conſilia & actiones oppidanorum obſervarent. Interim prope erat dies Divo Iacobo Apoſtolo ſacer, quo annua creandorum conſulum comitia celebrantur, Is dies jam ab annis aliquot magno tumultu agitatus fuerat, dum ſtudia Civium pro hac aut illa parte nitentium in diverſa trahuntur. Itaque nonnulli ſpem conceperant motus alicujus in civitate ab iis qui ſub obſequio Principis remanebant, uſuris forte propinquo ſubſidio militarium copiarum. In eam rem intentus Tribunus Schrotzius, ipſe patria Leodienſis, & ingenii ſuorum gnarus eo die copias inſtructa acie è munitionibus ſuis in conſpectum civitatis educit. Atque ibi aliquot horas conſiſtens ſpem ex propinquo audentibus oſtentabat. Sed Leodienſes in objectas copias è tormentis bellicis acriter fulminabant. Qua

1649. clade quinque equi & duo equites diſcerpti ſunt. cum autem aliqui ad pellendos inde hoſtes erupiſſent, ii ita excepti ſunt, ut tota urbe terrorem ſpargerent inter hæc tamen Electio proceſſit. Creati ſunt Conſules Boville, & Iacobus Hennet, frater VVilhelmi qui anno ſuperiore Conſulatum geſſerat, urbis partes ſequebatur totus fere, tractus litoralis Moſæ, qui Hujum ac Leodium interjacet, ac dein quatuor pagi propinquiores urbi quaGermaniam reſpicit, Sancti Remacli, Iupilia, Fleron, & Chainee. Crebris interim eruptionibus licet infauſtis, & cum aliqua ſemper erumpentium clade, contumaciam indies majorem teſtabantur Leodienſes, & vana ſubſidiorum ſpe, quæ in proximo eſſe fingebant, credulæ plebi illudebant; Dimiſſio iterum Perottio in Galliam qui feſtinationem auxiliorum ſollicitaret. Sed Baro de VVagnêe Bullionenſis Ducatus Gubernator à Principibus præmiſſus miſſionem Perottii irritam effecit. Neque enim Rex ac Regina Galliæ, cognita Leodienſium in Principem ſuum irreverentia, ac manifeſta rebellione dignos duxerant, quibus auxilium impenderent. Sed hæc callide Conſules diſſimulabant; aut quia nihilominus ſperabant ſe aliquid exoraturos, continuo plebem ſpe auxiliorum brevi affuturorum ſuſtentabant. Nulla interim facta mentione quomodo cum Principe in gratiam redirent, aut pacem ac tranquillitatem Patriæ reducerent. Interim Generalis vigiliarum præfectus Otto Chriſtophorus Sparr cum Circuli VVeſtphalici copiis, & duobus mortariis, ac duodecim tormentis bellicis, omnique neceſſario apparatu juſſu Principis advenit. Et nona Auguſti die Viſeti cum Coadjutore Maximiliano Henrico, ac cæteris tribunis collocutus, ſenatum militarem habuit. Ibi decretum quoniam

niam nullum alias remedium ſuperſit, ut arma 1649.
in rebelles expedirentur. Atque ut initium fie-
ret à pagis urbi circumpoſitis, ſine quibus ad
ipſam perveniri non poſſit, Id negocium Ge-
neralis Sparrius præfectus expeditionis in ſe
ſuſcepit. Qui receptis ad ſe Cratzio & Schrot-
zio tribunis ac trecentis quos illi adduxerant,
equitibus; reliquis cum Tribuno Voſſio trans
Moſam relictis, cum omnibus copiis ſuis quæ
erant paulo ſupra tria millia & quingentos, Pa-
go Fleronio appropinquavit. Is erat dies Au-
guſti decimus. Præmiſit autem tibicinem qui
obſequentibus veniam offerret. Sed illi Cadu-
ceatorem hunc male acceptum pago ejiciunt.
Tum Sparrius haud amplius cunctandum ratus
tormenta aliquot in pagum explodi juſſit, ac
ſimul peditatui aggreſſionem imperat. Qua re
feliciter peracta pagum incendit, ruſticis aut
cæſis aut fuga ſalutem quærentibus. Atque
eodem adhuc die ſub veſperam ad alterum pa-
gum Iupiliam caſtra movit, juxtaque illum in
vicino colle cum omnibus copiis quietus con-
ſedit. Tum quia nox imminebat inopportu-
na aggredientibus, tum ut videret quantum a-
nimi ſupereſſet Iupilienſibus, evicini incendii
ſpectaculo ſuam ſi perſeverarent fortunam æſti-
maturis. Poſtridie miſit Sparrius in pagum Sa-
cerdotem ex Monaſterio Caphenſi haud pro-
cul inde diſſito, qui ſe ad id munus obtulerat,
putabatque ſe effecturum ut oblata venia ab ar-
mis diſcederent. Lupilienſes Sacerdotem apud
ſe ſine ullo reſponſo retinuere; quod dum
Sparrius præſtolatur repente nunciant excubi-
tores venire ex urbe multas copias auxilio Iu-
pilienſibus. Erat inter has Conſul ipſe Iaco-
mus Hennet. Igitur Sparrius expeditis tor-
mentis pagum à peditatu invadi equites vero
circumgredi illum jubet. Ibi acris initio pu-

1649. gna committitur. Sed pervicit virtus militum. Pagani rejecti , quique iis auxilio ex urbe venerant ſeſe omnes in fugam conjiciunt. Quia à circumgreſſis pagum equitibus excepti magna ſtrage funduntur. Ac ſi omnis equitatus adfuiſſet , pauci ſane ad urbem incolumes revertiſſent. Cecidere in univerſum fere quadringenti , atque inter cæteros Conſul ipſe. Qui relicto equo dum in ipſius Pagi anguſtiis , & occultiore aditu ſalutem quærit, à militibus deprehenſus interimitur. Apud hunc reperta eſt Clavis Argentea , inſigne Conſulatus , bono utique omine victorum , potituros brevi etiam urbe, cujus clavem jam præcipiſſent. Iupilia dein cæſis inquilinis etiam incenſa eſt. Poſt hanc cladem reliqui pagi depoſitis armis ſponte ad obedientiam rediere. Memorabile fuit hoc infortunium Leodienſium : Quia in pervigilium Divi Laurentii incidit quo die ante annum Principem ſuum cum inſigni contumelia aditu urbis prohibuerant. Ac Iupilienſes in eo præterea peccaverant , quod eodem die primi omnium pulſu campanarum , ſocios pagos ad ſumenda arma , & reſiſtendum Principi concitaverant. Interim Comes Iterius de Merode , & Baro Lindanus juſſu Principis ex obſequentibus Pagis , & Condroſiis manum Provincialium adduxere ; ii fere erant tria millia. Et opportune admodum adveniebant, quia Sparrius propter paucitatem ſuorum , qui in varia præſidia diſtrahebantur ad ſummam rei nihil adhuc efficere poterat. Ipſe tamen duodecima Auguſti motis Jupilia caſtris urbem verſus ad Cœnobium Carthuſianorum contendit ; ac emiſſis quadringentis peditibus Suburbium Amercour ad ipſas uſque portas incendio devaſtat. Eo die Timpaniſta oppidanus literas à Magiſtratu ad Tribunum Schrotzium in caſtra attulit; quarum

hæc

hæc erat ſententia: mirari ſe ſatis non poſſe cur ipſe Patriam ſuam manifeſto bello adortus ſit cui bello neque ipſi, neque ulli mortalium cauſa à ſe data ſit. Itaque petere ut hujus inſtituti ſui rationes edere non gravetur, quo ſuper iis cum vicinis Regibus ac Principibus conferre atque eos hujus controverſiæ arbitros poſtulare ac conſtituere poſſint. Deinde rogabant, ut Conſulem quem captum eſſe exiſtimabant in libertatem reſtitueret. Ad ea Sparrius interjectis paucis diebus ſic reſpondit: vidiſſe ſe literas quas ad Schrotzium dederint, & quoniam ipſe caput expeditionis ſit hoc iis tribuni nomine reſpondere. Cauſam illati belli eſſe irreverentiam ipſorum, & inexcuſabiles contumelias quas Principi ſuo intulerint. Inter quas vel ea maxima ſit quod illum anno proximè ſuperiore, die S. Laurentii ſacro pacato, & modico comitatu venientem ingreſſu urbis armati prohibuerint. In qua inobedentia & rebellione ita progrediantur, ut nulla hactenus clementia, aut æquis rationibus ad officium revocari potuerint. Itaque ſibi negotium datum eſſe, quoniam nullum amplius remedium ſuperſit, vi atque armis eos ad debitum obſequium compellere. Atque ejus rei initium feciſſe ſe occupatis duobus pagis Fleronio & Iupilia; iiſque quia oblatam Principis ſui veniam præfractè recuſaverant, incendio deletis. In qua re, vindicante haud dubie juſto numine, æquam cauſam triumphaſſe, & alterum ex Conſulibus ipſorum interſectum eſſe. Quoniam vero Princeps, qua eſt inſigni erga ſuos clementia, gratiam vi atque armis præferat. Ideo rogare ſe atque hortari eos, ut quam primum ad officium redeant. Quod ſi facere detrectent, conteſtari ſe Deum, atque omnes mortales, quæ deinceps mala atq; incommoda ſint eventura non ſibi ſed ipſis imputanda eſſe. 1649.

1649. gna committitur. Sed pervicit virtus militum. Pagani rejecti, quique iis auxilio ex urbe venerant ſeſe omnes in fugam conjiciunt. Quia à circumgreſſis pagum equitibus excepti magna ſtrage funduntur. Ac ſi omnis equitatus adfuiſſet, pauci ſane ad urbem incolumes revertiſſent. Cecidere in univerſum fere quadringenti, atque inter cæteros Conſul ipſe. Qui relicto equo dum in ipſius Pagi anguſtiis, & occultiore aditu ſalutem quærit, à militibus deprehenſus interimitur. Apud hunc reperta eſt Clavis Argentea, inſigne Conſulatus, bono utique omine victorum, potituros brevi etiam urbe, cujus clavem jam præcipiſſent. Iupilia dein cæſis inquilinis etiam incenſa eſt. Poſt hanc cladem reliqui pagi depoſitis armis ſponte ad obedientiam rediere. Memorabile fuit hoc infortunium Leodienſium: Quia in pervigilium Divi Laurentii incidit quo die ante annum Principem ſuum cum inſigni contumelia aditu urbis prohibuerant. Ac Iupilienſes in eo præterea peccaverant, quod eodem die primi omnium pulſu campanarum, ſocios pagos ad ſumenda arma, & reſiſtendum Principi concitaverant. Interim Comes Iterius de Merode, & Baro Lindanus juſſu Principis ex obſequentibus Pagis, & Condroſiis manum Provincialium adduxere; ii fere erant tria millia. Et opportune admodum adveniebant, quia Sparrius propter paucitatem ſuorum, qui in varia præſidia diſtrahebantur ad ſummam rei nihil adhuc efficere poterat. Ipſe tamen duodecima Auguſti motis jupilia caſtris urbem verſus ad Cœnobium Carthuſianorum contendit; ac emiſſis quadringentis peditibus Suburbium Amercour ad ipſas uſque portas incendio devaſtat. Eo die Timpaniſta oppidanus literas à Magiſtratu ad Tribunum Schrotzium in caſtra attulit; quarum

hæc

hæc erat ſententia: mirari ſe ſatis non poſſe cur ipſe Patriam ſuam manifeſto bello adortus ſit 1649.
cui bello neque ipſi, neque ulli mortalium cauſa à ſe data ſit. Itaque petere ut hujus inſtituti ſui rationes edere non gravetur, quo ſuper iis cum vicinis Regibus ac Principibus conferre atque eos hujus controverſiæ arbitros poſtulare ac conſtituere poſſint. Deinde rogabant, ut Conſulem quem captum eſſe exiſtimabant in libertatem reſtitueret. Ad ea Sparrius interjectis paucis diebus ſic reſpondit: vidiſſe ſe literas quas ad Schrotzium dederint, & quoniam ipſe caput expeditionis ſit hoc iis tribuni nomine reſpondere. Cauſam illati belli eſſe irreverentiam ipſorum, & inexcuſabiles contumelias quas Principi ſuo intulerint. Inter quas vel ea maxima ſit quod illum anno proximè ſuperiore, die S. Laurentii ſacro pacato, & modico comitatu venientem ingreſſu urbis armati prohibuerint. In qua inobedentia & rebellione ita progrediantur, ut nulla hactenus clementia, aut æquis rationibus ad officium revocari potuerint. Itaque ſibi negotium datum eſſe, quoniam nullum amplius remedium ſuperſit, vi atque armis eos ad debitum obſequium compellere. Atque ejus rei initium feciſſe ſe occupatis duobus pagis Flenonio & Iupilia; iiſque quia oblatam Principis ſui veniam præfractè recuſaverant, incendio deletis. In qua re, vindicante haud dubie juſto numine, æquam cauſam triumphaſſe, & alterum ex Conſulibus ipſorum interfectum eſſe. Quoniam vero Princeps, qua eſt inſigni erga ſuos clementia, gratiam vi atque armis præferat. Ideo rogare ſe atque hortari eos, ut quam primum ad officium redeant. Quod ſi facere detrectent, conteſtari ſe Deum, atque omnes mortales, quæ deinceps mala atq; incommoda ſint eventura non ſibi ſed ipſis imputanda eſſe.

1645. Poſt hæc Sparrius quomodo urbi magis magiſque appropinquaret omni Conatu intendit. Itaque relicto apud Cœnobium Carthuſianum Tribuno Schrotzio, & Barone Lindano cum reliquis copiis apud Viſerum Moſam transgreditur, ut ab ea etiam parte vim oſtentaret. Tria ibi erant ſuburbia S. Leonardi, S. VValburgis & Aurotanum, quæ ut in poteſtatẽ redigeret Sparrius laborabat. Interim legati ex civitate ad Coadjutorem Maximilianum Principem venere, quorũ antesignanus erat Iardinus, unus ex iis qui ante annum in Galliam miſſi fuerant. Qui expoſitis poſtulatis ſuis apud Baronem Grosbechium Archidiaconum Condrofii & Cancellarium Leodienſem, etſi apparebat iis Principem aſſentiri non poſſe, tamen publice auditi ſunt. Eratq; eorum hęc ſumma, Vt ab actionibus utrinq; ceſſaretur, utq; miles leuca Bannali excederet. Deinde ut de arbitris, fidejuſſoribus & de legatis, deque loco ubi pro communi civitatis & patrię ſalute tranſigendũ eſſet, conveniretur. Ad ea Princeps Maximilianus reſponderi juſſit; arma adverſus rebelles neceſſario ſumpta, & ceſſatura quam primum ii ad officium redierint. Si in contumacia perſeveretur nihil de vi remitti poſſe Principis Clementiam, ejuſque ad æquas tranſactiones pronam voluntatem ſuperiorum temporum acta teſtari. Cujus verba, & manum, & ſigilla pro cautione fidejuſſoria ſufficere debuerint. At quia tam projecta fuerit Magiſtratui Principis ſui authoritas, ut venienti portas occluſerint, non aliam ſibi relictam tranſigendi poteſtatem; quam ut in reparationem injuriæ illius porta ad S. VValburgem tradatur, quæ eſſet oportuna tractatui, & ne facile vis inferri poſſet, ſecuritatem præſtaret. Cum vero inſtarent Delegati, ut ſaltem tridui induciæ concederentur (Neque enim cum ejuſmodi reſponſo

ſponſo apud feroces ſu..rum animos vitam revertentium in tuto fore ; oſtenſæ ſunt iis literæ quibus ab externis enixe auxilium efflagitabant, quæ quoniam non viderentur eorum eſſe, qui in gratiam recipi deſiderarent, cum hac properatione ad ſuos dimiſſi ſunt. Interim Sparrius occupato Cœnobio S. Ægidii in monte ſito crebro urbem atque aditus illius fulminantibus machinis infeſtabat. Atque inde ruſticorum foſſorum indefeſſa opera adjutus aggeribus urbi appropinquat ad partem uſque Aurotani Suburbii ubi deinde & Cænobio VVilhelmitarum potitus eſt. Denique & Cænobio S. Laurentii vis admota. Quod cum oppidani magno animo defenderent; tamen ad extremum virtuti militum ceſſerunt. Porro Magiſtratus ac potiores civium cum viderent rem ſerio agi, atque urbem quotidie periculo propiorem fieri, tandem de deditione agere conſtituunt. Igitur vigeſima octava Auguſti tribunus Iamar cum nonnullis aliis ex civitate ad Sparrium mittitur, ut impetrato ab eo libero commeatu Principem Maximilianum Hujum adirent, cum eo de deditione acturi. Sparrius Legatis reſpondit: Rem eam moram non ferre. Apud ſe minore temporis compendio tranſigi poſſe, qui una cum Canonico Taboler ſuper ea re poteſtatem à Principe accepiſſet. Itaque datæ iis viginti quatuor horarum induciæ, intra quas communicato cum ſuis conſilio ad ſe redirent. Interim Sparrius tormenta in ſuggeſtus efferri, atque omnia ad aggreſſionem neceſſaria, ſi forte Legati emanerent, diligenter inſtituit. Poſtridie redeunt Legati, atque urbem dedunt tribus tantum perſonis ab univerſali venia excluſis. Interim dum de deditione agitur Bartholomæus Rolandus ſuperiorum annorum Conſul, ex iis qui acerrime Principi reſtiterant, atque autho- 1649.

1659. res occludendarum portarum fuerant, fugam meditabatur adſumpto in ſocium tibicine Hollandico, cui filiæ ſuæ matrimonium Rolandus promiſerat. Sed Deo viſum non fuit, ut præcipuus ſeditiones author, condignas pœnas effugeret. Itaque, licet mentito habitu, & militis Trajectenſis ſpeciem præ ſe ferens, deprehenſus ab equitibus qui urbem cingebant, atque ad Sparrium in caſtra perductus eſt, In urbe vero concidentibus plane factioſorum animis VValtherus Hennet, ſuperioris anni Conſul, à globo civium correptus, atque in vincula conjectus eſt, Peracta tranſactione eodem adhuc die ſub veſperum Sparrio duæ portæ S. VValburgis, & Martini, Schroizio vero ab altero urbis latere porta Amercour traditur. Princeps Maximilianus de omnibus rebus celerrimis nunciis edoctus ultima Auguſti comitante Landgravio Darmſtadio, & idoneo armatorum præſidio ſtipatus urbem triumphabundus ingreſſus eſt, atque ad palatium ab acclamante plebe deductus. Inde triduo poſt, Capitulum & ſupremum Juſtitiæ tribunal Auro Leodium reduxit. Tum edictum publicavit ut cuilibet gratia Principis Electoris non excepto, fas eſſet redire ad ſua: Milites vero, retento tamen apud urbem, ad corporis ſui cuſtodiam ſufficienti præſidio, per vicinos pagos in hoſpitia diſtribuit, ut aſſignato ſingulis diario ab agendis prædis, & populationibus abſtineretur. Poſt hæc Princeps Elector audita deditione Leodium iter inſtituit. Pridie vero quam urbem ingrederetur de Conſule Hennet palam in foro ſupplicium ſumptum eſt idque propterea quoniam ferociter juraverat ſe vivo non futurum ut Princeps in urbem intromitteretur. Caput ejus à cervicibus

BIBLIOT. NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

pag. 441.

THOMASO ANIELLO
POPVLI NEOPOLITANI
REBELLICI DVX.

bus reciſum Portæ S. Leonardi quam Princi- 1649.
pi Conſul occluſerat impoſitum fuit. Eadem pœna haud multo poſt Bartholomaus Rolandus etſi multis deprecantibus commune Rebellionis crimen expiavit. Tum Elector convocato Ordinum conventu ſtatum Civitatis ac patriæ ordinare aggreſſus eſt. Numerataque Sparrio pecunia eum cum exercitu in Germaniam remiſit, retentis apud ſe bis mille peditibus, & equitibus fere ducentis. Adjecit deinde animum ad corrigenda Comitia Conſularia, à quibus nempe tota mali labes profluxerat. Ac primum Conſuli Boville magiſtratus munere confirmato, Collegam addidit VVanzoulle, qui pridem à factioſis in vincula conjectus, & dum urbs deditur, ab iiſdem exemptus libertati priſtinæ reſtitutus fuerat. Deinde Comitia à tribubus plebeis ad ſenatum tranſtulit cum hac moderatione; ut ex viginti duobus quos Princeps vel ejus concilium nominaret, unum; atque ex totidem qui à Commiſſariis nominarentur, alterum Conſulem eligerent. Plebs ademptum Comitiorum jus non niſi inani rumore queſta eſt. Conſules vero ac primores Civitatis Principi gratias egere. Iudicia autem Conſularia ac Juratorum, quæ veteri more intra civitatem certis limitibus ac perſonis continebantur, jam vero ab aliquot annis à factioſis Conſulibus promiſcuę ultra prçſcriptos limites, per totam Provinciam, atque in perſonas exemptas, temere ac violenter exercita fuerant, Princeps Scabinis Leodienſibus, & Collegio triginta duumvirum ordinario reſtituit ac tranſcripſit. Dignum ratus ut qui alienum invaſiſſent, ſuo etiam jure exciderent. Publicato inde edicto præteritorũ veniam omnibus indulſit, exceptis cædibus & rapinis, quæ per hos tumultus contra jus & fas commiſſa

1649. eſſent. De quibus certos extraordinem Iudices cum Statibus Patriæ nominavit, qui cognoſcerent & controverſias finirent; idque intra menſem, & remota omni provocatione. Poſtremo quoniam Elector in ſenium vergebat, ut huic etiam Eccleſiæ de Coadjutore provideretur, ſicut Coloniæ jam factum fuerat, impenſe deſideravit, eo magis quo turbatior Reipublicæ ſtatus, & genius civitatis turbis obnoxius certum ac potentem ſucceſſorem poſtulare videbatur. Igitur indicta hunc in finem electio decima nona menſis Octobris ad votum Principis feliciter ſucceſſit. Renunciatuſque Coadjutor Princeps Maximilianus Henricus factam in ſe electionem ratam habuit. Rebus in hunc modum compoſitis Elector relicta Principi Coadjutori Eccleſiæ & Reipublicæ cura Bonnam reverſus eſt. Hunc exitũ habuit rebellio Leodienſis, quæ ſane niſi in tempore oppreſſa fuiſſet, multorum in eam oculis directis, magnis aliquando motibus Imperium, licet jam pacatum, quaſſatura videbatur.

Res Polonica.

Sub initium hujus anni Ioannes Caſimirus Rex Poloniæ in magno Procerum conventu Cracoviæ ſolennibus ceremoniis inauguratus eſt. Ac deinde ducta in matrimonium ex diſpenſatione ſummi Pontificis, defuncti fratris vidua Aloyſia Maria, animum ad bellum contra Coſaccos ac Tartaros appulit. Illi enim à morte Vladiſlai Regis variis cladibus regnum vexaverant, & jam inter oppida Zbaras & Zborovo ductore Boguſlao Chmielnicio poſitis caſtris conſidebant. Fama eſt trecenta millia fuiſſe. Adverſus quos cum ſtipendiario milite Rex profectus, tanto hoſtium numero haud ſanè par, egregiè tamen ac fortiter impetum Barbororum ſuſtinuit. Menſe Auguſto acri & cruento prælio certatum eſt, in quo virtus Po-

lonorum

P. 1 pag. 654

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III"

BOGVSLAVS CHMIELNICKI
COSACORVM DVX GENERALIS.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

P. 1 pag. 464

IOANNES CASIMIRVS
POLONIÆ ET SVECIÆ REX
Magnus dux Lithuaniæ. etc.

lonorum maxime enituit. Nam cincti undique & circumventi à multitudine Barbarorum, ita eorum vim atque impetum exceper, ut Barbari ingenti ſuorum ſtrage perculſi, non modo infauſtam aggreſſionem deſeruerint, ſed etiam ad petendam pacem animum adjecerint. Data pax poſtulantibus, eo pronius quia Rex curſum victorię proſequi non poterat, ob paucitatem ſuorum, atque hoſtium multitudinem, qui licet cladem aliquam paſſi eſſent; tamen id detrimentum minus ſentiebant; atque identidem novis copiis confirmabantur. Igitur pax in has fere conditiones componitur. Primũ Rex privilegia Coſaccorum antiqua confirmat, ac numerum eorum ad quadraginta millia reducit; cujus numeri congruum indicem Præfectus ipſorum quotannis conficiet, & Regi exhibebit omnibus inquilinis ab utraque ripa Boriſthenis atque inde ſuper Viniciam, & Braclaviam, & Ianpolſim uſque ad Tyram fluvium, liberum erit huic Coſaccicæ militiæ nomen dare, cujus præfecturam Rex confert ac confirmat Boguſlao Chmielnicio, una cum ſatrapia Czerin, ibi principes erit ſtatio ejus militiæ prima, ac ſedes prætoria. Deinde concedit Rex veniam omniũ ante actorum, & Coſaccos in fidem & gratiam recipit; Atque ii deinceps Regi & Reipublicæ obedientes erunt. Milites cæteri ſtipendiarii non imponentur præſidio aut hoſpitio iis civitatibus in quibus Coſacci ſunt. Neque in iiſdem judæi permittentur. Græcorum Religio, eccleſiæ, & bona eorum permanebunt in eo ſtatu, in quo huc uſque fuerunt. Et Metropolita ſive Archiepiſcopus Kiovienſis Græcæ Eccleſiæ addictus in Comitiis Regni ſeſſionem ac ſuffragium habebit. In Palatinatibus Kiovienſi, Braclavienſi, & Czernichovienſi conferet Rex omnes dignitates & munia iis ſolis qui 1649.

1649. Religionem Ruſſorum profitentur. Denique ut hæc omnia in proximis Regni Comitiis confirmentur, ad quæ reliqua diſſidia Religionis, & nonnulla alia poſtulata remiſſa ſunt. Ita confirmata ad tempus pace Chmielnicius præſtito Regi Juramento fidelitatis exercitum ſuum in Voliniam ulteriorem reduxit.

Res Venetorum & Turcarum in mari Ægeo.

Fama eſt Coſaccis in id bellum multa Turcas auxilia promiſiſſe, ſed quo minus ſtarent promiſſis ſeditione domeſtica & bello Veneto impeditos. Nam anno ſuperiore cum interfeciſſent, primò magnum Vezirium, dein Imperatorem ipſum, atque in locum ejus filium Mahometem ſexdecim annos natum ſubſtituiſſent, res eorum in maximis turbis verſabantur; atque eas augebat indies Sultana, primaria Imperatoris Turcici uxor, fœmina magni animi, atque ingentium ſpirituum. Huc accedebant curæ belli Veneti quod per id tempus infeliciter gerebatur. Cum enim Veneti toto prope anno fauces Hellespontiacas obſiderent, atque ibi vicinum omne mare infeſtum redderent, ut omnis prope aditus exituſque in Ægeum pelagus navigiis Turcicis præcluderetur: Turcæ ut vires hoſtium diſtraherent, evocarunt claſſem Africanam, quam anno ſuperiore maximis ſumptibus inſtruxerant. Cujus adventu nunciato Veneti relicto apud Helleſpontum Jacobo de Riva cum aliquot navium præſidio Africanæ claſſi in occurſum properarunt. Quorum diſceſſu cognito claſſis Conſtantinopolitana quæ circumvallata in faucibus Helleſponti hæſerat, ventum ſecundum nacta non animadvertentibus Venetis erupit, & Smirnam verſus vela fecit. Riva poſtridie ubi diſceſſiſſe hoſtium claſſem intellexit, inſequi eam inſtituit; ac primum apud Inſulam Scio; deinde

circa

circa Eubœam fruſtra inveſtigans, demum haud procul Smirna urbe, in portu Foggiano deprehendit. Diſtat is portus Smirna duobus paſſuum millibus; atque ibi ſe Rhodiorum aliquot triremes, & ſeptem naves Africanæ conjunxerant. Exploratа hoſtium ſtatione Riva in ipſo aditu portus aciem inſtruxit, atque ex omnibus navigiis ſuis in claſſem Turcarum fulminavit. Quinque naves eo impetu in profundum demerſæ ſunt. Inter hæc autem una longe maxima reliquarum quæ magnam vim pulveris nitrati, & globorum pyrobolarium vehebat, ignem concepit. Quod animadvertens Nauta Venetus contempto mortis periculo, una cum Centurione Navali Iacobo Santorinio deſiluit in mare; & ardenti navigio per ignem & aquam adnatans anchorarios funes aſcia interſcindit. Illis ſine incommodo renatantibus ad ſuos navigium vento ac flammis impulſum in claſſem Turcarum fertur, & proxima quæque navigia eodem incendio involvit. Ea clade tota pene Turcarum claſſis deleta eſt, magna cum ſtrage vectorum, quos aut violentia ignis, aut dum illum fugiunt, aqua abſumpſit. Pauci natando in propinquum littus evaſere. Turcæ damnum illud ad vicies centena millia aureorum æſtimarunt. Porro Reſpublica Veneta actis per omnia templa Deo ſolemnibus gratiis, ſex millia aureorum inter pauperes diſtribuit. Præfectum vero claſſis Iacobum de Riva, & imprimis Sanctorinium tum alios Navarchos pro ſuo quemque merito inſignibus donis honoravit. 1649.

Obiit per idem tempus Albertus ex proſapia Dominorum de Dorirgh Epiſcopus Ratiſponenſis anno ætatis ſeptuageſimo primo, quorum triginta ſex in ea dignitate, inter mul- *Mors Epiſcopi Ratiſponenſis.*

1649. tas moleſtias & varios caſus cum laude explevit. Alberto ſucceſſit Franciſcus Guilielmus Epiſcopus Oſnabrugenſis. In Hollandia novæ Anglicanæ Reipublicæ Legatus Doctor Iſaac Dorislaer paulo poſt quam Hagam advenerat, à ſex larvatis in hoſpitio ſuo interfectus eſt. Fuit ille ex iis que Regem Carolum ad mortem damnarunt. Percuſſores tamen ipſius, etſi acriter inquiſitum fuerit, deprehendi non potuere. Nunc ad annum quinquageſimum progredior.

Cædes Legati Anglicani.

1650. Sub ejus initium filia Cæſaris Maria Anna, Sponſa Hiſpanica, Madritũ triumphali apparatu ingreſſa eſt. Hæc anno ſuperiore Regi Hiſpaniarum Viennæ deſponſata feliciter tandem confecto itinere in Hiſpaniam appulit. Magna ubique pompa, præcipue in ditionibus Hiſpanicis excepta. Sed reliquorum omnium magnificentiam facile vicit majeſtas aulæ Hiſpanicæ, quippe ubi Rex ipſe præſens aderat. Igitur ubi dies ingreſſui deſtinatus illuxerat, omnes plateæ, quæ ad palatium Regium ducebant, aureo ac ſerico panno exornatæ, intertextis ubique gemmis fulgere conſpiciebantur. Ad introitum ac capita platearum erectæ erant quatuor magnæ, & quadraginta minores Pyramides, ex quibus quatuor Arcus Triumphales pendebant, inſigni opera ac magno artificio conſtructi. Æſtimatum hoc opus ſexaginta quatuor millibus aureorum. Sponſam præcedebant Magnates Hiſpanici, ac tota fere aula quam Rex obviam miſerat, omnes auro argentoque fulgidi, Poſt hos Sponſa Regia inter Principes Matronas, & pulcherrimum chorum illuſtrium virginum ſublimi ac generoſo equo vehebatur. Ejus latera ſtipabant duo currus exquiſitiſſimis Muſicis & Comœdiis referti, quos bini Leones, ac totidem

Sponſa Hiſpanica ingreſſus Madritanus.

Aquilæ

P. 1 pag. 447.

MAXMILIANVS WILIBALDVS
COMES IN WOLFFEG. etc. S.C.M.
Colonellus et Gubernator in Lindovv.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE NAPOLI

Aquilæ trahebant. Hi omni linguarum ac carminum genere Sponſæ laudes, & felix Epithalamium canebant. Hoc comitatu deductam Rex cum filia in aditu Palatii amantiſſime excepit. Inde dies aliquot Nuptialibus epulis traducti. Longe alia facies per idem tempus in aula Gallica fuit, quam inteſtini diſſidii labes, & magnarum diſcordiarum ſemina in magnum aliquando malum eruptura invaſerant. Cum enim Rex adhuc ſub matris tutela degeret, atque illa in gubernatione Regni externorum conſiliis plurimum uteretur, indigenarum ut fit facile odium in ſe conciravit. Quod eo uſque proceſſit, ut tres Principes Regii ſanguinis Duo Condæi fratres, & Dux Longevillanus, cum inimicitias apertius, quam fas eſt apud Magnates, præferrent, juſſu Regis ac Reginæ in cuſtodiam dati ſint. Ea res magnas turbas concivit, propter clientelas & copiam amicorum, quibus illi Principes per univerſum Regnum abundant. Accidebat quod Condæus multis magniſque victoriis rem Gallicam ſtabiliviſſet, & Longevillanus ante biennium pacem Germanicam, tam utilibus pro Gallia conditionibus promoverat, ut propterea non carcere ſed præmio digni viderentur. Sed Regina enumeratis quæ in eos liberaliter contuliſſet cauſam cuſtodiæ edito invulgus ſcripto publicavit. Cujus ſumma hæc fuit Regis & Reipublicæ intereſſe, ut in Acta Principum diligentius inquireretur. Nunciata Principum captivitate, multi qui partes eorum tuebantur aulam deſeruere. Inter quos Comes Turenius cum parte exercitus ad Archiducem Leopoldum conceſſit, poſtquam Stenaviam atque alia nonnulla in fide Principum confirmaſſet. Vulgo captivitatis hujus

1650.

Turba inteſtina in Gallia.

1650. jus author habebatur Iulius Mazarinus Cardinalis, qui initio Februarii cum Rege & Regina in Normanniam profectus, atque ibidem Rotomagi exquiſito apparatu exceptus, provinciam illam in fide & obſequio retinuit. Inde in Burgundiam contendens aliquot ibi oppida atque arces quæ Principum partes pertinacius tuebantur, vi atque armis ad officium compulit. Burdegala quoque acerrime reſiſtebat. Nam eo Vxor Condæi cum filio duce Anguienſi clam profugiens miſerationem apud Parlamentum ac Cives commoverat. Itaque illa in defenſionem accepta arma capiunt. Erat in urbe Dux Bullionenſis, & præſidium quatuor fere millium. Contra quos Cardinalis & Mareſchallus Meleraius cum exercitu progreſſi, tranſito Garumna fluvio, ſuburbium à S. Severino dictum vi capiunt. Sed ex eo iterum majore oppidanorum vi expulſi poſitis prope urbem caſtris conſiſtunt. Tandem inter continuas velitationes interventu Parlamenti Pariſienſis res in has conditiones componitur. Primum data Burdegalenſibus venia anteactorum, dein præfectura ejus Provinciæ non Duci Eſpernonio, ſed fratri Regis unico Duci Andegavenſi, atque ipſius Legato Mareſcallo Schombergio, aut Marchioni Lucano attributa Principi Condææ, & Duci Bullionenſi permiſſum, ut illa cum filio Neracum; hic cum uxore & filiabus ex Pariſienſi cuſtodia dimittendis Turenium in ſecuritatem concederent. Duci Bullionenſi pro jure quod in Sedanum prætendit numerabuntur duodecies centena millia librarum, quæque cum ipſo vivente Rege Ludovico XIII. acta & conventa ſunt, ad exitum deducentur. Burdegalenſes arcem Regiam nuper deſtructam non tenebuntur reficere. Provincia Gaſconia & civitas Burdegala toto

toto ſexennio ab omni tributo Regio in compenſationem damni hoc bello illati liberabitur. Vtque hæc conventa firmiter obſerventur Parlamentum Pariſienſe, & Dux Bullionenſis promittent & cavebunt. His peractis Rex & Regina menſe Octobri Burdegalam ingreſſi Regia pompa ac magnificentia excepti ſunt. 1650.

Dum hæc in Gallia fiunt Norimbergæ omnibus quæ ad pacificationis Germanicæ conſummationem pertinebant, peractis, conventus ille diſſolutus eſt. Porro antequam legati diſcederent exquiſitiſſimis epulis, & non alias uſitato triumphalium ignium apparatu, felicem pacificationis exitum celebravere, Reſtituta ſimul loca, & pecuniæ ex pacto numeratæ. Ita tandem aliquando poſt triginta annorum graviſſimum bellum pax poſtliminio reducta eſt, quæ ut nationi Germaniæ felix & diuturna ſit, faxit is à quo omne bonum procedit Deus optimus Maximus. Quid in hoc conventu decretum ſit, poſt inſtrumenta pacis lector reperiet. *Res Germanica, Conventus Norimbergenſis diſſolutio.*

Carolus Guſtavus Comes Palatinus qui conventui Norimbergenſi præſens interfuerat, eo diſſoluto in Sueciam profectus eſt, ad Coronationem Regiam quæ Stocholmiæ in adventum ipſius apparabatur. Venit ille in Sueciam ſub finem Septembris. Et menſe inſequenti Coronatio Reginæ ab Archiepiſcopo Vpſalienſi in generali conventu Ordinum totius Regni magna ſolennitate peracta eſt. Poſt hæc Proceres de re publica deliberarunt. Imprimis vero actum de matrimonio Reginæ, in cujus ſpem jam diu deſtinabatur Carolus Guſtavus Palatinus. Sed Regina cœlibatum matrimonio prætulit, atque id palam apud Ordines ſolenni conteſtatione profeſſa eſt. Ita Palatino communibus Procerum ſuffragiis, principatus Sueciæ hæreditarius, & ſucceſſio Regni delata factumque *Res Suedica Coronatio Reginæ.*

1650. factumque ſuper hac re decretum ; Cui Palatinus adſenſit, addita voluntatis ſuæ teſtificatione, quæ actis Regni Comitialibus inſerta eſt, in hanc fere ſententiam : Nos Carolus Guſtavus, Suecorum, Gothorum, & VVandalorum electus Princeps hæreditarius, Comes Palatinus Rheni, notum facimus ; Cum Regina Sueciæ Chriſtina, ejuſque Regni Senatores atque ordines, nobis & liberis noſtris maſculis Principatum & ſucceſſionem Regni hujus hæreditariam publico decreto contulerint, neceſſarium duximus ſuper ea re animi noſtri ſententiam declarare. Primum gratias agimus Reginæ pro hoc & cæteris beneficiis quæ nobis per omnem vitam liberaliter contulit. Illam pro Domina & Regina noſtra agnoſcimus, cujus ſit imperare, noſtrum autem parere & obſequi, atque ideo illi omnem debitam fidem, obſervantiam, atque obedientiam promittimus, in gubernatione Regni, cum Regina nobis promiſerit, nihil ſe contra noſtram voluntatem, ac conditionem nobis mandaturam. promittimus viciſſim nos vivente ac gubernante Regina nihil eorum quæ ad publicam regni ſalutem pertinent, ut bellum pacem, fœdera atque alia ejuſmodi magni momenti, & gubernationem concernentia, tractaturos aut decreturos. niſi id fiat de voluntate & conſenſu Reginæ, & cum conſilio Senatorum. Regni Idque ad præſcriptum & mandatum Regiæ Majeſtatis. Porro ne regnum dividatur, neque liberi noſtri nunc aut deinceps quicquam ex eo poſtulabimus, ſed quod Regina atque ordines Regni, nobis, conjugique & liberis noſtris in dotem & ſuſtentationem ex facultatibus ærarii Regii decreverint, eo contenti erimus. Bona vero privata, ſi qua nobis aut liberis noſtris obvenerint, ea poſſidebimus eo jure & libertate, qua cæteri Nobiles ſuis utuntur,

tur, atque ea quæ illi titulo eorum præſtant, 1650.
nos quoque & liberi noſtri præſtabimus. Si poſt obitum Reginæ nobis ditio aliqua extra Regnum offeratur, eam non aliter acceptabimus, quam ne extra Sueciam ſedem ac domicilium transferre neceſſe ſit. Matrimonium, cum inire decretum nobis fuerit, cum Regina & Senatoribus regni communicabimus, neque ejuſmodi inibimus, quod Reginæ aut Regno officiat. Conjugem vero non ducemus quam quæ immutatæ Confeſſionis auguſtanæ ſit, atque in ea liberos quoque noſtros educabimus. Cum ad Regni adminiſtrationem pervenerimus, illud ex Regii Senatus conſilio, juxta Ius Suedicum, & Regni conſtitutione gubernabimus. Omnes & ſingulos Regni ordines & ſubditos in exercitio & uſu Auguſtanæ confeſſionis tuebimur, prout illa in Vpſalienſi concilio recepta & confirmata eſt. Cuilibet ſuum jus, privilegia, libertatem ſarta tecta conſervabimus, ac ne cui vis aut injuria inferatur cavebimus Reginam viduam Mariam Eleonoram amore omni & honore debito proſequemur, quæque à filia Regina collata ſunt, permittemus & confirmabimus. Denique præſtabimus omnia quæ in teſtamento Regis Guſtavi I. atque in unione hæreditariis Principibus pro ſalute Regni exiguntur, quæque antecedentes Sueciæ Reges, ex juramento & obligatione præſtare obſtricti fuerunt, exceptis iis quæ his comitiis immutata ſunt. Poſtremo hæc omnia quæ nos promiſimus, ac præſtare parati ſumus, liberi quoque noſtri & hæredes deinceps promittent & præſtabunt. Hæc eſt declaratio Palatini, quæ vigeſima die Octobris Regni Ordinibus exhibita, actis comitialibus inſerta fuit. Conventus quoque poſt paucos dies diſſolutus eſt.

Compoſitio Trevirenſis.

Supra diximus de Electore Trevirenſi, quod ex

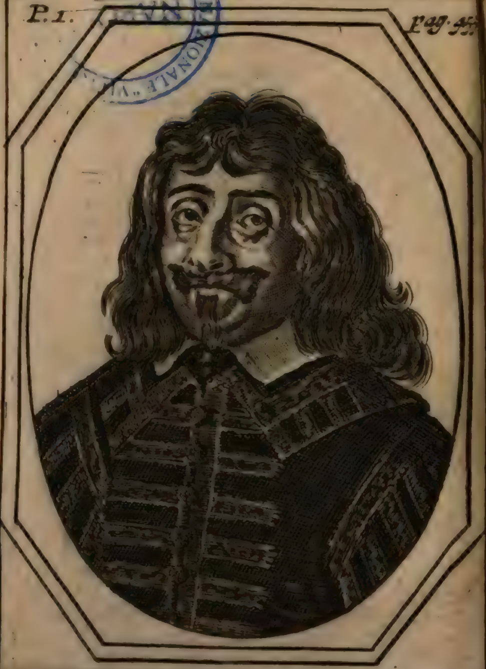
1650. ex captivitate Viennenſi redux, cum Canonicis Metropolitanis, & ordinibus Patriæ in grave diſſidium inciderit, quod eo uſque proceſſit, ut Canonici Treviros relinquere, & ſe Coloniam recipere debuerint, relicto ibidem uno alteroque qui partes Principis ſequebantur. Elector cum abſentes edicto citaſſet, neque illi comparerent, excommunicat eos, præbendiſque & dignitatibus ſuis ſpoliat. Illi ſummi Pontificis ac Cæſaris open implorant, cæteriſque Eccleſiaſticis Imperii Principibus cauſam ſuam commendant. Nihilominus pergit Elector omniaque ad arbitrium ſuum conſtituit. Denique ex paucis qui remanſerant, quoſque ipſe nominaverat novis Canonicis coacto Capitulo Coadjutorem ſibi eligi permittit Philippum Ludovicum Baronem de Reiffenbergh. Ea electione improbata cæteri Canonici adjuti aliquot copiis Cæſaris atque Hiſpanicis civitatem Trevirenſem, & denique ipſam arcem, in qua erat Elector, capiunt; & Conſiliarios ejus præcipuos in cuſtodiam abducunt; Cæterum ut majoribus malis occurreretur placuit Cæſari & conventui Norimbergenſi ut res ſine tumultu & turbis arbitrio Imperii decideretur. Datum ergo negocium Moguntino & Colonienſi Electoribus, & deinde Epiſcopo Bambergenſi, qui re diligenter per legatos ſuos examinata tandem hoc anno vigeſima tertia menſis Auguſti ſic pronunciant: Primum ut vigore Pacificationis Monaſterienſis oblivioni traditis quæ hactenus perperam ac violenter acta ſunt benevolentia atque obſervantia inter Electorem, & Canonicos atque Ordines patriæ renoventur, Vt reſtituantur omnes in eum ſtatum in quo ante hos motus fuerunt; imprimis Elector deinde Canonici, ac tum ordines & ſtatus Patriæ; ut decretum de non invocando aliena auxilia

BIBLIOTECA NAZIONALE NAPOLI VITTORIO EMANUELE III

FRIDERICVS III.
DANIÆ NORWEGIÆ REX NEC NON
Schleſvvici etc Holſatiæ Dux etc.

P. 1. Pag. 45

IOANNES PHILIPPVS

Archiepiſcopus atque elector Moguntinus S.R.I.
per Germaniam Archicancellar. Epiſcopus
Herbipolenſis, Dux Franconiæ etc.

BIBLIOTECA NAZIONALE NAPOLI

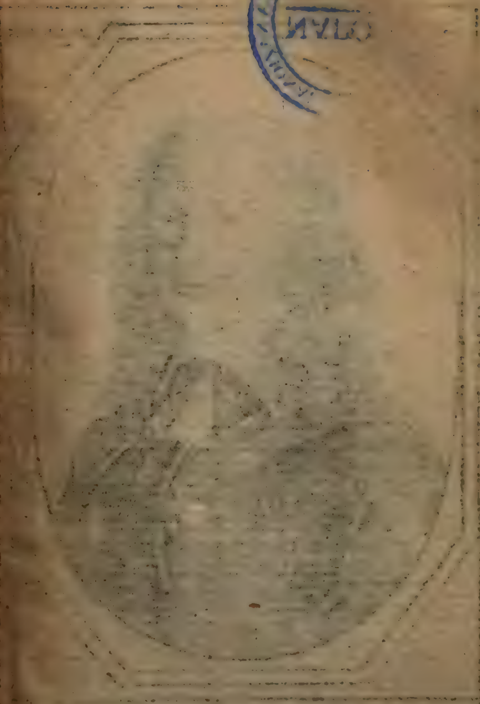

ANSELMVS CASIMIRVS
ARCHIEPISCOPVS ATQVE ELECTOR
Moguntinus Cancellarius Germaniæ etc.

na Calendis Aprilis proxime factum confirmetur; ut Electori permittatur administratio atque imperium nunc & deinceps in conſiliarios ſuos, & præfectos militares, ipſoſque milites & cæteros miniſtros qui ſicut Electori, ita & Capitulo Metropolitano; eodem plane juramento fidelitatis obſtricti erunt: ut omnes qui occaſione horum motuum profugerunt, in priſtinum locum & honorem reponantur, & captivi ex cuſtodia dimittantur; comprimis autem duo Electorales miniſtri Procancellarius Graſs, & Conſiliarius Moelbaum, jam è cuſtodia liberati, ſi in muniis ſuis permanſuri ſunt, ut tam Electori quam Capitulo, ſicut alii miniſtri de fide & obſequio caveant: ut electio Philippi Ludovici Baronis de Reiffenberg in Coadjutorem utpote Paci Monaſterienſi, Conſtitutionibus Imperii, & ſtatutis provincialibus contraria. Item Collatio Præpoſituræ Metropolitanæ, omniaque inde dependentia, vana atque irrita ſint Et ipſe Reiffenbergius titulo & prætenſione Coadjutoriæ deinceps abſtineat, ſub pœna violatæ pacis, impoſito illi deſuper ſilentio perpetuo. Vt Capitulo relinquatur jus vetus eligendi tam Archiepiſcopum quam Coadjutorem & Præpoſitum, ſicut & conferendi cæteras præbendas & dignitates. Vt aboleantur introductæ novationes, injuriæ, violentiæ, atque inter hæc cum primis Satrapæ Zellenſis Philippi Iacobi de Valdrech poſtrema captivitas, & expreſſa lytri obligatio. Vt norma & Regula Electoralis obligationis, ſit Capitulatio Archiepiſcopalis, cujus vigore Elector tenetur, in gravibus negociis quæ cum patriæ periculo conjuncta ſint, cum Capitulo Metropolitano communicare, & ſine ejus conſilio in hujuſmodi rebus nihil ſtatuere aut attentare. 1650.

1650. attentare. Vt reducatur forma vetus Iudiciorum aulicorum, præſertim Confluentini & Trevirenſis, remotis atque abolitis noviſſimè contra morem Patriæ introductis commiſſionibus, Parlamentis atque aliis hujuſmodi ex quibus magna judiciorum, ac juriſdictionum confuſio exorta eſt. Vt reſtituantur Capitulo Metropolitano, ejuſque Collegis prælaturæ, dignitates, præbendæ, decimæ, penſiones, cæterique proventus. Imprimis Pagi in Satrapia Grimburgh, Domus & Satrapia Hunolſtein. Communitas Mertzigh & Sahrgaw, quæ ad Archidiœceſin ſpectantia Elector ſine libero Capituli conſenſu, ad Fidei commiſſum Soteri eum tranſtulit. Vt reſtituantur in bona, præbendas & mobilia Ioannes VVilhelmus Huſman ex Namediis. Præpoſitus, Hugo Fridericus ab Eltz ſupremus Choriepiſcopus, VVolfgangus Fridericus à Koppenſtein Archidiaconus, Emmericus à Metternich Scholaſticus, & Domini à Leyen. Vt in futuris contributionibus Imperialibus, Provincialibus & Cameralibus permittantur Ordinibus Patriæ ſui conventus, & libera in iis ſuffragia, ac conſuetæ diſpoſitiones circa modum, & formam tributa colligendi. denique in iiſdem conventibus decernendi & dirigendi, juxta morem & privilegia Ordinibus conceſſa, ſalvo jure, ſupremo Principis ut inter diſſidentes ipſe authoritatem & judicium ſuum interponat. Vt nova vectigalia vino, frumento cæteriſque commerciis impoſita, & extraordinaria miniſteria tollantur, atque in eo ſubditis parcatur. Ne numerus Iudeorum contra præſcriptum ordinem augeatur, receptis autem jus & juſtitia, quemadmodum Chriſtianis ſine differentia adminiſtretur. Vt munimenta in civitate Trevirenſi, & Berncaſtel ſine conſenſu Capituli ex-

ſtructa

ſtruantur, atque in hunc uſum adhibita ædifi- 1650.
cia publica, viæ, atque horti antiquis poſſeſ-
ſoribus reſtituantur. Denique ut quibuſcunque
per hos motus vis atque injuria illata eſt, quo-
rum nonnulli in inſtrumento hujus pacificatio-
nis nominantur, ii omnes in priſtinum locum,
& poſſeſſiones antiquas reponantur, ſine dolo
& fraude. His ita conſtitutis pax inter Electorem,
Capitulum, atque Ordines Patriæ confirma-
ta eſt. Poſt hæc Canonici Metropolitani ad no-
vi Coadjutoris Electionem proceſſerunt, vi-
citque multitudine ſuffragiorum Carolus
Caſparus à Leyen, omnibus ani-
mi donis ad eam dignitatem
commendatus.

Finis primæ partis.

INDEX.

Partis Prioris.

A.

ABbatia Hirsfeldienſis confertur per ſummum Pontificem Archiduci Leopoldo VVilhelmo. pag. 153

Achatius Tottius 24

Achatius VVillinger, Dux Ruſticorum rebellantium in Auſtria. 131

Adamus Erdtmannus Terohskam, ſocius conſpirationis VVallenſteinianæ. 264

Adamus Comes Herberſtorphius Gubernator Lintzii. 126. 138

Addua flumen. 144

Adolphus Dux Holſatiæ, primus uxoratus Archiepiſcopus Bremenſis. 138. 173

Adolphus Dux Holſatiæ. 230. occumbit in pugna Lipſienſi. 251

Ægidius Ledenbergius Syndicus Vltrajectinus. 24

Albertus VVallenſteinius. 48. Dux Cæſarianus mittitur cum copiis contra Regem Daniæ. 111. cædit Mansfeldium. 128. tendit in Hungariam. 129. fit Dux Meckelenburgii. 160. redditur inviſus Principibus Germaniæ. 198. exauctoratur. 199. redditur ei præfectura militaris. 251. confligit cum Rege Sueciæ ad Lutzam. 265. cædit Saxonicos. 276. ejus conſpiratio, & cæd[illegible]82. & ſeqq.

Albertus Dux Bavariæ. 309

Albertus Penclavius tradidit Suecis arcem Mariæburgenſem in Pruſſia. 141

Albertus & Adolphus Fridericus Duces Meckelenburgici deſtituti à Cæſare. 161

Albertus Keel Danici maris Archithalaſſus. 162

Alber-

Albertus Coſacovius. 164
Alexander Ludoviſius fit Papa, accepto nomine Gregorii XV. 58
Alexander Leslæus invadit Rugiam inſulam pro Rege Sueciæ. 203
Aldringerius Generalis Cæſareus. 285. occumbit in conflictu. 217. 244. 290
Alexander Leſſelius Anglus ſubſidiarius Moſcorum 312. 313
Aloyſia Maria Dux Nivernenſis. 325. nubit Vladiſlao Regi Poloniæ. 325. deinde fratri ejus Ioanni Caſimiro etiam Regi. 342
Alexander filius Regis Sigiſmundi moritur. 294
Alexander Comes à Vehlen, Meppenam Palatinis eripit. 330
Alexander Leslæus Dux conſpirationis Scotiæ contra Regem Carolum. 345
Aloyſius Contarenus Legatus Venetus ad pacificationem Monaſterienſem. 421
Alexius Michalovitius Dux Moſcorum ſuccedit parenti. 392
Alveus divertendo Rheno, ab Ambroſio Spinola fruſtra ductus. 145
Ambroſius Spinola, è Belgio tendit in Palatinatum. 27. capit Iuliacum 56. obſidet & capit Bredam 99. abit in Hiſpaniam 158. inſpicit obſidionem Rupellenſem 166. fit Gubernator Mediolanenſis 182. moritur in caſtris ante Caſalium. 196
Amneſtia univerſalis. 305. 357
Amurates fit Imperator Turcarum 77. 91. profligat Perſas. 319
Angli Luſitaniam tentant irrito conatu 105. eorum Rebellionem *vide* in Rege Carolo 372. 345. 359. 386. 425.
Anna Catharina Conſtantia filia Sigiſmundi Regis Poloniæ 249. nubit Philippo VVilhelmo Palatino Neoburgico. 372
Andernacum à Baudiſio oppugnatum. 272

Andreas Cantelmo obſidetur à Gallis apud Balagnerium. 392
Anſelmus Caſimirus Elector Moguntinus moritur. 414
Apelmannus præfectus navium Polonicarum. 1[illegible]7
Arnhemius Generalis Cæſareus ſub VVallenſteinio, mittitur ſubſidio Polonis contra Suecos 179. Dux Saxonicus. 263
Arſurtus VVittenbergius Legatus exercitus Suedici. 356
Arcoprtius Comes Prorex Cataloniæ, profligat Hiſpanos 391. & rurſus profligatur ab obſidione Ilerdæ. 391
Armiſtitium Bavaricum. 410
Arminianorum motus in Belgio. 24
Arnhemius. 275. 179. 191
Aſſowæ Turcis erepta, à Moſcovitis. 328
Auguſta urbs reformatur ab Epiſcopo 184. capitur ab Electore Bavariæ. 400
Auguſtus Electoris Saxoniæ filius nominatur Archiepiſcopus Magdeburgenſis. 175
Auguſtus Dux Brunſvicenſis moritur 319
Auguſtus Mauritius Baro de Rotaw gubernator Glogoviæ. 368
Axelius Oxenſtirna, Cancellarius Suecicus 335. pangit fœdus Heilbronnæ cum aliquot Principibus Germaniæ. 275

B.

Balthaſar Marradas Generalis Cæſareus 36. expugnat Tabor in Bohemia. 54. 38
Barnevelt Advocatus Hollandiæ capite multatus 27
Balderonius præfectus præſidii Curienſis. 91
Barbara Sophia Electoris Brandeburgici filia, & uxor Ioan. Friderici Ducis VVirtenburgici. 168
Bartholomæus Rulandus Conſul Leodienſis 324. capite punitur. 339
Barcellona deficit à Rege Hiſp. ad Gallos. 3[illegible]3
Balduinus Remontius intercipit Paderbornam. 393
Bellum Bohemicum 10. 12. Danicum 106 Ruſticum in Auſtria 135, Mantuanum 164, 182, Suedicum 189, Galli-

Gallicum 308. Parmenſe 379. Venetum cum Turcis 394. 401. Tartaricum. 327
Belgica 54. 55. 56. 92. 250. 261. 361. 278. 311. 317. 324. 366.
Bernardus Dux Vinarienſis 265. 273. invadit Ratiſponam. 277. à Verdino trans Rhenum pellitur 323. fundit Cæſareanos & obſidet Briſacum 332. capit 334 moritur. 341
Bohæmia reformatur. 72
Bogislaus Michalovitius capite plectitur. 44
Boguslaus Dux Pomeraniæ 150. moritur ultimus ſuæ familiæ. 328
Boguslaus Chmielnicius Dux Coſaccorum rebellantium in Lithuania. 424
Bona Eccleſiaſtica Catholicis ablata poſt Tranſactionem Paſſavienſem repetuntur. 172
Breda per deditionem capta à Spinola 104. recepta ab Hollandis. 345
Brodnicia urbs Pruſſæ. 181
Briſacum capitur à Duce Vinarienſi. 334
Bredenbenda arx capta à Lambojo & diruta. 420
Budiſſina urbs Luſatiæ incendio deleta. 292
Buckingamius, Marchio cum Carolo Principe VValliæ bit in Hiſpaniam 88. ſuccurrit Rupellæ ſed fruſtra. 158. interficitur a Sicario. 166

C.

CArolus Longuevallius Comes Bucquoi mittitur contra Bohemos 10. vulneratur 31. cadit ante Neoſolium. 47
Carolus Fridericus Princeps Munſterbergenſis. 36
Carolus Chodekievicius Dux militiæ Polonicæ moritur. 56. 57
Carolus Caraffa Legatus Pontificis ad Cæſarem. 45. 72
Carolus Emanuel Dux Sabaudiæ 196
Carolus Princeps VValliæ affectat matrimonium Infantis Hiſpanicæ. 88. ſuccedit parenti in Regnum 102. Ducit Henricam Mariam ſororem Regis Galliæ. 103. ſed

ſed amicitia inter Reges affines non diuturna. 145. fruſtra nititur ſuccurrere Rupellæ. 141. Epiſcopos Anglicanos. 345. educit exercitum contra Scotos. 345. fugit Londino. 361. funditur à Parlamentariis. 387. amiſſa Oxonia fugit ad Scotos. 397. ejus ſupplicium. 425. 427.
Carolus Archidux Auſtriæ frater Ferdinandi II. Cæſaris 101. moritur. 101
Carolus Ferdinandus filius Regis Sigiſmundi fit Epiſcopus Vratislavienſis. 101. excipit Sponſam fratris Aloyſiam Mariam. 383
Carolus Princeps Lichtenſteinius moritur. 157
Carolus Dux Lotharingiæ. 333. ſolvit Dolam obſidione. 314
Carolus Morganius tribunus Anglicanus. 159
Carolus Dux Nivernenſis, hæres ducatus Mantuani, 164. reconciliatur Cæſari 197. moritur 328
Carolus Guſtavus Generaliſſimus Suedicus oppugnat Pragam. 418
Carolus Dux Sudermanniæ, amoto fratris filio Sigiſmundo, Regnum Sueciæ ad ſe transfert. 190
Carolus Brulardus Legatus Gallicus ad Compoſitionem belli Mantuani. 197
Caroli Auriæ magnatis Hiſpanici liberalitas. 202
Carolus Guldenhelmius maris Suedici architalaſſus. 204.
Carolus Archidux pater Ferdinandi II. Cæſaris. 321
Carolus Ludovicus Comes Palatinus, Elector cæditur in VVeſtphalia ab Hatzfeldio. 331. attinetur in Gallia. 341
Carolus II. Rex Angliæ proſcribitur ab Anglis 428. ſalutatur Rex Scotiæ. 430
Carolus Hannibal à Dona. 202
Cantimirius Murza Dux Tartarorum Præcopenſium ex Taurica Cherſoneſo. 96. 181
Caſparus Queſtembergius Abbas Strohovienſis corpus S. Norberti Magdeburgo Pragam transfert, 146
Caſale obſidetur. 164

Caſus Tragicus. 247

Caſparus Guilielmus Mitſchevallius tribunus Suedicus capite plectitur. 264

Camenecia arx Podoliæ validiſſima contra irruptiones Tartarorum & Turcarum. 272

Campodunum vi captum à Bavaricis. 274

Caſparus Bamberger præfectus Vdenheimii. 299

Cæcilia Renata filia Ferdinandi II. Cæſaris 321. nubit Vladiſlao Regi Poloniæ 321. moritur. 383.

Cataloniæ defectio. 353. 371

Chudcovulſius nobilis Bohemus captus à VVallenſteinio ad Deſſaviam. 129

Chriſtianus Frieſe Reg. Dan. Conſiliarius. 162

Chriſtianus Guilielmus Marchio Brand: & Adminiſtrator Magdeburgenſis 175. quærit opem Regis Sueciæ 212. revertitur Magdeburgum 213. ſaucius capitur in expugnatione Magdeburg. 232. convertitur ad fidem Rom. Catholicam. 269

Chriſtophorus Marchio Badenſis. 257

Chriſtianus Comes Palatinus in exercitu Regis Sueciæ 264. infeſtat Bavariam 269. capit Heidelbergam. 277

Chriſtianus V. filius Regis Daniæ ducit Magdalenam Sibyllam Saxoniæ Electoris filiam 299. moritur. 414.

Chriſtina Regis Guſtavi Adolphi filia, & Sueciæ Regina 3-2.

Chriſtophorus Gaſſiovius Palatinus Smolenſcenſis. 337.

Chriſtophorus Opalinſki Palatinus Poſnaniæ, mittitur ad deducendam Sponſam Regiam. 383

Chriſtianus Dux Anhaltinus proſcribitur. 43

Chriſtophorus Harandus Bohemus capite plexus. 44

Chriſtophorus Radzivilius 58. offendit Regem Poloniæ 95. ducit contra Moſcos. 271

Chriſtianus Dux Brunſvicenſis, & Epiſcopus Halberſtadienſis, educit exercitum contra Cæſarem 55. dominatur in VVeſtphalia 67. cæditur apud Hoechſtam 68. amittit brachium apud Floreacum 70. cæditur

 prope

prope Stadtloum 87. moritur. 131
Chriſtianus IV. Rex Daniæ, movet bellum Cæſari 106. eligitur in Ducem Circuli Saxoniæ Inferioris 107. ſcribit Cæſari & Tillio *ibid.* 108. Lapſus ejus ominoſus 110. cæditur à Tillio apud Lutheram 133. profligatur è tota Germania 148. impetitur bello à Suecis 150. moritur. 414
Claudia Ferdinandi Hetruriæ Ducis filia, nubit Leopoldo Archiduci. 143
Claſſis Suecica in Germaniam ſolvens. 204
Clemens VIII. 59
Conſpiratio Veneta. 12
Conventus Electorum Mulhuſii. 26. 151
Cometa. 13
Conſalvus Ferdinandus Corduba Generalis Hiſpanicus obſidet Franckendal 51, Gubernator Mediolanenſis invadit Montisferatum. 164
Comitia Imperialia. 17, 97. 315. 316. 351. Hungarica 113. Polonica. 93. 142. 179. 249.
Conditiones Matrimonii inter Carolum Regem Angliæ & Henricam Mariam ſororem Reg. Gall. 103
Coronatio Ferdinandi III. in Reg Vng. 112
Corona S. Stephani qua Reges Vngariæ coronantur in quanto honore habeatur. 119
Conconhauſia arx capta à Rege Sueciæ. 121
Coſacci qui qualeſque 121. coercentur à Conjecpolſio, 122. iterum 326. rebellant. 442
Copiæ militares Regis Daniæ. 127
Conditiones Pacis Rheticæ. 144
Coppenhaga Regia Daniæ. 162
Contemptus mortis in Feltonio percuſſore Bucquingam. 166
Controverſia de Archiepiſcopatu, Magdeburgenſis inter filium Cæſaris, & Elect. Saxoniæ. 175
Conjuratio Genuenſis. 177. 178.
Conventus Lipſienſis Proteſtantium 225, Francofurtenſis. 245
Columna ubi Rex Sueciæ Rhenum trajecit. 246

Con-

Conſtantia Regina Poloniæ moritur. 249
Comes Merodius cæditur apud Hammeliam. 278
Conſpiratio VVallenſteinii, ejuſque tragicus exitus 282
Conſtantia duorum militum Cæſareorum 320
Conradus à Luzow Legatus Cæſaris ad tractatus pacis præliminares. 374
Confederatio Sueco-Gallica. 376
Coſnius Magnus Hetruriæ Dux 210
Cremphanienſis Abbatia. 136. 349
Crempena capitur à Cæſareis. 159
Cratzius Comes capitur in prælio ad Nordlingam 295, capite plectitur. 310. 311
Creta Inſula oppugnatur à Turcis. 394. 395

D.

DAntiſcum Granarium Europæ. 140
David Herlicius Aſtrologus moritur. 319
Derpatum capatum à Rege Sueciæ. 121
Defectio Regnorum Luſitaniæ & Cataloniæ. 353
Diſſidium Religionis cauſa belli 4
Dieterichſteinius Cardinalis. 36
Digbius Legatus Anglicanus. 48
Diſceptatio de Electione Regis Bohemiæ 17. item de electione Regis Hungariæ. 45
Dies Victoriæ ominoſi. 35. 243
Dietolphus Rantzovius. 162
Diſcordia Polonorum & Cæſareorum. 179
Dodo Kniphuſius captus à VVallenſteinio ad Deſſavium 129 cædit Cæſareanos ad Hammeliam 278.
Druenca fluvius. 178
Dux de Feria Gubernator Mediolanenſis, in Germaniam cum exercitu movet, & moritur. 276
Duſſeldorpii clades ex fulmine. 298
Dublinum urbs Hiberniæ. 429

E.

Erberſteinius Comes, Dux copiarum Haſſicarum, 362.
Edictum executionis bonorum Eccleſiaſticorum publicatur 182. ejuſdem executio. 183
Eduardus Rex Angliæ. 343
Ehrenbreitſteinium capitur à Verdano. 323.
Electoratus Palatinatus tranſfertur in Ducem Bavariæ 74. ejus tranſlationis cauſæ, ritus & ceremoniæ. 83
Eliſabetha Regina Angliæ. 105. 345
Eliſabetha filia Iacobi VI. Regis Angliæ, & uxor Friderici Comitis Palatini. 102
Eleonora Imperatrix coronatur Regina Bohemiæ. 154
& Imperatrix. 201
Embda caput Friſiæ, recipit præſidium Hollandicum. 87.
Epiſcopi Conſtantienſis, & VVormatienſis repetunt bona Eccleſiaſtica. 151
Epiſcopus Viennenſis. 328
Erneſtus Comes Mansfeldius pro Bohemis militans Pilſam expugnat 11. cæditur 15. ſolus pro Palatino Bohemiam tuetur 42. proſcribitur à Cæſare 43. eludit Tillium. 51. eidem aliquam cladem infligit 65. cæditur à Corduba ad Floreacum 69. revertitur ex Anglia ad bellum Danicum. 111. cæditur apud Deſſaviam à VVallenſteinio 128. profugit in Hungariam & moritur. 130.
Erneſtus ab Harrach fit Archiepiſcopus Pragenſis. 85. & Cardinalis 125. Coronat Ferdinandum IV. in Regem Bohemiæ. 396
Erneſtus Caſimirus Naſſovius. 87.
Erneſtus Ludovicus Lauenburgicus à ruſticis recatur. 28
Eremita Architalaſſus Hollandicus. 105
Eſterhaſius creatur Palatinus Hungariæ. 116
Eſſexius Comes, Dux Parlamentariorum contra Carolum Regem Angliæ. 373

Fabius.

F.

FAbius Chiſius Nuncius Apoſtolicus Legatus ad Pacificationem Monaſterienſem. 421

Ferdinandus II. fit Rex Bohemiæ & Hungariæ 6. obſidetur Viennæ à Turriano. 15. fit Imperator Francofurti 17. 18. reformat Bohemiam 72. 100. 125. Ducem Bavariæ creat Electorem 83. dividit Provincias hæreditarias cum fratribus 97. Statum Religionis in Germania conatur revocare ad formulam tranſactionis Paſſavienſis 153. offendit Proteſtantes *ibid.* ducit Eleonoram Mantuanam 64. aggreditur reformationem in Imperio & ditionibus hæreditariis 168. concipit edictum Reſtitutionis 174. revocat Proteſtantes à fœdere Lipſienſi 238. committit filio Præfecturam rei militaris 289. venit ad Comitia Ratiſponam 315. moritur Viennæ 320. ejus breve elogium, parentes & liberi. 321

Ferdinandus III. filius Ferdinandi II. fit Rex Vngariæ 112. ritus ejus inaugurationis 118. & ſeqq. coronatur Rex Bohemiæ 153. ducit Mariam ſororem Regis Hiſpaniæ 219. fit Generaliſſimus in locum VValleſteinii 289. capit Ratiſponam *ibid.* profligat Suecos apud Nordlingam inſigni clade 294 eligitur Romanorum Rex 316. celebrat Comitia Ratiſponæ 351. eſt præſens in caſtris 413. ſecundum ejus matrimonium cum Maria Leopoldina. 425

Ferdinandus IV. coronatur Rex Bohemiæ 396. & Hungariæ. 414

Ferdinandus Cardinalis Infans Hiſpaniarum, conjungit copias cum Ferdinando III. 294. confligit cum Suecis apud Nordlingam 295. tendit in Belgium, & orditur gubernationem 279. 297. capit Venloam, & Ruræmundam 325. moritur. 361

Ferdinandus Erneſtus Archidux. 118

Ferdinandus Gironius Anglos à Luſitania arcet. 106.

Ferdinandus Magnus Hetruriæ Dux, levat è Baptiſmo

 Ferdi-

Ferdinandum Carolum filium Leopoldi Archiducis. 177
Ferdinandus Carolus filius Leopoldi Archiducis Occipontani naſcitur. 177
Ferdinandus de Capua. 212
Ferdinandus Caraffa cadit ad Norimbergam. 259
Ferdinandus Maria, Electoris Bavari primogenitus naſcitur. 316
Ferdinandus Carolus Ioſephus filius Ferdinandi III. Caſ. naſcitur ex Maria Leopoldina. 425
Femera inſula. 161
Feltonius Scotus Marchionem Buckinhamium ex inſidiis interficit. 166
Fernambucum ab Hollandis captum. 218
Fedor Androvicius Legatus Ducis Moſcorum, ad Regem Sueciæ. 236
Finis belli Germanici, apud Pragam, ubi ejus initium olim fuerat. 479
Fontes ſalutares. 396
S. Franciſcus Xaverius refertur in numerum Sanctorum à Pontifice Romano. 77
Franciſcus VVilhelmus Comes à VVartenbergh fit Epiſcopus Oſnabrugenſis 122. Legatus ad Pacificationem Monaſterienſem. 422
Franciſcus Cardinalis Barberinus. 144. 221
Franciſcus Carolus Dux Lavenburgicus colligit copias pro Rege Sueciæ. 216. capitur. 216
Franciſcus Ludovicus Perſuſius Gubernator Gripswaldiæ. 222
Franciſcus Hatzfeldius Epiſcopus Herbipolenſis & Bambergenſis moritur. 365
Francil. Albertus Dux Saxoniæ capitur à Cæſare 288
Franciſcus de Melo 371 profligit Gallos 371 ceditur ad Rocroam. 379
Franciſcus Albertus Dux Lavenburgicus profligatur, à Dortenſohnio & occumbit. 368
Franciſcus Hiacynthus. 337
FranciſcusMerci DuxBavaricus confligit cum Gallis apud

Friburgum 386. occumbit apud pagum Allersheim. 391.
Franckenthal traditur Hiſpanis. 88.
Francofurtum ad Oderam vi expugnatur à Rege Sueciæ. 225
Fridericus ElectorPalatinus eligitur in Regem Bohemiæ 18 32. cæditer apud Pragam 34. ejus fuga 35. proſcribitur à Cæſare 43. pro eo intercedunt Reges Daniæ, & Angliæ 48 revertitur Heidelbergam 64. iterum diſcedit in Hollandiam 69. tractat cum Cæſare 150. redit Francofurtum ad Regem Sueciæ 253. moritur Moguntiæ. 268
Fridericus Baro Tieffenbachius capite plectitur. 48
Fridericus Dux Altenburgicus captus à Tillio. 84
Fridericus Toletanus occupat portum omnium Sanctorum in Braſilia. 105
Fridericus VVilhelmus Elector Brandeburgicus ducit Vxorem Ludovicam filiam Principis Orangii 401
Fridericus III. fit Rex Daniæ. 414
Fulmen ominoſum Regi Daniæ. 162

G.

Gabriel Bethlenius Princeps Tranſylvaniæ, Vngariam bello petit 21. 37. 64. 85. 112. ejus origo, & natales 37. moritur 188
Gabriel de Roy Legatus Hiſpanicus in Poloniam. 156
Gabriel Oxenſtirna Legatus ad pacificationem Danicam à Rege Sueciæ. 162
Gaſpar Dinoffius Palatinus Sieradienſis. 326
Gaſto Borbonius Dux Aurelianenſis Ludovici XIII. Reg. Galliæ frater fugit in Belgium 250. capitur à Rege 260. capit Grayelingam 386. & Mardiccum. 392
Gaucherius Burgundus. 31
Georgius Comes de Hohenloe proſcribitur à Cæſare. 43.
Georgius Fridericus Marchio Durlacenſis cæditur à Tillio. 66

Georgius Buchananus præceptor Iacobi VI. Regis Angliæ. 102
Georgius Dux Lunæburgicus ad partes Cæſaris accedit 134. ducit partem exercitus Suedici. 274.278.291
Georgius Fridericus à Greiffenclau, fit Elector Moguntinenſis. 143
Georgius Cornarus Ducis Venetorum filius, Venetiis proſcriptus. 178
Georgius Ragotſius fit Princeps Tranſylvaniæ, 189. ejus inimicitiæ cum fratre Bethlenii 318. movet bellum Cæſari. 582
Georgius Dux Oſſolinski mittitur ad excipiendam Sponſam Regis Vladiſlai 3:6. fit ſupremus Regni Cancellarius. 336
Gebrianus Comes, Dux Gallo-Vinarienſium 362. occumbit apud Rotweilam. 376
Gerardus Dinoffius tribunus Polonicus ſtrenue defendit Toruinam, 179
Gluckſtadium à Cæſareanis fruſtra tentatum. 159
Godefridus Comes Pappenheimius in pugna Pragenſi ſaucius 34. opprimit Ruſticos in Auſtria rebellantes 139. diſſipat copias Suedicas 216. Trajectum ad Moſam fruſtra conatur libertate 261. occumbit in prælio ad Lutzam. 267
Godefridus Comes Gelehnius congreditur cum centurione Britannico 50. Hoechſtam recuperat 69. & Hœxteriam 291. capitur à Gallis 391.
Gottinga capta à Tillio. 132
Grobendonkius 189
Grolla urbs capta ab Hollandis. 158
Gravamina militiæ Cæſareæ. 185.
Gregorius XV. fit Papa. 58
Guadagnolus Dux 160
Guſtavus Adolphus Rex Sueciæ ducit Mariam Eleonoram Brandeburgicam 40. Livoniam bello petit, & capit Rigam 121. ſubigit totam Livoniam 121. in Lithuaniam erumpit 121. invadit Pruſſiam 140. & varias ibi urbes occupat 141.142. vulneratur ante munimen-

nimen-

munimentum Mariæburgenſe 180. captus à Polonis ſed non agnitus elabitur 180. ſcribit Electoribus Imperii 192. 203. navigat cum claſſe in Germaniam 204. ejus vox exſcendentis 205. invadit Pomeraniam 203. 204. 205. accipit literas à Cæſare & Electoribus. 211. iraſcitur Electori Brandeburgico 235. placatur 235. profligat Tillium apud Lipſiam 142. ejus progreſſus poſt hanc Victoriam 244. trajicit Rhenum & capit Moguntiam 246. perſequitur Tillium, eumque cædit apud Lycum fluvium in finibus Bavariæ 254. ejus progreſſus in Bavaria, & periculum apud Ingolſtadium 257. obſidetur à VVallenſteinio apud Norimbergam 258. Invadit ibi caſtra Cæſareorum *ibid.* confligit cum VVallenſteinio ad Lutzam & occumbit. 266
Guſtavus Hornius Generalis Suedicus cæditur à Tillio apud Bambergam 254. Alſatiam ſubigit 269. capitur in prælio ad Nordlingam 296. permutatur cum Ioanne de VVerdt. 364
Guſtavus Carolus Vrangelius præficitur militiæ Suedicæ in Germania 398. tendit in Sueviam 409 facit inducias armorum cum Electore Bavariæ 410. vaſtat Bavariam. 416
Guilielmus Lambojus depellit Saxones è Bohemia 299. fruſtra accurrit ad liberandum Briſacum 334. confligit cum Gallis ad Sedanum 361. cæditur in agro Colonienſi. 362. fit Dux copiarum VVeſtphalicarum 419. capit Erneſtum Landgravium Haſſiæ 419. capit Bredenbendam & cæditur apud Grevenbruch. 419
Gulielmus Dux Vinarienſis, captus à Tillio. 87
Guilielmus Laudus Archiepiſcopus Cantuarienſis 344. plectitur capite. 387
Guilielmus Baudiſius Regi Daniæ militans profligatur è Sileſia à VVallenſteinio 274. capitur à Polonis 164. expugnat munimentum Truitienſe. 270
Gujelmus Riperda Legatus ad Pacificationem Monaſterienſem. 407
Guilielmus Verdugus. 33

Guiſius Dux Gallicus capitur ab Hiſpanis. 409
Gualtherus Bathlerus tribunus Hibernus, 286
Gualtherus Deverox centurio Hibernus percuſſor VVallenſteinii. 287.288

H.

HAlberſtadienſis Epiſcopatus defertur Archiduci Leopoldo, 153
Hammelia capitur. 278
Hannibal Schauenburgicus. 212
Hanſeaticæ civitates fœdere obſtrictæ ſunt vicinis Regibus. 160
Henricus Comes Tampierius mittitur contra Bohemos 10. cadit apud Poſonium. 38
Henricus Dux Condæus è Gallica captivitate liber militat Regi 40. petit Cataloniam cum exercitu 345. 346
Henricus Comes Bergenſis. 96.146.189
Henricus Stuartus & Maria Reges Scotiæ. 102
Henricus Fridericus Princeps Orangius ſufficitur Mauritio fratri in præfectura militari Belgii confœderati. 104. capit Sylvam-ducis. 189
Henricus Fralejus Archiepiſcopus Gneſnenſis. 142
Henricus à Stralendorf, Vicecancellarius Imperialis. 151
Henricus Rantzovius. 162
Henricus Dinoff Secretarius Regis Poloniæ. 163
Henricus Iulius Dux Lavenburgicus. 181
Henricus Cnoringius Epiſcopus Auguſtanus. 184
Henricus Holka Dux Cæſareanus 263. moritur. 276
Henricus Matthæus Turrinus. 7.15
Aenricus VIII. Rex Angliæ. 342
Henricus IV. Rex Galliæ & Navarræ. 365
Henrica Maria uxor Caroli Regis Angliæ. 366
Henricus de Orleans Dux de Longevil, Legatus ad pacificationem Monaſterienſem, 412

Heidel-

Heidelberga capitur à Tillio 71. à Chriſtiano Comite Palatino. 277
Hermannus à Queſtembergh Conſiliarius Cæſaris. 151
Horatius Veherius Anglus, Chiliarcha Palatini 27. cogitur ad dedendum Manhemium. 72
Hungarica. 20. 37. 85. 112.
Hugo Grotius. 24

I.

Jacobus Comes ab Anholt fundit Brunſvicenſem 53.
Iacobus Rex Angliæ fruſtra intercedit apud Cæſarem pro Palatino 49. tentat affinitatem Hiſpanicam 88. Regem Hiſpaniæ hoſtem denunciat 98. moritur 102
Ianitſchari milites Turcarum Prætoriani interficiunt Otmannem, Imperatorem. 74
Iaroſlavia emporium Poloniæ conflagrat. 110
Iacobus Soſnovius Quæſtor Regis Polon. 141
Iacobus Vlefeldius Regni Daniæ ſenator. 162
Iacobus Marchio Hamiltonius adfert copias ſubſidiarias Reg. Sueciæ 237. plectitur capite. 421
Iacobus Dux Eboracenſis ſecundo genitus Caroli Regis Angliæ, captus Londinum adducitur. 397
Ieremias Viſniovicenſis Præfectus militiæ Polonicæ. 384
S. Ignatius refertur à Summo Pontifice in numerum Sanctorum. 77
Ignatius Abbas liliorum Legatus à Cæſare miſſus ad Ruſticos in Auſtria rebellantes.
Illo ſocius Conſpirationis Vvallenſteinianæ. 287
Ilerda urbs Cataloniæ capitur ab Hiſpanis. 400
Initium turbarum Bohemicarum. 6
Induciæ Sueco-Polonicæ. 181. 307
Inſtructio Legatorum Suedicorum ad Principes Proteſtantes. 227.
Incendium Montis Veſuvii. 251

Ioannes ab Oldenbarnevelt decollatur. 31
Ioannes Georgius Elector Saxoniæ 29. offenditur reformatione Bohemiæ 74. item edicto Eccleſiaſtico 183. conjungit arma cum Rege Sueciæ 240. capit Pragam 248. tractat de pace cum VVallenſteinio 275 facit armiſtitium cum Suecis. 293
Ioannes Georgius Marchio Iegerndorfius. 42. 48
Ioannes Suickardus Elector Moguntinus 43. moritur. 143.
Ioannes Ieſſenius ob rebellionem Bohemicam capite plectitur. 44
Ioannes Iacobus Baur Chiliarcha. 56
Ioannes Tſerclaes Comes de Tilli, caſtris ligæ Catholicæ præficitur 27. tendit contra Mansfeldium 50 51. cædit Durlacenſem 66. capit Heidelbergam 71 fit Comes 85. cædit Brunſvicenſem 87. Danum 133 vulneratur 255. ſuccedit in locum VVallenſteinii 208. progreditur contra Suecum 227. oppugnat & capit Magdeburgum 229. Lipſiam 240. cæditur ad Lipſiam 242. ejus fama vindicatur 243. cæditur ad Lycum, & graviter ſaucius moritur Ingolſtadii. 255
Ioannes Caſimirus Comes Levenſtein, ſubmergitur in Mœno. 68
Ioannes Comes ab Hohenzollerem præfectus aulæ Bavaricæ. 83
Ioannes Albertus filius Sigiſmundi Regis Poloniæ Epiſcopus Varmienſis 93. moritur. 294
Ioannes Vlricus Dux Cromavii, Princeps Eggenbergicus 97. fit Princeps Imperii. 359.
Ioannes Baptiſta Baro de VVertenbergh. 98
Ioannes Erneſtus Dux Vinarienſis 131. moritur. 131
Ioannes VVezik Archiepiſcopus Gneſnenſis. 142
Ioannes Chriſtophorus Baro de Rupa. 162
Ioannes Spartius Legatus Regis Sueciæ ad pacificationem Danicam. 162
Ioannes Adler Salvius Conſiliarius Suecicus 162. 248 374. 422.

Ioannes

Ioannes Comes Naſſovius miſſus Mantuam à Cæſare 164
Ioannes Armandus Cardinalis Richelius 165. 196. invadit Sabaudiam. *ibid.* moritur. 366
Ioannes Vrangelius Elbingenſis Præſidii præfectus. 178
Ioannes Albertus Dux Megapolitanus 319
Ioannes Banier 204. 221. vulneratur. 258. repellitur à Cæſareanis in Pomeraniam 323. iterum in Imperium pervadit 350. pellitur è Bohemia ab Archiduce Leopoldo 354. recurrit in Palatinatum ſuperiorem 354. moritur. 355.
Ioannes Caſimirus Regis Poloniæ Sigiſmundi filius 262. proficiſcitur obviam Sponſæ fratris 325. attinetur captivus in Gallia 337. fit Rex Poloniæ 443. ducit viduam fratris Vladiſlai. ibid
Ioannes Baptiſta Chieſa occumbit apud Norimbergam. 259
Ioannes à VVerdt tuetur Bavariam 277. mittitur ad compeſcendos Leodienſes 318. capit Ehrenbreitſtein & repellit Vinarienſes 323. capitur ab iiſdem 332. liberatus redit in caſtra Cæſarea 364. apud Dutlingam opprimit Vinarienſes 378. tranſit à Bavaro ad Cæſarem. 411
Ioannes Lipſius Epiſcopus Culmenſis 336 Archiepiſcopus Gneſnenſis. 336
Ioannes Dux Braganciæ, fit Rex Luſitaniæ. 354
Ioannes Baro de Reuſchenbergh defendit VVolffenbutelium. 356
Ioannes Philippus à Schonborn fit Epiſcopus Herbipolenſis 365. & Elector Moguntinus. 414
Ioannes Comes Ritbergicus vulneratur in pugna ad Rocroam, & capitur. 379
Ioannes Baptiſta Pamphilius fit Pontifex Maximus ſub nomine Innocentii X. 380
Ioannes de Torres Archiepiſcopus Andrinopolitanus Legatus

Legatus ſummi Pontificis jungit matrimonio Vladiſlaum Reg. Pol. & Aloyſiam Nivernenſem. 383
Ioannes Auſtriacus compeſcit ſeditionem Neapolitanam. 409
Ioannes Ludovicus Comes de Naſſau, Legatus ad pacificationem Monaſterienſem. 318. 421
Ioannes Comes Oxenſtirna Legatus ad pacif. Monaſt. 421
Ioannes Adelgreiff à Lutheranus necatur. 319
Ioannes Calvinus. 4
Ioachimus Andreas Comes Schlichius capite mexus Pragæ. 44
S. Ioachim feſtum inſtituitur, 77
Ioachimus Fridericus primus Archiepiſcopus uxoratus Magdeburgenſis. 173
Ioachimus Camerarius Legatus ad pacificationem Monaſterienſem. 423
P. Ioſephus Cappucinus Legatus Gallicus ad compoſitionem belli Mantuani. 197
Ioſephus Caraffa Neapoli à plebe per ſeditionem interfectus. 406
Itelius Fridericus Comes ab Hohenzolleren creatur Princeps Imperii. 359
Iuliacum captum à Spinola. 56
S. Iſidorus Madritanus Canonizatur. 77
Iuſtus Maximilianus Comes Gronsfeldius 132. 133. 162. 417.
Iulius Cæſar Vaccherus author conſpirationis Genuæ. 177.
Iulius Mazarinus Legatus ſummi Pontificis. 367

K. Ka.

K.

KAgius. 277
Koningsmatckius 401. 412. invadit arcem Pragenſem & magna præda potitur. 418
Kinskius Socius conſpirationis VVallenſteinianæ interficitur. 287
Kyla oppidum. 161

L.

LAcus Larias ſeu Comſenſis. 144
Leopoldus Archidux frater Ferdinandi II. varia loca in Alſatia recuperat 70. dimiſsis Epiſcopatibus Paſſavienſi, & Argentinenſi ducit uxorem 143. gignit filium Ferd. Carolum 177. moritur. 263
Leopoldus Ferdinandi II. filius fit Epiſcopus Halberſtadenſis. 152
Leopoldus Archidux frater Ferd. III. fit Epiſcopus Paſſavienſi & Argentinenſis. 14. & Archiepiſcopus Magdeburgenſis 176. fit generaliſſimus Cæſaris 349. pellit Bannerium è Bohemia 350. profligatur à Dorſtenſonio 368. ſumit ſupplicium de fugitivis. 370.
Leo Saphica Palatinus Vilnenſis. 95
Leopoldus VVilhelmus Archidux. 101. 118. 389
Leopoldus Ignatius Ioſephus filius Ferdinandi III. naſcitur. 351
Leonardus Dorſtenſonius 204. capitur apud Norimbergam 259. fit Generalis Suedicæ militiæ 367. duplici clade profligat Cæſareanos 368. 369. ejus progreſſus in Moravia 369. transfert bellum in Daniam 381. cædit Cæſareanos in Bohemia. 389. abdicat Imperium militare. 397

Leodien-

Leodienſium turbæ & ſeditiones 317. capta urbe ſedantur. 438 & ſeqq.
Legio Madlonica punita. 370
Legati Regis Sueciæ non admittuntur ad pacificationem Danicam. 163
Leslæus præfectus Vigiliarum Egræ. 287
Lechenich fruſtra oppugnatum à Gallis. 364
Liga Principum Catholicorum. 4.
Literæ Cæſaris ad Regem Daniæ, & ejus ad Tillium. 107. 108.
Lintzium obſidetur à Ruſticis rebellibus. 137
Lopezius Zapata Legatus ad pacificationem Monaſteriensem. 422
Ludovicus Fidelis Landgravius Haſ. Darmſtadanus 43. capitur à Mansfeldio 67. deprecatur pro Palatino 82 adjudicatur illi Principatus Marpurgenſis 84. dimittitur ad placandum Saxonem 85 moritur. 143
Ludovicus XIII. Rex Galliæ 90. invadit Lotharingiam 278. gignit filium 337. moritur, 367
Ludovicus Comes Furſtembergius 126. profligat Danos ad Calenbergam. 132 moritur. 157
Ludovicus XIV. Galliæ Delphinus ſeu primogenitus naſcitur. 337
Ludovicus Comes Soiſſonius. 361
Luſitaniæ defectio. 353
Ludovicus Dux Anguienſis, nunc Condæus, cædit Hiſpanos ad Rocroam 379. capit Theoniſvillam *ibid.* oppugnat Bavaros ad Friburgum & capit varias urbes ad Rhenum 386. profligat Bavaricos ad pagum Allersheim 391. capit Dunquercham. 401
Ludovicus Pereira Legatus Luſitanus ad Pacific. Monaſterienſem. 422

Matthias

M.

MAtthias Cæſar 5. 11. moritur. 14
Matthias Galaſſius Generalis Cæſareus Mantuam intercipit 182. 196. pervadit in Saxoniam 264. aperit Cæſari Machinationes Wallenſteinii 285. fit Generalis militiæ Cæſareæ *ibid.* profligatur à Dorſtenſohnio 382
Matthias Hoë concionator Saxonicus. 226
Magdeburgi obſidio & excidium. 229
Magdalena uxor Coſmi Ducis Hetruriæ, & ſoror Ferdinandi II. Cæſaris moritur. 250
Mapphæus Barberinus, vide *Vrbanus* VIII.
Marcus Antonius de Dominis Archiepiſcopus Spalatenſis, apoſtata revertitur Romam, moritur, & cadaver comburitur. 100. 101
Maria Franciſci Ducis Mantuani filia, nubit Carolo Nivernenſi. 164
Maria Philippi IV. Regis Hiſp. ſoror nubit Ferdinando III. Cæſari 316. *ibid.* coronatur *ibid.* moritur. 395
Maria Dux Bavariæ, mater Ferdinandi II. Cæſaris 321.
Maria Anna prima uxor Ferdinandi II. Cæſ. 321
Maria Regina Angliæ. 343
Maria Stuarta Regina Scotiæ. 343
Maria filia Caroli Reg. Ang. deſponſata Wilhelmo Principi Orangio. 361
Maria Medicæa mater Ludovici XIII. Regis Galliæ moritur Coloniæ, ejus parentes & liberi. 365
Marinus Capello claſſis Venetæ præfectus piratas Turcicos perſequitur. 394
Martinus Lutherus. 4
Mantua capta à Cæſareanis. 196
Magnus Dux Wittenbergicus, captus. 67
Matrimonia, Guſtavi Adolphi Regis Sueciæ 40. Ferdinandi

dinandi II. Cæſaris 64. Caroli Regis Angliæ. 81 Bethlenii Principis Tranſylvaniæ 113. Archiducis Leopoldi. 143. Vladiſlai Regis Poloniæ 325. Philippi VVilhelmi Palatini Neoburgici 372. Friderici VVilhelmi Electoris Brandeburgici 401. Ferdinandi III. Cæſaris primum 219. ſecundum. 425

Mauritius Princeps Orangius 56 per inſidias tentat Antverpiam 99. amiſſa Breda moritur. 104

Mauritius Elector Saxoniæ. 85

Mauritius Landgravius Haſſiæ tradit regimen Provinciæ filio VVilhelmo. 132

Mauritius Princeps Sabaudiæ, & Cardinalis. 352

Maximilianus Dux Bavariæ caput Ligæ Principum Catholicorum 5. movet in Bohemos 28. fit Elector 79. 83. facit armiſtitium cum Suecis & Gallis 410. iterum renunciat. 412

Maximilianus Comes de Lichtenſtein 36. punit authores turbarum Bohemicarum. 44

Maximilianus Dux Mediolanenſium. 144

Maximilianus Tiuffel Chiliarcha Suedicus occumbit apud Lipſiam. 242

Maximilianus Thomas filius Ferdinandi III. Cæſaris naſcitur. 357

Maximilianus Philippus Hieronymus filius Electoris Bavariæ naſcitur. 377

Maximilianus Henricus Dux Bavariæ fit Coadjutor Colonienſis. 365. & Decanus Leodienſis 432. Et Coadjutor Leodienſis 342

Maximilianus VVilibaldus Comes VVolſſegg. defendit Lindaviam 409

Maximilianus Comes de Trautmandorff, Legatus ad pacificationem Monaſt. 421

Mecha urbs Arabiæ, peregrinatione Turcarum, & ſepulchro Mahometis celebris. 75

Memminga urbs Suevi capta à Bavaricis 274

Melander Dux copiarum Haſſicarum 291. fit Dux

circu-

circuli VVeſtphalici 398. fit Generalis militiæ Cæſaræ 399. expugnat Marpurgum 413. periclitatur 414. occumbit in prælio apud Auguſtam. 416
Melchior Comes Hatzfeldius Generalis Cæſareus 312. rejicit Suecos e Saxonia in Pomeraniam 323. cæditur à Dorſtenſonio in Bohemia, & capitur. 389
Melchior Otto ex baronibus Voit de Saltzburgh, fit Epiſcopus Bambergenſis. 365
Miniſtri Cæſarei e feneſtra Pragæ dejecti. 7
Michael Piccarſcki ſicarius, necem intentat Regi Poloniæ Sigiſmundo 41
Michael Obertrautius. 43
Michael Sehinus Dux militum Moſcorum. 271
Michael Federowitsz Dux militum Moſcorum. 392
Mina propugnaculum Guineæ ab Hollandis expugnatum. 325
Mors variorum Matthiæ Cæſaris 14. Annæ ejus Conjugis 14. Maximiliani Archiducis 14. Pauli V. Papæ 58. Philippi III. Regis Hiſpaniarum 58. Alberti Archiducis Auſtriæ 58. Roberti Cardinalis Bellarmini 58. Caroli Alberti Ducis Luinii 58. Philiberti Proregis Siciliæ, & filii Ducis Sabaudiæ 78. Caroli Philippi fratris Regis Sueciæ 78. Ioannis Godefridi Epiſcopi Herbipolenſis 80. Gregorii XV. Pont. Max. 90. Lotharii Electoris Trevirenſis 90. Antonii Priuli Ducis Venetorum 91. Franciſci Contareni Ducis Venetorum 91. Caroli Archiducis 101. Iacobi VI. Regis Angliæ 102. Mauritii Principis Orangii 104. Philippi Iulii Ducis Pomeraniæ 122. Ioachimi Sigiſmundi Marchionis Brandeburgici 122. Ioachimi Erneſti Onolsbachiani 122. Cardinalis Hohenzollerani 122. Erneſti Mansfeldii 130. Ioannis Erneſti Ducis Vinarienſis 131. Chriſtiani Ducis Brunſvienſis 131. Ioannis Suichardinis Electoris Moguntini, & Ludovici Fidelis Landgravii Darmſtadani 143. Caroli Principis Lichtenſteinii 157. Ludovici Comitis de

Furſtem-

Furſtembergh *ibid*. Vincentii Ducis Mantuani *ibid*. Ioannis Friderici Ducis VVirtenbergici 168. Gabrielis Bethlenii Principis Tranſylvaniæ 188. Ambroſii Spinolæ 196. Caroli Emanuelis Ducis Sabaudiæ. 196. Melchioris Cleſelii Epiſc. & Cardinalis Viennenſis 219. Comitum Anholdi & Colaltonii Cæſareorum Generalium 219. Euſtachii Volovicii Epiſc. Cracovienſis 221. Martini Siovii Epiſcopi Vilnenſis 221. Stephani Chimelecii Generalis Coſaccorum 221. Conſtantiæ Reginæ Poloniæ 249. Magdalenæ uxoris Coſmi Ducis Hetruriæ 250. Tillii 255. Sigiſmundi Regis Poloniæ 262. Caroli fratris Regis Hiſp. 263. Leopoldi fratris Ferdinandi II. Cæſaris 263. Guſtavi Adolphi Reg. Sueciæ 266. Pappenheimii 267 Frederici comitis Palatini 268. Mauritii Haſſiæ Landgravii 269. Franciſci Ducis Lotharingiæ 265. Franciſci Vaudemontii ducis Auſtraſiæ 269. Iſabellæ Claræ Eugeniæ Belgii Gubernatricis 279. Friderici Vlrici Ducis Brunſvicenſis 299. Ioannis Friderici Ducis Holſatiæ, & Archiepiſcopi Bremenſis. *ibid* Ottonis Ludovici, Comitis Rheni. *ibid*. Ioannis Alberti Ducis Meckelenburgici 319. Auguſti Ducis Brunſvicenſis & Lunæburgici. 319. Davidis Herlicii Aſtrologi 319. Ferdinandi II. Cæſaris 328. Boguſlai Ducis Pomeraniæ 328. Guilielmi Landtgravii Haſſiæ 328. Caroli Ducis Mantuæ 328. Victoris Ducis Sabaudiæ 328. Petri Paſmanni Cardin. & Archiepiſcopi Strigonienſis 328. Ioannis VVezycz Archiepiſcopi Gneſnenſis 336. Thomæ Zamoyſcii ſupremi in Polonia Cancellarii 336. Franciſci Hyacinthi Principis Sabaudiæ 337. Balthaſaris Marradii 337. Bernardi Ducis Vinarienſis 341. Philippi Auguſtini filii Cæſaris 349. Antonii Epiſcopi Viennenſis 349. Abbatis Cremphanenſis 349. Ioannis Philippi Ducis Altenburgici 349. Georgii VVilhelmi Electoris Brandenburgici 354. Amurathis Imperatoris Turcarum 354. Ioannis Ludovici Co-

mitis Iſolani 354. Bannerii 355. Ferdinandi Cardinalis Gubernatoris Belgii 361. Georgii Ducis Brunſvicenſis & Lunæburgici *ibid*. Arnhemii Saxonicarum copiarum ducis *ibid*. Franciſci Hatzfeldii Epiſcopi Herbipolenſis & Bambergenſis 365. Mariæ Medicææ Reginæ Galliarum *ibid*. Ioannis Armandi Cardinalis Richelii 366. Ludovici XIII. Regis Gall. 367. Vrbani VIII. Pontif. Max. 380. Iſabellæ Reginæ Hiſpaniarum 383. Cæciliæ Renatæ Reginæ Poloniæ *ibid*. Staniſlai Conjecpolſi ſupremi præfecti militiæ Polonicæ 385. Michaelis Federovicii Ducis Moſcorum 392. Mutii Vitelleſci Præpoſiti S. I. 395. Vincentii Caraffæ 395. Mariæ Imperatricis 395. Philippi Infantis Hiſpaniarum 396. Anſelmi Caſimiri Electoris Moguntini 414. Henrici Friderici Principis Orangii 414. Chriſtiani IV. Regis Daniæ. *ibid*. Chriſtiani V. ejus filii *ibid*. Vladiſlai IV. Reg. Polon. 424. Mariæ Leopoldinæ Imperatricis. 425

Momorantius Dux capitis damnatus. 260

Moſcovitæ obſident Smolenſcum. 271

Munda urbs à Tillio vi expugnatur. 132

Mutius Vitelleſcus Præpoſitus S. I. moritur Romæ. 395

N.

Ancium captum à Gallis. 179

Nienburgum à Tillio fruſtra obſidetur 111. ab Anholdio capitur. 149

Nienhovius Tribunus Mansfeldio ſubſidio miſſus ab Hollandis, cæditur ad Deſſaviam. 129

Nicolaus Potoccius Palatinus Braclavienſis domat Coſaccos. 316

S. Norberti reliquiæ Magdeburgo Pragam transferuntur. 146. 147

Northemium captum à Comite Furſtembergio. 149

Noveſium captum ab Haſſis & Gallis. 364
Nyemannus ſocius conſpirationis VVallenſteinianæ. 286. 287.

O.

OBertrautius tribunus Danicus occumbit. 111
Obſidio Caſalis in Italia 164. Rupellæ in Gallia 158. 165. Magdeburgi prima 186. ſecunda, & ejus excidium. 229
Octavius Picolomineus Dux Amalphitanus 267. aperit Cæſari machinationes VVallenſteinii 285. Audomarum atque Heſdinum liberat obſidione 335. & Theoniſvillam 346. fit Legatus Generaliſſimi 349. profligatur à Dorſtenſonio 369. fit Generalis militiæ Cæſareæ. 417
Octavius Aldobrandinus magnus Prior militiæ Melitenſis cadit in prælio ad Nordtlingam. 296
Ockzakow arx ad oſtia Boriſthenis. 384
Odoardus Farneſius Dux Parmenſis gerit bellum contra Pontificem. 379
Olivarius Cromvell, Princeps novæ Reipublicæ in Anglia. 429
Opilio Ogersheimienſis. 52
Ordo Eccleſiaſticus in Bohemiâ reſtituitur priſtinæ dignitati. 154
Oſmanes Imperator Turcarum educit exercitum in Polonos 74. interficitur à Ianitſcharis. 77
Oſnabrugam recuperat Comes ab Anholt. 131
Otto Thrucſeſius Epiſcopus, & Cardinalis Auguſtanus. 184
Otto Fridericus de Schonenbergh occumbit apud Lipſiam. 241
Otto Ludovicus moritur. 299
Otto Henricus Fugger. 300

Otto

Otto Chriſtophorus Sparrius obſidet Hohentweilam 356. obſidet, & capit Leodium. 438

P.

PAtres S. IESV à rebellibus Bohemis Pragâ ejiciciuntur. 72
Paulus Papa V. 58
Paulus Piaſecius fit Epiſcopus Camenecenſis. 156
Paulucius Dux Rebellium Coſaccorum capite punitus. 327
Paderborna capta ab Haſſis. 329
Pacificatio Danica fruſtra tentata 126. tandem ſuccedit. 162
Pax Religionis in Germania, ejuſque capita 169. mox etiam violata. 171
Pax Danica 178. Mantuana 214. Moſcorum cum Polonis 294. Pragenſis 300. ejuſque effectus 360. Sueco-Danica 382. Germanica Monaſterii & Oſnabrugis concluſa. 421
Pechmannus Chiliarcha VVallenſteinii. 129. 148
Petrus Paſmannus Cardinalis, & Archiepiſcopus Strigonienſis 112. moritur. 328
Petrus Comes Fontanus Gubernator Mediolanenſis. 145
Petrus Heinius Societatis Indo-Hollandicæ architalaſſus, capit claſſem Hiſpanicam Indico auro onuſtam. 158
Petrus Henricus à Stalendorph. 151
S. Philippus Nerius canonizatur. 77
Philippus III. Rex Hiſpaniarum. 58
Philippus Chriſtophorus à Soteren fit Elector Trevirenſis 90. 91. tranſit ad Gallos 260. capitur ab Hiſpanis 309. reſtituitur à Cæſare in locum priſtinum. 387

Philipus Landgravius Haſſiæ filius Mauritii cadit in pugna ad Lutheram. 154
Philippus Comes Mansfeldius. 181
Philippopolis Gallis adempta. 299
Philippus Auguſtinus filius Ferdinandi III. Cæſaris naſcitur 328. moritur. 349
Philippo IV. Regi Hiſpaniarum naſcitur filia 337. ducit filiam Ferdinandi III. 446
Philippus VVilhelmus Palatinus Neoburgicus ducit uxorem Annam Catharinam. 371
Philomarini Card. atque Archiep. Neapolitanus laborat in compeſcendâ ſeditione. 407
Pilſa capta à Mansfeldio. 18
Pilavia, ejuſque deſcriptio. 140
Pluretum oppidum Rhetiæ, caſu montis obruitur. 13
Poloni Rege vivente non eligunt ſucceſſorem. 142
Propugnaculum Pfaffenmutz in Inſula Rheni. 40
Prodigia. 42. 193. 232. 236. 298
Propoſitio Cæſaris in comitiis Vngaricis. 113
Prædicantes jubentur Auſtriâ excedere. 126
Pruſſiæ deſcriptio & diviſio, in Ducalem & Regiam. 140
Prodigium Medicum. 310
Propheta Regiomontanus. 319
Præliminaria Pacis Germaniæ, Lubeccæ & Hamburgi Tractata. 374
Pugna ad Pragam 30. 31. 32. 33. &c. ad Deſſaviam 128. ad Lutheram 133. ad Lipſiam 241. 243. &c. ad Lutzam 264 ad Nordlingam 395. apud Zanckouvium in Bohemia. 388

R.

Reſtitutio bonorum Eccleſiaſticorum urgetur. 151
Reginaldus Zenus Eques S. Marci Venetiis interficitur

citur. 177
Regnum Sueciæ aufertur Sigiſmundo Regi Poloniæ, & defertur Carolo patruo ejus. 262
Receſſus Comitiorum Ratisponenſium. 357
Rhetorum tumultus. 91. 102. 39
Rheinardus Comes Solmenſis. 132
Rheinardus VValmerodius. 162
Robertus Cardinalis Bellarminus moritur 58. ejus elogium. 59
Robertus Geraldinus præfectus vigiliarum Wallenſteinii, & ſociorum. 287
Roſa præfectus equitum Vinarienſium. 332
Roſtochium occupatum à Wallenſteinio. 160
Rodericus Calderonius exemplum fortunæ. 59
Rudolphus Tieffenbachius. 36
Rudolphus Binthoffius occumbit in pugna Lipſienſi. 242
Rudolphus Maximilianus Dux Lauenburgicus. 254
Rupertus Comes Palatinus capitur ab Hatzfeldio 331 cæditur à Parlamentariis in Anglia. 387
Rumoldus Hogerbetius. 24
Rupella urbs Galliæ obſeſſa à Rege. 56. receptaculum Hugonottarum. 158. capta. 158. 165
Ruſtici in Auſtria rebellantes. 135
Rugia Inſula capta à Rege Daniæ. 161

S.

SAnctacrucius Marchio 251
Savellius Dux Cæſareorum. 222
Schwartzenburgicus Comes obſidetur à Berlenio. 86
Schlickius Comes Legatus VVallenſteinii. 149
Schenckianum munimentum in divortio Rheni Geldrienſes Præſidiarii intercipiunt, recuperatur ab Hollandis. 317

Seditio Janitſcharorum 75. & ſeq. Coſaccorum & militum in Polonia 219. Vinarienſium 413. Neapolitana. 401
Sedinum *aliàs* Stettin Regi Sueciæ deditur, & ejus præſidio firmatur. 206
Senectus diuturna Thomæ Parri Angli. 312
Sebaſtianus Ruellius Conſul Leodienſis interficitur. 3?4
Sigiſmundus Rex Poloniæ cæditur à Turcis 40. ſauciatur à Sicario 41. apparat claſſem contra Suecos. 157. ejus liberi. 249. moritur. 262
Sigefridus Damitius gubernator Sedini. 206
Simon Prozorovius Dux militum Moſcorum. 271
Societas Mercatoria ab Hollandis conſtituta. 55
Staniſlaus Zolkievius generalis Polonicæ militiæ cæditur à Turcis. 40
Staniſlaus Turſo Hungarus. 46
Staniſlaus Lubomiercius fit generalis militiæ Polonicæ. 57.
Staniſlaus Conjecpolſius cædit Tartaros 96. domat Coſaccos 122. tendit in Pruſſiam contra Suecos 142. profligat Turcas & Tartaros 272. domat Coſaccos 326. cædit Tartaros 385. moritur. *ibid*
Staniſlaus Saphiea funditur à Rege Sueciæ. 121
Staniſlaus Macovius. 156
Staniſlaus VVojewodius gubernator Smolenſci defendit illud contra Moſcos. 271
Stadium capitur à Tillio. 159
Stralesunda oppugnata à VVallenſteinio, Regis Sueciæ opem implorat, & experitur. 160
Stephanus I. Hungariæ Rex. 118
Stephanus Fadinger Dux Ruſticorum in Auſtria rebellantium 136 cadit ante Lintzium. 138
Stephanus Chmielecius Dux Coſaccorum fundit Tartaros Tauricanos. 142. 181.

Sylvius

Syl vius Piccolomineus cadit in prælio ad Nordlingam 296.

T.

TAbor, munitio curruum, intra quos ſe Sarmatæ velut intra vallum communiunt. 384

Tartari cæduntur à Polonis. 96

Tamperius Comes occumbit ante Poſonium. 38

Tabor urbs Bohemiæ capta à Maradio. 54

S. Tereſia Canonizatur. 77

Terræ motus in Apulia 157. per Germaniam. 354

Templum S. Mariæ de Victoria conditum Pragæ à Ferdinando II. Cæſare. 18

Thadæus Barberinus. 219

Theodorus Falckenburgius mittitur à Rege Sueciæ Magdeburgum 215. occumbit. 231

Theodorus Othinarius Erwitius occumbit in pugna Lipſienſi. 242

Thomas Zamoyski ſupremus Regni Poloniæ Cancellarius moritur. 356

Thomas Farfax Legatus Regii exercitus in Anglia 345
Dux Parlamentariorum capit Oxoniam. 397

Thomas Parrus. 312

Thomas Princeps Sabaudiæ. 352. 399

Thomas Wenthwort, Prorex Hiberniæ capitis condemnatus 360. & plexus. *ibid.*

Thomas Agnellus ſeditionem cœptat Neapoli 403. interficitur. 408

Torafius. 196

Torunia urbs Pruſſiæ à Suecis oppugnatur. 140

Torquatus de Comitibus. 206

Tranſactio Paſſavienſis, ejuſque capita. 169

Treviris capitur ab Hiſpanis. 309

Turrianus Comes Bohemus. 235. 7. 15. 289

Turcæ vincuntur à Polonis. 57
Tuitium oppugnatur à Baudiſio, à Colonienſibus defenditur. 270
Turenius Comes Ductor Vinarienſium cæditur à Bavaricis. 390

V.

VAllis Tellinæ deſcriptio. 244
Veſalia capta ab Hollandis. 289
Vincentius Dux Mantuæ moritur. 257
Viſmaria occupatur à VVallenſteinio. 260
Victor Amadæus Dux Sabaudiæ ſuccedit parenti Carolo Emanueli 196. moritur. 328
Vinarienſes Galli fuſi ad Dutlingam. 378
Vincentius Caraffa fit præpoſitus Societatis Ieſu. 395
Vladiſlaus Princeps Poloniæ 57. ejus itinera 96. fit Rex Poloniæ 263. Coronatur 271. facit pacem cum Moſchis 294. ducit uxorem Cæciliam Renatam 321. ducit ſecundam Aloyſiam Mariam Nivernenſem 325. moritur. 424
Vlricus Fridericus Dux Brunſvicenſis ad Cæſaris partes accedit. 234
Vnio Princip. Proteſtantium erecta 4. diſſoluta 43. Vrbanus VIII. fit Pontifex Maximus 90. moritur. 380
Vratiſlaus magnus Prior Ordinis Melitenſis per Bohemiam. 126
Vſedomiæ Inſulæ deſcriptio; ubi Rex Sueciæ milites expoſuit 323. capta à Danis. 261

W.

Wenceſlaus à Budowitz capite plexus. 44
VVenceſlaus à Lobkovits creatur Princeps Imperii. 359.

VVen-

VVenceſlaus Leſcinskius Epiſcopus Varmienſis mittitur ad deducendam ſponſam Regiam. 383
VVilhelmus Landtgravius Haſſiæ 132. 306. moritur. 328.
VVilhelmus Princeps Orangius ſuccedit patri. 414
VVilhelmus Comes Naſſoviæ cæditur apud Calloum 334.
VVolffgangus VVilhelmus Palatinus Neoburgicus 202. 309. inſtat pro Electoratu. 81. ducit funus Ioannis Guilielmi. 168
VVolffgangus Comes Mansfeldius gubernator Archiepiſcopatus Magdeburgenſis. 176. 230
VVoldamarus Comes Reg. Dan. filius in Moſcovia atinetur & dimittitur. 392
VVolfenbeutel captum à Pappenheimio 149. à Reuſchenbergio ſtrenue defenditur. 356
VVolgaſtum captum à Rege Daniæ. 161

Z.

Zapata Cardinalis. 89
Zara Dalmatiæ oppidum captum à Turcis. 402
Ziſca. 54
Zonſa egregie defenſa è Goldtſteinio. 392

FINIS.

HISTORIARUM
Noſtri
TEMPORIS.

Authore

ADOLPHO BRACHELIO.

Pars Poſterior

In ANNUM 1652. Continuata,

Cujus ſummarium Lector poſt ſecundum folium reperiet,

Adjecti in Fine Articuli Pacis inter Anglos & Batavos cum Iconibus Illuſtrium in navali prælio virorum.

AMSTELODAMI,
Apud JACOBUM van MEURS
Chalcographum.
Proſtant apud IOH. IANSSONIUM Iunior.
Anno Dom. 1659.

Summarium

Partis Poſterioris.

Liber Octavus.

1. ARticuli Pacis inter Regem Hiſpaniarum, & confœderatos ordines Germaniæ inferioris. pag. 1. & ſeqq.
2. Articuli Pacis inter Sacram Cæſaream, & Regiam Suecicam Majeſtates, eorumque confœderatos. pag. 37. & ſeqq.
3. Articuli Pacis inter Sacram Cæſaream, & Regiam Chriſtianiſſimam Majeſtates. pag. 130. & ſeqq.
4. Executio Pacis & deſuper inita conventio Principalis Norimbergæ, inter S. C. M. & Reg. Suec. ſummos belli duces, aliorumque Principum Legatos. pag. 180. & ſeqq.
5. Executio Pacis, & deſuper inita conventio, inter Imperatorem, & Regem Chriſtianiſſimum. pag. 205. & ſeqq.
6. Repartitio ſive diſtributio quinque millionum thalerorum Imperialium

ad ſatisfactionem militiæ Suedicæ. compoſita & exhibita Norimbergæ. 25. Junii 1650. pag. 211. & ſeqq.
7. Exauctoratio militiæ Cæſareæ & Suedicæ. pag. 223. & ſeqq.

Summarium

Libri Noni.

JUbilæum. Mors Ferdinandi Archiepiſcopi Colonienſis, cui ſuccedit Maximilianus Henricus. Matrimonia diverſorum & ipſius Cæſaris. Motus Brandeburgici contra Neoburgicum. Res Anglicæ, Gallicæ, Poloniæ. Clades Regis Scotiæ capitalis. Mors Annæ Catharinæ. Conſtantiæ, Principis Poloniæ. Maximiliani Electoris Bavariæ aliorumque. Prima Liturgia Electoris Colonienſis. Profeſſio fidei Erneſti Landgravii Haſſiæ, Res turbatæ in Gallia. Polonia, & Belgio.

HISTO-

HISTORIARUM
Noſtri Temporis,
LIBER OCTAVUS

Complectitur

CONDITIONES PACIS.

Summarium.

I. ARticuli Pacis inter Regem Hiſpaniarum Catholicum & confœderatos Ordines Germaniæ inferioris. II. Articuli Pacis inter Imperium & Regnum Sueciæ. III. Articuli Pacis inter Imperium & Regnum Galliæ. IV. Executio Pacis Suedicæ. V. Executio Pacis Gallicæ. VI. Repartitio ſeu diſtributio ſatisfactionis Suedicæ per circulos Imperii. VII. Exauctoratio Cæſareæ & Suedicæ militiæ.

ARTICULI PACIS, INTER REGEM HISPANIARUM ET CONFOEDERATOS BELGII ORDINES

Concepti, Concluſi, Signati

MONASTERII

30. *Ianuarii. Anno* 1648.

1. IN primis declarat prædictus Dominus Rex, & agnoſcit, quod prædicti Domini Ordines Generales Vnitarum Belgii Provinciarum, & Provinciæ earundem, reſpectivè cum omnibus aſſociatis Ditionibus, Oppidis & terris ad pertinentibus, ſint liberi & abſoluti Status, Provinciæ & Ditiones: in quos, vel quas, nec in iiſdem aſſociatas Ditiones, Oppida & Terras, ut ſuprà, prædictus Dominus Rex nihil prætendit, nec nunc, nec unquam pro ſe, hæredibus & ſucceſſoribus ſuis, quidpiam prætendet; & conſequenter, quod cum iiſdem Dominis Ordinibus contentus ſit tractare, quemadmodum in præſentiarum facit, ſuper PACE PERPETVA, juxta conditiones hic ponè deſcriptas & declaratas.

2. Scilicet: Quod præfata Pax ſit futura ſincera, firma, fidelis, & inviolabilis, & quod

quod conſequenter ceſſaturi ſint deſerendique omnes actus hoſtilitatis, cujuſcunque demum ii poſſint eſſe generis, inter antè nominatos Dominos Regem & Ordines Generales, tam mari, aliiſque aquarum fluxibus, quam terra, in omnibus eorundem reſpectivè Regnis, Ditionibus, Terris & Dominiis, pro omnibus illorum ſubditis & inquilinis, cujuſcunque qualitatis & conditionis ii ſint, ſine exceptione locorum aut perſonarum.

3. Quilibet retinebit & realiter effectivè gaudebit ditionibus, Oppidis, Locis, Terris & Dominiis, quæ tenet, & in præſentiarum poſſidet, abſque ulla turbatione, inquietatione, directè aut indirectè, quocunque demum modo iſthæc poſſet accidere, inter quæ intelliguntur comprehendi Municipia, Pagi, Vici & fundi, ſolique planicies inde dependens. Et conſequenter univerſus diſtrictus Territorii Sylvæducenſis, ut & omnia Dominia, Oppida, Arces, Municipia, Pagi, Vici, fundus ſolumque campeſtre, à dicta Civitate & diſtrictu Sylvæducenſi dependentia: Vrbs & Marchionatus Bergarum ad Zoomam: Vrbs & Baronatus Bredæ: Civitas Trajectenſis ad Moſam, & Iuriſdictio ejuſdem; quemadmodum etiam Comitatus de Vronhoff: Gravia, & Ditiuncula de Cuyck: Hulſtum & Ballivatus Hulſtenſis, Seneſchallatus ejuſdem, ut & Seneſchallatus Axeliæ, ſitus ad latus Meridionale & Septentrionale Rivi Geulæ: quemadmodum etiam Fortalitia, quæ prædicti Domini Ordines in præſenti poſſident in Ditiuncula VVaeſiæ; & alia quæcunque Oppida, locaque, quæ memorati Domini Ordines occupant in Brabantia, Flandria & alibi, manebunt dictorum Dominorum Ordinum in omnibus iiſdemque juribus &

partibus abſolutæ juriſdictionis, ſuperioritatis abſque ulla exceptione, atque eodem modo, quo tenent Provincias Unitas Belgii, ſub intelligendo quod omne reſiduum dictæ ditiunculæ VVaeſiæ, exceptis jam dictis Fortalitiis penes Regem Hiſpaniarum ſit remanſurum. Quod attinet ad tria membra Tranſmoſana, nempe Falcoburgum Dalhemium, t'Hertogentada, remanebunt in Statu in quo in præſenti ſe habent, & caſu quo diſceptatio & controverſia ſuper iis orietur, cauſa iſt hæc remittetur ad Cameram Bipartitam, de qua poſtea fiet mentio, inordine ut decidatur.

4. Subditi & Inquilini Ditionum dicti Domini Regis & Ordinum, bonam omnimode correſpondentiam, amicitiamque mutuam ſervabunt, obliterata memoria offenſarum, damnorumque, ante hac præbitarum, aut inflictorum; poterunt quoque frequentare & morari hi in illorum, vice verſa, Ditionibus, atque inibi ſua negotia & commercia exercere in omni ſecuritate, tam mari fluminibuſque aliis, quàm terra.

5. Navigationes & negotiationes in Orientalem & Occidentalem Indias, manu tenebuntur, juxta & ſecundum formam Privilegiorum eatenus hactenùs indultorum, aut adhuc indulgendorum: atque ad horum certitudinem ſecuritatemque faciet præſens hic Tractatus, & Ratificationes utrinque eum in finem producendæ. Continebuntur autem ſub antè mentionato Tractatu omnes poteſtates, Nationes & Populi, quibuſcum, cum ſæpè dictis Dominis Ordinibus, aut Societate, ſive Orientali ſive Occidentali illorum nomine, intra limites indultorum ſibi Privilegiorum, amicitia aut confœderatio intercedit: Et utraque pars, ſcilicet honorificentiſſimè memoratus

Domi-

Dominus Rex, & præpotentes Domini Ordines reſpectivè, permanebit in poſſeſſione, gaudebitque ejuſmodi Dominiis, Vrbibus, Arcibus, Munimentis, Commerciis & Terris in Orientali & Occidentali Indiis, quemadmodum etiam in Braſilia, junctis oris Aſiæ, Africæ, & Americæ reſpectivè, velut dicti Domini Rex & Ordines, prædicta reſpectivè tenent poſſidentque; inter iſthæc ſpeciatim comprehenſis Locis, per Luſitanos ab anno 1641. Dominis Ordinibus ademptis, interceptis, & occupatis; comprehenſis etiam Locis, quæ ipſos Dominos Ordines poſthac ſine infractione aut offenſa præſentis Tractatus continget acquirere & poſſidere; Eruntque Præfecti Societatis, tam Indiæ Orientalis, quam Occidentalis Provinciarum Vnitarum, ut & Miniſtri, Majores minoreſque Officiarii, Milites, Navicularii, in actuali ſervitio hujus aut iſtius Societatis exiſtentes, aut qui illud relinquere: quemadmodum etiam illi, qui extrà eorumdem reſpectivè ſervitia, tam in hiſce regionibus, quàm in diſtrictu dictarum duarum Societatum, continuant perſeverantque adhuc, & poſt hac etiam poſſent impendi, erunt, & permanebunt liberi, abſque ulla moleſtatione, in omnibus Ditionibus ſitis ſub Imperio nutuque dicti Domini Regis in Europa: Poterunt item iter facere, negociari, illaſque frequentare, ad inſtar aliorum hujus Status inquilinorum. De cætero conventum & ſtipulatum eſt, ut Hiſpani retineant ſuas navigationes, in eundem modum, quo caſdem in Indiam Orientalem in præſentiarum tenent, uſurpantque, abſque facultate illas ulterius extendendi; qua ratione viciſſim Incolæ Vnitarum Provinciarum tenebuntur abſtinere à frequentatione locorum,

quæ Caſtellanis in Indiis Orientalibus parent,

6. Quantùm verò attinet ad Indias Occidentales, Subditi & Inquilini Regnorum, Provinciarum, Terrarumque commemoratorum Dominorum Regis & Ordinum reſpectivè, abſtinebunt, cavebuntque ſibi à Navigationibus, Negociationibuſque in omnibus Portubus & locis: Fortalitiis, Stabulis mercimoniorum vel Caſtellis inſtructis, aliiſque omnibus ab una vel alteram parte poſſeſſis; ſcilicet, ſubditi prædicti Domini Regis Navigationem non inſtituent, negociationem non dirigent, ad Portus locaque à prædictis Dominis Ordinibus inſeſſa neque ſubditi dictorum Dominorum Ordinum tale quid præſtabunt in Portubus lociſque, per dictum Dominum Regem re entis; atque inter loca per dictos Dominos Ordines inſeſſa, cenſebuntur etiam loca, quæ Luſitani ab Anno 1641. ademerunt in Braſilia dictis Dominis Ordinibus; quemadmodum & comprehenduntur inter ea omnia alia loca, quæ in præſentiarum poſſident, quamdiu illa fuerint ſub Luſitanis; abſque eo quòd præcedens Articulus quidpiam poſſit derogare contento præſentis.

7. Et quia juſto, longoque temporis ſpacio opus eſt ad commonendos eos, qui extra prædictos limites cum viribus & navibus agunt, ut ab omnibus actibus hoſtilitatis deſiſtant, conventum eſt, ut Pax, intra limites Privilegii ante hac via continuationis concedendi, non ante initium ſumat, quam mox ab anno factæ concluſionis præſentis Tractatus. Quantum verò attinet ad limites Privilegii ante hac ab Ordinibus Generalibus Societati Indiæ Occidentalis indulti, aut via continuationis adhuc indulgendi, conventum eſt, ut ibidem

Pax

Pax non prius rata habeatur, quam ab expiratione medii anni à concluſo, ut ſupra Tractatu, ſub intelligendo, ſi notitia ante memoratæ Pacis intra prædictos reſpective limites, inſtrumento publico hinc inde citius pervenerit, quod tunc, ab hora notitiæ, hoſtilitas illis in locis teneatur ceſſare; ſed ſi poſt præfatum ſpacium anni aut medii reſpectivè, intra ante dictos limites jam dictorum Privilegiorum, aliqui actus hoſtilitatis intervenerint, damna mox ſine dilatione via reſtitutionis reparabuntur.

8 Subditi & Inquilini Ditionum dictorum Dominorum Regis & Ordinum, negociantes in hujus aut iſtorum Ditionibus, non tenebuntur perſolvere graviora jurium onera & impoſitiones, quam ipſimet hujus aut iſtorum proprii reſpectivè ſubditi: in tantum ut Inquilini & Subditi Vnitarum Provinciarum ſint futuri permanſurique exempti à certa taxa viginti per centum, aut etiam ſimili majore vel minore, vel alia quavis impoſitione, quam dictus Dominus Hiſpaniarum Rex, durantibus duodecennalibus induciis retulit, aut poſthac directè vel indirectè intenderet referre, à prædictis inquilinis & ſubditis Provinciarum Vnitarum, vel eoſdem oneribus, ſupra aut amplius quam proprios ſuos ſubditos gravare.

9. Prædicti Domini Rex & Ordines, non poterunt extra ſuos reſpectivè limites ullas impoſitiones aut Gabellas, propter ingreſſum, egreſſumve, aut alia commoda, ratione bonorum tranſeuntium, aqua vel terra percipere.

10. Subditi dictorum Dominorum Regis & Ordinum, fruentur reciprocè, in Ditionibus tam unius, quàm alterius partis, antiqua immunitate Teloniorum, in quorum illi quieta poſ-

poſſeſſione fuere, ante initium motuum bellicorum.

11. Frequentatio, Converſatio & Commercia, inter reſpectivè ſubditos, non poterunt impediri, & ſi quæpiam impedimenta contingat intervenire, eadem quantocius realiter & de facto ſubmovebuntur.

12. Poſt diem Concluſionis & Ratificationis hujuſce Pacis ceſſare faciet Rex perceptionem omnium Teloniorum ad Rhenum & Moſam, quæ antè motus bellicos fuere ſub juriſdictione & diſtrictu Vnitarum Provinciarum; ſpeciatim etiam Telonium Zeelandicum: In tantum ut Telonium iſtud ex parte Suæ Majeſtatis, neque in Civitate Antverpienſi, neque alibi perſolvetur; ſubintellecta hac Conditione, ut mox poſt ſupra dictum diem ordines Zeelandiæ vice verſa, ſive reciprocè, in ſe onus ſuſcipiant & perſolvant, primò & antè omnia ab eodem ipſo die, annuos reditus, qui ante annum 1572. ſuper dictum Telonium, per modum Hypothecæ ſunt impoſiti, & in quorum proprietarii & redituum perceptores poſſeſſione & perceptione fuerunt antè initia prædictorum bellorum, quod pariter præſtabunt proprietarii aliorum ſupra dictorum Teloniorum.

13. Sal candidum, ſive percoctum, & elaboratum, tranſvectum è Provinciis Vnitis, in Ditiones prædictæ ſuæ Majeſtatis, acceptabitur & admittetur ibidem non alio onere aut altiore impoſitione, quam ſal crudum, rude & inelaboratum; eadem ratione ſal eductum è Ditionibus dictæ ſuæ Majeſtatis in Provincias Vnitas, admittetur & diſtrahetur viciſſim, non alio, quam prædictorum Dominorum Ordinum Sal, gravamine.

14. Flumen Scaldis, ut & Canales condicti

t'Sas

Digitized by Google

t'Sas, Swyn, & alia oſtia maritima, flumini & canalibus dictis reſpondéntia, ex parte Dominorum Ordinum, habebuntur occluſa.

15. Naves & merces, ſubeuntes deferenteſve Portus Flandriæ reſpective, ſimilibus omnibus impoſitionibus, aliiſque omnibus, apud jam dictum Dominum Regem eſſe debebunt, erunt, remanebunt gravatæ; ac bona merceſve quæ Scaldi, aliiſque Canalibus, ſuperiore articulo mentionatis, inter adſcendendum deſcendendumve reſpective gravantur, convenieturque deinde inter partes reſpective ſupervia modiſque æquandorum utrinque ejuſmodi gravaminum.

16. Civitates Hanſeaticæ, omneſque illarum Cives, Inquilini & Territoriales, quantum ad punctum Navigationis, & Negotiationis in Hiſpaniis, Regnis, Statibuſque earumdem attinet, gaudebunt omnibus & iiſdem Iuribus, Exemptionibus, Immunitatibus & Privilegiis, quæ per præſentem Tractatum ſunt conventa, vel ſuper quibus conventio poſthac fieri poſſet, propter, & reſpectu ſubditorum & inquilinorum Vnitarum Provinciarum Belgii. Et reciprocè dicti Subditi & Inquilini Provinciarum Vnitarum, gaudebunt omnibus iiſdem Iuribus, Exemptionibus, Immunitatibus, Privilegiis & Capitulationibus, tam in conſtituendis Conſulibus in Civitatibus nominatioribus vel maritimis Hiſpaniarum, & alibi ubi opus fuerit; quam pro Mercatoribus, Negotiorum Geſtoribus, Navium Præfectis, Naviculariis, aut aliter; Atque eadem omnino ratione qua dictæ Civitates Hanſeaticæ in generali aut particulari obtinuerunt ante hac aut practicarunt, vel obtinebunt practicabuntque deinceps, in Securitatem, Bonum & Promotionem Navigationis & Negotiationis

tionis earundem Civitatum, Mercatorum, Negotiorum Geſtorum, Commiſſariorum, aliorumque qui inde dependent.

17. Præterea Subditi & Inquilini Ditionum dictorum Dominorum Ordinum gaudebunt eadem ſecuritate & libertate, in Ditionibus dicti Domini Regis, quæ conceſſa eſt ſubditis Regis Magnæ Britanniæ ultimo Tractatu Pacis, arcaniſque articulis conventis, cum Comite Stabuli Caſtiliæ.

18. Mentionatus Dominus Rex quam primum debita cura providebit, ut honeſta loca ordinentur ad ſepulturam Cadaverum, eorum quos ex parte Dominorum Ordinum, ſub obedientia dicti Regis, mori continget.

19. Subditi & Inquilini Ditionum dicti Domini Regis, venientes ad Ditiones & Terras ſæpius dictorum Dominorum Ordinum tenebuntur reſpectu publici exercitii Religionis in omni modeſtia ſe habere, abſque alicujus ſcandali præpoſitione, verbis ſive operibus; abſque ullius prolatione blaſphemiæ; idemque obſervabitur per Subditos & Inquilinos Ditionum dictorum Dominorum Ordinum, venientes ad Ditiones Terraſque ſuæ Majeſtatis.

20. Non poterunt Mercatorum, Magiſtrorum Navium, Fundorum exploratorum, Hominum Nauticorum, Naves, Mercimonia, Frumercalia, aliaque Bona ad illos pertinentia incommodari aut arreſto includi, ſive vi mandati cujuſpiam generalis aut particularis, ſive quacumque de cauſſa Belli, aut aliter, immò ne quidem ſub prætextu iſta ratione Ditiones conſervandi & defendendi; inter hæc tamen non intelliguntur comprehendi manuum injectiones aut arreſta Iuſtitiæ, quæ via ordinaria, ex cauſſa debiti, propriarum obligationum, legitimorumque fiant contractuum, eorum, contra

quos

quos prædictæ manuum injectiones fuerint inſtitutæ; qua occaſione proceſſus formabitur, ut conſuetudinis eſt, ſecundum Rationem & Æquum.

21. Ab utraque parte pari numero, certi Iudices deputabuntur, modo formaque Cameræ Bipartitæ, qui reſidebunt in Belgii Provinciis, talibus locis, ut convenietur; idque per vices, nunc ſub diſtrictu unius, nunc alterius, uti fuerit per conſenſum mutuum conventum: Qui utriuſque partis Iudices juxta Commiſſionem Inſtructionemque illis dandam, ſuper quam juramentum præſtabunt, juxta formulam quandam, quæ in iſtum finem concipietur à Partibus; curam & inſpectionem habebunt ſuper Negotiationibus Inquilinorum dictarum Provinciarum Belgii, ſuper oneribus & impoſitionibus quibus de parte una & altera merces gravabuntur: Quod ſi dicti Iudices animadvertant hinc aut inde, vel etiam utrinque fieri aliquem exceſſum, eidem normam & modum ponent. Præterea dicti Iudices examinabunt quæſtiones ſuper non executione hujus Tractatus emergentes; quemadmodum quoque Contraventiones ejuſdem, quæ tempore locoque ſuis poſſent exoriri, tam in Regionibus propinquis, quam in longe diſſitis abjunctiſque Regnis, Regionibus, Provinciis Inſuliſque in Europa; diſponentque ſuper iſtis ſummarie & de plano ac ſingula prout maxime conformia & conſentanea huic Tractatui videbuntur, decident. Sententiæ autem & Diſpoſitiones eorundem Iudicum executioni mandabuntur per Iudices ordinarios loci in quo contraventio facta fuerit, vel etiam contra perſonas contravenientium, prout ex occaſione & re nata tale quid judicabitur, expedire: Porro prædicti Iudices Ordinarii nequaquam poterunt

terunt eſſe in culpa aut defectu, quo minus dicta executio per ſe, aut alios fiat, reparabiturque Contraventio intra ſpatium ſex menſium, poſtquam prædicti Iudices Ordinarii fuerint requiſiti.

22. Si ſententiæ & Iudicia quæpiam lata fuerint in perſonas diverſarum partium non defenſas, ſive in materia Civili aut Criminali, iſthæc executioni mandari non poterunt contra perſonas condemnatorum, vel in illorum bona: neque concedentur litteræ ullæ Repræſaliorum, niſi cum cognitione cauſæ, atque in caſibus per Leges & Conſtitutiones Imperiales permiſſis, & ſecundum ordinem per illas præſcriptum.

23. Non licitum erit appellere, intrare, morari in Portubus, Sinubus, Receptibus & Navium ſtationibus, uni in alterius Ditionibus, Navibus, Milite armato, numero, qui parere poſſet ſuſpicionem, abſque venia & permiſſu illius cui ſubſunt dicti Portus, Sinus, Receptus & Navium Stationes niſi forte vi tempeſtatis quis illuc impelleretur, vel neceſſitate cogeretur, in ordine ad declinandum pericula maris.

24. Ii, in quorum bona ſunt injectæ manus, ſuntque confiſcata occaſione ſive intuitu motuum bellicorum, aut eorum hæredes, quique Ius illorum acquiſiverunt, gaudebunt iiſdem bonis, & propria ceu privata authoritate poſſeſſionem eorundem adibunt, virtute & vigore hujus Tractatus; abſque eo ut illis opus ſit recurſu ad Iudicem; non obſtantibus omnibus incorporationibus Fiſci, oppignorationibus, collatis Donis, Tractatibus, Conventionibus & Tranſactionibus; quibuſcumque Renuntiationibus inſertis dictis Tranſactionibus, ad excludendum pro parte à Bonis, eos ad quos iſthæc

oportet

oportet debentq; devenire, omniaque & ſingula Bona & jura, quæ juxta præſentem Tractatum reciprocè erunt reſtituta, vel debebunt reſtitui antiquis primiſq; Proprietariis, eorum Hæredibus, aut Actionem habentibus poterunt per dictos Proprietarios divendi, nulla ſpeciali venia, conſenſuve particulari ad id neceſſis; & conſequenter Proprietarii Redituum, qui ex parte Fiſci, in locum venditorum Bonorum fuerint conſtituti; quemadmodum etiam Reditus & Actiones conſtitutæ ad onus Fiſcorum reſpective; poterunt diſponere ſuper proprietate eorundem, via venditionis aut alia, tamquam de aliis propriis ſuis Bonis.

25. Quod ipſum quoque locum habebit, in utilitatem Hæredum defuncti Domini Gulielmi, Principis Arauſionenſium, etiam quoad jura quæ habent in Salinas in Comitatu Burgundiæ, quæ ipſis reſtituentur & relinquentur cum Sylvis inde dependentibus, in quantum non conſtabit ex illis eſſe emptum & ſolutum ex parte dictæ Suæ Majeſtatis.

26. Inter quæ etiam comprehendi intelliguntur reliqua Bona & Iura in Comitatu Burgundię & Charoleſii: & quidquid juxta Tractatum de novo Aprilis, Anno milleſimo ſexcenteſimo nono, & ſeptimo Ianuarii, Anno milleſimo ſexcenteſimo decimo, reſpective necdum eſt reſtitutum, bona fide quamprimum quoad omnia reſtituetur Proprietariis, ipſorum hæredibus, aut illorum, Actionem duplici ex parte habentibus.

27. Quemadmodum identidem inter iſta intelliguntur comprehendi Bona & Iura, quæ poſt expirationem duodecennalium Induciarum, vigore ſententiæ Supremi Concilii Mechlinienſis, in præjudicium Fiſci, ſunt adjudicata defuncto Comiti Iohanni Naſſovio; aut quacumque alia ratione, qua jam dictus Comes

mes

mes poſſeſſionem eorundem acquiſivit, quibuſcunque in locis, partibus, aut Dominiis, eadem adjudicata Bona & Iura ſita, aut per quamcunque poſſint eſſe poſſeſſa: Quæ ſententia virtute hujus Tractatus, eſt, & habebitur tanquam non prolata, aliaque quæcumque impetrata poſſeſſio, ut ſupra, cenſebitur annullata.

28. Quod autem attinet ad proceſſum vel cauſam Chaſtel-Belinenſem, intentatam ſub vitam defuncti Domini Principis Arauſionenſium, ante ſupremum Concilium Mechlinienſe, contra Procuratorem Generalem dicti Domini Regis; quandoquidem dicta Cauſa non erat terminata intra annum ab inſtantia, quæ in illa erat facta, quemadmodum fuerat promiſſum 14. Articulo duodecennalium Induciarum, conventum eſt, ut ſtatim à Concluſione & Ratificatione hujus Tractatus, Fiſcus nomine ſuæ Majeſtatis, aut cujuſcumque demum nomine tale quid factum fuiſſe poſſet, effective ſive realiter deſiſtat ab omnibus & ſingulis bonis in prædicta cauſa poſtulatis; per quemcumque & quocumque jure eadem poſſent poſſideri. Renunciabit quoque nomine atque ex parte, ut ſupra, omnibus actionibus & prætenſionibus, quas prædictus Fiſcus in jam dicta bona aliquo modo habere poſſet, vel prætendere; ut realiter atque de facto queant occupari, inque liberam & plenam capi poſſeſſionem à moderno Arauſionenſium Principe, ejus hæredibus Succeſſoribus, aut actionem habentibus, mox à Concluſione & Ratificatione hujus Tractatus, virtute ejuſdem, & abſque recurſu ad Iudicem: ea conditione, ut fructus percepti, & conſumpti, cum oneribus eorumdem, uſque in diem concluſionis hujus Tractatus, cedant in utilitatem Fiſci.

29. Si quibuſdam in locis difficultas oritur, ſuper reſtitutione Bonorum & Iurium, quæ reſtitutioni reperientur obnoxia; Iudex loci, ſine dilatione, reſtitutionem ad effectum rediget, viaque procedet breviſſima, neque ſub prætextu non ſolutæ ſummæ capitalis, aut aliter, reſtitutio poterit differri.

30. Subditi & inquilini Vnitarum Provinciarum, poterunt ubivis in Ditionibus ſub Imperio memorati Domini Regis ſitis, uti opera talium Advocatorum, Procuratorum, Notariorum, Solicitatorum & Executorum, ac bonum ipſis videbitur; in quem etiam finem iidem deligentur per Iudices Ordinarios, ubi neceſſum fuerit, atque ipſi judices fuerint requiſiti. Reciprocè Inquilini & Subditi dicti Domini Regis venientes ad Ditiones præfatorum Dominorum Ordinum, eodem beneficio fruentur.

31. Si Fiſcus vendi juſſerit ab una vel altera parte bona quæpiam ſibi applicata; eorum, ad quos illa vigore & virtute præſentis Tractatus debent pertinere, tenebuntur eſſe contenti cum intereſſe pretii, juxta rationem nummi 16. ut ſolutionem inde ſingulis annis percipiant, ex induſtria illorum, qui prædicta bona poſſident; alias liberum illis erit confugere ad fundum & hæreditatem venditam, cum intellectu quod in locum bonorum diſtractorum, redituum redemptorum, vel Summæ Capitalis eorundem, per, & nomine reſpectivè Fiſcorum expedientur litteræ patentes in utilitatem Proprietariorum, eorum hæredum, vel actionem habentium; quæ illis ſervient ad demonſtrationem declaratoriam; juxta formam Tractatus, cum aſſignatione ſolutionis annuæ in Receptorem redituum Provinciæ, in qua venditio vel redemptio fuerit facta; qui Receptor in illis nominabitur, computabiturque

que pretium juxta, vel cum reſpectu ad primam venditionem publicè, vel aliter legitimè factam; cujus reditus primus annus cedet, anno uno à die Concluſionis & Ratificationis præſentis Tractatus.

32. Verùm ſi prædictæ venditiones factæ fuerint via judiciaria, pro liquidis & legitimis debitis eorum, ad quos prædicta bona ante confiſcationem ſolebant pertinere, liberum erit illis, vel eorum hæredibus, & actionem habentibus, illa per retractum ſibi vendicare intra annum unum pretium perſolvendo, computo ſumpto à die præſentis Tractatus; poſt cujus temporis expirationem iidem non amplius admittentur, prædictiſque retractu & redemptione per illos factis, poterunt ſuper iis diſponere, prout bonum ipſis videbitur, nulla alterius beneficii impetratione ad id neceſſaria.

33. Non ſub intelligitur tamen prædictis retractibus locus dari in ædibus ſitis in urbibus, nimis carò iſta occaſione divenditis, ob ingens incommodum & notabile damnum, quod Retrahentes ſive Acquiſitores ejuſmodi perciperent, ratione mutationum & reparationum quæ in dictis ædibus potuiſſent accidiſſe, quarum liquidatio longa nimis & difficilis meritò cenſeri poteſt, debetque.

34. Quantum verò attinet ad reparationes & meliorationes factas in aliis bonis divenditis, quorum redemptio eſt permiſſa; ſi illæ prætenduntur, judices ordinarii cum cognitione cauſæ Ius dicent, remanentibus fundis & hæreditatibus oppignoratis pro Summa, ſecundum quam meliorationes liquidabuntur; liberum tamen ea propter non erit præfatis Emptoribus uti jure Retentionis, ut inde ſolutionem & ſatisfactionem conſequantur.

35. Omnia bona & Iura ſilentio involuta, Mobiia,

Mobilia, Immobilia, Reditus, Actiones, Debita, Credita, aliaque, quibus Fiſcus manus non injecerit cum debita cauſæ cognitione, ante diem Concluſionis & Ratificationis hujus Tractatus, remanebunt in plena & libera diſpoſitione Proprietariorum, eorumdem hæredum, aut actionem habentium, cum omnibus fructibus, reditibus, proventibus, & utilitatibus, illi etiam qui prædicta Bona & Iura celaverint, neque eorum hæredes non poterunt propterea à reſpectivè Fiſcis moleſtari, ſed Proprietarii, illorum hæredes, vel Ius habentes, reſpectu eorumdem habebunt Actionem contra quemcumque, tamquam pro Bonis propriis.

36. Arbores cæſæ poſt diem concluſionis hujus Tractatus, & quæ eodem die adhuc fuerint ſuper fundo, uti etiam Arbores venditæ, quæ prædicto die nondum fuerint cæſæ, cedent, remanebuntque apud Proprietarios, non obſtante venditione facta, abſque perſolutione nullius pretii.

37. Fructus, Locationes, Emphyteuſes & proventus Dominiorum, Ditionum, Decimarum, Piſcationum, Ædium, Redituum, aliorumque bonorum emolumenta, quæ ſecundum hunc Tractatum, debebunt reſtitui, ceſſa poſt diem concluſionis hujus Tractatus, manebunt, in totum annum penes Proprietarios, eorum hæredes, aut actionem habentes.

38. Locationes Bonorum, Fiſco applicatorum, annotatorumq; (quantumvis in plurimos annos initæ fuerint) expirabunt cum anno concluſionis hujus Tractatus, ſecundùm conſuetudinem locorum reſpectivè, in quibus dicta Bona fuerint ſita; locationeſque quæ ceſſerint poſt diem concluſionis hujus Tractatus, uti dictum eſt, ſolventur Proprietariis, cum intellectu; ſi Vſurarius aut Conductor Bonorum pro accretione

tione acceſſioneve iſtius anni, ſumptus aliquos fecerit, ut iidem ſumptus per Proprietarios Vſuariis refundantur, ſecundum conſuetudinem, aut prudentiam Iudicis loci, in quo dicta bona fuerint ſita.

39. Venditio Fiſco applicatorum annotatorumque Bonorum facta poſt concluſionem Tractatus, habebitur pro nulla & non facta; quemadmodum etiam venditio facta ante jam dictam concluſionem, contra conventiones aut pacta, facta cum quibuſdam urbibus in particulari.

40. Domus privatorum reſtitutæ, aut reſtituendæ juxta formam Tractatus, reciprocè non poterunt militari præſidio aut quibuſcumque modis, aliter aut amplius gravari, quam domus aliorum Inquilinorum paris conditionis.

41. Nemo unius aut alterius partis directè vel indirectè permutatione habitationis ſuæ impedietur, ſolutis juribus illuc ſpectantibus: & ſi aliqua impedimenta poſt Tractatum præſtita fuerint, protinus amovebuntur.

42. Si munitiones quæpiam, vel Opera publica ab una aut altera parte, cum conſenſu & auctoritate Superiorum, fuerint facta in locis, quorum reſtitutio per præſentem Tractatum fieri debet; Proprietarii eorumdem tenebuntur eſſe contenti prætio æſtimationis, quæ per Iudices ordinarios fiet, tam de dictis locis, quam de juriſdictione quam habent, niſi partes inter ſeſe ſuper iis placidè convenirent; quemadmodum etiam ſatisfactio fiet proprietariis Bonorum in Munitiones, Opera Publica, aut loca Pia applicatorum.

43. Quod attinet ad Bona Eccleſiarum, Collegiorum, & aliorum piorum locorum, ſita in Provinciis Vnitis, quæ membra erant dependentia ab Eccleſiis, Beneficiis & Collegiis, quæ ſub-

ſubſunt nutui & imperio dicti Domini Regis, quidquid ante concluſionem præſentis Tractatus non fuerit divenditum, iiſdem reddetur & reſtituetur, venientque in poſſeſſionem eorumdem etiam propria Auctoritate, abſq; adminiculo Iudicis, ut iſthoc gaudeant & utantur, ſine poteſtate ſuper eo diſponendi, quemadmodum hic ſuperius dictum eſt. Verùm Bona quæ diſtracta fuerint ante præfatum tempus, vel data in ſolutionem ab Ordinibus cujuſpiam de Provinciis, Reditus pretii quotannis ipſis perſolventur, ad calculum nummi decimiſexti, à Provincia quæ dictam venditionem inſtituerit, aut præfata bona in ſolutionem dederit; talique etiam ratione aſſignabuntur, ut propterea poſſint eſſe extra curas: idem fiet & obſervabitur ex parte dicti Domini Regis.

44. Quod attinet ad Prætenſiones & Intereſſationes quas Dominus Princeps Auriacus poſſet habere, reſpectu quorumdam bonorum quæ non habet in poſſeſſione, ea ſuper convenietur per ſeparatum Tractatum, ad ſatisfactionem memorati Domini Principis Arauſionenſium: Quantum verò attinet ad Bona alioſque effectus, quorum prædictus Princeps habet poſſeſſionem Privilegio & indulto ſæpe dictorum Dominorum Ordinum Generalium in Ballivatu Præfecturæ Hulſtenſis & alibi, quorũ non ita pridem à prædictis Dominis Ordinibus confirmationem eſt adeptus, Omnia iſthæc Bona eidem abſolutè in plena Proprietate ſuberunt, in ſui ipſius utilitatem, hæredum & ſucceſſorum, vel actionem habentium; ita ut nihil in prædicta bona poſſit prætendi virtute quorumdam articulorum præſentis Tractatus.

45. Quantum ad certa alia quæpiam puncta attinet, quæ præter contentum præcedentis articuli, ſeparatim ſunt tractata & conventa ſignata-

ſignataque diſtinctis duabus ſcripturis, quarum una eſt de octavo Ianuarii; altera de vigeſimo ſeptimo Decemb. 1647. pro, & nomine dicti Domini Principis Auriaci: prædictæ ſcripturæ, & omne earumdem contentum, effectum ſortientur, confirmabuntur, perficientur, dabunturque executioni ſecundum formam & tenorem ſuum, nec plus nec minus quam ſi cuncta dicta puncta in generali, & unumquodque illorum in particulari, de verbo ad verbum eſſent præſenti Tractatui inſerta, non obſtantibus cujuſcumque generis Clauſulis huic Tractatui in hoc contrariis, quibus intelligitur derogari, eſtque expreſſe derogatum per præſentem articulum: quæ clauſulæ, intuitu contenti dictarum duarum ſcripturarum, ſunt, & habebuntur pro non factis aut adjectis, neq; ratione earundem, effectus, perfectio, & executio ſupra dictarum duarum ſcripturarum de Octavo, Ianuarii & vigeſimo ſeptimo Decembris 1647. poterit impediri, aut quopiam modo differri.

46. Ii quibus Bona Fiſco applicata debent reſtitui, non tenebuntur ſolvere in ſolutum reſiduum Redituum, Onerum, quotannis affectatorum & aſſignatorum in eadem bona pro tempore quo iis non gaviſi fuere, & ſi propterea ſolicitentur & inquietentur à parte una aut altera, remittentur ut abſoluti. Porro ubi notorium reperietur, quod omnia cujuſpiam bona, unius aut alterius partis, fuerint Fiſco applicata aut annotata, in tantum ut talis quis nulla media retinuerit è quibus intereſſe & reditus ceſſos, potuiſſet durante Confiſcatione aut Annotatione perſolvere, idem non ſolum erit liber & immunis ab oneribus realibus & Reditibus, juxta hunc Tractatum, verum etiam ab Oneribus generalibus & perſonalibus Redituum & uſurarũ quæ durante dicti temporis ſpatio ceſſerunt.

47. Nihil

47. Nihil etiam poterit prætendi in bona vendita aut conventa, in ordine ad aggerationem aut reaggerationem, præterquam in ea quæ ſolo fuerint inædificata, ad quæ Poſſeſſores ſe obligarunt, per Tractatus ea ſuper factos cum penſionibus Pecuniarum numeratarum, ſi quæ tales intervenerint, juxta computum quoque nummi Decimi Sexti, ut ſupra.

48. Sententiæ latæ de bonis & juribus Fiſco applicatis, cum partibus ſive adverſariis qui cognoverunt Iudices, & legitime ſunt defenſi, ratæ habebuntur, nec condemnati admittentur ad contradicendum illis, niſi via ordinaria.

49. Dictus Dominus Rex reſignat & renunciat omnibus Prætenſionibus de Redimendo aut Revindicando, aliiſque omnibus juribus & Prætenſionibus, quas poſſet habere aut prætendere aliquo modo ſuper civitate Gravia, Ditiuncula de Cuyck, illius appertinentiis & dependentiis, antiquo Baronatu Brabantiæ, ante hac in pignus retentis à defunctoDomino Principe Auriaco, cujus oppignorationis redemptio caſſata eſt atque in Proprietatem converſa, tranſlataque in utilitatem defuncti Domini Principis Mauritii Menſe Decemb. 1611. per Dominos OrdinesGenerales Vniti Belgii, tanquam ſupremam Iuriſdictionem habentes in jam ante dictam Civitatem Gravienſem, Ditiunculam de Cuyck, juxta & ſecundum formam litterarum patentium ea ſuper expeditarum; virtute cujus converſionis & ceſſionis, dictus Dominus Princeps Auriacus in præſenti, Hæredes & Succeſſores ejus aut Actionem habentes, in perpetuum gaudebunt plena & abſoluta Proprietate dictæ Civitatis & Ditiunculæ Cuyck, cum omnibus ad pertinentiis & dependentiis.

50. Reſignat & renunciat pariter præfatus Dominus Rex, omnibus & ſingulis juribus & Præ-

Prætenſionibus, tam Proprietatis, Ceſſionum quam aliis, quas aliquo modo poſſet prętendere ſuper Civitatem, Comitatum, & Dominium Lingæ, ſuper quatuor Parœcias aliaque jura iſthuc ſpectantia, quemadmodum etiam ſuper Civitates & Dominia Bivergernam & Cloppenburgum, aliaſque prætenſiones, in, & contra quemcumque demum illæ eſſe poſſent, ut realiter & de facto in perpetuum queant permanere apud dictum Dominum Principem Auriacum, ejus hæredes & Succeſſores, aut actionem habentes, in pleno Proprietatis jure, ſecundum litteras Donationis & Inveſtituræ Caroli Quinti Imperatoris, de die 3. Novemb. 1546. & initam poſtea Tranſactionem inter Comitem Buranum, & Comitem Tecklenburgenſem de die 15. Martii 1548. & noviſſime juxta Ceſſionem ea ſuper factam Menſe Novembri 1578. quam prædictus Dominus Rex, in quantum ipſum poſſet concernere, confirmavit, & confirmat per præſentem Tractatum.

51. Dicti Domini Rex & Ordines, deputabunt quilibet in ſua juriſdictione Officiarios & Magiſtratus ad adminiſtrationem Juſtitiæ, & rei Politicæ, in Vrbibus & locis munitioribus, quæ per præſentem Tractatum reſtitui debent Proprietariis, in ordine ut gaudeant iiſdem.

52. Superior pars ſive membrū Geldriæ permutabitur cum ſuo æquivalente; & caſu quo convenire non daretur ſuper æquivalentia, res illa remittetur ad Cameram Bipartitam, ut intra ſex menſes, poſt Concluſionem & Ratificationem Tractatus, deinde decidatur.

53. Dictus Dominus Rex obligat ſe effective ad procurationem Continuationis, & obſervationis Neutralitatis, Amicitiæ & bonæ Vicinitatis ex parte Suæ Cæſareæ Majeſtatis & Imperii, cum dictis Dominis Ordinibus: ad quam continuationem

nuationem & obſervationem prædicti Domini Ordines reciprocè pariter ſe obligant,ſequeturque ſuper eo confirmatio Suæ Cæſareæ Majeſt. intra ſpatium duorum menſium , ex parte vero Imperii intra annum à Concluſione & Ratificatione præſentis Tractatus.

54. Res mobiles Fiſco applicatæ & fructus qui ceſſerint ante Concluſionem hujus Tractatus , ab omni reſtitutione erunt immunes.

55. Actiones Rerum Mobilium quæ per prædictos Dominos Regem , & Ordines, fuerint remiſſæ in utilitatem particularium Debitorum ante concluſionem præſentis Tractatus , utrinque remanebunt extinctæ.

56. Tempus quod fluxit durante Bello , inchoando ab Anno 1567. uſque ad Auſpicium duodecennalium Induciarum , quemadmodum etiam ſpatium , quod interceſſit ab exſpiratione dictarum induciarum , uſque ad concluſionem hujus Tractatus, non computabitur ad dandum , iſthoc medio , damnum cuipiam, aut aliter in præjudicium.

57. Ii qui pendente Bello ſe receperunt in Terras Neutrales , etiam gaudebunt fructibus hujus Tractatus , poteruntque habitare ubi bonum ipſis videbitur , immo integrum erit iiſdem ad antiqua ſua Domicilia redire , ad degendum iſtic in omni ſecuritate , ſervando leges Regionis , in tantum utreſpectu Habitationis(quam utrolibet fixerint) illorum Bonis injici manus neutiquam poſſint, vel ipſi eorundem uſu privari.

58. Non licebit ulla Fortalitia de novo extruere in Belgio , nec ab una vel altera parte ; uti nec Canales vel foſſas novas ducere , per quas alterutra Pars poſſet offendi, reprimi, vel averti.

59. Domini Lineæ ceu Domus Naſſovicæ,uti

etiam Iohannes Albertus Comes Solmenſis, Gubernator Trajecti ad Moſam, non poterunt ſolicitari aut moleſtari in Perſonis ac Bonis ſuis, propter ulla debita contracta per defunctum Dominum Principem Auriacum ab Anno 1567. uſque ad obitum ejus: nec propter ulla debita ceſſa pendente manuum injectione & annotatione bonorum, quæ iiſdem erant gravata.

60. Si contraventio quæpiam aut violatio hujus Tractatus, per Privatos quoſpiam, contigerit, abſque mandato dictorum Dominorum Regis aut Ordinum, damnum reparabitur eodem loco in quo Contraventio acciderit, ſi infractores intercipiantur, vel etiam in loco eorundem domicilii, in tantum ut nullibi præterea perſecutioni aut inſtantiis ipſorum Corpora vel Bona futura ſint obnoxia, quocumque demum modo, nec liberum licitumque illis fuerit venire ad Arma, vel Ruptionem Pacis, ea de cauſa; ſed bene permiſſum erit in caſu denegatæ manifeſtæ Iuſtitiæ, proſpicere ſibi, ut moris eſt, per litteras Retorſionum vel via Repræſaliorum.

61. Omnes Exhæredationes, & Diſpoſitiones factæ in odium Belli, ſunt declaratæ nullæ, & habentur pro infectis; atque inter Exhæredationes factas in odium Belli, cenſentur comprehendi illæ quæ acciderunt propter aliquas cauſas, è quibus Bellum originem trahit, vel quæ inde dependent.

62. Subditi & Inquilini Ditionum mentionatorum Dominorum Regis & ordinum, cujuſcumque ii ſint qualitatis aut conditionis, declarati ſunt, capaces ad ſibi invicem ſuccedendum, tam ex Teſtamento, quam ab inteſtato, ſecundum conſuetudines locorum; & ſi aliquæ Succeſſiones ante

hac

P. 2. pag. 26 fig. 1.

[…]RIO EMANUELE III° - BIBL[…]
173

FABIVS CHISIVS
EPISCOPVS NERITONENSIS SEDIS
Apoſt ad tract Rheni et infer Germa part Nunci.
Ordina et ad tractu Pacis Extraordina mediator.

P. 2. Fig. 28.
N. 2.

ALOYSIVS CONTARENO
EQVES PATRICIVS ORATOR VENETVS
eiuſque Reipublicæ ad Tractatus Pacis Mediat.

P. 2. pag. 28 fig. 3.

VITTORIO EMANUELE III BIBLIOTECA

OCTAVIVS PICOLOMINI
DVX AMALPHITANVS S.R.I. *Princeps*
S.C.M. *Conſiliar. Camera. et Capita. Generalis.*

Digitized by Google

P.2. Pag.28. fig.4.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III

IOANNES LVDOVICVS
COMES DE NASSAVV S.R.I.PRINCEPS
Eques aurei Velleris S.C.M. ad tract Pac Legat Pleni.

P. 2. Pag. 1. fig. 5.

CASPARVS DE BRACAMONTE et GVSMAN COMES DE PENARANDA etc. REGIÆ *Cathol. Maieſtatis Cubicularius et ad Pacis tractatus Legatus Plenipotentiarius.*

P. 2. pag. 28. fig. 6.

VITTORIO EMANUELE NAZIONALE NAPOLI

CAROLVS GVSTAVVS
COMES PALATINVS RHENI MILITIÆ,
Suedicæ per Germaniam Generaliſſimus et Regni Sueciæ Princeps Hereditarius deſignatus.

P. 2. pag. 28. fig. 7.

HENRICVS AVRELIANENSIS
DVX LONGOVILLANVS etc GVBERNATOR
Normanniæ Regis Chriſtianiſſimi ad Tractatus
Pacis Legatus Plenipotentiarius.

P.2. pag.28. fig.9

IOANNES OXENSTIERNA AXELII
COMES IN SODREMORE, LIBER BARO
*in Kimitho Regni Sueciæ Senator et ad Trac-
tatus Pacis Legatus Plenipotentiarius.*

hac ceſſerint hujus aut iſtius Partis incolis, & eiſdem manu tenebuntur & conſervabuntur.

63. Omnes Captivi Iure Belli, utrinque relaxabuntur, abſque alicujus lytri perſolutione, ſine diſtinctione vel reſervatione Captivorum qui extra Belgium ſtipendia meruerunt, ſubque aliis Signis & Vexillis quam dictorum Dominorum Ordinum militarunt.

64. Solutio inſolutarum debitarumque Contributionum, quæ tempore concluſionis hujus Tractatus ſolvendæ ſupererint, reſpectu Perſonarum & Bonorum unius & alterius partis ad normam reducetur, terminabiturque ab una & altera partibus, per eos qui ſupremam Contributionem præfecturam exercent.

65. Non faciet, neque aliquo modo explicari poterit in commodum aut incommodum præjudiciumve alicujus, directe aut indirecte, omne quod durante Negotiatione ab una & altera parte viva voce, vel ſcripto fuerit propoſitum aut allegatum; ſed æque tam mentionati Domini, Pax & Ordines Generales & Particulares, quam etiam omnes Principes, Comites, Barones, Nobiles, Cives & alii Inhabitantes Regnorum & Ditionum reſpective cujuſcumque qualitatis aut conditionis ii ſint, gaudebunt ſuis Iuribus, juxta tenorem Tractatus, & Concluſionis ejuſdem.

66. Incolæ & Subditi præfatorum Dominorum, Regis & Ordinum reſpective, realiter gaudebunt effectu Decimi quinti Articuli Duodecennalium, quæ expirarent, Induciarum, ſimulque effectu decimi articuli Tranſactionis, ea ſuper mox ſecutæ ſeptimo Ianuarii 1610. atque hec in tantum, in quantum durante termino prædictarum Induciarum prædi-

ctus non ſucceſſit effectus, ab una vel altera parte.

67. Limites in Flandria & alibi, reducentur ad normam regulamque, iſta & tali ratione, qua ſub unius aut alterius Iuriſdictione reperientur pertinere; ſuper quæ expectabuntur, exhibebunturque Informationes, ad normam modumque ſuo tempore, dictis limitibus imponendum.

68. Nomine, & ex parte prædicti Domini Regis Hiſpaniarum, deſtruentur, circum circa Sluſam, Fortalitia hic nominata: ſcilicet, Munimentum, S. Iacobi, S. Donatii, Fortalitium Stellæ, Fortalitium S. Tereſæ, S. Frederici, S. Iſabellæ, S. Pauli, Reductus condictus Papemuts. Ex parte vero & nomine ſæpius dictorum Ordinum ſolo æquabuntur Fortalitia quæ ſequuntur, videlicet utraque Fortalitia Inſulæ Caſandriæ, dicta Arauſium & Fredericus, duo Munimenta (an ob tranſitum?) t'Pas condicta, omniaque quæ ſita ſunt ad latus Orientale fluminis Schaldis, exceptis Lilloano, & Lildrechtano dicto Spinola, Fortalitiis, ſuper qua reciproce facienda demolitione, convenietur inter Partes.

69. Omnes Tabulæ, Chartæ, Litteræ, Archiva, omnis Papyrus, & omnes ſacculi litigioſi, concernentes reſpective aliquas ex Vnitis provinciis, Ditiones aſſociatas, Civitates & Membra, aut aliquos earumdem Incolas quæ reſervantur in Curiis, Cancellariis, Conciliis, Cameris rei Politicæ, locis Iudicalibus, Financiarum, Feudalibus, aut Archivis, ſive Aveſnis, Mechliniæ, vel aliis locis ſub nutu obedientiaque Regis, tradentur bona fide iis, qui ex parte dictarum Provinciarum committentur deputabunturque ut prædicta requirant; Atque idem fiet ex parte dictorum Dominorum Ordinum

Ordinum in commodum Provinciarum, Vrbium, Privatorum, ſub imperio dicti Domini Regis degentium.

70. Iuriſdictio ſive Ius Rei Aquaticæ relinquetur Civitati Sluſanæ, quemadmodum ad illam pertinet.

71. Agger collocatus ad Fortalitium S. Donatii, ad obſtructionem fluminis Soutæ, tolletur, aperieturque ſubſtitutis conſtructiſque ibidem Catarrhactis, (vulgo Zas) ſuper quorum cuſtodia convenietur, quemadmodum hîc antea dictum eſt, intuitu demolitionum Fortalitiorum.

72. Sub hoc præſenti Pacis Tractatu comprehendentur, illi qui ante permutationem Approbationis aut Ratificationis, vel intra tres menſes poſtea, ab una & altera parte nominabuntur, intra quem terminum dictus Dominus Rex nominabit eos, quos nominari judicabit expedire, ex parte dictorum Dominorum Ordinum nominati ſunt, Princeps Landgravius Haſſiæ Caſſellanæ, cum Statibus, Vrbibus & Ditionibus: Comes Friſiæ Orientalis, Civitas Embdana, Comitatus & Ditio Friſiæ Orientalis: Civitates Hanſeaticæ, & peculiariter Lubeca, Brema, Hamburgum; reſervantque prædicti Domini Ordines, ad nominationem, intra ſupra dictum terminum, tales quoſcumque quos nominari judicabunt convenire.

73. Quod attinet ad Prætenſionem Comitis de Flodorp, in ordine ad reſtitutionem ſibi faciendam Caſtri, Leute nomine, cum bonis, quæ inde poſſent dependere, omnibuſque aliis bonis, & Pagis, qui ad ipſum poſſent ſpectare iſtic circumcirca, quibus manus ſunt injectæ ex parte prædicti Domini Regis, memorata reſtitutio ipſi eſt indulta, ut & etiam

Caſtri, ſalvo & reſervato eo,ut intra Concluſionem hujus Tractatus, & Ratificationem ejuſdem, ſuper ſuſtentatione alicujus Præſidii ex parte dicti Domini Regis, vel ſuper demolitione novellarum munitionum,excitatarum poſtquam dictum Caſtrum fuit occupatum,ſit proviſum.

74. Quantum ad illud quod octavo Decembris 1646. fuit tractatum & conventum inter Legatos Extraordinarios & Plenipotentiarios dictorum Dominum Regis & Ordinum, concernens Rutgerum Huygens, pro & nomine Vxoris ſuæ Dominæ Annæ Margaritæ de Stralen, id ipſum ejuſmodi vim & effectum obtinebit, perfectionique ita & executioni mandabitur, ac ſi de verbo ad verbum præſenti Tractatui foret inſertum.

75. Atque in finem ut præſens Tractatus melius poſſit obſervari, promittunt reſpectivè ſæpius dicti Domini Rex & Ordines, ſe manutenturos vireſque ſuas & media impenſuros, quilibet in ſuo, in ordine ad reddendum Tranſitus liberos, maria & flumina navigabilia, ſecura & tuta adverſus Incurſiones Seditioſorum, Pyratarum, Curſorum, Raptorum,& ſi queant apprehendi, juſſuros cum rigore caſtigari.

76. Promittunt inſuper nihil ſe facturos contra aut in præjudicium præſentis hujus Tractatus, nec laturos ut fiat, directe vel indirecte, & ſi quidpiam factum fuerit, ſe reparari curaturos, ſine ulla difficultate aut dilatione; atque ad obſervationem omnium eorum quæ ſupra commemorata ſunt, ſeipſos obligant reſpective (immo ipſe Dominus Rex ſe ſuoſque Succeſſores,) & ad majorem validitatem ejuſdem obligationis, renunciant omnibus Legibus, Conſuetudinibus, & Rebus aliis quibuſcumque his contrariis.

77. Præ-

77. Præſens Tractatus ratificabitur & approbabitur per dictos Dominos Regem & Ordines, Literæque Ratificationum utrinque à parte parti extradentur, in bona & debita forma, intra ſpatium duorum menſium; in caſu quo dicta Ratificatio citius ſit ad manus ceſſabunt ab eo tempore omnes Actus hoſtilitatis inter utramque partem, abſque expectatione expirationis dicti termini: cum eo intellectu, quod poſt concluſionem & ſubſcriptionem præſentis Tractatus, hoſtilitatis utrinque non ſit ceſſatura, niſi prius Ratificatio dicti Domini Regis Hiſpaniarum extradita fuerit in ſubſtantia formaque debitis, & cum Ratificatione prædictorum Dominorum Ordinum Vnitarum Provinciarum commutata.

78. Ita ut interea Negotia utriuſque partis in tali ſtatu & conſtitutione permanſura ſint, quali iſthæc tempore concluſionis præſentis Tractatus, ineſſe deprehendentur, idque in illud tempus donec ſupradicta Ratificatio reciproce fuerit permutata & extradita.

79. Prædictus Tractatus ubi vis, & ubi tale quid fieri convenit, publicabitur, mox atque prædictæ Ratificationis utrinque fuerint permutatæ & extraditæ, ceſſabuntque ex tunc omnes Actus hoſtilitatis.

Atque hi ſunt ii Articuli qui tam in Aulâ majore Domus Senatoriæ MONASTERII, 15. Maji, Gallicè ante Ratificationum cum Juramento Extraditionem Permutationemque, quàm die immediatè ſequente Belgicè ante actum ultimum Publicationis in ſolenniore Theatro, ad pedem Curiæ magnificè, præſertim ſi temporis anguſtiæ in conſiderationem cadant, erecto, prælecti fuere. Accedit

ARTICULUS PECULIARIS,

Concernens Navigationem & Commercia, in ſequelam Tractatûs Pacis, concluſus & conventus inter Legatos Extraordinarios & Plenipotentiarios Domini REGIS HISPANIARUM, & Legatos Extraordinarios ac Plenipotentiarios Dominorum ORDINUM GENERALIUM Unitarum Belgii Provinciarum.

Subditi & Incolæ Unitarum Provinciarum poterunt Navigare & Negotiari in omni libertate & ſecuritate, in omnibus Regnis, Statibus & Provinciis, quæ vel qui alunt alentve Amicitiam & Neutralitatem cum Provin-

ciarum Vnitarum Ordinibus; nec poterunt moleſtari, inquietari in Navigationibus & Negociationibus ſuis prædictis, occaſione Hoſtilitatum quæ ſe offerunt, aut poſthac poſſent afferre inter dictum Dominum Hiſpaniarum Regem, & ſuper dicta Regna, Status, Provincias, aut aliquos eorum aut earundem, qui habuerunt Amiciam vel Neutralitatem cum prædictis Dominis Ordinibus, ut ſupra, Excepto tamen eo quod illis nequaquam integrum aut liberum futurum ſit, ſubminiſtrare dicti Domini Regis declaratis inimicis, merces prohibitas, eque diametro, quia offendiculo, obverſantes repugnanteſque. Atque in finem ut obviam eatur iſti malo, curſuſque Commerciorum non interrumpatur, tenebuntur illi poſtquam ſubierint Portus quoſpiam dicti Domini Regis; volentes inde pergere ad Portus inimicorum, exhibere ſalvos ſuos conductus, qui continebunt ſpecificationem Onerum ſuarum Navium, munitam ſignatamque ſigillo ordinario, cognitamque officiariis Collegii Architalaſſici loci, ex quo ſolverint, nec ulterius poterunt viſitari, aut examinari, multo minus, ſub quocumque demum prætextu, detineri; quemadmodum quoque vela facientes in alto mari, venienteſque ad quaſpiam navium Stationes, abſque animo ſubeundi Portus, aut vecturam ſolvendi rumpendive, non tenebuntur ullam rationem dare onerum vecturæque ſuarum navium, eo intellectu ut Domini Ordines inhibitionem faciant expreſſam qua omnibus ſubditis interdicatur merces prohibitas eque diametro, quia offendiculo, repugnantes, devehere ad inimicos dicti Domini Regis, dabuntque contra ſignaturas ut medio earumdem melius recognoſcatur validitas dictorum ſalvorum conductuum Collegii

Architallaſſici, in crcine ut minime queant, adulterari falſificative, Salva ſemper reciproca Navigatione & Negotiatione Subditorum , Provinciarum Vnitarum in Galliis, quæ continuari poterit ut antea, cum cautela abſtinentiaque mercium, quæ provenere è Ditionibus Regis Hiſpaniarum, poſſentque facere ac ſervire in damnum dictarum illius Ditionum.

Et caſu quo in dictis navibus reperiantur talia bona, merces aliaque quæ declarata ſunt prohibita aut offendiculo, dicta bona, merces, aliaque talia offenſiva ſolum erunt annotata & Fiſco applicata, neque propterea navis, vel alia bona & merces, reſque nave contentæ poterunt moleſtari, inquietari, vel Fiſco applicari, quocumque modo.

Et viciſſim ſive reciproce gaudebunt ſubditi dicti Domini Regis ſimili libertate Navigationis, caſu quo ſe offerret aut offerre poſſet hoſtilitas inter dictos Dominos Ordines; & Regna, Status, Provincias, vel aliquas ex illis, qui ſunt eruntque in Amicitia aut Neutralitate cum dicto Domino Hiſpaniarum Rege, & hoc conformiter ad ſupra dictas conditiones & reſtrictiones hoc articulo expreſſas.

Præſens hic Articulus obſervabitur, executioni mandabitur, habebiturque ac ſi ipſi Tractatui Pacis eſſet inſertus, & Ratificabitur per Dominum Regem Hiſpaniarum, & Dominos Ordines Generales Vnitarum Provinciarum Belgii, quemadmodum dictus principalis Tractatus, intra duos menſes, aut tam cito ac fuerit poſſibile; Ratificationeſque extradentur & commutabuntur ab una & altera parte, in debita & valida forma. Factum, concluſum, & ſignatum per dictos Legatos Extraordinarios & Plenipotentiarios, Domini Regis Hiſpaniarum,

niarum, & dictorum Dominorum Ordinum Generalium Provinciarum Vnitarum Belgii, MONASTERII 4. Februarii 1648.

ARTICULI PACIS, INTER SACRAM CÆSAREAM ET REGIAM SUECICAM MAJESTATES

Eorumque Confœderatos

Anno 1648. 24 Octobris Oſnabrugæ concluſi, ſubſcripti & conſignati.

In nomine Sacroſanctæ, & individuæ Trinitatis, Amen.

NOtum ſit univerſis & ſingulis quorum intereſt, aut quomodolibet intereſſe poteſt. Poſtquam à multis annis orta in Imperio Romano diſſidia, motuſque civiles eo uſque increverant, ut non modo univerſam Germaniam, ſed & aliquot finitima regna, potiſſimum vero Succiam Galliamque ita involverint, ut diuturnum & acre exinde natum ſit bellum, Primo quidem inter Sereniſſimum & Potentiſſimum Principem ac Dn. FERDINANDVM II. Electum Romanorum Imperatorem ſemper Auguſtum, Germa-

niæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ &c. Regem, Archiducem Auſtriæ, Ducem Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Marchionem Moraviæ, Ducem Luxemburgi, Superioris & Inferioris Sileſiæ, VVurtembergæ & Teckæ, Principem Sueviæ, Comitem Habſpurgi, Tyrolis, Kyburgi, & Gorciciæ, Landgravium Alſatiæ, Marchionem Sacri Romani Imperii, Burgoviæ ac Superioris & Inferioris Luſatiæ, Dominum Marchiæ Sclavoniæ, portus Naonis, ac Salinarum, inclytæ memoriæ, cum ſuis fœderatis & adhærentibus ex una: & Sereniſſimum ac Potentiſſimum Principem ac Dominum GVSTAVVM ADOLPHVM, Suecorum Gothorum & VVandalorum Regem, Magnum Principem Finlandiæ, Ducem Eſthoniæ, & Careliæ, Ingriæque Dominum, inclytæ recordationis, & Regnum Sueciæ, ejuſque fœderatos; & adhærentes ex altera parte: Deinde poſt eorum è vita deceſſum inter Sereniſſimum & Potentiſſimum Principem & Dominum D. FERDINANDVM III. Electum Romanorum Imperatorem ſemper Auguſtum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Regem Archiducem Auſtriæ, Ducem Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Marchionem Moraviæ, Ducem Luxemburgi, Superioris & Inferioris Sileſiæ, VVurtembergæ, & Teckæ, Principem Sueviæ, Comitem Habſpurgi, Tyrolis, Kyburgi, & Goriciæ, Landgravium Alſatiæ, Marchionem Sacri Romani Imperii, Burgoviæ ac Superioris & Inferioris Luſatiæ, Dominum Marchiæ Sclavoniæ, Portus Naonis & Salinarum, cum ſuis fœderatis & adhærentibus ex una; & Sereniſſimam ac

Poten-

Potentiſſ. Principem ac Dominum, Dn. CHRISTINAM Suecorum, Gothorum, VVandalorumque Reginam, Magnam Principem Finlandiæ, Ducem Eſthoniæ, & Careliæ, Ingriæque Dominam, Regnumque Sueciæ, & ejus fœderatos & adhærentes ex altera parte: unde multa Chriſtiani ſanguinis effuſio, cum plurimarum Provinciarum deſolatione ſecuta eſt: Tandem divina bonitate factum eſſe, ut utrimque de pace univerſali ſuſcepta ſit cogitatio, in eumque finem ex mutua partium conventione Hamburgi die vigeſima quinta ſtylo novo, vel die decima quinta ſtylo veteri Decembris Anno Domini 1641. inita conſtituta ſit dies 11. ſtylo novo vel prima ſtylo veteri menſis Iulii Anno Domini 1643. Congreſſui Plenipotentiariorum Oſnabrugis & Monaſterii VVeſtphalorum inſtituendo; Comparentes igitur ſtatuto tempore & loco utrimque legitime conſtituti Legati Plenipotentiarii, à parte quidem Imperatoris Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi Domini, Maximilianus Comes à Trautmanſdorff, & VVeinſpergh, Baro in Gleichenbergh, Neoſtadii ad Cocrum, Negau, Burgau, & Torzenbach, Dominus in Teinitz, Eques aurei Velleris, Conſiliarius ſecretus, & Camerarius Sacræ Cæſareæ Majeſtatis, ejuſque Aulæ ſupremus Præfectus; nec non Dominus Ioannes Maximilianus Comes à Lambergh &c. Sacræ Cæſareæ Majeſtatis Camerarius, & Dominus Ioannes à Crane, Iuris utriuſque Licentiatus & Comes Palatinus, Conſiliarii Imperiales Aulici; A parte vero Reginæ Sueciæ. Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi Domini, D. Ioannes Oxenſtierna Axelii, Comes Moriæ Auſtralis, liber Baro in Kymitho, Dominus in Fyholm, Horningsholm & Tullegarn, Regni Sueciæ Senator & Conſiliarius

Can-

Cancellariæ, & Dominus Ioannes Adler Salvius, Dominus in Adleisbergh, & Tullingen, ibidem Regni Sueciæ Senator, Conſiliarius Cancellariæ, & Aulæ Cancellarius, poſt invocatum Divini Numinis Auxilium, mutuaſque Plenipotentiarum tabulas, quarum apographa ſub finem hujus inſtrumenti de verbo ad verbum inſerta ſunt, rite commutatas præſentibus, ſuffragantibus, & conſentientibus Sacri Romani Imperii Electoribus, Principibus, ac Statibus ad Divini Numinis gloriam, & Chriſtianæ Reipublicæ ſalutem in mutuas pacis & amicitiæ leges conſenſerunt, & convenerunt, tenore ſequenti.

I. PAx ſit Chriſtiana, univerſalis, perpetua, veraque & ſincera amicitia inter Sacram Cæſaream Majeſtatem, Domum Auſtriacam, omneſque ejus fœderatos & adhærentes, & ſingulorum hæredes & ſucceſſores, imprimis Regem Catholicum, Electores, Principes, ac Status Imperii ex una, & Sacram Regiam Majeſtatem, Regnumque Sueciæ, omneſque ejus fœderatos & adhærentes & ſingulorum hæredes ac ſucceſſores, imprimis Regem Chriſtianiſſimum ac reſpective Electores, Principes, Statuſque Imperii ex altera parte. Eaque ita ſincere, ſerioque ſervetur & colatur, ut utraque pars alterius utilitatem, honorem ac commodum promoveat, omnique ex parte & univerſi Romani Imperii cum Regno Sueciæ & viciſſim Regni Sueciæ cum Romano Imperio fida vicinitas, & ſecura ſtudiorum pacis atque amicitiæ cultura revireſcant ac refloreſcant.

Punctus Amneſtiæ generalis.

II. Sit utrinque perpetua oblivio & Amneſtia omnium eorum, quæ ab initio horum motuum, quocunque loco modove ab una vel altera parte ultro citroque hoſtiliter facta ſunt, ita

ita ut nec eorum, nec ullius alterius rei cauſa vel prætextu alter alteri poſthac quicquam hoſtilitatis aut inimicitiæ, moleſtiæ vel impedimenti, quoad perſonas, ſtatum, bona vel ſecuritatem per ſe vel alios, clam aut palam, directe vel indirecte, ſpecie juris, aut via facti, in Imperio aut uſpiam extra illud (non obſtantibus ullis prioribus pactis in contrarium facientibus) inferat vel inferri faciat, aut patiatur, ſed omnes & ſingulæ hinc inde tam ante bellum quam in bello, verbis, ſcriptis aut factis illatæ injuriæ, violentiæ, hoſtilitates, damna, expenſæ abſque omni perſonarum rerumve reſpectu ita penitus abolitæ ſint, ut quicquid eo nomine alter adverſus alterum prætendere poſſet, perpetua ſit oblivione ſepultum.

III. Iuxta hoc univerſalis & illimitatæ Amneſtiæ fundamentum, univerſi & ſinguli Sacri Romani Imperii Electores, Principes, Status, (comprehenſa immediata Imperii Nobilitate) eorumque Vaſalli, Subditi, Cives & Incolæ, quibus occaſione Bohemiæ, Germaniæve motuum vel fœderum hinc inde contractorum, ab una vel altera parte aliquid præjudicii aut damni quocunque modo vel prætextu illatum eſt, tam quoad ditiones & bona feudalia ſubfeudalia, & allodialia, quam quoad dignitates, immunitates, Iura & privilegia reſtituti ſunto plenarie in eum utrinque ſtatum in ſacris & profanis, quo ante deſtitutionem gavisi ſunt aut jure gaudere potuerunt, non obſtantibus, ſed annullatis quibuſcunque interim incontrarium factis mutationibus. *Punctus reſtitutiones generalis.*

Quemadmodum vero tales reſtitutiones omnes & ſingulæ intelligendæ ſunt ſalvis juribus quibuſcunque, tam directi quam utilis dominii,

dominii, in vel circa bona reſtituenda, ſive ſecularia ſive Eccleſiaſtica, ſive reſtituenti, ſive reſtituendo, ſive cuivis tertio competentibus, ſalutis item litis pendentiis deſuper in Aulâ Cæſarea ſive in Camera Imperiali vel aliis Imperii immediatis aut mediatis Dycaſteriis vertentibus: ita hæc clauſula ſalvatoria generalis vel aliæ ſubſequentes ſpeciales ipſam reſtitutionem nullatenus impediant, ſed competentia jura, actiones, exceptiones, & litis pendentiæ poſt factam demum reſtitutionem; coram competenti judice examinentur, diſcutiantur & expediantur, multo minus hæc reſervatio ipſi Amneſtiæ univerſali & illimitatæ quicquam præjudicii afferat, aut etiam ad proſcriptiones, confiſcationes & ejus generis alienationes extendatur, vel articulis aliter conventis interque hos compoſitioni Gravaminum aliquid deroget. Nam quantum juris in bonis Eccleſiaſticis huculque controverſis ejuſmodi reſtituti vel reſtituendi ſint habituri patebit infra articulo de Gravaminum Eccleſiaſticorum compoſitione.

Punctus Gravaminum Politicorum, & primo de cauſa Palatina &c.

IV. Et quamvis ex hac præcedenti regula generali facile dijudicari poſſit, qui & quatenus reſtituendi ſint, tamen ad inſtantiam aliquorum de quibuſdam gravioris momenti cauſis, prout ſequitur, ſpecialiter mentionem fieri placuit; ita tamen, fieri ut qui expreſſe non nominati, vel ex puncti ſunt, propterea pro omiſſis vel excluſis non habeantur.

Ante omnia vero Cauſam Palatinam Conventus Oſnabrugenſis & Monaſterienſis eo deduxit, ut ea de re jam diu mota lis diremp:a ſit modo ſequenti.

Et primo quidem quod attinet Domum Bavaricam, dignitas Electoralis, quam Electores Palatini ante hac habuerunt, cum omnibus

regaliis,

regaliis, officiis, præcedentiis, Inſigniis, & juribus quibuſcunque ad hanc dignitatem ſpectantibus, nullo prorſus excepto, ut & Palatinatus ſuperior totus una cum Comitatu Cham, cum omnibus eorum appertinentiis, regaliis ac juribus ſicut hactenus, ita & impoſterum maneant penes Dominum Maximilianum, Comitem Palatinum Rheni, Bavariæ Ducem, ejuſque liberos, totamque Lineam Guilhelmianam, quamdiu maſculi ex ea ſuperſtites fuerint.

Viciſſim Dominus Elector Bavariæ pro ſe, hæredibus ac ſucceſſoribus ſuis totaliter renunciet debito tredecim millionum, omnique prætenſioni in Auſtriam Superiorem & ſtatim à publicata pace omnia Inſtrumenta deſuper obtenta Cæſareæ Majeſtati ad caſſandum & annullandum extradat.

Quod ad Domum Palatinam attinet, Imperator cum Imperio, publicæ tranquillitatis cauſa conſentit, ut vigore præſentis conventionis inſtitutus ſit Electoratus Octavus, quo Dominus Carolus Ludovicus Comes Palatinus Rheni ejuſque hæredes & Agnati, totius lineæ Rudolphinæ juxta ordinem ſuccedendi in aurea Bulla expreſſum, deinceps fruantur. Nihil tamen juris, præter ſimultaneam Inveſtituram ipſi Domino Carolo Ludovico aut ejus ſucceſſoribus ad ea quæ cum dignitate Electorali Domino Electori Bavariæ, totique Lineæ Guilhelmianæ attributa ſunt, competat.

Deinde ut inferior Palatinatus totus cum omnibus & ſingulis Eccleſiaſticis & ſæcularibus bonis, Iuribus & appertinentiis, quibus ante motus Bohemicos Electores Principeſque Palatini gaviſi ſunt, omnibuſque documentis, regeſtis, rationariis, & cæteris actis huc ſpectantibus eidem plenarie reſtituantur: Caſſatis iis, quæ in contrarium acta ſunt, idque authoritate

ritate Cæſarea effectum iri; ut neq; Rex Catholicus, neque ullus alius qui exinde aliquid tenet, ſe huic reſtitutioni ullo modo opponat.

Cum autem certæ quædam Præfecturæ Stradæ Montanæ antiquitus ad Electorem Moguntinenſem pertinentes, anno demũ milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo tertio, pro certa pecuniæ ſumma Palatinis cum pacto perpetuæ reluitionis impignoratæ fuerint: ideo conventum eſt, ut hæ Præfecturæ penes modernum Dominum Electorem Moguntinenſem ejuſq; in Archi-Epiſcopatu Moguntinenſi ſucceſſores permaneant, dummodo pretium pignorationis ſponte oblatum, infra terminum executionis concluſæ Pacis præfixum, parata pecunia exſolvat, cæteriſque ad quæ juxta tenorum literarum oppignorationis tenetur, ſatisfaciat.

Electori quoque Trevirenſi tanquam Epiſcopo Spirenſi, Epiſcopo item VVormatienſi, jura quæ prætendunt in bona quædam Eccleſiaſtica, intra Palatinatus Inferioris territorium ſita, coram competenti Iudice proſequi liberum eſto, niſi de his inter utrumque Principem amice conveniatur.

Quod ſi vero contigerit Lineam Guilhelmianam maſculinam prorſus deficere, ſuperſtite Palatina, non modo Palatinatus ſuperior, ſed etiam dignitas Electoralis quæ penes Bavariæ Duces fuit, ad eoſdem ſuperſtites Palatinos, interim ſimultanea Inveſtitura gaviſuros, redeat, octavo tunc Electoratu prorſus expungendo: Ita tamen Palatinatus ſuperior hoc caſu ad Palatinos ſuperſtites, redeat, ut hæredibus allodialibus Electoris Bavariæ, actiones & beneficia, quæ ipſis ibidem de jure competunt, reſervata maneant.

Pacta quoque gentilitia inter Domum Electoralem Heidelbergenſem & Neoburgicam, à

prioribus

prioribus Imperatoribus ſuper Electorali ſucceſſione confirmata, ut & totius Lineæ Rudolphinæ Jura, quatenus huic diſpoſitioni contraria non ſunt, ſalva rataque maneant.

Adhæc ſi quæ feuda Iuliacenſia aparta eſſe, competenti via juris evictum fuerit, ea Palatinis evacuentur.

Præterea, ut dictus Dominus Carolus Ludovicus aliquatenus liberetur onere proſpiciendi fratribus de appenagio, Cæſarea Majeſtas ordinabit, ut dictis ſuis fratribus quadraginta Imperialium thaleorum millia intra quadriennium ab initio anni venturi Milleſimi ſexcenteſimi quadrageſimi noni numerandum expendantur, ſinguliſque annis centena millia ſolvantur, una cum annuo cenſu quinque de centum computatis.

Deinde tota Domus Palatina cum omnibus & ſingulis, qui ei quocunque modo addicti ſunt, aut fuerunt, præcipue vero miniſtri, qui ei in hoc conventu aut alias operam ſuam navarunt, ut & omnes Palatinatus exules, fruantur Amneſtia generali ſupra deſcripta, pari cum cæteris in ea comprehenſis jure, & hac tranſactione ſingulariter in puncto Gravaminum pleniſſime.

Viciſſim Dominus Carolus Ludovicus cum fratribus Cæſareæ Majeſtati obedientiam & fidelitatem, ſicut cæteri Electores Principeſque Imperii præſtet, ac inſuper Palatinatui ſuperiori pro ſe & hæredibus ſuis, tum ipſe, tum ejus fratres, donec ex Linea Guilhelmiana hæredes legitimi & maſculi ſuperfuerint, renuncient.

Cum autem de ejuſdem Principis Viduæ Matri, ſororibuſque præſtando victalitio, & dote conſtituenda mentio injiceretur, pro benevolo Sacræ Cæſareæ Majeſtatis in Domum Palatinam

Palatinam affectu, promiſſum eſt, ut dictæ Dominæ Viduæ Matri pro victalitio ſemel pro ſemper viginti Thalerorum Imperialium millia, ſingulis autem ſororibus dicti Domini Caroli Ludovici, quando nuptum elocatæ fuerint, dena Thalerorum Imperialium millia, nomine ſuæ Majeſtatis exſolutum iri. De reliquo vero ipſis idem Princeps Carolus Ludovicus ſatisfacere teneatur.

Comites in Lainingen & Daxburg, ſæpe dictus Dominus Carolus Ludovicus ejuſque ſucceſſores in Palatinatu Inferiori nulla in re turbet, ſed jure ſuo à multis retro ſeculis obtento, & à Cæſaribus confirmato, quiete ac pacifice uti frui permittat.

Liberam Imperii Nobilitatem per Franconiam, Sueviam & Tractum Rheni, cum diſtrictibus appertinentibus in ſuo ſtatu immediato inviolate relinquat.

Feuda etiam ab Imperatore in Baronem Gerardum de VValdenburg, dictum Schenkhern, Nicolaum Georgium Reigerſperger, Cancellarium Moguntinum, & Henricum Brombſer, Baronem de Rudesheim: item ab Electore Bavariæ in Baronem Ioannem Adolphum VVolff, dictum Metternich collata, rata maneant. Teneantur tamen ejuſmodi Vaſalli Domino Carolo Ludovico, velut Domino directo ejuſque ſucceſſoribus juramentum fidelitatis præſtare, atque ab eodem feudorum ſuorum renovationem petere.

Auguſtanæ Confeſſionis conſortibus, qui in poſſeſſione templorum fuerant, interque eos Civibus & Incolis Oppenheimenſibus ſervetur ſtatus Eccleſiaſticus Anni 1624. Cæteriſque id deſideraturis Auguſtanæ Confeſſionis exercitium, tam publicæ in templis ad ſtatas horas, quam privatim in ædibus propriis, aut alienis

ei

ei rei deſtinatis per ſuos aut vicinos verbi divini Miniſtros peragere liberum eſto.

Princeps Ludovicus Philippus Comes Palatinus Rheni recuperet omnes ditiones, dignitates & jura in ſacris & profanis, quæ ipſi à majoribus ex ſucceſſione & diviſione ante tumultus bellicos obvenerunt.

Princeps Fridericus Comes Palatinus Rheni, quartam partem vectigalis VViltzbacenſis, Cœnobium quoque Hornbach cum pertinentiis, & quicquid juris parens ejus ante hac ibidem habuit ac poſſedit, recipiat & reſpectivè retineat.

Princeps Leopoldus Ludovicus Comes Palatinus Rheni reſtituatur penitus in Comitatu Veldentz ad Moſellam, tam in Eccleſiaſticis; quam Politicis, contra omnia hactenus attentata, in eum, quo anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto ipſius Parens fuit, ſtatum.

Controverſia, quæ vertitur inter Epiſcopos reſpectivè Bambergenſem & Herbipolenſem ac Marchiones Brandenburgicos, Culmbachi & Onoltzbachi de Caſtro, Oppido, Præfectura & Monaſterio Kitzingen in Franconia ad Mœnum, aut amicabili compoſitione aut ſummario juris proceſſu terminetur intra bienniū, ſub pœna perdendæ prætenſionis imponenda tergiverſanti, interim dictis Dominis Marchionibus reſtituatur nihilominus fortalitiū VViltzburg in eum ſtatum qui tempore traditionis deſcriptus fuit ex conventione & promiſſo.

Domus VVirtembergica maneat quiete in recuperata poſſeſſione Dynaſtiarum *VVeinsberg*, *Nevvſtadt* & *Meckmuhle*. Reſtituatur etiam in omnia & ſingula ſecularia atque Eccleſiaſtica bona & jura ante hos motus ubicunque poſſeſſa, interque illa ſpecialiter in Dynaſtias Blaubeuren,

ren, Achlam & Stauffen cum pertinentiis & ſub prætextu pertinentium ad eas occupatis bonis, cum primis civitate & territorio Goppingenſi atque pago Pflumeren, reditibus Univerſitati Tubingenſi pie fundatis. Recipiat etjam Dynaſtias Heidenheim & Oberkirch, itemque civitates Balingen, Tutlingen, Ebingen & Roſenfeld, nec non arcem & pagum Neidlingen cum pertinentiis, tum Hohentweil, Hohenaſperg, Hohenaurach, Hohen Tubingen, Albeck, Hornberg, Schiltach cum civitate Schorndorff. Reſtitutio etiam fiat in Eccleſias collegiatas Stuttgard, Tubingen, Hernberg, Goppingen, Bachnang, nec non in Abbatias, Præpoſituras atque Monaſteria Bebenhauſen, Maulbron, Anhauſen, Lorch Adelberg, Denckendorff, Hirſchaw, Blaubeuren, Herprechtingen, Murhard, Albersbach, Koningsbrun, Herrenalb, Divi Georgii, Reichenbach, Pfullingen & Lichtenſtern ſive Marien Cron, & ſimilia, cum omnibus documentis ablatis, ſalvis tamen & reſervatis Domus Auſtriacæ, nec non VVittenbergicæ in ſupradictas Dynaſtias Blaubeuren, Achlam & Stauffen prætenſis juribus actionibus, exceptionibus & remediis atque beneficiis juris quibuſcunque.

Principes quoque VVirtenbergici Lineæ Mombelgardenſis reſtituantur in omnes ſuas ditiones in Alſaria vel ubicunque ſitas, & nominatim in duo feuda Burgundica Clerval & Paſſavant, & ab utraque parte redintegrentur in eum ſtatum jura, prærogativas ac in ſpecie ad eam immedietatem erga Romanum Imperium, qua ante initium horum bellorum gaviſi ſunt, & qua cæteri Imperii Principes ac ſtatus gaudent vel gaudere debent.

De Cauſa Badenſi hoc modo conventum eſt;

Fri-

Fridericus Marchio Badenſi & Hochbergenſis, ejuſque filii, & hæredes, cum omnibus qui iiſdem quocunque modo inſervierunt, aut adhuc dum inſerviunt, cujuſcunque nominis aut conditionis ſint, gaudeant & fruantur ſupra articulo 2. & 3. deſcripta Amneſtia cum omnibus ſuis clauſulis & beneficiis, ejuſque vigore reſtituantur pleniſſime in eum ſtatum in ſacris & profanis, in quo ante exortos Bohemiæ motus fuit Dominus Georgius Fridericus Marchio Badenſis & Hochbergenſis, quoad Marchionatum inferiorem Badenſem, qui vulgo ſub appellatione *Baden Durlach* venit, itemque quoad Marchionatum Hochbergenſem, tum etiam quoad ditiones Rottelen, Badenweiler, & Sauſſenberg, non obſtantibus, ſed annullatis quibuſcunque interim in contrarium factis mutationibus. Deinde reſtituantur Marchioni Friderico Præfectura Stain & Renchingen abſque onere æris alieni, interea temporis à Marchione Guilielmo contracti, ratione fructuum, intereſſe ac ſumptuum per tranſactionem Ettlingæ anno Domini 1629. initam dicto Guilielmo Marchioni Badenſi ceſſæ cum omnibus juribus, documentis literariis, aliiſque pertinentiis, ita ut tota illa actio ſumptuum ac fructuum perceptorum & percipiendorum, cum omni damno & intereſſe à tempore primæ occupationis numerando, ſublata & penitus extincta ſit. Annua quoque penſitatio ex Marchionatu inferiori, Marchionatui ſuperiori pendi ſolita, virtute præſentium penitus ſublata, annullata & annihilata ſit, nec eo nomine quicquam vel de præterito vel de futuro impoſterum unquam prætendatur vel exigatur. Alternetur etiam impoſterum inter utramque Lineam Badenſem, inferioris ſcilicet & ſuperioris Marchio-

natus Badenſis, præcedentia & ſeſſio in Comitiis & circuli Suevici, aliiſque univerſalibus vel particularibus Imperii aut quibuſcunque conventibus, pro nunc tamen eadem præcedentia penes Marchionem Fridericum, dum ſuperſtes erit permanente.

De Baronatu Hohen Gerolſeck conventum eſt, ut ſi Domina Principiſſa Badenſis prætenſa ſua jura in dicto Baronatu documentis authenticis ſufficienter probaverit, reſtitutio ſtatim poſt latam deſuper ſententiam fiat cum omni cauſa, omnique Iure, vigore documentorum competenti. Cognitio autem hæc finiatur à die publicatæ pacis infra biennium. Nullæ denique actiones, tranſactiones, vel exceptiones, generales vel ſpeciales clauſulæ in hoc Inſtrumento Pacis comprehenſæ (quibus omnibus per expreſſum & in perpetuum vigore hujus derogatum ſit) ab una vel altera parte ullo unquam tempore contra hanc ſpecialem conventionem allegentur vel admittantur.

Dux de Croy gaudeat effectu generalis Amneſtiæ, neque protectio Regis Chriſtianiſſimi ſit ei fraudi, dignitatis, privilegiorum, honorum, bonorum, aut ullo alio reſpectu: quiete quoque poſſideat eam Dominii Vinſtingen partem, quam Majores ſui poſſederunt, prout nunc à Domina matre ſua dotalitii nomine poſſidetur Iuribus imperii, quoad dictum Dominum Vinſtingen in eo ſtatu, quo fuerunt ante hos motus, ſalvis permanentibus.

Quod Controverſiam Naſſau Siegen contra Naſſau Siegen attinet, cum res hæc per commiſſionem Cæſaream Anno 1643. ad amicabilem compoſitionem ſit remiſſa, re aſſumatur ejuſmodi commiſſio; & totalis vel amicabili compoſitione, vel juridica ſententia, coram competenti judice decidatur; Comite

Ioanne

Ioanne Mauritio de Naſſau, ejuſque fratribus abſque ulla turbatione pro ſuis quoties duntaxat in apprehenſa poſſeſſione manentibus.

Comitibus Naſſau Saræpontanis reſtituantur omnes eorum Comitatus, Dynaſtiæ, territoria, homines & bona Eccleſiaſtica & ſæcularia, feudalia & allodialia, nominatim vero Comitatus Saræpontanus & Serwerdanus integri cum omni cauſa; ut & fortalitium Homburg cum tormentis bellicis, mobilibuſque ibi repertis; Salvis utrinque reſpective tam ratione Anno 1629. ſeptimo Iulii per ſententiam adjudicatorum in reviſorio, quam aliis etiam de illatis damnis, competentibus juribus, actionibus, exceptionibus & beneficiis juris juxta Leges Imperii determinandis, niſi partes potius ament amica tranſactione rem componi. Salvo etiam Iure, quod Comitibus de Lainingen Daxburg in dicto Comitatu Sawerdano competere poteſt.

Domus Hanoica reſtituatur in Præfecturas Bobenhauſen, Biſſchoffsheim *am Steeg* & VVilſtatt.

Iohannes Albertus Comes Solmenſis in quadrantem Oppidi Butzbacenſis & quatuor pagos adjacentes reſtituatur.

Itemque reſtituatur Domus Solms, Hohenſolms in omnia bona & jura ſibi anno 1637. adempta, non obſtante tranſactione deſuper cum Domino Georgio Landgravio Haſſiæ poſtea facta.

Comites de Iſenburg gaudeant Amneſtia generali ſupra artic 2. & 3. deſcripta, ſalvis tamen juribus Domino Georgio Landgravio Haſſiæ, vel cuivis tertio contra eoſdem, ut & contra Comites de Hohenſolms competentibus.

Rheingravii in ſuas Præfecturas Proneck &

 VVil-

natus Badenſis, præcedentia & ſeſſio in Comitiis & circuli Suevici, aliiſque univerſalibus vel particularibus Imperii aut quibuſcunque conventibus, pro nunc tamen eadem præcedentia penes Marchionem Fridericum, dum ſuperſtes erit permanente.

De Baronatu Hohen Gerolſeck conventum eſt, ut ſi Domina Principiſſa Badenſis prætenſa ſua jura in dicto Baronatu documentis authenticis ſufficienter probaverit, reſtitutio ſtatim poſt latam deſuper ſententiam fiat cum omni cauſa, omnique Iure, vigore documentorum competenti. Cognitio autem hæc finiatur à die publicatæ pacis infra biennium. Nullæ denique actiones, tranſactiones, vel exceptiones, generales vel ſpeciales clauſulæ in hoc Inſtrumento Pacis comprehenſæ (quibus omnibus per expreſſum & in perpetuum vigore hujus derogatum ſit) ab una vel altera parte ullo unquam tempore contra hanc ſpecialem conventionem allegentur vel admittantur.

Dux de Croy gaudeat effectu generalis Amneſtiæ, neque protectio Regis Chriſtianiſſimi ſit ei fraudi, dignitatis, privilegiorum, honorum, bonorum, aut ullo alio reſpectu: quiete quoque poſſideat eam Dominii Vinſtingen partem, quam Majores ſui poſſederunt, prout nunc à Domina matre ſua dotalitii nomine poſſidetur Iuribus imperii, quoad dictum Dominum Vinſtingen in eo ſtatu, quo fuerunt ante hos motus, ſalvis permanentibus.

Quod Controverſiam Naſſau Siegen contra Naſſau Siegen attinet, cum res hæc per commiſſionem Cæſaream Anno 1643. ad amicabilem compoſitionem ſit remiſſa, reaſſumatur ejuſmodi commiſſio; & totalis vel amicabili compoſitione, vel juridica ſententia, coram competenti judice decidatur; Comite Ioanne

Ioanne Mauritio de Naſſau, ejuſque fratribus abſque ulla turbatione pro ſuis quoties duntaxat in apprehenſa poſſeſſione manentibus.

Comitibus Naſſau Saræpontanis reſtituantur omnes eorum Comitatus, Dynaſtiæ, territoria, homines & bona Eccleſiaſtica & ſæcularia, feudalia & allodialia, nominatim vero Comitatus Saræpontanus & Sarwerdanus integri cum omni cauſa; ut & fortalitium Homburg cum tormentis bellicis, mobilibuſque ibi repertis; Salvis utrinque reſpective tam ratione Anno 1629. ſeptimo Iulii per ſententiam adjudicatorum in reviſorio, quam aliis etiam de illatis damnis, competentibus juribus, actionibus, exceptionibus & beneficiis juris juxta Leges Imperii determinandis, niſi partes potius ament amica tranſactione rem componi. Salvo etiam Iure, quod Comitibus de Lainingen Daxburg in dicto Comitatu Sawerdano competere poteſt.

Domus Hanoica reſtituatur in Præfecturas Bobenhauſen, Biſſchoffsheim *am Steeg* & VVilſtatt.

Iohannes Albertus Comes Solmenſis in quadrantem Oppidi Butzbacenſis & quatuor pagos adjacentes reſtituatur.

Itemque reſtituatur Domus Solms, Hohenſolms in omnia bona & jura ſibi anno 1637. adempta, non obſtante tranſactione deſuper cum Domino Georgio Landgravio Haſſiæ poſtea facta.

Comites de Iſenburg gaudeant Amneſtia generali ſupra artic 2. & 3. deſcripta, ſalvis tamen juribus Domino Georgio Landgravio Haſſiæ, vel cuivis tertio contra eoſdem, ut & contra Comites de Hohenſolms competentibus.

Rheingravii in ſuas Præfecturas Proneck &

VVildenburg, item Dynaſtiam Morchinger cum pertinentiis & cætera omnia Iura à vicinis uſurpata, reſtituantur.

Vidua Domini Erneſti Comitis Sainenſis reſtituatur in eam poſſeſſionem, arcis oppidi & præfecturæ Hachenburg cum pertinentiis, ut & pagi Bendorff, in qua fuit ante deſtitutionem, ſalvo tamen jure cujuſvis.

Caſtrum & Comitatus Falckenſtein reſtituatur ei, cui de jure competit. Quicquid etiam juris Comitibus de Ra:burg cognominatis *Levvenhaupt*, in præfecturam Bretzenheim, feudum Archi-Epiſcopatus Colonienſis, nec non Baronatum Reipoltzkirch in diſtrictu Huntzruck ſita, competit, id eis cum omnibus juribus & appertinentiis ſalvum ſit.

Reſtituatur etiam Domus VValdeck in poſſeſſionem vel quaſi omnium jurium in Dynaſtiis Didinghauſen & pagis Niedernau, Lichtenſcheid, Defeld & Nidern Schlaidern, prout illis anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto gaviſa eſt.

Ioachimus Erneſtus Comes Ottingenſis in omnia Eccleſiaſtica & ſecularia, quæ Pater ipſius Ludovicus Eberhardus ante hos motus poſſidebat, reſtituatur.

Item Domus Hohenloica in omnia ipſi ablata, præcipue Dinaſtiam VVeickersheim: itemque in Cœnobium Scheffersheim abſque omni exceptione imprimis retentionis reſtituatur.

Fridericus Ludovicus Comes de Lowenſtein & V Verthaim in omnes ſuos Comitatus & Dynaſtias, quæ tempore hujus belli ſequeſtratæ, confiſcatæ aliiſque ceſſæ fuerint, in politicis, & Eccleſiaſticis reſtituatur.

Ferdinandus Carolus Comes de Lowenſtein & VVerthaim in omni id, quod defunctis ejus

ejus agnitis Georgio Ludovico & Ioanni Caſimiro ſequeſtratum, confiſcatum, aliiſque ceſſum eſt, in Politicis & Eccleſiaſticis reſtituatur, ſalvis tamen iis bonis & juribus quæ Marcæ Chriſtianæ, filiæ dicti Georgii Ludovici de Lowenſtein ex hæredite paterna & materna competunt in qua plenarie reſtituatur. Pariter etiam vidua Ioannis Caſimiri de Lowenſtein, in ſua bona dotalitia & hypothecata reſervato jure, ſi quod in ſupradicta competit Comiti Friderico Ludovico, vel amicabili compoſitione vel legitimo Proceſſu proſequendo.

Domus Erbacenſis imprimis Comitis Georgii Alberti hæredes in caſtrum Breubergicum, omniaque ejus jura, ipſis cum Domino Comite Lowenſteinenſi communia, tam quoad præſidium ejuſdemque directionem, quam cætera civilia jura reſtituantur.

Vidua & hæredes Comitis à Brandenſtein, reſtituantur in omnia ex cauſa bella adempta bona & Iura.

Baro Paulus Kewenhuller cum Nepotibus ex fratre, hæredes Cancellarii Lofflerii Marci Conradi à Rhelingen, liberi & hæredes; Item Hieronymus à Rhelingen una cum uxore, nec non Marcus Antonius à Rhalingen, quiſque in omnia ſibi per comfiſcationem adempta, plenaria reſtitui ſunto.

Contractus, permutationes, tranſactiones, obligationes & inſtrumenta debiti, vi, metue, ſeu ſtatibus, ſeu ſubditis illicite extorta, prout in ſpecie queruntur Spira VVeiſſenburgum ad Rhenum Landavia Reutlingen, Hailbrunna, aliique, ut & redemptæ ceſſæque actiones abolitæ atque ita annullatæ ſunto, ut ullum judicium actionemve, eo nomine intentare minime liceat Quod ſi vero debitores Inſtrumenta Crediti vi metuve creditoribus extorſerint,

VVildenburg, item Dynaſtiam Morchingen cum pertinentiis & cætera omnia Iura à vicinis uſurpata, reſtituantur.

Vidua Domini Erneſti Comitis Sainenſis reſtituatur in eam poſſeſſionem, arcis oppidi & præfecturæ Hachenburg cum pertinentiis, ut & pagi Bendorff, in qua fuit ante deſtitutionem, ſalvo tamen jure cujuſvis.

Caſtrum & Comitatus Falckenſtein reſtituatur ei, cui de jure competit. Quicquid etiam juris Comitibus de Raſburg cognominatis *Lovvenhaupt*, in præfecturam Bretzenheim, feudum Archi-Epiſcopatus Colonienſis, nec non Baronatum Reipoltzkirch in diſtrictu Huntzruck ſita, competit, id eis cum omnibus juribus & appertinentiis ſalvum ſit.

Reſtituatur etiam Domus VValdeck in poſſeſſionem vel quaſi omnium jurium inDynaſtia Didinghauſen & pagis Niedernau, Lichtenſcheid, Defeld & Nidern Schlaidern, prout illis anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto gaviſa eſt.

Ioachimus Erneſtus Comes Ottingenſis in omnia Eccleſiaſtica & ſecularia, quæ Pater ipſius Ludovicus Eberhardus ante hos motus poſſidebat, reſtituatur.

Item Domus Hohenloica in omnia ipſi ablata, præcipue Dinaſtiam VVeickersheim: itemque in Cœnobium Scheffersheim abſque omni exceptione imprimis retentionis reſtituatur.

Fridericus Ludovicus Comes deLowenſtein & VVerthaim in omnes ſuos Comitatus & Dynaſtias, quæ tempore hujus belli ſequeſtratæ, confiſcatæ aliiſque ceſſæ fuerint, in politicis, & Eccleſiaſticis reſtituatur.

Ferdinandus Carolus Comes de Lowenſtein & VVerthaim in omni id, quod defunctis ejus

ejus agnitis Georgio Ludovico & Ioanni Caſimiro ſequeſtratum, confiſcatum, aliiſque ceſſum eſt, in Politicis & Eccleſiaſticis reſtituatur, ſalvis tamen iis bonis & juribus quæ Marcæ Chriſtianæ, filiæ dicti Georgii Ludovici de Lowenſtein ex hæredite paterna & materna competunt in qua plenarie reſtituatur. Pariter etiam vidua Ioannis Caſimiri de Lowenſtein, in ſua bona dotalitia & hypothecata reſervato jure, ſi quod in ſupradicta competit Comiti Friderico Ludovico, vel amicabili compoſitione vel legitimo Proceſſu proſequendo.

Domus Erbacenſis imprimis Comitis Georgii Alberti hæredes in caſtrum Breubergicum, omniaque ejus jura, ipſis cum Domino Comite Lowenſteinenſi communia, tam quoad præſidium ejuſdemque directionem, quam cætera civilia jura reſtituantur.

Vidua & hæredes Comitis à Brandenſtein, reſtituantur in omnia ex cauſa bella adempta bona & Iura,

Baro Paulus Kewenhuller cum Nepotibus ex fratre, hæredes Cancellarii Loffierii Marci Conradi à Rhelingen, liberi & hæredes; Item Hieronymus à Rhelingen una cum uxore, nec non Marcus Antonius à Rhalingen, quiſque in omnia ſibi per comfiſcationem adempta, plenaria reſtitui ſunto.

Contractus, permutationes, tranſactiones, obligationes & inſtrumenta debiti, vi, metue, ſeu ſtatibus, ſeu ſubditis illicite extorta, prout in ſpecie queruntur Spira VVeiſſenburgum ad Rhenum Landavia Reutlingen, Hailbrunna, aliique, ut & redemptæ ceſſæque actiones abolitæ atque ita annullatæ ſunto, ut ullum judicium actionemve, eo nomine intentare minime liceat Quod ſi vero debitores Inſtrumenta Crediti vi metuve creditoribus extor-

 ſerint,

ſerint, ea omnia reſtituantur, actionibus de ſuper ſalvis.

Debita ſive Emptionis, venditionis, annuorum redituum ſive alio nomine vocentur, ſi ab una alterave belligerantium parte in odium Creditorum violenter extorta ſint, contra debitores veram violentiam & realem ſolutionem interceſſiſſe allegantes & ſe ad probandum offerentes, nulli proceſſus executivi decernantur, niſi his exceptionibus prævia plenaria cauſæ cognitione deciſis.

Proceſſu deſuper inſtituto à pacis publicatione infra biennium finiendo ſub pœna perpetui ſilentii contumacibus debitoribus imponenda. Proceſſus autem hactenus eo nomine contra ipſos decreti una cum tranſactionibus & promiſſionibus pro futura creditorum reſtitutione factis, tollantur & enerventur, ſalvis tamen iis pecuniarum ſummis, quæ flagrante bello pro aliis ad avertenda, majora eorum pericula & damna bono animo & intentione erogatæ ſunt.

Sententiæ tempore belli de rebus merè ſecularibus pronunciatæ, niſi proceſſus vitium & defectus manifeſte pateat, vel in continenti demonſtrari poſſit, non quidem omnino ſint nullæ, ab effectu tamen rei judicatæ ſuſpendantur: donec acta judicilia (ſi alterutra pars intra ſemeſtre ab inita Pace ſpatium petiverit reviſionem) in Iudicio competenti, modo ordinario vel extraordinario in Imperio uſitato revideantur & æquabili jure ponderentur, atque ita dictæ ſententiæ vel confirmentur vel emendentur, vel ſi nulliter latæ ſint, plane reſcindantur.

Si quæ etiam feuda regalia vel privata ab anno milleſimo ſexcenteſimo decimo octavo non fuerunt renovata, nec interim eorum nomine

mine præſtita, nemini id fraudi eſto, ſed tempus repetendæ Inveſtituræ à die factæ pacis cedere incipiat.

Tandem omnes & ſinguli tam bellici Officiales militeſque, quam Conſiliarii & Miniſtri togati Civiles & Eccleſiaſtici, quocunque nomine aut conditione cenſentur, qui uni alterive parti, earundemve fœderatis aut adhærentibus, toga vel ſago militarunt, à ſummo ad infimum, ab infimo ad ſummum abſque ullo diſcrimine vel exceptione, cum uxoribus, liberis, hæredibus, ſucceſſoribus ſervitoribus, quo ad perſonas & bona in eum vitæ, famæ, honoris, conſcientiæ, libertatis, Iurium & privilegiorum ſtatum, quo ante dictos motus gaviſi ſunt, aut jure gaudere potuerunt, utrinque reſtituti ſunto, nec eorum perſonis aut bonis ullum creator præjudicium, ullave actio vel occaſio intentator, multo minus ulla pœna, damnumve quocunque prætextu irrogator. Et hæc quidem omnia quo ad illos, qui Cæſareæ Majeſtatis & Domus Auſtriacæ ſubditi & vaſalli non ſunt, pleniſſimum effectum habeant.

Qui vero Subditi & Vaſalli hæreditarii Imperatoris & Domus Auſtriacæ ſunt, eadem gaudeant Amneſtia, quoad perſonas, vitam, famam & honores, habeantque ſecurum reditum in priſtinam patriam, ita tamen ut ſe teneantur accommodare legibus patriis Regnorum & Provinciarum.

Quantum autem eorum bona concernit, ſi ea, antequam in Coronæ Sueciæ Galliæve partes tranſierunt, confiſcatione aut alio modo amiſſa fuere, etſi Plenipotentiarii Suedici diu multumque inſtiterant, ut iis etiam illa reſtituerentur, tamen cum Sacræ Cæſ. Maj. hac in re ab aliis nihil præſcribi, nec ob Cæſarea-

norum conſtantem contradictionem aliter tranſigi potuerit, Ordinibuſque Imperii ea propter bellum continuare è re Imperii non fuerit viſum, porro quoque amiſſa ſunto, ac modernis poſſeſſoribus permanento.

Illa vero bona, quæ ipſis poſt eam ob cauſam, quod pro Suecis & Gallis contra Cæſarem, Domumque Auſtriacam arma ſumpſiſſent, erepta ſunt, iiſdem qualia nunc ſunt, abſque refuſione tamen ſumptuum & fructuum perceptorum, aut damni dati reſtituantur.

De cætero in Bohemia, aliiſque quibuſcunque provinciis hæreditariis Imperatoris, Auguſtanæ Confeſſioni addictis ſubditis vel creditoribus, eorumve hæredibus, pro privatis ſuis prætenſionibus, ſi quas habent, & earum nomine actiones intenderint, aut proſecuti fuerint, Ius & juſtitia æque ac Catholicis citra reſpectum adminiſtretur.

A dicta tamen univerſali reſtitutione excepta ſunto, quæ reſtitui vel redhiberi nequeunt, mobilia & ſe moventia, fructus percepti, authoritate belligerantium partium interverſa, itemque tam deſtructa quam publicæ ſecuritatis cauſa in alios uſus converſa ædificia publica & privata, ſacra & profana, nec non depoſita publica vel privata hoſtilitatis intuitu confiſcata, legitime vendita, ſponte donata.

Quia vero etiam Cauſa Iuliacenſis ſucceſſionis inter Intereſſatos, niſi præveniatur, magnas aliquando turbas in Imperio excitare poſſet, ideo conventum eſt, ut ea quoque Pace confecta ordinaria proceſſu, coram Cæſarea Majeſtate vel amicabili compoſitione, vel alio legitimo modo ſine mora dirimatur.

Punctus Gravaminum V. Cum autem præſenti bello magnam partem Gravamina, quæ inter utriuſque Religionis Electores, Principes & Status Imperii vertebantur.

rebantur, cauſam & occaſionem dederint, de iis prout ſequitur, conventum & tranſactum eſt. *Eccleſiaſticorum ſeu Religionis.*

1. Tranſactio Anno 1552. Paſſavii inita, & hanc Anno 1555. ſecuta Pax Religionis, prout ea Anno 1566. Auguſtæ Vindelicorum, & poſt in diverſis Sacri Romani Imperii Comitiis univerſalibus confirmata fuit, in omnibus ſuis Capitulis, unanimi Imperatoris, Electorum Principum & Statuum utriuſque Religionis conſenſu initis ac concluſis, rata habeatur, ſanctèque & inviolabiliter ſervetur. Quæ vero de nonnullis in ea Articulis controverſis hac Tranſactione communi partium placito ſtatuta ſunt, ea pro perpetua dictæ Pacis declaratione, tam in Iudiciis, quam alibi obſervanda habebuntur, donec per Dei gratiam de religione ipſa convenerit, non attenta cujus vis ſeu Eccleſiaſtici ſeu Politici, intra vel extra Imperium, quocunque tempore interpoſita contradictione vel proteſtatione, quæ omnes inanes & nihili, vigore horum declarantur. In reliquis omnibus autem inter utriuſque Religionis Electores, Principes, Status omnes & ſingulos ſit æqualitas exacta, mutuaque, quatenus formæ Reipublicæ, conſtitutionibus Imperii & præſenti Conventioni conformis eſt, ita ut quod uni parti juſtum eſt, alteri quoque ſit juſtum violentia omni & via facti, ut alias, ita & hic inter utramque partem perpetuo prohibita.

2. Terminus à quo Reſtitutionis, in Eccleſiaſticis & quæ intuitu eorum in Politicis mutata ſunt, ſit dies prima Ianuarii Anni milleſimi ſexcenteſimi viceſimi quarti: Fiat itaque reſtitutio omnium Electorum, Principum & Statuum utriuſque Religionis, comprehenſa libera Imperii nobilitate, ut & communitatibus

 tibus

tibus & pagis immediatis plenarie & pure caſſatis omnibus interim in iſtiuſmodi cauſis latis, publicatis & inſtitutis ſententiis, decretis tranſactionibus, pactis ſeu dedititiis, ſeu aliis, & executionibus, reductione ad Statum dicti anni dieique in omnibus facta,

Civitates, Auguſta Vindelicorum, Dunckelſpula, Biberacum & Ravensburgum, retineant bona, Iura & exercitium Religionis dicti anni dieique; ſed ratione dignitatum Senatoriarum aliorumque munerum publicorum, ſit inter utriqueReligioni addictos æqualitas idemque numerus.

In ſpecie autem quoad Civitatem Auguſtam ſint ſeptem SenatoresConſilii Secretioris ex familiis Patriciis delecti, ex his deſumpti Reipublicæ Præſides duo, vulgo *Stadtpfleger* dicti, unus ſit Catholicus, alter Auguſtanæ Confeſſionis. Ex reliquis quinque, tres Catholicæ Religioni, & duo Aug. Confeſ. addicti Senatores reliqui, ſenatus, ut vocant minoris, nec non Syndici, Aſſeſſores Iudici Vrbani, aliique Officiales omnes ſint æquali numero utriuſque Religionis. Quæſtores rei numariæ ſint tres quorum duo unius, tertius diverſæ religionis, ita quidem, ut primo anno duo ſint Catholici, unus vero Auguſtanæ Confeſſionis, altero, duo Auguſtanæ Confeſſionis & tertius Catholicus, & ſic deinceps alternando ſingulis annis.

Præfecti rei tormentariæ itidem tres patique annua alternatione. Idem etiam circa curam collectarum annonæ, ædilicii muneris, & ſi quæ alia ſunt officia, quæ tribus committuntur, obtineat: Ita quidem, ut ſi uno anno, duo officia (veluti Quæſtura & cura annonæ vel ædilicii muneris) penes duos Catholicos & unum Auguſtanæ Confeſſionis ſint, eodem anno

duo

duo alia officia velut præfectura rei tormentariæ & collectarum, duobus ex Auguſtana Confeſſione & uni Catholico committantur; ſequenti autem anno circa hæc officia duobus Catholicis, duo Auguſtanæ Confeſſioni addicti, & uni Catholico, unus Auguſtanæ Confeſſionis ſurrogetur.

Munera: quæ uni ſoli committi ſolita ſunt, pro qualitate rei vel uno vel pluribus annis inter Catholicos & Auguſtanæ Confeſſionis cives alternentur; eo quidem modo ut de officiis quæ tribus perſonis committuntur, nunc dictum.

Templorum tamen & Scholarum cuique parti ſuarum cura integra reſervetur. Ii autem Catholici, qui nunc tempore hujus pacificationis in Magiſtratui & Officiis præter numerum ſupra conventum ſuperſunt priſtino quidem per omnia honore commodoque fruantur. Veruntamen uſque dum eorum loca vel morte vel abdicatione vacaverint, vel domi ſe contineant, vel ſi ſenatui quandoque intereſſe velint, voto tamen careant.

Neutra vero pars ſuæ Religioni adhærentium potentia ad deprimendam alteram abutatur, aut majorem numerum, directe vel indirecte addignitates Præſidum, Senatorum, aliorumque publicorum munerum aggregate præſumat, ſed quidquid ejus quandocunque & quomodocunque tentatum fuerit, irritum eſto. Proinde non ſolum hæc diſpoſitio quotannis, quando de novorum Senatorum aliorumque officialium in demortuorum locum ſurrogatione agitur, publice prælegitor; ſed etiam Præſidis ſeu Duum viri Secretiorum reliquorumque Senatorum Præfectorum, Syndicorum, Iudicum aliorumque officialium Catholicorum electio & nunc & poſt hac fit penes

tibus & pagis immediatis plenarie & pure caſſatis omnibus interim in iſtiuſmodi cauſis latis, publicatis & inſtitutis ſententiis, decretis tranſactionibus, pactis ſeu deditiiis, ſeu aliis, & executionibus, reductione ad Statum dicti anni dieique in omnibus facta,

Civitates, Auguſta Vindelicorum, Dunckelſpula, Biberacum & Ravensburgum, retineant bona, Iura & exercitium Religionis dicti anni dieique; ſed ratione dignitatum Senatoriarum aliorumque munerum publicorum, ſit inter utriqueReligioni addictos æqualitas idemque numerus.

In ſpecie autem quoad Civitatem Auguſtam ſint ſeptem SenatoresConſilii Secretioris ex familiis Patriciis delecti, ex his deſumpti Reipublicæ Præſides duo, vulgo *Stadtpfleger* dicti, unus ſit Catholicus, alter Auguſtanæ Confeſſionis. Ex reliquis quinque, tres Catholicæ Religioni, & duo Aug. Confeſ. addicti Senatores reliqui, ſenatus, ut vocant minoris, nec non Syndici, Aſſeſſores Iudici Vrbani, aliique Officiales omnes ſint æquali numero utriuſque Religionis. Quæſtores rei numariæ ſint tres quorum duo unius, tertius diverſæ religionis, ita quidem, ut primo anno duo ſint Catholici, unus vero Auguſtanæ Confeſſionis, altero, duo Auguſtanæ Confeſſionis & tertius Catholicus, & ſic deinceps alternando ſingulis annis.

Præfecti rei tormentariæ itidem tres patique annua alternatione. Idem etiam circa curam collectarum annonæ, ædilicii muneris, & ſi quæ alia ſunt officia, quæ tribus committuntur, obtineat: Ita quidem, ut ſi uno anno, duo officia (veluti Quæſtura & cura annonæ vel ædilicii muneris) penes duos Catholicos & unum Auguſtanæ Confeſſionis ſint, eodem anno

duo

duo alia officia velut præfectura rei tormentariæ & collectatum, duobus ex Auguſtana Confeſſione & uni Catholico committantur; ſequenti autem anno circa hæc officia duobus Catholicis, duo Auguſtanæ Confeſſioni addicti, & uni Catholico, unus Auguſtanæ Confeſſionis ſurrogetur.

Munera: quæ uni ſoli committi ſolita ſunt, pro qualitate rei vel uno vel pluribus annis inter Catholicos & Auguſtanæ Confeſſionis cives alternentur; eo quidem modo ut de officiis quæ tribus perſonis committuntur, nunc dictum.

Templorum tamen & Scholarum cuique parti ſuarum cura integra reſervetur. Ii autem Catholici, qui nunc tempore hujus pacificationis in Magiſtratui & Officiis præter numerum ſupra conventum ſuperſunt priſtino quidem per omnia honore commodoque fruantur. Veruntamen uſque dum eorum loca vel morte vel abdicatione vacaverint, vel domi ſe contineant, vel ſi ſenatui quandoque intereſſe velint, voto tamen careant.

Neutra vero pars ſuæ Religioni adhærentium potentia ad deprimendam alteram abutatur, aut majorem numerum, directe vel indirecte addignitates Præſidum, Senatorum, aliorumque publicorum munerum aggregate præſumat, ſed quidquid ejus quandocunque & quomodocunque tentatum fuerit, irritum eſto. Proinde non ſolum hæc diſpoſitio quotannis, quando de novorum Senatorum aliorumque officialium in demortuorum locum ſurrogatione agitur, publice prælegitor; ſed etiam Præſidis ſeu Duum viri Secretiorum reliquorumque Senatorum Præfectorum, Syndicorum, Iudicum aliorumque officialium Catholicorum electio & nunc & poſt hac ſit penes

ipſos Catholicos, Auguſtanæ vero confeſſioni addictorum penes eoſdem, & defuncto Catholico alius Catholicus pariterque Auguſt. Confeſſ. addicto eidem addictus ſurrogetur. Pluralitas autem votorum in cauſis religionem ſive directe ſive indirecte concernentibus, nequaquam attendatur, neque illa Aug. Conf. addictis Civibus ejus loci magis quam Auguſtanæ Confeſſ. Delectoribus, Principibus & Statibus in Imperio Romano præjudicet. Quod ſi Catholici pruralite votorum in his vel aliis quibus vis negotiis in præjudicium Aug. Conf. addictorum abutantur, reſervatum his ipſis eſto vigore hujus Tranſactionis ad introducendam alternationem quinti ſenatoris ſecretioris, aliaque legitima remedia provocare.

De cætero Pax Religioſa, itemque ordinatio Carolina de Electione Magiſtratuum, nec non tranſactiones de annis 1584. & 1591. (quatenus huic diſpoſitioni directe vel indirecte non repugnant) ſalvæ & inviolatæ per omnia maneant.

Deinde Dunckelſpuhlæ. Biberaci & Ravensburgi duo ſint conſules, Catholicus unus, alter Aug. Confeſſionis, quatuor ſecretioris conſilii æquali numero utriuſque Religionis. Eadem etiam æqualitas circa Senatum, Judicium Vrbanum, præfecturam ærarii, ut & alia omnia officia, dignitates ac munera publica obſervetur. Quoad Præturam Judicii vero, Syndicatum & Secretarios Senatus & Judicii, nec non quoad alia hujuſmodi officia quæ uni tantum perſonæ committuntur, alternatio perpetuo obſervetur, Ita, ut demortuo Catholico ſemper Auguſtanæ Confeſſioni addictus & vice verſa ſuccedat. Quantum ad modum Electionis & votorum pluralitatem, nec non curam Templorum ac Scholarum, itemque anniverſariam prę-

lectionem

Digitized by Google

lectionem hujus diſpoſitionis attinet, idem quod de Auguſta dictum eſt, obſervetur.

Quod ad Civitatem Donawerdam attinet, ſi in proxime venturis Comitiis Vniverſalibus in priſtinam libertatem reſtituenda eſſe judicabitur ab Imperii Statibus, eodem gaudeat Iure in Eccleſiaſticis & Politicis, quo cæteræ Imperii liberæ Civitates vigore hujus Tranſactionis gaudent, ſalvis tamen quoad hanc Civitatem eorum quorum intereſt, juribus.

Terminus autem Anni milleſimi ſexcenteſimi viceſimi quarti nullum præjudicium creare debet iis, qui ex capite Amneſtiæ aut aliunde reſtituendi veniunt.

3. Bona Eccleſiaſtica immediata quod attinet, ſive ſint Archi-Epiſcopatus, Epiſcopatus, Prælaturæ, Abbatiæ, Baliviæ, Præpoſituræ, Commendæ, ſive liberæ fundationes ſeculares, aut alia una cum reditibus, penſionibus aliiſque quocunque nomine ſignatis ſeu in Vrbibus ſeu ruri ſitis, ea ſeu Catholici, ſeu Auguſtanæ Confeſſionis ſtatus die prima Ianuarii anni milleſimi ſexcenteſimi viceſimi quarti poſſederint, omnia & ſingula nullo plane excepto, ejus religiones Conſortes, qui dicto tempore in reali eorum poſſeſſione fuerunt, uſque dum de Religionis diſſidiis per Dei gratiam conventum fuerit, tranquille & imperturbate poſſideant, neutriq; parti liceat alteri ſeu in Iudicio, ſeu extra, negocium faceſſere, multo minus turbas aut impedimentum aliquod inferre: Si vero, (quod Deus prohibeat) de Religionis diſſidiis amicabiliter conveniri non poſſit, nihilominus hæc conventio perpetua ſit & pax ſemper duratura.

Si igitur Catholicus Archi-Epiſcopus, Epiſcopus, Prælatus, aut Auguſt. Conf. addictus in Archi-Epiſcopum, Epiſcopum, Prælatum electus

vel poſtulatus, ſolus aut una cum Capitularibus ſeu ſingulis ſeu univerſis, aut etiam alii Eccleſiaſtici Religionem impoſterum mutarint, excidant illi ſtatim ſuo jure, honore tamen famaque illibatis, fructuſque & reditus citra moram & exceptionem cedant, Capituloque aut cui id de jure competit, integrum ſit aliam Perſonam Religioni ei, ad quam beneficium iſtud vigore hujus Tranſactionis pertinet, addictam, eligere aut poſtulare, relictis tamen Archi-Epiſcopo, Epiſcopo, Prælato, &c. decedenti fructibus & reditibus interea perceptis & conſumptis. Si ergo ſtatus ſeu Catholiſeu Auguſtanæ Confeſſioni addicti Archi-Epiſcopatibus, Epiſcopatibus, beneficiis, aut præbendis ſuis immediatis à die prima Ianuarii Anni milleſimi ſexcenteſimi viceſimi quarti judicialiter aut extrajudicialiter exciderint, aut quocunque modo turbati fuerint, vigore harum illico tam in Eccleſiaſticis quam Politicis omnibus novationibus abolitis reſtituantur, ita quidem, ut quæcunque bona Eccleſiaſtica immediata die prima Ianuarii anni milleſimi ſexcenteſim viiceſimi quarti Catholico Præſule regebantur, Catholicum caput recipiant, & viciſſim quæ dicto Anno dieque Aug. Conf. addicti poſſidebant, retineant etiam impoſterum, remiſſis tamen, quæ una pars contra alteram prætendere poſſet, perceptis interea fructibus, damnis & expenſis.

4. In omnibus Archi-Epiſcopatibus, Epiſcopatibus, & reliquis fundationibus immediatis Iura eligendi & poſtulandi juxta cujuſq; loci conſuetudines & ſtatuta antiqua, illibata maneant, quatenus illa Imperii conſtitutionibus, Tranſactioni Paſſavienſi, Paci religioſæ & imprimis huic declarationi & tranſactioni ſunt conformia & intuitu Archi-Epiſcopatuum & Epiſco-

Epiſcopatuum Aug. Conf. addictis permanentium ea nihil in ſe contineant illi Confeſſioni adverſum, ſicut etiam pariter in Epiſcopatibus & Eccleſiis, in quibus Catholicis & Aug. Conf. ordinibus mixta jura admittuntur ſtatutis antiquis nihil de novo admiſceatur, quod Catholicorum vel Aug. Conf. addictorum conſcientiam & cauſam pro cujuſque parte lædere eorumve Ius imminuere poſſit. Poſtulati vero ſeu electi, in capitulationibus ſuis ſpondeant ſe ſuſceptos Eccleſiaſticos Principatus, dignitates & beneficia nequaquam hæreditario jure poſſeſſuros, aut id acturos ut hæreditaria fiant, ſed libera ſit ubique capitulo & quibus id præterea pariter cum capitulo pro more competit, tam Electio & poſtulatio, quam ſede vacante adminiſtratio & Iurium Epiſcopalium exercitum: operaque detur, ne Nobiles Patricii, gradibus Academicis inſigniti, aliæque perſonæ idoneæ, ubi id fundationibus non adverſatur, excludantur, ſed & potius in iis conſerventur.

5. Vbi Sacra Cæſarea Majeſtas jus primariarum precum exercuit, exerceat etiam impoſterum, dummodo decedente Aug. Conf. addicto in ejus Religionis Epiſcopatibus Conf. Auguſtanæ addictus ad normam ſtatutorum & obſervantiæ Idoneus precibus fruatur. In mixtis vero ex utraque religione ſeu Epiſcopatibus, ſeu aliis locis immediatis precibus primariis præſentatus non gaudeat, niſi beneficium vacans religionis conſors poſſederit.

Si quid annatarum, Iurium Pallii, confirmationum, Menſium Papalium & hujuſmodi jurium & reſervationem nomine in bonis ſtatuum Auguſtanæ confeſſionis Eccleſiaſticis immediatis à quocunque, quandocunque aut quomodocunque prætendatur, id validitate & exe-

executione à brachio ſeculari impertinenda careat.

In quorum autem Eccleſiaſticorum bonorum immediatorum Capitulis, utriuſque Religionis Capitulares & Canonici vigore præfati termini certo utrinque numero admittuntur menſeſque Papales id temporis in uſu fuerunt, porro quoque, ſi decedentes Capitulares & Canonici ex numero Catholicorum definitio fuerint, obtineant, atque executioni, caſu eveniente mandentur, modo Papalis proviſio Capitulis immediate è Curia Romana & tempore legitimo inſinuetur.

6. Electi aut Poſtulati in Archi-Epiſcopos, Epiſcopos aut Prælatos Auguſtanæ Confeſſioni addicti, à Sacra Cæſarea Majeſtate, poſtquam intra annum Electionis aut poſtulationis ſuæ fidem fecerint, & juramenta regalibus Suera feudis præſtiterint, abſque ulla exceptione inveſtiantur, ultraque taxæ ordinariæ ſummam, inſuper ejuſdem dimidium pro infeudatione pendant, iidem aut ſede vacante Capitula, & quibus adminiſtratio cum iis conjunctim competit, ad univerſales æque, ac particulares deputationum, viſitationum, reviſionum, alioſque conventus Imperiales, literis ſolitis evocentur, & ſuffragii jure fruantur, prout quiſque ſtatuum ante Religionis diſſidia eorum Iurium particeps fuit. Quæ verò & quot perſonæ ad ejuſmodi conventus mitti debeant de eo Præſulibus cum Capitulis & conventualibus ſtatuere liberum eſto.

De titulis Principum Eccleſiaſticorum ex Auguſtana Confeſſione ita convenit, ut abſque tamen præjudicio ſtatus & dignitatis titulis Electorum & Poſtulatorum in Archi-Epiſcopum,

pum, Epiſcopum, Abbatem, Præpoſitum inſigniantur. Seſſionem autem in ſcamno inter Eccleſiaſticos & ſeculares intermedio & tranſverſo capiant, quibus à latere aſſideant in conventu omnium trium Imperii Collegiorum director Cancellariæ Moguntinenſis nomine Domini Archi-Epiſcopi actorum Comitialium generali directione fungens, & poſt ipſum Directores Collegii Principum Idemque obſervetur in Senatu Principum collegialiter congregato, à ſolis iſtius Collegii actorum directoribus.

7. Quot Capitulares aut Canonici die prima Ianuarii Anni milleſimi ſexcenteſimi viceſimi quarti uſpiam vel Auguſtanæ Confeſſionis vel Catholici fuerunt, totidem illuc ex utraque religione erunt ſemper, nec decedentibus niſi ejuſdem Religionis conſortes ſurrogentur. Si verò alicubi jam plures Catholici vel Auguſtanæ Confeſſionis Capitulares aut Canonici beneficia poſſident, quàm anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto, ii quidem ſupernumerarii beneficia & præbendas ad vitam retineant, mortuis vero, tam diu Catholicis Auguſtanæ Confeſſioni addicti, & his Catholici ſuccedant, donec redintegratus fuerit utriuſque Religionis Capitularium & Canonicorum numerus, qui die prima Ianuarii anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto erat. Exercitium vero Religionis in mixtis Epiſcopatibus ita reſtituatur & permaneat, ubi & quatenus id anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo quarto palam receptum permiſſumque fuit, neque ſupradictis omnibus vel eligendo vel præſentando aliterve quicquam detrimenti creetur.

8. Qui Archi-Epiſcopatus, Epiſcopatus & aliæ

aliæ fundationes atque bona Eccleſiaſtica immediata vel mediata in ſatisfactionem Regiæ Majeſtatis, Regnique Sueciæ aut æquivalentem recompenſationem, indemnitatemque ſuorum fœneratorum, amicorum & Intereſſatorum conceſſerunt, peculiaribus ſuis conventionibus infrà contentis, per omnia relinquantur. In omnibus verò iis quæ ibi non continentur, & inter hæc quoad § Ius Diœceſanum 16 Infra poſitum, conſtitutionibus Imperii & huic Tranſactioni ſubjecta manento.

9. Quæcunque Monaſteria, Collegia, Ballivias, Commendas, Templa, fundationes, ſcholas, hoſpitalia, aliave bona Eccleſiaſtica mediata, ut & eorum reditus, Iuraque quocunque nomine ea appellata fuerint Auguſtanæ Confeſſionis Electores, Principes, Status, Anni milleſimi ſexcenteſimi viceſimi quarti, die prima Ianuarii, poſſederunt, eadem omnia & ſingula ſive retenta ſemper, ſive reſtituta, ſive vigore hujus tranſactionis reſtituenda, iidem poſſideant, donec controverſiæ Religionis amicabili partium compoſitione univerſali definiantur, non attentis exceptionibus, ſive ante ſive poſt tranſactionem Paſſavienſem, aut Pacem Religioſam reformata & occupata, aut quod non de vel in territorio Auguſtanæ Confeſſionis ſtatuum, vel exempta, vel aliis ſtatibus jure ſuffraganeatus, Diaconatus, aliave quavis ratione obligata fuiſſe dicuntur, unicum ſolumq; hujus tranſactionis, reſtitutionis, obſervantiæq; futuræ fundamentum ſit die prima Ianuarii anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto habita poſſeſſio, irritis prorſus exceptionibus quæ ex introducto alicubi locorum exercitio interimiſtico, vel anterioribus, aut ſecutis pactis generalibus aut ſpecialibus tranſactionibus, vel litibus motis cauſisve deciſis, vel etiam de-

cretis,

cretis, mandatis, reſcriptis, paritoriis, reverſalibus, litiſpendentiis vel aliis quibuſcunque prætextibus & rationibus deſumi poſſent. Vbi igitur ſupradictorum omnium bonorum, eorundem pertinentium, fructuumve Auguſtanæ Confeſſionis ſtatibus, aliquid quovis modo aut prætextu ſive judicialiter ſive extrajudicialiter à dicto tempore interverſum aut ademptum eſt omnino abſque mora, & indiſtincto (interque illa ſpecialiter etiam monaſteria, fundationes atque bona Eccleſiaſtica omnia & ſingula à Principe VVurtemburgico anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto poſſeſſa) cum ſuis pertinentiis, reditibus & acceſſionibus ubicunque ſitis, una cum amotis documentis in priorem ſtatum reſtituantur. Nec Auguſtanæ Confeſſioni addicti poſt hac in habita vel recuperata poſſeſſione ullo modo turbentur, ſed omni perſecutione juris & facti perpetuo tuti ſint, donec controverſiæ Religionis compoſitæ fuerint.

Omnia quoque Monaſteria, fundationes & ſodalitia mediata, quæ die prima Ianuarii, Anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto Catholici realiter poſſiderunt, poſſideant & ipſi ſimiliter, ut & in Auguſtanæ Confeſſionis ſtatuum territoriis & ditionibus ea ſita ſint, non tamen in alios religioſorum ordines, quam quorum regulis primitus dicata ſunt, commutentur: niſi talium religioſorum ordo plane interciderit. Tunc enim Magiſtratui Catholicorum liberum eſto, ex alio, in Germania, ante diſſidia Religionis exorta, uſitato ordine, novos Religioſos ſubſtituere. In quibuſcunque vero fundationibus, Eccleſiis Collegiatis Monaſteriis, hoſpitalibus ejuſmodi mediatis, Catholici & Auguſtanæ Confeſſioni addicti promiſcue vixerunt, vivant etiam poſthac promiſ-

cue

cue numero prorſus eodem qui die prima Ianuarii anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto ibidem repertus fuit, publicum etiam Religionis exercitium idem maneat, quod quovis in loco dicto anno dieque uſitatum fuit abſque unius vel alterius partis impedimento. In quibuſcunque etiam fundationibus mediatis anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto die prima Ianuarii Sacra Cæſarea Majeſtas primarias preces exercuit, exerceat eas & impoſterum, ad modum circa bona immediata ſuperius explicatum. Idem plane hic obſervetur de menſibus Papalibus, quod ſupra de iis §. quinto diſpoſitum eſt. Conferant etiam Archi-Epiſcopi, & quibus aliis id juris competit, beneficia menſium extraordinariorum; Quod ſi quoque Auguſtanæ Confeſſioni addicti in ejuſmodi bonis Eccleſiaſticis mediatis dicto anno dieque à Catholicis realiter, plene vel ex parte poſſeſſis jura præſentandi, viſitandi, inſpectionis, confirmandi, corrigendi, protectionis, aperturæ, hoſpitationis, ſervitiorum, operarum, habuerunt: Item Parochos, Præpoſitos ibi aluerunt, jura iſta illis ſarta tectaque maneant. Et ſi Electiones debito tempore, modove non fiant, præbendarum vacantium diſtributio & collatio in ejuſdem religionis perſonas, cujus decedens fuit, ex jure devoluto ad eoſdem pertineat, modo per hoc in iſtiuſmodi bonis Eccleſiaſticis mediatis inſtituto Catholicæ Religionis nihil præjudicetur, & Magiſtratui Catholicorum Eccleſiaſtico ſua jura ex inſtituto ordinis in ipſos religioſos competentia ſalva & illibata ſint. Quibus etiam ſi Electiones aut collationes præbendarum vacantium debito tempore factæ non fuerint, Ius devolutum ſalvum eſto. Quod ad Oppignorationes Imperiales attinet, cum in capitulatione

tione Cæſarea diſpoſitum reperiatur, quod Electus Romanorum Imperator, Electoribus, Principibus, cæteriſque Statibus immediatis Imperii, ejuſmodi oppignorationes confirmare atque illos in eorundem tranquilla & quieta poſſeſſione defendere ac manu tenere debeat, Conuentum eſt, hanc diſpoſitionem, donec conſenſu Electorum, Principum & ſtatuum aliter ſtatutum fuerit, obſervandum eſſe, atque propterea Civitati Lindaw, nec non VVeiſenburgo in Noricis reddita ſorte oppignorationes Imperiales ipſis ademptas illico & plenarie reſtituendas. Quæ vero bona ſtatus Imperii ſibi invicem pignoris jure ante hominis memoriam obligaverunt, in iis reluitioni aliter locus non detur, niſi poſſeſſorum exceptiones & merita cauſarũ ſufficienter examinentur. Quod ſi bona ejuſmodi durante hoc bello vel abſque prævia cauſæ cognitione, vel non ſoluta ſorte ab aliquo occupata fuerint, una cum documentis ſtatim plenarie prioribus poſſeſſoribus reddantur, & ſi ſententia reluitioni locum concedat, inque rem judicatam tranſierit, atque ſorte numerata reſtitutio ſubſecuta fuerit. Domino quidem directo liberum eſſe debet, in hujuſmodi terras oppignoratas ad ſe reverſas ſuæ Religionis exercitium publicæ introducere: Incolæ tamen & ſubditi migrare, aut ſuam, quam ſub priori poſſeſſore hujuſmodi terrarum oppignoratarum amplexi fuerant, Religionem deferre non cogantur, de publico vero ſuæ Religionis exercitio inter ipſos & reluentem Dominum directum tranſigatur.

10. Libera & immediata Imperii Nobilitas, omniaque & ſingula ejus membra una cum ſubditis & bonis ſuis feudalibus & allodialibus, niſi forte in quibuſdam locis ratione bono-

rum

rum & reſpectu territorii vel domicilii aliis ſtatibus reperiantur ſubjecti, vigore pacis religioſæ & præſentis conventionis in juribus religionem concernentibus & beneficiis inde promanantibus, idem jus habeant, quod ſupradictis Electoribus, Principibus & Statibus competit, nec in iis ſub quocunque prætextu impediantur aut turbentur, Turbati vero omnes omnino in integrum reſtituantur.

11. Liberæ Imperii Civitates prout omnes atque ſingulæ ſub appellatione ſtatuum Imperii non tantum in Pace Religionis & præſenti ejuſdem declaratione, ſed & alias ubique indubitate continentur, ita & ex illarum numero eæ, in quibus unica tantum Religio anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto in uſu fuit, tam ratione juris reformandi, quam aliorum caſuum Religionem concernentium in territoriis ſuis & reſpectu ſubditorum non minus ac intra muros & ſuburbia idem cum reliquis Statibus Imperii ſuperioribus ius habeant, adeoque de illis generaliter diſpoſita & conventa de his quoque dicta & intellecta ſunto, non attento quod in iis Civitatibus in quibus præter Auguſt. Confeſſionis exercitium nullum aliud à Magiſtratu & civibus juxta morem & ſtatuta cujuſque loci, anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo quarto introductum fuit, aliqui Catholicæ, Religioni addicti cives commorentur, vel etiam in aliquibus Capitulis Eccleſiis Collegiatis, Monaſteriis & Cœnobiis ibidem ſitis, immediate vel mediate Imperio ſubjectis, inque eo ſtatu, qui fuit prima Ianuarii Anno 1624. deinceps quoque cum Clero intra prædictum terminum non introducto & Civibus Catholicis pro tempore ibi exiſtentibus, tam active, quam paſſive omnino relinquendis, Catholicæ Religionis

exer-

exercitium vigeat. Ante omnia vero illæ Civitates Imperiales, quæ ſive uni, ſive utrique Religioni addictæ (& inter has poſteriores cum primis Auguſta Vindelicorum, itemque Dunckelſpuhla, Biberacum, Ravenſburgum & Kauff beura) ab anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto propter Religionem, vel bona Eccleſiaſtica ante, vel poſt Tranſactionem Paſſavienſem, & inſecutam Pacem Religioſam occupata & reformata, vel alias intuitu Religionis in Politicis quocunque modo ſive extra, ſive judicialiter aggravatæ ſunt, in eum ſtatum, in quo Kal. Ianuarii prædicti anni milleſimi ſexcenteſimi viceſimi quarti tam in ſacris, quam in profanis fuerunt non minus ac reliqui ſtatus Imperii ſuperiores pleniſſime reponantur, inque eo, abſque ulteriore turbatione, perinde atque illæ, quæ tum temporis adhuc poſſederunt, aut interea poſſeſſionem recuperarunt, uſque ad amicabilem Religionum compoſitionem, conſerventur. Neutrique partium alteram de Religionis ſuæ exercitio, Eccleſiæ ritibus & ceremoniis deturbare fas ſit, ſed cives pacifice & comiter invicem cohabitent, liberumque Religionis ſuæ & bonorum uſum, ultro citroque habeant; caſſatis rerum judicatarum & tranſactarum, litiſpendentiarum aliiſque §. § 2. & 9. enumeratis exceptionibus: Salvis tamen iis, quæ Politicorum ratione de Auguſta Vindelicorum, Dunckelſpuhla, Biberaco & Ravenſpurgo ſuperius §. 2. diſpoſita ſunt.

12. Quantum deinde ad Comites, Barones, Nobiles, Vaſallos, Civitates, Fundationes, Monaſteria, Commendas, Communitates & & ſubditos Statibus Imperii Immediatis ſive Eccleſiaſticis ſive ſecularibus ſubjectos pertinet. Cum ejuſmodi Statibus immediatis cum

Iure

Iure Territorii & ſuperioritatis ex communi per totum Imperium hactenus uſitata praxi, etiam jus reformandi exercitium Religionis competat, ac dudum in Pace Religionis talium Statuum ſubditis, ſi à Religione Domini territorii diſſentiant, beneficium emigrandi conceſſum, inſuper majoris concordiæ inter Status conſervandæ cauſa, cautum fuerit, quod nemo alienos ſubditos ad ſuam Religionem pertrahere eave cauſa in defenſionem aut protectionem ſuſcipere, illiſve ulla ratione patrocinari debeat, Conventum eſt; hoc idem porro quoque ab utriuſque Religionis Statibus obſervari nullique ſtatui immediato Ius, quod ipſi ratione territorii & ſuperioritatis in negotio Religionis competit, impediri oportere. Hoc tamen non obſtante, Statuum Catholicorum Landſaſſii, Vaſalli & Subditi cujuſcunque generis qui ſive publicum ſive privatum Auguſtanæ Confeſſionis exercitium Anno 1624. quacunque anni parte, ſive certo pacto, ſive privilegio, ſive longo uſu, ſive ſola denique obſervantia dicti anni habuerunt, retineant id etiam impoſterum una cum annexis, quatens illa dicto anno exercuerunt, aut exercita fuiſſe probare potuerunt. Cujuſmodi annexa habentur inſtitutio Conſiſtoriorum, Miniſteriorum, tam Scholaſticorum quam Eccleſiaſticorum, Ius patronatus, aliaque ſimilia jura, nec minus maneant in poſſeſſione omnium dicto tempore in poteſtate eorundem conſtitutorum templorum, fundationum, monaſteriorum, hoſpitalium cum omnibus pertinentiis, reditibus & acceſſionibus. Et hæc omnia ſemper & ubique obſerventur eo uſque, donec de Religione Chriſtiana vel univerſaliter, vel inter ſtatus immediatos, eorumque ſubditos mutuo conſenſu aliter erit conventum, ne quiſquam à quocunque ulla ratione

aut

Digitized by Google

aut via turbetur. Turbati aut quocunque modo deſtituti vero ſine ulla exceptione in eum, quo Anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo quarto fuerant ſtatum, plenarie reſtituantur. Idemque obſervetur ratione ſubditorum Catholicorum Auguſtanæ Confeſſionis Statuum ubi dicto anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo quarto, uſum & exercitium Catholicæ Religionis publicum aut privatum habuerunt.

Pacta autem tranſactione, Conventiones aut Conceſſiones, quæ inter tales immediatos Imperii ſtatus eorumque ſtatus provinciales & ſubditos ſupradictos de publico vel etiam privato exercitio Religionis introducendo, permittendo & conſervando ante hac interceſſerunt, initæ & factæ ſunt, eatenus ratæ & firmæ manento, quatenus obſervantiæ dicti anni milleſimi ſexcenteſimi viceſimi quarti, non adverſantur, nec ab iiſdem niſi mutuo conſenſu recedere liceat, non attentis, ſed annihilatis omnibus anni milleſimi ſexcenteſimi viceſimi quarti obſervantiæ, utpote quæ inſtar regulæ obtineat contrariis latis ſententiis, reverſalibus, pactis, quibuſcunque Tranſactionibus. Et inter illa quæ Epiſcopus Hildeſienſis & Duces Brunſvico-Luneburgenſis de Religione ejuſque Exercitio Statuum & ſubditorum Epiſcopatus Hildeſienſis nonnullis pactis Annis 1643, tranſegerunt. Excipiantur verò à dicto termino, & Catholicis reſerventur novem Monaſteria in Epiſcopatu Hildeſienſi ſita, quibus Duces Brunſvicenſes certis conditionibus eodem anno ceſſerunt.

Placuit p o ò ut illi Catholicorum ſubditi Auguſtanæ Confeſſioni addicti, ut & Catholici Auguſtanæ Confeſſionis ſtatuum ſubditi, qui Anno 1624. publicum vel etiam privatum Religionis ſuæ Exercitium nulla anni parte habue-

habuerunt, nec non qui poſt pacem publicatam, deinceps futuro tempore diverſam à Territorii Domino Religionem profitebuntur, & amplectentur, patienter tolerentur, & conſcientia libra domi devotioni ſuæ, ſine inquiſitione aut turbatione privatim vacari, in vicinia vero ubi & quoties voluerint, publico Religionis exercitio intereſſe, vel liberos ſuos exteris ſuæ Religionis ſcholis, aut privatis domi Præceptoribus inſtruendos committere non prohibeantur, ſed ejuſmodi Landſaſſii, Vaſalli & ſubditi in cæteris officium ſuum cum debito obſequio & ſubjectione adimpleant, nulliſque turbationibus anſam præbeant. Sive autem Catholici, ſive Auguſtanæ Confeſſionis fuerint ſubditi, nullibi ob Religionem deſpicatui habeantur, nec à mercatorum, opificum, aut tribuum communione, hæreditatibus, legatis, hoſpitalibus, leproſoriis, eleëmoſynis, aliiſve juribus aut commerciis, multo minus publicis cœmiteriis, honoreve ſepulturæ arceantur, aut quicquam pro exhibitione funeris à ſuperſtitibus exigatur, præter cujuſque Parochialis Eccleſiæ jura, pro demortuis pendi ſolita, ſed in his ſimilibus pari cum concivibus jure habeantur, æquali juſtitia protectioneque tuti.

Quod ſi vero ſubditus, qui nec publicum nec privatum ſuæ Religionis Exercitium Anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto habuit, vel etiam, qui poſt publicatam Pacem, Religionem mutabit, ſua ſponte emigrare voluerit, aut à Territorij Domino juſſus fuerit liberum ei ſit, aut retentis bonis aut alienatis diſcedere, retenta per miniſtros adminiſtrare, & quoties ratio id poſtulat, ad res ſuas inſpiciendas vel perſequendas lites aut debita exigenda, libere & ſine literis commeatus adire.

Con-

Conventum autem eſt, ut à Territoriorum Dominis, illis ſubditis qui neque publicum, neque privatum Exercitium Religionis ſuæ dicto anno habuerunt & tamen tempore publicatæ præſentis Pacificationis, in unius vel alterius Religionis ſtatuum immediatorum ditionibus habitare deprehenduntur, quibus illi etiam annumerandi erunt, qui ob calamitates bellicas evitandas, non tamen animo transferendi domicilium, alio emigrarunt, & facta Pace, in Patriam redire volunt, terminus non minor quinquennio, illis vero qui poſt pacem publicatam Religionem mutant, non minor triennio, niſi tempus magis laxum & ſpacioſum impetrare potuerint, ad emigrandum præfigatur: neque ſive voluntarie, ſive coacte emigrantibus nativitatis, ingenuitatis, manumiſſionis noti opificii, honeſtæ vitæ teſtimonia denegentur aut iidem reverſalibus inuſitatis vel decimationibus ſubſtantiæ ſecum exportatæ, plus æquo extenſis prægraventur, multo minus ſpontaneam ſuſpicientibus emigrationem, ſervitutis aut ullo alio prætextu impedimentum inferatur.

13. Sileſii etiam Princeps Aug. Conf. addicti, Duces ſcilicet in Brieg. Lignitz, Munſterbeig, & Oels, itemque Civitas Vratiſlavienſis, in libro ſuorum ante bellum obtentorum jurium & privilegiorum, nec non Auguſt. Conf. exercitio ex gratia Cæſarea & Regia ipſis conceſſo manu tenebuntur. Quod vero ad Comites, Barones, Nobiles, eorumque ſubditos in reliquis Sileſiæ Ducatibus, qui immediate ad Cameram Regiam ſpectant, tum etiam de præſenti in Auſtria inferiori degentes Comites, Barones, & Nobiles attinet, quamvis Cæſareæ Majeſt. jus reformandi exercitum Religionis non minus, quam aliis Regibus & Principi-

bus competat, tamen non quidem ex pacto juxta diſpoſitionem præcedentis verſiculi: Pacta autem &c. ſed ad interventionem Regiæ Majeſtatis Sueciæ, & in gratiam intercedentium Auguſt. Conf. ſtatuum, permittit, ut ejuſmodi Comites, Barones & Nobiles, illorumque in prædictis Sileſiæ Ducatibus ſubditi, ob profeſſionem Auguſt. Conf. loco aut bonis cedere aut emigrare non teneantur, nec etiam prohibeantur dictæ Conf. exercitium in locis vicinis extra territorium frequentare, modo in reliquis tranquille & pacifice vivant; ſeque tales præſtent, quales erga ſuum ſummum Principem decet. Si vero ſua ſponte emigrarint & bona ſua immobilia vendere vel nolint, vel commode non poſſint, liber iis aditus rerum ſuarum inſpiciendarum & curandarum cauſa conceſſus eſto.

Præter hæc autem, quæ ſupra de dictis Sileſiæ Ducatibus, qui immediate ad Cameram Regiam ſpectant, diſpoſita ſunt, Sacra Cæſarea Majeſtas ulterius pollicetur, ſe illis, qui in his Ducatibus Auguſt. Conf. addicti ſunt, pro hujus confeſſionis exercitio tres Eccleſias propriis eorum ſumptibus extra civitates Sweinitz, Iaur & Glogaviam prope mœnia locis ad hoc commodis, juſſu ſuæ Majeſtatis deſignandis, poſt pacem confectam ædificandas, quam primum id poſtulaverint, conceſſuram.

Et cum de majore Religionis libertate & exercitio in ſupra dictis & reliquis Cæſareæ Majeſtatis & Domus Auſtriacæ Regnis & Provinciis concedendo in præſenti Tractatu variæ actum ſit, nec tamen ob Cæſareanorum Plenipotentiariorum contradictiones conveniri potuerit, Regia Majeſtas Sueciæ & Auguſtanæ Confeſſionis ordines facultatem ſibi reſervant, eo nomine in proximis Comitiis aut alias apud

ſuam

ſuam Cæſaream Majeſtatem pace tamen ſemper permanente & excluſa omni violentia & hoſtilitate, ulterius reſpective amici interveniendi & demiſſe intercedendi.

14. A ſola qualitate feudali vel ſubfeudali, ſive à Regno Bohemiæ, ſive ab Electoribus, Principibus & Statibus Imperii, ſive aliunde procedant jus reformandi non dependet, ſed feuda iſta & ſubfeuda, nec non vaſalli, ſubditi & bona Eccleſiaſtica in cauſis Religionis & quicquid juris Dominus feudi prætendat, introduxerit, aut ſibi arrogarit, ex Statu anni milleſimi ſexcenteſimi viceſimi quarti, die prima Ian. perpetua cenſeantur quæ vel judicialiter vel extrajudicialiter innovata fuerint, tollantur, & in priſtinum ſtatum reſtituantur. Territorii jure vel ante vel poſt terminum anni milleſimi ſexcenteſimi viceſimi quarti controverſo, donec ſuper poſſeſſorio & petitorio cognoſcatur & decidatur, poſſeſſori præfati anni idem jus eſto, quantum equidem ad publicum exercitium attinet. Subditi vero propter mutatam interim Religionem pendente territorii controverſia migrare non cogantur. In iis locis ubi Catholici, & Auguſtanæ Conf. ſtatus ex æquo jure ſuperioritatis fruuntur, tam ratione publici exercitii, quam aliarum rerum Religionem concernentium idem ſtatus maneat, qui fuit anno dieque ſupra dictis. Sola criminalis juriſdictio, *Leutgericht*, ſolumque jus gladii & retentionis, patronatus, filialitatis neque conjunctim neque diviſim jus reformandi tribuunt Quæ itaque hoc colore reformationes hucuſque irrepſerunt, pactiſve intruſa ſunt, caſſantor, gravati reſtituuntor, & impoſterum ab ejuſmodi penitus abſtinentor.

15. Ratione redituum cujuſcunque generis ad bona Eccleſiaſtica eorumque poſſeſſores pertinentium ante omnia obſervetur id, quod in Pace Religionis §. *Dagegen ſollen die Stande der Augſpurg* Confeſ. &c. § *Alsdann auch denen Standen der Alten Religion*, &c. diſpoſitum invenitur. Illi vero reditus, cenſus, decimæ, penſiones, quæ vigore jam dictæ Pacis Religionis ſtatibus A C. ob immediatas vel mediatas fundationes Eccleſiaſticas ante vel poſt pacem religioſam acquiſitas è Catholicorum provinciis debentur, quorumque in poſſeſſione vel quaſi percipiendi anno 1624. die 1. Ian. fuerunt, abſque ulla exceptione ſolvantur, ſi alicubi etiam Aug. Conf. ſtatus quidam protectionis, Advocatiæ, apperturæ, hoſpitationis, operarum aut alia jura in Catholicorum Eccleſiaſticorum ditionibus & bonis ſive intra, ſive extra territorium ſitis, legitimo uſu aut conceſſione habuerunt, quemadmodum etiam Catholici ſtatus, ſi quid ejuſmodi ipſis circa bona Eccleſiaſtica Aug. Conf. Statibus acquiſita competit, omnes ex æquo jura ſua priſtina retineant, ita tamen ut ne per uſum ejuſmodi jurium, bonorum Eccleſiaſticorum reditus nimium prægraventur & exhauriantur.

Reditus etiam, nec non decimæ, canones & penſiones Auguſt. Confeſſ. ſtatibus, fundationibus jam deſtructis & collapſis ex alienis territoriis debitæ, iis exſolvantur, qui anno 1624. die 1. Ianuar. in poſſeſſione perceptionis vel quaſi fuerunt, quæ vero ab an. 1624. deſtructæ fuerunt, aut in futurum concident, earum penſiones etiam in alienis territoriis Domino deſtructi Monaſterii ſeu loci, in quo id ſitum fuit exſolvantur, Quæ itidem fundationes die 1. Ian. anni 1624. in poſſeſſione vel quaſi Iuris decimandi è bonis novalibus in alieno Ter-

ritorio

ritorio fuerunt, ſint etiam impoſterum, nihil autem novi juris quæratur. Inter cæteros ſtatus Imperii & ſubditos id juris eſto, quod jus commune vel cujuſque loci conſuetudo & obſervantia de Decimis ex bonis novalibus conſtituunt. aut per pactiones voluntarias conventum eſt.

16. Ius Diœceſanum & tota Iuriſdictio Eccleſiaſtica cum omnibus ſuis ſpeciebus contra Aug. Confeſſionis Electores, Principes, ſtatus, comprehenſa libera Imperii Nobilitate, eorumque ſubditos, tam inter Catholicos & Auguſtanæ Confeſſioni addictos, quam inter ipſos ſolos Auguſt. Conf. ſtatus uſque ad compoſitionem Chriſtianam diſſidii Religionis ſuſpenſa eſto, & intra terminos Territorij cujuſque jus Diœceſanum & juriſdictio Eccleſiaſtica ſe contineat ad conſequendos tamen redditus, cenſus, decimas & penſiones in iis Auguſt. Confeſſ. ſtatuum ditionibus, ubi Catholici Anno 1624. notorie in poſſeſſione vel quaſi exercitij juriſdictionis Eccleſiaſticæ fuerunt, utantur eadem poſthac quoque, ſed non, niſi in exigendis hiſce penſionibus, nec procedatur ad excommunicationem niſi poſt tertiam demum denunciationem. Catholicorum Auguſt. Confeſſ. addicti ſtatus provinciales & ſubditi, qui anno milleſimo ſexcenteſimo viceſimo quarto Eccleſiaſticam juriſdictionem agnoverunt, in iis caſibus modo dictæ juriſdictioni ſubſint, qui Auguſtanam Confeſſionem nullatenus concernunt, modo ipſis occaſione proceſſus nihil injungatur Aug. Conf. vel conſcientiæ repugnans. Eodem etiam jure Aug. Conf. Magiſtratuum Catholici ſubditi cenſeantur, inque hos, qui A. 1624. publicum Religionis Catholicæ exercitium habuerunt, Ius Diœceſanum quatenus Epiſcopi, illud dicto Anno quiete in

 eos

eos exercuerunt, ſalvum eſto. In quibus civitatibus vero Imperii mixtæ Religionis exercitium in uſu eſt, Catholicis Epiſcopis contra cives Aug. Conf. nulla ſit juriſdictio, at Catholici juxta obſervantiam dicti Anni 1624. ſuo jure experiantur.

17. Vtriuſque Religionis Magiſtratus ſevere & rigoroſe prohibeat, ne quiſquam publice privatimve concionando, docendo, diſputando, ſcribendo, conſulendo, Tranſactionem Paſſavienſem, Pacem Religioſam, vel hanc imprimis ſive declarationem ſive Tranſactionem uſpiam impugnet, dubiam faciat, aut aſſertiones contrarias inde deducere conetur. Quicquid etiam contrarii hactenus vel editum, vel promulgatum, publicatumve fuerit, irritum eſto: ſed ſi dubii quid hinc aut aliunde incidat, aux ex cauſis Pacem Religioſam aut hanc Tranſactionem tangentibus reſultet, de eo in Comitiis vel aliis Imperii Conventibus inter utriuſque Religionis Proceres non niſi amicabili ratione tranſigatur.

18. In Conventibus Deputatorum Imperii Ordinariis, numerus ex utriuſque Religionis Proceribus æquetur. De Perſonis autem vel Statibus Imperii adjungendis in Comitiis proximis ſtatuatur; in horum conventibus itemque Comitiis univerſalibus ſive ex uno, ſive duobus aut tribus Imperii collegiis quacunq; occaſione aut ad quæcunque negotia deputandi veniant, æquetur Deputatorum numerus ex utriuſque Religionis proceribus. Vbi extraordinariis commiſſionibus negotia in Imperio expedienda occurrunt, ſi res inter Auguſtanæ Confeſſionis Status verſatur, ſoli eidem Religioni addicti deputentur, ſi inter Catholicos, ſoli Catholici, ſi inter Catholicos & Auguſtanæ Confeſſionis Status, utriuſque Religionis

pari

pari numero Commiſſarii denominentur & ordinentur. Placuit etiam ut Commiſſarii quidem res à ſe geſtas referant, & vota ſubjungant; inſtar tamen ſententiæ nihil definiant.

19. In cauſis Religionis omnibuſq; aliis negotiis, ubi Status tanquā unum Corpus conſiderari nequeunt, Catholicis & Auguſtanæ Confeſſionis Statibus in diverſas partes euntibus, ſola amicabilis compoſitio lites dirimat, non attenta votorum pluralitate. Quod vero ad pluralitatem votorum in materia Collectandi attinet, cum res hæc in præſenti congreſſu decidi non potuerit, ad proxima Comitia remiſſa eſto.

20. Præterea cum ob enatas ex præſenti bello mutationes & alias cauſas de Iudicio Cameræ Imperialis ad alium univerſis Imperii Statibus commodiorem locum transferendo, & Iudicem, Præſides, Aſſeſſores, & quoſcunque Iuſtitiæ miniſtros, pares numero utriuſque Religionis præſentando, ſicut etiam de reliquis ad Iudicium Camerale ſpectantibus, quædam in medium allata fuerint, ſed in præſenti congreſſu ob negotii gravitatem, non tam plene expediri queant, in proxime indicendis Comitiis de his omnibus agi & conveniri, deliberationeſque de Reformatione Iuſtitiæ in Deputatorum Imperij Conventu Francofurtenſi habitæ, effectum dari, & ſi quæ in his deſiderari videntur, ſuppleri & emendari debere conventum eſt. Ne tamen res hæc prorſus in incerto maneat, placuit, præter Iudicem & quatuor Præſides, & quidem duos horum ex Auguſtana Confeſſione à ſola Cæſarea Majeſtate conſtituendos, numerum Aſſeſſorum Cameralium ad quinquaginta in univerſum adaugeri, ita ut

Catholici computatis duobus aſſeſſoribus Imperatoris præſentationi reſervatis, viginti ſex, Auguſtanæ Confeſſionis Status viginti quatuor Aſſeſſores præſentare poſſint & teneantur, atque ex ſingulis Circulis mixtæ Religionis, non tantum duosCatholicos,ſed etiam binos Auguſtanæ Confeſſioni addictos aſſumere fas ſit, cæteris ad judicium Camerale pertinentibus, ut dictum eſt, ad proxima Comitia rejectis. Ac proinde Circuli de præſentandis mature in locum demortuorum novis ad Camerale Iudicium Aſſeſſoribus, ſecundum ſchema ſubſequens admoneantur. Catholici etiam ſuo tempore de ordine præſentandi convenient, Cæſareaque Majeſtas mandabit, ut, non ſolum in iſto judicio Camerali cauſæ Eccleſiaſticæ, ut & Politicæ inter Catholicos & Aug. Conf. Status vel inter ſolos vertentes, vel etiam quando Catholicis contra Catholicos Status litigantibus tertius interveniens Aug. Confeſſ. Status erit, & viciſſim quando Auguſt. Confeſſ. Statibus contra ejuſdem Confeſſ. Status litigantibus tertius interveniens erit Catholicus, adjectis ex utraque religione pari numero Aſſeſſoribus, diſcutiantur & judicentur, ſed idem etiam in Iudicio Aulico obſervetur, huicque fini aliquod Aug Conf. Doctos & rerum Imperii peritos viros ex iis Imperij Circulis ubi vel ſola Auguſtana Confeſſio vel ſimul etiam Catholica viget Religio, adſciſcat, eo quidem numero ut eveniente caſu paritas Iudicantium ex utraque Religione aſſeſſorum obſervari poſſit. Idem etiam quoad paritatem Aſſeſſorum obſervetur, quoties Auguſtanæ Confeſſionis Status immediatus à mediato Catholico vel immediatus Catholicus à mediato Aug. Conf. Statu Iudicio convenitur.

Quoad

Quoad Proceſſum Iudiciarium Ordinatio Cameræ imperialis etiam in Iudicio Aulico ſervabitur per omnia tum ut ne partes ibidem litigantes omni remedio ſuſpenſivo deſtituantur, loco reviſionis in Camera uſitatæ licitum eſto parti gravatæ à ſententia in Iudicio Aulico lata, ad Cæſaream Maj. ſupplicare, vel Acta judicialia denuo adhibitis aliis gravati negocii paribus, neutrique paribus addictis ex utraque Religione æquali numero Conſiliariis, & qui concipiendæ & ferendæ priori ſententiæ non interfuerunt, aut certe referentium & correferentium partes non ſuſtinuerint videantur, liberumque ſit ſuæ Majeſtati in cauſis majoribus & unde tumultus in Imperio timeri poſſent, inſuper etiam quorundam utriuſque Religionis Electorum, & Principum ſententias & vota requirere.

Viſitatio Conſilij aulici fiat ab Electore Moguntino toties, quoties opus fuerit, obſervatis iis quæ in proximis Comitiis de communi Statuum placito obſervanda eſſe videbuntur; ſi quæ vero dubia circa interpretationem conſtitutionum ac receſſuum Imperij publicorũ occurrunt, aut in dijudicandis cauſis Eccleſiaſticis vel politicis inter partes ſupra expreſſas vertentibus, ex paritate Aſſeſſorum utriuſque Religionis, poſtquã in pleno etiam Senatu pari tamen ſemper utrinq; Iudicantium numero examinata fuerint, contrariæ oriantur ſententiæ, Catholicis quidem in unam, Aug. Conf. Aſſeſſoribus in aliam abeuntibus, remittuntur ad Comitia Imperii Vniverſalia. Sin autem duo pluresve Catholici cum uno aut altero Auguſtanæ Conf. Aſſeſſore & viciſſim unam, reliqui vero totidem numero quamvis religione diſpares alteram amplexi fuerint ſententiam, indeque contrarietas oriatur, hoc caſu juxta ordinationem Cameræ lis terminabitur, ulteriori remiſſione ad

Comitia ceſſante Et hæc omnia in cauſis Statuum, comprehenſa immediata Imperii Nobilitate, ſive actores illi, ſive rei, ſive intervenientes fuerint, obſerventur. Si vero inter mediatos vel actor vel reus vel tertius interveniens fuerit Aug. Conf. & paritatem judicantium ex utriuſque Religionis Aſſeſſoribus poſtulaverit, adhibeantur pares: Eveniente autem tunc votorum paritate, ceſſet remiſſio ad Comitia, & lis juxta ordinationem Cameræ terminetur. Cætera in aulico non minus quam in Cameræ imperialis judicio, privilegium primæ inſtantiæ. Auſtregarum Iura & Privilegia de non appellando ſtatibus Imperii illibata ſunto, nec per mandata aut commiſſiones, aut avocationes, aut quovis alio modo turbantor. Denique cum etiam de abolendis curiæ Imperialis Rottwilæ, judiciis provincialibus Sueviæ & aliis hinc inde per Imperium hactenus uſitatis, mentio injecta fuerit, reſque hæc gravioris viſa ſit momenti, de his quoque ulterior deliberatio ad proxima Comitia remiſſa eſto.

Aſſeſſores Auguſtanæ Confeſſionis præſententur.

A B

Electore	Saxonico / Brandenburgico / Palatino	..6.	
Circulo Superioris Saxon.		4.	*Alternando per hos duos Circulos.*
Inferioris Saxoniæ.		4.	

Circuli Franconici Statibus.

Auguſtanæ Confeſſionis	2.	*Alternando per hos quatuor Circulos.*
Suevici	2.	
Superioris Rhenani	2.	
VVeſtphalici	2.	

Et

Et quamvis ſub ſchemate nulla fiat mentio Statuum Imperii Auguſtanæ confeſſionis, qui ſub Circulo Bavarico comprehenduntur, nihil tamen ex eo ipſis præjudicetur, ſed ſalva maneant horum jura, privilegia & libertates.

Cum item Cæſarea Majeſtas ad querelas nomine Civitatis Baſileenſis & univerſæ Helvetiæ coram ipſius Plenipotentiariis ad præſentes congreſſus deputatis propoſitas ſuper nonnullis proceſſibus & mandatis executivis, à Camera Imperiali contra dictam Civitatem, alioſque Helvetiorum unitos Cantones, eorumque Cives & ſubditos emanatis, requiſita Ordinum Imperii ſententia & conſilio, ſingulari decreto die 14. Menſis Maji anno proxime præterito declaraverit, prædicta Civitatem Baſileam, cæteroſque Helvetiorum Cantones in poſſeſſione vel quaſi plenæ libertatis & Exemptionis ab Imperio eſſe, ac nullatenus ejuſdem Imperii dicaſteriis & judiciis ſubjectos; placuit hoc idem publicæ huic Pacificationis Conventioni inſerere, ratumque & firmum manere, atque idcirco ejuſmodi Proceſſus una cum Arreſtis eorum occaſione quandocunque decretis prorſus caſſos & irritos eſſe debere. *De Baſilea, & Helvetiis.*

VII. Vnanimi quoque Cæſareæ Majeſtatis, omniumque Ordinum Imperii conſenſu, placuit, ut quicquid juris aut beneficii, cum omnes aliæ Conſtitutiones Imperij, tum Pax Religionis & publica hæc Tranſactio, in eaque deciſio Gravaminum cæteris Catholicis, & Auguſtanæ Confeſſioni abdictis Statibus & ſubditis tribuunt, id etiam iis, qui inter illos *Reformati* vocantur, competere debeat. Salvis tamen ſemper Statuum, qui Proteſtantes nuncupantur, inter ſe & cum ſubditis ſuis conventis pactis, privilegiis, reverſalibus & *Extenſio pacis ad Reformatos.*

 diſpo-

diſpoſitionibus aliis quibus de Religione ejuſque exercitio & inde dependentibus, cujuſque loci ſtatibus & ſubditis hucuſque proviſum eſt ſalva itidem cujuſque conſcientiæ libertate. Quoniam vero controverſiæ Religionis quæ inter modo dictos Proteſtantes vertuntur, hactenus non fuerunt compoſitæ, ſed ulteriori compoſitioni reſervatę ſunt, adeoque illi duas partes conſtituunt, ideo de Iure reformandi inter utramque ita conventum eſt, ut ſi aliquis Princeps vel alius Territorij Dominus, vel alicujus Eccleſiæ patronus poſthac ad alterius partis ſacra tranſierit aut Principatum, aut ditionem, ubi alterius partis ſacra exercitio publico de præſenti vigent, ſeu jure ſucceſſionis, ſeu vigore præſentis Tractatus Pacis, aliove quocunque titulo nactus fuerit, aut recuperarit, ipſi quidem Concionatores Aulicos ſuæ Confeſſionis citra ſubditorum onus aut præjudicium, ſecum atque in Reſidentia ſua habere liceat, ac fas ei non ſit vel publicum Religionis Exercitium, leges aut conſtitutiones Eccleſiaſticas, hactenus ibi receptas, immutare, vel templa, ſcholas, hoſpitalia, aut eo pertinentes reditus, penſiones, ſtipendia, prioribus adimere, ſuorumq; ſacrorum hominibus applicare, vel juris territorialis, Epiſcopalis, patronatus, aliove quocunque prætextu ſubditis Miniſtros alterius confeſſionis obtrudere, ullumve aliud impedimentum aut præjudicium directe vel indirecte alterius ſacris afferre: Et ut hæc conventio eo firmius obſervetur, liceat hoc mutationis caſu ipſis communitatibus præſentare, vel quæ præſentandi Ius non habent nominare; idoneos Scholarum & Eccleſiarum Miniſtros à publico loci Conſiſtorio & Miniſterio, ſi ejuſdem, cum præſentantibus vel nominantibus Communitatibus ſunt religionis, vel hoc deficiente, eo loco,

quem ipſæ communitates elegerint, examinandos & ordinandos atque à Principe vel Domino poſtea ſine recuſatione confirmandos.

Si vero aliqua communitas eveniente mutationis caſu Domini ſui religionem amplexa petierit ſuo ſumptu exercitium cui Princeps vel Dominus addictus eſt, liberum eſto, ſine reliquorum præjudicio, ei illud indulgere à ſucceſſoribus non auferendum. At Conſiſtoriales, Sacrorum Viſitatores, Profeſſores Scholarum & Academiarum, Theologiæ & Philoſophiæ, non niſi eidem Religioni addicti ſint, quæ hoc tempore quolibet in loco publice recepta eſt. Sicut autem ſupradicta omnia de mutationibus futuris intelligenda ſunt, ita Iuribus Principum Anhaltinorum & ſimilium quæ ipſis compe-tunt, nullum adferant præiudicium. Sed præter Religiones ſupra nominatas nulla alia in ſacro Imperio Romano recipiatur vel toleretur.

VIII. Vt autem proviſum ſit, ne poſt hac in ſtatu Politico controverſiæ ſuboriantur, omnes & ſinguli Electores, Principes & Status Imperii Romani in antiquis ſuis Iuribus, prærogativis, libertate, privilegiis, libero Iuris territorialis tam in Eccleſiaſticis quam politicis exercitio, ditionibus, regalibus, horumque omnium poſſeſſione, vigore hujus tranſactionis ita ſtabiliti firmatique ſunto, ut à nullo unquam ſub quocunque prætextu de facto turbari poſſint vel debeant. *Confirmantur jura Statuum & Comitiorum.*

Gaudeant ſine contradictione jure ſuffragii in omnibus deliberationibus ſuper negociis Imperij præſertim ubi leges ferendæ, vel interpretandæ, bellum decernendum, tributa indicenda, delectus, aut hoſpitationes militum inſtituendæ, nova munimenta intra Statuum ditiones exſtruenda, nomine publico, veterave firmanda præſidiis, nec non ubi Pax aut fœdera

faciendа,

facienda, aliave ejuſmodi negocia peragenda fuerint, nihil horum aut quicquam ſimile poſthac unquam fiat vel admittatur, niſi de Comitiali, liberoque omnium Imperii Statuum ſuffragio & conſenſu, cum primis vero Ius faciendi inter ſe & cum exteris fœdera, pro ſua cujuſque conſervatione ac ſecuritate ſingulis Statibus perpetuo liberum eſto, ita tamen, ne ejuſmodi fœdera ſint contra Imperatorem & Imperium Pacemque ejus publicam, vel hanc imprimis tranſactionem, fiantque ſalvo per omnia juramento, quo quiſque imperatori & Imperio obſtrictus eſt. Habeantur autem Comitia Imperii intra ſex menſes à dato ratificatæ Pacis. Poſtea vero, quoties id publica utilitas aut neceſſitas poſtulaverit. In proximis vero Comitiis emendentur imprimis anteriorum conventum defectus; ac tum quoque de electione Romanorum Regum, certa conſtantique Cæſarea capitulatione concipienda, de modo & ordine in declarando uno vel altero Statu in bannum Imperii, præter eum, qui alias in Conſtitutionibus Imperii deſcriptus eſt, tenendo, redintegrandis Circulis, renovanda Matricula, reducendis Statibus exemptis, moderatione & remiſſione Imperii Collectarum, reformatione Politiæ & Iuſtitiæ, Taxæ ſportularum in Iudicio Camerali, ordinariis deputatis admodum & utilitatem Reipublicæ rite formandis, legitimo munere directorum in Imperii collegiis & ſimilibus negotiis, quæ hic expediri nequiverant, ex communi Statuum conſenſu agatur & ſtatuatur.

Tam in univerſalibus vero, quam particularibus Dietis, liberis Imperii Civitatibus, non minus quam exteris Statibus Imperii competat votum deciſivum, iiſque rata & intacta maneant regalia, vectigalia, reditus annui, libertates,

tates, privilegia confiſcandi, collectandi & inde dependentia, aliaque jura ab Imperatore & Imperio legitime impetrata vel longo uſu ante hos motus obtenta, poſſeſſa & exercita, cum omnimoda juriſdictione, intra muros & in territorio, caſſatis, annullatis & in futurum prohibitis iis, quæ per repreſſalias, arreſta, viarum occluſiones, & alios actus præjudiciales, ſive durante bello quocunque prætextu in contrarium facta & propria authoritate huc uſque attentata ſunt, ſive deinceps nullo præcedente legitimo juris & executionis ordine fieri attentarive poterunt. De cætero omnes laudabiles conſuetudines & ſacri Romani Imperii conſtitutiones & leges fundamentales, imposterum religioſe ſerventur, ſublatis omnibus, quæ bellicorum temporum injuria irrepſerant, confuſionibus.

De indaganda aliqua ratione & modo æquitati conveniente, quibus perſecutiones actionum contra debitores ob bellicas calamitates fortunis lapſos aut nimio uſurarum curſu aggravatos, moderate terminari, indeque naſcituris majoribus incommodis etiam tranquillitati publicæ noxiis obviam iri poſſit, Cæſarea Majeſtas curabit exquiri tam Judicii aulici, quam Cameralis vota & conſilia, quæ in futuris Comitiis proponi, & in conſtitutionem certam redigi poſſint, interea tamen temporis in hujuſmodi cauſis ad Judicia cum ſumma Imperij, tum ſingularia Statuum delatis circumſtantiæ à partibus allegatæ bene ponderentur, ac nemo executionibus immoderatis prægravetur, ſed hæc omnia Holſatiæ conſtitutione ſalva & illeſa.

IX. Et quia publice intereſt, ut facta Pace commercia viciſſim refloleſcant, ideo conventum eſt, ut quæ eorum præjudicio & *De commerciis.*

contra

contra utilitatem publicam hinc inde per Imperium belli occaſione, noviter propria authoritate contra jura, privilegia & ſine conſenſu Imperatoris atque Electorum Imperij invecta ſunt vectigalia & telonia, ut & abuſus Bullæ Brabantinæ, indeque natæ Repreſſaliæ & arreſta, cum inductis peregrinis certificationibus, exactionibus, detentionibus, itemque immoderata Poſtarum, omniaque alia inuſitata onera & impedimenta, quibus commerciorum & navigationis uſus deterior redditus eſt, penitus tollantur & provinciis, portubus, fluminibus quibuſcunque ſua priſtina ſecuritas, Iuriſdictio & uſus prout ante hos motus bellicos, à pluribus retro annis fuit, reſtituantur, & inviolabiliter conſerventur.

Territoriorum quæ flumina alluunt, & aliorum quorumcunque Iuribus ac Privilegiis, ut & teloneis ab Imperatore de conſenſu Electorum cum aliis, tum etiam Comiti Oldenburgenſi in Viſurgi conceſſis aut uſu diuturno introductis in pleno ſuo vigore manentibus & executioni mandandis, tum ut plena ſit Commerciorum libertas & tranſitus ubique locorum terra marique tutus, adeoque ea omnibus & ſingulis Vtriuſque partis fœderatorum Vaſallis, Subditis, Clientibus & Incolis, eundi, negotiandi, redeundique poteſtas data ſit, virtuteque præſentium conceſſa intelligatur, quæ unicuique ante Germaniæ motus paſſim competebat; quos etiam Magiſtratus utrinque contra injuſtas oppreſſiones & violentias inſtar propriorum ſubditorum defendere ac protegere teneantur, hac conventione ut & jure legeque cujuſque loci per omnia ſalvis.

Satisfactio Coronæ Suedicæ. X. Porro quoniam Sereniſſima Regina Sueciæ poſtulaverat, ut ſibi pro Locorum hoc bello occupatorum reſtitutione ſatisfieret, pacique

publicæ

publicæ in Imperio reſtaurandæ condigne proſpiceretur; Ideo Cæſarea Majeſtas de conſenſu Electorum, Principum & Statuum Imperij, cum primis Intereſſatorum vigoreque præſentis Tranſactionis concedit eidem ſereniſſimæ Reginæ & futuris ejus hæredibus ac ſucceſſoribus Regibus Regnoque Sueciæ ſequentes ditiones pleno jure in perpetuum & immediatum Imperij feudum.

Primo Totam Pomeraniam citeriorem, vulgo *Vorpommern* dictam una cum Inſula Rugia, iis finibus contentas, quibus ſub ultimis Pomeraniæ Ducibus deſcriptæ fuerant; adhæc è Pomerania ulteriori Stetinum, Gartz, Dam, Golnau & Inſulam VVollin, una cum interlabente Odera & mari vulgo *das friſche Haff* vocato, ſuiſque tribus oſtiis *Pein*, *Svvine* & *Dievenauvv* atque adjacente utrinque terra ab initio territorii Regii uſque in mare Balthicum, ea latitudine littoris orientalis; de qua inter Regios & Electorales Commiſſarios circa diſtinctionem limitum & cæterorum minutiorum definitionem, amicabiliter convenietur.

Hunc Ducatum Pomeraniæ, Rugiæque Principatum una cum ditionibus, locíſque annexis, omnibuſque & ſingulis ad ea pertinentibus territoriis, præfecturis, urbibus, caſtellis, oppidis, vicis, pagis, hominibus, feudis, fluminibus, inſulis, lacubus, littoribus, portubus, ſtationibus, antiquis vectigalibus & reditibus, & quibuſcunque aliis Eccleſiaſticis, ac ſecularibus bonis, nec non titulis, dignitatibus, præeminentiis, immunitatibus & prærogativis cæteriſque omnibus & ſingulis Eccleſiaſticis & ſecularibus juribus ac privilegiis, quibus anteceſſores Pomeraniæ Duces ea habuerant, incoluerant & rexerant, Regia Majeſtas Regnumque Sueciæ ab hoc die in perpetuum pro hæreditario feudo habeat,

habeat, poſſideat, iiſque libere utatur, & inviolabiliter fruatur.

Quicquid etiam juris in collatione Prælaturarum & præbendarum capituli Caminenſis antehac habuerunt Duces Promeraniæ citerioris, habeat Impoſturum Regia Majeſt. Regnumque Sueciæ perpetuo, cum poteſtate eas extinguendi, redituſque menſæ Ducali poſt modernorum Canonicorum & capitularium deceſſum, applicandi; quicquid autem ulterioris Pomeraniæ Ducibus competierat, competat Domino Electori Brandenburgico una cum integro Epiſcopatu Caminenſi, eiuſque territoriis, juribus, & dignitatibus, prout infra pluribus explicatur.

Titulis & inſigniis Pomeraniæ tam Regia Domus, quam Brandenburgica promiſcue utantur, more inter Priores Pomeraniæ Duces uſitato. Regia quidem perpetuo; Brandenburgica vero, quam diu ullus è maſculina linea ſuperfuerit. Abſque tamen Rugiæ Principatu, omnique alia prætenſione ullius juris in loca Regno Sueciæ ceſſa: Deficiente vero linea maſculina Domus Brandenburgicæ, omnes præter Sueciam alij titulis & inſigniis Pomeranicis abſtinebunt: atque tunc quoque ulterior Pomerania tota cum citeriore Pomerania, totoque Epiſcopatu & integro Capitulo Caminenſi, adeoque omnibus anteceſſorum juribus & expectantiis conſolidata, ad ſolos Reges Regnumque Sueciæ perpetuo pertinebunt; ſpe interim ſucceſſionis & inveſtituræ ſimultaneæ gaviſuros: Ita ut etiam Ordinibus ſubditiſque dictorum locorum pro homagii præſtatione ſolito more caveant.

Dominus Elector Brandenburgicus, cæterique omnes intereſſati, exſolvunt ordines officiales, & ſubditos ſingulorum ſupradictorum

locorum vinculis & ſacramentis, quibus huc uſque ſibi, ſuiſque Dominis obſtricti fuerant, eoſque ad homagium & obſequia Regiæ Majeſt. Regnoque Sueciæ more ſolito præſtandum remittunt: Atque ita Sueciam in plena, iuſtaque eorum poſſeſſione conſtituunt, renunciantes omnibus in ea prætenſionibus ex nunc in perpetuum: Idque pro ſe ſuiſque poſteris peculiari diplomate hic confirmabunt.

Secundo Imperator de conſenſu totius Imperii concedit etiam Sereniſſimæ Reginæ, ejuſque hæredibus ac ſucceſſoribus Regibus, Regnoque Sueciæ, in perpetuum & immediatum Imperii feudum, civitatem portumque VViſmarienſem, una cum fortalitio *VValfiſch*, & Præfecturis Poël, (exceptis pagis, *Schedorff*, *VVeitendorff*, *Brandenhuſen*, & *VVangern*, ad hoſpitalia S. Spiritus, in urbe Lubeca pertinentibus & *Nevvencloſter*, omnibuſque juribus & appertinentiis, quibus ea Duces Megapolitani hucuſque habuerant: Ita ut dicta loca, totuſque portus cum terris utriuſque lateris ab urbe in mare Balthicum liberæ diſpoſitioni ſuæ Majeſtatis ſubſit, poſſitque ea munimentis & præſidiis pro lubitu & exigentia circumſtantiarum, ſuis tamen propriis ſumptibus, firmare, ibique ſemper pro ſuis navibus, claſſeque tutum, ſecurumque receptum ac ſtationem habere, iiſque de cætero uti, fruique eo jure, quod ipſi in cætera ſua Imperialia feuda competit: Ita tamen ut civitati VViſmarienſi privilegia ſua ſint ſalva, ejuſque commercia protectione, favoreque Regio omni meliori modo promoveantur.

Tertio, Imperator de conſenſu totius Imperii concedit etiam vigore præſentis tranſactionis Sereniſſimæ Reginæ ejuſque hæredibus ac ſucceſſoribus Regibus, Regnoque Sueciæ

Archi-

Archi-Epiſcopatum Bremenſem & Epiſcopatum Verdenſem, cum oppido & Præfectura VVilshuſen, omnique jure quod ultimis Archi-Epiſcopis Bremenſibus competierat in Capitulum & Diœceſin Hamburgenſem ſalvis tamen Domui Holſaticæ, ut & Civitati, Capituloque Hamburgenſi ſuis reſpective juribus, privilegiis, libertate pactis & poſſeſſione, ſtatuque præſenti, per omnia, ita ut quattuordecim illi pagi in præfecturis Holſaticis Tritovienſi & Reimbeccenſi, pro moderno annuo Canone Domino Friderico Duci Holſatiæ, Gottorpienſi & illius poſteris in perpetuum maneant, cum omnibus & ſingulis ad eos pertinentibus ubicunque ſita ſunt, Eccleſiaſticis & ſecularibus bonis & juribus, quocunque nomine vocatis terra marique. in perpetuum & immediatum Imperii feudum ſub ſolitis quidem inſigniis, ſed titulo Ducatus: ceſſante capitulorum, cæterumque collegiorum Eccleſiaſticorum eligendi & poſtulandi, omnique alio jure, adminiſtratione & gubernatione terrarum ad hos Ducatus pertinentium.

Civitati vero Bremenſi, ejuſque territorio & ſubditis præſens ſuus ſtatus libertas, jura & privilegia in Eccleſiaſticis & politicis ſine impetitione relinquantur, Si quæ autem ipſi cum Epiſcopatu ſeu Ducatu, aut capitulis ſint, aut impoſterum enaſcantur controverſiæ, eæ vel componantur amicabiliter, vel jure terminentur, ſalva interim cuique parti ſua, quam obtinet, poſſeſſione.

Quarto, ratione ſupra dictarum omnium ditionum feudorumque, Imperator cum Imperio cooptat, ſereniſſimam Reginam Regnique Sueciæ ſucceſſores in immediatum Imperii Statum ita ut ad Imperii, comitia inter alios Imperii Status Regina quoque Regeſque Sue-

ciæ

ciæ ſub titulo Ducis Bremenſis, Verdenſis & Pomeraniæ, ut & Rugiæ Principis Dominique VViſmariæ citari debeant, aſſignata eis ſeſſione in conventibus Imperialibus in Collegio Principum ſcamno ſeculari, loco quinto: voto quidem Bremenſi hoc ipſo loco & ordine, Verdenſi vero & Pomerano, ordine antiquitus prioribus poſſeſſoribus competenti explicando: In Circulo autem ſuperioris Saxoniæ proxime ante Duces Pomeraniæ ulterioris: In circulis VVeſtphaliæ & inferioris Saxoniæ loco moreque receptis, ita ut inter Magdeburgenſem & Bremenſem circuli inferioris Saxoniæ directorium alternetur; ſalvo tamen Ducum Brunſvicenſium & Lunæburgenſium condirectorii jure. Ad conventus autem deputatorum Imperii, tam Regia Majeſtas quam Dominus Elector, ſuos pro more ſolito mittant: Cum autem utrique Pomeraniæ unum tantum votum in iis competat, à Regia Majeſtate communicato prius conſilio, cum dicto Electore id ſemper feratur.

Deinde, concedit eis in omnibus & ſingulis dictis feudis, privilegium de non appellando, ſed hæc ita, ut ſummum aliquod Tribunal ſeu appellationis inſtantiam commodo in Germania loco conſtituat, eique idoneas perficiat perſonas, quæ unicuique ius & iuſtitiam ſecundum Imperii conſtitutiones & cujuſque loci ſtatuta, abſque ulteriori provocatione cauſarumve avocatione, adminiſtrent.

E contra vero ſi contigerit, ipſos tanquam Duces Bremenſes, Verdenſes, aut Pomeraniæ, vel etiam ut Principes Rugiæ aut Dominos VViſmariæ, ex cauſa dictas ditiones concernente, ab aliquo legitime conveniri, Cæſ. Maieſt. liberum eis relinquit, ut pro ſua commoditate forum eligant, vel in Aula Cæſarea vel Came-

ra

ra Imperiali, ubi actionem intentatam excipere velint. Teneantur tamen intra tres menſes à die denunciatæ litis ſeſe declarare coram quo iudicio ſe ſiſtere velint.

Præterea concedit eidem Reg. Maieſt. Sueciæ Ius erigendi Academiam vel univerſitatem ubi, & quando ei commodum viſum fuerit. Ad hæc concedit eidem moderna veſtigalia (vulgo *Licenten* vocata) ad littora, portuſque Pomeraniæ & Megapoleos jure perpetuo, ſed ad eam taxæ moderationem reducenda, ne commercia in iis locis intercidant.

Exſolvit denique ſtatus, Magiſtratus, officiales & ſubditos dictarum reſpective ditionum, feudorumque omnibus vinculis & ſacramentis, quibus prioribus Dominis & poſſeſſoribus aut prætendentibus huc uſque obſtricti fuerant, eoſque ad ſubjectionem, obedientiam & fidelitatem Regiæ Maj. Regnoque Sueciæ, ab hoc die, ceu hæreditario ſuo Domino, præſtandam remittit obligatque, atque ita Sueciam in plena, juſtaque eorum poſſeſſione conſtituit, verbo Imperiali promittens, ſe non ſolum modernæ Reginæ, ſed & omnibus futuris Regibus, Regnoque Sueciæ ratione dictarum ditionum, bonorum juriumque conceſſorum, ſecuritatem præſtiturum, eoſque ſicut cæteros Imperii Status in eorum poſſeſſione quieta contra quemcunque inviolabiliter conſervaturum & manutenturum: atque hæc omnia peculiaribus Inveſtiturarum literis omni meliori modo confirmaturum.

Viciſſim Sereniſſima Regina & futuri Reges Regnumque Sueciæ dicta feuda omnia & ſingula à Cæſ. Majeſtate & Imperio recognoſcant: eoque nomine, quoties caſus evenerit, inveſtiturarum renovationes decenter petant, juramentum fidelitatis, eique annexa, ſicut antecef-

teceſſores, ſimileſque Imperii vaſalli, præſtando.

De cætero ordinibus & ſubditis dictarum ditionum, Locorumque nominatim Stralſundenſibus, competentem eorum libertatem, bona, jura & privilegia communia & peculiaria legitime acquiſita, vel longo uſu obtenta, cum libero Euangelicæ Religionis exercitio juxta invariatam Auguſtanam Confeſſionem perpetim fruendo, circa homagii renovationem, & præſtationem more ſolito confirmabunt. Interque eos civitatibus Anſeaticis eam navigationis & commerciorum libertatem, tam in exteris Regnis, Rebus publicis, & provinciis quam in Imperio integram conſervabunt, quam ibi ad præſens uſque bellum habuerunt.

Æquivalentia Brandeburgica.

XI. Pro æquivalente autem compenſatione Electori Brandenburgico Domino Friderico VVilhelmo; quod ad promovendam Pacem univerſalem juribus ſuis in Pomeraniam Citeriorem & Rugiam, una cum ditionibus locisque ſupra annexis ceſſerit, præſtanda, eidem, ejuſdemque poſteris & ſucceſſoribus hæredibus atque agnatis maſculis cum primis D D. Marchionibus Chriſtiano VVilhelmo, olim Adminiſtratori Archiepiſcopatus Magdeburgenſis, itemque Chriſtiano Culmbacenſi & Alberto Onoltzbacenſi eorundemque ſucceſſoribus & hæredibus Maſculis, ſtatim ac Pax cum utroque Regno & Statibus Imperii compoſita & ratificata fuerit, à Sacra Cæſarea Majeſtate de conſenſu Statuum Imperii & præcipue intereſſatorum, tradatur Epiſcopatus Halberſtadienſis, cum omnibus juribus, privilegiis, Regalibus, territoriis & bonis ſecularibus & Eccleſiaſticis quocunque nomine vocatis, nullo excepto in perpetuum & immediatum feudum: Conſtituatur idem Dominus Elector ſtatim in

E poſſeſ-

poſſeſſione ejuſdem quieta & reali, eoq; nomine ſeſſionem & votum in Comitiis Imperii & circulo Inferioris Saxoniæ habeat: Religionem autem & bona Eccleſiaſtica in eo ſtatu relinquat, quemadmodum per Dominum Archi-Ducem Leopoldum Guilielmum inita cum capitulo Cathedrali pactione ordinata fuerant. Ita tamen, ut nihilominus Epiſcopatus Domino Electori, totique ſuæ Domui & agnatis maſculis, ſupra nominatis, cum eorum ſucceſſoribus & hæredibus maſculis ordine, quo ſibi invicem ſuccedent, hæreditarius maneat, atque Capitulo nullum jus in eligendo & poſtulando, vel etiam regimine Epiſcopatus, & iis, quæ eo pertinent, reliquum ſit, ſed modo dictus Dominus Elector, & juxta ordinem ſucceſſorium reliqui ſupra nominati, ea poteſtate in hoc Epiſcopatu utantur, qua reliqui Principes Imperii in ſuis territoriis utuntur. Liceatque quartam partem Canonicatuum (excepta præpoſitura in hanc computationem non numeranda) decedentibus ſucceſſu temporis modernis eorum poſſeſſoribus, Auguſtanæ Confeſſioni addictis, extinguere, eorumque reditus menſæ Epiſcopali incorporare. Quod ſi tot canonici Auguſtanæ Confeſſionis non ſint, qui quartam partem totius corporis canonicorum dempto Præpoſito, conficiant, numerus ſuppleatur ex Catholicorum decedentium beneficiis.

Cum etiam comitatus Hohenſteinenſis pro ea parte qua feudum eſt, Epiſcopatus Halberſtadienſiis, conſiſtens in duabus Dynaſtiis ſive Præfecturis Lora & Klettenberg & quibuſdam oppidis, una cum eo pertinentibus bonis & juribus, poſt ultimo defunctum Comitem hujus familiæ, eidem Epiſcopatui applicatus, atque à Domino Archi-Duce Leopoldo Guilielmo,

mo, tanquam Epiſcopo Halberſtadienſi hácte- nus poſſeſſus fuerit, hunc eundem comitatum porro quoque penes iſtum Epiſcopatum irre- vocabiliter permanere placuit, adeo ut Domi- no Electori tanquam hæreditario poſſeſſori jam dicti Epiſcopatus Halberſtadienſis de memo- rato comitatu diſponendi libera facultas eſſe debeat, non obſtante, nec vigorem habente ulla contradictione; quæ à quoquam in contra- rium moveri poſſit.

Teneatur idem Dominus Elector Comitem à Tattenbach in poſſeſſione comitatus Rheni- ſtein conſervare, eidemque inveſtituram à Do- mino Archi-Duce de conſenſu capituli conceſ- ſam, renovare. Eidem Domino Electori pro ſe & ſucceſſoribus ſuis ſupra ſcriptis tradatur E- piſcopatus Mindanus cum omnibus juribus & appertinentiis; pari ratione ut ante memora- tus Epiſcopatus Halberſtadienſis, in feudum perpetuum à Sacra Cæſarea Majeſtate de con- ſenſu Statuum Imperii ſtatimque poſt conclu- ſam & ratificatam hanc Pacificationem Domi- nus Elector pro ſe, & ſucceſſoribus ſuis in poſ- ſeſſione ejuſdem quieta & reali conſtituatur, eoque nomine ſeſſionem, & votum in Comi- tiis Imperii univerſalibus & ſingularibus, ut & circuli VVeſtphalice obtineat. Salvis tamen ci- vitati Mindenſi ſuis Regaliis & juribus in ſacris & profanis cum mero & mixto Imperio in criminalibus & civilibus, præſertim Iure di- ſtrictus, ejuſque juridictionis exercitio conceſ- ſo, & pro nunc apprehenſo aliiſque uſibus, immunitatibus & privilegiis circa priſtina jura ipſis legitime competentibus; Ita tamen ut pa- gi & villæ domuſque ad Principem & Capitu- lum, totumque clerum & equeſtrem Ordinem pertinentes, & reſpective in diſtrictu & intra mœnia Civitatis ſitæ omnino excipiantur, &

de cætero jus Principis & Capituli inviolatum maneat. Dicto Domino Electori & ſucceſſoribus ſuis Epiſcopatus quoque Caminenſis in feudum perpetuum ab Imperatore & Imperio concedatur; eodem plane jure & modo, ut ſupra de Epiſcopatu Halberſtadienſi & Mindano diſpoſitum eſt, ſed cum hoc tamen diſcrimine, ut in Epiſcopatu Caminenſi integrum ſit Domino Electori Canonicatus poſt deceſſum præſentium Canonicorum extinguere, atque ſic ſucceſſu temporis totum Epiſcopatum Vlteriori Pomeraniæ adjungere ſeu incorporare.

Similiter concedatur Domino Electori exſpectantia in Archiepiſcopatum Magdeburgenſem, ita quidem ut quandocunque eundem morte aut ſucceſſione in Electoratu, vel quacunque alia conceſſione præſentis Adminiſtratoris Domini Auguſti Duci Saxoniæ vacare contigerit, totus iſte Archi-Epiſcopatus cum omnibus eo pertinentibus territoriis regalibus, & juribus, prout ſupra de Epiſcopatu Halberſtadienſi diſpoſitum eſt, Domino Electori, ſuiſque poſteris & ſucceſſoribus hæredibus & agnatis maſculis, non obſtante ulla electione aut poſtulatione interea temporis, ſive clam ſive palam facta tradatur & conferatur, in feudum perpetuum, ſitque iidem vel iiſdem jus authoritate propria vacantem apprehendendi poſſeſſionem.

Interea autem teneatur Capitulum una cum ordinibus & ſubditis dicti Archiepiſcopatus ſtatim concluſa pace prædicto Domino Electori & toti Domui Electorali pro ſe, atque omnibus in ea ſucceſſoribus, & hæredibus atque agnatis maſculis & ſacramento fidelitatis & ſubjectionis in eventum obſtringere.

Civitati vero Magdenburgenſi priſtina ſua libertas

bertas & privilegium Ottonis die 7. Iunii Anno nongenteſimo quadrageſimo, etiamſi temporum injuria deperditum, ad preces ejuſdem humiliter porrigendas, à Sac. Caſ. Maj. renovabitur; tum etiam privilegium muniendi & fortificandi ab Imperatore Ferdinando II. conceſſum, quod cum omnimoda juriſdictione & proprietate ad quadrantem milliaris Germanici extendatur, ſicut & reliqua illius Privilegia & jura in Eccleſiaſticis & Politicis ſalva & inviolata maneant, cum inſerta clauſula, quod in præjudicium Civitatis reædificarii non debeant ſuburbia.

Cæterum quod ad quatuor Dynaſtias ſeu Præfecturas *Overfurt*, *Guterbock*, *Dam* & *Borck* attinet, cum illæ jam olim Domino Electori Saxoniæ traditæ ſint, in eiuſdem quoque ditione permaneant in perpetuum, cum hac tamen reſervatione, ut quæ hactenus ratione earundem ad collectas Imperii & circuli contributa fuit quota, à dicto Domino Electore Saxoniæ impoſterum exſolvatur, eaque Archiepiſcopatui demațur, & huius rei ratione expreſſa fiat proviſio in matricula Imperii & Circuli. Vt autem inde cauſata imminutio redituum Cameralium, & ad menſam Archiepiſcopalem pertinentium aliquatenus reſarciatur, jam dicto Electori Brandenburgico & ſucceſſoribus ſuis, non ſolum ſtatim poſt concluſam Pacem Præfectura *Eglen*, quæ alias ad capitulum ſpectabat, pleno jure posſidenda & fruenda tradatur, caſſato proceſſu à comitibus de Barby aliquot ab hinc annis deſuper moto; ſed etiam facultas ſit, obtenta Archiepiſcopatus poſſeſſione quartam partem, Canonicatuum Cathedralium, illis decedentibus extinguendi, eorumque reditus Cameræ Archiepiſcopali applicandi. Quæ vero debita à præſente Domino Admini-

ſtratore Auguſto Duce Saxoniæ hactenus contracta ſunt, ex reditibus Archiepiſcopalibus, exiſtente modis ſupra dictis caſu vacantiæ & devolutionis, dicti Archiepiſcopatus ad Dominum Electorem Brandenburgicum & ſucceſſores ſuos neutiquam diſſolvantur, neque integrum ſit, dicto Domino Adminiſtratori poſthac novis debitis, oppignorationibus & alienationibus ſæpe dictum Archiepiſcopatum in præjudicium Domini Electoris ejuſque ſucceſſorum, hæredum atque agnatorum maſculorum quoquo modo onerare.

In his vero Domini Electoris Archi- & Epiſcopatibus de cætero ſalva maneant Ordinibus & ſubditis competentia eorum jura & privilegia, cum primis in variatæ Auguſtanæ Confeſſionis exercitium, quale nunc ibi viget, nec minus locum habeant ea, quæ in puncto Gravaminum inter utriuſque Religionis Status & Ordines Imperii tranſacta & conventa ſunt, quatenus ſcilicet non adverſantur illi diſpoſitioni, quæ ſupra in articulo quinto de Gravaminibus § 8. continetur, incipiente: Qui Archi-Epiſcopatus, Epiſcopatus, & aliæ fundationes atque bona Eccleſiaſtica &c. & finiente: ſubiecta manento: utpote quem æque hic valere debere, ac ſi verbo tenus inſertus eſſet, & ſupra dictos Archiepiſcopatum & Epiſcopatus hæreditario & immutabili jure apud Dominum Electorem atque Domum Brandenburgicam, omneſque in ea ſucceſſores, hæredes & agnatos in perpetuum plane, ut de reliquis terris ipſorum hæreditariis juris eſt, permanere oportet. Ratione tituli autem conventum eſt, ut jam dictus Dominus Elector cum tota Domo Brandenburgica, & in ea omnes & ſinguli Marchiones Brandenburgici, Duces Magdeburgenſes & Principes Halberſtadienſes & Mindenſes appellentur & ſcribantur.

Regia

Regia quoque Majeſtas Sueciæ reſtituat Domino Electori pro ſe & ſucceſſoribus ſuis hæredibus atque agnatis maſculis.

Primo, reliquam Pomeraniam Vlteriorem cum omnibus appertinentiis, bonis & juribus ſecularibus & Eccleſiaſticis, pleno jure, tam quoad dominum utile, quam directum.

Deinde, Colbergam cum toto Epiſcopatu Caminenſi, omnique jure, quod ulterioris Pomeraniæ Duces hucuſque habuerunt in collatione Prælaturarum & Præbendarum capituli Caminenſis, ita tamen, ut ſalva maneant jura Regiæ Majeſtati Sueciæ ſupra conceſſa, atque Ordinibus & ſubditis in reſtitutis partibus Vlterioris Pomeraniæ, Epiſcopatuque Caminenſi competentem eorum libertatem, bona, jura & privilegia, ſecundum tenorem literarum Reverſalium (quibus etiam Ordines & ſubditi dicti Epiſcopatus gaudere debent, ac ſi iis directæ datæ eſſent) cum libero Aug. Confeſſionis exercitio, juxta invariatam Aug. Confeſſionem, abſque ulla perturbatione perpetim fruendo circa homagii renovationem & præſtationem omni meliori modo confirmet & conſervet.

Tertio, omnia loca quæ præſidiis Suedicis inſeſſa tenentur per Marchiam Brandenburgicam.

Quarto, omnes Commendas & bona ad ordinem Equeſtrem Divi Iohannis ſpectantia, quæ extra territoria Regiæ Majeſtati Regnoque Sueciæ ceſſa continentur, una cum Actis & regeſtis cæteriſque literariis documentis originalibus hæc loca, juraque reſtituenda concernentibus, communibus vero & utramque nempe tam Citeriorem, quam Vlteriorem Pomeraniam afficientibus, in authentica & probante forma, quæ in Archivo & Cartophylaciis aulæ Stetinenſis vel alibi intra vel extra pomeraniam reperiuntur.

Æqui-valentia Mechelenburgica.

XII. Pro eo vero quod Duci Megapolitano Suerinenſi, Domino Adolpho Friderico, in alienatione Civitatis, portusque VVismarienſis decedit, competant ipſi, ejuſque hæredibus Maſculis Epiſcopatus Suerinenſis & Ratzenburgenſis jure perpetui & immediati feudi (ſalvo tamen Domus Saxonico-Lauenburgicæ aliorumque vicinorum; ut & dictæ Diœceſeos hinc inde competenti jure) cum omnibus juribus documentis literariis, Archivo, rationariis, aliiſque pertinentiis & poteſtate extinguendi Canonicatus utrobique poſt præſenti tempore reſidentium Canonicorum deceſſum, omneſque reditus menſæ Ducali applicandi, eoque nomine habeat ſeſſionem in conventibus Imperii & Circuli Saxoniæ Inferioris, cum duplici Principis titulo & voto. Et ſi vero ejuſdem ex fratre nepos, D. Guſtavus Adolphus Dux Megapolitano-Guſtrovienſis ante hac deſignatus fuerat Adminiſtrator Ratzeburgenſis, quia tamen ipſi non minus, quam Patruo beneficium reſtitutionis in ſuos Ducatus obtigerat, æquum viſum eſt, ut Patruo cedenti VVismariam, ipſe viciſſim hunc cedat Epiſcopatum. Conferentur autem dicto Duci Guſtavo Adolpho, eo nomine compenſationis ergo, duo Canonicatuum juxta modernam compoſitionem Gravaminum ad Auguſtanæ Confeſſioni addictos pertinentium, beneficia, unum in Eccleſia Cathedrali Magdeburgenſi, alterum in Halberſtadienſi primum vacatura.

Quod deinde ad prætenſos duos Canonicatus in Eccleſia Cathedrali Argentinenſi attinet, ſi quid eo nomine ſtatibus Auguſt. Confeſſ. juxta præſentem tranſactionem competit; familiæ Ducum Mecklenburgenſium ex hujuſmodi proventibus duorum Canonicatuum portiones concedantur, abſque tamen præjudicio Catholi-

Catholicorum. Quod ſi vero contigerit lineam maſculinam Suerinenſem deficere, ſuperſtite Guſtroviana, tum hæc iterum ipſi ſuccedat.

Pro majori vero dictæ Domus Mecklenburgenſis ſatisfactione cedant ipſi Commendæ ordinis Equeſtris Divi Iohannis Hieroſolymitani, Mirow & Nemerow in iſto Ducatu ſitæ, vigore diſpoſitionis in artic. 5. §. 9. ſupra expreſſæ, in perpetuum, donec de controverſiis religionis in Imperio conventum fuerit, & quidem lineæ Suerinenſi Mirow, lineæ vero Guſtrovienſi Commenda Nemerow, ſub hac conditione, ut dicti ordinis conſenſum ipſi procurare, eidemque nec non Domino Electori Brandenburgico, tanquam ejus patrono, quotieſcunque caſus evenerit, hactenus præſtari ſolita, porro quoque præſtare teneantur. Confirmabit etiam Cæſarea Majeſtas eidem vectigalia ad Albim, antehac obtenta, in perpetuum: conceſſa inſuper immunitate à tributis Imperii futuro tempore; citra cauſam ſatisfactionis militiæ Suedicæ indicendis, donec ſumma decentorum millium thalerorum Imperialium compenſata fuerit. Caſſetur inſuper prætenſum debitum VVingerſchianum, utpote ex cauſa belli ortum, proceſſibus etiam & decretis deſuper emanatis, penitus annullatis, ita ut neque Duces Megapolitani, neque Civitas Hamburgenſis eo nomine impoſterum unquam conveniri poſſint vel debeant.

XIII. Cum Domus Ducalis Brunſvicenſis & Lunæburgenſis, ob Pacem publicam melius faciliuſque ſtabiliendam, ceſſerit Coadiutoriis in Archi Epiſcopatus Magdeburgenſem & Bremenſem, itemque Epiſcopatus Halberſtadienſem & Ratzenburgenſem, obtentis, ea conditione, ut inter alia etiam alternativa iiſdem cum Catholicis in Epiſcopatum Oſnabrugen- *Æquivalentia ſeu Compenſatio Brunſvicenſis.*

 ſem,

ſem, addiceretur ſucceſſio, Cæſarea Majeſtas præſenti Sacri Romani Imperii ſtatui minime expedire judicans, Pacem Publicam propterea impediri diutius conſentit ac permittit, ut ejuſmodi alternativa ſucceſſio in dicto Epiſcopatu Oſnabrugenſi deinceps inter Catholicos & Auguſtanæ Confeſſionis Epiſcopos, ex familia tamen Ducum Brunovicenſium & Lunæburgenſium, quamdiu eadem duraverit, poſtulandos, locum habere debeat, modis & conditionibus ſequentibus.

Primo: Quoniam Dominus Guſtavus Guſtavi, Comes in VVaſaburg, Regni Sueciæ Senator, omni ſuo juri inEpiſcopatum Oſnabrugenſem, occaſione præſentis belli obtento, renunciat, juramentumque à Statibus & ſubditis ejuſdem ſibi præſtitum, remittit, ideo Dominus Epiſcopus Franciſcus VVilhelmus, ejuſque ſucceſſores ſicut & Capitulum, ſtatus & ſubditi dicti Epiſcopatus, virtute præſentium obligati ſunt, ad ſolvendum dicto Domino Comiti, ejuſve mandatario, Hamburgi ſpacio quatuor annorum à die publicatæ Pacis numerandorum, octuaginta millia Thalerorum Imperialium, ita ut ſingulis annis vicena millia Hamburgi, ad manus dicti Comitis ejuſve mandatarii exſolvere & numerare teneantur, executione in non parentes, ex lege communi hujus Pacificationis ſuas vires obtinente.

Secundo: Reſtituatur dictus Epiſcopatus Oſnabrugenſis totus & integer cum omnibus ſuis appertinentiis, ſecularibus & Eccleſiaſticis, moderno Domino Epiſcopo Franciſco VVilhelmo, pleno jure poſſidendus, prout uniformis, perpetuæque capitulationis leges, communi Principis Franciſci VVilhelmi, Domuſque Brunſvico-Luneburgicæ, & capitularium Epiſcopatus Oſnabrugenſis conſenſu jam ineundæ, ſancierint.

Tertio:

Tertio: Status Religionis ac Cœtus Eccleſiaſtici, totiuſque cleri utriuſque Religionis, tam in ipſa Vrbe Oſnabrugenſi, quam in reliquis ad hunc Epiſcopatum pertinentibus ditionibus, oppidis, villis, pagis, omnibuſque aliis locis maneat & reducatur in eum, qui fuit die 1. Ian. Anno 1624. ſtatum, ita tamen, ut prius fiat ſingularis quædam determinatio & diſpoſitio de iis, quæ poſt Annum 1624. quoad verbi Miniſtros & divinum cultum mutata depræhenduntur, etiam ſupra dictæ Capitulationi inſerenda, caveatque Dominus Epiſcopus per literas Reverſales Statibus & ſubditis ſuis, homagio (quatenus obſervantia ab antiquo obtinuit) ab ipſis recepto, Iura ac privilegia ſalva fore, & quæ præterea futuræ Epiſcopatus adminiſtrationi, Statuumque & ſubditorum ſecuritati utrimque neceſſario videbuntur.

Quarto: defuncto eodem Domino Epiſcopo ſuccedat in Epiſcopatu Oſnabrugenſi Dominus Erneſtus Auguſtus Dux Brunovicenſis & Lunæburgenſis, atque adeo vi hujus Pacis publicæ ſit deſignatus ejuſdem ſucceſſor, teneaturque Capitulum Cathedrale Oſnabrugenſe, ut & reliqui ſtatus & ſubditi ſtatim poſt deceſſum aut reſignationem moderni Epiſcopi, eundem Dominum Erneſtum Auguſtum in Epiſcopum recipere ac dicti Status & ſubditi iſti fini intra trimeſtre à concluſa hac Pace computandum, ipſi ſolitum ut ſupra præſtare homagium juxta conditiones in capitulatione perpetua cum capitulo ineunda, poſitas. Quod ſi vero Dux Erneſtus Auguſtus poſt obitum moderni Epiſcopi non fuerit ſuperſtes, teneatur capitulum alium ex Domini Georgii Ducis Brunſvicenſis & Lunæburgenſis poſteris in Epiſcopum ſuum poſtulare, conditionibus tamen in recepta capitulatione uniformi initis perpetuo obſervandis.

Eo autem demortuo aut ultro reſignante, teneatur dictum capitulum vel electione, vel poſtulatione præſulem Catholicum ſibi præficere, ſine vero hac in parte vel canonicorum negligentia vel diſcordia intercеſſerit, locus ſit ordinationi Iuris Canonici & conſuetudini Germaniæ, ſalva tamen capitulatione perpetua, ut & hac tranſactione: & ſic perpetuo admittatur alternativa ſucceſſio inter Catholicos Epiſcopos ex gremio Capituli electos, vel aliunde poſtulatos, atque Aug. Conf. addictos, ſed non alios, quam ex familia modo nominati Ducis Georgii deſcendentes; & quidem ſi plures ſint Principes è natu minoribus eligatur vel poſtuletur Epiſcopus, nullis vero exiſtentibus natu minoribus, ſufficiatur unus ex Principibus regentibus. Illis autem deficientibus, ſuccedat tandem Ducis Auguſti poſteritas, alternatione, uti dictum, inter ipſam & Catholicos perpetua.

Quinto: Teneatur non ſolum memoratus Dux Erneſtus Auguſtus, ſed etiam omnes & ſinguli ex familia Ducum Brunſvicenſium & Lunæburgenſium Auguſtanæ Confeſſioni addictorum, in hoc Epiſcopatu alternatim ſuccedentium, Statum Religionis, cœtus Eccleſiaſtici, totiuſque Cleri, tam in ipſa urbe Oſnabrugenſi, quam in reliquis ad hunc Epiſcopatum pertinentibus ditionibus, oppidis, villis, pagis, omnibuſque aliis locis conſervare ac tueri, prout ſuperius Articulo tertio & perpetua capitulatione diſpoſitum eſt.

Sexto: Ne etiam durante adminiſtratione & Regimine Epiſcopi Auguſtanæ Confeſſioni addicti, circa cenſuram Eccleſiaſticorum Catholicorum, itemque uſum & adminiſtrationem Sacramentorum, ritu Romanæ Eccleſiæ, ut & cætera quæ ſunt ordinis, ulla difficultas aut

aut confuſio ſuboriatur, horum omnium diſpoſitio, quoties alternativa ſucceſſio in talem Aug. Conf. addictum devenerit, Domino Archiepiſcopo Colonienſi velut Metropolitano reſervata, adverſus Auguſtanæ vero Confeſſioni addictos, plane ſublata eſto. Cætera ſuperioritatis & Regiminis jura in civilibus & criminalibus Auguſtanæ Confeſſionis Epiſcopo, juxta capitulationis leges illibata permaneant. Quoties vero Catholicus Epiſcopus in Epiſcopatu Oſnabrugenſi rerum potitur, nihil omnino in Auguſtanæ Confeſſionis ſacra arroget ſibi juris aut obtineat.

Septimo: Monaſterium ſeu Prælatura VValckenried, cujus hoc tempore Adminiſtrator eſt Chriſtianus Ludovicus Dux Brunſvicenſis & Lunæburgenſis, una cum prædio Schawen, perpetuo feudi jure Ducibus Brunſvicenſibus & Lunæburgenſibus, itidem à Cæſarea Majeſtate & Imperio, cum omnibus pertinentiis, juribuſque conferatur, eodem prorſus, quo ſupra inter Ducum Brunſvicenſium & Lunæburgenſium familias ſuccedendi, ordine, annullato jure advocatiæ, aliiſque Epiſcopatus Halberſtadienſis & Comitatus Hohnſteinenſis prætenſionibus omnino ſublatis.

Octavo: Ducibus quoque Brunovicenſibus & Lunæburgenſibus reſtituatur Monaſterium Groningenſe, quod ante hac acquiſitum Epiſcopatui Halberſtadienſi ceſſerat: reſervatis etiam juribus, quæ dictis Ducibus in caſtrum VVeſterburg competunt, nec minus infeudatio Comiti à Tettenbach à Ducibus facta, eoque nomine initæ leges perinde ut jura crediti & pignoris, Ducis Chriſtiani Ludov. vicario Frider. Schenkio à VVinterſtet in VVeſterburg compententia, ſarta tecta maneant.

Nono: Debitum à Friderico Vlrico Duce

Brunovicenſi & Lunæburgenſi cum Rege Daniæ contractum, & per hunc in Pacificatione Lubecenſi, Sacræ Cæſ. Maj. ceſſum, poſteaque Cæſareæ militiæ præfecto Comiti Tyllio donatum, quod attinet, cum moderni Duces Brunovicenſes & Lunæburgenſes ſe ad hoc debitum perſolvendum ob plures rationes, teneri negaverint, eaque de re etiam per Legatos plenipotentiarios Coronæ Sueciæ inſtanter actum ſit, amore Pacis remiſſio & expunctio totius iſtius debiti & obligationis dictis Ducibus, eorumque hæredibus & Provinciis conceſſa eſto.

Decimo: Cum Duces Brunovicenſes & Lunæburgenſes Cellenſis Lineæ capitulo Ratzenburgenſi pro ſorte 20000. florenorum annuas penſiones, hucuſque pependerint, alternatione jam ceſſante ceſſent quoque annuæ illæ penſiones, abolito prorſus debito, ut & alia quavis obligatione.

Vndecimo: Ducis etiam Auguſti duobus filiis natu minoribus Antonio Vlrico & Ferdinando Alberto conferantur duæ Præbendæ in Epiſcopatu Strasburgenſi primo vacaturæ: ea tamen conditione, ut dictus Dominus Dux Auguſtus renunciet prætenſionibus ſuis, quas in unum alterumve Canonicarum antehac habuit, vel habere poterat.

Duodecimo: Vice verſa iidem Duces poſtulationibus & coadjutoriis in Archi-Epiſcopatus Magdeburgenſem & Bremenſem, itemque Halberſtadienſem & Ratzenburgenſem pleniſſime renunciant, ita ut quæ circa hoſce Archi-Epiſcopatus & Epiſcopatus ſuperius in hoc Pacificationis inſtrumento diſpoſita ſunt, citra ipſorum contradictionem effectum habere debeant, Capitulis utrobique in eo ſtatu permanentibus, quo ſuperius conventum eſt.

XIV. De ſumma 12000. Imperialium Dn.

Chriſtiano

Digitized by Google

Chriſtiano VVilhelmo Marchioni Brandenburgico ex Archi-Epiſcopatu Magdeburgenſi quotannis ſolvendorum, conventum eſt, ut cœnobium & Præfectura Zina & Loburg, dicto D. Marchioni ſtatim tradantur, cum omnibus pertinentiis & omnimoda Iuriſdictione, ſolo territorii jure excepto: Atque his præfecturis idem Marchio utatur fruatur ad dies vitæ, abſque ulla rationum redditione: Hac tamen lege, ut in Politicis & Eccleſiaſticis nullum plane ſubditis afferatur præjudicium. Quia porro ut totus Archi-Epiſcopatus, ita etiam jam nominatum cœnobium & præfecturæ, temporum injuria valde ſunt devaſtatæ: ideo D. Marchioni Adminiſtratori, ſine mora, excollectis Archi-Epiſcopatus ad hoc inſtituendis ſolventur tria milla thalerorum Imperialium ab ipſo Marchione vel ejus hæredibus non reſtituenda. Præterea placuit, ut poſt fata Dn. Marchionis, ratione & nomine non præſtitorum alimentorum, deſcendentibus ipſius eorumque hæredibus, liceat dictum cœnobium atque præfecturas per integrum quinquennium retinere, iiſque ſine rationum redditione, cum omnibus ſuis pertinentiis & juribus uti frui. Elapſo vero quinquennio, prædictæ præfecturæ, earundemque juriſdictio reditus & proventus, Archi-Epiſcopatui abſque tergiverſatione reſtituantur, nec ſuperius memoratæ ſummæ titulo quicquam ulterius moveatur vel petatur. Et prædicta omnia obſerventur, etiamſi propter æquivalentem recompenſationem Archi-Epiſcopatus Magdeburgenſis ad Dn. Electorem Brandeburgicum ejuſque hæredes & ſucceſſores pervenerit.

Æquivalentia Adminiſtratoris q. Magdeburgici.

XV. Circa cauſam Haſſo-Caſſellanam conventum eſt, ut ſequitur.

Primo, omnium Domus Haſſo-Caſſellana, *Satisfactio Haſsica.*

omneſque

omneſque ejus Principes, maxime Domina Amelia Eliſabetha, Haſſiæ Landgravia, ejuſque filius Dn. VVilhelmus, illorumque hæredes, miniſtri, officiales, Vaſalli, ſubditi, milites & alii quocunque modo illis addicti, nullo prorſus excepto, non obſtantibus contrariis pactis, proceſſibus, proſcriptionibus, declarationibus, ſententiis, executionibus & tranſactionibus, ſed illis omnibus, ut & actionibus vel prætenſionibus, ratione damnorum & injuriarum tam neutralium, quam belligerantium annullatis, univerſalis Amneſtiæ ſupra ſancitæ, & ad initium Belli Bohemici cum plenaria reſtitutione reductæ (exceptis Cæſar. Majeſt. & Domus Auſtriacæ Vaſallis & ſubditis hæreditariis, quemadmodum de iis in §. tandem omnes &c. diſponitur) omniumque beneficiorum ex hac & Religioſa Pace Provenientium, pari cum cæteris ſtatibus jure. prout in Articulo incipiente: Vnanimi &c. diſponitur, plenarie participes ſunto.

Secundo: Domus Haſſo-Caſſellana, ejuſque ſucceſſores Abbatiam Hirsfeldenſem, cum omnibus appertinentiis, ſecularibus & Eccleſiaſticis, ſive intra ſive extra territorium (ut PræpoſituraGellingen) ſitis; ſalvis tamen juribus, quæ Domus Saxonica à tempore immemoriali poſſidet, retineant, & eo nomine inveſtituram à Cæſarea Majeſtate toties, quoties caſus evenerit, petant & fidelitatem præſtant.

Tertio: Ius directi & utilis Dominii in Præfecturas Schaumburg, Buckenburg, Saxenhagen & Statthagen, Epiſcopatui Mindano ante hac aſſertum & adjudicatum, porro ad D. VVilhelmum, modernum Haſſiæ Landgravium, ejuſque Succeſſores plenarie in perpetuum, citra ulteriorem dicti Epiſcopatus, aut alterius cujuſvis contradictionem aut turbationem pertineat,

P. 2. pag. 112.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III

ERNESTVS
LANDGRAVIVS HASSIÆ
CASSELLANÆ, S.R.I. *Princeps*.

tineat, Salva tamen tranſactione inter Chriſtianum Ludovicum Ducem Brunſvico-Lunæburgenſem & Haſſiæ Landgraviam, Philippumque Comitem de Lippe, inita firma etiam manente, quæ inter eandem Landgraviam & dictum Comitem inita eſt, conventione, quatenus Cæſareæ Majeſtati & Sacro Romano Imperio non præjudicat.

Conventum præterea eſt, ut pro locorum hoc bello occupatorum reſtitutione & indemnitatis cauſa Dominæ Landgraviæ Haſſiæ tutrici, ejuſque filio, hujuſve ſucceſſoribus Haſſiæ Principibus ex Archi-Epiſcopatibus, Moguntinenſi & Colonienſi; Epiſcopatibus item Paderbornenſi Monaſterienſi & Abbatia Fuldenſi ſexies centena millia th,lerorum Imperialium bonitate, Imperialibus conſtitutionibus modernis correſpondentium, intrà ſpacium novem menſium, à tempore ratificationis pacis computandum Caſſellis, ſolventium periculo & ſumptibus pendantur, nec contra promiſſam ſolutionem ulla exceptio, ulluſve prætextus admittatur, multo minus ſumma conventa ullo arreſto afficiatur. Vt etiam Domina Landgravia de ſolutione tanto ſecurior ſit, ſequentibus conditionibus retineat Neus, Coſfeld & Neuhaus, inque iis locis ſua, ſibique ſolum obligata præſidia habeat; ea quidem lege, ut præter officiales & alias perſonas in præſidiis neceſſarias dictorum trium locorum præſidia conjunctim non excedant numerum mille ducentorum peditum, & centum equitum, Dominæ Landgraviæ diſpoſitioni relicto, quot cuivis dictorum locorum peditum & equitum imponere, quem ve huic vel illi præſidio præficere velit, præſidia autem ſecundum ordinationem de ſuſtentatione officialium & militum Haſſiacis hactenus conſue-

conſuetam alantur, & quæ ad conſervanda fortalitia neceſſaria ſunt, præſtentur ex Archi- & Epiſcopatibus, in quibus dicta arx & civitates ſunt ſitæ, abſque ſummæ ſupra nominatæ diminutione; Integrum autem ſit ipſis præſidiis contra moroſos & tardantes, ſed non ultra debitam ſummam exequi. Iura autem ſuperioritatis & juriſdictio tam Eccleſiaſtica, quam ſecularis & reditus nominatarum arcis & civitatum Domino Archi-Epiſcopo Colonienſi ſint ſalva. Quam primum vero poſt ratificatam Pacem Dominæ Landgraviæ trecenta millia thalerorum Imperialium fuerint exſoluta, reſtituta Neuſſia retineat Cosfeld ſolum & Neuhaus, ita tamen ut præſidium Neuſſianum in Cosfeld & Neuhaus non deducat, vel ejus nomine quicquam ulterius exigat, nec præſidia in Cosfeld numerum ſexcentorum peditum & quinquaginta equitum, in Neuhaus autem centum peditum excedant. Sin autem intra terminum novem menſium Dominæ Landgraviæ integra ſumma non dependatur, non tantum Cosfeld & Neuhaus, donec plenaria ſubſecuta fuerit ſolutio, ſed etiam pro reſiduo ſummæ, ejuſque ſingulis centenis, quinque annuatim Imperiales, donec reſiduum ſummæ exſolutum fuerit, penſionis nomine ſolvantur. Et tot perfecturarum ad ſupra nominatos Archi- & Epiſcopatus atque Abbatiam pertinentium & Haſſiæ Principatui vicinarum, quot præſtandis & exſolvendis penſionibus ſufficiunt, Quæſtores & Receptores Dominæ Landgraviæ juramento obſtringantur, ut de reditibus annuas reſiduæ ſummæ penſiones ſolvant, non obſtante Dominorum ſuorum prohibitione. Quod ſi vero quæſtores & receptores in ſolvendo moras nectant, aut reditus alio conferant, Domina Landgravia exequendi & ad ſo-

lutionem

lutionem quovis modo illos adigendi, liberam habeat poteſtatem, de reliquo jure territoriali Domino proprietatis interea ſemper ſalvo; Simul ac vero Domina Landgravia totam ſummam cum penſionibus à tempore moræ acceperit, reſtituat illico loca jam denominata, cautionis loco interim retenta, penſiones ceſſent, & quæſtores atque receptores, quorum facta fuit mentio, juramenti nexu ſint libertati; quarum autem Præfecturarum reditûs penſionibus contingente mora ſolvendis, ſint aſſignandi, ante ratificationem Pacis eventualiter convenietur, quæ conventio non minoris ſit roboris, quam ipſum Pacis Inſtrumentum. Præter loca autem ſecuritatis cauſa, ut memoratum, Dominæ Landgraviæ relinquenda & poſt ſolutionem demum reſtituenda, reſtituat illa nihilominus ratificatione Pacis ſubſecuta, omnes Provincias & Epiſcopatus, nec non illorum urbes, præfecturas, oppida, fortalitia, propugnacula, & omnia denique bona immobilia, nec non jura inter hæc bella ab ipſa occupata, ita tamen ut tam in privatis tribus locis cautionis nomine retinendis, quam reliquis omnibus reſtituendis non ſolum Annonam & omnia ad bellicum apparatum ſpectantia, quæ inferri curavit, per ſubditos avehere liceat Dominæ Landgraviæ, & ſupradictis ſucceſſoribus: quæ vero ab ipſa nō illata, ſed in locis occupatis tempore occupationis reperta ſunt, & adhuc extant, ibi permaneant; ſed ut etiam fortificationes & valla durante occupatione exſtructa, eatenus deſtruantur, ne tamen urbes, oppida, arces vel caſtra cujusvis invaſionibus & deprædationibus pateant.

Et quamvis Domina Landgravia præterquam ab Archi- & Epiſcopatibus Moguntinenſi, Colonienſi, Paderbornenſi, Monaſterienſi

ſce tabulis inſerta comprehenderetur, nec à partibus tranſigentibus, nec aliis quibuſvis ſub prætextu ſive pacti, ſive Iuramenti, ſive alio quocunque ullo unquam tempore convelli poſſe, quin imo ab omnibus etiamſi aliquis ex Intereſſatis eam forte confirmare detrectet, exactiſſime obſervari debere.

Sicut etiam Tranſactio inter defunctum Dominum VVelhelmum Haſſiæ Landgravium, & Dominos Chriſtianum & VVolradum, Comites VValdecciæ die undecimo April. Anno 1635. facta & à Domino Georgio Haſſiæ Landgravio die 14. Aprilis Anno 1648. ratificata, non minus vigore hujus Pacificationis, perpetuū & pleniſſimum robur obtinebit. Omneſque Haſſiæ Principes pariter ac Comites VValdecciæ obligabit.

Firmum quoque maneat, & inviolabiliter cuſtodiatur Ius primo-genituræ in qualibet domo Haſſiæ Caſſellana & Darmſtattina introductum, & à Cæſarea Majeſtate confirmatum.

XVI. Simulatque vero inſtrumentum Pacis à Dominis Plenipotentiariis & Legatis ſubſcriptum & ſignatum fuerit, ceſſet omnis hoſtilitas, & quæ ſupra conventa ſunt, utrinque è veſtigio executioni mandentur. *Punctus executionis pacis.*

Imprimis quidem Imperator ipſe per univerſum Imperium edicta promulget & ſerio mandet iis, qui hiſce pactis & hac pacificatione ad aliquid reſtituendum vel præſtandum obligantur, ut ſine tergiverſatione & noxa intra tempus concluſæ & ratificandæ Pacis præſtent & exequantur tranſacta, injungendo tam directoribus *Auſzſchreibende Furſten*, quam Præfectis militiæ circularis *Creyſz-Obriſten*, ut ad requiſitionem reſtituendorum, juxta ordinem executionis & hæc pacta, reſtitutionem cujuſque promoveant & perficiant. Inſeratur etiam edictis clauſula, ut quia Circuli Directores

res *die Auſzſchreibende Fürſten*, aut Præfecti militiæ circularis, *Creyſz-Obriſten* in cauſa vel reſtitutione propria minus idonei executioni eſſe cenſentur, hoc in caſu, itemque ſi directores vel præfectos militiæ circularis repudiare commiſſionem contingat, vicini circuli directores, aut præfecti militiæ circularis eodem executionis munere etiam in alios Circulos ad reſtituendorum requiſitionem fungi debeant.

Quod ſi etiam reſtituendorum aliquis, Cæſareanos Commiſſarios ad alicujus reſtitutionis, præſtationis vel executionis actum neceſſarios cenſuerit, quod ipſorum optioni relinquitur, etiam illi ſine mora dentur. Quo caſu ut rerum tranſactarum effectus tanto minus impediatur, tam reſtituentibus, quam reſtituendis liceat ſtatim concluſa & ſubſcripta pacificatione binos aut trinos utrinque nominare Commiſſarios, è quibus Cæſ. Maj. unum à reſtituendo, alterum à reſtituente nominatum, pares tamen numero, ex utraque Religione eligat, quibus injungatur, ut omnia quæ vigore hujus tranſactionis oportet, abſque mora exequantur. Sin autem reſtituentes Commiſſarios nominare neglexerint, Cæſ. Maj. ex iis, quos reſtituendos nominaverit, unum deliget, aliumque pro ſuo arbitrio, obſervata tamen utrobique diverſæ Religioni addictorum paritate, adjunget, quibus commiſſionem executionis demandabit, non obſtantibus exceptionibus in contrarium factis. Ipſi deinde reſtituendi mox à concluſione Pacis de tranſactorum tenore notum faciant intereſſatis aliquid reſtituturis.

Omnes denique & ſinguli, ſive ſtatus ſive communitates, ſive privati, ſive Clerici, ſive ſeculares, qui vigore hujus tranſactionis, ejuſdemque regularum generalium, vel ſpecialis, expreſſæque

expreſſæque alicujus diſpoſitionis ad reſtituendum, cedendum, dandum, faciendum, aut aliud quid præſtandum obſtricti ſunt, teneantur ſtatim poſt promulgata Cæſarea ædicta, & factam reſtituendi notificationem, ſine omni tergiverſatione vel oppoſitione clauſulæ ſalvatoriæ, ſive generalis ſive ſpecialis alicujus ſupra in Amneſtia poſitæ, aut quacunque alia exceptione; itemque ſine noxa aliqua, omnia, ad quæ obligantur, reſtituere, cedere, dare, facere, & præſtare.

Nec directorum & Præfectorum circularis militiæ, aut Commiſſariorum executioni quiſquam ſive Status, ſive miles, præſertim præſidiarius, ſive quilibet alius, ſeſe opponat, ſed potius executoribus aſſiſtant, liberumque ſit dictis executoribus contra eos, qui executionem quovis modo impedire conantur, ſuis, vel etiam reſtituendorum viribus uti.

Deinde omnes & ſinguli utriuſque partis captivi ſine diſcrimine ſagi vel togæ eo modo, quo inter exercituum Duces cum Cæſ. Maj. approbatione conventum eſt, vel adhuc convenietur liberi dimittantur.

Denique pro militiæ Suedicæ exauctoratione omnes, & ſinguli Electores, Principes & reliqui Status, comprehenſa libera & immediata Imperii nobilitate (ſalva tamen requiſitione hactenus in talibus caſibus uſitata libertateque & exemptione in futurum ſalvis) ſeptem ſequentium Circulorum Imperii, Electoralis Rhenani, ſuperioris Saxonici, Franconici, Suevici, ſuperioris Rhenani, VVeſtphalici & inferioris Saxonici, teneantur in medium conferre quinque myriades Imperialium thalerorum in moneta per Imp. Rom. uſitata, idque tribus terminis, primo termino (ſtatibus in Circulo Electorali, ut & ſuperiori Rhenato Francofurtum *Satisfactio militiæ Suedicæ.*

ad

ad Mœnum, ſuperioris Saxoniæ Lipſiam ſive Brunſwigam, Franconiæ Norimbergam, Sueviæ, Vlmam, VVeſtphaliæ Bremam vel Monaſterium, & inferioris Saxoniæ Hamburgum, ſuam cujuſque quotam conferentibus) octodecim ſentena millia Imperthalerorum in numerata pecunia (pro cujus ſummæ faciliori ſolutione impetranda liceat illos ſubditos, qui ex Amneſtia veniunt reſtituendi, non moderno ipſorum poſſeſſori, ſed vero Domino, cui ex Amneſtia reſtituendi ſunt, ſtatim à concluſa pace, etiam ante factam reſtitutionem, ſecundum ipſorum quotam & proportionem collectare, nec in exigendis illis collectis moderni poſſeſſores ullum creent impedimentum) & duodecies centena millia per aſſignationes ad certos ſtatus, ſuper quorum ſolutione tolerabilibus conditionibus facienda, à quolibet Statu inter concluſam & ratificandam pacem, cum officiali militari ſibi aſſignato ex æquo & bono conveniendum. Qua conventione, ut & ratihabitionum commutatione facta, dictorum 1800000. thalerorum ſolutio, militiæ exauctoratio, & locorum evacuatio, ſtatim pari paſſu peragantur: nec ob ullam aliam cauſam differantur: ceſſantibus ſtatim à concluſa pace contributionibus & omnis generis exactionibus, ſalva tamen præſidiariorum militum cæterarumque copiarum ſuſtentatione, ad tolerabilem modum conveniendà, ſalva itidem iis ſtatibus, qui ſuam portionem ſolverunt, vel cum aſſignatis officialibus, quoad ſolutionem ſuarum portionum amicabiliter convenerunt, à ſuis conſtatibus, ob horum ſolvendi moram ſibi illatorum damnorum repetitione. Reliquarum duarum myriadum, priorem quidem ſub finem anni proximi à facta exauctoratione computandi, alteram vero in fine anni proxi-

me

me inſequentis, utramque thaleris Imperialibus, eorumve, in alia per Imperium uſitata moneta, valore, ad ſupra dicta loca Reg. Majeſt. Suec. ad id cum poteſtate deputatis miniſtris dicti ſeptem Circulorum ſtatus bona fide ſunt exſoluturi. Sicuti autem dicti ſeptem Circuli militiæ Suedicæ, ſine prætenſione alterius, aſſignati intelliguntur, ita ſinguli eorum Electores, Principes & Status eam tantum portionem, quæ juxta matriculam & cujuſque loci obſervantiam & extraditam hic deſignationem unicuique præſtanda incumbit, pendere debebunt.

Nec ullus Status vel à ſolutione immunis ſit, vel majori numero *der Romer Monat* prægravetur, vel pro alio ſuo conſtatu, aliiſque belligerantium militibus plus ſolvere teneatur, multo minus repreſſaliis vel arreſtis eo nomine prægravetur: neque etiam ullus Status in modo ſuos collectandi, vel à milite aut conſtatu, vel ullo alio, ſub quocunque prætextu, de facto impediatur. Quod ad Circulum Auſtriacum & Bavaricum attinet, cum ille (præter factam in hoc Pacificationis conventu à Statibus Imperii promiſſionem, ſe in proximis Imperii Comitiis ſuæ Cæſ. Majeſt. pro hactenus toleratis belli ſumptibus, ſubſidium è collectis Imperii præſtandum decreturos) ſolvendis exercitui immediato Cæſareano ſtipendiis, Hic vero pro Bavarico milite ſepoſitus ſit, ſolutionis conventio & exactio in Circulo Auſtriaco penes Sac. Cæſ. Majeſt. eſto, in circulo autem Bavarico obſervetur idem collectandi, & ſolvendi modus, qui in reliquis Circulis: executio tamen, ut & in cæteris ſeptem Circulis, fiat ſecundum conſtitutiones Imperii.

Ut autem Regia Majeſtas Sueciæ eo ſecurior, certiorque fit de infallibili ſingulorum

terminorum præſtatione, ſinguli ſeptem dictorum Circulorum Electores, Principes & Status, vigore hujus conventionis, ſe ad ſuam quiſque quotam, condicto tempore, locoque bona fide ſolvendam, ſponte idque ſub hypoteca omnium ſuorum bonorum, obligant: ita quidem, ut, ſi mora ullius intervenerit, omnes Imperii Ordines potiſſimum vero cujuſque Circuli Directores, Duceſque, vi articuli Aſſecurationis Pacis, teneatur promiſſa ceu rem judicatam exequi, abſque ullo ulteriori juris proceſſu vel exceptione.

Reſtitutione ex Capite Amneſtiæ & Gravaminum facta, liberatis captivis, ratihabitionibus commutatis, & præſtitis iis, quæ de primo ſolutionis termino ſupra conventa ſunt, omnia utriuſque partis militaria præſidia, ſive Imperatoris ejuſque ſociorum & fœderatorum, ſive Reginæ Regniq; Sueciæ & Landgraviæ Haſſiæ, eorumque fœderatorum & adhærentium, aliove quocunque nomine impoſita fuerint, ex Civitatibus Imperii omnibus aliis locis reſtituendis ſine exceptionibus, mora, damno & noxa, pari paſſu educantur.

Loca ipſa, civitates, urbes, oppida, arces, caſtella, fortalitia, tam quæ per Regnum Bohemiæ, aliaſque terras Imperatoris Domuſque Auſtriacæ hæreditarias, quam cæteros Imperii Circulos à partibus belligerantibus ſupra dictis occupata & retenta, vel per armiſtitii unius vel alterius partis vel quemcunque alium modum conceſſa, prioribus & legitimis ſuis poſſeſſoribus & Dominis ſive mediate, ſive immediate Imperii Status ſint, tam Eccleſiaſticis, quam ſecularibus, comprehenſa libera Imperii Nobilitate, abſque mora reſtituantur, liberæque eorum diſpoſitioni ſive de jure & conſuetudine, ſive vigore præſentis tranſa-

ctionis

ctionis competenti permittantur, non-obſtantibus ullis donationibus, infeudationibus, conceſſionibus (niſi ultro & ſpontanea Status alicujus voluntate alicui factæ ſint vel fuerint) obligationibus pro redimendis captivis aut avertendis devaſtationibus, incendiiſque datis, aut aliis quibuſcunque titulis, in priorum legitimorum Dominorum, poſſeſſorumve præjudicium acquiſitis, ceſſantibus etiam pactis & fœderibus, aut quibuſcunque aliis exceptionibus prædictæ reſtitutioni adverſantibus, quæ omnia pro nullis haberi debent, ſalvis tamen iis quæ & quatenus in præcedentibus articulis circa Reginæ, regniq; Sueciæ ut & quorundam Electorum & Principum Imp. Rom. ſatisfactionem, vel æquivalentem recompenſationem ſive aliter ſpeciatim excepta & diſpoſita ſunt. Atque hæc reſtitutio locorum occupatorum tam à Cæſ. Majeſt. quam à Reg. Maj. Sueciæ & utriuſque ſociis fœderatis & adhærentibus fiat reciproce & bona fide.

Reſtituantur etiam Archiva & documenta literalia, aliaque mobilia, ut & tormenta bellica quæ in dictis locis tempore occupationis reparta ſunt, & adhuc ibi ſalva reperiuntur. Quæ vero poſt occupationem aliunde eo invecta ſunt, ſive in præliis capta, ſive ad uſum & cuſtodiam eo per occupantes illata fuerunt, una cum annexis, ut & bellico apparatu, iiſdem quoque ſecum exportare & avehere liceat.

Teneantur ſubditi cujuſcunque loci, decedentibus præſidiis & militibus, currus, equos, & naves, cum neceſſario victu, pro omnibus neceſſariis avehendis ad loca in Imperio deſtinata, abſque pretio ſubminiſtrare: quos currus, equos & naves reſtituere debent præfecti præſidiorum, militumque hoc modo diſcedentium, ſine dolo & fraude. Liberent etiam ſtatuum

ſubditi ſe invicem ab hoc onere vecturæ de uno territorio in aliud, donec ad loca in Imperio deſtinata pervenerint: nec præſidiorum, aut aliis militiæ præfectis aut officialibus, liceat ſubditos, eorumque currus, equos, naves, & ſimilia eorum uſibus commodata, omnia vel ſingula, extra Dominorum ſuorum, multo minus Imperii fines ſecum trahere, eoque nomine obſidibus cavere teneantur.

Reddita vero ſive maritima & limitanea, ſive mediterranea fuerit, dicta loca, ab ulterioribus omnibus durantibus hiſce bellorum motibus introductis præſidiis; perpetuo poſthac libra ſunto & Dominorum ſuorum (ſalvo de cætero cujuſque jure) liberæ diſpoſitioni relinquantur.

Nulli autem civitati vel nunc vel in futurum ulli præjudicio damnove cedat, quod ab alterutra parte belligerantium occupata & inſeſſa fuerit: ſed omnes & ſingulæ cum omnibus & ſingulis civibus & incolis tam univerſalis Amneſtiæ, quam cæteris hujus pacificationis beneficiis gaudeant: iiſque de cætero omnia ſua jura & privilegia in ſacris & prophanis quæ ante hos motus habuerunt, ſarta tectaque maneant. Salvis tamen juribus ſuperioritatis, cum inde dependentibus pro ſingulis quarumcunque Dominis.

Denique omnium belligerantium in Imperio partium copiæ exercitus dimittantur & exauctorentur, eo tantum numero in ſuos cujuſque proprios Status traducto, quem quæque pars pro ſua ſecuritate judicaverit neceſſarium.

Tam exauctoratio vero militiæ, quam reſtitutio locorum ad præfixum tempus eo ordine, modoque fiant, de quibus inter generales Exercituum Duces conveniet, obſervatis tamen quoad

quoad rem ipſam iis quæ in puncto Satisfactionis militiæ conventa ſunt.

Punctus Aſſecurationis.

XVII. Pacem hoc modo concluſam promittunt Cæſarei & Regii, Ordinumque Imperii Legati & Plenipotentiarii, reſpective ab Imperatore & Regina Sueciæ, Sacrique Imperii Romani Electoribus, Principibus, & Statibus, ad formam hic mutuo placitam ratihabitum iri ſeſeque infallibiliter præſtituros, ut ſolennia ratihabitionum inſtrumenta intra ſpatium octo ſeptimanarum à die ſubſcriptionis computandarum, hic Oſnabrugis præſententur, & reciproce, riteque commutentur.

Pro majori etiam horum omnium & ſingulorum pactorum firmitudine & ſecuritate, ſit hæc Tranſactio perpetua lex, & pragmatica Imperii ſanctio, impoſterum æque ac aliæ leges & conſtitutiones fundamentales Imperii, nominatim proximo Imperii Receſſui ipſique Capitulationi Cæſ. inſerenda, obligans non minus abſentes, quam præſentes, Eccleſiaſticos æque ac Politicos, ſive Status Imperii ſint, ſive non, eaque tam Cæſareis, Procerumque Conſiliariis & Officialibus, quam tribunalium omnium Iudicibus & Aſſeſſoribus tanquam Regula quam perpetuo ſequantur, præſcripta.

Contra hanc Tranſactionem, ullumve ejus articulum aut clauſulam, nulla jura Canonica vel civilia, communia vel ſpecialia Conciliorum decreta, privilegia, indulta, edicta, commiſſiones, inhibitiones, mandata, decreta, reſcripta, litiſpendentiæ, quocunque tempore latæ ſententiæ, res judicatæ, capitulationes Cæſareæ & aliæ, Religioſorum ordinum regulæ aut exemptiones, ſive præteriti ſive futuri temporis proteſtationes, contradictiones, appellationes, inveſtituræ, tranſactiones, juramenta, renuntiationes, pacta ſeu dediti-

tia, ſeu alia, multo minus edictum Anni 1629, vel tranſacto Pragenſis, cum ſuis appendicibus, aut concordata cum Pontificibus, aut interimiſtica Anno 1648. ullave alia ſtatuta ſive Politica ſive Eccleſiaſtica, decreta, diſpenſationes, abſolutiones, vel ullæ aliæ quocunque nomine aut prætextu excogitari poterunt, exceptiones unquam allegentur, audiantur aut admittantur, nec uſpiam contra hanc tranſactionem in petitorio aut poſſeſſorio ſeu inhibitorii ſeu alii Proceſſus vel commiſſiones unquam decernantur.

Qui vero huic tranſactioni, vel paci publicæ, conſilio vel ope contravenerit, vel executioni aut reſtitutioni repugnaverit, vel etiam legitimo modo ſupra convento, & ſine exceſſu facta reſtitutione, ſine legitima cauſæ cognitione, & ordinaria juris executione reſtitutum de novo gravare tentaverit, ſive Clericus ſive Laicus fuerit, pœnam fractæ pacis ipſo jure & facto incurrat, contraque eum juxta conſtitutiones Imperii reſtitutio & præſtatio, cum pleno effectu decernatur & demandetur.

Pax vero concluſa nihilominus in ſuo robore permaneat, teneanturque omnes hujus tranſactionis conſortes, univerſas & ſingulas hujus pacis leges contra quemcunque, ſine Religionis diſtinctione, tueri & protegere, & ſi quid eorum à quocunque violari contigerit, læſus lædentem imprimis quidem à via facti dehortetur, cauſa ipſa vel amicabili compoſitioni vel juris diſceptationi ſubmiſſa.

Veruntamen ſi neutro horum modorum intra ſpatium trium annorum terminetur controverſia, teneantur omnes & ſinguli hujus tranſactionis conſortes, junctis cum parte læſa conſiliis, viribuſque arma ſumere ad repellandam injuriam à paſſo moniti, quod nec amicitiæ

nec

nec juris via locum invenerit : ſalva tamen de cætero uniuſcujuſque juriſdictione, juſtitia que juxta cujuſque Principis aut Status leges & conſtitutiones, competenti adminiſtratione. Et nulli omnino Statuum Imperii liceat jus ſuum vi vel armes perſequi, ſed ſi quid controverſiæ, ſive jam exortum ſit, ſive poſthac inciderit, unuſquiſque jure experiatur, ſecus faciens reus ſit fractæ pacis. Quæ vero judicis ſententia definita fuerint, ſine diſcrimine ſtatuum, executioni mandentur, prout Imperii leges de exequendis ſententiis conſtituunt.

Vt etiam pax publica tanto melius conſervari poſſit, redintegrentur circuli, & ſtatim ac undecunque turbarum vel motuum aliqua initia apparent, obſerventur ea, quæ in conſtitutionibus Imperii de Pacis publicæ executione & conſervatione diſpoſita ſunt.

Quoties autem milites quavis occaſione, aut quocunque tempore, per aliorum territoria aut fines aliquis ducere velit, tranſitus hujuſmodi inſtituatur ejus, ad quem tranſeuntes pertinent, ſumptu, atque adeo ſine maleficio, damno & noxa eorum quorum per territoria ducuntur : ac denique omnino obſerventur, quæ de conſervatione Pacis publicæ Imperii conſtitutiones decernunt & ordinant.

Hac Pacificatione comprehendantur ex parte Sereniſſimi Imperatoris omnes ſuæ Majeſtatis fœderati & adhærentes, imprimis Rex Catholicus Domus Auſtriaca, Rex Angliæ, Rex Poloniæ, Sacri Romani Imperii Electores & Principes, atque inter eos etiam Dux Sabaudiæ cæterique Status comprehenſa Libera & immediata Imperii nobilitate, & civitatibus Anſeaticis, Item Rex & Regna Daniæ, Norvegiæque cum annexis provinciis, ut & ducatu Scleſvicenſi, Dux Lotharingiæ, omneſque

Principes & Reſpublicæ Italicæ, ordines fæderati Belgii, & Cantones Helvetiæ, Rhetiæque Princeps item Tranſylvaniæ.

Ex parte vero Sereniſſimæ Reginæ, Regnique Sueciæ omnes ejus fæderati & adhærentes, Imprimis Rex Chriſtianiſſimus, tum Electores, Principes, Status, libera & immediata Imperii Nobilitate comprehenſa, & Civitates Anſeaticæ; item Rex Angliæ, Rex & Regna Daniæ Norwegiæq; tum annexis Provinciis ut & ducatu Sleſvicenſi, Rex Poloniæ, Rex & Regnum Portugalliæ. Magnus Dux Moſcoviæ, Reſpublica Veneta, fæderatum Belgium, Helvetii, Rhætique & Princeps Tranſylvaniæ.

Declarant Legati Plenipotentiarii Cæſarei quod firmiter inhæreant ſuæ proteſtationi ac declarationi ante hac ſæpius ore ac ſcripto factæ, quod quamvis in Inſtrumento Pacis 6. Auguſti Styli novi lecto & approbato, communique partium conſenſu apud Directorium Moguntinum in depoſitum conſignato, nunc vero utrinque ſubſcribendo ex parte Sereniſſimæ Reginæ Sueciæ includatur Rex Luſitaniæ quod ipſi nullum alium Regem Luſitaniæ agnoſcant: præter Hiſpaniarum Regem Philippum hujus nomini quartum, atque cum hac poteſtatione ac declaratione Inſtrumentum Pacis hodie ſubſcripturi ſint, actum Monaſterii die 24. Octobris 1648.

In quorum omnium & ſingulorum fidem majuſque robur, tam Cæſarei quam Regii Legati nomine vero omnium Electorum Principum ac ſtatuum Imperii ad hunc actum ſpecialiter ab ipſis (vigore concluſi die decimo tertio Octobris Anni infra mentionati, facti, & ipſo die Subſcriptionis ſub ſigillo Cancellariæ Moguntinæ Legationi Suedicæ extraditi) Deputati, nimirum.

Electo-

Electoralis Moguntinus, Dominus Nicolaus Georgius de Raigerſperg, eques, Cancellarius: Electoralis Bavaricus Dominus Ioannes Adolphus Krebs Conſiliarius intimus: Electoralis Brandenburgicus Dominus Homburg & Valendar Conſiliarius intimus: Nomine Domus Auſtriacæ Dominus Georgius Vlricus Comes à VVolckenſtein Conſiliarius Cæſareus Aulicus: Dominus Cornelius Gobelius Epiſcopi Bambergenſis Conſiliarius: Dominus Sebaſtianus VVilhelmus Meel Epiſcopi Herbipolenſis Conſiliarius intimus: Dominus Ioannes Erneſtus Ducis Bavariæ Conſiliarius Aulicus: Dom. VVolffgangus Conradus à Tumbshirn Conſiliarius Aulicus Saxonicus, Aldenburgenſis, & Coburgenſis: Dominus Auguſtus Carpzorius Conſiliarius Saxonicus Aldenburgicus & Coburgenſis: D. Ioannes Fronhold Domus Brandenburgicæ: Culmbacenſis & Onolzbacenſis Conſiliarius intimus: Dn. Henricus Langenbeck Iuris Conſultus, Domus Brunſvico Luneburgicæ lineæ Cellenſis Conſiliarius intimus: Dominus Iacobus Lampadius Iuris-Conſultus lineæ Calenbergenſis Conſiliarius intimus & Pro-Cancellarius: Nomine Comitum ſcammi VVetteravienſis. Dominus Matthæus VVeſenbecius Iuris Conſultus & Conſiliarius: Nomine utriuſque ſcammi Civitatenſis Dominus Marcus Otto Argentoratenſis, Dominus Ioannes Iacobus VVolff Ratisponenſis: Dominus David Gloxinius Lubecenſis: & Dominus Iodocus Chriſtophorus Kreſs à Kreſſenſtein Norimbergenſis Reipublicæ, reſpective Syndici, Senatores, Conſiliarii & Advocati, Præſens pacis Inſtrumentum, manibus Sigilliſque propriis muniverunt & firmarunt, dictique Ordinum Deputati Principalium ſuorum ratificationes, formula conventa

termino ſuo ſupra conſtituto, ſeſe extraditur os polliciti ſunt.

Reliquis ſtatuum plenipotentiariis liberũ relinquendo, velint an nolint, nomina ſua ſubſignare, ſuorumq; Principalium ratihabitiones acceſſere, ſed hoc pacto atque lege ut ſubſcriptione jam nominatorum Deputatorum reliqui ſtatus omnes & ſinguli qui ſubſcriptione & ratihabitione ſuperſedent, tam firmiter ad obſervantiam & manutenentiam eorum, quæ in hoc pacificationis Inſtrumento continentur, obligat ſint ac ſi ab ipſis ſubſcriptio fuerit facta & exhibita ratificatio nec ulla à Directorio Imperii Romani contra ſubſcriptionem à memoratis Deputatis factam, recipiatur aut valeat, vel proteſtatio vel emendatio. Acta ſunt hæc Oſnabrugis VVeſtphalorum die vigeſima quarta Menſis Octobris, Styl. Nov. An. Chriſti Milleſimo Sexcenteſimo Quadrageſimo octavo.

Sequitur tenor articulorum pacis Gallicæ, qui eodem Anno 1648. die 24 Octobris, Monaſterii VVeſtphalorum. concluſi, ſubſcripti & ſubſignati ſunt.

Notum ſit univerſis & ſingulis quorum intereſt aut quomodolibet intereſſe poteſt poſtquam à multis Annis orta in Imperio Romano diſſidia motûſque Civiles eo uſque increverunt, ut non modo Vniverſam Germaniam, ſed & aliquot finitima Regna, potiſſimum vero Galliam ita involuerint, ut diuturnum & acre exinde natum ſit bellum; Primo quidem inter Serenijs. & Potentiſs. Principem ac Dominum, Dominum FERDINANDVM Secundum, Electum Romanorum Imperatorem ſemper Auguſtum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ Regem, Archi-

Ducem

Ducem Auſtriæ, Ducem Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Marchionem Moraviæ, Ducem Luxemburgiæ, Superioris ac Inferioris Sileſiæ, VVurtembergiæ & Teckæ, Principem Sueviæ; Comitem Habſpurgi, Tyrolis, Kyburgi & Goritiæ, Marchionem Sac. Rom. Imperii, Burgoviæ ac Superioris & Inferioris Luſatiæ, Dominum Marchiæ Sclavonicæ, Portus Naonis & Salinarum inclitæ memoriæ; cum ſuis Fœderatis & adhærentibus ex una. Et Sereniſs. ac Potentiſs. Principem ac Dominum, D. LUDOVICUM XIII. Galliarum & Navarræ Regem Chriſtianiſſimum, inclitæ memoriæ, ejuſque Fœderatos & Adhærentes ex altera parte. Deinde poſt eorum è vita deceſſum inter Sereniſſ. & Potentiſſ. Principem & Dominum, D. FERDINANDUM III. Electum Romanorum Imperatorem ſemper Auguſtum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ Regem, Archi-Ducem Auſtriæ, Ducem Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Marchionem Moraviæ, Ducem Luxemburgiæ, Superioris ac Inferioris Sileſiæ, VVurtembergæ & Teckæ, Principem Sueviæ, Comitem Habsburgi, Tyrolis, Kyburgi & Goritiæ, Marchionem Sacri Romani Imperii, Burgoviæ, ac Superioris & Inferioris Luſatiæ, Dominum Marchiæ Sclavonicæ, Portus Naonis & Salinarum, cum ſuis Fœderatis & adhærentibus ex una: & Sereniſſimum ac Potentiſſimum Principem ac Dominum, Dominum LUDOVICUM XIV. Galliarum & Navarræ Regem Chriſtianiſſimum, ejuſque Fœderatos & Adhærentes ex altera parte, unde multa Chriſtiani ſanguinis effuſio, cum plurimarum Provinciarum deſolatione ſecuta eſt. Tandem Divina Bonitate factum eſſe, ut annitente Sereniſſima Republica

Veneta, cujus conſilia difficillimis Chriſtiani Orbis temporibus publicæ ſaluti & quieti nunquam defuere, utrinque de Pace Vniverſali ſuſcepta ſit cogitatio, in eumque finem ex mutua partium conventione, Hamburgi die 25. ſtylo novo, vel die 15. ſtylo veteri Decembris, Anno Domini Milleſimo ſexcenteſimo quadrageſimo primo inita, conſtituta ſit dies undecima ſtylo novo, vel prima ſtylo veteri Menſis Iulii, Anno Domini 1643. congreſſui Plenipotentiariorum MONASTERII & OSNABRVGIS VVeſtphalorum inſtituendo. Comparentes igitur ſtatuto tempore & loco utrinque legitime conſtituti Legati Plenipotentiarii, à parte quidem Imperatoris Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi Domini, Dominus Maximilianus Comes à Trautmanſdorff, & VVeinſberg, Baro in Gleichenberg, Neoſtadii ad Cocrum, Negau, Burgau, & Totzenbach, Dominus in Teinitz, Eques Aurei Velleris, Conſiliarius Secretus & Camerarius Sac. Cæſar. Majeſt. ejuſque Aulæ ſupremus Præfectus Dominus Ioannes Ludovicus Comes à Naſſaw, Catzenellenbogen, Vianden & Dietz Dominus in Beilſtein, Conſiliarius Secretus Imperatoris, & Aurei Velleris Eques, Dominus Iſaacus Volmarus I. V. D. Sereniſſ. Domini Archi-Ducis Ferdinandi Caroli Conſiliarius, ejuſque Cameræ Præſes. A parte vero Regis Chriſtianiſſimi, Celſiſſimus Princeps, Dominus Henricus d'Orleans, Dux de Longueville, & d'Eſtouteville*, Princeps & Supremus Comes de Newcaſtel, Comes de Dunois & de Tancarville, Coneſtabilis hæreditarius Normanniæ, ejuſdemque Provinciæ Gubernator & locum tenens Generalis, Centum Cataphractorum Equitum Dux, & Ordinum Regiorum Eques, &c. Illuſtriſſimi item ac Excellentiſſimi Domini,

mini, Dominus Claudius de Meſmes, Comes d'Avaux, dictorum Ordinum Commendator, unus ex Præfectis ærarii Regii & Regni Gallici Miniſter, &c. Et Dominus Abel Servien. Comes de la Roche, des Aubiers etiam unus ex Regni Gallici Miniſtris, &c. interventu & opera Illuſtriſſ. & Excellentiſſimi Legati Senatoriſque Veneti, Domini Aloyſii Contareni, Equitis, qui Mediatoris munere procul à partium ſtudio, totos pene quinque annos impigre perfunctus eſt. Poſt invocatum Divini Numinis auxilium mutuaſque Plenipotentiariorum tabulas quarum apographa ſub finem hujus Inſtrumenti de verbo ad verbum inſerta ſunt, rite commutatas, præſentibus, & conſentientibus Sac. Rom. Imperii Electoribus, Principibus, ac Statibus ad Divini Numinis gloriam & Chriſtianæ Reipublicæ ſalutem in mutuas Pacis & amicitiæ leges conſenſerunt & convenerunt tenore ſequenti.

PAX ſit Chriſtiana, Vniverſalis, & perpetua veraque & ſincera Amicitia inter Sacram Majeſt. Cæſaream & Sac. Majeſt. Chriſtianiſſimam, nec non inter omnes & ſingulos Fœderatos & Adhærentes dictæ Majeſtatis Cæſareæ, Domum Auſtriacam eorumque Hæredes & Succeſſores, Præcipue vero Electores, Principes & Status Imperii ex una: & omnes ſingulos Fæderatos dictæ Majeſtatis Chriſtianiſſimæ: eorumq; hæredes ac Succeſſores: Imprimis Sereniſſimā Reginam Regnumq; Sueciæ ac reſpective Electores, Principes Statuſque Imperii ex altera parte: Eaque ita ſincere ſerioque ſervetur & colatur, ut utraque pars alterius utilitatem, honorem ac commodum promoveat, omnique ex parte & Vniverſi Rom. Imp. cum Regno Galliæ, & viciſſim Regni Galliæ cum Romano Imperio fida vicinitas & ſecura ſtudiorū Pacis atq;

amicitiæ cultura revireſcat, & refloreſcant. Sit utrinque perpetua oblivio & Amniſtia omnium eorum quæ ab initio horum motuum quocunque loco modove ab una vel altera parte ultro citroque hoſtiliter facta ſunt, ita ut nec eorum nec ullius alterius rei cauſa vel prætextu alter alteri poſthac quidquam hoſtilitatis aut inimicitiæ, moleſtiæ vel impedimenti quoad perſonas, ſtatum, bona vel ſecuritatem, per ſe vel per alios, clam aut palam, directe, vel indirecte, ſpecie juris aut via facti in Imperio aut uſpiam extra illud, non obſtantibus ullis prioribus pactis in contrariũ facientibus, inferat vel inferri faciat, aut patiatur ſed omnes & ſingulæ hinc inde tam ante Bellum quam in Bello verbis, ſcriptis aut factis illatæ injuriæ violentiæ, hoſtilitates, damna expenſæ abſque omni perſonarum rerumve reſpectu ita, penitus abolitæ ſint, ut quicquid eo nomine alter adverſus alterum prætendere poſſet, perpetua ſit oblivione ſepultum.

Et ut eo ſincerior Amicitiæ mutuæ ſecuritas inter Imperatorem, Regem Chriſtianiſſimum, Electores, Principes & Status Imperii poſthac ſervetur (ſalvo aſſecurationis articulo infra deſcripto,) alter alterius hoſtes præſentes aut futuros, nullo unquam titulo vel prætextu vel ullius controverſiæ belliveratione contra l terum armis, pecunia, milite, commeatu aliterve juvet, aut ullis copiis, quæ contra aliquem hujus pacificationis conſortem à quocunque duci contigerit, receptum, ſtativa, tranſitum indulgeat. Circulus quidem Burgundicus ſit maneatque membrum Imperii, poſt controverſias inter Galliam Hiſpaniamque ſopitas hac Pacificatione comprehenſus. Bellis tamen in eo jam vertentibus, nec Imperator nec ullus Imperii Status ſe immiſceat. In futurum vero

ſi in-

ſi interea Regna controverſiæ oriantur, firma ſemper maneat inter univerſum Imperium & Reges Regnumque Galliæ; de mutuis hoſtibus non juvandis, ſupra dictæ reciprocæ obligationis neceſſitas: ſingulis tamen Statibus liberum ſit huic illive Regno extro Imperii limites ſuppetias ferre, non tamen aliter quam ſecundum Imperii conſtitutiones. Controverſia Lotharingica vel arbitris utrinque nominandis ſubmittatur, vel tractatu Gallo, Hiſpanico, vel alia amicabili via componatur, liberumq; ſit tam Imperatori, quam Electoribus, principibus & Statibus Imperii ejus compoſitionem amicabili interpoſitione, aliiſque pacificis officiis juvare ac promovere, non tamen armis aut bellicis mediis.

Iuxta hoc amicitiæ mutuæ & univerſalis Amniſtiæ fundamentum, univerſi & ſinguli Sacri Romani Imperii Electores, Principes, Status comprehenſa immediata Imperii nobilitate eorumque Vaſalli, ſubditi, Cives & Incolæ, quibus occaſione Bohemiæ, Germaniæve motuum vel Fœderum hinc inde contractorum, ab una vel altera parte aliquid præjudicii aut damni quocunque modo vel prætextu illatum eſt tam quoad Ditiones & Bona Feudalia, ſub feudalia & allodialia, quam quoad dignitates, immunitates, Iura & Privilegia reſtituti ſunto plenarie in eum utrinque ſtatum in Sacris & Profanis, quo ante deſtitutionem gaviſi ſunt, aut Iure gaudere potuerunt, non obſtantibus, ſed annullatis quibuſcunque interim in contrarium factis mutationibus.

Quod ſi reſtituendorum Bonorum & Iurium Poſſeſſores, exceptionibus ſe juſtis munitos exiſtimaverint, eæ quidem reſtitutionem neutiquam impedient, hac tamen peracta coram competenti Iudice examinentur.

Et

Et quamvis ex hac præcedenti regula generali facile dijudicari poſſit, qui & quatenus reſtituendi ſint, tamen ad inſtantiam aliquorum de quibuſdam gravioris momenti cauſis, prout ſequitur, ſpecialiter mentionem fieri placuit, ita tamen ut qui expreſſe non nominati vel expunƈti ſunt, propterea promiſſis vel excluſis non habeantur.

Cum Arreſtum quod mobilibus ad Principem Electorem Trevirenſem ſpectantibus, & in Ducatum Luxemburgenſem tranſlatis Imperator per Concilium Provinciale antehac imponi curavit, relaxatum quidem & abolitum, attamen ad quorundam inſtantiam iterum renovatum, inſuper etiam ſequeſtrum Præfecturæ Bruch ad Archi-Epiſcopatum, & medietatem Dominii ſancti Ioannis, ad Ioannem Rheinhardum de Soëteren ſpectantem à præfato Concilio inductum eſt, concordatis inter Electorem Trevirenſem & Ducatum Burgundiæ publica Imperii interventione Anno 1648. Auguſtæ Vindelicorum erectis repugnet. Conventum eſt, ut prædictum Arreſtum & ſequeſtrum à Concilio Lüxemburgenſi quantocius tollatur, dicto Domino Electori bona ſua, Præfectura ea Dominium, tam Electoralia quam Patrimonialia una cum fructibus ſequeſtratis relaxentur & tradantur, ac ſi quid forte amotum fuerit, reponatur, pleneque atque integre reſtituatur, impetrantibus ad Judicem Principis Electoris in Imperio competentem, pro obtinenda juris & juſticiæ adminiſtratione, remiſſis.

Quod autem ad Caſtra Ehrenbreitſtein & Hamerſtein attinet, Imperator tempore & modo infra & Articulo Executionis definitis, præſidia inde deducet, aut deduci curabit, illaque Caſtra in manus Domini Electoris Trevirenſis,

ejuſdem

ejuſdemque Capituli Metropolitani pari poteſtate pro Imperio & Electoratu cuſtodienda tradet, quo nomine & Capitaneus & novum præſidium ibi ab Electore conſtituendum juramento fidelitatis pro ipſo ejuſque Capitulo pariter obſtringi debebunt.

Deinde vero cauſam Palatinam Conventus Monaſterienſis & Oſnabrugenſis eo deduxit, ut ea de re jam diu mota lis dirempta ſit modo ſequenti.

Et primo quidem quod attinet Domum Bavaricam Dignitas Electoralis quam Electores Palatini antehac habuerunt, cum omnibus Regaliis, Officiis, Præcedentiis, Inſigniis & juribus quibuſcunque ad hanc dignitatem ſpectantibus, nullo prorſus excepto, ut & Palatinatus Superior totus, una cum Comitatu Cham, cum omnibus eorum appertinentiis Regaliis ac Iuribus, ſicut hactenus ita & impoſterum maneat penes Dominum Maximilianum Comitem Palatinum Rheni, Bavariæ Ducem ejuſque Liberos, totamque Lineam Guilhelmianam, quamdiu maſculi ex ea ſuperſtites fuerint.

Viciſſim Dominus Elector Bavariæ pro ſe, hæredibus ac ſucceſſoribus, totaliter renunciet debito Tredecim Millionum, omnique prætenſioni in Auſtriam Superiorem, & ſtatim à publicata Pace omnia Inſtrumenta deſuper obtenta Cæſ. Maj. ad caſſandum & annullandum extradat.

Quod ad Domum Palatinam attinet, Imperator cum Imperio publicæ tranquillitatis cauſa conſentit, ut vigore præſentis Conventionis inſtitutus ſit Electoratus Octavus, quo Dominus Carolus Ludovicus Comes Palatinus Rheni, ejuſque hæredes & agnati totius Lineæ Rudolphinæ, juxta Ordinem ſuccedendi in Aurea Bulla expreſſum, deinceps fruantur, nihil

nihil tamen juris præter ſimultaneam inveſtituram ipſi Domino Carolo Ludovico, aut ejus ſucceſſoribus, ad ea quæ cum dignitate Electorali Domino Electori Bavariæ, totique Lineæ Guilhelmianæ attributa ſunt, competat.

Deinde ut Inferior Palatinatus totus cum omnibus & ſingulis Eccleſiaſticis & Secularibus bonis, juribus & appertinentiis, quibus ante motus Bohemicos Electores Principeſque Palatini gaviſi ſunt, omnibuſque Documentis, Regeſtis, rationariis & cæteris actis huc ſpectantibus, eidem plenarie reſtituantur, caſſatis iis, quæ in contrarium acta ſunt. idque authoritate Cæſarea effectum iri, ut neque Rex Catholicus, neque ullus alius, qui exinde aliquid tenet, ſe huic reſtitutioni ullo modo opponat.

Cum autem certæ quædam præfecturæ Stradæ Montanæ, antiquitus ad Electorem Moguntinenſem pertinentes, Anno demum Milleſimo, quadringenteſimo ſexageſimo tertio, pro certa pecuniæ ſumma Palatinis, cum pacto perpetuæ reluitionis oppignoratæ fuerint, ideo Conventum eſt, ut hæ Præfecturæ penes modernum Dominum Electorem Moguntinenſem, ejuſque in Archi-Epiſcopatu Moguntinenſi Succeſſores permaneant, dummodo pretium pignorationis ſponte oblatum, intra terminum executioni concluſæ Pacis præfixum, parata pecunia exſolvat, cæteriſque ad quæ juxta tenorem literarum oppignorationis tenetur, ſatisfaciat.

Electori quoque Trevirenſi tanquam Epiſcopo Spirenſi, Epiſcopo item VVormatienſi, jura quæ prætendunt in Bona quædam Eccleſiaſtica intra Palatinatus inferioris Territorium ſita, coram competenti Iudice proſequi liberum eſto, niſi de his inter utrumque Principem amice conveniatur.

Quod

Quod ſi vero contigerit Lineam Guilhelmianam Maſculinam prorſus deficere ſuperſtite Palatina, non modo Palatinatus Superior, ſed etiam dignitas Electoralis, quæ penes Bavariæ Duces fuit, ad eoſdem ſuperſtites Palatinos, interim ſimultanea inveſtitura gaviſuros, redeat. Octavo tunc Electoratu prorſus expungendo. Ita tamen Palatinatus Superior hoc caſu ad Palatinos ſuperſtites redeat, ut hæredibus allodialibus Electoris Bavariæ actiones & Beneficia, quæ ipſis ibidem de jure competunt, reſervata maneant.

Pacta quoque gentilia inter Domum Electoralem Heidelbergenſem & Neoburgicam, à prioribus Imperatoribus ſuper Electorali ſucceſſione confirmata, ut & totius Lineæ Rudolphinæ Iura, quatenus huic diſpoſitioni contraria non ſunt, ſalva rataque maneant.

Adhæc ſi quæ Feuda Iuliacenſia aperta eſſe competenti via juris evictum fuerit, ea Palatinis evacuentur.

Præterea ut dictus Dominus Carolus Ludovicus aliquatenus liberetur onere proſpiciendi Fratribus de appenagio; Cæſarea Majeſtas ordinabit, ut dictis ſuis Fratribus quadringenta Imperalium Talerorum millia intra quadriennium, ab initio Anni venturi 1649. numerandum expendantur ſingulisque Annis centena millia ſolvantur, una cum annuo cenſu quinque de centum computatis.

Deinde tota Domus Palatina, cum omnibus & ſingulis qui ei quocunque modo addicti ſunt aut fuerunt, præcipue vero Miniſtri qui ei in hoc Conventu, aut alias operam ſuam navarunt, ut & omnes Palatinatus exules fruantur Amneſtia Generali ſupra deſcripta, pari cum cæteris in ea comprehenſis jure & hac tranſactione, ſingulariter in punctu Gravaminum pleniſſime.

Viciſſim

Viciſſim Dominus Carolus Ludovicus cum fratribus, Cæſareæ Majeſtati obedientiam & fidelitatem, ſicut cæteri Electores Principeſque Imperii præſtent, ac inſuper Palatinatui Superiori pro ſe & Hæredibus ſuis, tum ipſe tum ejus Fratres, donec ex Linea Guilhelmiana hæredes legitimi & maſculi ſuperfuerint renuncient.

Cum autem de ejuſdem Principis Viduæ Matri, ſororibuſque præſtando Victalitio & dote conſtituenda mentio injiceretur, pro benevolo Sacræ Cæſareæ Majeſtatis in Domum Palatinam affectu promiſſum eſt, dictæ Viduæ Matri pro Victalitio ſemel pro ſemper, viginti Thalerorum Imperialium millia, ſingulis autem ſororibus dicti Domini Caroli Ludovici, quando nuptum elocatæ fuerint dena Thalerorum Imperialium millia, nomine Suæ Majeſtatis exſolutum iri, de reliquo vero ipſis idem Princeps Carolus Ludovicus ſatisfacere teneatur.

Comites in Leiningen & Daxburg, ſæpe dictus Dominus Carolus Ludovicus ejuſq; Succeſſores in Palatinatu Inferiori nulla in re turbent, ſed Iure ſuo à multis retro, ſeculis obtento, & à Cæſaribus confirmato, quiete, ac pacifice uti frui permittant.

Liberam Imperii Nobilitatem per Franconiam, Sueviam & tractum Rheni, cum diſtrictibus appertinentibus in ſuo ſtatu immediato inviolate relinquant.

Feuda etiam ab Imperatore in Baronem Gerhardum de VValdenburg, dictum Schenkhern, Nicolaum Georgium Reigersberger Cancellarium Moguntinum, & Henricum Brombſer Baronem de Rudeshoim. Item, ab Electore Bavariæ in Baronem Ioannem Adolphum VVolff, dictum Metternich collata, rata ma-

maneant, teneantur tamen ejuſmodi Vaſalli Domino Carolo Ludovico, velut Domino directo ejuſque Succeſſoribus Iuramentum fidelitatis præſtare, atque ab eodem Feudorum ſuorum renovationem petere.

Auguſtanæ Confeſſionis conſortibus, qui in poſſeſſione Templorum fuerant, interque eos Civibus & Incolis Oppenheimenſibus, ſervetur Status Eccleſiaſticus Anni Milleſimi ſexcenteſimi viceſimi quarti, cæteriſque id deſideraturis Auguſtanæ Confeſſionis Exertitium, tam publice in Templis ad ſtatas horas, quam privatim, in ædibus propriis, aut alienis ei rei deſtinatis, per ſuos aut vicinos verbi Divini Miniſtros peragere liberum eſto.

Paragraphi Princeps Ludovicus Philippus, &c. Princeps Fridericus, &c. & Princeps Leopoldus Ludovicus, &c. hic eodem modo inſerri intelliguntur, prout in Inſtrumento Cæſareo Suedico continentur.

Controverſia, quæ vertitur inter Epiſcopos reſpective Bambergenſem & Herbipolenſem, ac Marchiones Brandenburgicos, Culmbachi & Onoltzbachi de Caſtro, Oppido, Præfectura & Monaſterio Kitzingen in Franconia ad Mænum, aut amicabili compoſitione, aut ſummario Iuris proceſſu terminetur intra biennium, ſub pœna perdendæ prætenſionis imponenda tergiverſanti, interim dictis Dominis Marchionibus reſtituatur nihilominus Fortalitium VViltzburg in eum Statum, qui tempore traditionis deſcriptus fuit, ex conventione & promiſſo.

Conventio inita circa alimenta Domini Chriſtiani VVilhelmi Marchionis Brandenburgici hic repetita cenſeatur, prout continetur Articulo decimo quarto Inſtrumenti Cæſareo-Suedici.

Rex

Rex Chriſtianiſſimus tempore & modo inferius definitis circa deductionem præſidiorum, reſtituet Duci VVurtenbergico Civitates & fortalitia Hohentwiel Schorendorff, Tubingen, aliaque omnia loca ſine ulla reſervatione, quæ in Ducatu VVurtenbergico præſidiis ſuis tenet. In reliquis Paragraphus Domus VVurtenbergi, &c, ſicut in inſtrumento Cæſareo-Suedico inſertus eſt, hic inſertus intelligatur,

Principes quoque VVurtenbergici Lineæ Montpelgardenſis reſtituantur in omnes ſuas Ditiones in Alſatia vel ubicunque ſitas, & nominatim in duo Feuda Burgundica, Clerval & Paſſavant, & ab utraque parte redintegrentur in eum ſtatum, jura & prærogativas, quibus ante initium horum bellorum gaviſi ſunt.

Fridericus Marchio Badenſis & Hochbergenſis, ejuſque Filii & Hæredes, cum omnibus qui iiſdem quocunque modo inſervierunt, aut adhuc dum inſerviunt, cujuſcunque nominis aut conditionis ſint gaudeant, & fruantur ſupra Articulo ſecundo & tertio deſcripta Amneſtia cum omnibus ſuis Clauſulis & Beneficiis, ejuſque vigore reſtituantur pleniſſime in eum ſtatum in Sacris & Profanis, in quo ante exortos Bohemiæ motus fuit Dominus Georgius Fridericus, Marchio Badenſis & Hochbergenſis, quoad Marchionatum Inferiorem Badenſem, qui vulgo ſub appellatione Baden Durlach venit, Itemque quoad Marchionatum Hochbergenſem, tum etiam quoad Ditiones Röttelen, Badenweiler & Saufenberg, non obſtantibus, ſed annullatis quibuſcunq; interim in contrarium factis mutationibus. Deinde reſtituantur Marchioni Friderico Præfectæ Stein & Renchingen, abſque onere æris alieni interea temporis à Marchione Guilielmo contracti, ratione fructuum, intereſſe, aut ſumptuum

per tranſactionem Etlingæ Annô Domini Milleſimo , ſexcenteſimo viceſimo nono initam, dicto Guilielmo Marchioni Badenſi ceſſæ, cum omnibus juribus,Documentis Literariis,aliiſque pertinentiis , ita ut tota illa actio ſumptuum, ac fructuum perceptorum & percipiendorum, cum omni damno & intereſſe , à tempore primæ occupationis numerando, ſublata penitus & extincta ſit. Annua quoque penſitatio ex Marchionatu Inferiori , Marchionatui Superiori pendi ſolita , virtute præſentium penitus ſublata, annullata , & annihilata ſit, nec eo nomine quicquam vel de præterito , vel de futuro , impoſterum unquam prætendatur vel exigatur; Alternetur etiam impoſterum inter utramque Lineam Badenſem , Inferioris ſcilicet & Superioris Marchionatus Badenſis Præcedentia & Seſſio in Comitiis ; & Circuli Suevici , aliiſque univerſalibus vel particularibus Imperii , aut quibuſcunque , Conventibus , pro nunc tamen eadem præcedentia penes Marchionem Fridericum , dum ſuperſtes erit , permanente. De Baronatu Hohengeroltzegk Conventum eſt, ut ſi Domina Principiſſa Badenſis prætenſa ſua jura in dicto Baronatu Documentis Authenticis ſufficienter probaverit , reſtitutio ſtatim poſt latam deſuper ſententiam fiat cum omni cauſa omnique jure vigore documentorum competenti: Cognitio autem hæc finiatur à die publicatæ Pacis intra biennium. Nullæ denique actiones,tranſactiones vel exceptiones generales vel ſpeciales clauſulæ in hoc Inſtrumento Pacis comprehenſæ, (quibus omnibus per expreſſum & in perpetuum vigore hujus derogatum ſit) ab una vel altera parte ullo unquam tempore contra hanc ſpecialem Conventionem allegentur vel admittantur.

Paragrapi , Dux de Croy &c. Quod Con-

tro-

troverſiam Naſſaw-Siegen &c. Comitibus Naſſaw Saræpontanis &c. Domus Hanoica &c. Ioannes Albertus Comes ſolmenſis &c. Itemque reſtituantur Domus Solms Hohenſolms &c. Comites de Iſenburg &c. Vidua Domini Erneſti Comitis Sainenſis &c. Caſtrum & Comitatus Falckenſtein &c. Reſtituatur etiam Domus VValdeck &c. Ioachimus Erneſtus Comes Ottingenſis &c Item Domus Hohenloïca &c. Fridericus Ludovicus &c. Domus Erbacenſis &c. Vidua & Hæredes Comitis à Brandenſtein &c. Baro Paulus Kenenhüller &c. Hic iiſdem verbis inſerti intelligantur prout in Inſtrumento Cæſareo-Suedico continentur.

Contractus, permutationes, tranſactiones, obligationes & inſtrumenta debiti vi metuve ſeu ſtatibus ſeu ſubditis illicite extorta, prout in ſpecie queruntur Spira, VVeiſſenburgum ad Rhenum, Landavia, Reitlingen, Hailbronna, aliique, ut & redemptæ ceſſæque actiones abolitæ atque ita annullatæ ſunto, ut ullum judicium actionemve ea nomine intentare minime liceat. Quod ſi vero Debitores inſtrumenta crediti vi metuve creditoribus extorſerint, ea omnia reſtituantur, actionibus deſuper ſalvis.

Debita ſive emptionis, venditionis annuorum redituum, ſive alio nomine vocentur, ſi ab una alterave belligerantium parte in odium creditorum violenter extorta ſint, contra debitores veram violentiam & realem ſolutionem interceſſiſſe allegantes, & ſe ad probandum offerentes, nulli Proceſſus executivi decernantur, niſi his exceptionibus prævia plenaria cauſæ cognitione deciſis. Proceſſu deſuper inſtituto à Pacis publicatione infra biennium finiendo ſub pœna perpetui ſilentii contumacibus imponenda. Proceſſus autem hactenus eo nomine contra ipſos decreti, una cum tranſactionibus & pro-

& promiſſionibus pro futura creditorum reſtitutione factis tollantur & enerventur, ſalvis tamen iis pecuniarum ſummis, quæ flagrante bello pro aliis ad avertenda majora eorum pericula & damna bono animo & intentione erogatæ ſunt.

Sententiæ tempori belli de rebus mere ſecularibus pronunciatæ, niſi proceſſus vitium & defectus manifeſte pateat, vel in continenti demonſtrari poſſit, non quidem omnino ſint nullæ, ab effectu tamen rei judicatæ ſuſpendantur: donec acta Iudicialia (ſi alterutra pars intra ſemeſtre ab inita Pace ſpatium, petiverit reviſionem) in Iudicio competenti modo ordinario vel extraordinario in Imperio uſitato revideantur, & æquabili jure ponderentur, atque ita dictæ ſententiæ vel confirmentur vel emendentur, vel ſi nulliter latæ ſint, plane reſcindantur.

Si quæ etiam Feuda Regalia vel privata ab Anno Milleſimo ſexcenteſimo decimo octavo non fuerant renovata, nec interim eorum nomine præſtita ſervitia, nemini id fraudi eſto, ſed tempus repetendæ Inveſtituræ à die factæ Pacis cedere incipiat.

Tandem omnes & ſinguli tam bellici Officiales militeſque, quam conſiliarii & Miniſtri togati Civiles & Eccleſiaſtici, quocunque nomine aut conditione cenſentur, qui uni alterive parti, earundemve Fœderatis aut adhærentibus, toga vel ſago militarunt, à ſummo ad infimum, ab infimo ad ſummum abſque ullo diſcrimine vel exceptione, cum uxoribus, liberis, hæredibus, ſucceſſoribus, ſervitoribus, quoad perſonas & bona in eum vitæ, famæ, honoris, conſcientiæ, libertatis Iurium & privilegiorum ſtatum, quo ante dictos motus gaviſi ſunt, aut jure gaudere potuerunt, utrinque reſtituti ſunto, nec eorum perſonis aut bonis ullum

G creator

creatur præjudicium, ullave actio vel accuſatio intentator, multo minus ulla pœna damnumve quocunque prætextu irrogator. Et hæc quidem omnia quoad illos, qui Cæſareæ Majeſtatis & Domus Auſtriacæ ſubditi & vaſalli non ſunt, pleniſſimum effectum habeant.

Qui vero ſubditi & vaſalli hæreditarii Imperatoris & Domus Auſtriacæ ſunt, eadem gaudeant Amneſtia, quoad perſonas, vitam, famam & honores, habeantque ſecurum reditum in priſtinam patriam, ita tamen ut ſe teneantur accommodare legibus patriis Regnorum & Provinciarum.

Quantum autem eorundem bona concernit, ſi ea, antequam in Coronæ, Galliæ, Sueciæve partes tranſierunt, confiſcatione aut alio modo amiſſa fuere, etſi Plenipotentiarii Suedici diu multumque inſtiterint, ut iis etiam illa reſtituerentur, tamen cum Sacræ Cæſ. Maj. hac in re ab aliis nihil præſcribi, nec ob Cæſareanorum conſtantem contradictionem aliter tranſigi potuerit, Ordinibuſque Imperii ea propter bellum continuare, è re Imperii non fuerit viſum, porro quoque amiſſa ſunto ac modernis poſſeſſoribus permanento. Illa vero bona, quæ ipſis poſt eam ob cauſam quod pro Gallis aut Suecis contra Cæſarem Domumque Auſtriacam arma ſumpſiſſent, iiſdem qualia nunc ſunt, abſque refuſione tamen ſumptuum & fructuum perceptorũ, aut damni dati reſtituantur.

De cætero in Bohemia aliiſque quibuſcunque Provinciis Hæreditariis Imperatoris, Auguſtanæ Confeſſioni addictis ſubditis vel creditoribus, eorumve hæredibus pro privatis ſuis prætenſionibus, ſi quas habent, & earum nomine actiones intenderint aut proſecuti fuerint, jus & Iuſtitia æque ac Catholicis citra reſpectum adminiſtretur.

A dicta

A dicta tamen univerſali reſtitutione excepta ſunto, quæ reſtitui vel redhiberi nequeunt mobilia & ſe moventia, fructus percepti, authoritate belligerantium partium interverſa, itemque tam deſtructa, quam publicæ ſecuritatis cauſa in alios uſus converſa ædificia publica & privata, ſacra & profana, nec non depoſita publica vel privata hoſtilitatis intuitu confiſcata, legitime vendita, ſponte donata.

Quia vero etiam cauſa Iuliacenſis Succeſſionis inter inter intereſſatos, niſi præveniatur, magnas aliquando turbas in Imperio excitare poſſet, Ideo conventum eſt, ut ea quoque Pace confecta, ordinario proceſſu coram Cæſarea Majeſtate vel amicabili compoſitione, vel alio legitimo modo ſine mora dirimatur.

Cum etiam ad majorem Imperii tranquillitatem ſtabiliendam, de controverſiis circa bona Eccleſiaſtica & libertatem Exercitii Religionis his ipſis de Pace Vniverſali congreſſibus certa quædam compoſitio inter Cæſarem, Electores, Principes & Status Imperii inita, atque Inſtrumento Pacis cum Plenipotentiariis Reginæ & Coronæ Sueciæ erecto inſerta fuerit, placuit eandem compoſitionem, ut & illam, de qua inter eoſdem ratione eorum, qui Reformati vocantur, convenit, præſenti quoq; Tractatu firmare & ſtabilire eo plane modo, ac ſi de verbo ad verbum huic inſerta legeretur Inſtrumento.

Circa cauſam Haſſo-Caſſellanam conventum eſt, ut ſequitur.

Primo omnium, Domus Haſſio Caſſellana, omneſque ejus Principes, maxime Domina Amelia Eliſabetha Haſſiæ-Landgravia, ejuſque Filius, Dominus VVilhelmus illorumque Hæredes, Miniſtri, Officiales, Vaſalli, ſubditi milites & alii quocunque modo illis addicti, nullo prorſus excepto, non obſtantibus contra-

riis Pactis, proceſſibus, Proſcriptionibus, Declarationibus, Sententiis, Executionibus & Tranſactionibus, ſed illis omnibus, ut & actionibus vel præſentionibus ratione damnorum & injuriam, tam neutralium quam belligerantium; annullatis Univerſalis Amneſtiæ ſupra ſancitæ, & ad initium belli Bohemici, cum plenaria reſtitutione reddu&ctæ (exceptis Cæſareæ Majeſtatis & Domus Auſtriacæ Vaſallis & ſubditis hæreditariis, quemadmodum de iis in §. Tandem omnes, &c. diſponitur) omniumque Beneficiorum, ex hac & Religioſa Pace provenientium pari cum cæteris Statibus jure prout in Articulo incipiente, Unanimi, &c. diſponitur, plenarie participes ſunto.

Secundo, Domus Haſſo-Caſſellana, ejuſque Succeſſores Abbatiam Hirsfeldenſem cum omnibus appartinentiis Secularibus & Eccleſiaſticis, ſive intra, ſive extra Territorium (ut Præpoſitura Gellingen) ſitis, ſalvis tamen juribus, quæ Domus Saxonica à tempore immemoriali poſſidet, retineant; & eo nomine Inveſtituram à Cæſarea Majeſtate toties, quoties caſus evenerit, petant & fidelitatem præſtent.

Tertio, Ius directi & utilis Dominii in Præfecturas Schaumburg, Bückenburg, Saxenhagen, & Statthagen Epiſcopatui Mindano antehac aſſertum & adjudicatum, porro ad Dominum Wilhelmum modernum Haſſiæ Landgravium, ejuſque Succeſſores plenariæ in perpetuum citra ulteriorem dicti Epiſcopatus, aut alterius cujuſvis contradictionem aut turbationem pertineat, ſalva tranſactione inter Chriſtianum Ludovicum, Ducem Brunſvico Luneburgenſem & Haſſiæ Landgraviam, Philippumque Comitem de Lippe inita. Firma etiam manente, quæ inter eandem Landgraviam & dictum Comitem inita eſt, Conventione.

Conven-

Conventum præterea eſt, ut pro locorum hoc bello occupatorum reſtitutione, & indemnitatis cauſa Dominæ Landgraviæ Haſſiæ Tutrici, ejuſque Filio, hujuſve Succeſſoribus Haſſiæ Principibus, ex Archi-Epiſcopatibus Moguntinenſi & Colonienſi, Epiſcopatibus item Paderbornenſi, Monaſterienſi & Abbatia Fuldenſi Sexies Centena Millia Dalerorum Imperialium, bonitate Imperialibus conſtitutionibus modernis correſpondentium, intra ſpacium novem Menſium à tempore Ratificationis Pacis computandum, Caſſellis ſolventium periculo & ſumptibus pendantur, ne contra promiſſam ſolutionem ulla exceptio ulluſve prætextus admittantur, multo minus Summa conventa ullo arreſto afficiatur.

Vt etiam Domina Landgravia de ſolutione tanto ſecurior ſit, ſequentibus conditionibus retineat Neuſs, Coesfeldt & Newhauſs, inque iis locis ſua, ſibique ſolum obligata præſidia habeat, ea quidem lege, ut præter Officiales & alias perſonas in præſidiis neceſſarias dictorum trium locorum præſidia conjunctim non excedant numerum mille ducentorum peditum, & centum equitum Dominæ Landgraviæ diſpoſitioni relicto, quot cuivis dictorum locorum peditum & equitum imponere, quemve huic vel illi præſidio præficere velit.

Præſidia autem ſecundum ordinationem de ſuſtentatione Officialium & militum Haſſiacis hactenus conſuetam alantur, & quæ ad conſervanda fortalitia neceſſaria ſunt, præſtentur ex Archi- & Epiſcopatibus, in quibus dicta Arx & Civitates ſunt ſitæ, abſque Summæ ſupra nominatæ diminutione. Integrum autem ſit ipſis Præſidiis contra moroſos & tardantes, ſed non ultra debitam ſummam exequi; Iura autem Superioritatis & Iuriſdictio

tam Eccleſiaſtica quam Secularis, & reditus nominatarum Arcis & Civitatum Domino Archi-Epiſcopo Colonienſi ſint ſalva.

Quamprimum vero poſt ratificatam Pacem Dominæ Landgraviæ Trecenta millia Dalerorum Imperialium fuerint exſoluta, reſtituta Neuſſia, retineat Coesfeld ſolum & Newhauſſ, ita tamen ut præſidium Neuſſianum in Coesfeld & Newhauſſ non deducat, vel ejus nomine quicquam ulterius exigat: nec Præſidia in Coesfeldt numerum ſexcentorum peditum, & quinquaginta equitum, in Newhauſſ autem centum peditum excedant. Sin autem intra terminum novem Menſium Dominæ Landgraviæ integra Summa non dependatur, non tantum Coesfeld & Newhauſſ, donec plenaria ſubſecuta fuerit ſolutio, ſed etiam pro reſiduo ſummæ, ejuſque centenis, quinque annuatim Imperiales, donec reſiduum ſummæ exſolutum fuerit, penſionis nomine ſolvantur, & tot Præfecturarum ad ſupra nominatos Archi- & Epiſcopatus, atque Abbatiam pertinentium, & Haſſiæ Principatui vicinarum, quot præſtandis & exſolvendis penſionibus ſufficiunt, Quæſtores & Receptores Dominæ Landtgraviæ Juramento obſtringantur, ut de reditibus annuis reſiduæ ſummæ penſiones ſolvant, non obſtante Dominorum ſuorum prohibitione. Quod ſi vero Quæſtores & Receptores in ſolvendo moras nectant, aut reditus alio conferant, Domina Landgravia exequendi, & ad ſolutionem quovis modo illos adigendi, liberam habeat poteſtatem, de reliquo jure territoriali Domino proprietatis interea ſemper ſalvo; Simulac vero Domina Landgravia totam ſummam cum penſionibus à tempore moræ acceperit; reſtituat illico loca jam denominata cautionis loco interim retenta, penſiones

ſiones ceſſent, & Quæſtores atque Receptores, quorum facta fuit mentio; Iuramenti nexu ſint liberati. Quarum autem Præfecturarum reditus penſionibus contingente mora, ſolvendis ſint aſſignandi, ante Ratificationem Pacis eventualiter convenietur: quæ conventio non minoris ſit roboris, quam ipſum Pacis Inſtrumentum.

Præter loca autem ſecuritatis cauſa (ut memoratum) Dominæ Landgraviæ relinquenda, & poſt ſolutionem demum reſtituenda; reſtituat illa nihilominus; Ratificatione Pacis ſubſecuta; omnes Provincias & Epiſcopatus, nec non illorum urbes, Præfecturas, Oppida, Fortalitia, propugnacula; & omnia denique Bona immobilia; nec non Iura inter hæc bella ab ipſa occupata, ita tamen, ut tam in præfatis tribus locis cautionis nomine retinendis; quam reliquis omnibus reſtituendis, non ſolum Annonam & omnia ad bellicum Apparatum ſpectantia, quæ inferri curavit, per ſubditos avehere liceat Dominæ Landgraviæ, & ſupradictis ſucceſſoribus; quæ vero ab ipſa non illata, ſed in locis occupatis, tempore occupationis reperta ſunt, & adhuc extant, ibi permaneant; ſed ut etiam Fortificationes & Valla, durante occupatione exſtructa, eatenus deſtruantur, ne tamen Vrbes, Oppida, Arces, vel Caſtra cujuſvis invaſionibus & deprædationibus pateant.

Et quamvis Domina Landgravia præterquam ab Archi- & Epiſcopatibus Moguntinenſi, Colonienſi, Paderbornenſi, Monaſterienſi, & Abbatia Fuldenſi, à nemine reſtitutionis & indemnitatis loco aliquid popoſcerit, & ſibi eo nomine à quoquam alio quicquam ſolvi omnino noluerit, pro rerum tamen & circumſtantiarum æquitate, placuit toti Conventui; ut ſalva

manente diſpoſitione Paragraphi præcedentis inchoantis: Conventum prætereà eſt, &c. etiam cæteri Status cujuſcunque generis cis & ultra Rhenum, qui prima Martii hujus anni Haſſiacis Contributionem dependerunt, ſecundum proportionem Contributionis exſolutæ toto hoc tempore obſervatam, ad conficiendam ſummam ſuperius poſitam & Militum præſidiariorum ſuſtentationem, ratam ſuam ſupra nominatis Archi-Epiſcopatibus atque abbatiæ conferant, & damnum, ſi quod ſolventes ob unius vel alterius moram perpeſſi fuerint, moroſi reſarciant, nec Executionem contra tergiverſantes inſtituendam Cæſareæ Majeſtatis, aut Regiæ Majeſtatis Chriſtianiſſimæ, vel etiam Haſſiæ Landgraviæ Officiales, aut Milites impediant, neque etiam fas ſit Haſſiacis quemquam in præjudicium hujus declarationis eximere, ii vero, qui ſuam quotam rite perſolverint, ab omni eatenus onere liberi erunt.

Quod Controverſias inter Domus Haſſicas Caſſellanam & Darmſtadianam, ſuper Succeſſione Marpurgenſi agitatas attinet; quandoquidem ex Caſſellis die decimo quarto Menſis Aprilis, proxime elapſi, conſenſu partium unanimi accedente penitus ſunt compoſitæ; Placuit Tranſactionem iſtam, cum ſuis annexis & receſſibus, ſicut ea Caſſellis inita, & à partibus ſubſignata, Conventuique huic inſinuata fuit, vigore Inſtrumenti hujus, ejuſdem plane eſſe roboris, ac ſi verbis totidem hiſce tabulis inſerta, comprehenderetur, nec à partibus tranſigentibus nec aliis quibuſvis ſub prætextu, ſive pacti, ſive Iuramenti, ſive alio quocunque ullo unquam tempore convelli poſſe, quin imo ab omnibus etiamſi aliquis ex Intereſſatis eam forte confirmare detrectet; exactiſſime obſervari debere.

Sicut

Sicut etiam tranſactio inter defunctum Dominum VVilhelmum Haſſiæ Landgravium, & Dominos Chriſtianum & VVolradum Comites VValdecciæ, die undecimo Aprilis Anno milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo quinto facta, & à Domino Georgio Haſſiæ Landgravio die decimo quarto Aprilis Anno milleſimo ſexcenteſimo quadrageſimo octavo ratificata, non minus vigore hujus Pacificationis, perpetuum & pleniſſimum robur obtinebit, omneſque Haſſiæ Principes pariter ac Comites VValdecciæ obligabit.

Firmum quoque maneat & inviolabiliter cuſtodiatur Jus Primogenituræ in qualibet Domo Haſſiæ Caſſellana & Darmſtattina introductum, & à Cæſarea Majeſtate confirmatum.

Cum item Cæſarea Majeſtas ad querelas nomine Civitatis Baſileenſis & univerſæ Helvetiæ coram ipſius Plenipotentiariis ad præſentes congreſſus deputatis propoſitas ſuper nonnullis Proceſſibus & mandatis executivis, à Camera Imperiali contra dictam Civitatem, alioſque Helvetiorum unitos Cantones, eorumque cives & ſubditos emanatis, requiſita Ordinum Imperii ſententia & conſilio, ſingulari Decreto die 14. Menſis Maji Anno proxime præterito declaraverit, prædictam Civitatem Baſileam cæteroſque Helvetiorum Cantones in poſſeſſione vel quaſi plenæ libertatis & exemptionis ab imperio eſſe ac nullatenus ejuſdem Imperii Dicaſteriis & Judiciis ſubjectos; placuit hoc idem publicæ huic Pacificationis Conventioni inſerere, ratumque & firmum manere, atque idcirco ejuſmodi proceſſus una cum arreſtis eorum occaſione quandocunque decretis prorſus caſſos & irritos eſſe debere.

Vt autem proviſum ſit, ne poſthac in ſtatu politico controverſiæ ſuboriantur, omnes &

ſinguli Electores, Principes & Status Imperii Romani in antiquis ſuis juribus, prærogativis, libertate, privilegiis, libero Iuris territorialis tam in Eccleſiaſticis quam Politicis Exercitio, Ditionibus, Regalibus, horumque omnium poſſeſſione vigore hujus Tranſactionis ita ſtabiliti firmatique ſunto, ut à nullo unquam ſub quocunque prætextu de facto turbari poſſint vel debeant.

Gaudeant ſine contradictione jure ſuffragii in omnibus deliberationibus ſuper negotiis Imperii, præſertim ubi leges ferendæ vel interpretandæ, bellum decernendum, tributa indicenda, delectus aut hoſpitationes militum inſtituendæ, nova munimenta intra Statuum Ditiones exſtruenda nomine publico, veterave firmanda præſidiis, nec non ubi Pax aut fœdera facienda, aliave ejuſmodi negotia peragenda fuerint, nihil horum aut quicquam ſimile poſthac unquam fiat vel admittatur, niſi de Comitiali liberoque omnium Imperii Statuum ſuffragio & conſenſu. Cum primis vero jus faciendi inter ſe & cum exteris fœdera pro ſua cujuſque conſervatione ac ſecuritate ſingulis Statibus perpetuo liberum eſto, ita tamen, ne ejuſmodi fœdera ſint contra Imperatorem & Imperium, Pacemque ejus publicam, vel hanc imprimis Tranſactionem, fiantque ſalvo per omnia juramento, quo quiſque Imperatori & Imperio obſtrictus eſt.

Habeantur autem Comitia Imperii intra ſex menſes à dato ratificatæ Pacis, poſtea vero, quoties id publica utilitas aut neceſſitas poſtulaverit. In proximis vero Comitiis emendentur imprimis anteriorum Conventuum defectus, ac tum quoque de Electione Romanorum Regum, certa conſtantique Cæſarea capitulatione concipienda; de modo, & ordine in decla-

declarando uno vel altero Statu in Bannum Imperii, præter eum, qui alias in Conſtitutionibus Imperii deſcriptus eſt, tenendo, redintegrandis Circulis, renovanda Matricula, reducendis Statibus exemptis, moderatione & remiſſione Imperii collectarū, reformatione Politiæ & Iuſtitiæ, taxæ ſportularum in Iudicio Camerali, ordinariis Deputatis admodum & utilitatem Reipublicę rite formandis, legitimo munere Directorū in Imperii Collegiis, & ſimilibus negotiis, quę hic expediri nequiverant, ex communi Statuum conſenſu agatur & ſtatuatur.

Tam in Vniverſalibus vero quam particularibus Diætis Liberis Imperii Civitatibus non minus quam cæteris Statibus Imperii competat votum deciſivum, iiſque rata & intacta maneant Regalia, vectigalia, reditus annui, libertates, privilegia confiſcandi, collectandi, & independentia aliaque jura ab Imperatore & Imperio legitime impetrata, vel longo uſu ante hos motus obtenta, poſſeſſa & exercitia, cum omnimoda juriſdictione intra muros & in territorio, caſſatis, annullatis & in futurum prohibitis iis, quæ per repreſſalias, arreſta, viarum occluſiones & alios actus præjudiciales, ſive durante bello quocunque prætextu in contrarium facta & propria authoritate hucuſque attentata ſunt, ſive dehinc nullo præcedente legitimo juris & executionis ordine fieri attentarive poterunt. De cætero omnes laudabiles conſuetudines & Sacri Romani Imperii conſtitutiones & leges fundamentales imposterum religioſe ſerventur, ſublatis omnibus, quæ bellicorum temporum injuria irrepſerant, confuſionibus.

De indaganda aliqua ratione & modo æquitati conveniente, quo perſecutiones actionum contra debitores ob bellicas calamitates for-

tunis lapſos, aut nimio uſurarum curſu aggravatos, moderate terminari, indeque naſcituris majoribus incommodis etiam tranquillitati publicæ noxiis obviam iri poſſit, Cæſ. Maj. curabit exquiri tam Iudicii Aulici quam Cameralis vota & conſilia, quæ in futuris Comitiis proponi & in conſtitutionem certam redigi poſſint, Interea tamen temporis in hujuſmodi cauſis ad Iudicia cum Summa Imperii tum ſingularia Statuum delatis circumſtantiæ à partibus allegatæ bene ponderentur, ac nemo executionibus immoderatis prægravetur, ſed hæc omnia Holſatiæ conſtitutione ſalva & illæſa.

Et quia publice intereſt, ut facta Pace commercia viciſſim refloreſcant. Ideo Conventum eſt, ut quæ eorum præjudicio & contra utilitatem publicam hinc inde per Imperium belli occaſione noviter propria auctoritate contra jura, privilegia, & ſine conſenſu Imperatoris atque Electorum Imperii invecta ſunt Vectigalia & Telonia, ut & abuſus Bullæ Brabantinæ indeque natæ repreſſaliæ & arreſta, cum inductis peregrinis certificationibus, exactionibus, detentionibus, itemque immoderata Poſtarum, omniaque alia inuſitata onera & impedimenta, quibus commerciorum & navigationis uſus deterior redditus eſt, penitus tollantur, & Provinciis, Portubus, Fluminibus quibuſcunque ſua priſtina ſecuritas, juriſdictio & uſus, prout ante hos motus bellicos à pluribus retro annis fuit, reſtituantur, & inviolabiliter conſerventur.

Territoriorum quæ flumina alluunt, & aliorum quoruncunque juribus ac privilegiis, ut & Telonii ab Imperatore de conſenſu Electorum cum aliis, tum etiam Comiti Oldenburgenſi in Viſurgi conceſſis, aut uſu diuturno introductis in pleno ſuo vigore manentibus & executioni

tioni mandandis, tum ut plena ſit commerciorū libertas, & tranſitus ubique locorum terra marique tutus, adeoque ea omnibus & ſingulis utriuſque partis Fœderatorum vaſallis, ſubditis clientibus & incolis, eundi, negotiandi, redeundique poteſtas data ſit, virtuteque præſentium conceſſa intelligatur, quæ unicuique ante Germaniæ motus paſſim competebat: quos etiam Magiſtratus utrinque contra injuſtas oppreſſiones & violentias inſtar propriorum ſubditorum defendere ac protegere teneantur, hac conventione ut & jure legeque cujuſque loci per omnia ſalvis.

Quo magis autem dicta Pax atque amicitia inter Imperatorem & Chriſtianiſſimum Regem firmari poſſit, & ſecuritati publicæ melius proſpiciatur, Ideo de conſenſu, conſilio & voluntate Electorum; Principum & Statuum Imperii pro bono Pacis Conventum eſt.

Primo, quod ſupremum Dominum, Iura Superioritatis, aliaque omnia in Epiſcopatus Metenſem, Tullenſem & Virodunenſem, Vrbeſque cognomines eorumque Epiſcopatuum diſtrictus, & nominatim Moyenuicum, eo modo quo hactenus ad Romanum ſpectabant Imperium impoſterum ad Coronam Galliæ ſpectare eique incorporari debeant in perpetuum & irrevocabiliter, reſervato tamen jure Metropolitano ad Archi-Epiſcopatum Trevirenſem pertinente.

Reſtituatur in poſſeſſionem Epiſcopatus Virodunenſis Dominus Franciſcus Lotharingiæ Dux tanquam legitimus Epiſcopus, & eum Epiſcopatum pacifice adminiſtrare, ejuſque ſicuti & ſuarum Abbatiarum (ſalvo Regis & cujuſcunq; privati jure) nec non bonorum ſuorum patrimonialium ubicunque ſitorum juribus (quatenus prædictæ ceſſioni non repugnant) privilegiis

reditibus & fructibus uti, frui permittatur, dummodo prius præſtiterit Regi juramentum fidelitatis, nihilque moliatur adverſus ſuæ Majeſtatis Regnique commoda.

Secundo, Imperator & Imperium cedunt transferuntque in Regem Chriſtianiſſimum ejuſque in Regno Succeſſores Ius directi Dominii, Superioritatis, & quodcunque aliud ſibi & S. Romano Imperio hactenus in Pinarolum competebat, & competere poterat.

Tertio, Imperator pro ſe totaque Sereniſſima Domo Auſtriaca, itemque Imperium cedunt omnibus juribus, proprietatibus, Dominiis, poſſeſſionibus ac juriſdictionibus, quæ hactenus ſibi, Imperio & Familiæ Auſtriacæ competebant in Oppidum Briſacum, Landgraviatum Superioris & Inferioris Alſatiæ, Suntgoviam, Præfecturamq; Provincialem decem Civitatum Imperialium in Alſatia ſitarum, ſcilicet Hagenaw, Colmar, Schlettſtatt, VVeiſenburg, Landaw, Oberenheim, Roſheim, Munſter in Valle S. Gregorii, Kaiſersberg, Turinghaim omneſque Pagos, & alia quæcunque jura, quæ à dicta Præfectura dependent, eaque omnia & ſingula in Regem Chriſtianiſſimum Regnumque Galliarum transferunt, ita ut dictum Oppidum Briſacum cum Villis Hochſtatt, Niederimſing, Harren & Acharren, ad communitatem Civitatis Briſacenſis pertinentibus, cumque omni Territorio & banno quatenus ſe ab antiquo extendit, ſalvis tamen ejuſdem Civitatis Privilegiis & immunitatibus antehac à domo Auſtriaca obtentis & impetratis.

Itemque dictus Landgraviatus utriuſque Alſatiæ & Suntgoviæ, tum etiam Præfectura Provincialis in dictas Decem Civitates & loca dependentia, itemque omnes Vaſalli, Landſaſſii, ſubditi, homines, oppida, caſtra, villæ,

arces,

arces, ſylvæ, foreſtæ, auri, argenti aliorumque mineralium fodinæ, flumina, rivi, paſcua, omniaque jura, Regalia & appertinentiæ, abſque ulla reſervatione cum omnimoda juriſdictione & Superioritate, ſupremoque Dominio à modo in perpetuum ad Regem Chriſtianiſſimum, Coronamque Galliæ pertineant, & dictæ Coronæ incorporata intelligantur, abſque Cæſaris, Imperii, Domuſque Auſtriacæ vel cujuſcunque alterius contradictione. Adeo ut nullus omnino Imperator aut Familiæ Auſtriacæ Princeps quicquam juris aut poteſtatis in eis præmemoratis partibus cis & ultra Rhenum ſitis, ullo unquam tempore prætendere vel uſurpare poſſit aut debeat. Sit tamen Rex obligatus in eis omnibus & ſingulis locis Catholicam conſervare Religionem, quemadmodum ſub Auſtriacis Principibus conſervata fuit, omneſque, quæ durante hoc bello novitates irrepſerunt, removere.

Quarto, Chriſtianiſſimæ Majeſtati ejuſque in Regno Succeſſoribus de conſenſu Imperatoris, totiuſque Imperii perpetuum Ius ſit tenendi præſidium in Caſtro Philipsburg protectionis ergo, ad convenientem tamen numerum reſtrictum, qui vicinis juſtam ſuſpicionis cauſam præbere non poſſit, ſumptibus duntaxat Coronæ Galliæ, ſuſtentandum. Patere etiam debebit Regi liber tranſitus per terras & aquas Imperii ad inducendos milites, commeatum & cætera omnia, quibus & quoties opus fuerit.

Rex tamen præter protectionem, præſidium & tranſitum in dictum Caſtrum Philipsburg nihil ulterius prætendet, ſed ipſa proprietas, omnimoda juriſdictio, poſſeſſio omniaque emolumenta, fructus, acceſſiones, jura, Regalia, ſervitutes, homines, ſubditi, vaſalli, & quidquid

quidquid omnino antiquitus ibidem, & in totius Epiſcopatus Spirenſis, Eccleſiarumque illi incorporatarum diſtrictu Epiſcopo & Capitulo Spirenſi competebat, & competere poterat, eidem impoſterum quoque ſalva; integra & illæſa, excepto tamen jure protectionis, permaneant.

Imperator, Imperium & Dominus Archi Dux OEnipontanus FerdinandusCarolus reſpective exſolvunt Ordines, Magiſtratus, Officiales & ſubditos ſingularum ſupradictarumDitionum, ac locorum, vinculis & ſacramentis, quibus hucuſque ſibi, Domuique Auſtriacæ obſtricti fuerant, eoſque ad ſubjectionem, obedientiam & fidelitatem Regi Regnoq; Galliæ præſtandam remittunt,obligantque. Atque ita Coronam Galliæ in plena juſtaque eorum ſuperioritate, & proprietate, & poſſeſſione conſtituunt, renunciantes omnibus in ea juribus ac prætenſionibus ex nunc & in perpetuum; idque pro ſe, ſuiſque poſteris Imperator, dictus Dominus Archi Dux, ejuſque Frater, (quatenus prædicta ceſſio ad ipſos pertinet) peculiari diplomate tum ipſi confirmabunt, tum efficient, ut à Rege Hiſpaniarum Catholico eadem quoque renunciatio in authentica forma extradatur. Quod & Imperii totius nomine fiet, quo die ſubſignabitur præſens Tractatus.

Ad majorem ſupradictarum ceſſionum & alienationum validitatem, Imperator & Imperium, vigore præſentis tranſactionis expreſſe derogant omnibus & ſingulis prædeceſſorum Imperatorum Sacriq; Romani Imperii Decretis,Conſtitutionibus, Statutis & Conſuetudinibus, etiam Iuramento firmatis aut impoſterum firmandis, nominatimque Capitulationi Cæſareæ, quatenus alienatio omnimoda bonorum & Iurium Imperii prohibetur, ſimulque in

perpe-

perpetuum excludunt omnes exceptiones & reſtitutionis vias quocumque tandem jure titulove fundari poſſent.

Conventum eſt inſuper, ut præter promiſſam hic inferius à Cæſare & Imperii Statibus ratihabitionem, in proximis quoque Comitiis ex abundanti ratæ ſint ſupradictarum Ditionum juriumque ab alienationes, ac proinde ſi in Cæſarea capitulatione pactio, vel in Comitiis propoſitio deinceps fiat de occupatis diſtractiſve imperii bonis, ac juribus recuperandis, ea non complectatur aut complecti intelligatur res ſupra expreſſas, utpote ex communi Ordinum ſententia pro publica tranquillitate in alterius Dominium legitime tranſlatas, atque eaſdem in hunc finẽ ab Imperii matricula expungi placet.

Statim à reſtitutione Benfeldæ, æquabuntur ſolo ejuſdem oppidi munitiones, nec non adjacentis fortalitii Rhinau. ſicuti quoque Tabernarum Alſatiæ, Caſtri Hohenbar & Neoburgi ad Rhenum, neque in prædictis locis ullus miles præſidiarius haberi poterit.

Magiſtratus & incolæ dictæ Civitatis Tabernarum neutralitatem accurate ſervent, pateatque illac Regio militi, quoties poſtulatum fuerit, tutus ac liber tranſitus. Nullæ ad Rhenum munitiones in citeriori ripa extrui poterunt Baſilea uſque Philipsburgum, neque ullo molimine deflecti aut interverti fluminis curſus ab una alterave parte.

Quod ad æs alienum attinet, quo Camera Enſisheimiana gravata eſt, Dominus ArchiDux Ferdinandus Carolus recipiet in ſe cum ea parte Provinciæ quam Rex Chriſtianiſſimus ipſi reſtituere debet, tertiam omnium debitorum partem ſine diſtinctione, ſive Chyrographaria, ſive Hypothecaria ſint, dummodo

utraque

utraque ſint inform a authentica, & vel ſpecialem Hypothecam habeant, ſive in Provincias cedendas, ſive in reſtituendas, vel ſi nullam habeant in libellis rationariis receptorum ad Cameram Enſisheimianam reſpondentiũ uſq; ad finem An. milleſimi ſexcenteſimi trigeſimi ſecundi agnita, atque inter debita, & credita illius recenſita fuerint, & penſitationum annuarum ſolutio dictæ Cameræ incubuerit, eamque diſſolvet, Regem pro tali quota indemnem penitus præſtando,

Quæ vero debita Collegiis Ordinum ex ſingulari per Auſtriacos Principes, cum ipſis in Diatis Provincialibus inita conventione attributa, aut ab ipſis Ordinibus communi nomine contracta ſunt, iiſque ſolvenda incumbunt, debet inter eos, qui in Ditionem Regis veniunt, atque illos qui ſub Dominio Domus Auſtriacæ remanent, iniri conveniens diſtributio, ut unaquæque pars ſciat, quantum ſibi æris alieni diſſolvendum reſtet.

Rex Chriſtianiſſimus reſtituet Domui Auſtriacæ, & in ſpecie ſupradicto Domino Archi-Duci Ferdinando Carolo primogenito, quondam Archi-Ducis Leopoldi Filio, quatuor Civitates Sylveſtres, Rheinfelden, Seckingen, Lauffenberg & VValtshutum, cum omnibus Territoriis & Balivatibus, Villis, Pagis, Molendinis, Sylvis, Foreſtis, Vaſallis, Subditis, omnibuſque appertinentiis cis & ultra Rhenum. Itemque Comitatum Hawenſtein, Sylvam nigram, totamque Superiorem & Inferiorem Brisgoviam, & Civitates in ea ſitas antiquo jure ad Domum Auſtriacam ſpectantes, ſcilicet Newburg, Freyburg, Endingen, Kenzingen, VValdkirch, Villingen, Beulingen, cum omnibus Territoriis. Item, cum omnibus Monaſteriis, Abbatiis, Prælaturis, Præpoſituris,

Ordi-

Ordinumque Equeſtrium Commendatariis, cum omnibus Balivatibus, Baronatibus, Caſtris, Fortalitiis, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Vaſallis, hominibus, ſubditis, fluminibus, rivis, foreſtis, ſylvis, omnibuſque Regaliis juribus, juriſdictionibus, Feudis & patronatibus, cæteriſque omnibus & ſingulis ab ſublime Territorii Ius patrimoniumque Domus Auſtriacæ in toto iſto tractu antiquitus ſpectantibus. Totam item Ortnaviam, cum Civitatibus Imperialibus Offenburg, Gergenbach & Cella ahm Hamersbach, quatenus ſcilicet Præfecturæ Ortnavienſi obnoxiæ ſunt, adeo ut nullus omnino Rex Franciæ quicquam Iuris aut Poteſtatis in his præmemoratis partibus, cis & ultra Rhenum ſitis, ullo unquam tempore prætendere, aut uſurpare poſſit aut debeat, ita tamen ut Auſtriacis Principibus prædicta reſtitutione, nihil novi juris acquiratur. Libera ſint in univerſum inter utriuſque Rheni Ripas & provinciarum utrinque adjacentium incolas commercia & commeatus, Inprimis vero libera ſit Rheni navigatio, ac neutri parti permiſſum eſto, naves tranſeuntes deſcendentes aut aſcendentes impedire, detinere, arreſtare aut moleſtare, quocunque prætextu, ſola inſpectione, quæ ad perſcrutandas, aut viſitandas merces fieri conſuevit, excepta, nec etiam liceat nova & inſolita vectigalia, pedagia, paſſagia, datia, aut alias ejuſmodi exactiones ad Rhenum imponere, ſed utraque pars contenta maneat vectigalibus, & datiis ordinariis, ante hoc bellum ſub Auſtriacorum gubernatione, ibidem præſtari ſolitis.

Omnes Vaſalli, Landſaſſii, Subditi, Cives, Incolæ, quicunque cis & ultra Rhenum Domui Auſtriacæ, ſicut etiam illi, qui immediate Imperio ſubjecti erant, vel alios Imperii

perii Ordines ut Superiores recognoſcunt, non obſtante qualicumque confiſcatione, tranſlatione, donatione, per quoſcumque belli Duces aut Præfectos Militiæ Suedicæ aut Confederatorum poſt occupatam Provinciam facta, perque Regem Chriſtianiſſimum ratificata, aut proprio motu decreta, ſtatim poſt publicatam Pacem bonis ſuis immobilibus & ſtabilibus, ſive corporalia ſive incorporalia ſint, villis, caſtris, oppidis, fundis, poſſeſſionibus reſtitui debent, citra ullam exceptionem meliorationum expenſarum, ſumptuum compenſationem quas moderni poſſeſſores quomodo libet objicere poſſent, & citra reſtitutionem mobilium ac ſe moventium, & fructuum perceptorum. Quod vero ad confiſcationes rerum, pondere, numero, & menſura conſiſtentium exactiones, concuſſiones, atque intuitu belli factas attinet, earum repetitio ad amputandas lites utrimque penitus caſſata & ſublata eſto.

Teneatur Rex Chriſtianiſſimus non ſolum Epiſcopos Argentinenſem & Baſilæenſem, cum Civitate Argentinenſi, ſed etiam reliquos per utramque Alſatiam Romano Imperio immediate ſubjectos Ordines, Abbates Murbacenſem & Luderenſem, Abbatiſſam Andlavienſem Monaſterium in Valle S. Georgii Benedictioni Ordinis, Palatinos de Luſelſtain, Comites & Barones de Hanaw Fleckenſtain, Oberſtain, totiuſque Inferioris Alſatiæ Nobilitatem, item prædictas Decem Civitates Imperiales, quæ Præfecturã Haganoenſem agnoſcunt, in ea libertate & poſſeſſione Immedietatis erga Imperium Romanum, qua hactenus gaviſæ ſunt, relinquere: Ita ut nullam ulterius in eos Regiam ſuperioritatem prætendere poſſit, ſed iis juribus contentus maneat, quæcunq; ad Domum Auſtriacam ſpectabant, & per

hunc

hunc Pacificationis Tractatum Coronæ Galliæ ceduntur. Ita tamen ut præſenti hac declaratione nihil detractum intelligatur de eo ſupremi Domini jure quod ſupra conceſſum eſt.

Item, Rex Chriſtianiſſimus pro recompenſatione partium ipſi ceſſarum, dicto Domino Archi-Duci Ferdinando Carolo ſolvi curabit tres Milliones Librarum Turonenſium annis proxime ſequentibus, ſcilicet 1649. 50. & 51. in Feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ, quolibet anno tertiam partem in moneta bona & proba Baſileæ ad manus Domini Archi-Ducis ejuſve Deputatorum.

Præter dictam pecuniæ quantitatem Rex Chriſtianiſſimus tenebitur in ſe recipere duas tertias debitorum Cameræ Enſiſhemianæ ſine diſtinctione, ſive Chyrographaria, ſive Hypothecaria ſint, dummodo utraque ſint in forma authentica, & vel ſpecialem Hypothecam habeant, ſive in Provincias cedendas, ſive in reſtituendas, vel ſi nullam habeant, in libellis rationariis receptorum ad Cameram Enſiſhemianam reſpondentium uſque ad finem Anni milleſimi ſexcenteſimi trigeſimi ſecundi agnita, atque inter credita & debita illius recenſita fuerint, & penſitationum annuarum ſolutio dictæ Cameræ incubuerit, eaſque diſſolvet, Archi Ducem pro tali quota prorſus indemnem præſtando, utque inæquius fiat, delegabuntur ab utraque parte Commiſſarii ſtatim à ſubſcripto Tractatu Pacis, qui ante primæ penſionis ſolutionem convenient, quænam nomina utrique parti expungenda ſint.

Curabit Rex Chriſtianiſſimus præfato Domino Archi-Duci bona fide abſque ulla mora & retardatione reſtitui omnia & ſingula literaria Documenta, cujuſcunque illa generis ſint, quæ terras eidem reſtituendas concernunt,

quatenus

quatenus quidem in Cancellaria Regiminis & Cameræ Enſisheimianæ, aut Briſaci, vel etiam in cuſtodia Officialium, Oppidorum & arcium occupatarum reperiuntur.

Quod ſi talia Documenta ſint publica, quæ ceſſas etiam terras pro inde viſo concernunt, de his Archi Duci exempla authentica quotieſcunque requiſierit, edentur.

Item, ne controverſiæ inter Dominos Sabaudiæ & Mantuæ Duces ratione Montisferrati, authoribus inclytæ recordationis Ferdinando II. Imperatore & Ludovico XIII. Galliarum Rege, Suarum Majeſtatum Parentibus definitæ & terminatæ in Chriſtianæ Reipublicæ perniciem aliquando recrudeſcant, Conventum eſt, quod Tractatus Cheraſci 6. Aprilis An. Domini 1631. cum ſubſecuta ſuper eodem Ducatu Montisferrati executione, firmus ſtabilisque in omnibus ſuis articulis in perpetuum manebit, excepto tamen Pinarolo ac pertinentiis inter Suam Majeſtatem Chriſtianiſſimam ac Dominum Ducem Sabaudiæ definitis, & Chriſtianiſſimo Regi Regnoque Galliæ acquiſitis per peculiares tractatus, qui eadem ſtabilitate & firmitate conſiſtent in iis omnibus, quæ tranſlationem aut ceſſionem Pinaroli & pertinentium concernunt: Si quid tamen in dictis peculiaribus tractatibus continetur, quod pacem Imperii turbare, vel novos in Italia motus poſt præſens bellum, quod nunc in illa Provincia geritur, compoſitum, excitare poſſet, id nullum & irritum ſit, dicta nihilominus ceſſione in ſuo robore permanente cum aliis conditionibus, quæ tam in favorem Ducis Sabaudiæ, quam Regis Chriſtianiſſimi conventæ ſunt. Ideoque & Imperatoria & Chriſtianiſſima Majeſtas viciſſim promittunt, ſe cæteris omnibus tam ad prædictum Tractatum

Che-

Cheraſcenſem, quam executionem ſpectantibus. & in ſpecie Albam, Trinum; eorumque territoria reliqua loca, nunquam directe vel indirecte, ſpecie juris aut via facti contrayenturas, neque ullo auxilio vel favore contravenientem adjuturas quinimo communi authoritate datum iri operam, ut ne à quoquam quovis prætextu violetur. cum maxime ſe obligatum eſſe declaraverit Rex Chriſtianiſſimus dicti Tractatus executionem omnibus modis promovere, atque etiam armis tueri, eo præſertim fine, ut dictus Dominus Sabaudiæ Dux non obſtantibus ſuperioribus clauſulis in pacifica Trini & Albæ reliquorumque locorum ipſi per dictum tractatum & inveſtituram ſubſecutam in Ducatu Montisferrati conceſſorum & aſſignatorum poſſeſſione ſemper relinquatur & manuteneatur.

Vt autem omnium diſſidiorum & controverſiarum ſemina inter eoſdem Duces penitus extirpentur, quadringenta & nonaginta quatuor aureorum millia, quæ inclytæ memoriæ Chriſtianiſſimus Rex Ludovicus XIII. inexonenarationem Domus Sabaudiæ, ſe Domino Duci Mantuæ ſoluturum ſpopondit, Chriſtianiſſima Majeſtas præſenti parataque pecunia dicto Domino Duci Mantuæ numerari faciet, & propterea Dominum Ducem Sabaudiæ ejuſque Hæredes & Succeſſores ab ea obligatione omnino relevabit, præſtabitque indemnem ab omni petitione quæ ratione vel occaſione dictæ Summæ à dicto Domino Duce Mantuæ, vel ejus Succeſſoribus fieri poſſet, adeo ut impoſterum ejus nomine, colore, ratione aut prætextu Dominus Dux Sabaudiæ, hæredes, aut Succeſſores nullam omnino juris vel facti moleſtiam aut vexationem à Domino Duce Mantuæ, hæredibus aut ſucceſſoribus ejus patiantur. Qui ab hoc

hoc die & a modo in antea cum authoritate & conſenſu Cæſareæ & Chriſtianiſſimæ Majeſtatis, ſolemni hujus publicæ Pacis Inſtrumenti vigore nullam penitùs in tota hac cauſa actionem contra Dominum Ducem Sabaudiæ ejuſque hæredes & ſucceſſores exercere poterunt.

Cæſarea Majeſtas decenter requiſita concedet Domino Duci Sabaudiæ una cum Inveſtitura antiquorum Feudorum & Statuum qualem inclytæ memoriæ Ferdinandus II. Duci Sabaudiæ Victori Amedeo conceſſerat, Inveſtituram quoque locorum, ditionum, ſtatuum, omniumque jurium Montisferrati, cum appertinentiis quæ illi vigore prædicti Tractatus Cheraſcenſis, nec non executionis inde ſubſecutæ decreta & remiſſa fuerunt, ſicuti quoque Feudorum novelli Monfortis, Sinii, Moncherii & Caſtelletti cum appertinentiis, juxta tenorem Inſtrumenti acquiſitionis ab eodem Duce Victore Amedeo factæ ſub decimo tertio Octobris Anni Milleſimi ſexcenteſimi trigeſimi quarti, & congruenter conceſſionibus ſeu permiſſionibus, nec non approbationibus Cæſareæ Majeſtatis, cum confirmatione quoque omnium & quorumcumque privilegiorum, quæ Sabaudiæ Ducibus hactenus indulta fuerunt, quotieſcunque à Domino Duce Sabaudiæ, requirentur & poſtulabuntur.

Item conventum eſt, quod Dux Sabaudiæ, Hæredes & ſucceſſores ejus, nullatenus à Cæſarea Majeſtate turbentur aut inquietentur in Superioritate, ſeu jure ſuperioritatis quod habent in Feudis Rocheverani, Olmi & Cæſolæ cum appertinentiis, quæ à Romano Imperio nulla ratione dependetur, & revocatis, annullatiſque donationibus & inveſtituris in dictorum feudorum poſſeſſione ſeu quaſi Dominus Dux manu teneatur, & quatenus opus ſit redintegretur,

gretur ; parique ratione ejuſdem Vaſallus Comes Verrucæ, quoad eadem Feuda Olmi & Cæſolæ & quartæ partis Rocheverani ſuæ poſſeſſioni ſeu quaſi reſtituatur, & in eadem pleniſſimè cum fructibus omnibus redintegretur.

Item conventum eſt, quod Cæſarea Majeſtas reſtitui faciat Comitibus Clementi & Ioanni Filiis, nec non & nepotibus ex filio Octavino Comitis Caroli Cacherani integrum Feudum Rochæ Arazii cum appertinentiis & dependentibus, quibuſcunque non obſtantibus.

Similiter declarabit Imperator Inveſtitura Ducatus Mantuæ comprehendi Caſtra Reggioli & Luzzaræ cum ſuis territoriis & deprehendentiis, quorum poſſeſſionem Dux Guſtallæ Duci Mantuæ reſtituere teneantur, reſervatis tamen eidem juribus pro ſex millibus ſcutorum annuorum prætendit; de quibus agere, & judicio experiri coram Sua Cæſarea Majeſt. valeat adverſus Ducem Mantuæ.

Simulatque vero Inſtrumento Pacis à Dominis Plenipotentiariis & Legatis ſubſcriptum & ſignatum fuerit, ceſſet omnis hoſtilitas, & quæ ſupra conventa ſunt, utrinque è veſtigio executioni mandetur, utque id melius & citius adimpleatur, ſequenti poſt ſubſcriptionem die Publicatio Pacis fiat more ſolemni & ſolito per compita Civitatum Monaſterienſis & Oſnabrugenſis, poſt acceptum tamen nuncium quod ſubſcriptio Tractatus facta fuerit in utroque loco; ſtatimque Poſt Publicationem factam diverſi mittantur Curſores ad Duces Exercituum, qui citatis equis ſimul iter conficiant, dictis Ducibus ſignificent concluſam eſſe Pacem, curentque, ut conventa in ipſos Duces die Pax & ceſſatio hoſtilitatum in ſingulis Exercitibus denuo publicetur, omnibuſque & ſingulis belli Miniſtris & Civitatum, aut Fortali-

tiorum Gubernatoribus imperetur, ut ab omni hoſtilitatum genere impoſterum abſtineant, ita, ut ſi quid poſt dictam Publicationem attentatum aut via facti mutatum fuerit, id quam primum reparari & in priſtinum ſtatum reſtitui debeat.

Conveniant inter ſe utriuſque partis Plenipotentiarii intra tempus concluſæ & ratificandæ Pacis de modo, tempore, & ſecuritate reſtitutionis locorum & exauctorationis militiæ, ita ut utraque pars ſecura eſſe poſſit, omnia quæ conventa fuerint, ſincere ad impletum iri.

Imprimis quidem Imperator per Univerſum Imperium edicta promulget, & ſerio mandet iis, qui hiſce pactis & hac Pacificatione ad aliquid reſtituendum vel præſtandum obligantur, ut ſine tergiverſatione & noxa intra tempus concluſæ & ratificandæ Pacis præſtent & exequantur tranſacta, injugendo tam Directoribus *Auſzſchreibenden Furſten*, quam Præfectis Militiæ Circularis, *Crayſz-Obriſten*, ut ad requiſitionem reſtituendorum juxta ordinem executionis & hæc pacta, reſtitutionem cujuſque promoveant & perficiant. Inſeratur etiam Edictis clauſula, ut quia Circuli Directores *die Auſzſchreibenden Furſten*, aut præfecti Militiæ Circularis *Crayſz-Obriſten*, in cauſa vel reſtitutione propria minus idonei executioni eſſe cenſentur, hoc in caſu, itemque ſi Directores vel Præfectum Militiæ Circularis repudiare commiſſionem contingat, vicini Circuli Directores aut Præfecti Militiæ Circularis eodem executionis munere etiam in alios Circulos ad reſtituendorum requiſitionem fungi debeant.

Quod ſi etiam reſtituendorum aliquis Cæſarianos Commiſſarios ad alicujus reſtitutionis, præſtationis vel executionis actum neceſſarios cenſuerit, quod ipſorum opinioni relinquitur. etiam

etiam ille ſine mora dentur. Quo caſu ut rerum tranſactarum effectus tanto minus impediatur, tam reſtituentibus, quam reſtituendis liceat ſtatim concluſa & ſubſcripta Pacificatione binos aut trinos utrinque nominare Commiſſarios, è quibus Cæſarea Majeſtas unum à reſtituendo, alterum à reſtituente nominatum, pares tamen numero, ex utraque Religione eligat, quibus injungatur, ut omnia, quæ vigore hujus Tranſactionis oportet, abſque mora exequantur. Sin autem Reſtituentes Commiſſarios nominare neglexerint, Cæſarea Majeſtas ex his quos reſtituendus nominaverit, unum deliget, aliumque pro ſuo arbitrio, obſervata tamen utrobique diverſæ Religioni addictorum paritate, adjunget, quibus Commiſſionem Executionis demandabit, non obſtantibus exceptionibus in contrarium factis. Ipſi deinde reſtituendi mox à concluſione Pacis de tranſactorum tenore notum faciant intereſſatis aliquid reſtituris.

Omnes deniq; & ſinguli ſive Status, ſive communitates, ſive privati, ſive Clerici, ſive Seculares, qui vigore hujus tranſactionis ejuſdemque regularum generalium, vel ſpecialis expreſſæq; alicujus diſpoſitionis ad reſtituendum, cedendum, dandum, faciendum, aut aliud quid præſtandum obſtricti ſunt, teneantur, ſtatim, poſt promulgata Cæſarea Edicta, & factam reſtituendi notificationem, ſine omni tergiverſatione, vel oppoſitione clauſulæ ſalvatoriæ, ſive generalis, ſive ſpecialis alicujus ſupra in Amneſtia poſitæ, aut quacunque alia exceptione, itemque ſine noxa aliqua, omnia, ad quæ obligantur, reſtituere, cedere, dare, facere & præſtare.

Nec Directorum & Præfectorum Circularis militiæ, aut Commiſſariorum executioni quiſ-

quam, ſive Status, ſive miles præſertim præſidiarius, ſive quilibet alius ſeſe opponat, ſed potius Executoribus aſsiſtant, liberumque ſit dictis executoribus contra eos, qui executionem quovis modo impedire conantur, ſuis, vel etiam reſtituendorum verbis uti.

Deinde omnes & ſinguli utriuſque partis Captivi ſine diſcrimine Sagi vel Togæ, eo modo, quo inter Exercitium Duces, cum Cæſareæ Majeſtatis approbatione conventum eſt, vel adhuc convenietur, liberi demittantur.

Reſtitutione ex Capite Amneſtiæ & Gravaminum facta, libertatis captivis. & ratihabitionibus commutatis, omnia utriuſque partis militaria præſidia ſive Imperatoris ejuſque ſociorum & Fœderatorum, ſive Regis Chriſtianiſſimi & Landgraviæ Haſſiæ, eorumque Fœderatorum & adhærentium, aliove quocunque nomine impoſita fuerint, ex Civitatibus Imperii ac omnibus aliis locis reſtituendis, ſine exceptionibus, mora damno & noxa, pari paſſu educantur.

Loca ipſa, Civitates, Urbes, Oppida, Arces, Caſtella, Fortalitia, tam quæ per Regnum Bohemiæ, aliaſque terras Imperatoris, Domuſque Auſtriacæ hæreditarias, quam cæteros Imperii Circulos à partibus belligerantibus ſupra dictis occupata & retenta, vel per Armiſtitii unius vel alterius partis vel quemcunque alium modum conceſſa ſunt, prioribus & legitimis ſuis poſſeſſoribus & Dominis, ſive mediati ſive immediati, Imperii Status ſint, tam Eccleſiaſticis quam Secularibus, comprehenſa libera Imperii Nobilitate, abſque mora reſtituantur, liberæque eorum diſpoſitioni, ſive de jure & conſuetudine, ſive vigore præſentis Tranſactionis competenti permittantur, non obſtantibus ullis donationibus, in feudationibus, conceſſionibus (niſi

(niſi ultro & ſpontanea Status alicujus voluntate alicui factæ ſint vel fuerint) obligationibus pro redimendis captivis, aut avertendis devaſtationibus, incendiiſque datis, aut aliis quibuſcunque titulis in priorum legitimorum Dominorum, poſſeſſorumve præjudicium acquiſitis, ceſſantibus etiam pactis & fœderibus, aut quibuſcunque aliis exceptionibus prædictæ reſtitutioni adverſantibus, quæ omnia pro nullis haberi debent. Salvis tamen iis quæ & quatenus in præcedentibus articulis circa ſatisfactionem Sacræ Majeſtatis Chriſtianiſſimæ, ut & quibuſdam Imperii Electoribus & Principibus factis conceſſionibus & æquivalentibus compenſationibus aliter excepta & diſpoſita ſunt, nec mentio Regis Catholici, & nominatio Ducis Lotharingiæ in Inſtrumento Cæſareo-Suedico facta, minus prædicatum Landgravii Alſatiæ Imperatori attributum, Chriſtianiſſimo Regi ullum præjudicium afferant, nec ea quæ circa ſatisfactionem militiæ Suedicæ Conventa ſunt ullum reſpectu Suæ Majeſtatis ſortiantur effectum.

Atque hæc reſtitutio locorum occupatorum tam à Cæſarea Majeſtate quam à Rege Chriſtianiſſimo, & utriuſque ſociis, Fœderatis & adhærentibus fiat reciproce & bona fide.

Reſtituantur etiam Archiva & Documenta Literaria, aliaque mobilia, ut & Tormenta bellica, quæ in dictis locis tempore occupationis reperta ſunt, & adhuc ibi ſalva reperiuntur. Quæ vero poſt occupationem aliunde eo invecta ſunt, ſive in præliis capta, ſive ad uſum & cuſtodiam eo per occupantes illata fuerunt, una cum annexis, ut & bellico apparatu, iiſdem quoque ſecum exportare & avehere liceat.

Teneantur ſubditi cujuſque loci decedentibus præſidiis & militibus, Currus, Equos & Naves,

quam, ſive Status, ſive miles præſertim præſidiarius, ſive quilibet alius ſeſe opponat, ſed potius Executoribus aſsiſtant, liberumque ſit dictis executoribus contra eos, qui executionem quovis modo impedire conantur, ſuis, vel etiam reſtituendorum verbis uti.

Deinde omnes & ſinguli utriuſque partis Captivi ſine diſcrimine Sagi vel Togæ, eo modo, quo inter Exercitium Duces, cum Cæſareæ Majeſtatis approbatione conventum eſt, vel adhuc convenietur, liberi demittantur.

Reſtitutione ex Capite Amneſtiæ & Gravaminum facta, libertatis captivis, & ratihabitionibus commutatis, omnia utriuſque partis militaria præſidia ſive Imperatoris ejuſque ſociorum & Fœderatorum, ſive Regis Chriſtianiſſimi & Landgraviæ Haſſiæ, eorumque Fœderatorum & adhærentium, aliove quocunque nomine impoſita fuerint, ex Civitatibus Imperii ac omnibus aliis locis reſtituendis, ſine exceptionibus, mora damno & noxa, pari paſſu educantur.

Loca ipſa, Civitates, Urbes, Oppida, Arces, Caſtella, Fortalitia, tam quæ per Regnum Bohemiæ, aliaſque terras Imperatoris, Domuſque Auſtriacæ hæreditarias, quam cæteros Imperii Circulos à partibus belligerantibus ſupra dictis occupata & retenta, vel per Armiſtitii unius vel alterius partis vel quemcunque alium modum conceſſa ſunt, prioribus & legitimis ſuis poſſeſſoribus & Dominis, ſive mediati ſive immediati Imperii Status ſint, tam Eccleſiaſticis quam Secularibus, comprehenſa libera Imperii Nobilitate, abſque mora reſtituantur, liberæque eorum diſpoſitioni, ſive de jure & conſuetudine, ſive vigore præſentis Tranſactionis competenti permittantur, non obſtantibus ullis donationibus, in feudationibus, conceſſionibus

(niſi

(niſi ultro & ſpontanea Status alicujus voluntate alicui factæ ſint vel fuerint) obligationibus pro redimendis captivis, aut avertendis devaſtationibus, incendiiſque datis, aut aliis quibuſcunque titulis in priorum legitimorum Dominorum, poſſeſſorumve præjudicium acquiſitis, ceſſantibus etiam pactis & fœderibus, aut quibuſcunque aliis exceptionibus prædictæ reſtitutioni adverſantibus, quæ omnia pro nullis haberi debent. Salvis tamen iis quæ & quatenus in præcedentibus articulis circa ſatisfactionem Sacræ Majeſtatis Chriſtianiſſimæ, ut & quibuſdam Imperii Electoribus & Principibus factis conceſſionibus & æquivalentibus compenſationibus aliter excepta & diſpoſita ſunt, nec mentio Regis Catholici, & nominatio Ducis Lotharingiæ in Inſtrumento Cæſareo-Suedico facta, minus prædicatum Landgravii Alſatiæ Imperatori attributum, Chriſtianiſſimo Regi ullum præjudicium afferant, nec ea quæ circa ſatisfactionem militiæ Suedicæ Conventa ſunt ullum reſpectu Suæ Majeſtatis ſortiantur effectum.

Atque hæc reſtitutio locorum occupatorum tam à Cæſarea Majeſtate quam à Rege Chriſtianiſſimo, & utriuſque ſociis, Fœderatis & adhærentibus fiat reciproce & bona fide.

Reſtituantur etiam Archiva & Documenta Literaria, aliaque mobilia, ut & Tormenta bellica, quæ in dictis locis tempore occupationis reperta ſunt, & adhuc ibi ſalva reperiuntur. Quæ vero poſt occupationem aliunde eo invecta ſunt, ſive in præliis capta, ſive ad uſum & cuſtodiam eo per occupantes illata fuerunt, una cum annexis, ut & bellico apparatu, iiſdem quoque ſecum exportare & avehere liceat.

Teneantur ſubditi cujuſque loci decedentibus præſidiis & militibus, Currus, Equos, & Naves,

Naves, cum neceſſario victu, pro omnibus neceſſariis avehendis ad loca in Imperio deſtinata, abſque pretio ſubminiſtrare: Currus, Equos & Naves reſtituere debent Præfecti Præſidiorum, militumque hoc modo diſcedentium, ſine dolo & fraude. Liberent etiam Statuum ſubditi ſe invicem ab hoc onere vecturæ de uno Territorio in aliud, donec ad loca in Imperio deſtinata pervenerint, nec Præſidiorum, aut aliis militiæ, Præfectis aut officialibus liceat ſubditos, eorumque Currus, Equos, Naves, & ſimilia eorum uſibus commodata, omnia vel ſingula extra Dominorum ſuorum, multo minus Imperii fines, ſecum trahere, eoque nomine obſidibus cavere teneantur.

Reddita vero ſive maritima ſive limitanea, ſive mediterranea fuerint dicta loca, ab ulterioribus omnibus durantibus hiſce bellorum motibus introductis præſidiis, perpetuo poſthac libera ſunto, & Dominorum ſuorum (ſalvo de cætero cujuſque) jure liberæ diſpoſitioni relinquantur.

Nulli autem Civitati vel nunc vel in futurum ullo præjudicio damnove cedat, quod ab alterutra parte belligerantium occupata & infeſſa fuerit, ſed omnes & ſingulæ cum omnibus & ſingulis Civibus & Incolis, tam univerſalis Amneſtiæ, quam cæteris hujus Pacificationis beneficiis gaudeant: iiſque de cætero omnia ſua jura & privilegia in Sacris & Prophanis, quæ ante hos motus habuerunt, farta rectaque maneant. Salvis tamen juribus ſuperioritatis, cum inde dependentibus pro ſingulis quarumcunque Dominis.

Denique omnium belligerantium in Imperio partium copiæ & exercitus dimittantur & exauctorentur, eo tantum numero in ſuos cujuſque proprios Status traducto, quem quæ-

que

que pars pro ſua ſecuritate judicaverit neceſſarium.

Pacem hoc modo concluſam promittunt Cæſarei & Regi, Ordinumque Imperii, Legati & plenipotentiarii, reſpective ab Imperatore & Chriſtianiſſimo Rege, Sacrique Imperii Romani Electoribus, Principibus, & Statibus, ad formam hic mutuo placitam ratihabitum iri, ſe ſeque infallibiliter præſtituros, ut ſolennia Ratihabitionum Inſtrumenta intra ſpatium octo ſeptimanarum à die ſubſcriptionis computandarum MONASTERII praſentur, & reciproce, riteque commutentur.

Pro majori etiam horum omnium & ſingulorum pactorum firmitudine & ſecuritate ſit hæc Tranſactio perpetua Lex, & Pragmatica Imperii Sanctio, impoſterum æque ac aliæ leges & conſtitutiones fundamentales Imperii, nominatim proximo Imperii Receſſui, ipſique Capitulationi Cæſareæ inſerenda, obligans non minus abſentes, quam præſentes, Eccleſiaſticos æque ac Politicos, ſive Status Imperii ſint, ſive non, eaque tam Cæſareis Procerumque Conſiliariis & Officialibus, quam Tribunalium omnium Iudicibus & Aſſeſſoribus tanquam Regula, quam perpetuo ſequantur, præſcripta.

Contra hanc Tranſactionem ullumve ejus Articulum aut clauſulam nulla Iura Canonica vel Civilia, communia vel ſpecialia Conciliorum Decreta, Privilegia, Indulta, Edicta, Commiſſiones, Inhibitiones, Mandata, Decreta, Reſcripta, Litiſpendentiæ, quoque tempore latæ ſententiæ, res Iudicatæ, Capitulationes Cæſareæ, & aliæ Religioſorum Ordinum Regulæ aut Exemptiones, ſive præteriti, ſive futuri temporis proteſtationes, contradictiones, pacta ſeu deditiia ſeu alia, multo minus

Edictum Anni 1629. vel Tranſactio Pragenſis, cum ſuis appendicibus, aut Concordata cum Pontificibus, aut interminiſtica Anno 1648. ullave alia Statuta ſive Politica, ſive Eccceſiaſtica Decreta, diſpenſationes, abſolutiones, vel ullæ aliæ quocunque nomnine aut prætextu excogitari poterunt exceptiones, unquam allegentur, audiantur, aut admittantur, nec uſpiam contra hanc Tranſactionem in petitorio aut poſſeſſorio, ſeu inhibitorii ſeu alii Proceſſus vel commiſſiones unquam decernantur.

Qui vero huic Tranſactioni vel Paci publicæ, conſilio vel ope contravenerit, vel executioni aut reſtitutioni repugnaverit, vel etiam legitimo modo ſupra Convento, & ſine receſſu facta reſtitutione, ſine legitima cauſæ cognitione & ordinaria juris executione, reſtitutum de novo gravare tentaverit, ſive Clericus, ſive Laicus fuerit, pœnam fractæ Pacis ipſo jure & facto incurrat, contraque eum, juxta ConſtitutionesImperii, reſtitutio & præſtatio cum pleno effectu decernatur & demandetur.

Pax vero concluſa nihilominus in ſuo robore permaneat, teneanturque omnes hujus Tranſactionis conſortes univerſas & ſingulas hujus Pacis leges, contra quemcunque ſine religionis diſtinctione tueri & protegere, & ſi quid eorum à quocunque violari contigerit, læſus lædentem imprimis quidem à via facti dehortetur, cauſa ipſa vel amicabili compoſitioni, vel juris diſceptationi ſubmiſſa.

Veruntamen ſi neutro horum modorum, intra ſpatium Trium annorum, terminetur controverſia, teneantur omnes & ſinguli hujus Tranſactionis conſortes, junctis cum parte læſa conſiliis viribuſque arma ſumere, ad repellendam injuriam à paſſo moniti, quod nec amicitiæ, nec juris via locum invenerit: ſalva ta-

men

men de cætero uniuſcujuſq; juriſdictionem, juſtitiæq, juxta cujuſque Principis aut Status leges & conſtitutiones competenti adminiſtratione. Et nulli omnino Statuum Imperii liceat Ius ſuum vi vel armis perſequi, ſed ſi quid controverſiæ, ſive jam exortum ſit, ſive poſthac inciderit, unuſquiſque jure experiatur, ſecus faciens reus ſit fractæ Pacis. Quæ vero Iudicis ſententia definita fuerint, ſine diſcrimine Statuum executioni mandentur, prout Imperii leges de exequendis ſententiis conſtituunt.

Vt etiam Pax Publica tanto melius conſervari poſſit, redintegrentur Circuli, & ſtatim ac undecunque turbarum vel motuum aliqua initia apparent, obſerventur ea, quæ in Conſtitutionibus Imperii de Pacis publicæ executione & conſervatione depoſita ſunt.

Quoties autem milites, quavis occaſione, aut quocunque tempore, per aliorum Territoria aut fines aliquis ducere velit, tranſitus hujuſmodi inſtituatur ejus ad quem tranſeuntes milites pertinent, ſumptu, atque adeo ſine maleficio, damno & noxa eorum, quorum per territoria ducuntur, ac denique omnino obſerventur, quæ de conſervatione Pacis publicæ Imperii Conſtitutiones decernunt, & ordinant.

Sub hoc præſenti Pacis Tractatu comprehendentur illi, qui ante permutationem ratificationis, vel intra ſex Menſes poſtea ab una alteraque parte ex communi conſenſu nominabuntur, interim tamen utriuſque placito comprehendatur Reſpublica Veneta, uti mediatrix hujus Tractatus. Ducibus quoque Sabaudiæ & Mutinæ, quod pro Rege Chriſtianiſſimo in Italia bellum geſſerint, & etiam nunc gerant, nullum unquam adferat præjudicium.

In quorum omnium & ſingulorum fidem, majuſque robur, tam Cæſarei, quam Regii Legati, Nomine vero omnium, Electorum, Principum ac Statuum Imperii, ad hunc actum ſpecialiter ab ipſis (vigore concluſi die 13. Octobris Anni infra mentionati facti, & ipſa die ſubſcriptionis ſub Sigillo Cancellariæ Moguntinæ, Legato Galliæ extraditi) Deputati, nimirum Electoralis Moguntinus, Dominus Nicolaus Georgius de Reigersberg Eques, Cancellarius: Electoralis Bavaricus, D. Ioannes Adolphus Krebs Conſiliarius Intimus: Electoralis Saxonicus, Dominus Ioannes Leuber Conſiliarius: Electoralis Brandenburgicus, Dominus Ioannes Comes in Sain & VVitgenſtein: Dominus in Homburg & Vallendar, Conſiliarius Intimus: Nomine Domus Auſtriacæ, Dominus Georgius Vlricus Comes à VVolckenſtein, Conſiliarius Cæſareo Aulicus: Dominus Cornelius Gobelius Epiſcopi Bambergenſis Conſiliarius: Dominus Sebaſtianus VVilhelmus Meel, Epiſcopi Herbipolenſis Conſiliarius Intimis: Dominus Ioannes Erneſtus Ducis Bavariæ Conſiliarius Aulicus: Dominus VVolffgangus Conradus à Thumbshirn Conſiliarius Aulicus Saxonico-Altenburgenſis & Coburgenſis: Dominus Auguſtus Carpzovius Conſiliarius Saxonico-Altenburgenſis & Coburgenſis: Dominus Ioannes Frombhold Domus Brandenburgicæ Culenbacenſis & Onolzbacenſis Conſiliarius Intimus: Dominus Henricus Langerbeck Iuris-Conſultus, Domus Brunſvico Luneburgicæ Lineæ Cellenſis Conſiliarius Intimus: Dominus Iacobus Lampadius Juris-Conſultus, Lineæ Calenbergenſis Conſiliarius intimus & pro Cancellarius: Nomine Comitum Scamni VVetteravienſis, Dominus Matthæus VVeſembecius Juris-Conſultus &

Conſi-

Conſiliarius: Nomine utriuſque Scamni, Dominus Marcus Otto Argentoratenſis: Dominus Joannes Iacobus VVolff Ratiſponenſis: Dominus David Gloxinius Lubecenſis, & Dominus Iodocus Chriſtophorus Creſs à Kreſſenſtein, Norimbergenſis Reipublicæ reſpective Syndici, Senatores, Conſiliarii, & Advocati, Præſens Pacis Inſtrumentum manibus Sigilliſque propriis muniverunt & firmarunt, dictique Ordinum Deputati Principalium ſuorum Ratificationes Formula Conventa termino ſupra conſtituto, ſeſe extradituros polliciti ſunt. Reliquis Statuum Plenipotentiariis liberum relinquendo, velint an nolint Nomina ſua ſubſignare, ſuorumque Principalium Ratihabitiones accerſere. Sed hoc pacto atque lege, ut ſubſcriptione jam nominatorum Deputorum reliqui Status omnes & ſinguli, qui ſubſcriptione & ratihabitione ſuperſedent, tam firmiter ad obſervantiam, & manutenentiam eorum, quæ in hoc pacificationis inſtrumento continentur, obligati ſint, ac ſi ab ipſis ſubſcriptio fuerit facta & exhibita ratificatio: nec ulla à Directorio Imperii Romani contra ſubſcriptionem à memoratis deputatis factam, recipiatur aut valeat, vel proteſtatio vel contradictio, Acta ſunt hæc Monaſterii VVeſtphalorum die 24. Menſis Octobris, Anno 1648.

Finis Conditionum pacis Gallicæ.

EXECUTIONIS PACIS

CONVENTIO PRINCIPALIS A SACRÆ CÆSAREÆ ET

Reg. Suec. Majeſtatum ſummis Belli Ducibus & Plenipotentiariis, præſentibus & conſentientibus Electorum, Principum, & Statuum Legatis, Conſiliariis & Deputatis in Imperiali civitate Norimberga 26. Junii, Anno 1650. concluſa, ſubſcripta, ſigillata, ratificata, & tandem commutata.

Nos Octavius Piccolomini de Aragona, Dux Amalphitanus, Sacri Romani Imperii Comes & Dominus in Nachot, Eques aurei velleris, Sac. Cæſ. Majeſtatis Conſiliarius intimus, Camerarius, ejuſque militiæ ſupremus præfectus & Legatus Generalis &c. notum ac manifeſtum facimus omnibus. Quandoquidem pro executióne pacis, quæ anno præterito 1648. 24. Octob. Styl. Nov. Monaſterii & Oſnabrugæ cõcluſa eſt, vi ac poteſtate articuli XVI. tum Sereniſſimo & Illuſtriſſimo Principe & Domino, D. Carolo Guſtavo,

ſtavo, Comite Palatino Rheni, Duce Bavariæ, Juliæ, Cliviæ, ac Montium, Comite Veldentiæ, Spanhemiæ, Marchiæ, & Ravenſpergæ, Domino in Ravenſtein &c. Regiæ Majeſtatis & Coronæ Suecicæ, exercituum & rei militaris per Germaniam Generaliſſimo &c. ex vi & mandato tam inſtrumenti pacis, quam Sacræ Cæſareæ, & Regiæ Suecicæ Majeſtatum, in Sacri Romani Imperii urbem Norimbergam convenire conſenſerimus, ibidemque adhibitis, Electorum, Principum ac Statuum Imperii, Legatis aliquo tempore tractaverimus, Primo quidem, anno proxime præterito 1649. 21. Septembris Styl Nov. præliminare pactum deſuper conventum, atque ab omnibus intereſſentibus approbatum eſt, uti ſequitur.

§. Notum ſit, cum divina favente gratia, poſt diuturnos Monaſterii & Oſnabrugæ in Weſtphalia tractatus, Pax univerſalis in Germania, eo uſque promota, publicata, & ratificata ſit, ut certa aliqua puncta executionem ejuſdem Pacis concernentia, ſupremis tam Cæſareæ quam Suecicæ militiæ præfectis, demandata ſint, illique hunc in finem, in Sacri Rom. Imp. urbem Norimbergam convenerint; quod poſt maturam deliberationem, pro feſtinanda evacuatione, & liberatione hoſpitiorum militarium, donec reliqua puncta ad optatum exitum perducantur nomine Sacræ Cæſareæ & Regiæ Suecicæ Majeſtatum, cum conſenſu & conſilio S. I. Statuum, particulare pactum, deinceps generali receſſui, inſerendum, concluſum & conventum fuerit, uti ſequitur.

§. Imprimis quod concernit Reſtitutiones ex capite Amneſtiæ & Gravaminum; quas Sac. Cæſ. Majeſtas in regnis & ditionibus hæreditariis præſtare tenetur, cum ſupradicta Majeſtas iterato promiſerit, ſe omnia ea præſtituram,

EXECUTIONIS PACIS

CONVENTIO PRINCIPALIS

A

SACRÆ CÆSAREÆ

E T

Reg. Suec. Majeſtatum ſummis Belli Ducibus & Plenipotentiariis, præſentibus & conſentientibus Electorum, Principum, & Statuum Legatis, Conſiliariis & Deputatis in Imperiali civitate Norimberga 26. Junii, Anno 1650. concluſa, ſubſcripta, ſigillata, ratificata, & tandem commutata.

NOs Octavius Piccolomini de Aragona, Dux Amalphitanus, Sacri Romani Imperii Comes & Dominus in Nachot, Eques aurei velleris, Sac. Cæſ. Majeſtatis Conſiliarius intimus, Camerarius, ejuſque militiæ ſupremus præfectus & Legatus Generalis &c. notum ac manifeſtum facimus omnibus. Quandoquidem pro executióne pacis, quæ anno præterito 1648. 24. Octob. Styl. Nov. Monaſterii & Oſnabrugæ cōcluſa eſt, vi ac poteſtate articuli XVI. tum Sereniſſimo & Illuſtriſſimo Principe & Domino, D. Carolo Guſtavo,

ſtavo, Comite Palatino Rheni, Duce Bavariæ, Iuliæ, Cliviæ, ac Montium, Comite Veldentiæ, Spanhemiæ, Marchiæ, & Ravenſpergæ, Domino in Ravenſtein &c. Regiæ Majeſtatis & Coronæ Suecicæ, exercituum & rei militaris per Germaniam Generaliſſimo &c. ex vi & mandato tam inſtrumenti pacis, quam Sacræ Cæſareæ, & Regiæ Suecicæ Majeſtatum, in Sacri Romani Imperii urbem Norimbergam convenire conſenſerimus, ibidemque adhibitis, Electorum, Principum ac Statuum Imperii, Legatis aliquo tempore tractaverimus, Primo quidem, anno proxime præterito 1649. 21. Septembris Styl Nov. præliminare pactum deſuper conventum, atque ab omnibus intereſſentibus approbatum eſt, uti ſequitur.

§. Notum ſit, cum divina favente gratia, poſt diuturnos Monaſterii & Oſnabrugæ in Weſtphalia tractatus, Pax univerſalis in Germania, eo uſque promota, publicata, & ratificata ſit, ut certa aliqua puncta executionem ejuſdem Pacis concernentia, ſupremis tam Cæſareæ quam Suecicæ militiæ præfectis, demandata ſint, illique hunc in finem, in Sacri Rom. Imp. urbem Norimbergam convenerint; quod poſt maturam deliberationem, pro feſtinanda evacuatione, & liberatione hoſpitiorum militarium, donec reliqua puncta ad optatum exitum perducantur nomine Sacræ Cæſareæ & Regiæ Suecicæ Majeſtatum, cum conſenſu & conſilio S. I. Statuum, particulare pactum, deinceps generali receſſui, inſerendum, concluſum & conventum fuerit, uti ſequitur.

§. Imprimis quod concernit Reſtitutiones ex capite Amneſtiæ & Gravaminum; quas Sac. Cæſ. Majeſtas in regnis & ditionibus hæreditariis præſtare tenetur, cum ſupradicta Majeſtas iterato promiſerit, ſe omnia ea præſtituram,

ad quæ vi pacis tenebitur, hæc ita permaneant.

§. Quod vero Electores, Principes, ac Status Imperii reliquos concernit, ita conventum eſt; ut in puncto Reſtitutionis ex capite Amneſtiæ & Gravaminum obſervetur inſtrumentum Pacis, veluti norma univerſalis terminorum à quo, Regula item tam generalis quam ſpecialis, ſine affectu, mora, omnique reſpectu Perſonarum, Religionum, vel Iurium petitorii, (quæ tamen reſervabuntur facta prius reſtitutione in puncto Amneſtiæ) aliarumque exceptionum cujuſcunque nominis ſunt, præcipua juxta nudum factum poſſeſſionis, uſus, obſervantiæ, & exercitii, Caſus liquidi ab illiquidis ſeparentur. Ita ut Caſus liquidi qui vel in Inſtrumento Pacis nominatim expreſſi ſunt, aut alias ſub regulis generalibus manifeſte continentur, quique in proximo ſunt ac facile expediri poſſunt, (præſertim ii qui in deſignatione ſub litera A nominantur) ante primum, ſecundum vel tertium terminum exauthorationis, & evacuationis, diſcutiantur & expediantur. Obſtante autem mora, oppoſitione, aut tergiverſatione Reſtituentium, liberum ſit reſtituendis caſu quo directores circulorum, aut executores id obtinuere nequeant cum auxilio Cæſareæ, vel Suedicæ militiæ, aut etiam propriis mediis, atque adeo manu militari (ita ut damna & impenſas refractarii reſtituentes rependere teneantur) ſe ipſos reſtituere: Neque hæc militaris & legitima executio contravenire legibus Pacis univerſalis cenſeatur.

§. Reliqui autem caſus illiquidi, cum propter multitudinem, diverſitatem, difficultatem probationum & diſtantiam locorum in tanta temporis anguſtia expediri non poſſint, intra

ſpatium

ſpatium trium menſium proxime inſequentium expediantur & exequantur, ſine ulla reſervatione, limitatione, aut remiſſione ad petitorium; ut nemo iis caſibus explicite vel implicite comprehenſus, juſtam conquerendi cauſam habeat, omnia ad normam Inſtrumenti Pacis, & Cæſareorum Edictorum publicatorum, ſub pœnis in eventum contra moroſos, & quocunque modo renitentes in ibi contentis.

Vt autem hæc omnia eo certius celeriuſque excutiantur ex legatis Statuum Imperii, certi Deputati pari numero Religionum, ad examinandum determinandumque punctum Amnestiæ & Gravaminum, cum plenaria poteſtate ordinabuntur, qui ſine ulla diſſolutione aut avocatione ſuorum Principalium hic ſimul permaneant, punctumque ſupra memoratum diligenter excutiant; & tum quod liquidum, Directoribus Circulorum ſimpliciter ad exequendum tranſcribant, quod autem propter defectum, ſive informationis, ſive probationis, item abſentiam unius vel utriuſq; patris hic executi nequit, ad eoſdem Circulorum Directores, cum adjunctis querelis, petitionibuſque pro majore cauſæ informatione remittant, ab illis dein cognoſcendum exequendumque.

Porro neque Cæſarea Majeſtas, neque quiſquam alius Directores Circulorum, aut Executores hujus Pacis, ulla inhibitione impediet; multo minus quod jam vigore Pacis executum aut reſtitutum eſt, aut poſthac exequetur reſtituetur ne ulla ratione mutabitur, tolletur, aut conturbabitur. Neque quicquam valeant factæ in contrarium, & jam pridem in Inſtrumento Pacis rejectæ Proteſtationes & reſervationes, viæ juris vel facti, Item omnia Inſtrumento Pacis contraria, Reſcripta, Mandata, Decreta,

ta, aut cujuſcunque demum nominis fuerint; Idque ſub pœnis in Inſtrumento Pacis, & Cæſareis edictis comprehenſis.

Præterea conventum eſt, ut tam ſolutio pecuniæ, quæ pro ſatisfactione Suecicæ militiæ debetur, quam exauthoratio militum & evacuatio locorum juxta inſtrumentum pacis & quidem hoc modo peragantur: primum ut Generaliſſimus Suedicus Princeps Palatinus à ſingulorum Circulorum civitatatibus in quas dicta pecunia conferenda eſt, (quæ civitates in ſuperioris Saxoniæ Circulo, juxta ſtatuum ejuſdem Circuli optionem erunt Brunſviga aut Magdeburgum) ſemper decem aut octo dies ante quemlibet terminum præmoneatur, quod primo quidem termino octies decies centena millia, ſecundo termino ſexcenta millia, & tertio termino item ſexcenta Imperialium talerorum millia, ſine detractione alicujus quotæ, ad liberam atque abſolutam Generaliſſimi Suedici diſpoſitionem parata, ac in numerato ſint.

§ Nihilominus in primo termino, ab aliis 180000 Imperialibus detrahendum eſt, quod juſſu Generaliſſimi ſupra memorati, quidam Status jam ante de facto perſolverunt, quandoque ex iiſdem civitatibus in quas dicta pecunia deponenda eſt, pro reductione atque evacuatione; aut alios in uſus jam ante ratione primi termini acceptum ac ſolutum eſt.

§. Similiter in ſingulis evacuationis terminis proportionali detrahendum eſt, quod nomine Reginæ, & Coronæ Sueciæ à Palatino Generaliſſimo, certis Statibus per modum exemptionis, aut aliter remiſſum eſt, aut in futurum remittetur, idque ex ſumma quinque millionum Imperialium juxta proportionem terminorum ſolutionis detrahetur.

§ Vt autem ſingulorum quotæ etiam à moroſis

roſis mature conferantur, diſpoſuit D. Generaliſſimus apud omnes Generales & Præfectos militiæ quæ per ſeptem Imperii Circulos diſtributa eſt, ut ad requiſitionem Directorum cujuſque Circuli, quot & quantum militum petierint, dicti DD. Generales ad executionem contra moroſos concedant, & mox ad juſſum DD. Directorum iterum abducant.

§. Ita poſt concluſos hos tractatus ſpacio octidui, decies centena millia Imperalium in deſignatis ad id civitatibus pro cujuſlibet Status quota præſenti pecunia perſolventur, & mox tã à Cæſareis quam Suecicis ad exauthorationem militum, & evacuationem urbium juxta deſignationem ſuper hoc ſpecialiter factam ſub lit. A. intra quatuordecim dies à finitis tractatibus procedetur, (niſi forte cum quibuſdam ſtatibus ſpecialiter de celeriori evacuatione conventum ſit) atque idem ordo in ſecundo & tertio termino obſervabitur, ut ſolutio ſecundi & tertii millionis, exauthoratio item, & evacuatio locorum juxta deſignationes deſuper factas pari paſſu peragantur, ita ut intra ſex ſeptimanas à die concluſionis, tota executio abſoluta ſit, providebuntque Electores, Principes ac cæteri Imperii Status, ne mora ſolutionis Exauthorationem atque evocationem impediat.

§. Sed Cæſarea Majeſtas promiſſa ducenta Imperialium millia in tribus terminus perſolvet: Ac primo quidem, quoniam Regnum Bohemiæ præliminariter excepta Egra præſidiis liberandum eſt, pro ea evacuatione de $66666\frac{2}{3}$ Imperialibus duas tertias, ac dein reliquam tertiam cum urbs Egra evacuabitur in primo termino perſolvet; Deinde in ſecundo termino

$66666\frac{2}{3}$

$66666\frac{2}{3}$ Imperialibus octiduo ante evacuationẽ Moraviæ, & in tertio termino item $66666\frac{2}{3}$ Imper. octiduo ante evacuationem Sileſiæ, realiter & legitime perſolvet.

§. Hæc igitur in hunc modum conventa Suedicæ militiæ Satisfactio, item Exauthoratio & Evacuatio ſine omni obſtaculo ab omnibus partibus mox executioni demandabitur.

§ Conventum præterea ſtatim poſt hujus paragraphi ſubſcriptionem ſequentia loca, in præſentia utriuſque partis Commiſſariorum quam primum id per diſtantiam locorum fieri poteſt evacuentur, ac de eo ſupremi utriuſque militiæ perfecti certiores reddantur Hęc autem loca evacuabuntur primo à parte Suecica, Praga, Palatinatus ſuperior excepta VVeidena, Donawerda, Ratneiſchantz, Vberlinga, Menavia, Langenarch, Tabor, Leitomeritium, Brandiſium, Konobiſt & reliqua Bohemiæ Loca præter Egram. Item à parte Cæſarea Auguſta Vindelicorum, Palatinatus Inferior, Memminga, Sulsbach, Albeck, Horenberg, Schiltach, Aurach, Lindavia, Aſperg. VVildenſtein, Ratisbona, VVulzburg, VVeiſſenburg.

§. Cum hæc loca evacuata, & prioribus legitimis poſſeſſoribus aut Dominis reſtituta fuerint, exauthoratio legionum, & reliqua Evacuatio juxta factam deſignationem, ſine omni obice perficietur, & ne primo aut ſecundo termino mora injiciatur, omnia conſtituto die ac tempore effectui mandabuntur.

§. Conventum inſuper eſt unanimi omnium conſenſu, ut ad feſtinandam Evacuationem atque Exauctorationem non obſtantibus iis quæ ratione quarti & quinti millionis in Inſtrumento Pacis proviſa ſunt quartus millio conferatur.

§. In quem finem plerique Status Circulorum

rum utriuſque Saxonici, & VVeſtphalici, uti & quidam ex Circulis ſuperioribus, quibus belli onera & incommoda non ita continuo incubuerunt, juxta deſignationem ſuper hoc ſpecialiter factam, ſortem ſuam in proportione ad quartum & quintum millionem, intra tres Evacuationis Exauctorationis terminos conferent, & ad aſſignationem Generaliſſimi perſolvent. Non autem plus quam quartus millio conferetur, & pro quinto realis aſſecuratio præſtabitur. Cum autem prædicti Status Saxonici & VVeſtphalici quotas ſuas ad quartum & quintum millionem contulerint, mox Legiones in eorum provinciis exauthorabuntur, etiam ante conſtitutos terminos, præſidia autem in ipſis terminis & eo ordine quo in ſupradicta deſignatione comprehenduntur deducentur niſi quis ex Statibus aliter cum Generaliſſimo conveniat, quæ particularis conventio, in ipſorum Statuum commodum facta, nihil Inſtrumento Pacis præjudicabit, ſed eandem vim ac valorem habebit, quaſi his tractatibus de verbo ad verbum fuiſſet inſerta.

§. Quod autem poſt dictorum Statuum collationem reſtiterit Electores, Principes ac Status hoc ordine perſolvent Quarti quidem millionis reliquum ſpatio ſex menſium ab elapſo ultimo termino Evacuationis, quinti vero millionis reliquum ſpacio duodecim menſium ab eodem termino.

§. Nihilominus reſervavit ſibi Generaliſſimus per expreſſum Realem aſſecurationem ejus, quod de quarto ac quinto Millione ſolvendum reſtiterit, ita ut dicta Realis Aſſecuratio ante primum Exauthorationis & Evacuationis terminum perficiatur & concludatur, neque præſens receſſus ante memorati puncti expeditionem effectum ſuum conſequetur. Similiter reſer-

reſervatur ex parte Sueciæ, quod ſuper alimentatione & Hoſpitatione militiæ inter Status ac Præfectos militares conventum atque adhuc inſolutum reſtat: Id autem apud cujuſlibet præſidii deductionem, & Legionis exauthorationem ſtatim perſolvetur.

§. Secundum hæc conventa jam præliminaris Evacuatio, & quidem quod loca à Suedicis poſſeſſa concernit, poſt ſolutionem conventæ deſuper pecuniæ, ſtatim ſine ulla mora aut exceptione, intra quatuordecim dies à concluſione hujus receſſus, perficietur.

§. Reliqua autem hic conventa puncta, tum primo valebunt, atque executioni mandabuntur, cum de reliquis adhuc reſtantibus articulis omnino conventum fuerit, & in ſpecie de Deſignatione reſtituendorum, item quæ loca quolibet termino evacuanda, quæ Legiones exauthorandæ ſint, item Deſignatione eorum Statuum qui ad quartum Millionem conferre debeant, denique de reali Aſſecuratione quinti Millionis, atque hæc omnia Generali receſſui inſerta & mutua ſubſcriptione, ac ſigillatione confirmata fuerint.

§ In quorum fidem ac teſtimonium nos infra nominati, atque ad hunc præliminarem Receſſum ſpecialiter deſignati Plenipotentiarii, dictũ Receſſum propriis manibus ſubſcripſimus, atq; ita DD. Suedicis Plenipotentiariis, à quibus ſimile exemplar, eorum manibus ſubſcriptũ acceptin ut tradi curavimus. Actum Norimbergæ, 21. menſis Septemb. Stylo novo, Anno 1649.

(L. S.) Iſaac Volmarus Doctor.

(L. S.) Georgius Ludovicus à Lindenſpur.

Hæc igitur in hoc Præliminari receſſu (excepto eo quod in ſequenti Principali conventione, circum-

circumſtantiis aliquibus jam variatis, ſpecialiter præſertim in puncto ſatisfactionis immutatum eſt) conventa in reliquis articulis, punctis, & clauſulis ita permaneant, uti & de facto in dicta Tranſactione deſignata loca, ſtatuto tempore & conſequenter Civitas Egra, evacuata, & prioribus poſſeſſoribus ultro citroque reſtituta, ſequentia autem puncta ad ulteriorem compoſitionem expoſita, cum conſilio & conſenſu Electorum, Principum ac Statuum Imperii Legatorum, unanimiter conventa ac compoſita fuerunt.

* Et Principio quidem, (quod Reſtitutionem ex capite Amniſtiæ & Gravaminum, inter Electores Principes ac Status Imperii, iiſque & Imperio adhærentes; concernit,) Status ex utraque Religione ad hunc punctum Reſtitutionis deputati, loco Liſtæ ſuperius per Literam A. Inſignitæ, certam Deſignationem caſum, qui qualeſque in infra conſtitutis terminis decidendi, & vi inſtrumenti Pacis, arctioris modi exequendi, Itemque Præliminaris hujus atque Principalis receſſus exequendi eſſent; erexerunt, concluſerunt, & utrimque ſigillarunt & ſubſcripſerunt. Puncta autem iis Caſibus comprehenſi & jam de facto deciſa, uti & in futurum à Deputatis intra tres menſes decidenda conſtituto tempore & ordine executioni mandabuntur; non aliter, quam ſi hic de verbo ad verbum inſerta eſſent, Ita tamen ut ſequentia puncta ſimul obſerventur.

** Punctus Reſtitutionis ex capite Amniſtiæ & Gravaminis.*

Videlicet quod jam ante, vel in prædictis terminis, aut eos inſequentibus tribus menſibus, à Deputatis, vel à Directoribus Circulorum, aut de hoc conſtitutis Commiſſariis, vi Inſtrumenti Pacis arctoris modi exequendi, aut vi Præliminaris vel hujus Principalis Conventionis, atque iis conformiter deciſum, executum

tum vel conventum eſt , aut deinceps decidetur, exequetur, ac componetur; Id firmum ac immutabile permaneat; Neque contra id quicquam, aut apud Iudicium Aulicum Cæſareum, vel Cameræ, aut alia tribunalia cujuſcunque nominis illa fuerint ulla ratione acceptabitur, ſed ſimpliciter rejicietur. Imprimis autem nulla de facto turbatio aut attentata permittentur.

Reſtitutio Electoratus Palatiniani ita permaneat, uti in Inſtrumento Pacis conventum, & deinde hic per interpoſitionem Domini Generaliſſimi, inter Electorales Bavaricos, & Palatinianos Legatos, ſuper Reſtitutione quorundam in inferiore Palatinatu locorum ab Electore Bavariæ facienda, compoſitum eſt, videlicet ut pro Evacuatione locorum, quæ Corona Sueciæ in Superiore Palatinatu poſſidet, & Extraditione Ratificationis Concluſæ Pacis, atque apud Electorem Moguntinum erga recognitionem depoſita, Renunciatione in ſuperiorem Palatinatum, ex parte Electoris Palatini, Cæſarea Commiſſio reſtitutoria extradatur, cum arce ac civitate Heidelberga, aliiſque ab Electore Bavariæ hucuſque in Inferiore Palatinatu poſſeſſis Satrapiis. Item ut Elector Palatinus tamdiu, & donec illi à Sacra Cæſarea Majeſtate aliud novum, & Electorali dignitati conforme Munus, Titulus, ac Clypeus, quæque illis annexa ſunt, collata fuerint; vigore acceptæ deſuper ab Electore Bavariæ declarationis, uti adhuc poſſit Archidapiferi Titulo, ac Clypeo, ad eum modum & formam, prout in antememoratis Ratificatione, Renunciatione, Recognitione, Reſtitutione, Commiſſione, & Declaratione deſuper proviſum eſt; Quæ omnia hoc loco iterum per expreſſum ratificantur & confirmantur.

Ad

Ad maturandam autem reliquorum in Imperio Reſtitutionem placuit. Primo ut omnia & ſingula ex Capite Amniſtiæ & Gravaminum, tam à Catholicis, quam ab Auguſtanæ Confeſſioni addictis allata atq; in Inſtrumento Pacis fundata Gravamina & Contra-gravamina, aut deinceps adhuc ante primum Exauthorationis & Evacuationis terminum apud Imperiale Moguntinum Directorium adferenda, Deputatis communicentur, atque ab iiſdem diſcutiantur, atque ad debitam Reſtitutionem ita dirigantur, ut omnia plenarium effectum ſortiantur, & quidem illi ad certos terminos, expoſiti caſus in tempore ad hoc conſtituto, reliqui vero ſpacio trium menſium ab eo tempore numerandorum. Idque juxta tenorem Inſtrumenti Pacis, & Edictorum Cæſareorum arctoris modi exequendi, ſub pœnis præliminati receſſui inſertis.

Ne quid autem in nominatis terminis, & inſequentibus tribus menſibus executionis negocio moram aliquam injiciat; Illi, qui ad punctum Amniſtiæ & Gravaminum Deputati, continuo apud Collegium illud commorabuntur, neque intra conſtitutum tempus à Principalibus ſuis ulla ratione avocabuntur, ſed omni diligentia allatos caſus & gravamina diſcutient, atque ad Executionem maturabunt. Deputantur autem ad hunc punctum Amniſtiæ & Gravaminum diſcutiendum terminandumque, uti Mediatores, Colonienſis & Brandenburgicus Electores; ut Deputati vero ex parte Catholicorum Legatus Moguntinus & Bavarus, item Bambergenſis & Conſtantienſis, ex parte Auguſtanæ Confeſſioni addictorum Saxo-Altenbergicus, Brunſvigo Luneburgicus, VVurtenbergicus, & Norimbergenſis.

Quod autem reliquos caſus in tribus Terminis non ſpecificatos, neque ante primum Exauthora-

thorationis terminum apud Directorium Imperii à Catholicis & Auguſtanæ confeſſioni addictis, intimatos concernit, hi nequaquam pro excluſis habebuntur, neque cuiquam Reſtitutio denegabitur, ſed omnibus & ſingulis expreſſè reſervabitur, & liberum erit, prout in Inſtrumento Pacis deſuper proviſum eſt, apud ſui aut proximi Circuli Directorem, aut omnino apud Sacram Cæſaream Majeſtatem, gravamina ſua more debito allegare & proponere; atque ibi tunc re examinata, juxta præſcriptum Executionis modum ſummarie Reſtitutio maturabitur.

Ad horum autem majus robur ac ſtabilimentum Sacra Cæſarea Majeſtas per totum Imperium Edicta publicabit, quibus omnia attentata, etiam Diſputationes, & Conciones tam contra Inſtrumentum Pacis, quam contra has, Inſtrumento Pacis Cæſareis Edictis arctiori modo exequendi, nec non Præliminari & huic Principali receſſui conformes Executiones, item omnes aliæ contraventiones, cujuſcunque nominis eæ fuerint, ſevera pœna prohibeantur & ſingulorum locorum Dominis mandetur, ut contraventores pro modo delicti ſecundum Inſtrumentum Pacis pro merito puniant.

Quod autem reliquos caſus, qui in tribus ſpecificatis menſibus terminandi ſunt, concernit; Huc ſpectant omnes alii in ſupra memorata Deſignatione non ſpecificati caſus Reſtitutionis ex capite Amniſtiæ & Gravaminum, qui à Catholicis aut Auguſtanæ Confeſſioni addictis Directorio Moguntino jampridem inſinuati ſunt, aut deinceps ante primum exauthorationis & Evacuationis terminum inſinuabuntur, atque eodem etiam ſpectare intelligendi ſunt, qui in ſpeciali, & à Deputatis ſubſcripta, ac Domino Generaliſſimo præſentata Specificatione comprehenduntur. Porro

Porro Diſtributio illa Caſuum non ita intelligenda eſt, quaſi ante conſtitutos terminos unus aut alter Caſuum, ubi id commode fieri poteſt, executioni mandari non debeat: ſed termini prædicti tantum ad rem maturandam, atque ad excludendam moram conſtituti ſunt: in quem finem Deputatis & Commiſſariis liberum erit ad Cognitionem facti poſſeſſionis & executionis progredi.

Neque, apud quemlibet caſum appoſita Gravaminum ſpecificatio, ita intelligenda eſt, quaſi emergentium ſubinde novorum Gravaminum. apud aliquem Reſtituendorum, aut Reſtituentium, nulla deinceps ratio habenda ſit.

Adhæc reſtantia adhuc Documenta Reſtituenda, vigore Inſtrumenti Pacis reſtituentur, & caſu quo vel ſtatim aut poſtea ejuſmodi Documenta producantur propterea nihil in favorem Detentatorum judicabitur, ſed illa reſtitutio ſine omni compenſatione, & periculo reddentur.

Denique omnes Proteſtationes, & Reſervationes quemadmodum & contra ipſum inſtrumentum Pacis, ita & hic contra Præliminarem & hanc Principalem conventionem, vi hujus ſimul & vigore Inſtrumenti Pacis iterum tolluntur, caſſantur & annullantur.

§. Quod autem Suedicæ Militiæ Satisfactionem concernit, quanquam deſuper imprimis in Inſtrumento Pacis, & tum inſupra inſerto Præliminari Receſſu, circa ejus ſolutionem diſpoſitum eſt; Nihilominus conſideratis novis circumſtantiis, & maxime variorum Statuum manifeſta impotentia mature perpenſa timeri cœpit; ne eas ob cauſas Repræſentatio pecuniarum non ita mature præſtari, ſed per hoc Exauctorationi & Evacuationi impe-

dimentum aut mora injici poſſet; Propterea ad illud evitandum ab Electoribus, Principibus & Statibus, eorumque nomine à præſentibus hic Legatis unanimiter placitum ac conventum eſt, quod jam ante, & hoc loco vigeſima quinta Iunij Styl. Nov. currentis Anni concepta & nobis oblata Repartitio immutabiliter debeat retineri (*quam vide infra.*)

Promiſerunt inſuper nomine Electorum, ac Statuum, Legati eorum, ut, quod de conventa ſumma vigore dictæ Repartitionis, in ſolutum reſtabit, Id in tribus Exauthorationis & Evacuationis Terminis, quolibet termino, una tertia, & quidem octiduo ante in qualibet ad id ordinata civitate & ærario, ea moneta, uti in Inſtrumento pacis diſpoſitum, infallibiliter conferatur.

Proinde Directores Circulorum hunc in finē per militaria aut alia Executionis media (etiam cum ope Suedicæ aut alterius militiæ, ſi id expetierint) curabunt, ac providebunt, ut vigore ſupradictæ Repartitionis conventa pecunia, in tribus conſtitutis Terminis, ſine ullo Prætextu, exceptione, alioque Impedimento, & ad Domini Palatini Generaliſſimi aſſignationem parata ſit, atque ut ſolutioni ipſius nulla mora ponatur; prout Directores Circulorum vigore hujus nomine atque authoritate totius Imperii plenam poteſtatem habent, omnibus mediis, pro exactione hujus pecuniæ, neceſſariis utendi.

Quod autem in tribus ſtatutis terminis non conferetur, ſed adhuc reſiduum manebit, de eo, ad reſervatam deſuper in Præliminari receſſu realem aſſecurationem ab Electorum, Principum, ac Statuum Legatis certus locus atque in Domini Generaliſſimi Declaratione, quæ Imperiali Directorio clauſa præſentata eſt, nominatus, tali

dimentum aut mora injici poſſet; Propterea ad illud evitandum ab Electoribus, Principibus & Statibus, eorumque nomine à præſentibus hic Legatis unanimiter placitum ac conventum eſt, quod jam ante, & hoc loco vigeſima quinta Iunij Styl. Nov. currentis Anni concepta & nobis oblata Repartitio immutabiliter debeat retineri (*quam vide infra*).

Promiſerunt inſuper nomine Electorum, ac Statuum, Legati eorum, ut, quod de conventa ſumma vigore dictæ Repartitionis, in ſolutum reſtabit, Id in tribus Exauthorationis & Evacuationis Terminis, quolibet termino, una tertia, & quidem octiduo ante in qualibet ad id ordinata civitate & ærario, ea moneta, uti in Inſtrumento pacis diſpoſitum, infallibiliter conferatur.

Proinde Directores Circulorum hunc in finẽ per militaria aut alia Executionis media (etiam cum ope Suedicæ aut alterius militiæ, ſi id expetierint) curabunt, ac providebunt, ut vigore ſupradictæ Repartitionis conventa pecunia, in tribus conſtitutis Terminis, ſine ullo Prætextu, exceptione, alioque Impedimento, & ad Domini Palatini Generaliſſimi aſſignationem parata ſit, atque ut ſolutioni ipſius nulla mora ponatur; prout Directores Circulorum vigore hujus nomine atque authoritate totius Imperii plenam poteſtatem habent, omnibus mediis, pro exactione hujus pecuniæ, neceſſariis utendi.

Quod autem in tribus ſtatutis terminis non conferetur, ſed adhuc reſiduum manebit, de eo, ad reſervatam deſuper in Præliminari receſſu realem aſſecurationem ab Electorum, Principum, ac Statuum Legatis certus locus atque in Domini Generaliſſimi Declaratione, quæ Imperiali Directorio clauſa præſentata eſt, nominatus, tali

BIBLIOTECA NAZIONALE NAPOLI

FRIDERICVS WILHELMVS
MARCHIO ET ELECTOR
Brandeburgenſis, Pomeraniæ et Pruſſiæ Dux.

tali pacto attributus eſt, ut eum D. Generaliſſimus tanquam firmam aſſecurationem, donec omnes Reſtantiæ plenarie perſolvantur, obtinere poſſit; prout ad ejus loci præſidium, atque hujus alimentum ſingulis menſibus ſeptem millia Imperialium à ſeptem Circulis Imperii, qui ad Suedicæ millitiæ ſatisfactionem contribuunt, legitimo tempore infallibiliter perſolvenda, aſſignantur; idque ſtatim à tertio Evacuationis termino: Caſu quo autem hujus menſtruæ alimentationis conventa ſolutio ſuo tempore non eveniat, defectus ille à circumjacentibus ſatrapiis & locis ſupplebitur, atque his deinde iterum ex perſoluta hujus alimentationis pecunia ſatisfiet. Hæc igitur ita, tam pro Satisfactione quam reali Aſſecuratione conventa ac ordinata nemo ullo modo pro contraventione Pacis jam aut deinceps accipiet, ſed ut libera conventio firmiter obſervabitur.

Interim Directores Circulorum omni diligentia & omnibus mediis providebunt, ut collatio reſtantis pecuniæ quam citiſſime maturetur; atque ita realis aſſecuratio iterum tollatur.

Prout promittit Dominus Generaliſſimus ejus loci Reſtitutionem & Evacuationem, quamprimum de reliquo Satisfactionis & alimentationis plenarie de facto ſatisfactum fuerit, ſeque hanc rem nullatenus moraturum, atque etiam in abductione præſidii Inſtrumenti Pacis diſpoſitionem obſervaturum.

Cum etiam de ducentis millibus Imperialium ſpecialiter cum Cæſarea Majeſtate conventis, vigore Præliminaris receſſus pro evacuatione Regni Bohemiæ & Civitatis Egræ de facto una tertia, (videlicet $66666\frac{2}{3}$ Imp.) ſoluta ſit; conventum præterea eſt, ut ex reliquis dua-

bus tertiis, in primo Exauthorationis & Evacuationis termino, octiduo ante Evacuationem Marchionatus Moraviæ 66666$\frac{2}{3}$ Imp. deinde in ſecundo termino 33333$\frac{1}{3}$ Imp. denique in tertio termino ante Evacuationem Ducatus Siléſiæ iterum 33333$\frac{1}{3}$ Imp. in ſpecie, & octiduo ante infallibiliter perſolvantur ac numerentur: prout ex parte Sacræ Cæſareæ Majeſtatis non modo id, ſed ulterius promiſſum eſt, in quantum vigore Inſtrumenti Pacis ſupremum illi Executionis munus incumbit, ſtudioſe & ſerio curare: ut quod ſupra dicto modo cum Dominis Statibus, ratione ſatisfactionis & Realis aſſecurationis conventum eſt, plenarie ad effectum perducatur.

His præmiſſis conventum eſt ut exauthoratio militum, & Evacuatio locorum, à concluſo hoc tractatu, in tribus terminis, quorum quilibet ſit quatuordecim dierum, atque adeo in ſex ſeptimanis abſolvatur; prout deſuper nobis à Domino Generaliſſimo, & viciſſim uti etiam ratione præliminarium Exauthorationum, certa deſignatio, diſtributio, & aſſecuratio data, atque hæc quantum ſingulos Electores, Principes, & Status concernit, eorum præſentibus Legatis per extractum communicata eſt, quæ ita permaneant.

Quod autem Evacuationem locorum concernit, in primo termino, videlicet in primis quatuordecim diebus poſt concluſum hunc tractatum atque ita decima Iulii Styl. Nov. aut trigeſima Iunii Styl. Vet. ex parte Cæſarea & Suedica evacuabuntur ſequentia loca.

Ex parte Cæſarea *Rottweila*, *Offenburgum*, *Friburgum*, *Villinga*, *Zelleren*, *Rodenberga in Palatinatu ſuperiore*, *Hoxter*, *Ehrenbreitſtein*.

breitſtein. Ex parte vero Suedica, *Olmucium, Neoſtadium, Eulenberga, Fulneck & alia loca in Moravia, Oſtervvick, Bleckede, Dunckelſpiel, Querfurt, Pappenheimb, Fridberg.*

Quod munitionem Franckenthal concernit cum illa Domino Electori Palatino, una cum aliis locis inferioris Palatinatus vigore Inſtrumenti Pacis reſtitui debuiſſet, neque id jam de facto tam facile fieri poſſit, & nihilominus ſpes ſit, eam Reſtitutionem adhuc ante primum Evacuationis terminum impetrandam, tamen caſu quo ea non ſubſequeretur hoc modo cum D. Electore deſuper cum omnium bona voluntate & conſenſu conventum eſt.

Imprimis declarant & promittunt ſacra Cæſarea Majeſtas, item Electores, Principes ac Status ſe ſerio curaturos, ut munitio Franckenthal Electori Palatino, quam primum fieri poſſit, reſtituatur.

Interim tamen & uſque ad Franckenthalicam reſtitutionem, D. Electori Palatino, pro aſſecuratione civitas Heilbronna, cum adjuncto propugnaculo, tormentis Bellicis, alioque apparatu, in eo ſtatu in quo nunc eſt, ſtatim poſt ſubſcriptum hunc executionis receſſum, ita cedetur; ut ejus præſidium D. Electori tantum obſtrictum ſit; ad ejus autem alimentationem, ex Suevici & Franconici Circulorum ærariis, vigore novæ deſuper factæ Repartitionis, ſingulis menſibus, octo millia Imperialium, donec Franckenthal reſtituatur, ad manus Electoralis in Heilbronna Receptoris, infallibiliter (& quidem medietas ſemper quatuordecim diebus anticipando) ſolvantur & conferantur: Quo deficiente ad ſignificationem Commendandis, Directores Circulorū pro prædicta ſolutione mox proviſionem ordinabunt, aut circumjacentes

Status executionem ab ipſis Præſidiariis exſpectabunt. Quod ſi autem in ipſa Evacuatione adhuc Reſtantiæ aliquæ fuerint, Elector non tenebitur ante ſolutionem earum præſidium abducere. Neque tamen per hoc Franckenthalica evacuatio ullo modo remorabitur aut impedietur.

Cæterum Civitas ipſa antiquam adminiſtrationem in Politicis & Eccleſiaſticis, adeoque libertatem ſuam, & Immedietatem Imperialem retinebit, & quam primum Franckenthal cum ſuis adjunctis vi Inſtrumenti Pacis ab Hiſpanico præſidio liberabitur, mox hæc Imperialis Civitas ſine ulla contradictione præterquam ob prædictam Reſtantiarum ſolutionem, evacuabitur; & tormenta inibi reperta illis ad quos vigore Pacis ſpectant, præſertim Electori Bavariæ & Duci VVurtenbergico reſtituentur.

Ne autem Præſidiarii Franckenthalici cauſam habeant, Electoris Palatini ditiones, aut ejus ſubditos, in atque extra munitionem contributionis aut aliis militaribus exactionibus affligendi; Status qui hactenus ad alimentationem ejus præſidii contribuerunt, præſertim autem qui ad ſuperiorem Rhenanum Circulum ſpectant, deinceps quoque ad eandem alimentationem contribuent; atque adeo Electorem Palatinum pro hac parte indemnem ſervabunt, & cum præfectis præſidii de æqua contributione convenient.

Quem in finē promittit ſacra Cæſarea Majeſtas ſeſe Domino Archi-Duci Leopoldo VVilhelmo, tanquam Gubernatori Belgii, ſcripturum, ut omnes excurſiones & inquitationes à circumjacentibus Imperii Statibus prohibere, præſertim autem Electoris Palatini ditiones & ſubditos, ab omnibus contributionibus exemptos & liberos velit.

Vt

Vt autem hi pro alimentatione Heilbronnenſis & Franckenthalici Præſidii contribuentes Status, pro hoc onere alias pro quota & proportione ſua releventur, id quod jam pro alimentatione illa contribuunt, deinceps illis in Generali Imperii contributione ab ipſorum quota detrahetur.

Promiſſum inſuper eſt nomine Cæſareæ Majeſtatis, & conventum, ut, donec Franckenthalium ab Hiſpanico præſidio liberetur, Domino Electori Palatino, loco decedentium proventuum & commodorum ex dicto oppido, ſingulis menſibus à concluſa hac principali conventione, Francofurti ad Mœnum ex manibus Quæſtoris Imperii tria millia Imperialium numerentur ac perſolvantur: cum hoc additamento & pacto, ut ſi præter omnem opinionem ditiones Electorales & ſubditi per Gubernatorem Franckenthalienſem à contributionibus non liberentur, aut iis in vel extra oppidum, per ipſum aut ejus Præſidiarios & milites aliquod damnum, ſive ablatione proventuum, contributionibus, exactionibus aut aliis incommodis, cujuscunque illa nominis fuerint, inferatur, quod tum Cæſarea Majeſtas omne id Electori Palatino, quod probatum fuerit, reſtituere ac refundere velit; prout tam in præſentaneam quam eventualem aſſecurationem dictæ indemnitatis D. Elector palatinus, omnes & ſingulas contributiones Imperiales, nunc & in poſterum, quæ ditiones Electorales attingunt, ſimul & ſeparatim, donec Franckenthal reſtituatur, & omnia, occaſione ejus loci illata damna reſarciantur, non ſolum retinere poſſit ac debeat; verum etiam caſu quo Electorale contingens, Imperiali Matriculæ, & unanimi Electorum Principum ac Statuum conſenſui conforme damnum illatum

non adæquaverit, ſed ab æſtimatione damni ejus ſuperetur, Sacra Cæſarea Majeſtas hic uti antea obligata erit, ejus damni reliquum, & quidem in ſpecie ex iis Imperii contributionibus, quas Cæſarea Majeſtas ex Inferioris Saxoniæ Circulo accipere ſolet, ſine omni exceptione aut contradictione reſarcire. Prout Principes & Status dicti Circuli ſuum in Imperiali contributione contingens ad D. Electores Palatini eventualem indemnitatem & ſecuritatem, donec Franckenthal reſtituatur, retinebunt, & omne probabile damnum ex eo reſtaurabunt; Atque ad id ſe vigore hujus ſine omni contradictione; cujuſcunque nominis hæc eſſe poſſint, obſtringunt.

In ſecundo termino, qui erit quartus decimus dies poſt finem primi termini, nempe, 24. Styl. Nov. & 14. Styl. Vet. menſe Iulio evacuabuntur ſequentia loca, ex parte Cæſarea, *Landſtuel*, *Homburg*, *Hammerſtein*, *Tremonia*. Ex parte Suecica *Legerndorff*, *Graffenſtein*, *Hirſberg*, *Lubſchutz*, *Parchvvitz*, *Civitas & Arx Lipſia*, *Nordlinga*, *VVertheimb*, *VVindsheimb*, *Landsberg*; *apud VVertham*, *cum munimento*, *Buchholtz*.

In tertio termino qui eſt quartus decimus dies poſt finem ſecundi, nempe 7. Auguſti Stylo Nov. & 28. Iulii Stylo Vet. evacuabuntur ex parte Cæſarea, *Syburg*, *Beineburg*, *Landscron*, *Eſſen*, ex parte Suecica, *Groſglogavv*, *Oblavv*, *Iavver*, *Polckenhau*, *Ieltz*, *Drachenberg*, *Minden*, *Nienburg*, *item omnia loca in Electoratu & Marchia Brandenburgica*, *Vechta*, *Mansfeldia*, *Erphordia*, *Schvveinfurtum*, *VVeida*, *& loca Mechelenburgica*, *Reiffenberg*, *Lipſtatt Friſia Orientalis*. Loca autem poſterioris Pomeraniæ, quæ D. Elector Brandenburgicus vigore Inſtrumenti Pacis habiturus eſt, tunc evacuabuntur & cedentur,

quam primum inter Regiæ Suecicæ Majeſtatis, & Electoris Brandenburgici ad id Deputatos Commiſſarios, ſuper deſcriptione limitum, & aliis minutis conventum fuerit.

Quod Epiſcopatum Oſnabrugenſem concernit, quoniam ſuper eo intereſſatos vigore Inſtrumenti Pacis particulares tractatus ſuſcepti ſunt, manebit præſidium uſque ad tertium terminum, & ſi tum necdum conventum fuerit, uſque ad finem jam cæptorum tractatuum.

De cætero, reliqua omnia à data hujus concluſæ principalis conventionis, ab omnibus partibus, ſine ullo impedimento de facto perfecta & abſoluta erunt.

Caſu quo autem in ſuperiore Specificatione locus aliquis per ignorantiam omiſſus eſſet, is nihilominus vigore Inſtrumenti Pacis, una cum aliis in ſuo Circulo, in ſupraſcriptis terminis evacuabitur & cedetur.

Porro hæc conventio Evacuationis, in quantum Status Imperii concernit, nullo modo effectum ſortietur, priuſquam in quolibet termino, à Statibus oblata præſentanea numeratio & ſolutio pecuniæ Satisfactionis præceſſerit, in defectu autem illius conventa realis Aſſecuratio locum habebit.

Præterea contenta in Inſtrumento Pacis Generalis Amniſtia, non tantum ipſos Principales bellum gerentes & ſpeciatim Dominam Landgraviam & Domum Haſſo-Caſſellanam comprehendet, ſed etiam omnium partium Generales, Tribunos, præfectos & tam bellicos quam civiles officiales & miniſtros, atque adeo totam militiam, qua equites, qua pedites, uſque ad totalem exauthorationem, & evacuationem; atque ita ſpacio octo ſeptimanarum, à concluſo hoc tractatu; Neque ullo modo durantibus præſidiis, aut inhoſpita-

tionibus, uni aut alteri illatæ moleſtationes in quemquam vindicabuntur. Interim tamen à ſupradicta militia, ſummorum belli Ducum aliorumque Generalium, & inferiorum præfectorum mandata ſerio obſervabuntur, neque tam durantibus præſidiis & inhoſpitatione, quam in ipſa evacuatione, contra quenquam ulla hoſtilitas Inſtrumento Pacis contraria exercebitur.

Ante omnia autem, cum tam Præliminaris quam hæc Principalis conventio, à publicato & omni ex parte ratificato Inſtrumento Pacis, veluti effectus à ſua cauſa dependeat, atque ideo idem robur, effectum, ac ſecuritatem, quam Inſtrumentum pacis ipſum habere, atque ita ab omnibus obſervari debeat: propterea expreſſa in Inſtrumento Pacis Generalis Guarantia, cum omnibus & ſingulis diſpoſitionibus, aſſecurationibus, & clauſulis etiam in hanc Præliminarem & Principalem conventionem extenditur, cum pari effectu, robore & obligatione; Ita ut omnia Articulo XVII. per totum de Ratificatione, Confirmatione, Præſtatione, & Securitate Inſtrumenti Pacis diſpoſita, hic pariter in hoc Executionis receſſu locum inveniant, habeant, & retineant; non aliter, ac ſi ſupradictus Articulus XVII. cum omnibus & ſingulis ſuis paragraphis, de verbo ad verbum, hic inſertus ac repetitus eſſet.

Prout tam Inſtrumentum Pacis, quam hi Executionis receſſus à Cæſarea Majeſtate, Electoribus, Principibus, Statibus, ſine mora in Cæſareo aulico, Camerali Spirenſi, atque aliis Statuum judiciis & tribunalibus pro norma perpetua judicandi, legitimo modo inſinuabitur

Denique ut omnia hic conventa, ab omnium intereſſentium Principalibus, confirmentur, ſuumque

ſuumque debitum vigorem & effectum habeant. Ratificationes tam Cæſarea quam Suedica in ea forma uti jam ordinatum & conventum eſt, jam ſtatim una cum hoc Executionis receſſu tam à nobis, & Domino Palatino Generaliſſimo, quam à præſentibus Electorum Principum & Statuum conſiliariis, Legatis & ad hunc actum Deputatis ſigillato & ſubſcripto, reciproce commutabuntur, ſimul exauthorationis & evacuationis mandata, conſtitutis terminis conformia, ab utràque parte, pari numero officialibus ad meliorem Executionem eorum quæ conventa ſunt, dabuntur. Electorum autem Principum & Statuum Ratificationes, in eadem uti conventum eſt forma, ſpacio quatuordecim dierum, à die ſubſcriptionis computandarum, curabuntur & extradentur.

In quorum omnium fidem, & robur irrefragabile, nomine Sacræ Cæſareæ Majeſtatis nos ex habita deſuper poteſtate, hunc Executionis principalem receſſum propria manu ſubſcripſimus, & noſtro Principali Sigillo communivimus, prout & nomine omnium Electorum Principum & Statuum ad hunc Tractatum (vigore ſpecialis deſuper erecti, & nobis hodie ſub Moguntini Directorii ſigillo oblati, Decreti Imperialis) Deputati & infra nominati Conſiliarii, & Legati, videlicet nomine Electoris Moguntini, D. Sebaſtianus VVilhelmus Meel: nomine Electoris Bavariæ: D. Ioannes Georgius Oexlin: nomine Electoris Saxoniæ, D. Auguſtus Adolphus Baro de Trandorff: nomine Archi-Ducum Auſtriæ, D. Ioannes VVilhelmus à Gall: nomine Epiſcopi Bambergenſis, D. Cornelius Gobelius: nomine Ducum Bavariæ, D. Ioannes Georgius Oexlin, nomine Ducis Saxo-Altenburgici, D. VVolffgangus Con-

radus à Thumbshirn: nomine Ducis Saxo-Coburgici, D. Auguſtus Carpzovius: nomine Ducis Brunſvigo Lunæburgico-VVolffenbeutel, D. Polycarpus Heiland: nomine Ducis Brunſvigo-Lunæburgici lineæ Zellenſis, D. Otto in Mauderode: nomine Ducis VVurtenbergici, D. Valentinus Heider: nomine civitatis Norimbergæ, D. Burckhardus Loffelholtz à Kolburg, & D. Tobias Ohlhaven à Schollenbach: nomine Francofurti, D. Zacharias Stenglin: ſimiliter ſubſcripſerunt & ſuis ſigillis corroborarunt; atque ita eundem Domino Palatino Suecico Generaliſſimo ac Plenipotentiario, à quo ſub manu & ſigillo ejus ſimile exemplar accepimus, extradi fecimus. Actum in Sacri Romani Imperii urbe Norimbergenſi, vigeſimo ſexto die menſis Iunii, Anno Chriſti 1650.

Octavius Piccolomini D. de Amalff. m. p.
Deinde eo ordine quo ſupra,

CON-

CONVENTIO PUBLICA EXECUTIONIS PACIS

Inter

SACRARUM CÆSAREÆ

ET

Regiæ Chriſtianiſſimæ Majeſtatum Generalem.

NEC NON

Legatos Plenipotentiarios, ſuffragantibus & conſentientibus Electorum, Principum ac Statuum Imperii Legatis & Deputatis Norimbergæ inita & ſubſcripta, die Secundo Menſis Julii Anno 1650.

NOtum ſit univerſis & ſingulis, quorum intereſt, aut quomodolibet intereſſe poteſt; Cum ad faciendam plenariam Executionem Pacis Monaſterii & Oſnabrugis VVeſtphalorum, Anno Domini Milleſimo, Sexcenteſimo, Quadrageſimo Octavo, die viceſima quarta Octobris concluſæ, omnium in illa comprehen-

locis reſtituendis, eodem ordine deducet in proprios Status.

Reſtituentur loca, Civitates, Vrbes, Oppida, Arces, Caſtella, Fortalitia, belli tempore utrinque occupata & retenta, vel per Armiſtitii unius vel alterius partis, vel quemcunque alium conceſſa, prioribus & legitimis ſuis poſſeſſoribus & Dominis ſecundum formam Inſtrumenti Pacis tribus terminis, quorum primus ſit dies Decima Menſis Iulii.

In primo Termino reſtituentur, & præſidiis liberabuntur.

A parte quidem Sacra Cæſarea Majeſtatu.	*A parte vero Sacra Chriſtianiſsima Majeſtatu.*
Ehrenbreiſtein,	*Moguntia,*
Franckenthal,	*Deidesheim,*
Rotwilla,	*Magdeburg,*
Offenburg,	*Germersheim,*
Friburgum Briſgoviç,	*Hailbronna,*
Villinga,	*Schorendorff,*
Zollern,	*Hohentvveil,*
Rottenburgum in Palatinatu ſuperiori,	*Montpelgard,*
Hôxtar,	*Horburg,*
	Reichenvvyler,
	Neoburgum ad Rhenum: in primo etiam termino ejus oppidi munitiones ſolo aquabuntur.
	Caſtrum Liechtenich,
	Bruntrutum,
	Oppidum & Præpoſitura Sancti Vrſicini,
	Pfeffinga.

Si Franckenthalia dicto tempore non reddatur,

datur, aliorum quidem locorum reſtitutio nullatenus impedietur. Imperator tamen faciet pro ejus Reſtitutione id, ad quod obligatus eſt, vigore Inſtrumenti Pacis; & Hailbronna, ſalva libertate & poſſeſſione immedietatis erga Romanum Imperium, interim ſervanda tradetur, ſicut viſum eſt Ordinibus Imperii, Domino Carolo Ludovico Comiti Palatino Rheni, Sacri Romani Imperii Electori.

In primo etiam termino æquabuntur Solo oppidi Benfeldæ munitiones, nec non adjacentis fortalitii Rheinaw.

Secundi Termini dies erit vigeſima quarta Iulii, Reſtituenturque.

A parte Imperatoris.	*A parte Regis Chriſtianiſſimi*
Dormund, Landſtuel, Homburg, Hamerſtein,	*Spira,* *VVormatia,* *Lavvinga,* *Luſenich,*
{ Si tria iſta loca in ſecundo termino non reddantur, aliorum quidem reſtitutio nullatenus impedietur, nec ideo minus facta ſyncera executio pacis à parte Imperatoris videbitur, ſalva tamen illorum reſtitutione & guarantia in Inſtrumento Pacis conventa.	*Crucenacum,* *Altzeia,* *Schomburg,* *Baccaracum,* { Si quinque iſta loca non reddantur, (eorum Capitaneis & præſidiis obedire Regis mandato recuſantibus) aliorum quidem locorum reſtitutio nullatenus impedietur, nec ideo minus facta

Dachſtein,

Tabernæ Alſatiæ,

Caſtrum Hohenbar,

facta ſincera executio Pacis à parte Regis Chriſtianiſſimi videbitur, ſalva tamen illorum reſtitutione & guarantia in Inſtrumento Pacis conventa.

In ſecundo etiã termino horum duorum locorum munitiones ſolo adæquabuntur.

Tertii Termini dies erit ſeptima Auguſti, Reſtituenturque.

A parte Imperatoris,	*A parte Regis Chriſtianiſſimi,*
Syburg,	*VValdshut,*
Beyneburg,	*Lauffenberg,*
Landscron,	*Seckingen,*
	Rheinfelden,
	Stolhoven,
	Caſtrum Graben,
	Hagenavv,
	Landau,
	Feudum Burweiler ad Domini Comitis de Trautmansdorff, Præfecti ſupremi Prætorio Cæſareæ Majeſtatis Hæredes ſpectans.

Pro reſtitutione Domini Franciſci Lotharingiæ Ducis in poſſeſſionem Epiſcopatus Virodunenſis, ſuarum Abbatiarum, nec non bonorum ſuorum patrimonialium obſervabitur diſpoſitio Inſtrumenti Pacis, in §. Reſtituatur in poſſeſſionem.

Porro; ſi quæ loca reſtitutioni obnoxia in hac deſignatione nominatim expreſſa non ſunt,

ſunt, ea nihilominus ubicunque ſita ſunt, intra hos tres terminos reſtituentur.

Quæcunque à ſubſcripta Pace, uſque ad hodiernum diem dicta, ſcripta, facta, aut omiſſa ſunt, quæ pro contraventione accipi poſſent, ea quidem non approbantur, neque ſub hoc exemplo ſimilia attentata vel præteritorum continuationes impoſterum excuſabuntur: attamen pro bono Pacis præterita omnia ſub generali amniſtia comprehendi placuit.

Hunc tractatum promittunt Cæſarei & Regii, Ordinumque Imperii Legati, & Plenipotentiarii reſpective ab Imperatore & Chriſtianiſſimo Rege Sacrique Romani Imperii Electoribus, Principibus & Statibus, ad formam hic mutuo placitam ratihabitum iri, ſeſeque infallibiliter præſtituros, ut ſolemnia ratihabitionum Inſtrumenta, intra ſpacium ſex ſeptimanarum, à die ſubſcriptionis computandarum, Norimbergæ præſententur, & reciproce, riteque commutentur. Interea tamen non exſpectato adventu eorundem, omnia, quæ hic circa exauctorationem & evacuationem conventa ſunt, in præſcriptis terminis ſtatim à ſubſcripto hoc receſſu, decurrentibus abſque omni mora, bona fide, executioni mandabuntur.

In quorum omnium & ſingulorum fidem, majuſque robur, tam Cæſarei quam Regii Legati: nomine vero omnium Electorum Principum ac Statuum Imperii ad hunc actum ſpecialiter ab ipſo (vigore concluſi die prima Iulii Anni infra mentionati, & ipſa die ſubſcriptionis ſub ſigillo Cancellariæ Moguntinæ Legatis Galliæ extraditi) deputati, manibus ſigiliſque propriis, præſens Inſtrumentum muniverunt, ac firmarunt. Acta ſunt hæc Norimbergæ, die ſecunda Menſis Iulii; Anno Domini Milleſimo Sexcenteſimo Quinquageſimo.

REPAR-

REPARTITIO

Sive

Diſtributio Quinque Millionum,

Et

Quod Excurrit,

Thalerorum Imperialium ad ſatisfactionem Militiæ Suedicæ, per Circulos Imperii;

Compoſita & Approbata Norimbergæ, & 25. Junii. Anno 1650. Suedicis Plenipotentiariis exhibita.

Circulis Electoralis Rheni.

	Flor.	Cr.
Elector Moguntinus	234884	30
Elector Trevirenſis	161721	
Elector Colonienſis	170041	30
Elector Palatinus	122019	
Tribus poſterioribus Electoribus adſcribuntur 38912. flor. Diœceſi Monaſterienſi iterum detrahendi.		
Ballivia Confluentina	17088	30
Selts	3204	
Beyelſtein detracta una quarta ex parte Naſſau Hadamar	2002	
Arnberg	5408	
Reineck	1602	
Inferior Iſenburg	7476	

Summa 725446. fl. o. Cr.

Circulus Saxoniæ ſuperioris.

	Flor.	Cr.
Elector Saxoniæ	164864	
Elector Brandenburgicus	244038	
Epiſc. Miſnenſis	12816	
Epiſc. Merſpurgenſis	12816	
Epiſc. Naumburgenſis	12816	
Epiſc. Caminenſis	24564	
Walchenrieds	6408	
Quetlinburgh	6942	
Geringrodæ	4806	
Saxo-Altenburgicus	30438	
Saxo-Coburgh	14062	
Saxo-Vinarienſes	29281	
Saxo-Gotha	29281	
Aſſecuratæ Satrapiæ	18690	
Vtraque Pomerania	161268	
Anhaltinus	25098	
Voitlandia	40584	
Reuſſen zu Berr	9612	
Reuſſen zu Graitz	3204	
Schwartzenburgh	26700	
Mansfelde	40050	
Stolbergh	11214	
Witgenſtein, Hohenſtein, Lohr, & Klettenbergh	4971	35
Beuchbingen	3204	
Berbey & Muchlingen	2670	
Leiſnick	2670	
Wildenfels	2670	
Schonburgh	5340	
Tautenburgh	3670	

Summa 1053747. flor. 35. Cr.

Circulus Franconicus.

		Flor.
Epiſc. Bambergenſis		91047
Epiſc. Herbipolenſis		183162
Epiſc. Aichſtadienſis		102528
Magiſter Ordinis Teutonici		59808
Brandenburgh utraque linea.		137772
Hennenbergh Ramhild		29292
Quod perſolvunt ſequentes.		
Domus Saxonica.	7476	
Coburgh	16146	
Epiſc. Herbip.	2570	
Hennebergh Schleſingen		27234
Quod perſolvunt ſequentes.		
Domus Saxonica.	21894	
Epiſc. Herbipolenſis	2136	
Landgravius Haſſia Caſ.	3204	
Comites Caſtellenſes		3738
VVertheim		21360
Elector Mogunt, ex parte Reineck		5676
Hohenlohen		34176
Epiſc. Herbip. ex parte Raigelſpergh		3736
Erbach		7476
Item ex parte Reineck		1072
Limburgh Speckfeldt		6942
Limburgh Gadendorff		8544
Schwartzenbergh		3204
Sainsheimb.		3738
Noriberga		197580
Rotenburgum		50730
VVindsheimium		22428
Schweinfurtum		19758
VVeiſſenburgum		13350
Herbipolis ex parte Maindorffer.		2670

Summa 1028023. flor.

Circulus Suevicus.

Epiſc. Auguſtanus	87042
Epiſc. Conſtantienſis	27234
Præpoſitus Elwangen	17622
Abbas Campodunenſis	20292
Ab: Reichenaw	5340
Ab: Solmanſweiler	42186
Ab: VVeingarten	16020
Ab: VVeiſſenau	10680
Ab: Petershauſen	3204
Ab: Marchtall	5437
Ab: Schueſſentiedt	10680
Abbas Roggenburgh	8544
Ab: Ochſenhauſen	17058
Ab: Elchingen	11748
Ab: VVerttenhauſen	3204
Ab: Munchrod	5874
Ab: Averſpergh	5340
Ab: Irſee	7476
Ab: Genggenbach	3204
Abbatiſſa Lindavienſis	2670
Abbatiſſa Rodenmunſter	3738
Abbatiſſa Buchauw	6408
Abb: Guttenzell	2670
Abb: Hegbach	2670
Abb: Beindt	1602
Commendatura Alſatiæ	21360
Dux VVurtembergicus	244038
Marchionatus Badenſis Infer.	60342
Marchionatus Badenſis ſuper:	35244
Com: Helffenſtein	3204
Comes Ottingen	36846
Com: VVertenbergh	18423
Com: Montfort	9078
Com: Furſtenbergh	25622
Com: Eberſtein	21356
Com: Cupfen	16020
Com: Hohenzolleren	20292

Com: Sultz	8010
Com: Brandeis	4806
Iuſtingen	2670
Rechberg	2670
Gundelfingen	4272
Gengen	1602
Truchſeſii & VValdburg	38448
Konigteck	6408
Rotenfels	5340
Konings Eckerbergh	2670
Gerols Eck	2670
Graveneck	2670
Fugger	14418
Fugger ex P.VVaſſerburgh	1068
Hohen Embs	3204
Zimmeren	8010
Auguſta urbs	112594
Kauffbeyren	21360
Vlma	120150
Memminga	33108
Campodunum	20826
Biberacum	26166
Iſny	10680
Leuthkirch	5340
VVangen	10680
Lindavia	26166
Ravenſpurgh	26166
Buchhorn	2670
Vberlinga	41652
Pfullendorff	13884
Reutlingen	25098
Eſlingen	19580
Gemund	23496
VVeyl	8010
Hailbronna	27768
VVimpſena	10680
Halla Suevica	39160
Dinchelſpula	27768

Poppfingen

Poppſingen	3204
Giengen	8010
Aachlen	8010
Nordtlinga	34710
Bu hau	1068
Offenburg	16020
Gengenbach	8010
Zell apud Hammerſpach	5340
Rotweila.	37380

Summa 1704715.

Circulus Rheni ſuperioris.

Episc. VVormatienſis	5340
Epiſc. Spirenſis	60876
Epiſc. Argentinenſis	82236
Epiſc. Baſileenſis	11214
Præpoſitus VVeiſſenburgenſis	10680
Præpoſitus Odenheim	5340
Magiſter Ioannitarum	18780
Ab: Fuldenſis	46681
Ab: Hirſchfeldenſis	8010
Murbach	19859
Monaſterium in valle S.Gregorii	3738
Ab: Prumenſis	8544
Baden Sponheim	20291
Palatini Sponheimienſes	10146
Palatini Bipontini	32040
Lautereck	5340
Haſſia Caſſellana	145960
Haſſia Darmſtadtana	72980
Naſſau Sarwerden	10680
Naſſau Sarbruchen	8759
VVeilburgh	2563
VVeisbaden	8544
Comites Rheni	12816
Reipolskirchen Falckenſtein	3738
Kriechingen	5340
Salm	2670

Hanaw

Hanaw Liechtenberg	21360
Leiningen	9612
Falchenſtein Daun	5340
Konigſtein pro ſe	2670
Elector Mogunt. ex P. Konigſt:	10680
Super: Iſenburg & Budingen	18690
Darmſtat ex P. Iſenburgh	3738
Solms, Lich & Labach	19224
Braunfels Solms	16020
Hanaw Muntzenbergh	32040
Leiningen VVeſterburg	5340
Sain & VVitgenſtein	3738
VValdeck	16020
Pleſſ	1602
Fleckenſtein	2136
Kaiſersberg	11214
Turckheim	2670
Monaſterium in valle S. Gregorii	6408
Ober Ehenheim	10680
Colmaria	22428
Argentoratum	120150
Stosheim	3204
Schlettſtatt	19224
Hagenau	25632
VVeiſſenburg	14952
Landau	12816
Spira	36846
VVormatia	36846
Francofurtum	106800
Fridelberg	6408
VVetzlar	4272

Summa 1254894. flor. 30. Cr.

Circulus Weſtphalicus.

Epiſc. Paderbornenſis	32557	30
Epiſc. Leodienſis	170880	
Epiſc. Monaſterienſis	7680	
Epiſc. Oſnabrugenſis	27760	30
Epiſc. & Civitas Verdenſis	16020	
Epiſc. Mindenſis	24564	
Ab. VVerdenſis	2304	30
Pr. Stabulenſis	10680	
Corneli-Monaſterienſis	3204	
Ab. Corbeienſis	6916	30
Abbatiſſa Herfordenſis	3204	
Abb. Eſſendienſis	7468	30
Ducatus Iuliæ & Montium	65794	18
Clivia & Marchia	142311	
Ravenſpurgh	18975	14
Friſia Orientalis	10752	
Siegen	10284	55
Naſſau Dillenburgh	12976	53 $\frac{1}{2}$
Dietz	8470	9
Holtzapffel	2002	45
Sayn	14952	
Bentheim	20292	
Tecklenburg	10008	
Riedbergh	9612	
Pirmont	2136	
Oldenburg & Delmenhorſt	39516	
Hoya	6408	
Bentheim ex P. Hoia	1066	
Diepold	3738	
Schaumburg	23496	
Lipp	16020	
Colonia urbs	110137	
Aquiſgranum	27234	30
Tremonia	12238	
Herford	3204	30

Summa 884865. flor. 44 $\frac{1}{2}$ Cr.

Circulus Saxoniæ Inferioris.

Archiepiſc. Magdeburgenſis.	173550
Archiepiſc. Bremenſis	91848
Epiſc. Halberſtadienſis	ſ7662
Epiſcop. Heildesheimienſis cum urbe, & Dux Chriſtianus : Brunſvicenſis juxta proportionem ditionum, quas quilibet poſſidet	72556
Epiſc. Lubbeccenſis, Dux Holſatiæ Ioan.	4806
Epiſc. Suerinenſis, Adolphus Fridericus Dux Meckelenburgicus.	12816
Epiſc. Ratzenburgenſis	3204
Brunſvicum, Principatus VVolfenbeutel, cum civitate Brunſvigia, Auguſtus Dux Brunſvico Luneburgicus.	91581
Ducatus Luneburgicus cum urbe Lunæburgo, Chriſtianus Ludovicus Dux Brunſvico-Luneburgicus,	96120
Principatus Gruebenhagen, cum civitate Einbek, Chriſtianus Ludovicus Dux Brunſ. Luneburgicus.	8010
Brunſvicum, Principatus Calenberg cum civitatibus Hanover, Gottingen, Nordtheim, Hammelia &c. Georgius VVilhelmus Dux Brunſ. Luneburg.	91581
Meckelenburg Swerin Dux Adolphus Fridericus.	49929
Meckelenburg Guſtro Dux Guſtavus Adolphus.	49929

Circulus Weſtphalicus.

Epiſc. Paderbornenſis	32557
Epiſc. Leodienſis	170880
Epiſc. Monaſterienſis	7680
Epiſc. Oſnabrugenſis	27760
Epiſc. & Civitas Verdenſis	16020
Epiſc. Mindenſis	24564
Ab. VVerdenſis	2304
Pr. Stabulenſis	10680
Corneli-Monaſterienſis	3204
Ab. Corbeienſis	6916
Abbatiſſa Herfordenſis	3204
Abb. Eſſendienſis	7468
Ducatus Iuliæ & Montium	65794
Clivia & Marchia	142311
Ravenſpurgh	18975
Friſia Orientalis	10752
Siegen	10284
Naſſau Dillenburgh	12976
Dietz	8470
Holtzapffel	2002
Sayn	14952
Bentheim	20292
Tecklenburg	10008
Riedbergh	9612
Pirmont	2136
Oldenburg & Delmenhorſt	39516
Hoya	6408
Bentheim ex P. Hoia	1066
Diepold	3738
Schaumburg	23496
Lipp	16020
Colonia urbs	110137
Aquiſgranum	27234
Tremonia	12238
Herford	3204

Summa 884865. flor. 44 $\frac{1}{2}$ C

Circulus Saxoniæ Inferioris.

Archiepiſc. Magdeburgenſis.	173550
Archiepiſc. Bremenſis	91848
Epiſc. Halberſtadienſis	57662
Epiſcop. Heildesheimienſis cum urbe, & Dux Chriſtianus Brunſvicenſis juxta proportionem ditionum, quas quilibet poſſidet	72556
Epiſc. Lubbeccenſis, Dux Holſatiæ Ioan.	4806
Epiſc. Suerinenſis, Adolphus Fridericus Dux Meckelenburgicus.	12816
Epiſc. Ratzenburgenſis	3204
Brunſvicum, Principatus VVolfenbeutel, cum civitate Brunſvigia, Auguſtus Dux Brunſvico Luneburgicus.	91581
Ducatus Luneburgicus cum urbe Lunæburgo, Chriſtianus Ludovicus Dux Brunſvico-Luneburgicus.	96120
Principatus Gruebenhagen, cum civitate Einbek, Chriſtianus Ludovicus Dux Brunſ. Luneburgicus.	8010
Brunſvicum, Principatus Calenberg cum civitatibus Hanover, Gottingen, Nordtheim, Hammelia &c. Georgius VVilhelmus Dux Brunſ. Luneburg.	91581
Meckelenburg Swerin Dux Adolphus Fridericus.	49929
Meckelenburg Guſtro Dux Guſtavus Adolphus.	49929

Holſatia, Rex Daniæ, & Dux Holſatiæ Fridericus	106800
Saxen Lavenburg, Auguſtus Dux Saxoniæ, Angariæ, & VVeſtphaliæ	28836
Comitatus Rheinſtein, Planckenburg Auguſtus & Chriſtianus Duces Brunſvico-Luneburgici, cum Comite Tattenbach pro ſua proportione	3204
Lubecca urbs	64080
Brema	42720
Hamburgum	96120
Goſlaria	8010
Mulhauſen	21360
Nordhauſen	10690

Summa 1184412. flor.

Summa Summarum.

Cir. Electoralis Rheni	725446	
Cir. Saxoniæ ſuperioris	1053747	35
Cir. Franconicus	1028023	
Cir. Suevicus	1704015	
Cir. Rheni ſuperioris	1254894	30
Cir. VVeſtphalicus	884894	44½
Cir. Saxoniæ Inferioris	1184412	
Circulus Bavaricus.	9707	

Summa 7845810. flor. 49. ½ Cr. Conſtituunt Thaleros

Imp. 5230540. & 49. ½ Cr.

Ad

Ad Contributionem 9707. florenorum Circulo Bavarico aſſignatorum Archiepiſcopatus Salisburgenſis conferet pro rata unius tertiæ, ejus penſionis quæ dicto Archiepiſcopatui in matricula Imperiali aſſignata eſt; quæ tertia, conſtituit 609. florenos & 20. Crucigeros. Idque pro hac vice tantum, & ſalvo jure Imperii.

Libera autem & immediata Imperii Nobilitas per Sueviam, Franconiam, Rhenum atque inferiorem Alſatiam, etſi contributionibus Imperii non comprehendatur, nec obligetur; tamen pro amore communis patriæ, & conſervatione pacis libere offert triginta millia florenorum ſemel perſolvenda, cum hac conditione, ne quid libertati aut privilegiis eorum, per hanc liberam oblationem decedat, aut derogetur; prout latius ea ſuper re, ejuſdem Nobilitatis Legatus VVolffgangus à Gemmingen, apud Directorium Moguntinum edito ſcripto conteſtatus eſt. Quod Monaſterii Anno 1648. 13. Octobris inſinuatum eſt. Additis jam triginta millibus florenorum ad ſuperiorem ſummam 7045810. flor. 49 $\frac{1}{2}$ Cr. conſtituetur ſumma univerſalis hæc 7875810. floren. ſive 5250540 Imperiales.

Quoniam vero Monaſterienſis Repartitio trium priorum millionum, ultra dictos tres milliones excurrit ad 62842. flor. & 22 $\frac{1}{2}$ Cr. ſive. 41894 Imp. Neque Comes Palatinus Suedicæ Militiæ Generaliſſimus id hac Repartitione detrahi, nec priorem Monaſterienſem aliter, quam pro tribus præciſe Millionibus acceptare voluit; Id ita relictum eſt; & fit detracto ſuperiore ſuperfluo ſumma ſummarum præſentis repartitionis 7812968 flor. 27. Cr. ſive 5208645. Imp. 57. Cr. Cum ergo præſens Re-

partitio ultra conventam Suedicæ militiæ ſatisfactionem (*videlicet quinque millionum Imperialium*) adhuc excurrat ad 312968. flor. ſeu 208645 $\frac{1}{3}$ Imp. Oblati ſunt ex hoc ſuperfluo Domino Generaliſſimo Suedico ad feſtinandam exauctorationem militum , & Evacuationem locorum 300000 flor ſive 200000 Imper. in iiſdem terminis Exauctorationis & Evacuationis perſolvendi.

Reliqui 12968. flor. ſive 8645 $\frac{1}{3}$ Imp. convertentur in alimentationem præſidii militaris ejus loci qui Coronæ Sueciæ pro aſſecuratione ſatisfactionis Militiæ , uſque ad totalem perſolutionem aſſignatus eſt , eritque interim Imperium à præſtatione ejus alimentationis per unum Menſem immune.

Denique quoniam in hac Repartitione, quæ Suedicis Plenipotentiariis ad conſtitutum diem exhiberi debuit, fortaſſe aliqui Status plus quam decebat , quidam etiam minus quam par eſt contribuunt ; neque id ob periculum in mora pro hac vice emendare licuit; Decretum fuit , ac cautum expreſſe , ne præſens Repartitio ſeu diſtributio , deinceps Imperio , ejuſque Circulis , aut Statibus ſeorundem in præjudicium vergat : Sed quod hac vice per exceſſum aut defectum peccatum eſt , vel etiam omnino omiſſum ac neglectum ; illud in Matricula proximis Comitiis renovanda ſine mora reſtituatur , & in proximis contributionibus reſpective detrahatur , addatur ac reſarciatur. Ita Actum Norimbergæ 25. Iunii. Anno 1650.

Sequi-

Sequitur
EXAUCTORATIO MILITIÆ
Tam Cæſareæ quam Suedicæ.

NOs Octavius Piccolomini de Aragona, Dux Amalphitanus &c. Notum facimus: Cum in inſtrumento Pacis diſpoſitum ſit, ut exauctoratio militiæ, & evacuatio locorum fiat eo modo ac tempore, quemadmodum ſupremi exercituum Præfecti inter ſe conveniſſent: ideo nos cum Domino Carolo Guſtavo armorum Suedicorum per Germaniam Generaliſſimo hac ſuper re, hoc ſpeciali receſſu in hunc modum convenimus; Promittimus ac ſpondemus nomine Sacræ Cæſareæ Majeſtatis, quod præter Legiones & turmas equitum jam pridem exauctoratas, & in ſequenti deſignatione nominatas, pro præſidio & defenſione regnorum & ditionum Cæſareæ majeſtatis Hæreditariorum, non plures quam tres & ſexaginta centuriæ retinebuntur, quarum numerus ad tria aut quatuor millia equitum circiter excurret. Reliquæ vero legiones ac centuriæ in tribus conſtitutis terminis omnino & infallibiliter dimittentur atque exauctorabuntur. Primum igitur ex parte Cæſaris exauctoratæ ſunt: VVarfuſs VI. Cent. Colobrath VI. cent. De VVaggi VI. Lind, X. Pompeij X. Paſchenhoji VI. Columbo X. Murco VII. Gierle Couskii III. Vernier X. Donaw II. Alt Naſſau VI. Konins-

eck IX. VVeyſer V I. Caplier V I I I. Schaff V I. Seiim V I. Gartner I. Demitroviiz I, Kock I. Gorthal I. Valentin I. Henſigen I. Gortz I. Conſtituunt Centurias in univerſum C X X I V. Ex parte vero Regni Sueciæ jam pridem exauctoratæ vel reductæ ſunt: Koningsmarck X I I. Cent. Caroli Ducis Meckelemb. V I I I. Horn V I I I. Polii V I I I. Steinbock VIII. Frolich V I I I. Fertger V I I I. Muller V I I I. Cuno Vlrich Fentz V I I I. Koningsmarck I. Nachtigal I I. Legat. I. Bilau I. Moſers I. Lewenhaupt I V. Kyreckh I V. Gortze I V. Axelilie V I. Behr. Anderſohn V I. Baron de Avangour V I. Hammerſtein X X V I. Fritz I I I. Marquart Ernſt Bentz I. Duglas I V. Goldtſtein I V. Caroli Comitis Lewenhaupt I V. Friderici Landgravii Haſſiæ I I. Iordan IV. Conſtituunt centurias in univerſum C L X.

In Primo autem termino Litera A. *exauctorabuntur.*

Ex parte Cæſaris, Pleſs V I. Gonzaga V I I I. Mirco X. Schneider V I I I, Rentz V I I I. VValter V I. Ducis Holſatiæ in Circulo VVeſtphalico V I I I. Conſtituunt Centurias L I I I I. Ex parte vero Suecorum VVittenberg V I I I. Lertmat V I I I. Friderici Landgravii Haſſiæ V I I I. Lewenhaupt I V. Vlff Pfhar I V. Kirckh. I V. Hundelshauſen V I I I. End V I I I. Comitis Magni de la guarde V I I I. Mohr V I I I. VVittenberg ex provinciis Cæſaris Hæreditariis I V. Hall I. Eger Rath. I. Falman I. Sylveſter I. Conſtituunt centurias L X X V I.

In ſe-

In ſecundo termino Litera B.

Ex parte Cæſaris Creutz V I. Boccarme V I. Lutzelburgh V I. Boccamagur V I. Copaun V I. Doupp. V I. Naſſau V I I I. Iun. Naſſa V I I I. conſtituunt centurias L I I. Ex parte Suecorum VVitkopff V I I I. Axelilie I I. Behr Anderſohn. I I. Baron de Avangour I I. Hammerſtein V I. Arneſohn V I I I. Fritz V. Havenberg. V I I I. Quaſt. I V. Marquart Ernſt Bentz V I I. VVittenberg I V. Conſtituunt centurias L V I.

In tertio termino Litera C.

Ex parte Cæſaris Pallavicino I X. Lanon I X. Liechtenſtein I X. Heneaw V I I I. Palffi I X. Littich I X. Ex parte vero Suecorum ex Legione Regia V I I I. ex Legione Prætoria Generaliſſimi IV. Vrangel. X I V. Duglas I V. Goldſtein IV. Comitis Caroli Lewenhaupt IV. Caroli Marchionis Badenſis V I I I. Priſewietz V I I I. Planitz V I I I. Gratzke I V. Pege V I I I. Pfhuell I V. Landgravii Friderici V. Iordan I V. VVittenberg I V. Conſtituunt centurias I X C.

Summa Centuriarum à Cæſare exauctoratarum C C L X X X I V.

Summa Centuriarum à Specis exauctoratarum C C C L X XX I I I.

Retinebuntur autem in militia.

Cæſarea, Montecuculi VIII. Philip. VI. Iopp. VI. Sporck VI. Piccolomini X. De VVerth. VIII. Keuenhiller VI. Gotz V. Furſtenberg VIII. Elector quoque Colonienſis retinebit. X. Regina autem Sueciæ retinebit centurias ſequentes Ioannis Vrangel IV. Comitis Lewenhaupt VI. Henrici Horn VIII. Ericikruſſe VIII. Lorici khruſſe IV. Schmalanderum IV. ex Legione Regia equites quingentos. Landgravius Haſſiæ retinebit X. cent.

Hæc igitur ſuper exauctoratione militum ita conventa ac diſpoſita, eandem omnino vim habebunt, ac ſi de verbo ad verbum Conventioni Norimbergenſi, aut ipſi Inſtrumento Pacis incerta eſſent, ſine omni fraude & dolo. Ita actum Norimbergæ. 5. Octobris ANNO 1650.

HISTO-

HISTORIARUM Noſtri Temporis,

AUTORE
ADOLPHO BRACHELIO.

LIBER NONUS,

Complectens geſta annorum
1650. 1651. 1652.

SUMMARIUM.

IUBILÆUM, *Mors Ferdinandi Archiepiſc. Colon. cui ſuccedit Maximilianus Henricus. Matrimonia diverſorum & ipſius Cæſaris. Motus Brandeburgico-Neoburgici. Res Anglicæ, Gallicæ, Polonicæ. Clades Regis Scotiæ capitalis. Mors Annæ, Catharinæ, Conſtantiæ, Principis Poloniæ, Maximiliani Electoris Bavariæ & aliorum. Prima Liturgia Archiepiſcopi Colonienſis. Profeſſio fidei Erneſti Landgravii Haſſiæ. Res turbatæ in Gallia, Polonia, & Belgio confœderato.*

HISTORIARUM
Noſtri Temporis,
LIBER NONUS.

1650. *Iubilaum Romæ Celebratur.*

ROMÆ hoc Anno Milleſimo ſexcenteſimo quinquageſimo Solennitas Iubilæi ex omnibus orbis terræ provinciis magno concurſu celebrata eſt. Inchoavit eam celebritatem de more pridie natalis Chriſti ſummus Pontifex, aperta porta Baſilicæ D. Petri, quæ propter hoc aurea vocatur. Et olim quidem ſingulis ſæculis poſtea anno quinquageſimo, nunc vero propter brevitatem vitæ humanæ anno quinto & vigeſimo, venerabili ritu in magno Cardinalium, Principum atque Oratorum numero aperitur. Præmittit autem Pontifex in omnes mundi partes diplomata, quibus fideles Chriſtiani ad ſalutandam Principem Eccleſiam, cæterarum omnium matrem ac magiſtram benigne invitantur, atque ut id majore alacritate fiat, plenam peccatorum condonationem id iter ſuſcipientibus, ac deſignatas per urbem Eccleſias ſtatis diebus viſitantibus concedit. Itaque annus ille Religioſis Catholicorum peregrinationibus plurimum celebratur. Enituitque imprimis Cardinalium ac cæterorum Italiæ Principum eximia erga peregrinos liberalitas ac benevolentia. Et quamquam inter Reges Hiſpaniæ Galliæque bellum magnis viribus agitaretur, tamen Pontifex Principeſque providerant, ut tutum ac commodum iter proficiſcentibus præſtaretur. Publicatum eſt eodem anno diploma Pontificis, quo damnat pacificationem Germanicam has ob cauſas præcipue,

quod

quod in ea pace multæ Eccleſiæ, earumq; bona perpetuo concedantur. A Catholicis quodque inſtitutis ſit Electoratus Octavus in favorem Caroli Ludovici Comitis Palatini cujus inſtitutio, quemadmodum & diſpoſitio bonorum Eccleſiæ ſine conſenſu Summi Pontificis fieri non poſſit, neque debeat. 1650.

Mors Ferd. Elector. Colon.

Eodem anno Ferdinandus Elector Colonienſis decima tertia Septembris diem extremum clauſit, Arnſpergæ in VVeſtphalia, quo ſe paulo ante recreationis cauſa contulerat. Princeps omnium virtutum, imprimis vero pietatis beneficentiæ laude cumulatiſſimus. Natus eſt Anno 1577. ex VVilhelmo Duce Bavariæ, & Renata Franciſci I. Ducis Lotharin. filia; Ad Electoratum dein & Eccleſiam Colonienſem Anno 1612. poſt mortem Erneſti patrui admotus eſt, quam una cum quatuor Epiſcopatibus Leodienſi, Monaſterienſi, Hildesheimienſi, & Paderbornenſi per annos fere octo & triginta; in graviſſimo illo Germanico bello conſtantiſſime gubernavit. Succeſſit Ferdinando Patruo ex fratre Alberto Nepos Maximilianus jam pridem Coadiutor in tres Eccleſias Colonienſem, Leodienſem, & Hildeſienſem. Qui Patrui funere Arnſperga Coloniam adducto, & exequiis in Baſilica Metropolitana ſolenniter peractis, poſtridie (26 Octobris) in frequentiſſimo Ordinum Patriæ conventu veteri ritu inauguratus eſt. Monaſterii ſuffragiis Capitularium & omnium nobilium ſtatuum Applauſu in Epiſcopum ejuſdem Eccleſiæ Evectus Chriſtophorus Bernardus ex Baronibus de Gahlen. Paderbornæ vero Theodorus Adolphus vonder Reck uterque ſolemnibus Ceremoniis inaugurati ſunt.

Intronisatio Max. Henr. Elect. Col. Monaſt. Paderbor.

Res Anglicana & Scotia.

In Scotia, Carolus II. Regis Caroli interfecti filius ad capeſſendum Regnum, ut ſupra dixi-

1650. diximus evocatus, initia ejus haud ſane læta habuit. Primum enim internis Procerum ac vulgi diſſentionibus conflictatus, ab Anglis quoque gravem cladem accepit. Illi quippe dejectis ſtatuis Iacobi avi ipſius, & Caroli parentis, quæ Londini in propylæo templi S. Pauli apprime eleganter & magnifice ſculpta viſebantur affectiſque ſupplicio qui Novæ Reipublicæ adverſari credebantur, aut in exilium pulſis, non modo ſpem illi omnem ad regni aditum intercluſerant, ſed etiam vi atque ope quantum maxima poterant perſequebantur. Poſtquam igitur auditum eſt, eum in Scotiam adveniſſe: miſſus eſt adverſus Scotos Oliverios Cromvellus cum exercitu 20 milium, qui menſe Auguſto luſtratis copiis apud Muſſelburgum conſedit, haud procul à Scotis qui inter Edenburgum & Lettham, ſub præfectura Davidis Leſlæi caſtra ceperant. Cum aliquam diu mutuus utroſque metus continuiſſet, primi Scoti morarum impatientes majore animo quam viribus Anglos invadunt, medio fere ſpacio inter Hadingtoniam & caſtrum Dunbar, quem locum explicandæ aciei, audito Scotorum adventu Cromvellus præceperat.

Magno ea Scotis audacia ſtetit, nam pulſi fugatique memorabili clade, amiſſis impedimentis, atque omni bellico apparatu, capta peditum magna parte, pauci qui evaſerant Sterlinum profugiunt. Cromvellus inſigni victoria potius omnes mox copias Sterlino admovit, ratus in ea perturbatione ſibi rebus gerendis tempus idoneum fore. Vbi ad ſuſtinendam vim obſtinatos cognovit, omiſſa difficili obſidione reductoque exercitu Leitham atque Edenburgum per deditionem cœpit. Hæc eſt Metropolis Scotiæ, in qua Reges commorari

rari ut plurimum ſolent, atque adeo infelici ſane Regis omine in Anglorum poteſtatem pervenit. Nihilominus Rex, qui interim Ionſtoniæ erat, reparatis quantum licebat viribus, initio anni inſequentis 11 Ianuarii, in ſolenni Procerum Scotiæ conventu, Schonæ, ubi Scotorum Reges coronari ſolent, Regno inauguratur. Inter quas ceremonias è numero Procerum Robertus Duglaſſius Regi præparata oratione gratulatus, eundem ad ultionem paternæ necis ex ſententia omnium cohortatus eſt. Quibus peractis Rex comitantibus proceribus Schona Ionſtoniam deducente toto exercitu perrexit. Ac dein reliquam hyemis partem ordinandis Regni negociis, inſtaurandiſque copiis cum conſilio Procerum exegit. 1650.

Res Gallica.

Galliam interea, quo minus Regi Angliæ auxilia ſubminiſtraret, inteſtina diſſidia turbabant. Nam datis in cuſtodiam Principibus Regii ſanguinis, ut ſupra dixi, duobus Condæis, & duce Longæ-villano, Turenius rebus non fidens cum ſuis copiis ad Archi-Ducem Leopoldum VVilhelmum tranſgreſſus eſt, conjunctiſque cum eo viribus Capellam primo, dein Retelium vi occupat, Quibus valido præſidio firmatis Caſtrum Porcini ubi commodus eſt Axonæ fluminis trajectus, invadit; ſuperatoque Axona in Campaniam progreſſus Rhemos Campaniæ metropolim ad dandam pecuniam, & ſubminiſtrandam exercitui alimoniam metu adigit, cæſo interim apud oppidulum Fimam Hocquincourtio Peronæ Gubernatore, qui cum ſex legionibus in inſidiis collocatus Marchionem Pleſſi-Praſlæum, ut ſe cum eo conjungeret, præſtolabatur. Illa clade quinque vexilla, & ducentos equites Galli amiſere, Præter tre-

1650. centos fere, qui in poteſtatem Hiſpanorum pervenere. Hoc incommodo perterriti Galli, ſimul metu ne Hiſpani, Rhemos, aut Catalaunum, aut aliam validam urbem peterent, copias omnes campo eductas in urbes hoſti proximas præſidio imponunt. Ita Marchio de la Ferte in ſuburbium Rhemorum cum aliquot millibus concedit Mareſcallus Pleſſi Praſlæus Feram, Generalis Legatus Roſa Laudunum, Hocquincourtius ad S. Quintinum, & Mareſcallus Villaquierius Atrebatum, alii alio concedunt. Captivi quoque Principes in ſecuriorem cuſtodiam, & Theſaurus Regius Pariſiis ad S. Dionyſium in tutum comportatus eſt. Inter hæc Archidux Leopoldus miſit Pariſios tibicinem cum literis ad Ducem Aurelianenſem patruum Regis de pace, quibus in Parlamento palam perlectis Aurelianenſis poſtridie cum reſponſo Baronem Venderonium ad Archiducem remittit, quique de tempore, loco, & perſonis ad hanc pacificationem aſſumendis ſententiam Archiducis cognoſceret. Ille audito Venderonio ſummopere gaviſus placere ſibi oſtendit, ut locus inter Rhemos & Rhethelium medius deligatur, quo ipſe & Aurelianenſis ambo in perſona conveniant, ac de pace vel induciis colloquantur. Ad id renunciandum Gabriel Toletanus una cum Venderonio Pariſios mittitur. Re ad concilium relata cum Galli locum alium mallent, decretum, ut Nuncius Apoſtolicus, atque Orator Venetus rogarentur, qui una cum Comite Memmio ad Archiducem profecti cum eo agerent de loco tractatuum à caſtris Hiſpanicis remotiore, ac ſimul exquirerent, quid quantumque Poteſtatis Archidux à Rege Hiſpaniæ haberet, de pace cum iis componenda. Omnium ergo animis

in

in ſpem novæ pacificationis erectis cum nihilominus hoſtilitas non ceſſaret, & tractationum præambula in longum producerentur. 1650.
Archidux ne tempus fruſtra conſumeret, motis apud Fimam caſtris, ubi fere per menſem ſubſtiterat, partem copiarum ad obſidendum Moſonium dimittit, quod eſt apud Moſam parvum quidem, ſed permunitum oppidum. Ipſe cum reliquo exercitu apud vicum Vendii juxta Axonam flumen conſedit. Moſonium à Corolo V. olim, & deinceps ab aliis irrito hactenus eventu tentatum ſumma fortitudine oppugnantibus reſtitit. Donec Archidux miſſo Comiti Fonſaldania cum quinque millibus ac vim obſidentium auxit. Igitur menſe Novembri in poteſtatem Hiſpanorum conceſſit. Præſidiariis permiſſum ut more militari explicatis vexillis cum omnibus impedimentis ac duobus tormentis è tradito oppido excederent. Poſt Moſonium Donchery quoque uno infra Sedanum milliari Hiſpanis ceſſit. Archidux igitur omnibus idoneo præſidio firmatis, reliquo exercitu in hyberna diſpoſito Antverpiam ſub finem menſis Novembris rediit, re bene feliciterque geſta. Actiſque Deo ſolemniter gratiis nomine Regis Hiſpaniarum, initio menſis Decembris Marchionem Sfondratum, Comites Buquoium, & Schwartzenburgicum, equites aurei velleris creavit, conſuetis cæremoniis, præſentibus ex eo ordine Collegis aliis duodecim. Dum hæc in Campania & Picardia ab Archiduce geruntur Rex Galliæ cum Cardinale Mazarino re apud Burdigalem compoſita ut ſupra dictum eſt Pariſios revertit. Et quanquam cepta jam hyeme tempus erat rebus gerendis haud ſane idoneum,

1650. neum, tamen recuperandi Retelii ſpes & cura inceſſit. Collectis igitur copiis & numerata parte ſtipendiorum eo Cardinalis cum præcipuis Ducibus mittitur. Neque res caruit ſucceſſu. Vrbs opinione celerius recepta; & Mareſcallus Turenius, qui cum undecim millibus Hiſpanicis & Lotharingicis copiis auxilio venerat, fuſus fugatuſque. Captus in ea pugna Gubernator Moſonii Stephanus de Gamarra, Legatus Generalis, & Comes de Lanau equitatui Germanico præfectus. Cecidere è præcipuis Philippus, ex Comitibus Palatinis, Electoris Heidelbergenſis frater, qui legioni Equitum Lotharingicorum præfuit, è Gallis vero Vicecomes Corvallius, & Chiliarcha Pleſſæus, Mareſcalli Pleſſæi filius. Impedimenta Turenii omnia in poteſtatem victorum pervenere, & ſigna militaria fere quadraginta, quæ Pariſiis in Baſilica D. Virginis in Victoriæ monumentum ſuſpenſa ſunt. Per idem tempus Hiſpani de Gallis in Italia & Catalonia quoque triumpharunt. Hic Marchio Mortara recuperatis diverſis Cataloniæ locis menſe Octobri Tortoſam validam urbem ad Hebrum cum omnibus copiis circumſedit, qua ad initium Decembris producta, cum nulla ſubſidii ſpes obſeſſis affulgeret, fugatis à Duce Albuquercio quinque navibus Gallorum auxiliariis, urbs in fidem ac poteſtatem Hiſpanorum redit. At in Italia vel potius appoſito Italiæ Thyrreno mari Ioannes Auſtriacus cum Comite ognate Prorege Neapolitano, Portum Longum, qui eſt in Elba inſula, è regione Plumbini, duobus fere milliaribus à continenti abjunctus, difficili ac laborioſa obſidione à Gallis recepit. Reperta ibidem magna annonæ vis atque omnis generis apparatuum militarium,

quæ

"VITTORIO EMANUELE III" - BIBLIOTECA NAZ. - NAPOLI

MAXIMILIANVS HENRICVS
ARCHIEPISCOPVS ET ELECTOR
Colonienſis, Epiſcopus Leodienſis etc.

CHRISTOPHORVS BERNARDVS
EPISCOPVS MONASTERIENSIS
S. R. I. *Princeps etc.*

quæ in biennium fere obſidionem toleraturis ſufficere potuiſſent. Igitur actis Deo gratiis, & portu omnibus neceſſariis proviſo, diviſis inter ſe navibus Auſtriacus Panormum Siciliam, Prorex Neapolim rediit. Ibi militibus, quorum fere decem millia, aut ferro hoſtium, aut æſtu ac orta inde contagione interiere, quies ac ſtipendium data. 1650.

Sub finem Novembris duo Electorales Saxoniæ Principes Chriſtianus & Mauritius, filii Electoris matrimonio conjuncti ſunt, cum duabus itidem ſororibus Chriſtiana, & Sophia Hedwige, Ducibus Sleſvici & Holſatiæ. Eæ nuptiæ Dreſdæ in Saxonia per multos dies magna pompa peractæ ſunt. Menſe in ſequenti Auguſtæ Taurinorum in Pedemontio Ducis Sabaudiæ filia Adelheidis Ferdinando Mariæ filio Electoris Bavariæ natu majori deſponſata eſt, internuncio Maximiliano Comite Curtio, qui ſplendidiſſimo comitatu illuc Monachio profectus ceremoniis deſponſationis nomine Electoralis Principis præfuit eodem anno Ludovicus ſextus Landtgravius Haſſiæ Darmſtattanus in matrimonium accepit Gottorpii in Holſatia Mariam Eliſabetham Friderici Ducis Holſatiæ & Sleſvici filiam. Menſe Octobri Chriſtiana Sueciæ Regina in ſolenni ordinum Regni conventu Stocholmiæ ab Archi-epiſcopo Vpſalienſi Coronata eſt. Obiere eodem anno VVilhelmus Princeps Orangius, relicta gravida vidua quæ octiduo poſt filium enixa eſt VVilhelmum Henricum: in Polonia magnus regni Cancellarius Chriſtophorus Oſſolinsky, undecim annos ea dignitate cum laude functus. Pariſiis Dux Angoliſmenſis Caroli noni Regis Galliarum filius, anno ætatis ſuæ octogeſimo octavo: & Princeps Condæa, mater Principum captivorum: & Claudius

Matrimonia diverſorum.

1650. Claudius Memmius Comes de Avaux nuper ad pacem Monaſterienſem, ac alias ad varios Europæ Principes, Regni Galliæ Legatus.

1651. *Matrimonium Cæſaris.* Ad initium anni milleſimi ſexcenteſimi quinquageſimi primi, Cæſar Ferdinandus matrimonium cum Eleonora Duce Mantuana quod ſub finem anni ſuperioris publicatum Viennæ fuerat, contraxit, miſſo Ioanne Maximiliano Comite de Lamberg, qui Sponſam Imperatoriam ex Italia in Germaniam deduceret. Cæſar adventanti obviam profectus, apud Neukirchium excepit; inde eodem adhuc die ſub veſperam Neoſtadium progreſſi poſtridie conſuetis Eccleſiæ ceremoniis, & ſacris precationibus, ab Epiſcopo Viennenſi, conjuncti ſunt, fuit hæc dies ultima Aprilis, & Dominica quarta poſt Paſcha. Triduo dein nuptialibus hilaritatibus exacto, Cæſar cum nova Conjuge Viennam reverſus, ſolenni ibidem pompa à tota aula, & præſentibus variorum Europe Principum oratoribus, ac Ordinibus Provinciarum exceptus eſt. Omnibus Viennæ peractis Palatinus Neoburgicus VVolffgangus VVilhelmus, ad tertium quoque Matrimonium exemplo Cæſaris progreſſus eſt, ducta in Conjugem Franciſca Maria Egonis Comitis Furſtenbergii filia. Cui V II. Idus Maji ad vicum Dormagen obviam profectus poſt aliquot horarum colloquium eodem veſperi cum nova Sponſa Duſſeldorpium rediit.

Bellum Brandeburgicum. Cæterum menſe inſequenti, pacata jam omni Germania, & in nuptiales hilaritates effuſis Principum aulis animiſque, cum ocio & quieti Germaniæ, nupera Pacificatione ſatis proviſum putaretur, repente novi belli initium ab Electore Brandeburgico in ditionem Montenſem hoſtiliter ingreſſo, coortum eſt. Quod quia ſubito

VITTORIO EMANUELE III - BIBLIOTECA NAZIONALE NAPOLI

P. 2. pag. 236.

HENRICVS
VICE COMES TVRENNIVS ET
MARESCALLVS FRANCIÆ.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

GASTO
DVX AVRELIANENSIS LVDOVICI
XIII. *Regis Christianiſſimi* FRATER.

extitit ac deinde mox compoſitum, variis hominum ſermonibus celebratum fuit, paulo altius, ex iis quæ palam literis edita ſunt, pro inſtituti mei brevitate repetendum duxi. Guilielmus Dux Iuliæ, Cliviæ, & Montium, Comes Marchiæ & Ravenſpergæ, cum Anno 1546. Ratiſponæ in Matrimonium duxiſſet Mariam Ferdinandi I. Cæſaris filiam, duo à Carolo V. Cæſare privilegia impetravit, quæ & deinceps à ſucceſſoribus confirmata ſunt, Primum ut, ſi Dux Guilielmus ex Maria Conjuge nullos hæredes maſculos ſuſciperet, aut ſuſcepti ſine hæredibus maſculis ex hac vita excederent, omne jus ditionum ac provinciarum ad filias ex Guilielmo & Maria genitas, devolueretur, aut ſi nulla earum ſuperſtes eſſet, ad earundem legitimos Maſculos hæredes. Deinde ut dictæ ditiones omnes, apud unum tantum univerſalem Dominum ac ſucceſſorem indiviſæ permanerent, more apud Principes Germaniæ, & pleroſque externos ad firmandũ potentiæ robur hactenus obſervato. 1651.

1651. *Ius ſucceſſionis unde petendum.*

* Dux igitur Guilielmus ex hoc matrimonio duos filios & quatuor filias ſuſcepit. Filiorum natu major Carolus Fridericus maximæ ſpei princeps, Anno 1577. in ipſo ætatis flore Romæ ante patrem extinctus eſt. Alter filius Ioannes VVilhelmus, patri Guilielmo Anno 1592. defuncto in ditionibus paternis ſucceſſit. Cum autem eſſet infirma plerumque valetudine, nullos liberos genuit ex utroque matrimonio, quod illi primum cum Iacoba Badenſi, dinde Antonia Lotharinga fuit. Atque ita anno hujus ſæculi nono defunctus ditiones ſuas variis Principibus appetendas reliquit. Sed vi privilegii Cæſarei hæreditas earum ad ſorores ipſius, & filias Guilielmi ſpectabat. Harum prima ac natu maxima fuit Maria

** 1651.* *Duo filii Ducis Guilielmi I. II.* *4. Filiæ. I.*

Eleonora

1651. Eleonora Alberto Friderico duci Boruſſiæ in matrimonium elocata, quæ obiit Anno 1608. ante fratrem Ioannem Guilielmum, neque ullos hæredes maſculos reliquit, ſed tantum unicam filiam Annam, quæ poſtea nupſit Ioanni Sigiſmundo Electori Brandeburgico, qui eſt avus moderni Electoris Friderici VVilhelmi.
II. Atque hinc jus ſuum in has provincias derivant Brandeburgici. Altera Sororum ac natu ſecunda fuit Anna in matrimonium data Philippo Ludovico Comiti Palatino, quæ fratris funeri ſuperſtes, & hærede maſculo VVolfgango VVilhelmo ornata, proxima omnium
III. ad has ditiones videbatur. Tertia fuit Magdalena nuptui data Ioanni Bipontino, ex qua etiam filios & hæredes maſculos ſuſcepit.
IV. Quarta fuit Sybilla nupta Carolò Marchioni Burgoviæ, cujus jura Palatinus Neoburgicus ad ſe certis pactionibus tranſtulit. Igitur, ut ad rem veniamus, cum Anno 1609. Dux Ioannes VVilhelmus ſine liberis, ut ſupra memoravimus è vita exceſſiſſet, aliis jus ſuum ſcripto aſſerentibus, VVolffgangus VVilhelmus Palatinus Neoburgicus nomine Matris Erneſtus Marchio Brandeburgicus nomine Fratris Electoris; Ioannis Sigiſmundi ejuſque conjugis; & poſſeſſionem vacantium

Reverſales. provinciarum adierunt; inito pacto Tremoniæ ultima Maji, ut dictas provincias pariter adminiſtrarent donec de jure cujuſque, aut amice conventum, aut diſceptatum judicio foret. Eodem tempore de Religione, ejuſque ex-

Quomodo cautum Religioni. ercitio Ordinibus Patriæ binis litteris, die 14. Iulii Duisburgi, & 21. Iulii Duſſeldorpii, ita cautum & proviſum fuit; Vt Romana Catholica, & aliæ Chriſtianæ Religiones, ſicut paſſim per Imperium Romanum, ita & in his provinciis, prout de facto in publico uſu,

& ex-

& exercitio ſunt, ſic deinceps continuentur, 1651.
permittantur, & defendantur, nec quiſquam in conſcientia aut exercitio tum vigente turbetur, aut moleſtetur. Cum autem tum temporis ſolius fere Catholicæ Religionis exercitium publicum, in ſingulis ditionum locis eſſet, exceptis paucis in quæ ſub extrema tempora Ducis Guilielmi, ejuſque filii contra juſſa Principum, Magiſtri novarum Religionum irrepſerant; factum eſt ut conniventia, & æmulatione novorum Principum, quorum alter erat Reformatæ, alter Auguſtanæ Religionis, novi Magiſtri certatim contra pacta & promiſſa ſuperiora introducerentur. Poſtquam vero Palatinus Neoburgicus Relicta Auguſtana Confeſſione, Catholicæ Romanæ Eccleſiæ veritatem agnovit, ejuſque fidem publice Anno 1614. Duſſeldorpii profeſſus eſt ducta in matrimonium Magdalena Ducis Bavariæ filia, eo etiam cæpit intendere multoq; quam antea diligentius; quod promiſſum conventumque initio fuerat, Catholicæ Religionis exercitium, in iis locis ubi antea fuiſſet, ſancte obſervaretur, dimiſſis ejectiſque, qui contra pacta hactenus introducti fuerant, aut deinceps irrepere conabantur. Atque id eo magis quod in pactis nuptialibus tam Boruſſicis quam Neoburgicis, quibus Ducis Guilielmi filiæ elocatæ ſunt, & unde jus ſuum utrique in has provincias deducunt, expreſſe cautum & conventum fuit; ut ſi forte harum ditionum hæreditas ad ſupra memoratas filias perveniret, nihil in iis circa Religionem innovaretur, ſed ubique antiqua, & vera Catholica Religio ſine omni obſtaculo ſancte coleretur, & retineretur. At vero Brandeburgici contra exiſtimabant non obſtare pactis nuptialibus,

Controverſia de

1651. bus, nec ſponſioni Ordinibus datæ, ſi aliarum etiam Religionum quæ in Imperio uſitatæ ſint cultores introducerentur, modo id ſine damno atque injuria Catholicorum fieret, & illi inter hos quiete & pacate vivant, quin imo ita conſuli tranquilitati, non minus animorum & conſcientiæ, quam patriæ & rei totius publicæ, cum indecorum ſit, & à dignitate Principis alienum, nullum ei in ſuis provinciis, ſuæ Religionis exercitium licere, quæ ſola Religio unica ſit, cujus paritas & concordia amorem illis & reverentiam ſubditorum conciliet. Hæc igitur ſententiarum diverſitas crevit inter Principes poſſidentes, poſtquam Provincias inter ſe partiti ſunt. Quantum enim Brandeburgici, pro uſu Religionis promiſcuo ubique introducendo laborabant, tantum contra nitebatur Palatinus ut unitatem & decus ſolius Catholicæ juxta pacta & conventa conſervaret. Hæc contentio eo uſque proceſſit; ut Status ordinum Hollandiæ ſe immiſcerent, atque ad Neoburgicum à propoſito deterrendum per vicinarum urbium Rheinbercæ & Orſoyæ præſidia, parochos & Religioſos quotquot poſſent ex Ducatibus Montenſi & Iuliacenſi captivos abducerent, duraque & diuturna aliquot annorum cuſtodia detinerent, in qua etiam nonnulli mærore atque miſeria conſumpti ſunt, innoxii plane, extraque aleam & controverſiam poſiti. Ex quo fiebat ut pleriſque Catholicis parochis metu diffugientibus, eorum ſubditi diu divini cultus exercitio carerent, multiq; inter ea infantes ſine baptiſmo; adulti, ſine confeſſionis & Euchariſtiæ Sacramentis, cum æternæ etiam ſalutis periculo ex hac vita diſcederent. Igitur Neoburgicus ut ſe ſuoſque his difficultatibus expediret,

Senſa Reverſalium

Hollandi ſe immiſcent.

diret, poſt miſſas ultro citroque literas & Legationes cum ſupremo Electoris Brandeburgici Camerario Burgſtorffio Anno 1647. die Octavo Aprilis ſuper Religione ejuſque exercitio, ita Duſſeldorpii tranſegit. Vt Eccleſiæ, eorumque bona, & proventus iis reſtituerentur, qui ea Anno 1609. poſſediſſent; exercitium vero Religionis, extra Eccleſias, tam publicum quam privatum ad illum modum haberetur quo Anno 1612. qualibet anni parte fuiſſet. Ea dein tranſactio ab Electore confirmata eſt. Miſſique ab utroque Principe deputati Duisburgum executionem dictæ tranſactionis ordiuntur. Cæterum hic rurſum hæſit actio. Quoniam Brandeburgici à promiſcuo Religionis uſu nolebant recedere, idque vigore primorum Reverſalium, quibus neque vellent neque poſſent derogare. Cum è contra Neoburgici contenderent huic tranſactioni neceſſario inſiſtendum, quæ velut intemperamentum ac moderamen aſſumpta eſſet dictorum Reverſalium de quorum ſenſu hactenus inter Principes conveniri non potuerit. Ita re infecta diſceſſum eſt. Neoburgicus autem, cum haud multo poſt univerſalis Germaniæ pacificatio ad exitum deducta eſſet, quoniam particulares tranſactiones non procedebant, ad illius obſervantiam confugit, ac pro Reſtituenda Religione, ejuſque exercitio aſſumpſit Annum 1624. in ejus pacificationis inſtrumento generaliter præſcriptum, exemplo reliquorum Principum qui illud jam paſſim per Imperium auſpicabantur. Inter hæc Elector Brandeburgicus hoc Anno 1651. Menſe Aprili cum Electore Saxoniæ paucos dies in arce Liechtenburgh collocutus Cliuiam profectus eſt, præmiſſis aliquot copiis quas è præſidiis ſuis deduxerat, & aliis ſubſequi juſſis, quibus omnibus Ottonem Chriſtopho-

Nova tranſactio ſuper Religione.

Diſſipatur.

Neoburgicus confugit ad Pacificationem Monaſterienſem.

Elect. B and. cum copiis venit in Ducatum Clivenſem.

1651. ſtophorum Spartium impoſuerat, ex erant fere in univerſum quatuor millia. Cliviæ menſe Junio die 15. nomine Electoris mandatum publicatum eſt, & mox aliquot locis in Ducatibus Montenſi ac Juliacenſi affixum, ad eorundem Ducatuum Ordines & inquilinos in hanc ſententiam. Primo ſignificabat Elector venire ſe in has provincias, ut juxta pacta & promiſſa à majoribus ſuis inita, privilegia & libertatem earundem, adverſus varias Palatini Neoburgici injurias in priſtinum locum & vigorem reſtituat, atque ad hoc uno ſibi atque altero loco occupato opus eſſe, ubi pedem figat. Quare neminem debere id ſecus quam ipſe ſentiat interpretari, cum ſui propoſiti ſit, nihil aliud quærere quam Dei gloriam, patriæ ſalutem, & Iuſtitiam quam omnibus & ſingulis ſine Reſpectu Religionis juxta fœdera & tranſactiones ſuperiorum annorum velit impertiri. Deinde mandabat omnibus horum ducatuum præfectis & inquilinis, ne deinceps ullas contributiones Palatino Neoburgico decernant, aut exſolvant, nullum ei ſubſidium conſilio vel facto præſtent, ſed ſe ſolum ſuoſque hæredes & ſucceſſores reſpiciant, ac obſervent. Ad extremum comminatur, ſi quis huic edicto obniti, aut Palatinum Neoburgicum quovis modo juvare perſeveraverit; ſe eum ablatis omnibus Privilegiis pro hoſte ac rebelle habiturum. Hoc edicto ut diximus evulgato miles Electoris eodem die arcem Angermondam hoſtili incurſione, multoque Pyrobolarium globorum injectu vi aggreſſus eſt, cæſis primo impetu aliquot civibus & inquilinis, deinde cum arx fortius quam ipſi ſperaverant, reſiſteret, expilato vico, ac templo adjacente, vicina loca eodem impetu populabundi pervadunt. Atque in templo pagi Mulchem, non contenti illud expilaſſe, infantem

Ejus edictum contra Neoburgicũ.

Initium hoſtilitatum.

infantem qui è matris brachiis pendebat diviſo capite interficiunt. Inde ad pagum Pempelfurt in conſpectum Duſſeldorpii atque ipſas fere munitiones progreſſi Villam Principis abductis inde omnibus armentis & pecoribus quantum per tempus licuit deſpoliant, additis comminationibus ſe propediem majore cum exercitu, viribuſque affuturos. Interea Elector purgandi ſui cauſa ad Cæſarem miſerat, Ioachimum Fridericum Baronem de Blumenthal, qui impetrato acceſſu has actionis Brandenburgicæ, contra Palatinum cauſas expoſuit: Primum querebatur Neoburgicum ex ditionibus Iuliacenſibus, in quarum fruitionem à Majoribus Electoris nullo ſuo jure ſed ſolo pacis amore admiſſus ſit, fere alterum tantum poſſidere, quantum Elector obtineat, eoque ſemper intendere, ut ſuam ipſe paulatim portionem augeat, Electoris contra minuat ac concerpat. Tranſactionem quæ Anno 1619. inter parentem Electoris & Neoburgicum facta ſit, nunquam obſervare voluiſſe, ſed Comitatum Ravenſpergenſem multos annos contra dictam Tranſactionem, pro ſe totum retinuiſſe & poſſediſſe; ſenſiſſe id graviter Electoris parentem, & vindicaturum etiam fuiſſe, niſi tum bello Germanico implicatus, & continuis Neoburgici promiſſionibus in ſpem erectus cogitationes eas divertiſſet. Ex his ſatis apparere Neoburgicum nunquam veram pacem & concordiam cum Brandeburgicis colere, neque in hac cauſa ſententiam Iudicis exſpectare voluiſſe. Idque adhuc manifeſtius patere ex nuperrima tranſactione quæ Anno 1647. inita ſit, quam ipſe, etſi omnia inibi clariſſime ac ſimpliciſſime explicata ſint, nihilominus inidoneis objectionibus convellat, atque Electorem exagitet. Proferri poſſe

1651.
Elector purgat ſe Cæſari & accuſat Neoburgicum.

1651. qui jurejurando confirmaturi ſint, audiviſſe ſe dicentem Neoburgicum, quod conventionem proviſionalem impoſterum nollet obſervare; & nuper etiam ad aliquem ex ipſiuſmet Electoris Conſiliariis dicere auſum, brevi velle ſe cum Electore ſtrenue decertare. Ejus rei initum feciſſe exigendo ſedibus ſuis Auguſtanæ ac Reformatæ Religionum Cultores, eoſque acribus ac ſeveris edictis perſequendo, contra quam in proviſionali Conventione cautum ſit, atque adeo occaſionem & cauſam dediſſe unitatum Provinciarum Ordinibus, vicem talionis in ſacerdotes Catholicos exercendi quos Elector ex eorum manibus vix eripere potuerit, ac nunc periculum ſit, ne per has Neoburgici actiones, in priores ac fortaſſe graviores calamitates incidant. Exploratum Electori eſſe, ad invadendas ſuas ditiones Neoburgicum nihil aliud exſpectare, quam ut ipſe è Marchia Brandeburgica in Pruſſiam proficiſcatur, ut abſentem oportunius adoriatur. Notam eſſe ipſius cum Duce Lotharingiæ ſingularem amicitiam, cujus copiæ haud dubie in ditionibus Neoburgici præterita hyeme, hybernaturæ fuiſſent, niſi quid aliud interveniſſet. Electorem diverſis è locis certiorem fieri, Neoburgicum cum vicinis Eccleſiaſticis Principibus eum in finem clandeſtina colloquia habuiſſe, ac fortaſſe confœderationem, niſi jam confecta ſit, conficere tamen voluiſſe. Ac præter hæc manifeſta ſatis hoſtilis animi indicia ex literis colligi quas Neoburgicus ad Electorem miſerit, in quibus illum more inter Principes inſolito mendaciorum inſimulet. Poſtremo Iuniorem etiam Neoburgicum audacter atque aperte denunciaſſe, ne unicum quidem pedem terræ Electorem è ducatu ſuo Clivienſi retenturum. Has ob cauſas conficiebat Legatus Brandebur-

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III - NAPOLI

WOLFGANGVS WILHELMVS
COMES PALATINVS RHENI, VTRIVSQVE
Bavariæ, Iuliæ, Cliviæ et Montium Dux.

deburgicus, ut ad ſuarum ditionum defenſionem in tempore reſpiceret, atque imminenti tempeſtati maturæ præverteret, omnino Electori neceſſarium fuiſſe. Petebat itaque ne Cæſar ſiniſtri aliquid de actione Electoris ſuſpicaretur, ſepoſito omni affectu cognationis ac Religionis Catholicæ, quam Elector inviolatam plane illæſamque, juxta pacta & conventa conſervaturus ſit. Deinde ut ipſum Neoburgicum ad æquam mentem, & ſana conſilia reducat: ac vicinos Principes ne ſe huic negocio immiſceant clementer admoneat ac dehortetur. Ad has querelas Cæſar ſexto poſt die reſpondit non videri ejus momenti, ut propterea ad majorem Provinciarum ruinam & vaſtitatem Elector Neoburgicum hoſtiliter invadat, atque ex in novo per Imperium Romanum bello occaſionem injiciciat. Satis proviſum eſſe conſtitutionibus Imperii ac nupera pacificatione, quomodo hujuſmodi controverſiis ac difficultatibus vel jure vel amica compoſitione obviam iri debeat. Itaque Electorem recte atque ordine factorum, ſi Legibus Imperii, uti & literis dehortatoriis quas ad eum miſerit, pareat, copias ex provinciis Neoburgici deducat, & reponat omnia in eum ſtatum in quo antea fuerint, controverſias vero arbitrio Commiſſariorum, qui à ſe Anno 1645, nominati atque ab ipſis acceptati ſint, finiri ac componi ſinat. In eandem ſententiam ſcripſit Electori paulo copioſius, atque à vi & hoſtilitate ſerio dehortatur. Eodem die mandatum dat ad Ordines & ſubditos Ducatuum Iuliæ & Montium, abrogato edicto Brandeburgico, ut in fide atque officio erga Palatinum Neoburgicum maneant, donec cauſa aut via Iuris aut amica compoſitione terminata fuerit. 1651.

Reſponſum Cæſaris.

1651. *Neoburgicus refutat accuſationem Brandeburg.*

At vero Palatinus Neoburgicus nihil minus cogitans quam ut armis impeteretur, atque adeo rem ſerio agi vigens, palam de vi atque injuria ſibi illata, edito ſcripto proteſtatus. Quæ vero Electoris nomine adverſus ſe vulgata fuerant, contrario ſcripto refutavit. Inde ad repellendum inopinum bellum plane imparatus vicinorum Principum auxilia reſpexit miſſo Philippo VVilhelmo, in Belgium ad Archi-Ducem Leopoldum, & Carolum Ducem Lotharingiæ, ut inde auxilium ſollicitaret; & Francisco Egone Comite Furſtenbergio Choriepiſcopo Colonienſe, cujus ſororem paulo ante in matrimonium acceperat, Viennam ad Aulam Imperialem, qui Cæſarem de omnibus edoceret, & contra injuſtam vim, opem poſceret. Accuſationem vero Brandeburgicam cum prius apud Cæſarem purgaſſet, evulgato dein ſcripto in hunc modum confutavit. Vt pleraque omnia negaret, ac temeritatem imprimis Legati Brandeburgici coargueret, qui aures Cæſaris tam falſis criminationibus implere non erubuiſſet, nam quod primo dixiſſet ſe nullo ſuo jure, ſed ſolo pacis amore in fruitionem Iuliacenſium ditionum à majoribus Electoris admiſſum, non modo falſum eſſe, ſed ejus contrarium omnino verum, idque ex actis in hac cauſa apud Aulam Cæſaris ventilatis apparere, in quibus clariſſime deductum ſit, ſe priorem, vacantium provinciarum poſſeſſionem cœpiſſe, atque in communionem earundem amore pacis Brandenburgicos admiſiſſe, Nihilque hactenus atque etiamnum magis optare, quam ut res tandem Iudicio finiretur, quod Brandenburgici haud dubie ex diffidentia cauſæ ſemper protraxiſſent. Tranſactionem quæ anno 1629. inter parentem Electoris ac ſe facta ſit, ſanctiſſime obſervaſſe,

vaſſe, neque de Comitatu Ravenſpurgenſi plus obtinuiſſe quam duas ſatrapias, reliquis duabus Electori relictis, ac ſi fortaſſe quo ad hunc Comitatum omnia ad amuſſim obſervata non fuiſſent, in quo ipſe extra culpam eſſet, tamen de eo, Anno 1647. Electori ita ſatisfactum; ut propterea movendi belli cauſam non habeat. Tranſactionem autem anni vigeſimi noni primum omnium everriſſe Electorem Modernum, cum ſtatim poſt obitum parentis Anno 1647. quemadmodum & nunc, validas copias in ducatum Montenſem immiſit, prope ipſam urbem Duſſeldorpium, in conſpectum ſuum atque ita oſtentata vi ad novam ineundam Tranſactionem ſe induxerit, non ſine magno ſuo incommodo, damnoque. Quam tamen neque nunc obſervet, immiſſis denuo copiis quæ omnia undique hoſtiliter populentur. Quare quod apud Cæſarem accuſetur quod Tranſactiones violet, neque paci ſtudeat, nec judicialem hujus cauſæ eventum exſpectare velit, in eo vim ſibi atque injuriam à Legato Electoris fieri. Magiſque hæc in Electorem dici poſſe, qui nulla probabili, ac plane indicta cauſa, ſibi innocenti ac nihil minus metuenti contra omnia humana ac divina Iura, contra publicas Imperii conſtitutiones, ac nuperam Pacificationem, bellum inferat, ſuaſque ditiones hoſtilem in modum populetur ac devaſtet. Reliqua accuſationis capita de minis ac ſuſpectis confæderationibus, de occultis machinationibus & conſiliis, de ejectione omnium eorũ qui Reformatæ vel Auguſtanæ Religionis ſunt, & quæ ſequuntur, quoniam vana ac falſa ſint, atque Electori ab hominibus malevolis impoſita, indigna duxit ad quæ reſponderet. Quæ tamen ſi vera eſſent non propterea Ele- 1651.

1651. ctori fas fuiſſe, ſibi ipſi jus dicere, atque illud continuo armis & ferro perſequi.

Apparatus Neoburgici ad defenſionem. Inter hæc Neoburgicus per omnes ditiones ſuas militem conſcribit, quibus Ioannem Baronem Reuſchenbergium propoſuit, & reverſus è Brabantia Princeps Philippus VVilhelmus partem copiarum Lotharingicarum adduxit. Illi collatis caſtris Ratingam inter & Duſſeldorpium conſedere, adverſus Brandenburgicos, qui haud procul inde apud oſtium Angeræ in Rhenum influentis locum ceperant. Ibi inter crebas ut fit velitationes tandem Colloquio Principum pacificatio cœpta, ac dein per Legatos Cæſaris Melchiorem Comitem Hatzfeldium, ac Ioannem Anetanum Imperialis Aulæ Conſiliarium ad exitum perducta eſt Cliviæ, 11. Octobris in hunc modum. Primum ut controverſia Religionis ejuſque exercitii quæ inter Electorem & Neoburgicum intercedit examinetur ac decidatur per Commiſſarios Cæſaris jampridem nominatos, ſcilicet Epiſcopum Monaſterienſem, & Ducem Brunſvicenſem, iiſque bini adjungatur ex parte quidem Electoris, Auguſtus Dux Anhaltinus, & Ludovicus HenricusComes Naſſoviæ,ex parte vero Neoburgici, Epiſcopi Padeibornenſis & Oſnabrugenſis. Qui communicato inter ſe conſilio auditis utriuſque partis rationibus diſquirent an Status Religionis in his ditionibus ad obſervantiam anni 1624. juxta Pacem Monaſterienſem, an vero ad annum 1609. juxta pacta & conventa Principum prouiſionalis, reducendus ſit, & ſi qui idem hoc poſtremum viſum fuerit, quomodo ea pacta intelligenda atque explicanda ſint. Quod ſi autem propter ſuffragiorũ paritatem Commiſſarii nihil poſſint ſtatuere, Imperator adhibitis aliquot in conſilium Proceribus Imperii pari ex utraque Religione

ligione numero, vel in proximis Comitiis per eoſdem totam controverſiam decidet ac determinabat, eique judicio ſine ulteriori contradictione ſtabitur, vi nuperæ publicæ pacificationis, interim vero omnia reſtituentur in eum ſtatum in quo ante hos motus fuerunt nec quiſquam ob Religionem turbabitur. Deinde neuter alteri impoſterum ſub quocunque etiam prætextu bellum inferet, idque ſub pœna violatæ pacis, & amiſſionis omnium Iurium quæ quiſque in has ditiones prætendit, ſed controverſias deinceps orituras ad amicam compoſitionem aut judicialem ſententiam remittet. Denique dimittentur utrimque captivi, & copiæ, præter eas quæ ad Cuſtodiam corporis, aut locorum præſidia neceſſariæ ſunt, neque cuiquam fraudi erit alterutrī partium per hos motus conſilio, vel ope adfuiſſe. Reliqua autem quo ſtatum politicum concernunt ita permanebunt, ut diverſis tranſactionibus inter Principes conventum fuit ſine præjudicio tamen ac fraude omnium, qui ſucceſſionem Iuliacenſem prætendunt. His ita peractis ac conſignatus ſtatim ab armis diſceſſum eſt. 1651.

In Gallia initio hujus anni decretum fit à Parlamento Pariſienſi ut Principes captivi, qui interim apud portum Gratiæ, quæ ex arx ad oſtium Sequanæ munitiſſima, detinebantur, è cuſtodia liberarentur. Vtque Cardinalis Mazarinus intra ſpacium quindecim dierum, cum omnibus qui ipſi adeſſent externis, è Regno excederet. Id jam diu egerant, quibus ejus apud Reginam potentia, invidioſa erat. Facto igitur decreto cui ſine certo vitæ periculo obniti non poſſet, noctu mutatis veſtibus Pariſiis egreſſus in Normaniam iter inſtituit. Cum ad Fontem arcuatum pervenisset. Intelligit Senatum Rotomagenſem *Res Gallica. Principes captivi liberantur.* *Cardinalis è Gallia proſcribitur.*

 ſimile

1651. ſimile in ſe decretum feciſſe, & jam Caletes in armis eſſe ut ſe tranſitu prohiberent. Igitur inde ad Portum Gratiæ profectus ut Principibus de liberatione gratularetur, ac ſe purgaret, animadverſa omnium haud dubia offenſione, ac ſimul publicato ibidem decreto Rotomagenſi, in Picardiam abiit, atque inde perditiones Hiſpanicas addito commeatu ac præſidio, in Archiepiſcopatum Colonienſem conceſſit, fixo interim domicilio Brulæ, in arce Archiepiſcopi.

Ita inteſtinis Galliæ diſſidiis conſultum videbatur. Principes è Cuſtodia liberati Regem, ac Reginam adeunt, atque ut major reconciliationis fiducia eſſet, offertur Condæo præfectura Aquitaniæ, renunciante ultro Eſpernonio, cujus imperium Burdigalenſes præfracte ſatis detrectabant, ac niſi præfecturam deponeret, novos motus minabantur. Interim Rex ætatis annum quartum decimum ingreſſus è tutela Reginæ matris exceſſit. Id factum eſt menſe Septembri Pariſiis in Curia ſupremi Senatus, præſentibus omnium Ordinum proceribus, ac toto Regio Senatu, Ducibus item Aurelianenſe, Andegavenſe, Eboracenſe, ac Regina Angliæ, Regis Matertera. Vbi Rex actis breviter gratiis Reginæ matri, quod per tot annos Regnum magnâ curâ ac labore adminiſtraſſet; in præparato ad id ſolio collocatur, ac functiones Regias orditur. Primum omnium abſolutus eſt Condæus abſens, nam ipſe ne actioni huic intereſſet, ante paucos dies Pariſiis exceſſerat. Deinde confirmatum eſt quod de diſceſſu Cardinalis Senatus decreverat. Collata etiam aliquot beneficia inter Magnates, atque inter cætera cura Sigilli Regii demandata ſupremo Senatus Præſidii Archiepiſcopo Tholoſano. Porro Condæus in Aquitaniam provinciam ſuam profectus conciliatis ſibi Burdigalenſium

Res Gallica fit majorennis.

animis

animis novas copias conſcribit. Multi illum ex Aula & Nobilitate ſecuti, quorum favore atque opibus cum totam Aquitaniam, Santoniamque ac vicinas urbes in partes ſuas pertraxiſſet, apparebat eum haud dubie novum bellum moliri. Rex Duci Aurelianenſi, ac Senatui Pariſienſi negocium dat placandi Condæi, ut depoſitis armis in provincia ſua quietus conſiſteret. Vbi id impetrari non potuit expeditis etiam armis Condæum crimine Majeſtatis condemnat, & relictâ Lutetiâ Pictaviam concedit, revocato ad ſe propere Cardinale, qui interea aliquot copias in hunc eventum conſcripſerat. Sub finem igitur anni Cardinalis cum exercitu in Galliam revertitur, multum obteſtante Senatu Pariſienſe, ut decreto in Cardinalem lato inſiſteretur. Ita diviſum in factiones florentiſſimum Regnum ſuis ſe ipſum viribus conficit. Ego hinc, eventu ſatis permiſſo, in proximam Britanniam enavigo. 1651. *Condæus armat.* *Cardinalis revocatur.*

Rex Carolus initio anni hujus ut ſupra diximus Schonæ in Scotia coronatus, omne tempus præparationibus bellicis abſumpſit. Vt primum autem per anni tempus licuit inſtructo exercitu in campum proceſſit, adverſus Oliverium Cromvellum, qui utriuſque Regni limites diſpoſitis ubique validis copiis obſidebat. Ibi minutis quotidie præliis certatum, plerunque fere cum clade Scotorum. Igitur veritus Rex ne ſuum ipſe exercitum quotidianis detrimentis attereret, maluit bellum in Angliam tranferre, ut opem ex propinquo audentibus oſtentaret; nam erant adhuc permulti qui novæ Reipublicæ offenſi, Regi clam favebant, utque Angliam ingrederetur hortabantur. Erat id conſilium generoſum, atque utile etiam ſi primis tantum initiis fortuna adfuiſſet. Igitur Rex hac ſpe, fruſtra obnitentibus iis quos ad- *Res Anglicæ.*

1651. *VVorceſter.* prohibendum Cromvellius diſpoſuerat, cum toto exercitu Angliam ingreſſus eſt menſe Septembri appulitque ſine illo incommodo Vigornium, quæ urbs ſtatim in poteſtatem ejus conceſſit. Inde quia locus non erat aut commeatu inſtructus, aut ad defenſionem idoneus recta Londinum iter facere cogitabit. Iamque ibi trepidabatur. Sed dum Vigornii paucos dies ad reficiendos milites à labore itineris fatigatos commoratur, conſilium ejus Cromvellius prævertit. Is enim collectis omnibus copiis, quantis potuit itineribus Regem inſecutus, apud Vigornium adoriri conſtituit. Alluit urbem flumen Sabrina juxta quod Regii caſtra ceperant. Nihilominus pontem facere, & tranſire Cromvellius inſtituit. Ibi atrox & cruentum prælium fuit, inter tranſeuntes Anglos, & repellentes Scotos, quibus Rex ipſe ſpectator atque hortator aderat. At vero poſtquam fruſtra reſiſtentibus Scotis Angli flumen ſuperarunt tanta vi in Regios impetum faciunt, ut illi deſperata re, & confuſis ordinibus de vita tantum ac ſalute ſolliciti in urbem confugerent. Quos inſecuti victores Angli eadem nocte urbem cum omnibus qui inerant capiunt. Eorum decem millia fuiſſe memorant Relationes Londinenſes inter quos fuere præcipui ex Nobilitate Scotica Regem ad hoc bellum ſecuti. Cæſorum tria fere millia traduntur, atque inter hos Dux Hamiltonius, qui ex acie ſaucius relatus, ac dein capta urbe in poteſtatem hoſtium perveniens poſtridie ex vulneribus deceſſit. In hoc felix quod maturata morte ſecurim Anglicam evaſit. Rex dum urbs capitur per averſam portam ſub noctem globo equitum erupit, ac multum per incerta atque avia vagatus, relictis ſociis, quorum fidem merito in rebus tam arctis ſuſpectabat, aſſumpto unico magnate

Rex caditur à Cromvellio.

Regis fuga, & periculum.

gnate Scotico ſe occuluit, diuque ignoratus ubi locorum eſſet, tandem tranſmiſſo mari Britannico Diepam, inde Rhotomagum atque Pariſios ſalvus appulit menſe Octobri. Fama eſt, cum ab equitibus divertit, aſcendiſſe in arborem opacam, atque ibi delituiſſe toto triduo, inde cum magnate illo iniiſſe in caſtra hoſtium, mutatis veſtibus, ac dein Londinum habitu famuli cubicularii. Ibi à matrona nobili, ac fida exceptum, deductumque per flumen Thameſin ad mare, ex quo non ſine periculo in Galliam enavigaverit. Vidiſſe Londini quomodo de ſe victo Anglia triumphaverit, ſpectaſſe & legiſſe edicta, quibus præmia prodentibus, ſupplicia opem aut perfugium ſibi præbentibus decernebantur. Cæterum hæc victoria novam Angliæ Rempublicam ſtabilivit, Scotia ſub jugum miſſa. Cromvellius victor Londinum triumphali pompa ingreſſus, & inſignibus donis, à novæ Reipublicæ directoribus cumulatus eſt. Captivi quorum ingens numerus, per carceres & illis omnes non capientibus, quidam in domos privatas collocati, ac judicio militari permiſſi ſunt: ex quibus nonnulli ad mortem condemnati, magna pars in Americam & Virginiam relegati ſunt. Scotiæ urbes Dundæa, Andropolis, Montroſia, Sterlinum, aliæque partim vi, partim deditione ad obedientiam novæ Reipublicæ à præfectis Anglici exercitus rediguntur miſſique à Parlamento Londinenſi in Scotiam Legati, qui deditos in fidem ac defenſionem reciperent.

1651.

Scotia ab Anglis ſubjugata.

Polonis hic annus celebri adverſus Coſaccos ad Tartaros victoria inſignis fuit. Coſacci enim non contenti pace quam ante biennium fecerant, continuo exercitum in caſtris habebant.

Res Polonicæ.

1651. *VVorceſter.* prohibendum Cromvellius diſpoſuerat, cum toto exercitu Angliam ingreſſus eſt menſe Septembri appulitque ſine illo incommodo Vigornium, quæ urbs ſtatim in poteſtatem ejus conceſſit. Inde quia locus non erat aut commeatu inſtructus, aut ad defenſionem idoneus recta Londinum iter facere cogitabit. Iamque ibi trepidabatur. Sed dum Vigornii paucos dies ad reficiendos milites à labore itineris fatigatos commoratur, conſilium ejus Cromvellius prævertit. Is enim collectis omnibus copiis, quantis potuit itineribus Regem inſecutus, apud Vigornium adoriri conſtituit. Alluit urbem flumen Sabrina juxta quod Regii caſtra ceperant. Nihilominus pontem facere, & tranſire Cromvellius inſtituit. Ibi atrox & cruentum prælium fuit, inter tranſeuntes Anglos, & repellentes Scotos, quibus Rex ipſe ſpectator atque hortator aderat. At vero poſtquam fruſtra reſiſtentibus Scotis Angli flumen ſuperarunt tanta vi in Regios impetum faciunt, ut illi deſperata re, & confuſis ordinibus de vita tantum ac ſalute ſollíciti in urbem confugerent. Quos inſecuti victores Angli eadem nocte urbem cum omnibus qui inerant capiunt. Eorum decem millia fuiſſe memorant Relationes Londinenſes inter quos fuere præcipui ex Nobilitate Scotica Regem ad hoc bellum ſecuti. Cæſorum tria fere millia traduntur, atque inter hos Dux Hamiltonius, qui ex acie ſaucius relatus, ac dein capta urbe in poteſtatem hoſtium perveniens poſtridie ex vulneribus deceſſit. In hoc felix quod maturata morte ſecurim Anglicam evaſit. Rex dum urbs capitur per averſam portam ſub noctem globo equitum erupit, ac multum per incerta atque avia vagatus, relictis ſociis, quorum fidem merito in rebus tam arctis ſuſpectabat, aſſumpto unico magnate

Rex cæditur à Cromvellio.

Regis fuga, & periculum.

gnate

gnate Scotico ſe occuluit, diuque ignoratus ubi locorum eſſet, tandem tranſmiſſo mari Britannico Diepam, inde Rhotomagum atque Pariſios ſalvus appulit menſe Octobri. Fama eſt, cum ab equitibus divertit, aſcendiſſe in arborem opacam, atque ibi delituiſſe toto triduo, inde cum magnate illo iniiſſe in caſtra Hoſtium, mutatis veſtibus, ac dein Londinum habitu famuli cubicularii. Ibi à matrona nobili, ac fida exceptum, deductumque per flumen Thameſin ad mare, ex quo non ſine periculo in Galliam enavigaverit. Vidiſſe Londini quomodo de ſe victo Anglia triumphaverit, ſpectaſſe & legiſſe edicta, quibus præmia prodentibus, ſupplicia opem aut perfugium ſibi præbentibus decernebantur. Cæterum hæc victoria novam Angliæ Rempublicam ſtabilivit, Scotia ſub jugum miſſa. Cromvellius victor Londinum triumphali pompa ingreſſus, & inſignibus donis, à novæ Reipublicæ directoribus cumulatus eſt. Captivi quorum ingens numerus, per carceres & illis omnes non capientibus, quidam in domos privatas collocati, ac judicio militari permiſſi ſunt: ex quibus nonnulli ad mortem condemnati, magna pars in Americam & Virginiam relegati ſunt. Scotiæ urbes Dundæa, Andropolis, Montroſia, Sterlinum, aliæque partim vi, partim deditione ad obedientiam novæ Reipublicæ à præfectis Anglici exercitus rediguntur miſſique à Parlamento Londinenſi in Scotiam Legati, qui deditos in fidem ac defenſionem reciperent.

1651.

Scotia ab Anglis ſubjugata.

Polonis hic annus celebri adverſus Coſaccos ad Tartaros victoria inſignis fuit. Coſacci enim non contenti pace quam ante biennium fecerant, continuo exercitum in caſtris habebant.

Res Polonicæ.

1651. bebant, neq; ſe intra deſignatos limites continebant, & egreſſos in VValachiam Tartaros Tauricanos non impediebant modo, ſed etiam omni ope, contra quam pactum erat, tuebantur. Cum autem Poloni in rebus tam dubiis, ad ſuos fines tutandos, infra Cameneciā in Podolia cum parte exercitus conſediſſent, neque iis liceret ob metum Coſaccorum, Duci VValachiæ confœderato auxilium ferre, tamen Polonos criminabantur quaſi arma in ſe pararent, totoque regno militem conſcriberent, nullo alio fine niſi ad ſe perdendos ac funditus delendos. Itaque miſſi à Chmielnicio Legati, primo ad Potoccium præfectum militiæ quæ apud Cameneciam erat, ac deinde ad Regem poſtulabant, uti exercitus à Podolia, ac finibus ipſorum deduceretur. Iis Reſponſum; redirent ipſi ad ſua, Tartaroſque ac VValachiam omitterent, nihil iis mali metuendum, dummodo pactis ſtarent ac pacem colerent. Sin illa arma retinere, hoſteſque Regni Poloniæ juvare perſeverarent, ſibi cauſam eſſe, ut de eorum fide ſolliciti, rebus ſuis proſpicerent, ac viderent ne quid ab ipſis Reſpublica detrimenti caperet. Rejecti dein ad Comitia quæ ſub finem anni ſuperioris Rex indixerat. Ibi decreta ad Coſaccos Legatio, quæ iis pacem ſi parerent, ſin contra bellum denunciaret, ac ſimul in id bellum, ſi neceſſe eſſet, promovendum ſumptus ac tributa ordinata, utque præter eas copias quæ in regno eſſent, triginta ſex millia externorum militum adhuc legerentur, eſſetque in poteſtate Regis, quoties id opus foret, totam nobilitatem ad arma convocare, atque ita omnibus Regni viribus hoſti obviam ire. Finitis Comitiis Rex, uti decretum erat, Legationem, cui ſex è Magnatibus Poloniæ intereſſent, Kioviam ad Coſaccos deſtinavit,

Comitia Polonica.

navit, atq;ea irrita, ad arma expedienda animũ adjecit, dimiſſis per Poloniam Pruſſiamque, qui quantas poſſent copias conſcriberent, ac primo vere, infra Lublinum ad ſe, cum tota nobilitate quam evocaturus propediem eſſet, inſtructas paratasque adducerent. Nihilo ſegnius Chmielnicius, audito comitiorum eventu, ſe ad imminens bellum comparabat. Neque cum Tartaris modo ſocietate inita, ſed Conſtantinopolim quoque, & ad vicinos Turcicos Præfectos atque in Tranſylvaniam pro auxilio expeditos miſerat. quorum nonnulli intercepti, mira ejus conſilia, & atroces in Poloniam molitiones prodiderunt. Primo igitur vere Chmielnicius cum centum & quadraginta millibus, inter quos erant duodecim millia Tartarorum Tauricanorum, quos adhuc quadraginta alia ſequi debebant, tranſmiſſo Boryſtene in Volyniam duxit, atque ibi occupatis aliquot locis caſtra fixit. Poloni interim Ductore Calinovio, minore Militiæ Præfecto, Vinniciam celebrem Podoliæ urbem capiunt, in eaque omnes Coſaccos interficiunt. Quæ clades feſtinavit profectionem Chmielnicii ut è Volynia, ubi & ipſe Bialakœrcaviam vi interceperat, in Calinovium tum toto exercitu moveret. Sed hic hoſtium adventus certior factus, tantis viribus impar, Cameneciam repetiit, atque ibi relicto ſufficiente præſidio, ſe ad Regem recepit, qui apud Socaliam trajecto Bugo fluvio Nobilitatem Polonicam, & exercitum Lithuanicum exſpectabat. Chmielnicius recedentem Calinovium minutis præliis fruſtra retinere conatus, Cameneciam aliquot incurſionibus tentavit, ſed rejectus ſemper cum magno ſuorum clade, apud Conſtantinoviam tandem poſitis caſtris cõſedit. Diſtat is locus à Camenecia quindecim fere paſſuum millibus inter confinia Vo-

lyniæ

1651. lyniæ ac Podoliæ. Porro Rex poſtquam Nobilitas ac cæteræ copiæ conveniſſent, aucto exercitu ad centum fere millia, Socalia movens, in hoſtem duxit. Neque Chmielnicius detrectavit certamen, eo jam ferocior quod Paulo ante in caſtra ejus intraverat, ipſe Imperator Tartarorum, cum ſelectiſſimis ſuorum. Dein numero ac multitudine Polonos longe ſuperabat, quippe ſi fides adhibenda iis, quæ ex caſtris ſcripta ſunt, fuere ad trecenta millia. Promotis igitur utrimque copiis apud oppidum Bereſteczko convenere; hinc Poloni & Lithuani cum ſuo Rege, & flore nobilitatis, Illinc Tartarorum ac Coſaccorum immenſa prope atque incredibilis multitudo. Primum impetum in caſtra Polonorum decem millia Tartarorum fecere, die vigeſima octava Iunii, quibus cum clade repulſis, poſtridie Imperator ipſe Præcopenſis cum omnibus ſuis ac parte Coſaccorum, Polonorum aciem magna vi aggreſſus eſt duravitque id prælium donec nox pugnantes dirimeret; dixiſſes hoc bidui conflictu univerſali prælio præluſum, ac veluti adhuc vires periclitarentur mutuo metu invicem diſceſſiſſe. Tertio itaque die quæ fuit ultima Iunii tota acie concurritur, tanta utrimque vi, atque pertinacia, ut diu, in quam ſe partem daret victoria, ambiguum maneret. Ad extremum vicit robur Polonorum, qui cum primum impetum in Tartaros feciſſent, & loco pepuliſſent, eorum fuga Coſaccorum aciem perturbarunt. Ita fuſus fugatuſque numeroſiſſimus exercitus ampliſſimam Polonis victoriam reliquit. Rex ſub veſperam in ipſo loco ubi pugnatum fuerat Deo hoſtium Victori gratias egit, cantato ſolemni gratiarum Hymno, quem militarium tormentorum ac tubarum mixtus terrore clangor, grato temperamento diſtin-

Pugna Polonorũ cum Coſacci.

Coſacci funduntur.

diſtinguebat. Poſtero die nunciatur Regi multo maximam hoſtium multitudinem, quæ fuga evaſerit, ſtare adhuc, ac ſe communire loco idoneo ac paludoſo objectis ad latera carris atque impedimentis quorum apud ſe magnum numerum habeant. In eo loco erat Chmielnicius cum robore Coſaccorum, ac ſi quam, vindicandi ſe, fortuna occaſionem dediſſet præſtolabatur. Rex cum eos propter conditionem loci vi inde expellere non poſſet, obſeſſis omnibus viis, ne commeatus ad eos inferretur, prohibere inſtituit. Qua res fere ad deſperationem adigiſſet obſeſſos niſi unum adhuc exitum habuiſſent, per quem cum ſe conſumptis omnibus alimentis decimo poſt die incompoſiti effudiſſent, ab inſequentibus Polonis multi eorum trucidati ſunt, nonnulli etiam paludibus ac ſtagnis abſorpti effractis pontibus quos ipſi in hac neceſſitate, ac inopia materiæ è pellibus conſuerant. In hac fuga periere ad Viginti millia atque inter eos Patriarcha Græcus ad animandos in hoc bellum Coſaccos Conſtantinopoli miſſus. Hac partâ victoria, Polonica nobilitas: etſi Rex ad proſequendam victoriam plurimum hortaretur, accepta tandem veniâ domum diſceſſit. Cæteri milites mercede conducti ad inſequendos fugientes miſſi ſunt. Ianus Ratzivilius Dux Lithuanicæ militiæ cum ſuis ad Boriſthenem inſecutus Kioviam, olim Metropolim totius Ruſſiæ, ac Moniloviam, aliaſque citra ac trans Boriſthenem ſitas urbes vi aut deditione intercipit. Tot ergo incommodis afflictus Chmielnicius, ac majora metuens rurſum ad petendam pacem compellitur, quæ ei à præfectis Polonicæ militiæ quorũ copias contagio indies minuebat data eſt in has conditiones. Primo permiſſa vulgo libertas Religionis, expulſis redditus in patriam ac bona

1651.

Eorum clades.

Kiovu occupatur.

1651. bona ſua conceſſus, Venia data omnibus hoc bellum ſecutis ipſiſque Chmielnicio; ita tamen, ut ad proxima Comitia veniret, ac Regem ſupplex deprecaretur. Neque deinceps plus quam viginti millia Coſaccorum ſub ſignis haberet, cum quibus jurejurando Regi Poloniæ obſtrictus, ejus Regni fines contra incurſiones Tartarorum, Turcarum ac Moſcorum tueretur, quæque cum hoſtibus Polonorum fœdera haberet, ea diſſolveret; ac deinceps Regi & Regno fidem atque obſequium præſtaret.

Mors variorum Annæ Catharinæ Conſt. Princip. Poloniæ.

Rex inſigni victoria potitus triumphabundus Varſaviam revertit. Ibi eum luctus domeſticus excepit intellectâ morte ſororis Annæ Catharinæ Conſtantiæ. Hæc enim cum initio motuum Brandeburgicorum Duſſeldorpio Coloniam quietis cauſa conceſſiſſet, iis compoſitis dum advenienti Principi marito, ſuo more læta occurrit, & manu prehenſum ad aulam deducit, repentino animi deliquio correpta, inter manus ipſius exanimis in terram collabitur, & poſtridie magno Principis luctu, omniumque aulicorum, quibus ob manſuetudinem ac clementiam eximie chara extitit, ex hac vita exceſſit, die nona menſis Octobris, Princeps omnibus Regiis virtutibus cumulatiſſima. Cor atque inteſtina Coloniæ in templo Patrum Societatis I E S V ſunt condita; Corpus peractis in baſilica S. Gereonis ſolemnibus exequiis, deducente toto Clero ac Magiſtratu Colonienſe ad ripam Rheni, à nobilibus patriæ delatum, avectumque inde Duſſeldorpium apud eoſdem Patres terræ mandatum eſt.

Maximiliani Elect. Bavar.

Sub finem menſis Septembris eandem univerſæ carnis viam ingreſſus eſt Maximilianus Elector Bavariæ, ætatis anno ſeptuageſimo octavo, rerum geſtarum gloria, imprimis vero Religione in Deum, prudentia, & felicitate nulli ſuæ

ætatis

ætatis Principum poſtponendus. Ex poſteriore conjuge Maria Anna Ferdinandi II. Imperatoris filia, duos filios reliquit Ferdinandum Mariam, & Franciſcum Ignatium VVilhelmum, non paternarum modo ditionum, ſed virtutis etiam & gloriæ hæredes. Ferdinando Mariæ paucis menſibus ante mortem patris deſponſata eſt Princeps Adelheids Ducis Sabaudiæ ſoror, miſſo Taurinum cum inſigni comitatu Maximiliano Comite Curtio, aulæ Bavaricæ ſupremo Præfecto. Cum quo hoc anno 1652, menſe Iunio, dum hæc ſcribimus in Bavariam profecta, VVaſſerburgi à Sponſo, Principe Electore, ejuſque matre, Duce item Alberto, atque ejus filio Sigiſmundo Epiſcopo Friſingenſe excepta, ac Monachium deducta eſt. 1651.

Ejuſque filii Matrimonium cum Sabauda.

Objere eodem anno Aloyſius Contarenus Reipublicæ Venetæ ad aulam Othomannicam, & diverſos Europæ Principes ac nuper in Germaniam ad univerſalem pacificationem Legatus ac Mediator: Leonardus Dorſtenſohnius regni Sueciæ, per Germaniam jam pridem ſupremus belli præfectus; Amelia Eliſabetha Landgravia Haſſiæ Caſſellenſis; & Franciſcus Piccolomineus Societatis Ieſu Præpoſitus Generalis, eidemque initio hujus anni 1652. ab univerſo Patrum conventu ſublectus Alexander Gottefredi. Vtrique iiſdem ſuffragiis ſucceſſit Goſuinus Nickell, diu Colonienſis Collegii Rector, & per inferiorem Rheni provinciam Præpoſitus Provincialis.

Contareni, Dorſtenſohnii, &c.

Initio hujus anni Maximilianus Henricus Archiepiſcopus atque Elector Colonienſis paulo ante ſacerdotio initiatus, & accepto per manus Georgii Pauli Stravii Epiſcopi Ioppenſis, & ſuffraganei Colonienſis, pallio Archiepiſcopali Coloniam quarta Ianuarii intravit, & die inſequente convocato ad ædem Metropolitanam

Prima Liturgia Archiepiſcopalis Electoris Coloni.

tanam

1651. tanam Clero ac Magiſtratu Colonienſe, præſentibus Principibus Philippo VVilhelmo Palatino Neoburgico, & Erneſto Landtgravio Haſſiæ Caſſelano, adſiſtentibus & miniſtrantibus de more, Canonicis illuſtribus, cum Epiſcopo Ioppenſe, & ſex mitratis Abbatibus, ſolenne Veſperarum officium de Epiphania Domini inchoavit, quo Pontificaliter peracto, poſtridie, ipſo Epiphaniæ die, in eodem conſeſſu ad exſtructam inibi aram ſacris operatus, Archiepiſcopalem Benedictionem cum pleniſſima peccatorum condonatione, circumfuſæ fidelium multitudini impertivit. Ad celebritatem hujus actus quem Colonia à centum retro annis non viderat, atque ad ſpectandam commodius majeſtatem rituum Eccleſiæ Romanæ, præparatus erat in medio Baſilicæ Metropolitanæ locus poſt chorum, intra columnas primarias tabulato, & ligneis cancellis ſeptus, ac undique pretioſiſſimis aulæis exornatus, quem ad cohibendam turbam haſtati ſatellites ambibant, in ejus loci parte priore exſtructum erat theatrum tribus gradibus ſublime, duarum fere columnarum ſpacium complexum, ac panno rubro inſtratum, pro ara Principe, quæ in fronte verſus orientem viſebatur, tribus itidem gradibus theatro altior eam duodecim argenteæ Apoſtolorum imagines, atque in medio earundem prægrandis Argentea Crux donum quondam Piligrimi Archiepiſcopi exornabat, ad dextram Aræ partem verſus aquilonem excitatum erat ſolium Archiepiſcopale, ac paulo infra illud quatuor ſedilia pro Principibus, Palatino Neoburgico, Landgravio Haſſiæ, ejuſque Conjuge, & Vidua Furſtembergica. Ex adverſo horum in altero ſuggeſti latere, Epiſcopus Ioppenſis, & ſex mitrati Abbates ſuis ſinguli ſedibus conſidebant.

debant, reliquam ſepti partem infra thea- 1651.
trum, Clerus ac Magiſtratus Colonienſis, Nobilitas pariæ, & Miniſtri Principum aliique viri honorati, quantum locus admittere poterat, complebant. Miniſtrarunt ſacrificanti Principi diverſi Comites, primus pro Presbytero, ut vocant, Aſſiſtente Ioannes Iacobus de Coringseck Subdecanus. deinde duo Diaconi Aſſiſtentes Leopoldus Fridericus Comes Truchſeſius, & Hermannus Otto Comes Naſſavius. Tum duo alii miniſtrantes unus Diaconus ad Evangelium Philippus Salentinus Comes de Manderſcheidt Geroltſtein, alter Subdiaconus ad Epiſtolam, VVilhelmus Ego Comes in Furſtemberg, abluendis autem & tergendis manibus, ante, poſt, atque in ipſo ſacrificio inſervierunt, Duo Comites Salmenſes, atque unus de Blanckenheim. Crucem vero Archiepiſcopalem introeunti in Eccleſiam, atque exeunti Principi præferebat de more Canonicus Domicellaris Ioannes Gerardus Comes in Manderſcheidt, Blanckenheim. Infra Theatrum ex adverſo Altaris præſidebant Choro, Comes de Furſtembergh Choriepiſcopus, & Duo Canonici presbyteri Cantor & Camerarius. In ipſo Clero eminebat Franciſcus Dux Lotharingiæ Decanus, cum reliquis Canonicis Metropolitanis, & ex adverſo horum Prælati Collegiarũ, cum Canonicis S. Gereonis. Cæterum ſolemnitatem & gaudium primæ hujus Liturgiæ plurimum cumulavit, Confeſſio publica fidei Romanæ Catholicæ, illuſtriſſimorum Principum Erneſti Landgravii Haſſiæ, & ejus Conjugis Eleonoræ Mariæ Comitis Solmenſis. Qui ante inchoatam Liturgiam ad pedes Archiepiſcopi, pro ara, facie ad populum verſa conſidentis genuflexi, cum in gremium matris Eccleſiæ recipi petiviſſent, annuente illo præle-
ctam

Profeſſio publica fides Erneſti Landg. Haſſ.

1651. ctam fidei formulam approbarunt, & tacto Evangeliorum libro ſolenni Iuſejurando confirmarunt. Multis difficile fuit lachrymas tenere, cum viderent, hos Principes ad eam Eccleſiam quaſi poſt liminio reverti, cui ante annos centum & quinquaginta ex eadem Domo præfuiſſet Archiepiſcopus Hermannus Landgravius Haſſiæ, multis atque egregiis in Eccleſiam Colonienſem meritis celeberrimus. Pauco dein interjecto tempore Elector Hildeſium profectus eſt, atque ejus Epiſcopatus poſſeſſione adita, in templo ibidem primario ſacrum Epiſcopale conſuetis ceremoniis, quemadmodum & ante hac Leodii fecerat, peregit.

Varia Mors Electoris Trevirenſis. Eodem menſe poſt diuturnos ſenii languores obiit Philippus Chriſtophorus Elector Trevirenſis & Epiſcopus Spirenſis cui jam pridem deſignatus Coadjutor Carolus Caſparus à Leyen, mox ſucceſſit, à Collegio Metropolitano paucos poſt dies conſueto ritu inauguratus.

Evacuatio Franckenthal. Interim de evacuatione Franckendalii, quod adhuc præſidio Hiſpanico obtinebatur, poſt multas diſceptationes res tandem eo perducta eſt, ut numerata Regi Hiſpaniarum pecunia menſe Aprili præſidium decederet, & locus Electori Heidelbergenſi, vigore pacificationis Germanicæ redderetur.

Comitia indicta. Poſt hæc Cæſar comitia Imperii ſub finem anni hujus Ratiſponam indixit; invitatis interim ad ſe Pragam Electoribus, ad præliminare colloquium, quo ipſe hoc menſe Iulio primus cum filio Rege Hungariæ atque omni aula profectus eſt.

Res Gallicæ. Porro in Gallia ad reditum Cardinalis civiles diſcordiæ multo impotentius exarſere. Condæus, & Aurelianenſis cum Senatu Pariſienſe, & reliquis fere per Galliam Parlamentis, miſſionem Cardinalis, & decreti in ipſum lati executionem

nem armati urgent. Ille Regis & Reginæ præſidio innixus contra æmulorum vim & potentiam Regiæ authoritatis dignitatem oppoſitis armis conſtanter tuetur. Quæ quem tandem exitum habitura ſint, inſequentes anni manifeſtum facient. 1651.

Polonica. Nihilo quietiores interea res in Polonia fuere. Ibi comitia ad initium anni hujus indicta, ac fere ad finem perducta unius nuncii Provincialis interceſſio diſſipavit; Cancellarius regni minor contractis cum Rege inimicitiis, indignante Nobilitatis, à Rege ac Senatu Regio Majeſtatis condemnatus, Petricoviam primo ac inde in Sueciam profugit. Interea Coſacci ac Tartari his turbis excitati, caſo ad Boriſthenem exercitu Polonorum limitaneo, è ſuis rurſum latibulis Valachiam erumpunt, eoque Principe magna pecuniæ vi mulctato, nunc in Podolia Cameneciam, validiſſimam ejus provinciæ arcem ſummis viribus oppugnare dicuntur. Quæ res ita perculit Polonos, ut Rex convocata rurſum ad arma nobilitate, in hunc menſem nova Regni Comitia indixerit.

Novi motus inter Anglos & Hollandos. At vero inter nuper natam Angliæ Rempublicam, & Confœderatos Belgii Ordines haud obſcura belli indicia prodiere, dum Angli, liberiorem Hollandorum ſub Regibus, & quæſtuoſam navigationem, tractis ad ſe commodis intercidere moliuntur. His accedunt alia Anglorum poſtulata, ut decimum halecem quem Hollandi in mari Anglico piſcantur novæ Reipublicæ contribuant; ut ejuſdem navigiis velut antea Regiis, honoris ergo vela ſubmittant; ne domui Regi Stuardorum in ſuis deinceps Provinciis perfugium aut auxilium præbeant; ut freti Danici navigationem liberam ſibi & ſecuram permittant; utque de damno in India ante aliquot annos illato, quod ſupra decies centena librarum Sterlinarum millia excurrit, ſatisfaciant,

& de

1651. & de non offendendo deinceps cautionem idoneam præſtent. Et nonnulla alia hujuſmodi. Legati vero qui ad hanc rem componendam miſſi fuerant, irrita tractatione hoc tandem menſe Iulio revertere. Interea utrobique ſummo ſtudio claſſes apparantur, & Anglici Myroparones quotquot poſſunt Hollandorum navigia intercipiunt; ac nuper Maris Hollandici Præfectum Trompium, cum duabus & quadraginta navibus ad littus Britannicum ſpeculandi cauſa progreſſum, & vela ſubmittere recuſantem, Blakius maris Britannici Archithalaſſus haud procul Dovera, hoſtiliter aggreſſus eſt, duabus navibus interceptis, quarum unam tormentorum ictus ita laceraverant, ut reparatione inutilis aquis hauſta ſit. Id belli imminentis haud dubium principium, Angli à ſe in Hollandos, hi contra in illos derivant. Nempe male facti invidiam omnes declinant, ſi quid bene ac proſpere geſtum ſit, etiam ſinguli gloriam expetimus.

INDEX
Partis Poſterioris
ANNOTATIO.

S. Significat Pacificationem Suedicam. G. Gallicam. B. Belgicam ſeu Hollandicam. a. Articulum. par. Paragraphum. p. Paginam. H. Continuationem Hiſtoriæ. R. Receſſum Norimbergenſem.

A.

Academiam in Imperio erigendi jus Suecis conceſſum. S. a. 10. *par.* 13. p. 96
Achelm ſive Achalm. S. a. 4. *par.* 24. p. 48
Acharn. G. a. 10. *par.* 5. p. 158
Actiones vi metuve redemptæ, ceſſæve. S. a. 4. *par.* 45. p. 59
Adelbergh. S. 4. *par.* 24. p. 48
Æqualitas inter ſtatus ſervanda. S. a. 5. *par.* 1. p. 57
Æquivalentia Brandeburgica. S. a. 11. *par.* 1. p. 97
Alba Trinus, G. a. 11. *par.* 2. p. 167
Albersbach. S. a. 4. *par.* 24. p. 48
Alſatiæ ſuperioris & inferioris Landgraviatus cum Suntgovia præfecturiſque Provincialibus decem Civitatum Imperialium in Alſatia ſitarum conceditur Gallo, eique renunciatur. G. a. 10. *par.* 5. 8. 9. p. 158
Cum Conſenſu ſtatuum & perpetua renunciatione. *ibidem.*

Alſatiæ Landgravii prædicatum Imperatori attributum in Inſtrumento Cæſareo Suecico Gallus vult ſibi eſſe ſine præjudicio, G.a.12.*par.*9.p.173
Alſatiæ immediati in poſſeſſione immedietatis relinquuntur. G: a. 10. *par.* 17. 164
Amicitiæ mutuæ, inter Imperium & Galliæ Regem ſecuritas. G.a.2.*par.*1.& 2.p.133
Amicitia generalis & perpetua. S. & G. a.2.3.p.38. & 134
Amniſtia ſpecialis S.a.4.*par.*50.p.55
Pro Marchione Badenſi Durlacenſi Friderico. S.a.4. *par.*26.p.49
Pro Palatinis. S.a.4.*par.*13 p.45.
Pro Domina Haſſo-Caſſellana. S.a.15.*par.*1.p.111
Pro Civitatibus inſeſſis, occupatis, S.a.16.*par.*15. p.124
Pro ſubditis & Vaſallis Imperatoris & domus Auſtriacæ quoad Perſonas communis. S.a.4.*par.*50.p.55
Quoad bona limitata, *ibid.*& G.a.4.*par.*34.p.145
Andlavienſis Abbatiſſa, G:a 10.*par.*17.p.164
Anhaltinorum Principum cura circa Religionem, S a.7. *par.*2.p.87
Anhauſen, S:a 4.*par.*24.p.48
Anſeaticis Civitatibus conſervantur jura & libertates, S:a.10.*par.*16.p.97
Annatæ, S.a.5.*par.*5.p.63
Aperturæ Iura, S.a.5.*par.*9.p.68
Archiepiſcopi Auguſt. Confeſſ. addicti inveſtiendi & ad conventus evocandi, S.a.5.*par.*6.p.64
Archivorum & documentorum Litterariorum reſtitutio, S.a.16.*par.*12.p.123
Argentinenſis Epiſcopatus duæ præbendæ conferuntur Ducis Brunſvi: duobus filiis natu minoribus Antonio Vlrico & Ferdinando Alberto S.a.13.*par.*12.p.110
Argentinenſis Cathedralis Eccleſiæ duo Canonicatus deſtinantur Megapolitano, S.a.12.*par.*2.p.104
Argentinenſis Epiſcopi & Civitatis libertas aſſerta, G.a.10.*par.*17.p.164

Armi-

Armiſtitium, S.a.16.par.1.p.117
Arreſta tollenda, S.a.9.par.1.p.90
Aſſecuratio pacis, S:a.17.par.2.p.125
Aſſecuratio Suecorum ratione ſatisfactionis militiæ, S:a: 16.par.9.p.121. & 122
Aſſecuratio pro Gallis. G.a.10.par.9.p.160
Aſſeſſores Cameræ quot, & à quibus Præſentandi, S:a: 5.par.20.p.81
Auguſta Vindelicorum reſtituitur in publicis, S:a.5. par:2.p.58
Item in negocio Religionis, ibid par.11.p.71
Auguſtanæ Confeſſionis exercitium in Palatinatu inferiori liberum, S.a.4.par.19.p.46.47
Eidem addictis in Bohemia & hæreditariis Imperii provinciis æqua juris & juſtitiæ adminiſtratio, S.a.4.par.55.p.56
Auguſtanæ Confeſſ. exercitium ſalvum manebit ſubditis Brandeburgico in æquivalentem recompenſationem conceſſis, S.a.11.par.9.p.97
Aulicum Imperatoris judicium, S.a.5.par.20.p.82.83
Auſz Schreibende Fürſten directores Circulares debent promovere executionem & effectum pacis, S.a.16. par.2.p.117
Auſtregarum jura, S.a.5.par.20.p.84
Auſtriæ Inferioris Comites Barones Nobiles ſubditi in puncto Religionis quatenus Religione Evangelica gaudere debeant, S.a.5.par.13.p.75
Auſtriæ Domus Subditi & Vaſalli in puncto Reſtitutionis, S.a.4.par.50.p.55
Et in puncto Religionis, S.a.5.par.13.p.75
Albeck ſtatim evacuabitur. R.par. conventum, p.186
Amniſtia approbatur. R.par. Imprimis, p.182
Auguſta Vindelicorum ſtatim evacuanda, R.par. conventum, p.186
Aurach. & Aſperg. ſtatim evacuabuntur, 186
Aſſecuratio ſuper reſiduo Satisf. Sued. R.par. quod autem, p.194
Aſſecuratio erit loco ſolutionis. R.par. porro, p.201

Amniſtia, Generales & omnes miniſtros contingit. R. *par.* præterea, *ibid.*
Alzeia reſtituetur, R.p.208
Alſatiæ tabernæ reſtituentur, *ibid.*
Auraicus Princeps habebit ditiunculam Cuik. B. *par.*49 p.25
Advocatum eligere cuivis licitum, B. *par.*30. p.19
Arbores cæſæ poſt concluſum tractatum, uti & venditæ manebunt, apud proprietarios ſine exſolutione pretii, B.*par.*36.p.21
Actus hoſtilitatis omnes ceſſabunt inter Regem & Ordines, B.*par.*2.p.7
Actus hoſtilitatis ſi reſpective poſt annum, vel medium, vel poſt diem ſcientiæ committantur, damna reparabuntur, B.*par.*7.p.11
Amniſtia præteritorum, B.*par.*4.p.8
Axeliæ ſeneſchallatus manet Ordinibus, B. *par.*3. p.7
Arreſta ex cauſa debiti non prohibentur, B. *par.*20 p.14
Appellere, morari, in portu, ſinu alieno, milite numeroſo non licet, B. *par.*23.p.16
Arauſionenſium Principi quid reſtituendum, B.*par.*28. p. 14
Archidux Leopoldus occupat, Capellam, Retelium, Moſonium Doncherij. H.p.231. & ſeqq.

B.

BAchnang, S.a.4.*par.*24.p.48
Baden Durlacenſis reſtitutio Marchionis Friderici, S a. 4. *par.*26.p.49
Badenſium Marchionum Cauſæ, *ibid.*
Balingen, S.a.4.*par.*24.p.48
Balliviis Euangelicis reſtituendis, S.a. 5.*par.*9.p.66
Banniſatio ſtatuum Imperii, S.a.8.*par.*2.p.88
Balthicum mare, S.a.10.*par.*2.p.91
Barones mediati, S.a. 5.*par.*12.p.71

Baſileenſis Civitatis exemptio ab Imperio, S.a.6.par.1.p. 85.& G.a.7.par.1.p.153
Baſileenſis Epiſcopatus Libertas, G.a.10. par.17 p.164
Bavari dignitas Electoralis, S.a.4. par.3.p.43
Bavariæ Elector renunciat debito Tredecim millionum & Auſtriæ, ibid.
Bebenhauſen, S:a 4.par.24.p 48
Belli decernendi jus in imperio, S.a.8.par:2.p.87
Belli officiales militeſque, S.a:4.par.49.p.55
Bendorf, S.a.4.par.35.p.52
Benfeldiæ reſtitutio & munitionum æquatio, G.a.10.par.10. p.161
Bergſtras manet Electori Mogunt. S a.4.par.7.p.11
Biberacum in publicis quomodo, S.a.5.par.2.p.58
In negocio religionis, reſtituendum, ibid. par.11.p.71
Biſſchoffsheimb am Steeg, S.a.4 par:30. p.51
Blaubeuren Dynaſtia, S:a:4.par.24.p:48
Bobenhauſen, S:a:4.par.30. p:51
Bohemiæ ſubditi & creditores, S:a:4.par.53.p.56
Bohemiæ & Vaſalli in puncto religionis, S:a:5.par.14. p:77
Bona Eccleſiaſtica vide Eccleſiaſtica.
Borck præfectura Saxonica, S:a:12.par:7.p:101
Brabantina Bulla: S:a:9.par.1. p:90
Brandeburgica linea deficiente Pomeranea ulterior & Caminum deſtinantur regno Sueciæ, S:a:10.par.5. p.92
Brandeburgicum bellum, H. p.241
Brandeburgicus exſolvit ſubditos Suecis ceſſos juramentis & renunciat locis, S.a 10.par.6 p.92.& 93.
Brandeburgica æquivalens compenſatio cum conditione religionis, S:a:11.par.1.& ſeqq. p.57
Ea ratione Elector titulis Ducis Magdeb. Principis Halberſtadienſis & Mindenſis auctus, ibid.
Brandeburgi Succeſſores, ibid.
Brandeburgica Marchia liberatur præſidiis Suecicis, ibid. p.103.evacuatur, R p.200

Brandeburgico quæ reſtitui debeant à Suecis, ibid.
Brandenhauſen, S: a: 10. *par:* 7. p. 93
Brandenſtein Comites Hæredes, S: & G. a, 4. *par:* 45. p. 53
Bremenſis Archi-Epiſcopatus modo Ducatus, S. a, 10. *par.* 8. p. 94.
Bremenſis Civitatis ſtatus & Iura, ibid. *par.* 9.
Beulingen Civitas, G. a, 10. *par.* 13. p. 162
Brigienſis Dux Sileſiæ, S. a, 5. *par.* 13. p. 75
Briſacum cum pertinentiis conceditur Gallo eique renunciatur, G: a: 10. *par.* 5. & 8. p. 158
Briſgovia ſuperior & inferior reſtituitur Auſtriacis, G: a: 10. *par.* 14. p. 162
Brombſers Baroni de Rudeshaim confirmatur feudum Palatinum, S: a: 4. *par.* 18. p. 46
Bruch Præfectura Electori Trevirenſi relaxatur, G: a: 4. *par.* 2. p. 136
Brunſvicenſis & Luneburgenſis Domus compenſatio, S: a: 13. *par.* 1. p. 105
Buchenburg confirmatur Haſſo Caſſellano, S: a: 15. *par.* 3. p. 112
Burgundicus Circulus membrum Imperii, G: a: 2. *par.* 3. p: 134
Butsbach, S: a: 3. *par.* 41. p. 51
Bullæ Brabantinæ abuſus tollendus, S: a: 9. *par.* 1. p. 90
Burweiler Reſtitutio, R. p. 209
Baccaracum reſtituendum, R. p 208
Brandiſium ſtatim evacuandum. R. *par.* Conventum, p. 186
Brunſviga aut Magdeburgum in Saxoniæ ſuperioris Circulo ſunt loca deſtinata ſolutioni. R. *par.* præterea, p. 184
Bohemia evacuanda, excepta Egra, R. *par.* ſed & p. 186
Blackede evacuabitur. R. *par.* Ex parte, p. 197
Bohemicæ evacuationis tempore ſolvendæ duæ tertiæ de 66666. Imp. R. *par.* Sed &. p. 186
Brandenburgicus Elector mediator Gravaminum, R *par.* nequid,

nequid, p:191
Bavarus deputatus ad gravamina, *ibid.*
Bambergenſis deputatus ad gravamina, *ibid.*
Brunſvigo-Lunæburgicus deputatus ad Gravamina, *ibid.*
Bucholts evacuatio. R. *par.* in ſecundo, p:200
Beienburg evacuatio. R. *par.* in tertio, p. *ibid.* & 103
Bruntrutum evacuandum, R: p.207
Benfeldæ æquatio, R:p:208
Brema pace Belgica comprehenſa, B: *par.* 72. p.31
Bona confiſcata ipſi vel hæredes veri, qui jus in iis habent ſine ſpeciali venia poſſunt vendere, B. *par.* 24. p:16
Bergarum urbs ad Zomam, &. Marchionatus manet apud Ordines, B. *par.* 3. p:7
Bivergernæ Rex renunciat, B. *par.* 50. p: 25.
Brabantiæ oppida occupata manent Ordinibus, B. *par.* 3. p. 7
Bona Eccleſiarum ante non vendita reſtituentur, de diſtractis vero pretium reditus ſolvetur, B. *par:* 43 p. 23
Breda baronatus & urbs manet Ordinibus B. *par:* 3. p. 3
Bona Reſtitutioni obnoxia ſi Fiſcus vendiderit, per intereſſe pretii ſupplebuntur, B. *par.* 31. p.19
Idem eſt ſi opus publicum inædificatum ſit, B. *par.* 42. p. 22

C.

CAcherani Comites reſtituantur ratione Rocke Aratzij. G. a. 11. *par:* 5. p 169
Cæſareæ Majeſtatis & Domus Auſtriacæ regnorum & Provinciarum ſubditi in puncto reſtitutionis, S. a. 4. *par.* 50 p.55
& in puncto religionis, S. a. 5. *par.* 13. p.75
Caſolæ feudum Sabaudiæ, G. a. 11. *par.* 4. p. 168
Cameræ Imperialis Iudicium & ejus tranſlatio, S. a. 5. *par.* 20 p. 81

Item Aſſeſſorum auctio ad 50, *ibid.*
Illi quomodo præſentandi, *ibid.*
Caminenſis Epiſcopatus conceditur Brandeburgico in Feudum, S.a.11.*par*.4. p.100
Caminenſis Epiſcopatus reſtituendus Brandeburgico, *ibid.par*.10.p.103
Canonici quot ubique in reſtitutis Cœnobiis eſſe debeant, S.a.5.*par*.5.p.64
Canonicatus duo in Cathedrali Argentinenſi Deputantur Ducibus Brunſvicenſibus minoribus, S.a.13: *par*.12. p.109
Item Megapolitano, S.a.12. *par*.2.p.105
Capitula Capitulares quot eſſe debeant,S a.5.*par*.7.p.64
Capitulatio Cæſarea, S.a.8. *par*.2.p.88
Captivorum utriuſque partis dimiſſio, S.a.16.*par*.6. p.119
Carolus II in Scotia cum Anglis confligit, H.p.229.&230
Coronatur Rex, p. 231
Profligatur à Cromvello & fugit ex Anglia. p. 252
Caſtelleti inveſtitura deſtinatur Sabaudo, G.a.11.*par*.3. p. 167
Catholici & Auguſtanæ Confeſſioni addicti ut promiſcue vivere debeant, S.a.5. *par*.9.p.63
Cham Comitatus ſuperioris Palatinatus remanet Bavaro, S.a.4.*par*.3.p.43
Chriſtophorus Bernardus von der Reck, fit Epiſcopus Paderbornenſis, H.p.229
Chmielnicius cum Coſaccis funditur à Polonis, H.pag.256.
Cella *am Hammersbach*, G.a.10.*par*.14.p.163
Centgericht non tribuit jus reformandi, S.a.5.*par*.14. p.77
Cenſus Ecclesiaſticus, p.78.*par*.15
Circuli ſeptem Imperii deſtinantur ſatisfactioni Suedicæ, S.a.16.*par*.7.p.119
Circuli Imperii redintegrandi, S.a.8.*par*.2. p.87. & a. 17.*par*.7.p.127
Circulus Auſtriacus & Bavaricus à ſatisfactione militiæ Suecicæ exempti,ſed ille Cæſareo,hic Bavarico militi reſer-

reſervatur, S:a:16. *par*.8.p.121
Circulus Burgundicus membrum Imperii, G.a.2. *par*.3. p.134
Circulorum Imperii directores *Auſz Schreibende Furſten* promoveant exſecutionem pacis, S a 16.*par*.2.p.117
Civitates Anſeaticæ, S:a:10. *par*.16. p.97
In puncto religionis, S:a:5.*par*.16.p.79
Civitates imperii liberæ, S.a.5.*par*:11.p.70
In publicis ratione voti deciſivi in diætis aliorum jurium, S.a:8 *par*.3.p.88
Civitatibus ſine præjudicio vel damno ſit quod occupatæ vel infeſtæ fuerint, S.a.16.*par*:15.p.124
Civitates quatuor ſylveſtres reſtituantur Auſtriacis, G a. 10. *par*.14.p.162
Civitatum decem Imperialium præfecturam Haganoënſem agnoſcentium reſervata libertas, G:a:10.*par*.17. p.164
Civitates mediatæ, S:a:5.*par*:12. p 70
Clauſula ſalvatoria in puncto reſtituendorum, S.a.3. *par*.2.p.41
Clerval feudum reſtituitur Mompelgardenſibus, p.48. G:a:4.*par*:26 p.142
Colberga reſtituitur Brandeburgico, S: a: 11.*par*.10. p.103
Collectarum Imperii moderatio & remiſſio, S. & G: a:8. *par*:2. p.155
Collegia, itemque Commendæ Euangelicis reſtituendæ & retinendæ. S:a:5.*par*.9 p.66
Colmar, G.a:10.*par*.5.p.158
Commerciorum reſtauratio & Libertas, S.a:9.*par*:1. p: 87. & 88
Commercia & commeatus inter utriuſq; Rheni ripæ accolas, G:a:10.*par*.15.p.163
Commiſſarii Cæſarei ad executionem pacis & delectus. S:a:16. *par*.3.p.118
Extraordinarii Imperialium negotiorum, S.a 5.*par*.18. p.80
Comites mediata. S:a:5.*par*.12.p.70.&71

In Comitiis proximis quæ tractanda, S.a.8. *par:*2. p.88
In Comitiis proximis ratificanda ceſſio Gallis facta, G.a.10. *par.* p.161
Comitiorum Imperii deputati utriuſque religionis, S.a. 5.*par.*18.p.80
Comitia habenda intra ſex menſes ratione pacis, S.a.8. *par.*2.p.88
Conceſſiones & exercitia Religionis quatenus rata, S.a. 5.*par.*12.p.70
Conciones contra pacem Religionis, S.a.5.*par.*17. p.77.192
Concordata inter Electoratum Trevirenſem & Ducatum Burgundiæ, Anno 1548. G.a.4.*par.*2.p.136
Concordata cum Pontificibus non obſtant paci, S.a.17. *par.*5.p.126
Confirmandi jura, S.a.5.*par.*9. p.68.*& ſeq.*
Confiſcatorum & extortorum mobilium intuitu belli repetitio ſublata, G: a: 10. *par.* 16. p. 164
Conſiliarii & miniſtri, S: a: 4. *par* 49. p.55
Conſilium imperiale Aulicum quomodo reformandum, S: a: 5. *par.* 20. p.83
Conſiſtoriorum jura, S: a: 5. *par.* 12. p. 72
Conſulentes contra pacem religionis, S: a: 5. *par.* 17. p. 80
Conſuetudinum Laudabilium obſervatio Itemque conſtitutionum Imperij, S: a: 8. *par.* 3. p. 89
Contractus vi metuve exorti Caſſati, S: a: 4. *par.* 45. p. 53
Contributionum militarium Ceſſatio, S: a: 16. *par.*7. p. 121
Controverſiis in ſtatu politico quomodo proviſum, S: a: 8. *par.* 1. p. 87
Conventiones de exercitio Religionis quatenus ratæ, S: a: 5. *par.* 12. p. 72
Corrigendi jura, S: a: 5. *par.* 9. p. 68. *& ſeqq.*
Conventuum Imperii anteriorum defectus emendandi, S: a: 8. *par.* 2. p. 88
Conventibus deputatorum Imperii utriuſque Religionis proceres interſint, S: a: 5. *par.* 18. p. 80

Coesfeld,

Coesfeld, S: a: 15. *par.* 5. p. 113. & 114
Craiſz Obriſten promoveant executionem pacis, S: a: 16. *par.* 1. p. 117
Croy Dux reſtituitur, S: & G. a. 4. *par.* 29 p. 143
Criminalis juriſdictio *Leutgericht* non tribuit jus reformandi, S: a: 5. *par.* 14. p. 77
Carolus Guſtavus Sueciæ Coronæ Generaliſſimus, R. p. 184
Cæſar executores pacis non impediet, R. p. *par.* porro, 183
Colon. Elector mediator Gravaminum, R. *par.* nequid p. 191
Conſtantienſis Epiſcopus deputatus ad Gravamina, *ibid:*
Circulorum Directores providebunt ut pecunia conventa ſine mora in terminis ponatur; R. *par.* proinde, p. 194
Contribuentes pro præſidio Franckendal & Heilbron hoc à quota ſua detrahent, R. *par.* Vt autem &c. p. 199
Camera bipartita quæ & ubi, B. *par.* p: 15
Commercia inter ſubditos non impedienda, B. *par.* 11. p. 12
Cuyck ditiuncula manet Ordinibus, B. *par.* 3. p 7
Ei Rex renunciat, *ib. d.*
Correſpondentia mutua, B *par.* 4. p: 8
Cloppenburgo Rex Renunciat, B *par.* 50. p: 26
Captivi relaxandi ſine lytro, B. *par.* 63. p: 29
Contributiones inſolutæ reducentur, B. *par.* 64. *ibid*
Caſandiæ munimenta deſtruenda, B *par.* 68 p 30
Cromvellus occupat Edenburgum, H p: 230

D.

Dam præfectura Saxonica ſive Dynaſtia S: a: 11. *par.* 8. p: 101
Dam in Pomerania ulteriore, S: a: 10. *par* 2. p: 91
Datia, G. a. 10. *par.* 15 p: 163

Debita flagrante bello pro aliis bono animo erogata, S:a: 4. *par.*46. p:53
Debita à belligerantibus violenter extorta, *par.*45.*ibid.*
Debitores ob bellicas calamitates fortunis lapſi, S:a: 8.*par.*4.p:89
Decimæ Eccleſiaſticæ & novales, *ibid.*
Defeldt, S:a:4.*par.*37.p:52
Depoſita hoſtilitatis intuitu confiſcata, vendita, donata, S:a:4.*par.*54.p:56
Deputati Imperii ordinarii in Conventibus utri: religionis, S:a:5.*par.*18.p:80
Extraordinarii ſive Commiſſarii, *ibid.*
Deputatis Imperii formandis, S:a:8.*par.*2.p.88
Denckendorff, S:a:4.*par.*24.p.48
Diœceſanum Ius contra Auguſtanam Confeſ. ſuſpenſum, S.a 5.*par.*16.p.79
Didinghauſen, S. a. 4.*par.*24.p.48
Diſpenſationes Pontificiæ contra pacem nullæ, S.a. 17.*par.*3.p.125 & 126
Diſputantes contra pacem Religionis, S.a.5.*par.*17.p.80
Divenaw, S.a.10.*par.*2.p.91
Directorum Imperii Collegiis munus, S. a.8. *par.* 2.p. 88
Divi Georgii, S. a. 4.*par.* 24. p. 48
Docentes contra pacem religionis. S. a. 5. *par.* 17. p. 80
Documentorum literariorum reſtitutio, S. a. 16.*par.* 11. p. 123
Donawarda, S. a. 6. *par.* 2. p. 61
Ejus evacuatio, R. 186. *Conventum.*
Dubia ex cauſis pacem Religionis & Oſnabrugenſem Tangentibus reſultantia quomodo tranſigenda, S.a. 5. *par.* 17.p. 80
Dubia circa interpretationem conſtitutionum & receſſuum Imperii publicorum quomodo determinanda, S. a. 5. *par.* 20. p. 81
Dunckenſpila in negocio religionis quomodo reſtituenda & in publicis, S. a. 5.*par.*2.p.58
Ejuſdem Evacuatio, R. *par. ex parte* p. 197
Deputati ad Gravamina tollenda, R. *par: ut autem*, p. 183
non

non avocandi, *ibid.* quod determinare non poſſunt remittent ad Directores Circulorum, *ibid.* Qui ex parte Cath. & qui ex Proteſt, R. *par. Nequid.* p. 191
Damna Palatino per Frankendalienſes irrogata, Cæſar reparabit, R: *par. promiſſum.* p. 199
Drachenbergh evacuatio, R: *par. in tertio,* p. 200
Didesheim evacuatio, R: p. 207
Dachſtein reſtituetur, R: p. 209
Dortmundt evacuatio, R: p. 208
Dalhemium manet in ſtatu præſenti uſque ad deciſionem Cameræ bipartitæ, B: 3. p. 8
Damna ſubditis illata remiſſa ſunt, B: *ibid.* 8
Domus reſtitutæ præ aliis non ſunt militari præſidio gravandæ, B: p. 19. *par.* 22
Donatii fortaliſitium tolletur, B: p. 28. *par.* 31

E.

EBingen, S: a: 4. *par:* 24. p. 48
Eccleſiaſtica bona immediata, G: a: 4. *par.* 36. p. 148
Eccleſiaſticorum & quæ eorum intuitu in politicis mutata ſunt Terminus à quo 1. Ianuarii 1624. S: a: 5. *par.* 2. p. 58
Eccleſiaſtica bona mediata, G: a: 5. *par.* 1. p. 147
Eccleſiaſtica bona in ſatisfactionem Coronæ Sueciæ aut æquivalentem recompenſationem data conceſſa, S: a. 5. *par.* 8. p. 66
Eccleſiaſtici Prælati mutantes Religionem, S: a: 5. *par.* 3. p. 62
Eccleſiaſtica juriſdictio, S: a: 5. *par.* 16. p. 79
Edicta imperatoria ratione executionis pacis, S: a: 16. *par.* 2. p. 119
Edictum Anni 1629, S: a: 75. *par.* 3. p. 126
Edènburgum Metropolim Scotiæ occupat Cromvellus, H. p. 230
Eglen Præfectura Brandeburgica S. a. 11. *par.* n. 8. p. 101
Electi & poſtulati quid in Capitulis ſpondere debeant, S. a. 5. *par.* 4. p. 62 & 63

Electoratus octavus inſtituitur, S: & G: a: 4. *par:*7. p.137
Expungitur deficiente linea Bavarica, *ibid.*
Elector: Trevir: arreſtator: mobilium relaxatio, G: a: 4. *par:* 2. p.136
Eligendi jura in Eccleſiaſticis & Electorum Capitulationes, S:a: 5. *par:*4. p.62
Emigrationis jus & terminus, S:a: 5. *par:* 12. p.72
Endingen Civitas Briſgoviæ reſtituitur Auſtriacis, G: a: 10. *par:* 14. p.162
Enſisheimianæ Cameræ æs alienum pro duabus tertiis recipit Gallus, G:a: 10. *par:* 12. p.162
Epiſcopi Aug. Conf. addicti inveſtiendi, & ad conventus evocandi, eorumque Tituli & ſeſſio, S:a: 5. *par:*5. p. 64
Erbacenſis Domus reſtituta, S.a. 4. *par.*42. p. 53
Ehrenbreitſtein caſtrum redditur Electori Trevirenſi ejuſque Capitulo, G:a: 4. *par:*3. p. 136
Exactionum militarium ceſſatio, S:a: 16. *par:* 7. p. 120
Exautoratio Militiæ & reſtitutio locorum quomodo facienda, *ibid. par:* 16. p. 124
Executionis pacis Auxilium & quorum viribus adverſus refractarios utendum, *ibid.*
Executio pacis quomodo remotis obſtaculis facienda, *ibid.*
Executioni contravenientes quomodo coërcendi, S:a: 17. *par:* 4. p. 126
Exemti ſtatus reducendi, S:a: 8. *par:* 2. p. 88
Exercituum omnium dimiſſio & exauctoratio, S:a: 16. p. 124
Exercitium religionis, S:a: 5. *par:* 1. *& ſeqq.* p: 57. *& ſeqq.*
Evacuatio locorum, S:a: 16. *par:* 7. p. 120
Eſſenæ evacuatio, R: *par. in tertio.* p. 200
Eulenberga evacuanda, R: *par: ex parte.* p. 197
Ehrenbreitſtein evacuandum, R. 196. liberabitur & Reſtituetur, p. 207

Executio

Executio intra 6. ſeptimanas abſolvenda ; R: *par: ita* p.185
Egræ evacuationis tempore ſolvetur $\frac{1}{3}$ de *66666* Imp. R: *par. ſed &* p. 185. & *par. Cum etiam.* p.195
Evacuatio perficitur intra 14. dies R : *par. ſecundum.* p. 188
Erphordiæ Evacuatio , R: *par. in tertio,* p.200
Electoralis Rheni Circuli Repartitio , R: p.211
Exhæredationes & diſpoſitiones factæ in odium belli nullæ , B: p: 28. *pag.* 61
Embdana tractatu Belgico comprehenſa, B: *par*:72.p.31
Exauctoratio , R: p.223

F.

FAlckenſtein , S: a: 4. *par*: 36. p.52
Feuda ab Anno 1618. non renovata , S:a: 4. *par*: 51. p.54
Feuda Iuliacenſia quatenus aperta Palatinis , S: a:4.*par*: 11. p.45
Feuda Imperii Suecis conceſſa hæreditaria, S:a: 10. *par*: 3. p.91
Feudalis qualitas non tribuit jus reformandi , S:a: 5. *par*:14. p.77
Filiationis jus non tribuit jus reformandi , *ibid.*
Flumina , S:a:9 *par*: 1. p.90
Fleckenſtein, G:a: 10. *par*: 17. p.164
Fœdera jaciendi jus in imperio, S:a:8.*par*:2.p.87.&88
Fœdera ſtatuum imperii cum exteris , 88
Freiburg Civitas Briſgoviæ reſtituta Auſtriacis , G:a: 10. *par*:14. p.162
Franckenthal evacuatur, H. p.262
Fundamentalium Imperii legum obſervatio. S: a:8.*par*: 3. p.89

Funda-

Fundationibus Eccleſiaſticis deſtructis & collapſis quid circa eorum reditus, S:a:5. *par.* 15. p:78
Fundationes Euangelicæ reſtituendæ & retinendæ. S:a: 5. *par:*9. p:66
Friburgum evacuandum, R: *par:ex parte* p. 196
Item Fulneck, 197
Item Fridbergh, *ibid.*
Item Franckendal, *ibidem*, Reſtituetur, p:207
Nec retardabitur prætextu reſtantiarum Heilbronnenſium, p. 98
Obtinebit immediate libertatem Imperialem, *ibid.*
Friſiæ Orientalis evacuatio, R. *par. in tertio*, p. 200
Franciſci Lotharingiæ Ducis reſtitutio, p. 209
Franconici Circuli repartitio, p. 213
Flandriæ portus ſi deſerant naves vel ſubeant, quid obtineat, B. *par.* 15. p. 13
Flandriæ limites & alibi ad normam reducentur, *par.* 67. p. 30
Flandriæ occupata oppida manent Ordinibus, *par.* 3. p. 7
Friſiæ Orientalis Comes & Friſia pace Belgica comprehenditur, B. 72. p. 31
Falcoburgum manet in ſtatu præſente uſque ad deciſionem Cameræ bipartitæ. B. *par.* 3. p. 8
Fructus & emolumenta bonorum Reſtitutioni obnoxiorum, ceſſa poſt diem concluſa pacis Belgicæ, manebunt apud Proprietarios. B. *par.* 37. p. 21

G.

GAlliæ Coronæ incorporantur & appropriantur Epiſc. Metenſis, Tullenſis, & Verdunenſis, Item Briſacum & Landtgraviatus utriuſque Alſatiæ cum libero tranſitu & commeatu, G. a. 10. *par.* 2. p. 157. ſeqq.
Galliam inter & Hiſpaniam controverſiæ, G. a. 2. 134
Galliæ Rex pro recompenſatione partium Ipſi conceſſarum ſolvit Archiduci 3. Milliones Librarum Turonenſ. G. a. 10. *par.* 18. p. 165.

Gartz, S. a. 10. *par.* 2. p. 91
Gellingen præpoſitura, S. a. 15. *par.* 2. p. 112
Gengenbach reſtituitur Imperio, G. a. 10. *par.* 14. p. 163
Glogavia in Sileſia, S. a. 5. *par.* 13. p. 76
Gladii jus non tribuit jus reformandi, S. a. 5. *par.* 14. p. 77
Golnaw, S. a. 10. *par.* 2. p. 91
Goppingen, S. a. 4. *par* 24. p. 48
Gravamina ſecularia & Eccleſiaſtica, S. a. 5. p. 56. 57
Groningenſe Monaſterium, S. a. 13. *par.* 9. p. 109
Guaſtallæ Dux, G. a. 11. *par.* 5. p. 169
Guſtavus Guſtavi renunciat Epiſcopatui Oſnabrugenſi & recipit ſatisfactionem, S. a. 13. *par.* 2. p. 106
Gutterback præfectura Saxonica, S. a. 11. *par.* 8. p. 101
Generales ad Requiſitionem Directorum Circularium executionem contra moroſos concedent, R. *par.* ut autem p. 185
Gravamina omnia ante primum Exauctorationis terminum adferenda, R. *par. ad maturandum.* p. 191
Gräffenſtein evacuatio, R. *par. in ſecundo*, p. 200
Groſsglogaw. evacuatio, R. *par. in tertio, ibid.*
Germersheim evacuabitur, R. p. 207
Graben caſtri Reſtitutio, R. 209
Geldriæ ſuperior pars permutabitur cum æquivalente, & ſi de eo non conveniat, remittetur ad Cameram bipartitam intra 6. menſes decedendum, B. *par.* 52. p. 16
Gabellas propter ingreſſum & egreſſum nec Rex, nec Ordines exigent, B. *par.* 9. p. 11
Gravia manet apud Ordines, B. *par.* 3. p. 7
Geulæ rivi ſitus ad latus Merid. & Sept. manet Ordinibus, ibid.
Guilielmi Principis Arauſionenſis, jura in Salinis Burgundicis, ei cum Sylvis reſtituentur, B. *par:* 25. p: 17

Item

Item Reliqua, in Comitatu Burgundiæ, & Charolæſii juxta tractatum 9. Aprilis 1609. & 7. Ian. 1610. *ibid.*

H.

HAchenburg. S: a: 4. *par:* 35. p. 52
Haganoenſis præfectura ceſſa Gallo ſalva tamen decem Civitatum Imperial. Libertate. G: a: 10. *par:* 5. & 17. p. 158
Halberſtadienſis Epiſcopatus Brandeburgico Traditur cum ſeſſione & voto ſalva Religione, S: a: 11. *par:* 1. p. 97
Hamburgenſis Civitas & Diœceſis, S: a: 10 *par:* 8. p. 94
Hammerſtein Caſtrum traditur Electori Trevirenſi ejuſque Capitulo; G: a: 4. *par:* 3. p. 136
Hanau Comites. G: a: 10. *par:* 17. p. 164
Hanoica Domus reſtituitur in Bobenhauſen *Biſſchoffsheimbram* Steegh & VValſtatt, S: a: 4. *par:* 30. p. 51
Harten, G: a: 10. *par:* 5. p. 158
Haſſo-Caſſellanæ Domus Concordata & Amniſtia, S: a: 15. *par:* 1. p. 111. & 112
Eidem conceditur Abbatia. Hirsfeldienſis & præfecturæ Schaumburgh; Buchenburg, Saxenhagen & Statthagen, ibid *par:* 3. p. 112
Item pro ſatisfactione 600000. Thal. Imp. ibid. *par:* 4. p. 113
Haſſo-Caſſellanam circa cauſam Conventio Tranſactio ſuper ſucceſſione Marpurgenſi, ibid. *par:* 1. p. 116
Haſſiaca & Comitum VValdecciæ tranſactio, ibid. *par:* 10. p. 117
Haſſiaca primogenitura, ibid. *par:* 11. p. 117
Haſſiaca Caſſellana ſatisfactio, ibid. *par:* 4. p. 111. & 112

Hawenſtein Comitatus reſtituitur Auſtriacis, G: a: 10. par: 14. p. 162
Heidenheim, S: a: 4. par: 24. p. 48
Heilbronna ratione debiti vi extorti, S: a: 4. par: 45. p. 51. 144
Helvetiorum libertas & exemptio, S: a: 6. par: 1. p. 85
Hernbergh, S: a: 4. par: 24. p. 48.
Hernalb, ibidem
Herprechtingen, ibidem
Heldeſienſis Epiſcopatus & deſuper facta tranſactio, S. a: 5. par: 12. p. 71
Eidem reſervantur novem Monaſteria, ibid.
Hirsfeldienſis Abbatia Haſſo-Caſſellanæ conceſſa, S: a: 15. par. 2. p. 112
Hirshaw, S. a. 4. par. 24. p. 48
Hiſpaniæ Rex pace Suecica comprehenſus, S: a: 17. par: 9. p. 127
Hiſpaniæ Regis conſenſus & renunciatio in bona Auſtriaca Alſatica promittitur, G. a: 10. par: 8. p. 160
Hiſpaniam inter & Galliam Controverſiæ, G. a. 2. par: 2. p. 134
Hiſpaniæ Regis mentio in Inſtrumento Cæſareo-Suecico Galliæ Regi, ſine præjudicio, G. a. 12. par. 9. p. 175
Hiſpani ſeparati ab Imperatore, G. a. 2. par. 2. p. 134
Hohensbergh, S. a. 4. par. 24. p. 48
Hohenaurach, ibid.
Hohen Gerolſeck, ibid.
Hohenloica Domus, ibid.
Hochſtadt, ibid.
Hohenbar Domus, ibid.
Hohenſteinenſis Comitatus Feudum Halberſtadt, S. a. 11. par. 2. p. 98
Hohenſolms, S. a: 4. par. 31. p. 51
Hohentubingen, S. a. 4. par. 24. p. 48

Hohentwiell, *ibid.*
Homburgh, S. a. 4. *par.* 29. p. 51
Holſatiæ Gottorpiæ Ducum 14. Præfecturæ, S. a. 10. *par.* 8. p. 94
Honbach Cænobium reſtituitur Friderico Comiti Palatino Bipontino, S. a. 4. *par.* 21. p. 47
Hornbergh, S. a. 4. *par.* 24. p. 48
Hoſpitationis Iura, S. a. 5. *par.* 5. p. 68
Hoſpitalia Euangelicis reſtituenda retinenda, 66
Hoſtilitatis omnis Caſſatio, S. a. 16. *par.* 1. p. 117
Hagenau Reſtitutio, R. p. 213
Hammerſtein evacuatio, R. *par. in ſecundo* p. 200. & 208
Hornberg ſtatim evacuabitur, R. *par. conventum*, p. 186
Heidelbergæ & aliarum ſatrapiarum reſtitutio, R. *par. Reſtitutio*, p. 190
Hoxter evacuabitur, R. *par. ex parte*, p. 196. & 207
Heilbronna Palatino pro aſſecuratione cedetur, R. *par. interim*, p. 179
Ejus evacuatio, p. 200
Heilbronnenſis præſidii alimentario unde ſumenda, *par. ut autem*. p. 199.
Homburg evacuatio, R. *par. in ſecundo*, p. 200. & 208
Hirsbergh evacuatio, R. *par. in ſecundo*, p. 200
Hohentweil evacuatio, R. p. 207
Horburg evacuatio, *ibid.*
Hanſeaticæ civitates quibus gaudeant juribus, art. 10. §. 16. p. 97
Hoc tractatu comprehenſæ, B *par.* 72. p. 31
Hertogenrada manet in ſtatu præſenti, uſque ad deciſionem Cameræ bipartitæ, B. *parag.* 3. p. 8
Hulſtum, cum Bailivatu Hulſtenſi manet Ordinibus, B. *par.* 3. p. 7
Hiſpani retinent Navigationes in Indiam Orientalem, B. *par.* 5. p. 8
Haſſiæ Landgravius hoc tractatu comprehenſus, B. *par.* 72. p. 31

Hamburgum quoque, *par.* 72. p.31
Huytgens Rutgen nomine Vxoris Annæ de Stralen 8. Decemb. 1646. initus tractatus confirmatur, B. *par.* 74. p.32.

I.

IAut in Sileſia, S.a.5. *par.* 13. p.76
Ieſuites ubi præcluſus aditus, ibid. *par.* 9. p.66
Immediate Imperio ſubditi eorumque bona in p. Religionis, ibid. *par.* 3. p.61
Imperatoris ſubditi & Vaſalli, S.a.4. *par.* 50 p.55
Imperatoris officium in exſequenda pace, S.a. 16. *par.* 2. p:117
Imperatori promittitur ſubſidium ex collectis Imperii, S.a. 16. *par.* 8. p.121
Imperii ſtatuum Iura Politica, S.a.8. *par.* 1. p.87
Eorumque Banniſatio, ibid. *par.* 2. p.88
Inſpectionis Iura, S.a.5. *par.* 9. p.68. ſeqq.
Inſtrumenta debiti vi metuve extorta, S.a.4. *par.* 46. p.53
Inveſtitura feudorum regalium & privatorum ab Anno 1618. non renovatorum intra quod tempus repetendæ, S.a.4. *par.* 48. p.54. & 55
Ioannes Auſtriacus recuperat Portum longum, H.p.234
D. Ioannis Equeſtrem ordinem ſpectantia extra territoria Suecica conceſſa reſtituuntur Brandeburgico, S. a.11. *par.* 10. p.103
Ejuſdem Commendæ Mirow & Hemmerow in Ducatu Megapol. ſitæ conceduntur Ducibus Megapol. S.a.12. *par.* 3. p. 105
Iſenburg Comites, S.a.4. *par.* 33. p.51
Iudicium Cameræ Imperialis, S.a.5. *par.* 20. p.81
Iudicium Aulicum Imperatoris. 82
Ejuſque conſtitutio, proceſſus, viſitatio, 83

Iudicia Imperialia Rotweilerenſe & Provincialia Sueviæ, *ibid.* p.84
Iuliacenſia feuda, S. a. 4.*par.* 11. p.45
Iuliacenſis ſucceſſionis Cauſa, S.a.4.*par.*55.p.56
Iura eligendi & poſtulandi in Archiepiſcopatibus, S.a.5. *par.*4.p.62
Iura præſentandi viſitandi inſpectionis, in bonis Eccleſiaſticis mediatis, immediatis, S. a. 5. *par.* 9. p.68
Iuriſdictio Eccleſiaſtica & jus Diœceſanum in Auguſtana confeſſione ſuſpenſa, & quatenus exercenda juxta terminos Territorii, S.a.5.*par.*16. p.79
Iuſtitiæ Imperialis reformatio, S. a. 8.*par.*2. p.88. & 89
Iegerndorff evacuatio, R. *par. in ſecundo*, p: 200
Illiquidi caſus intra 3. menſes expediendi, R. *par: Reliqui*, p. 183
Ieltz evacuatio. R: *par: in tertio* p.200
Inſtrumentum Pacis eſt regula petitorii. R. *par: quod vero.* p.183
Iauver evacuatio. R: *par: in tertio.* p.200
Immunitate Teloniorum illa ſubditi gaudebunt, quam habuere ante motus bellicos, B: *par*: 10. p.11
Incolæ unitarum Provinciarum abſtinebunt à locis quæ Caſtellanis in India Orientali parent, B: *par*: 5.p.9.10
In Indiis Occidentalibus abſtinebit una pars ab altera, p.10
Iubilaum Romæ celebratur, p.228

K.

KAuffbeura, S:a: 5.*par*: 11.p.71
Kaiſersberg, G:a:10. *par*: 5.p.158
Kitzingen reſtituitur Auſtriacis, ibid. *par.* 14.p.162
Kevenhuller Baro, S:a.4.*par.* 44.p.53
Kitzingenſis controverſia inter VVirtzburgenſem Bambergen-

bergenſem & Marchiones Brandeburg, S.a.4. par.23. p.47
Klettenberg, S.a.11. par.3. p.98
Kunigsbrun, S.a.4. par.24. p.48
Konobiſt ſtatim evacuabitur, R. par. conventum, p.186
Kildrechtani munimenti cauſa tractandum, B. par.68. p.30

L.

Landaw, G.a.10. par.5. p.158
Landaw ratione debiti vel obligationis vi extortæ, S.a.4. par. 46. p.53
Landgraviatus ſuperioris & inferioris Alſatiæ & Sundgoviæ incorporatus & traditus Gallo, G.a.10. par.5. p.158
Landvogtey Hagenaw & reliquarum Alſatiæ Civitatum Imperialium ſalvis earundem libertatibus Gallo ceſſa, G.a.10. par. 17. p.164
Lainingen Daxburgh Comitibus ratione Iurium proſpicitur à Palatino, S.a.4. par.16. p.46
Lainingen Daxburgh jura in comitatu Satwerden, S.a.4. par.29. p.51.
Lauffenburg reſtituta Auſtriacis, G.a.10. par.14. p.162
Leges Imperii fundamentales, S.a.8. par.3. p.89
Loenſtein & Wertheim Comites Friderich Ludvic & Ferdinandus Carolus, S.a.4. par.41. p.52
Libri Contra tranſact. Paſſav. ſcripti uti & contra pacem religioſam prohibentur, S.a.5. par.17. p.80
Licenten, S.a.10 par.13. p.96
Lichtenſcheidt, S.a.4. par.37. p.52
Lichtenſtein, S.a.4. par.24. p.48
Lignitius Dux in Sileſia, S.a.5. par.13. p.75
Lindaw, S.a.5. par.9. p.69
Litera-

Literariorum Documentorum reſtitutio, S. a. 16. *par.* 12. p. 123
Loburg. S.a.14. *par.* 1. p. 111
Locorum occupatorum evacuatio, S.a.16. *par.* 7. p. 120
Locorum reſtitutio prioribus Dominis, ibid. *par.* 11. p. 122
Loca reddita poſt hac libera ſunt, ibid. *par.* 14 p. 124
Loca præfecturarum Hohenſtatt & Halberſtatt, S.a. 11. *par.* 3. p. 98
Locis occupatis nullo præjudicio damnove cedat quod inſeſſa fuerint, S.a. 16. *par.* 15. p. 124
Locorum reſtitutio quo ordine & modo fieri debeat, ibid *par.* 16. p. *ibid.*
Lofflerii Cancellarii hæredes, S. a. 4. *par.* 44. p. 53
Lorch, S.a. 4. *par.* 24. p. 48
Lotharingiæ Dux pace Suecica comprehenſus, S.a. 17. *par.* 9. p. 127.
Lotharingiæ Controverſia cum Gallo, G.a. 2. *par.* 2. p. 135
Lotharingiæ Ducis in inſtrumento pacis Suecico facta mentio Galliæ Regi fit ſine præjudicio, G.a. 12. *par.* 9. p. 173
Lovvenhaupt, S.a.4. *par.* 36. p. 52
Lutzelſtein Palatinus, G.a. 10. *par.* 17. p. 164
Luzzaræ Caſtrum reſtituendum Duci Mantuæ cum conditione, G.a. 11. *par.* 5. p. 169
Lichtenich evacuatio, R. p. 207
Langenarch ſtatim evacuabitur, R. *par. conventum,* p. 186
Liquida ab illiquidis ſeparanda, R. *par. quod vero,* p. 182
Leitomeritium ſtatim evacuandum; R. *par. conventum,* p. 186
Lindavia quoque, *ibid.*
Landſtuel evacuatio, R. *par. in ſecundo,* p. 200
Item Lubſchutz, *ibid.*
Item Lipſia, *ibid.*
Item Landſpergh, *ibid.*

Item

Item Landſcron, *par. in tertio*, *ibid.*
Item Lipſtadt, *ibid.*
Loci omnes omiſſi in tertio termino reſtituentur, *ibid.*
Lis ſuper bonis reſtituendis de plano per Iudices loci eſt expedienda, B.*par.* 29. p. 19
Luſitani quæ in Braſilia Anno 1641. ademerunt Ordinibus quo jure cenſenda, B *par.* 6. p. 10
Locationes bonorum reſtituendorum, & fiſco applicatorum etiam ad plures annos factæ exſpirabunt cum pace concluſa, B.*par.* 38. p. 21
Lingæ & appertinentiis Rex renunciat, B.*par.* 50. p. 26
Lilloani munimenti ratione tractandum, B: *par:* 30. p. 27.
Lubecca pace belgica continetur, B:*par.* 72. p. 31
Leute Caſtri reſtitutio Comiti de Flodorff indulta, B: *par.* 73. p. *ibid.*

M.

Magdeburg. Archiepiſcopatus exſpectantia in caſum vacantiæ conceditur Brandeburgicis, S:a: 1. *par.* 5. p. 100
Salva tamen Religione; ibid. *par.* 9. p. 102
Magdeburgenſi Civitati tantum libertas & privilegia reſervantur integra, ibid. *par.* 7. p. 100. & 101
Magdeburgenſi Adminiſtratori Chriſtiano Wilhelmo Marchioni Brandeburgico conceditur Cœnobium & Præfectura Zina & Loburg loco alimentorum, S:a: 14. *par.* 1. p. 111
Mandata Imperatoria ratione executionis Pacis, S:a: 16. *par:* 2. p. 117
Mantuæ & Sabaudiæ Ducum Tractatus & Compoſitio, G:a: 11. *par.* 2. p. 167
Mantuæ Ducatus inveſtitura cum caſtris Regolii & Luzzaw, ibid. *par:* 5. p. 169

Matrimonium Principum Electoralium Saxoniæ, H.p. 235
Ferdinandi Mariæ Electoris Bavariæ, *ibid.*
Ludovici VI. Landgravii Darmſtadtani, *ibid.*
Cæſaris, *ibid.*
Maximilianus Henricus fit Archiepiſcopus Colon. H.p. 229
Marchia Brandeburgica liberatur præſidiis Suecicis, S: a: 11. *par:* 10. p. 103
Marienkron, S:a: 4. *par:* 24. p. 48
Matricula Imperii renovanda, S: a: 8. *par:* 2. p. 88
Ab ea ſunt expungenda quæ Gallis ceſſa. G:a: 10. *par:* 9. p. 161
Maulbron & Meckmull, S:a: 4. *par:* 24. p. 48
Mazarinius Cardinalis recuperat Retelium & fundit Turenium, H.p. 233. & 234
Mediate Imperio ſubjecti & eorum bona in puncto religionis, S:a: 5. *par:* 9. p. 66
Megapolitani Duces, S:a: 10. *par:* 7. p. 93
Megapolitani Suerinenſis recompenſatio, S:a: 12. *par:* 1. p. 104
Megapolitani Guſtrovienſis Guſtavi Adolphi compenſatio, *ibid.*
Megapolitanæ familiæ duo Canonicatus in Cathedrali Eccleſia Argentinenſi, *ibid*
Item duæ Commendæ ord. D. Joannis Miraw & Nemeraw, *ibid.*
Menavia R: *par:* conventum. p. 186
Menſes Papales, S: a: 5. *par:* 5. p. 63. 64
Menſium Extraordinariorum Collatio, S: a: 5. *par:* 9. p. 68. ſeqq.
Metenſis Epiſcopatus incorporatus Coronæ Gallicæ, G: a: 10. *par:* 2. p. 157
Metternichio confirmatur feudum Palatinum, S: a: 4. *par:* 18. p. 46

Militiæ facta pace exauctoratio, S:a: 16.*par*.7. p.120
Militum per aliena territoria tranſitus quomodo, S:a: 17 *par*.8. p. *ibid.*
Milites gaudeant Amniſtia, S:a:4.*par*.49. p.55
Militum delectus aut hoſpitationes in Imperio, S:a:8. *par*.2. p.87
Militum & præſidiariorum decedentium victus & vecturæ, S.a.16.*par*.13. p.123
Militarium præſidiorum eductio, ibid. *par*.16.p.122 & 124
Mindenſis Epiſcopatus traditur Brandeburgico cum Seſſione & voto, S:a: 11.*par*.4. p.99
Mindenſi Civitati reſervantur ſua Iura, *ibid.*
Miniſtri togati, S: a:4. *par*:49. p.55
Mirow commenda Ord. D. Ioannis, S: a: 12.*par*:3. p. 104
Mobilium reſtitutio, S: a: 16.*par*: 12. p.123
Moderatio Collectarum Imperii, S: a:8.*par*:2. p.89
Moguntino Electori manet Strada Montana, S: a:4. *par*:7. p.44
Monaſteria quæ Aug. Conf. addictis & Catholicis reſtituenda, S: a: 5.*par*:9. p.166
Monaſterium in Valle S. Georgii, G: a: 10.*par*.17.p.164
Mompelgardenſis Linea VVirtembergica reſtituitur, S: a:4.*par*:25.p.48
Montisferrati inveſtitura promittitur Sabaudo, G: a: 11. *par*: 1. p.168
Item Monfortis & Moncherii, *ibid.*
Mors Ferdinandi Electoris Colonienſis, H. p.229. *Wilhelmi Principis Orangii*, p.241. *Chriſtophori Oſſelinskii Cancellarii Poloniæ*, ibid. *Caroli Ducis Angoliſmenſis*, ibid. *Claudii Memmii Comitis de Avaux*, ibid.
Murhard, S: a:4.*par*:24. p.48
Morchingen Rheingraviorum, S: a:4. *par*.34. p.52
Munſterbergenſis Dux in Sileſia, S: a: 5.*par*: 13.p:75
Murbacenſis Abbas, G: a: 10.*par*:17. p:164

Mogenvicum incorporatur Coronæ Gallicæ, G: a: 10. par: 2. p: 157
Munimentorum exſtructio, S: a. 8. *par:* 2. p: 89
Munitiones Baſileæ uſque Philipsburgum prohibitæ, G: a: 10. *par;* 11. p: 163
Munſter in Valle S. Georgii, G: a: 10. *par.* 5. p: 158
Mutinæ Dux ſub pace comprehenſus, G: a: 13. *par.* 7. p: 177
Mobilia jam ante fiſco applicata à reſtitutione erunt immunia, B: *par:* 54. p: 27
Idem actiones ad res mobiles ſemel remiſſis, *ibid.*
Magdeburgum evacuabitur, R: p: 207
Moguntia evacuanda, R: p: *ibid.*
Mansfeldiæ evacuatio, R: *in tertio*, p: 200
Minden evacuatio, R: *ibid.*
Millio quartus conferetur, pro quinto fiet aſſecuratio, R: *par: in quem*, p: 187
Memminga ſtatim evacuabitur, R: *par: conventum*, p: 186
Mediatores ad gravamina, R: *par: ne quid* p: 191
Moravia evacuanda, R: *par:* ex parte, p: 179
Meckelenburgh evacuatio, R: *par: in tertio*, p: 200

N.

NAſſaw ſiegen contra Naſſaw ſiegen, S: a: 4. *par:* 18. p: 50
Naſſaw Sarbrucken Saraepontani reſtitutio, p: 51
Navigatio Rheni libera, G: a: 10. *par:* 15. p: 163
Negotiandi, eundi, redeundi, poteſtas fœderatorum Vaſallis, ſubditis, Clientibus, & Incolis data, quæ unicuique ante Germaniæ motus competebat, S: a: 9. *par:* 1. p: 90
Neidling, S: a: 4. *par:* 24. p: 48

Nemeraw

Nemeraw commenda ord. D. Ioannis, S: a: 12. *par:* 3. p: 105
Neoburgum ad Rhenum, G: a: 10. *par:* 10. p: 161
Neuburg Civitas Briſgoviæ reſtituitur Auſtriacis, ibid. *par:* 14. p: 162
Neus vel Noveſium, S: a: 15. *par:* 5. p: 113. 114
Neuhauſen, 113. & 114
Nevenſcloſter præfectura, S: a: 10. *par:* 7. p: 93
Neuſtadt am Kocher, S: a: 4. *par:* 24. p: 47
Niderau & Nidderſcheideren, ibid. *par:* 37. p: 52
Nobilitas Imperii immediata in puncto Religionis. S: a: 5. *par:* 10. p: 69
Nobilitati immediatæ per tractum Sueviæ & Rheni proſpicitur à Palatinis, G: a: 4. *par:* 19. p: 141
Nobilitas Inferioris Alſatiæ libera, G: a: 10. *par:* 17. p: 164
Nobiles Mediati, S: a: 5. *par:* 12. p: 70
Noval Zehendt, S: a: 5. *par:* 15. p: 78
Norimbergenſis tractatus ad gravamina, R: *par. ne quid* p: 191
Neoſtadium evacuandum, R: *par: ex parte.* p: 179
Nordlingæ evacuatio, R: *par: in ſecundo*, p: 200
Nieuburg evacuatio, R: *par: in tertio*, *ibid.*
Neoburgum ad Rhenum evacuabitur, & munitiones deſtruentur, p. 207
Nomina eorum qui ſubſcripſerunt Receſſum Norimb. R *par:* In quorum, p: 203
Navigatio in Indias manutenenda, B: *par:* 5. p: 8
De ea peculiaris articulus, B: p: 31
Naſſovicæ lineæ Domini non ſunt moleſtandi ob debita contracta per Auriacum ab Anno 1567. uſque ad ejus obitum, B: *par:* 59. p. 27. 28
Neutralitas cum imperio continuanda, B: *par:* 53. p: 26
Nobilitas imperii immediata quid conferat ad Satisfactionem Suecicam, R: p: 221.

O.

OBerkirch, S: a:4. *par:*24. p.48
Obernheim, G: a:10. *par.* 5. p:158
Oberſtein, G: a:10. *par:*17. p:164
Obligationes vi metuve extortæ, S.a.4. *par.* 55
Oblivio omnium quæ hoſtiliter facta ſunt, S. & G.a.2. p.40. 61. & 134
Oels ſive Velenſes Duces in Sileſia, S.a.5. *par.* 13. p.75
Offenburg Civitas Imperialis, G.a.10. *par.* 14. p.163
Officiales Belgici togati & ſagati reſtituuntur in ſtatum ante motus & gaudent Amniſtia, S.a.4. *par.*49. p.55
Oldenburgenſis Comitis telonium in Viſurgi, S.a.9. *par.*2. p.90
Olmi feudum Sabaudiæ, G. a.11. *par.*4. p.168
Operarum Iura, S. a.5. *par.*9. p.68
Oppignorationes Imperiales, *ibid.*
Itemque inter ſtatus, *ibid.*
Ortnavia reſtituitur Imperio, G. a.10. *par.* 14. p.163
Oſnabrugenſis Epiſcopatus reſtituitur Epiſcopo Franciſ. VVilhelmo, S. a.13. *par.*3. p.106
Reſtituitur in jura priſtina una cum urbe, ibid. *par.*4. p.107
Oſnabrugenſis Epiſc. ſucceſſio cum Brunſvicenſi Lunæburgenſi, *ibid.*
Ejus diſpoſitio reſervatur Archiepiſcopo Colonienſi uti Metropolitano, *ibid. par,*7. p.109
Deſignatur ſucceſſor Erneſtus Auguſtus Dux Brunſvicenſis Lunæburgenſis, *par.* 5. p.107
Et renunciat Guſtavus Guſtavi pro 8000. Thal. Imp. ibid. *par.* 2. p.106
Ottingenſis Domus Ioachimo Erneſto reſtituitur, S.a.4. *par.*38. p.52
Offenburgh reſtituetur, R. p.207

Octidui ſpacio decies centena millia Imp. ſolventur, R. *par.* ita. p. 185
Et ad exauctorationem procedetur, *ibid.*
Offenburgum evacuandum, R. *par. ex parte.* p. 196
Olomucium evacuandum, *ibid.*
Oſterwijck evacuandum, *ibid.*
Ohlau evacuandum, R. *par. in tertio.* p. 200
Oſnabrugæ evacuatio, R. *par. quod Epiſcop.* 201
Ordines Belgii declarantur liberi & abſoluti Status, B. *par.* 1. p. 6.

P.

Pacem faciendi jura in Imperio, S. a. 8. *par.* 2. p. 87
Pacis publicæ per Imperium conſtitutæ obſervatio, S. a. 17. *par.* 7. p. 127
Pacificationis præambulum, & locus, pacis ratihabitio, firmatio, ſanctio, & auctoritas, & ut contra eam nulla valeant jura, nulli proceſſus; Item tuitio & defenſio &c. *ibid.* p. 125. & ſeqq.
Effectus, executio & modus exigendi, *ibid.*
Pacis publicatio & executio quomodo promovenda, *ibid.*
Pacificationis manutenentia ab omnibus Conſortibus, ibid. *par.* 5. p. 126
Pacis conſortes, ibid. *par.* 9. p. 127
Pacificationis ſubſcriptio per deputatos, S: a: 16. *par:* 2. p. 117
Pacificationis Inſtrumentum, S: a: 17. *par.* 10. p. 128
Pacificantes Principales, ibid. *par.* 1. p. 125
Horum Plenipotentiarii, *ibid.*
Eorundem mandata, *ibid.*
Horum mandatorum commutatio, *ibid.*
Pacificationi contravenientium pœna, *ibid.*

Pacta Gentilitia inter Domum Heidelbergenſem & Neoburgicam ſalva rataque, S: a: 4. *par:* 10. p. 44
Pacta de exercitio Religionis quatenus rata, S. a. 5. *par.* 12. p. 73
Palatinæ Domus Electoratus Octavus, S: a: 4. *par:* 5. p. 43
Palatinatus ſuperior traditur Bavaro, S: a: 4. *par:* 3. *ibid.*
Eidem renunciat Carolus Ludovicus, S. a. 4. *par:* 14. p. 45. & G.
Palatinatus inferioris reſtitutio, ib. *par.* 6. p. 44.
In eodem permittitur Aug. Conf. S. a. 4. *par.* 19. p. 46
Palatina cauſa, S. a. 4. *par.* 2. p. 42. & G.
Pro Palatinis eorumque miniſtris amniſtia ſpecialis, S. a. 4. *par.* 13. p. 45
Palatinis Fratribus proſpicitur de Appennagio, S. a. 4. *par.* 12. *ibid.*
Sororibus & Matri viduæ de Victalitio & dote, *ibid.* p. 46
Palatinus Ludovicus Philippus reſtituitur, ibid. *par.* 20. p. 47
Palatinus Fridericus Bipont. recipit vectigal. Vilzbach & Cœnobium Hornsbach, ibid. *par.* 21. p. 47
Palatinus Veldens Leopoldus Ludovicus reſtituitur, ibid. *par.* 22. p. 47
Pallii jura, S: a: 5. *par.* 5. p. 63
Paſſagia, G: a: 10. *par.* 15. p. 163
Paſſavant feudum reſtituitur Mompelgardenſibus, S: a: 4. *par.* 25. p: 48. G: a: 4. *par.* 26. p: 142
Patronatus jura, S: a: 5. *par.* 17. p: 72
Patronatus jus non tribuit jus reformandi, S. a: 5. *par.* 14. p: 77
Pax hæc fit tranſactio perpetua, Lex pragmatica &c. S: a: 17. *par.* 1. p. 125
Damnatur à Pontifice Romano, p: 233
Pax Religioſa, S: a: 5. *par.* 1. p. 57

Poſt

Poſthac in dubium non vocanda, ibid. *par.* 17. p. 80
Pedagia, G: a: 10. *par.* 15. p: 163
Penſiones Eccleſiaſticæ, S: a: 5. *par.* 15. p. 78
Permutationes vi metuve extortæ, S: a: 4. *par.* 46. p. 53
Paſſavienſis Tractatus de Anno 1552. ratificatio, S: a. 5. *par.* 1. p. 57
Pfandtſchafften Reich-pfandſchafften, S: a: 1. *par.* 9. p: 68. & 69
Pflumeren, S: a: 4. *par.* 24. p. 48
Phullingen, S. a. 4. *par.* 24. *ibid.*
Philipsburgh caſtrum conceditur Regi Galliæ præſidii cauſa, G. a. 10. *par.* 7. p. 159
Pinarolo conceditur Coronæ Galliæ, G. a. 11. *par.* 1. p. 166
Poel præfectura, S. a. 10. *par.* 7. p. 93
Politiæ Imperialis reformatio, S. a. 8. *par.* 2. p. 89
Politiæ Iura ſtatuum Imperii, *ibid.*
Pomerania citerior *vor Pomeren* Pomerania ulterior *hinder Pomeren* hæc reſtituitur Brandeburgico, S. a. 11. *par.* 10. p. 103
Pomeraniæ titulo, & Reges Sueciæ & Domus Brandeburgica promiſcue utantur, S. a. 10. *par.* 5. p. 92
Poſtarum onera & impedimenta tollenda, S. a. 9. *par.* 1. p. 90.
Poſtulandi jura in Eccleſiaſticis, S. a. 5. *par.* 4. p. 62
Poſtulati Auguſt. Confeſſion. S. a. 5. *par.* 6. p. 64
Precum primariarum jus à quibus exercendum, S. a. 5. *par.* 5. p. 63
Prælati Auguſt. Conf. inveſtiendi & ad conventus evocandi, S. a. 5. *par.* 6. p. 64
Præſentandi jura, S. a. 5. *par.* 9. p. 68
Præſidiarii milites quomodo educendi, S. a. 16. *par.* 12. p. 123
Præſidiorum & militum decedentium vectura & victus, & à quibus ſubſidia ſubminiſtranda, S. a. 16 *par.* 13. p. 124

Primariarum precum jus, S. a.5. *par.*5. & 9. p.63.&66.
Primogenituræ Ius confirmatum in domo Haſſo-Caſſellana & Darmſtadtina, S. a.15. *par.*11. p.117
Privilegia primæ inſtantiæ de non appellando, S. a.5. *par.*20. p:84
Privilegia Statuum, S:a:8. *par.*1. p.87
Privilegium de non appellando Suecis conceſſum, S: a:10. *par.*11. p:95
Protectionis jura, S:a:5. *par.*9. p.68
Profeſſores Academiarum cujus Religionis, S:a:7. *par.*2. p.87
Proteſtantes inter eoſdem controverſiæ Religionis, S: a:8. *par.* 1. p.87
Pomeraniæ poſterioris loca quando evacuanda, R. *par. in tertio.*, p.200
Pfeffingæ evacuatio, R: p.207
Parchwick évacuatio, R: *par. in ſecundo*, p.200
Polckenhan evacuatio, *ibid. par. in tertio.*
Piccolomini Cæſareus Legatus, R: p. 180
Proteſtationes contra pacem nullæ, R: *par. porro*, p.183
Præmonendi ſolventes 18. dies ante terminum, R. *par. præterea*, p.184
Pari paſſu fiet ſolutio & exauctoratio. R: *par. ita*, p.185
Praga ſtatim evacuanda, R: *par. conventum*, p.186
Palatinatus ſuperior ſtatim evacuandus R: *ibid.*
Palatinatus inferior ſtatim evacuandus, *ibid.*
Palatiniani Electoratus reſtitutio, R: *par.* reſtitutio, p.190
Palatinus Elector uti poteſt titulo Archidapiferi & Clypeo cum annexis, tam diu donec illi alia conformia collata fuerint, *ibid.*
Pappenheim evacuabitur, R: *par. ex parte*, p. 197
Palatino uſque ad evacuationem Franckendal ſingulis menſibus perſolventur 3000. Imp. R. *par. promiſſum*, p.199
Pax extra limites non ante initium ſumet quam ab anno concluſi tractatus Belgici, B: *par.* 7. p.10
At intra limites poſt medium annum, p.11

Si tamen

Si tamen citius alicubi innoteſcat, ab hora notitiæ effectum ſortietur, *ibidem*
Promiſſiones, de viis & mari ſecuris præſtandis, B: *par.*75. p.32

Q.

QVerſurt præfectura Saxonica, S:a:11.*par.*8. p.101
Evacuabitur, R. *par. ex parte*, p.197

R.

RAsburg, S:a:4 *par.*36. p.52
Ratzenberg Epiſcopatus datur Megapolit. Suerinenſi, S:a:12.*par.*1.p.104
Ratzenburgenſe debitum abolitum, S:a:13.*par.* 11. p.110
Ravensburgh in publicis, & in negotio Religionis quomodo reſtituendum, S:a:5.*par.*2.p.71
Recompenſatio Archid. Ferdinando Carolo à Rege Galliæ præſtanda, G:a:10.*par.*18. p.162
Reformatorum ſeu Reformatæ religionis receptio, S:a:7.*par.*1.p.85
Reformandi jus quæ non tribuant, S:a:4.*par.*24. p.72. & 77
Reggioli Caſtrum reſtituendum Duci Mantuæ, G:a:11. *par.*5. p.169
Reichenbach, S:a:4.*par.*24. p.48
Reigersſpergeren confirmatur feudum Palatinum, ibid. *par.*18. p.46
Reingravii reſtituantur in ſuas præfecturas, ibid *par.* 34. p.51
Reinfelden reſtituitur Auſtriacis, *ibid.*
Reipolskirch, 52
Religionis controverſiæ & compoſitio inter proteſtantes, S:a:7. *par.* p.85
Religio reformata noviter recepta in imperio, *ibid.*

Religio præter Catholicam, Auguſtanæ confeſſionis, & reformatam, nulla toleratur in imperio, *ibid.*
Religio quomodo ſervanda in terris quæ oppignoratæ reluuntur, S.a:5.*par.*9. p.69
Religionis con- & reſervatio in locis æquivalentis recompenſationis, S:a:5. p.57. & a. 11. p. 97
Religionis gravamina componantur, S. a. 5. *par.*1. p.57. & 2.p.58
Religioſæ pacis Anno 1552. ratificatio, *ibid.*
Religionem ſi mutent Principes Proteſtantes quid juris cum ſubditis, S. a 7. *par.*1. p 86
Religionis Cauſa quantum ad Comites, Barones, Nobiles, Vaſallos, Civitates, Fundationes, Monaſteria, Commendas, communitates, & ſubditos ſtatibus Imperii immediatis ſubjectos, S. a.5. *par.*12.p.71
Religionis ſtatus in Epiſcopatu Oſnabrugenſi, S a.13 *par.*4. p.106
Religioſarum ordinum regulæ non obſtant huic paci, S, a.17. *par.*3. p.125
Religio in locis Gallo ceſſis quæ manere debeat, G. a.10. *par.*5. p.159.
Renchinchen præfectura reſtituitur March Durlacenſi. S. a.4. *par.*26. p.49
Renunciatio Regis Hiſpaniæ, G. a.10. *par.*8. p.160
Repreſſaliæ tollendæ, S. a.9. *par.*1. p.90
Reſervatum Eccleſiaſticum, S. a.5. *par.*3. p.61
Reſtitutiones ſtatuum à quo tempore inchoandæ, & quomodo intelligendæ, S. a.3. *par.*1. p.41
Reſtituendi, G. a.3. p.105. & a.10. *par.*16. p.163. & 164
Reſtitutio locorum, Archivorum, Documentorum, Mobilium, tormentorum, S: a:16. *par.*11. & 12 p:123
Reſtitutio fiat reciproce, *ibid.*
Reſtitutio bonorum & jurium fiat remotis exceptionibus, *ibid.*
Reſtitutio Auſtriacarum ditionum à Gallo, G: a:10. *par.*14. p:162
Reſtitutio incolarum cis & ultra Rhenum in priſtinam libertatem bona & jura, *ibid*, *par.*1. p.163

Reſti-

Reſtitutioni univerſali quæ exempta, S. a. 4. *par.* 54. p: 56
Item confiſcata & extorta intuitu belli, G. a. 10. p. 164
Reſtituta loca poſthac libera ſunto, S. a. 16. *par.* 14. p. 124
Reſtituendi notum faciunt intereſſatis aliquid reſtitutis, ibid. *par.* 3. p. 118
Retentionis jus non tribuit jus reformandi, S: a: 5. *par.* 14. p. 77
Reviſionis loco ſupplicandum in Conſilio Imperiali Aulico, ibid. *par.* 20. p. 83
Reviſio ſententiarum tempore belli pronunciatarum, S: a: 4. *par.* 47. p: 54
Reuttlingen ratione obligationis vi extortæ, ibid. *par.* 45. p. 53
Rhelingeri reſtitutio, *par.* 44. ibid.
Rheinſtein comitatus, S: a: 11. *par.* 4. p. 98
Rheinaw, G: a: 10. *par.* 10. p. 168
Rochæ Aratzii feudum Comitum Cacheranorum, G: a: 11. *par.* 5. p. 169
Rocheverani Feudum Sabaudiæ, *ibid.*
Romermonat, S: a: 16. *par.* 8. p. 121
Romanorum Regis Electio, S: a: 8. *par.* 2. p. 88
Roſenfeldt, S: a: 4. *par.* 24. p. 48
Rosheim, G: a: 10. *par.* 5. p. 158
Rotweilenſe judicium, S: a: 5. *par.* 20. p. 84
Rugiæ Principatus & Inſula, S: a: 10. *par.* 2. & 3. p. 92
Ratiſpona ſtatim evacuanda, R. *par. conventum*, p. 186
Reſtituendis, licet ſe ipſos reſtituere, R. *par. quod vero*, p. 182
Rhainerſchantz ſtatim evacuanda, R. *par. conventum*, p. 186
Repartitio de 25. Iulii retinenda, R. *par. quod autem*, p. 193. & 194
Rotweila evacuanda, R. *par. ex parte*, p. 196. & 207
Rodenberga evacuanda, p. 196
Reiffenberg evacuandum, p. 200
Rotenburgum in Pal. ſup. evacuandum, R. p. 211
Rheinau munimenti æquatio, p. 208
Rheinfeldt reſtitutio, R. p: 209

Rheni ſuperioris Circuli diſtributio, R. p. 216
Repertitio quinque millionum, R. p. 222
Renunciatio omnium. B. *par.* 16. p. 32
Repreſſaliæ illicitæ, B. *par.* 22. p. 16
nisi in certo caſu, *par.* 60. p. 28
Retractus jus locum non habet in ædificiis Vrbanis, B. *par.* 33. p. 20
Religionis exercitium non moleſtabitur hinc inde verbis blaſphemis, B. *par.* 19. p. 14
Retractus jus ſuper bonis ante venditis competit intra annum à die pacis Belgicæ, B. *par.* 32. p. 20

S.

SAbaudiæ Dux comprehenditur ſub pace, G. a. 13. *par.* 7. p. 177
Sabaudiæ & Mantuæ Ducum tractatus Cheraſenus, ratione Montisferrati firmatur ejuſque executio promittitur, G. a. 11. *par.* 1. & 2. p. 168
Sabaudiæ Ducis inveſtitura antiquorum feudorum, item Montisferrati, & reliquorum promiſſa, G. a. 11. *par.* 3. p. 166
Sainenſis Comitis vidua reſtituitur in Hochenburg, S. a. 4. *par.* 35. p. 40. & G. a. 4. *par.* 29. p. 144
Sarbrucken, S. a. 4. *par.* 29. p. 51
Sarwerdeo Sarwerdanus Comitatus, *ibid.*
Satisfactio Suecica, S. a. 10. *par.* 1. p. 90. & 91
Satisfactio Haſſo-Caſſellana, S. a. 15. *par.* 4. p. 112
Satisfactions-*Gelder* pro militia Suedica, S. a. 16. *par.* 7. p. 119
Satisfactio Gallica, G. a. 10. *par.* 1. p. 157. & 158
Saxenhagen, S. a. 15. *par.* 5. p. 112
Schawen Prædium, S. a. 13. *par.* 1. p. 109
Schaunberg Præfectura, S. a. 15. *par.* 3. p. 112
Schenckerm Baroni confirmatur feudum Palatinum, S. a. 4.

S. a.4. *par.*18. & G. p.46
Schenck Frider à VVinterſtedt, S. a.13. *par.*9. p.109
Schletſtadt, G. a. 10. *par.*5. p.158
Schiltach & Schorendorf, S. a.4. *par.*24. p.48
Scholæ Euangelicis reſtituendæ & retinendæ, S. a.5. *par.*9. p.66
Scribentes contra pacem religionis, ibidem. *par.*17. p.80
Seckingen reſtituta Auſtriacis, G. a.10. *par.*14. p.109. & 162
Sententiæ tempore belli pronunciatæ earumque reviſio, S. a.4. *par.*47. p.54
Schedorf pagus, S. a.10. *par.*7. p.93
Servitiorum jura, S. a.5. *par.*9. p.68
Seſſiones Principum Eccleſiaſticor. Auguſt. Conf. ibid. *par.*6.
Sileſii quatenus Religione Euangelica gaudere debeant, ibid. *par.*13. p.75
Soteren Iohan. Reinhardt, G. a.4. *par.*2. p.136
Solmenſis Comes Ioan. Albertus reſtituitur in Butzbach, S. a.4. *par.*31. p.51
Solms Hohenſolms in omnia bona & Iura.
Spirenſi Epiſcopo prætenſa jura in bona quædam Eccleſiaſtica in Palatinatu inferiori, S. a.4. *par.*8. p.44
Spira Civitas ratione debiti illicite extorti, S. a.4. *par.*45. p.53
Sportulæ in judicio Camerali, S. a.8. *par.*2. p.88
Statuum Imperii privilegia & jura politica, ibid. *par.*1. p. 87
Status Imperii jure non, vi vel armis jus ſuum agant, S. a.17. *par.*6. p.127
Statthagen, S. a. 15. *par.*3. p.112
Stein Præfectura reſtituitur Marchioni Durlacenſi, S. a.4. *par.*26. p.49
Stetinum, S. a.10. *par.*2. p.91
Stradæ Montanæ præfecturæ permanent Moguntino, S. a.4. *par.*7. p.44

Stralſun-

Stralſundenſibus reſervatur libertas & Iura , S. a. 10. *par.* 16. p. 97
Subditi & Vaſalli Imperatoris Domuſque Auſtriacæ, S. a. 4. *par.* 50. p. 55
Item in Sileſia & Auſtria in puncto Religionis, S. a. 5. *par.* 13. p. 75
Sueciæ Regina, & Regni ſucceſſores fiunt ſtatus Imperii, eorum ſeſſio , & votum , item privilegia , & jus erigendi Academiam , S. a. 10. *par.* 10. p. 96
Suedicæ militiæ exauctoratio & ſatisfactio , S. a. 17. *par.* 7. p. 124. & 125
Suerinenſis Epiſc. datur Megapolitano Suerinenſi , S. a. 12. *par.* 1. p. 104
Suffragii jus in deliberationibus Imperialibus , S. a. 8. *par.* 2. p. 87. & 88
Suntgouia ceſſa Gallis , G. a. 10. *par.* 5. p. 158
Sueinitz in Sileſia , S. a. 5. *par.* 13. p. 76
Sylva Nigra reſtituta Auſtriacis, G. a. 10. *par.* 14. p. 162
Saxo Altenburgicus deputatus ad gravamina , R. *par. ne quid* , p. 191
Spiræ evacuatio, R. p. 208
Schiltach ſtatim evacuabitur, R. *par.* conventum, p: 186
Sultzbach quoque, *ibid.*
Sileſiæ evacuandæ ergo , octiduo ante ſolventur $\frac{2}{3}$ de 66666. Imp. R. *par. ſed & ibid.*
Siburgh evacuatio, R. *par. in tertio*, p. 200.
Sueinfurt evacuatio, *ibid.*
Schorendorff evacuatio, R. p. 207.
Schomburg reſtituetur, R. p. 208.
Seckingen quoque, p. 209.
Stolhoven quoque, *ibid.*
Saxoniæ ſuperioris Circuli repartitio, R. p: 212.
Suevici circuli repartitio, R. p. 214

Sententiæ

Sententiæ Cameræ bipartitæ exequendæ, B.*par.* 21. p. 11
Sal candidum ex provinciis unitis acceptabitur in ditione Regis Hiſp. & contra, B.*par.* 13. p. 12.
Subditi eorundem ſunt capaces Succeſſionis, B.*par.* 62. p. 25
Subditi alterius non tenentur perſolvere majora onera quam proprii, B.*par.* 8. p. 11.
Subditi unitarum Provinciarum ſunt immunes à certa taxa, *ibid.*
Sylvæducenſis diſtrictus cum dependentibus manet apud Ordines, B.*par.* 3. p. 7.
Sclusa circumcirca deſtruenda, B.*par.* 68. p. 30.
Scluſæ urbi manet jus rei aquaticæ, B.*par.* 70. p. 31.
Scaldis, Saſs, Swin & alia oſtia maritima habebuntur occluſa, B.*par.* 14. p. 12. 13
Sepulturæ loca pro ſubditis Ordinum, in provinciis Hiſpanicis morientibus, B *par.* 18. p. 14.
Sententia concilii Mechlinienſis, B. *par.* 27. p. 17
Solmenſis Comes non eſt moleſtandus ob debita per Auriacum ab anno 1567. uſque ad ejus obitum contracta, B *par.* 59. p. 28
Saxoniæ inferioris Circuli repartitio, R. p. 219

T.

TAbernæ Alſatiæ ejuſque neutralitas, G. a. 10. *par.* 30. p. 163.
Tattenbach Comes conſervatur in Reinſtein, S. a. 11. *par.* 4. p. 99
Taxa in judicio Camerali, S. a. 8. *par.* 7. p. 88.
Telonia, S. a. 9. *par.* 1. p. 90
Templa Euangelicis reſtituenda retinenda, S. a. 5. *par.* 9. p. 66

Terminus

Terminus Emigrationis, S. a.5. *par*.14. p.75

Territorii jus Controverſum quid circa jus reformandi. *ibid.*

Territorialia Iura ſtatuum Imperii confirmantur, S. a. 8. *par*.1. p.87

Tettenbach Comiti infeudatio à Duce Brunſvicenſi facta, S. a.13. *ar*.9. p.109

Thullenſis Epiſcopatus incorporatur Coronæ Galliæ, G. a.10. *par*.2. p.157

Titulus Principum Eccleſiaſticorum Auguſtanæ Confeſſionis, S. a.5. *par*.6. p.64

Tormentorum bellicorum reſtitutio, S.a.6. *par*.12. p.123

Tranſactiones vi metuve extortæ, S. a.4. *par*.45. p.53

Theodorus Adolphus de Gahlenſit Epiſcopus Monaſterienſis, H. p.229

Tranſactiones de exercitio Religionis quatenus ratæ, S. a.5.12. p.72

Tranſactiones confirmatæ inter Domos Haſſiacas, S. a. 15. *par*.12. p.116

Item inter Haſſo-Caſſell. & Comites VValdecciæ, p.117

Tranſactio Paſſavienſis rata & ſervanda, S:a:5. *par*.1. p.57

Nullo modo in dubium revocanda, ibid. *par*.17. p.80

Tranſactioni Pragenſi derogatum, S:a:17. *par*.3. p.126

Tranſitus Militum per territoria aliorum 124

Trevirenſi Elect. relaxantur bona arreſtata, G:a:4. *par*.2. p.136

Trevirenſi jus metropolitanum in Epiſc. Metenſi, Tullenſi, & Verdunenſi ſalvum, G:a:10. *par*.2. p.157

Tributa imperialia, S. a.8. *par*.1. p.87

Trinum & Alba Ducis Sabaudiæ. G. a.11. *par*.2. p.167

Troneck, S. a.4. *par*.34. p.51

Tubinga, S: a:4. *par*.24. p.48

Tutlingen, *ibid.*

Turckheimb, G: a:10. *par*.5. p.158

Tyllio donatum debitum Brunſvicenſe remittitur. S: a:13. *par*.10. p:109. & 110

Tabor

Tabor ſtatim evacuabitur, R. *par. conventum*, p:186
Termino primo ſolvenda octies decies centena millia Imp. ſecundo ſexcenta millia, tertio item ſexcenta milia, R. *par. præterea*, p:184
Termino primo detrahetur ante' perſolutum, *ibidem*
Item quod eſt remiſſum, *ibidem*
Tormenta ex Franckendal Bavaro & VVurtembergico reſtituenda, R: *par. cæterum*, p.192
Tremoniæ evacuatio, R: *par. in ſecundo*, p:204
Terminus tertiæ evacuationis R:*par. in tertio*, ibid.
Tempus quod fluxit ab Anno 1567. uſque ad duodecennales inducias & ab harum fine uſque ad concluſionem pacis Belgicæ non computabitur in præjudicium, B. *par.* 56. p:27
Trajectenſis urbs ad Moſam, manet Ordinibus, B. *par.* 3. 7
Tranſmoſana 3. membra manent in ſtatu præſenti, uſque ad deciſionem Cameræ bipartitæ, ib. p. 8
Telonia ad Rhenum & Moſam, quæ ante bellum fuerunt ſub diſtrictu Ordinum, ceſſabunt, B. *par.* 12. p.12

V.

VAſalli quatuor Palatino conſtituti, S. a.4. *par.* 18. p. 46
Vectigalia, S. a. 9. *par.* 1. p.89. 90.
Vectigalia nova ad Rhenum interdicuntur, vetera tamen & ordinaria probantur, G. a.10. *par.* 15. p. 163
Vectigalia Suecis conceſſa, S.a.10.*par.*13. p.96
Vecturæ & Victus decedentibus præſidiis & militibus, S. a.16. *par.*13. p.123
Veldentz Pal. Leopoldo Ludovico reſtituitur, S. a.4. *par.*22. p:47
Veneta Reſpublica mediatrix Pacis, G. a.13. *par.*7. p.177
Eadem conſors pacis, S. a.17. *par.*10. p.128
Verſæ comitis reſtitutio quoad feuda Olmi, G. a.21. *par.*4. p.169

Villingen,

Villingen, G. a.10. *par.*14. p.162
Violentia prohibita, S. a.5. *par.* 1. p.57
Virodunenſis Epiſcopatus incorporatus Coronæ Galliæ redditur Franciſco Duci Lotharingiæ, G. a.10.*par.*3. p.157
Viſitatio Conſilii aulici Imperatoris, S. a.5. *par.*20. p.89
Viſitandi jura, ibid. *par.*9. p.68.
Votorum pluralitas in cauſis religionis & in materia Collectarum, ibid. *par.*19. p.81
Vratislavienſis Civitas in Sileſia, ibid. *par.*13. p.75
Vberlinga ſtatim evacuanda, R. *par. conventum*, p.186
Villinga evacuanda, R. *par. ex parte* p.196: & 207
Vechtæ evacuatio, R. *par. in tertio*, p.200
Vrſcini oppidi evacuatio, R. p.207
Virdunenſis Epiſcopatus reſtitutio, R. p.209
Vronhoff Comitatus manet apud Ordines, B. par.3. p.7
Venditio fiſco applicatorum bonorum poſt pacificationem Belgicam facta, pro nulla habetur, B. *par.*39. p.22

VV.

WAlckenridt Monaſterium & Prælatura, S. a.13. *par* 8. p.109
VValdec Comitatus ratione Didinghauſen, S. a.4. *par.*37. p. 52
Et ratione Heſſen, S. a.15. *par.* 10. p.117
VValdecciæ Comitum & Haſſiæ Landgraviæ tranſactio, *ibid.*
VValfiſch fortalitium, S. a.10. *par.*7. p.93
VValdtſtedt reſtituuntur Auſtriacis, G. a.10. *par.*14. p.134
VValshutum, p.209
VValtkirch reſtituitur Auſtriacis, p.162
VVangeren Pagus, S. a 10. *par.* 7. p.92
VVekersheim Hohenloe, S. a.4. *par.*39. p.52
VVeinſpergh, S. a.4. *par.*24. p.47

VVeiſſen-

VVeiſſenburg ad Rhenum ratione debiti vi extorti, S.a.4. par.45. p.53
VVeiſſenburg ad Rhenum, G. a.10. par.5. p.158
VVeiſſenburg in Noricis, S.a.5. par.9. p.67
VVeitendorf Pagus, S. a.10. par.7. p.93
VVertheim Comes, S. a.4. par.41. p.52
VVeſterburg Caſtrum, S. a.3. par.9. p.109
VVildenburg Rheingraviorum, S. a.4. par.44. p.52
VVildhauſen præfectura, S. a.10. par.8. p.94
VVilſtat, S. a.4. par.30. p.51
VVilzbacenſe Vectigal, ibid. par.21. p.47
VViltzburg fortalitium reſtituitur Onoldino, ibid. par.23. p.47
VVingerſchiani debiti caſſatio, S. a.12. par.3. p.105
VViſmar Civitas & portus, S. a.10. par.7. p.93
VViſmarienſi Civitati privilegia ſalva, ibid.
VVollin inſula, p.91
VVormatienſi Epiſcopo Iura ſalva in bona quædam Palatinatus inferioris, S. a.4. par.8. p.41
VVurtembergica domus reſtituitur, S.a.4. par.24. p.48
VVeidena ſtatim evacuanda, R. par. conventum, p.186
VVildenſtein quoque, ibid.
VVeiſſenburgh quoque, ibid.
VVultzburgh quoque, ibid.
VVurtenbergicus deputatus ad gravamina, R. par. ne quid, p.191
VVertheim evacuatio, R. par. in ſecundo, p.200
VVindtsheim, ibid.
VVeidæ evacuatio, par. in tertio, ibid.
VVormatiæ evacuatio, R. p.208.209
VValdshut reſtituetur, p.162
VVæſiæ ditiunculæ oppida manent Ordinibus, R. par. & p.3.
VVeſtphalici Circuli repartitio. R.p.218

Zina,

Z.

ZIna, S. 2. 14. *par.* 1. p. 111
Zolleren evacuabitur, R. *par. ex parte*, p. 196. & 207
Zelandicum telonium ceſſabit, nec Antverpiæ, nec alibi ſolvetur, B: *par.* 12. p. 12
Zelandiæ Ordines præſtabunt reditus ante annum 1572 ſuper Telonio per modum Hypothecæ impoſitos, B. *par.* 12. *ibid.*

FINIS.

P

D.
R

Ap

Proſt

ARTICULI PACIS UNIONIS,

ET

Confœderationis perpetuò duraturæ,

INTER

Sereniſſimum & Celſiſſimum,

D. OLIVARIUM, D. PROTECTOREM Reipublicæ Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ, &c. ab una; & Celſos, Potenteſque Dominos Ordines Generales Fœderatarum Belgii Provinciarum ab altera parte concluſæ.

Unâ cum Iconibus Præcipuorum Maris Præfectorum.

AMSTELODAMI,

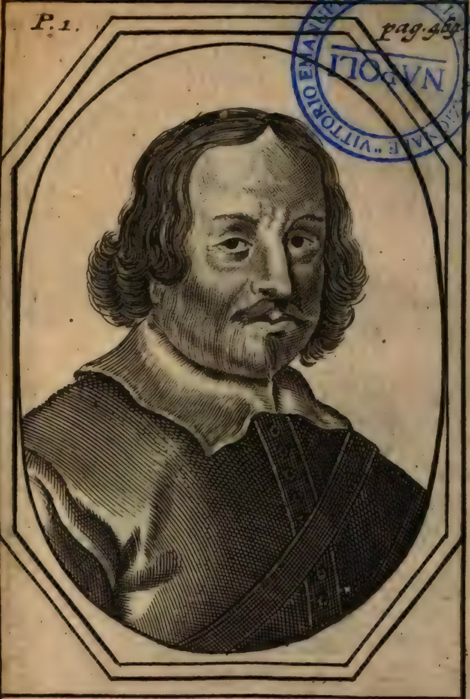
Apud JACOBUM VAN MEURS Chalcographum.

Proſtant apud IOH. IANSSONIUM Iunior.

M. DC. LIX.

P. 1. *pag. 469.*

VITTORIO EMANUELE III° · BIB… NAPOLI

OLIVERIVS CROMWEL
NOVÆ ANGLICANÆ REIPVBLICÆ
Ejuſque militiæ Legatus Generalis etc.

MONCK REIPUBL.
Anglicanæ præfectus maris

VITTORIO EMANUELE III - BIBLIOTECA NAZIONALE NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

PEN REIPUBL. ANGLICANÆ
vice præfectus
maris.

CAROLUS II ANGLIÆ
SCOTIÆ ET HIBERNIÆ
REX.

VITTORIO EMANUELE III · BIBLIOTECA NAZIONALE · NAPOLI

MARTINUS HERPERTI TROMP,
PP. *Ordinum Belgij præfectus maris.*

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

MICHAEL DE RVYTER,
PP. *Ordinum Belgij vice præfectus maris.*

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

IOHANNES A GALEN,

PP. *Ordinum Belgÿ in Mari Mediter-
raneo ... maris.*

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

CORNELIS TROMP.
PP. *Ordinum Belgij vice præfectus maris.*

P

tio
dine
rum
uſq
earu
mu

ſili
blic
atq
nib
Ma
Re
buſ

tus
po
tur
ne
ob
ria
ru
qu
la

ARTICULI PACIS UNIONIS

Inter

ANGLOS ET FOEDERATOS BELGAS.

IMPRIMIS conventum, concordatum, & concluſum eſt, quod ab hoc die ſit vera, firma & inviolabilis Pax, Amicitia ſincerior, intimior atque arctior affinitas, Confœderatio & Unio inter Rempublicam Angliæ, atque Ordines Generales Fœderatarum Belgii Provinciarum, Terraſque, Regiones, Civitateſque, ſub utriuſque Ditione ſine diſtinctione locorum poſitas, earumque Populum & incolas, cujuſcunque demum gradus fuerint. 1654.

2. Item, uti in poſterum omnis inimicitia, hoſtilitas, diſcordia & bellum inter dictas Reſpublicas, earumque Populares & Subditos ceſſabit, atque utraque Pars omnibus læſionibus, direptionibus, deprædationibus, injuriiſque per Terram, Mare, & aquas dulces in omnibus ſuis Terris, Regionibus, Dominiis, Locis & Præfecturis quibuſcunque deinceps abſtinebitur.

3. Item, quod omnes offenſæ, injuriæ, ſumptus & damna, quæ pars una ab altera pertulit, poſt 18. & 28. Menſis Maji Anni 1652. delebuntur atque è memoria eradentur, eo modo, quo neutra dictarum partium alteri negotium faceſſet, ob aliquod iſtiuſmodi damnum, offenſam, injuriam, aut ſumptus, ſed omnis & cujuſcunque eorum perfecta erit hunc in uſque diem abolitio, atque omnes eo nomine lites actioneſque caſſæ nullæque erunt; Exceptis iis deprædationibus, quæ in

1654. Maribus Britannicis committentur poſt ſpatium duodecim dierum atque intra Maria Britannica & Promontorium S. Vincentii poſt ſpatium ſex hebdomadum; Et inde in Mari Mediterraneo & ad Æquatorem uſque poſt ſpatium decem hebdomadum, atque vltra Æquatorem poſt ſpatium octimeſtre à publicatione Pacis numerandum, vel immediatè poſt ſufficientem notitiam Pacis, in dictis locis factam, atque omnes deprædationes, damnorumque illationes, quæ ab alterutra Parte poſt tempora præfinita vel notitiam antedictam factæ ſeu commiſſæ fuerint, in rationum reddendarum tabulas referentur, quæque ablata ſunt reſtituentur, damnaque inde naſcentia compenſabuntur.

4. Item, uti omnes bello capti, cujuſcunque gradus, ſeu quocunque loco ſint liberè abſque pretio utrimque dimittantur.

5. Item, uti ambæ Reſpublicæ maneant Amici Confœderati, neceſſitudine & amicitia conjuncti & adſtricti ad libertates atque immunitates populi alterutrius contra quoſcunque demum tuendas, qui utriuſve Status Pacem, Terra, Marive diſturbare conabuntur, vel qui intra alterutra Dominia degentes, publicæ libertatis Populi hoſtes denunciabuntur.

6. Item, quod neutra dictarum Rerumpublicarum quidquam aget, faciet, molietur, tractabit, ut attentabit adverſus alteram, vel Populum alterutrius, quocunque in loco, ſive terra, mari, portubus, diſtrictibus, finibus, & aquis dulcibus quacunque occaſione, nec earum altera vel populus alterutrius dabit, præſtabit, vel ſubminiſtrabit ullum auxilium, conſilium, ſeu favorem, neque quicquam agi, tractari, vel attentari ab alio quoviſcunque aſſenetur in damnum aut præjudicium alterius, vel populi alterutrius: Sed omnibus & ſingulis degentibus vel commorantibus intra alterutram Rempublicam vel intra unius

unius vel alterius dominia exiſtentibus, qui contra alterutram Rempublicam quicquam agent, facient, tractabunt, vel attentabunt, utraque expreſſe & cum effectu contradicet, renitetur atque impedimentum realiter præſtabit.

7. Item, quod neutra Reſpublica, neve ullus ex populo alterutrius incolis, aliiſve, in earum ditione commorantibus, alterius Reipubl. hoſtes aut Rebelles quocunque ſubſidio, conſilio, ſtudio fovebit, vel adjuvabit, ſed expreſſe contradicet atque efficaciter obſtabit, ne quid auxilii aut adjumenti ab ullo, qui aut ex Populo, Incolis, vel commorantibus in alterutra Republica fuerit, ullis iſtiuſmodi hoſtibus aut Rebellibus prædictis, ceu ſint Viri, Naves, Arma, Bellicus apparatus, aliave bona interdicta, neque etiam pecuniæ aut commeatus, ſeu Victualia Mari vel Terra ſubmittantur aut ſuppeditentur, atque omnes Naves, Arma, Bellicus apparatus, aliave bona interdicta, etiam pecuniæ aut commeatus ad quamcunque Perſonam vel Perſonas pertinentia, quæ contra ſenſum hujus Articuli ſubmittentur aut ſuppeditabuntur, eidem Reipublicæ addicentur, & infiſcum cedent. Quin & ii, qui ſcientes & volentes quicquam contra ſenſum hujus Articuli fecerint, commiſerint, attentaverint, conſiliumve dederint, utriuſque Reipublicæ ubi id commiſſum aut perpetratum fuerit, perduellionis pœnas luent. De ſpecificatione autem earum Mercium, quæ prohibitæ, aut Contrabandæ cenſebuntur, convenienti tempore per Commiſſarios conveniatur, ita tamen ut interim ſit abſque præjudicio eorum, quæ poſita ſunt in hoc Articulo.

8. Item, quod utraque Reſpublica ſibi mutuò ſincere & fideliter, prout opus fuerit, contra alterutrius Hoſtes & Rebelles, Terra, Marique opem feret, Viris & Navibus ea proportione, eoque modo, iiſque conditionibus, de quibus poſt-

1654 modum convenerit, prout neceſſitas & rerum alterutrius ratio tulerit, ſumptibus tamen & expenſis illius partis, quæ auxilium rogavit.

9. Item, quod neutra dictarum Rerumpublic. Populuſve alterutrius Hoſtem, vel Hoſtes, Rebellem vel Rebelles, Profugum vel Profugos alterius Reipublicæ declaratos vel declarandos, in ejus Dominia, Terras, Regiones, Portus, Sinus aut diſtrictus eorumve aliquod recipiet neque iis, vel eorum alicui in prædictis locis, vel alio quocunque etiam extra ſua Dominia, Patrias, Regiones, Terras, Portus, Sinus aut Diſtrictus, auxilium, conſilium, hoſpitium, Milites, Naves, Pecunias, Arma, Apparatum Bellicum, vel commeatum concedet, præbebit, aut miniſtrabit, neve alteruter Status iſtiuſmodi Hoſtes, Rebelles, Profugos, à quacunque Perſona vel Perſonis recipi permittet in ſua Dominia, Patrias, Regiones, Terras, Portus, Sinus Diſtrictus, nec iſtiuſmodi Hoſtibus, Rebellibus, Profugis ullum auxilium, conſilium, hoſpitium, favorem, Arma, apparatum, Milites, Naves, Pecunias aut commeatum præſtari, miniſtrari, aut concedi permittet, ſed expreſſe & cum effectu contradicet, obſtabit, atque impedimentum realiter præſtabit.

10. Item quod ſi alterutra dictarum Rerumpublicarum aliquem vel aliquos, ſuum vel ſuos, fuiſſe & eſſe Hoſtem vel Hoſtes, Rebellem vel Rebelles, Profugum vel Profugos, & in ſua Dominia, Territoria, Patrias, Portus, Diſtrictus, vel eorum aliquod receptum vel receptos eſſe, aut ibidem commorari, latitare vel perfugium ſibi quærere, per litteras ſuas publicas & authenticas alteri ſignificaverit & declaraverit; tunc illa Reſpublica, quæ hujuſmodi literas receperit, vel cui taliter ſignificatum, vel declaratum fuerit, intra ſpatium viginti octo dierum à die prædictæ ſignificationis proxime & continue numerandum, tenebitur dicto

cto Hoſti vel Hoſtibus, Rebelli vel Rebellibus, Profugo vel Profugis præcipere & mandare, ut extra ſua Dominia, Patrias, Regiones, Terras, Diſtrictus & eorum quodlibet ſinguli recedant & exeant; Et ſi quis prædictorum Hoſtium, Rebellium aut Profugorum, intra quindecimum diem à die hujuſmodi præcepti & mandati non receſſerit & exiverit, ſinguli morte atque amiſſione prædiorum & bonorum mulctabuntur.

11. Item, quod nullus Rebellis, hoſtiſve publicus Reipublicæ Angliæ in aliqua Caſtra, Oppida, Villas, Portus, Diſtrictus vel alia loca, ſive privilegio donata, ſive non donata, quæ aliqua perſona, cujuſcunq; ſtatus & dignitatis exiſtit vel exiſtet, intra Dominia & Territoria Fœderatarum Provinciarum, quocunq; jure vel titulo tenet, vel poſſidet, vel deinceps tenebit, vel poſſidebit, recipietur, nec in ea per aliquam perſonam, cujuſcunque ſtatus aut dignitatis fuerit, recipi vel in iiſdem commorari permittetur, aut tolerabitur. Neque Domini Ordines Generales Fœderatarum Provinciarum alicui hujuſmodi Rebelli hoſtive publico in locis prædictis in navibus, militibus, pecuniis, commeatu, aut alio quocunque modo, auxilium, conſilium, aut favorem per aliquam perſonam, cujuſcunque ſtatus aut dignitatis fuerit, de cætero dari aut præſtari permittent, aut tolerabunt, verum id publice & diſerte prohibebunt, atque efficaciter impedient; Et ſi aliqua perſona vel perſonæ, cujuſcunque ſtatus aut dignitatis fuerint, manens vel degens, manentes vel degentes, intra dominia Fœderatarum Provinciarum earumve poteſtates, contra hujuſmodi conventionem aliquid fecerit, ſeu fecerint; quod tunc omnes & ſingulæ perſonæ, taliter facientes, omnibus ejuſmodi Caſtris, Oppidis, Villis, prædiis, cæteriſque locis, quæ illi vel eorum alter eo tempore habent, aut habet, vel quocunque jure & titulo ſe habere prætendent, aut prætendet,

1654. det, pro termino vitæ ſuæ exuentur & privabuntur. Pariter nullus Rebellis, hoſtiſve publicus Ordinum Fœderatarum Provinciarum in Caſtra, Oppida, Portus, cæteraque loca eorumve aliquod, ſive privilegio donatum, ſive non donatum, quod quælibet perſona vel perſonæ cujuſcunque ſtatus aut dignitatis exiſtat aut exiſtant, quocunque jure aut titulo tenet aut tenent, poſſidebit vel poſſidebunt, intra Rempublicam Angliæ vel dominia ejus recipietur, vel à quacunque perſona vel perſonis recipi inibique verſari permittetur; Neque Reſpublica Angliæ alicui hujuſmodi Rebelli, hoſtive publico in locis prædictis in Navibus, Militibus, pecuniis, commeatu aut alio quocunque modo auxilium, conſilium aut favorem per aliquam ejuſmodi perſonam vel perſonas, cujuſcunque gradus ſit, de cætero dari, aut præſtari permittet, aut tolerabit, ſed publicè & diſertè, prohibebit atque efficaciter impediet: Et ſi quis è popularibus Reipublicæ Angliæ, vel intra illius poteſtates contra hujuſmodi conventionem quidquam fecerit, vel attentaverit, omnes & ſingulæ perſonæ, taliter facientes, omnibus iſtiuſmodi Caſtris, Oppidis, Villis, prædiis, cæteriſque locis, quæ illi vel eorum alter id temporis habent aut habet, vel quocunque jure ſeu titulo ſe habere prætendent aut prætendet, pari modo pro termino vitæ ſuæ exuentur & privabuntur.

12. Item, quod Reſpublica Angliæ, populuſque Anglicanus, omneſque ejus Reipublicæ Incolæ, item prædictæ Foederatæ Provinciæ earumque Populus & Incolæ, cujuſcunque ordinis & conditionis fuerint, ad ſeſe mutuo rebus omnibus humaniter atque amice tractandum, obligabuntur, uti Terra vel aqua alterutrius Regiones, Oppida, Pagos, ſive muro incincta, ſeu non incincta, ſive munita ſeu non munita, portus etiam & univerſam partis utriuſque ditionem in Europa, libere & ſe-

& ſecure adire poſſint, in iiſque verſari & commorari quamdiu voluerint, ibique ſine ullo impedimento commeatum ſuis uſibus, quantum neceſſe erit, coëmere, atque etiam negotiari & mercaturam facere, quocunque mercium genere ipſis videbitur, eaſque advehere ſuo arbitratu, aut exportare, dummodo, quæ ſtatuta ſunt, portoria, ſolvant, ſalvis etiam alterutrius pariter Reipublicæ legibus & ſtatutis omnibus; Ita tamen, ut populus & Incolæ utriuſque partis Commercium ſuum exercentes, in alterutrius Regionibus & ditionibus non obligentur in poſterum plus portorii, cenſus vectigalium, aut aliorum tributorum ſolvere, quam pro rata proportione, quam alii extranei ſolvunt in iiſdem locis mercaturam exercentes. 1654.

13. Item, quod Naves & Navigia dictarum Fœderatarum Provinciarum, tam bellica & ad hoſtium vim propulſandam inſtructa, quam alia, quæ alicui è navibus bellicis hujus Reipublicæ in Maribus Britannicis obviam dederint, vexillum ſuum è mali vertice detrahent, & ſupremum velum demittent, eo modo, quo ullus retrò temporibus, ſub quocunque anteriori regimine, unquam obſervatum fuit.

14. Item, in majorem Commercii & Navigationis libertatem conventum & concluſum eſt, quod neutra dictarum Rerumpublicarum in Portus ſuos, urbes, & oppida recipiet, aut ſinet, ut ullus ex Populo & Incolis alterutrius recipiat Piratas aut prædones, iiſve hoſpitium, auxilium, aut commeatum præbeat, Verùm operam dabit, ut prædicti Piratæ & Prædones, eorumve Piraticæ participes, conſcii & adjutores in aliorum terrorem inveſtigentur, capiantur, & meritò ſupplicio puniantur. Omneſque Naves, Bona & Merces piraticè ab iis captæ, atque in portus alterutrius Reipublicæ advectæ, quæ quidem inveniri

1654. poterunt, imò, etiamſi venditæ ſint, Iuſtis Dominis reſtituentur, aut ſatisfactio dabitur, vel earum dominis, vel iis, qui per literas Procurationis eas res vendicaverint, modo jus Dominii debitis ex lege probationibus in Curia cauſarum maritimarum appareat.

15. Item, ſi alterutra Rerumpublicarum Angliæ & Fœderati Belgii ullum Fœdus, amicitiam, Confœderationem, aut neceſſitudinem cum aliis quibuſcunque Regibus, Rebuſpublicis, Principibus, aut Statibus contrahet, aut paciſcetur, una alteram ejuſque Dominia in iis eorumve quodlibet comprehendet, ſi comprehendi voluerit, atque de omnibus iſtiuſmodi Amicitiæ & Confœderationis Tractatibus alteram certiorem reddet.

16. Item, quod ſi acciderit, ut quamdiu Fœdus, Amicitia & Societas hæc duraverit, ab ullo ex Populo aut Incolis alterutrius Partis contra hoc Fœdus aut ullum ejus membrum, Mari, Terra, aut aquis dulcibus quidquam fiat, aut tentetur, Amicitia hæc, Fœdus & Societas inter has Nationes non idcircò interrumpentur, aut infringentur, verum integra nihilominus perſtabunt, vimque ſuam plenariam obtinebunt; Tantummodo illi ipſi, qui contra Fœdus prædictum commiſerint, ſinguli punientur, & nemo alius, Iuſtitiaque reddetur & ſatisfactio dabitur illis omnibus, quorum id intereſt, ab iis omnibus, qui Terra, Mari, aut aliis aquis contra hoc Fœdus quidquam commiſerint, ulla in parte Europæ aut ubivis locorum, intra Fretum Gaditanum, ſive in America, vel per Africæ littora, ulliſve in Terris, inſulis, Æquoribus, Æſtuariis, ſinubus, fluminibus, ulliſve in locis, cis Caput Bonæ Spei intra Anni ſpatium, quam juſtitia poſtulabitur: in omnibus autem, uti ſupradictum eſt, ultra prædictum Caput, locis, intra Menſes octodecim quam

quam juſtitia prædicto modo poſcetur: Quod ſi 1654.
vero Fœderis ruptores non comparuerint, neque ſe judicandos ſubmiſerint, neque ſatisfactionem dederint, intra hoc vel illud temporis ſpatium, pro loci longinquitate, modo conſtitutum, prædicti illi utriuſque partis hoſtes judicabuntur, eorumque bona, facultates & quicunque reditus publicabuntur, plenæque ac juſtæ ſatisfactioni impendendæ erunt earum injuriarum, quæ ab ipſis illatæ ſunt, ipſique præterea, cum in alteru'rius partis poteſtate fuerint, iis pœnis obnoxii erunt, quas ſuo quiſque crimine commeruerit.

17. Item, quod populares Reipublicæ Angliæ, quique ſub ejus ditione fuerint, poſſint liberè, tuto ac ſecurè in Fœderati Belgii Provinciis & ſingulis ſuis ditionibus in Europa perque eas Terra, vel aqua, ad ulla in iis loca, vel ultra ea iter facere, perque ulla earum oppida, præſidia, munimenta tranſire, quæ ullis in locis Fœderatarum Belgii Provinciarum, aut alibi in earum ditionibus in Europa ſunt vel erunt, mercaturam in omnibus illis locis facientes, eorumque Negotiatores, Inſtitores, Famuli, armati ſive inermes (armati autem non amplius quadraginta ſimul) tam ſine bonis ſuis & mercimoniis, quam cum iis, quocunque ire voluerint. Poterit item populus & Incolæ Fœderatarum Belgii Provinciarum eadem libertate frui in omnibus Reipublicæ Angliæ ditionibus in Europa, dummodo in hujuſmodi Commercio & Mercatura ſinguli alterutrius Reipublicæ Legibus & Statutis utrinque pareant, moremque gerant.

18. Item, ſi Naves Mercatoriæ unius aut alterius ſubditorum per tempeſtatem vel Piratas, vel aliam quamcunque neceſſitatem, portum unius vel alterius Dominii intrent, inde ſecurè & liberè recedant cum Navibus & Mercimoniis, abſque aliqua Vectigalium, aut aliorum jurum ſolu-

 tione;

1654. tione: Ita tamen, ut onus non diſtrahant, aut divendant, aut venale quicquam proponant, nec moleſtiæ qualicunque aut viſitationi ſubjicientur, modo nec perſonas aliquas, nec merces in navem receperint, aut quidquam egerint contra leges, Statuta aut Conſuetudines ejus loci, ubi portus, uti præmiſſum eſt, intraverint.

19. Item, quod Mercatores, Naucleri, Gubernatores & Nautæ alterutrius Reipublicæ eorumve naves, bona aut Mercimonia in Terris, Portubus, Navium ſtationibus, aut fluminibus alterius non prehendentur, vel ſub arreſto detinebuntur ex Edicto quovis, generali aut ſpeciali, ſive ad bellum ſive ad alium quemlibet uſum, niſi ſumma neceſſitate id cogente, juſta etiam ſatisfactione ob id data; Ita tamen, ut detentionibus & arreſtationibus; quæ ex jure & legibus alterutrius Reipublicæ recte atque ordine fiunt, nihil hinc derogatum ſit.

20. Item, uti Mercatores utrimque eorum inſtitores & famuli, atque etiam Naucleri, aliique Nautæ, tam eundo, quam redeundo navibus per Maria aliaſque aquas, quam in portubus alterutrius, aut in terram egreſſi ſui ſuorumque bonorum defendendi causâ, omne genus arma, tam offenſiva quam defenſiva, geſtent, utanturque; Verùm ubi ad ſua quiſque hoſpitia ac diverſoria pervenerit, ibi arma ſua deponet, ac relinquet, donec rurſus ad navem ſe receperit, aut eo commeare velit.

21. Item, quod naves præſidiariæ ſeu bellicæ alterutrius Reipublicæ quamcunque in Mari navem aut Naves Mercatorias, quæ ad alteram vel alterius Populum aut Incolas, aut ad ullos ſociorum, hoc Fœdere comprehenſos, pertinuerint, quæ eundem curſum tenuerint, idemve iter fecerint, obviam habentes aut aſſequentes, iis præſidio eſſe, eaſque defendere tenebuntur, quamdiu eundem

eundem curſum tenuerint, contra omnes & ſingulos, qui eas vi adorientur. 1654.

22. Item, ſi qua Navis aut Naves, quæ populi aut incolarum alterutrius Reipublicæ aut Neutralis alicujus fuerint, in alterutrius portubus a quovis tertio capiantur, qui ex populo aut incolis alterutrius Reipublicæ non ſit, illi, quorum in portu, aut ex portu, aut quacunque ditione prædictæ naves captæ fuerint, pariter cum altera parte dare operam tenebuntur in prædictis nave vel navibus inſequendis & reducendis, ſuiſque dominis reddendis; Verum hoc totum fiet dominorum impenſis, aut eorum quorum id intereſt.

23. Item, quod ſcrutatores, cæterique id genus Officiales ex utraque parte, ad normam legum alterutrius Reipublicæ ſeſe dirigent, neque plus imponent exigentve, quam per auctoritatem ſibi commiſſam, & accepta mandata licuerit.

24. Item, ſi qua injuria ab alterutra Republica ejuſve Populo aut Incolis, alterius Populo aut Incolis illata ſit, ſive contra ullos hujus Fœderis Articulos, ſive contra jus commune, uti nullæ literæ Repreſſaliæ, Mercæ aut contra Mercæ ab alterutra concedantur, donec juſtitia prius juxta leges ordinarias poſtuletur. Sin autem illic juſtitia vel denegetur, vel in longum protrahatur, tum uti ſummus ejus Reipublicæ Magiſtratus, ſive ejus delegati, cujus Populus & Incolæ injuria affecti ſunt, ab illa altera Republica, in qua juſtitia, ut ſupradictum eſt, denegatur ac differtur, aut ab illa poteſtate, quæ hujuſmodi poſtulatis audiendis conſtituta erit, publicè juſtitiam poſtulent, ut omnes hujuſmodi lites vel amicè componantur vel ordinario legum proceſſu. Sin autem mora adhuc interpoſita erit, neque jus reddetur, neque ſatisfactio dabitur intra tres Menſes, quam hujuſmodi poſtulatio lata fuerit, tum demum uti litteræ Repreſſaliæ, Mercæ vel contra Mercæ concedantur.

1654. 25. Item, Quod illi, qui ſpecialia diplomata aut Commiſſiones ab alterutra Republica obtinuerint, priuſquam illa diplomata accipiant, coram eo judice, qui ea ipſis exhibebit, ſufficientem fiduciariam cautionem interponent per ejuſmodi homines, qui reſpondendo pares ſunt, & non ejus navis Socii, aut Participes, ſe nullum damnum aut injuriam alterutrius Populo, aut Incolis illaturos.

26. Item, conventum & concordatum eſt, quod utriuſque partis Populo ad portus utriuſque liber ſemper erit acceſſus, in iiſque commorari, & inde rurſus recedere, liberum, licitumque erit, non ſolum cum Navibus mercatoriis, & oneratis, ſed & cum Navibus bellicis, ſive ad Rempublicam ſpectent, ſive eorum ſint, qui ſpecialia diplomata obtinuerint, ſive tempeſtatis vi, aut Maris periculo intraverint, ſive ut naves reparent aut commeatum coemant, modo octonarium navium bellicarum numerum non excedant, ſi ſua ſponte intraverint, nec diutius, in portubus, aut circa portus hæreant, quam ad navium reparationem, coemenda victualia, aliaſve neceſſitates fuerit neceſſe: Et ſi major navium bellicarum numerus, data occaſione, ad ejuſmodi portus velit accedere, eos intrare nequaquam erit licitum, niſi prius impetrata ab iis venia, ad quos portus illi prædicti pertinuerint, niſi tempeſtate aut vi aliqua, aut neceſſitate compulſæ fuerint, quo maris pericula effugerent: Quod cum accidit, Præfectum ejus loci aut ſummum Magiſtratum ſtatim de cauſa ſui adventus certiorem facient, nec diutius ibi hærebunt, quam illis à Præfecto aut ſummo Magiſtratu permiſſum erit, nec in iis portubus commorantes hoſtile aliquid, aut quidquam in præjudicium eorum molientur.

27. Item conventum eſt, ut ſupra, quod Domini Ordines Generales Vniti Belgii curabunt, ut

Iuſti-

Iuſtitia fiat in eos, qui Perpetratores aut partici- 1654.
pes erant Homicidii Anglorum in Amboyna, quos Reipublicæ Angliæ ita placuit qualificare, ſi modo aliquis eorum ſuperſtes erit.

28. Item, quandoquidem Naves & bona quædam Anglorum prehenſa & detenta fuerint in Dominiis Regis Daniæ, à decimo octavo die Maji Anno 1652. Vtrinque conventum, concluſum, & concordatum eſt, atque Ordines Generales ſeſe obligarunt, quemadmodum & his præſentibus ſeſe obligant, quod omnia & ſingula, naves, & bona detenta, uti prædictum eſt, & in ſpecie adhuc manentia, unà cum vero & juſto pretio eorum quæ divendita, ſubducta, ſeu aliter diſpoſita ſunt, intra quatuordecim dies poſt appulſum Mercatorum & Nauclerorum, quorum intereſt, vel procuratorum ſuorum, qui ea recipiant, reſtituentur, atque etiam damna, quæ ex eadem detentione Anglis prædictis illata ſunt, compenſabuntur, prout de iis judicatum fuerit ab *Edovardo VVinſlovv, Iacobo Ruſſell, Iohanne Becx, & Guilielmo vander Cruyſſen*, Arbitris indifferenter electis, tam à parte Celſitudinis Suæ, quam dictorum Ordinum Generalium (de cujus Arbitrii forma ſeu inſtrumento jam conventum eſt) ad examinanda poſtulata Mercatorum, Nauclerorum, Proprietariorum, ad quos dictæ naves, bona, & damna pertinent; qui dicti Arbitri in Aurifabrorum Aula (vulgò *Goldſmits Hall*) hic Londini vigeſimo ſeptimo proximi Iunii, ſtylo veteri, convenient, vel citius, ſi fieri poterit, atque eodem die ſolenne juramentum ſuſcipient coram judicibus ſupremæ Curiæ Admiralitatis Angliæ, ſe omni reſpectui & relationi utriuſque ſtatus & privati cujuſcunque commodo renunciaturos, atque inſuper, quod Prædicti Arbitri à primo die Auguſti, proximè futuri, niſi prius conſenſerint, in camera ſeparatim ab omnibus aliis tantiſper claudentur abſque

1654. abſque foco, candela, cibo, potu, aliove ſuſtentaculo, donec de rebus prædictis, ad ſe relatis, conſenſerint. Quæque ſententia ab iis lata fuerit, utramque partem devinciet & obligabit. Atque Ordines Generales Fœderatarum Provinciarum ad eandem præſtandam his præſentibus ſeſe firmiter obligant & devinciunt, nec non ad illam pecuniæ ſummam, quæ à dictis Arbitris adjudicabitur ſolvendam hic Londini in uſum dictorum Proprietariorum tali perſonæ vel perſonis, quam vel quas Celſitudo ſua nominaverit, intra viginti quinque dies poſt adjudicationem illam factam. Et dicti Ordines Generales ſummam quinquies mille librarum Anglicarum, intra duos dies, poſtquam inſtrumenta Ratificationis dictorum Articulorum Pacis mutuò extradita erunt, hic Londini pendent verſus ſumptus à Mercatoribus, Naucleris, vel procuratoribus ſuis ex itinere in Daniam faciundos; & ſummam vicies mille thalerorum Imperialium, ſive Rixe Dallars, talibus perſonis, quas Celſitudo ſua nominaverit intra ſex dies, poſtquam eæ perſonæ illic appulerint in Mercatorum, Nauclerorum, & Proprietariorum uſum, ad naves ſuas reficiendas, & in reditum ſuum inſtruendas: quæ prædictę ſummæ in partem ſolutionis cedent iſtius ſummæ, quæ laudo arbitrorum Prædictorum continebitur. Quodq; fiduciaria cautio & ſecuritas dabitur (de cujus cautionis forma jam conventum eſt) à ſufficientibus viris, qui reſpondendo pares ſunt, hic Londini degentibus, ſeſe in ſumma centum & quadraginta mille librarum Monetæ Anglicæ obligantibus (cujus obligationis Syngrapha una cum inſtrumento Ratificationis tradetur) quod reſtitutio, ſecundum quod prædictum eſt, fiet, quodque ſubmiſſio & ſolutio tam viginti millium thalerorum Imperialium, quam ſummæ aliorumque, quæ, uti prædictum eſt, adjudicata erunt, à parte ſua præſtabitur; Et ſi à parte

Domino-

Dominorum Ordinum Generalium omnes vel 1654.
aliquæ prædictæ conditiones non efficaciter & realiter præſtentur, modo & tempore præſtitutis, tunc pœna dictæ obligationis exigetur, & dicta ſumma centum & quadraginta mille librarum Monetæ Anglicæ tali perſonæ vel perſonis ſolvetur, quam vel quas Celſitudo ſua nominaverit, unde Mercatorum, Naucleronum, & Proprietariorum damna reſarciantur.

29. Item, cum nonnullæ lites & quæſtiones inciderint inter Rempublicam Angliæ, & Regem Daniæ, ratione detentionis navium & bonorum, in priore Articulo nominatorum, atque Ordines Generales Fœderatarum Provinciarum, naves & bona prædicta reſtituenda in ſe receperint, & fiduciariam cautionem pro eadem reſtitutione & ſolutione damnorum, juxta quod in priore Articulo præfinitum eſt, interponere conſenſerint, conventum, concluſum, & concordatum eſt, quod his ritè factis, & præſtitis, omnes quæſtiones, lites, injuriæ atque hoſtilitates inter dictam Rempublicam & Regem Daniæ, ratione dictæ detentionis, ceſſabunt & perpetuæ oblivioni tradentur; Ita, ut dictus Rex cum Regnis & Dominiis ſuis in hoc Tractatu & Confœderatione, tanquam Amicus, comprehendatur, eo modo, quo in eandem amicitiam & affinitatem cum utraque Republica reſtituatur qua prius erat ante dictam detentionem, & quaſi nunquam ea interveniſſet, nec non & Deputati ejus, & Legati conſimili honore admittentur, quo Deputati & Legati aliorum Statuum, qui amicitia conjuncti ſunt.

30. Item, conventum eſt, ut ſupra, quod Commiſſarii utrinque quatuor tempore, quo ratihabitiones extradendæ ſunt, nominabuntur, qui ad decimum octavum Menſis Maji proximi ſtylo Anglico, hic Londini conveniant, qui eodem

1654. dem tempore inſtructi, atque auctoritate muniti erunt, quemadmodum hiſce præſentibus inſtruuntur, & ea auctoritate muniuntur, ut omnes eas injurias, eaque damna examinent & definiant, quæ Anno milleſimo ſexcenteſimo undecimo & deinceps uſque ad decimum octavum Maji Anno 1652. ſtyli Anglici, tam in Indiis Orientalibus, quam in Groenlandia, Moſcovia, Braſilia, vel ubivis locorum pars una ab altera ſe pertuliſſe cauſatur; Et quorum omnium particularia ante præſcriptum diem decimum octavum Maji prędictis Commiſſariis ita nominatis exhibebuntur, ea cum reſtrictione, ut poſt præfatum diem nullæ omnino novæ admittantur; Si autem præfati Commiſſarii de prædictis differentiis, ita particulariter ſcripto exhibitis & expreſſis, non conveniant infra trium Menſium ſpatium à præfato decimo octavo Maji die numerandum, quod eo caſu prædictæ differentiæ ſubmittentur, ſicut & his præſentibus ſubmittuntur judicio & arbitrio Cantonum Helvetiæ proteſtantium, qui inſtrumento eo, de quo ſimul cum hiſce conventum eſt, requirentur, ut eo caſu arbitrium illud aſſumant, & ſimiles Commiſſarios in eundem finem delegent, ita inſtructos, ut poſt expiratos illos tres Menſes intra ſex proximè ſequentes de iis judicium ferant, & quicquid ejuſmodi Commiſſarii, aut major eorum pars intra prædictos ſex Menſes determinaverint, utramque partem obligabit, & ritè perficietur.

31. Item, conventum & concluſum eſt, quod utraque pars verè & firmiter obſervabit atque executioni mandabit præſentem Tractatum, omniaque & ſingula in eo contenta, & apprehenſa, atque eadem ab alterutrius Populo, Subditis & Incolis obſervari & præſtari efficaciter curabit.

32. Item ad majorem cautelam & ſe curitatem Pacis hujus & Confœderationis à parte Dominorum Ordinum Generalium Fœderatarum

Pro-

Provinciarum earumque populo ſincerè & bona fide præſtandæ, conventum & concluſum eſt, ſicut & Domini Ordines Generales his præſentibus conveniunt, ſeque firmiter obligant & devinciunt, quod omnes & ſinguli, quos aut quem, vel ipſi vel Ordines Provinciarum, quocunque demum tempore, eligent, conſtituent aut præficient Capitaneum Generalem, Gubernatorem, ſeu Præſidem primarium, ſive Stadtholder, Imperatorem Exercituum ſeu Militiæ in terra, vel Admirallum, ſeu Prætorem Claſſium, Navium, Copiarumve marinarum, obligabuntur & devincientur hunc Tractatum, & omnia ejus Capitula juramento confirmare, itaque ſancte & cum juramento ſpondere, ſe quantum poſſint, omnia ea religioſe obſervaturos & executioni, quoad eos ſpectat, mandaturos & curaturos, ut ab aliis obſerventur & executioni mandentur. 1654.

33. Item conventum, concluſum, & concordatum eſt, quod præſens Tractatus, atque omnia & ſingula in eo contenta & concluſa, à dicto Domino Protectore, dictiſque Ordinibus Generalibus Fœderatarum Provinciarum per Patentes utriuſque partis Literas, ſigillo magno munitas, debita & authentica forma intra quindecim dies proximè inſequentes, aut citius (ſi fieri poterit) confirmabuntur & ratihabebuntur, mutuaque inſtrumenta, intra prædictum tempus, hinc inde extradentur, nec non & Pax hæc, & Confœderatio ſtatim à traditus & permutatis inſtrumentis, forma & loco ſolitis publicabitur, atque omnes hoſtilitatis actus hinc inde ab eo tempore ceſſabunt.

Sequitur tenor Commiſſionis ex parte Sereniſſ. Domini Protectoris.

OLivarius Dominus Protector Reipublicæ Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ, &c. Omnibus & ſingulis

1654. gulis quorum intereſt, & ad quos præſentes Literæ perveneri nt, Salutem. Sciatis, quod cum Celſi ac Potentes Domini Ordines Generales Vnitarum Provinciarum ad nos miſerint & legaverint Plenipotentiarios Suos & Legatos, ſufficienti auctoritate ad id munitos & inſtructos, qui firmam Pacem, Vnionem & Confœderationem nobiſcum ineant & paciſcantur; Et nos ex pio & Chriſtiano hujus belli ſenſu malorumque, quæ inde ſequutura ſunt, non ſolum reſpectu Nationum eo involutarum, quæ omnibus Religionis & humanitatis vinculis ſibi invicem ſuccurrere & favere tenentur, ſed etiam reſpectu communis cauſæ rerumque Chriſtiani Orbis, ſedulos & ſinceros noſtros conatus adhuc continuare cupientes, ſicut nec ex ipſis belli primordiis quicquid unquam à parte noſtra defuit, quo non modo bellum hoc compenatur & finiatur, verum etiam ſincera & perpetua Pax fidaque amicitia intimiorq; affinitas inter nos & prædictos Ordines introducatur & ſtabiliatur; De probitate, fide, prudentia, & circumſpectione dilectorum nobis *Henrici Laurentii*, Domini Præſidis conſilii noſtri, *Iohannis Lambert*, Majoris Generalis Exercituum hujus Reipublicæ, *Philippi Vice-Comitis Liſle*, *Gilberti Pickering*, *Bar.* *Edovardi Mountague* Armigeri, *Gualteri Strickland* Armigeri, Dominorum Conſilii noſtri ad plenum perſuaſi ipſos, vel majorem eorum partem, cæteris abſentibus aut impeditis, ex aſſenſu Conſilii noſtri facimus, conſtituimus, atque his præſentibus ordinamus veros noſtros & indubitatos Commiſſarios, Procuratores & Deputatos. Dantes & concedentes iiſdem vel majori eorum parti tenore præſentium plenariam auctoritatem, facultatem & poteſtatem, generale & & ſpeciale mandatum, concludendi, paciſcendi, & ſtabiliendi pro nobis & Succeſſoribus noſtris, cum *Hieronymo van Beverningh*, *Guilielmo Nieupoort*,

poort , Conſiliario & Quæſtore Generali Septentrionalis Hollandiæ , & Penſionario Oppidi de Schiedam , *Allardo Petro Iongeſtall* , Ordinario Conſiliario in Curia Iuſtitiæ Provinciæ Friſiæ , & Curatore Academiæ Franekeræ in Conſeſſu Dominorum Ordinum Generalium Vniti Belgii Deputatis , ex parte Provinciarum Hollandiæ & Friſiæ , Legatis Extraordinariis & Plenipotentiariis à parte Ordinum Generalium Fœderati Belgii firmam inter Nos , & prædictos Ordines Pacem , affinitatem , neceſſitudinem , amicitiam , Commercium & intercurſum , nec non concludendi & finaliter determinandi de & ſuper omnibus cauſis, litibus , & querelis , quæ inter nos & prædictos Ordines hinc inde pendere dignoſcuntur , ſub illis modis , capitulis , forma , promiſſionibus , cautionibus & ſecuritatibus , quas ad firmam Conventorum obſervationem putaverint requirendas ; Et quicquid prædicti noſtri Commiſſarii cum Legatis prædictis Dominorum Ordinum Generalium convenerint , concluſerint aut concordaverint , Nos bona fide promittimus , nos & Succeſſores noſtros his præſentibus firmiter obligando , id omne obſervare , præſtare , firmum ratumque habere , quaſi ipſi intereſſemus , In cujus rei teſtimonium has Literas noſtras Patentes manu propria ſignavimus , iiſque magnum Sigillum Angliæ apponi fecimus. Datæ ex Alba Aula decimo quarto die Martii 1653. & 1654. 1654.

Olivier. P.

Sequitur tenor Commiſſionis ex parte Dominorum Ordinum Generalium.

LEs Eſtats Generaux des Prouinces Vnies du Pays-bas, A tous ceux, qui ces preſentes verront, Salut, Scavior faiſons , comme ainſi ſoit que nous ſoyons touchez d'un iuſte deſir & volonté de contracter & convenir avec Son Alteſſe le Seigneur Protecteur de

1654. *de la Republique d'Angleterre, Eſcoſſe, & Yrlande une eſtroicte, bonne, ſincere, & mutuelle Amitie, Vnion & Alliance, pour la deffence & conſervation de la liberté & franchiſe des deux Nations, & de la Navigation & Commerce mutuel, enſemble les intereſts communs, contre tous ceux, qui voudroyent entreprendre tant par Mer que par terre, de troubler l'un ou l'autre Eſtat. C'eſt pourquoy nous deſirans l'advancement de bon œuvre, avons trouvé neceſſaire d'envoyer vers ſaditte Alteſſe le Seigneur Protecteur de ladıtte Republicque, les Seigneurs* Hieronymus de Beverningk, Guiliaume de Nieupoort, *Conſeiller & Recepveur General de la Nort-Hollande, Penſionaire de la Ville Schiedam,* Aliard Pierre Iongeſtall, *Conſeiller Ordinaire dans la Cour de Friſe, & Curateur de l'Academie a Franeker, Deputéz en noſtre Aſſemblée de la part d'Hollande & Friſe, nos Ambaſſadeurs Extraordinaires. Et ſachant, que pour faciliter leurs Negotiations a fin de les conduire au deſſein & concluſion convenable aux bonnes intentions de l'un & de l'autre Republicque, & ayant beſoing d'eſtre à ceſte fin pourveus de plein pouvoir, authorité, Commiſsion & mandement ſpecial, nous a ces cauſes durant prevenir & lever toute diſpute & contention, qui ſe pourroit mouvoir ſur la ſufficance & validité de leur creance & authoriſation, Donnons aux dicts Seigneurs nos Ambaſſadeurs Extraordinaires en vertu de ces preſentes, & à chaſcun deux en particulier, ſi par maladie ou autrement ils eſtoient empeſchéz d'intervenir tous trois au Traitté d'Vnion & Albiance qui ſe fera plein pouvoir traitter, ſtipuler, convenir, accorder & conclurre avec Sa ditte Alteſſe le Seigneur Protecteur de la dicte Republicque d'Angleterre, Eſcoſſe, & Yrlande, ou avec les Seigneurs Commiſſaires qui ſeront deputéz de ſa part, laditte eſtroitte Alliance, & Ami-*

& Amitié mutuelle entre les deux Nations, & de tout ce que ſera ainſi negotie convenu, & conclu, faire ou paſſer tel ou tels inſtruments, contracts & promeſſes en bonne & deüe forme, & generalement, faire en ce que deſſus & en ſes circumſtances & dependances, tout ainſi que nous ferions ſi preſents y eſtions jacoit que le choſe requiſt mandement plus ſpecial, qu'il n'eſt contenu dans ces preſentes, par leſquelles nous promettons ſincerement & de bonne foy avoir agreable, tenir ferme & ſtable à touſiours, tout ce qui par eux en ceſte qualité ſera faict, procuré, promis, convenu, & accordé en ceſt endroict, l'obſerver, accomplir, & entretenir inviolablement, ſans jamais aller ny venir au contraire, directement ou indirectement en quelque ſorte & maniere que ce ſoit, mais le tout debvoir ratifier ſi beſoing eſt, & en paſſer lettres & inſtruments en la meilleure forme que faire ſe pourra, au contentement de Sa ditte Alteſſe le Seigneur Protecteur. Fait a la Haye en noſtre Aſſemblée, ſoubs noſtre grand Seel, Paraphure & Signature de noſtre Greffier, le dixneufuieſme de Feburier, mille ſix cent cinquante quatre I. C. Mauregnault, ut. *Par Ordonnance deſdits Seigneurs Eſtats Generaux. En abſence de Greffier.* 1654.

I. Spronſſen.

In quotum omnium fidem & Teſtimonium, tam nos Commiſſarii Celſitudinis Suæ Domini Protectoris, quam Legati Extraordinarii Dominorum Ordinum Generalium Fœderatarum Provinciarum, vi & vigore noſtrarum reſpective Commiſſionum & Procurationum, præſentem Tractatum manu propria ſubſignavimus, & Sigillis noſtris manualibus munivimus,

Actum

1654. Actum VVeſtmonaſterii, quinto die Aprilis. Anno Milleſimo, ſexcenteſimo, quinquageſimo quarto.

He. Lavvrence Præſ.	*P. Liſle*	*H. v. Beverningk,*
L. S.	*L. S.*	*L. S.*
I. Lambert.	*Gil. Pickering.*	*VVil. Nieupoort*
L. S.	*L. S.*	*L. S.*
E. Mountague.	*VVal. Strikl.*	*All. P. Iongſtal.*
L. S.	*L. S.*	*L. S.*

Sequitur Ratificatio Domini Protectoris Reipublicæ Angliæ, Scotiæ, & Hiberniæ, &c.

OLivarius Dominus Protector Reipublicæ Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ, &c. Omnibus & ſingulis, ad quos præſentes literæ pervenerint aut ullatenus ſpectaverint, Salutem. Quandoquidem ad ſedandas diſcordias & firmam Pacem conciliandam inter Nos & Celſos ac Potentes Dominos Ordines Generales Vnitarum Provinciarum Commiſſarii à parte noſtra conſtituti & delegati fuerint, plenaria autoritate communiti ad concludendum, paciſcendum & ſtabiliendum cum Plenipotentiariis Dominorum Ordinum Generalium in eundem finem ad Nos extra Ordinum legatis, firmam Pacem, Vnionem & Confœderationem; Et poſt varios congreſſus hinc inde deſuper habitos Commiſſarii noſtri prædicti, nec non Legati & Plenipotentiarii Dominorum Ordinum Generalium, benedicente Deo, in certos quoſdam Articulos & capitula Pacis, Vnionis & Confœderationis convenerint & conſenſerint, quorum tenor infra ſequitur, & de verbo in verbum inſeritur, videlicet:

Idcirco nos volentes omnia & ſingula, quæ in prædi-

prædictis Articulis continentur & comprehendun- 1654.
tur, executioni omnimodo dari, præſtari atque efficaciter adimpleri, ſeria & maturà deliberatione cum Nobis & Conſilio noſtro ſuper iis habita, ea omnia & ſingula probavimus, ratificavimus & confirmavimus, & per has præſentes pro nobis & Succeſſoribus noſtris probamus, ratificamus, & confirmamus ſecundum verum, proprium & genuinum eorum ſenſum & intellectum Spondētes & Promittentes pro Nobis & Succeſſoribus noſtris, ea omnia & ſingula, Nos ſincere, bona fide, atque inviolabiliter juxta formam & contentum eorum præſtituros, obſervaturos, adimpleturos; eaque omnia & ſingula præſtari, obſervari, atque adimpleri ab aliis omnibus, quorum intereſt, efficaciter curaturos, omneſque contravenientes ſine gratia vel conniventia ſeverè punituros, omni dolo & fraude ſemotis; In quorum fidem & teſtimonium has Literas noſtras Patentes propria manu ſignavimus, & magno Angliæ Sigillo appenſo muniri fecimus; Datum VVeſtmonaſterii decimo nono die Aprilis, Anno Milleſimo ſexcenteſimo quinquageſimo quarto. *Huſey.*

Olivar. P.

Sequitur Ratificatio Dominorum Ordinum Generalium.

ORdines Generales Fœderatarum Belgii Provinciarum, conſtare volumus omnibus & ſingulis, quorum intereſt, aut quomodolibet intereſſe poterit; Quoniam juſto deſiderio ac propenſa voluntate moti ſumus cum Sereniſſimo, & Celſiſſimo Domino Olivario, Domino Protectore Reipubl. Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ, contrahere & inire ſtrictam, firmam, ſinceram, mutuamque Amicitiam, Vnionem & Confœdera-

 tionem,

1654 tionem, pro defendenda & conſervanda libertate ac jure utriuſque Nationis, nec non Navigationis & Commercii, pariterque communis cauſæ, contra quoſcunque, qui tam terra, quam mari hunc vel illum Statum turbare nitentur; Et deſiderantes hujus ſalutaris operis progreſſum, neceſſarium duximus ad Sereniſſimam Celſitudinem Suam, Dominum Protectorem prædictæ Reipublicæ ablegare Dominos *Hieronymum de Beverningk. VVilhelmum de Nieupoort.* Conſiliarium & Quæſtorem Generalem Hollandiæ Borealis, Syndicum Oppidi Schiedamenſis: *Allardum Petrum Iongeſtall*, Ordinarium Conſiliarium in ſuprema Curia Iuſtitiæ Provinciæ Friſiæ, & Curatorem Academiæ Franekeræ, Extraordinarios Legatos noſtros, ut cum altememoratæ Sereniſſimæ Celſitudinis Suæ Commiſſariis convenirent de ſtricta, firma, ſincera & mutua Amicitia, unione & Confœderatione, utrimque colenda & obſervanda: Illi igitur, cunctis accuratè deliberatis, ventilatis & diſcuſſis, nomine utriuſq; Partis, Fœdus mutuum pepigerunt & concluſerunt, nec non de peculiaribus Articulis invicem convenerunt, quorum tenor is eſt, qui hic & infra verbotenus ſequitur inſertus.

Proinde prædictum, ac ſupra hic inſertum pacti Fœderis, atque Articulorum conventorum Inſtrumentum cum Sereniſſimæ Celſitudinis Suæ Commiſſariis perdictos Extraordinarios Legatos noſtros in ordinem redactum, in omnibus punctis & clauſulis approbavimus & ratum habuimus, prout tenore ac vigore præſentium illud approbamus & ratum habemus: Spondentes, nos dictum inſtrumentum in omnibus punctis & clauſulis ſuis inviolabiliter ſervaturos ac impleturos, neque paſſuros, ut à quoquam ullo modo infringatur vel violetur. In quorum fidem & robur haſce per noſtri Conſeſſus Præſidem ſignari, à Graphiario ſubſcribi, & majori Sigillo noſtro muniri fecimus:

Daban-

Dabantur Haga-Comitum die viceſima ſecunda Aprilis, anni ſupra Milleſimum ſexconteſimum quinquageſimi quarti. *I. van Gent*, ut, Ad mandatum altememoratorum Dominorum Ordinum Generalium, *N. Ruyſch.* 1654

CVM in tertio Articulorum Pacis Vnionis & Confœderationis initæ, ſtabilitæ & promulgatæ inter Sereniſſimum Dominum, Dominum Protectorem Reipublicæ Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ; Et Dominos Ordines Generales Vnitarum Provinciarum conventum ſit, Quod omnes injuriæ, ſumptus & damna, quæ pars una ab altera pertulit poſt 18. & 28. Menſis Maji, Anno 1652. delebuntur atque è memoria eradentur, eo modo, quo neutra dictarum partium alteri negotium faceſſet ob aliquod iſtiuſmodi damnum, injuriam aut ſumptus; Sed omnis & cujuſcunque eorum perfecta erit hunc in uſque diem abolitio, omneſque eo nomine lites actioneſque caſſæ nullæque erunt, exceptis iis deprædationibus, quæ in Maribus Britannicis committentur poſt ſpatium duodecim dierum, atque intra Maria Britannica & Promontorium S. Vincentii poſt ſpatium ſex hebdomadum, & inde in Mari Mediterraneo & ad Æquatorem uſque, poſt ſpatium decem hebdomadum, atque ultra Æquatorem, poſt ſpatium octimeſtre à publicatione pacis numerandum, vel immediatè poſt ſufficientem noticiam Pacis in dictis locis factam. Et cum de prædictis verbis quæſtiones nonnullæ forſitan oriantur, quæ litibus & diſceptationibus anſam præbeant, Præfatus Dominus Protector, & Præfati Ordines Generales, quo omnis controverſia tollatur, quæ occaſione alicujus, in prædicto Articulo contenti, accidere poterit, unanimi conſenſu convenere & concluſere, atque his præſentibus declarant, omnibuſque & ſingulis popularibus & ſubditis ſuis re-

1654. ſpectivè palam faciunt, quod immediatè poſt Tractatus Pacis promulgationem, quæ jam facta eſt, omnes hoſtilitatis actus ubicunque in omnibus locis, in dicto tertio Articulo expreſſis, & ubique alibi ceſſabunt, & quod omnes deprædationes, damna & injuriæ, quæ ab una parte contra alteram facta, ceu commiſſa fuerint, poſt quartum diem Maji (ſtylo veteri) proximè ſequuturum in quibuſcunque locis, quorum in prædicto Articulo mentio facta eſt, vel alibi, tam citra, quam ultra Æquatorem, in rationum reddendarum tabulas referentur, & quæ ablata erunt poſt prædictum diem Maji, ſine aliqua forma Proceſſus reſtituentur, nec non & damna inde naſcentia compenſabuntur. Et quo ſtipulatio hæc & conventio magis innoteſcat, utraque pars eandem in juriſdictionibus & territoriis ſuis publicabit, & navibus ſuis bellicis, aliiſque, tam quæ in portu, quam quæ ſuper Mari ſunt, eandem obſervare firmiter mandabit. In cujus rei fidem & teſtimonium tam Domini Commiſſarii Celſitudinis Suæ, quam Legati Extraordinarii prædictorum Ordinum Vniti Belgii præſentes haſce manibus ſuis propriis ſubſignarunt, Actum 28. Aprilis, ſtylo Angl. Anno 1654.

He. Lavvrence Præſ.	*H. v. Beverningk.*
Gil. Pickering.	*VVil. Nieupoort.*
E. Mountagu.	*All. P. Iongeſtall.*
VVal. Strickland.	

Iſtis Articulis poſtea adjectus eſt alius & novus de *Incluſione* tam *Fœderatorum* quam *Amicorum*, modo ut ſequitur.

Vtrinque conventum & concluſum eſt, quod in Tractatu Pacis Vnionis & Confœderationis inter Sereniſſimum Celſiſſimumque Dominum Protectorem Reipub-

pub-

pub. Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ, &c. ab una parte, & Celſos ac Potentes Dominos Ordines Generales Vnitarum Provinciarum ab altera; includentur & comprehendentur Cantones Helvetici Euangelici in omnibus Terris & Dominiis ſuis; Dux Holſatiæ cum omnibus Territoriis & Dominiis ſuis: Comes Oldenburgicus cum Comitatibus, Baronatibus, & Dominiis ad eum pertinentibus, Civitates Hanſeaticæ Lubeca, Brema, Hamborgum. 1654.

Dux quoque *Coerlandiæ* paulo poſt inter includendos utrinque admiſſus fuit.

Quid Angli durante Pacis Negotiatione in conceptu ſuo die 28. Novemb. 1653. propoſito Articulo duodecimo poſtulaverint quoad Domum *Auriacam*, ſupra deſcriptum eſt.

Id quia ab Ordinibus Generalibus obtinere non potuerant, jam tamen ab Hollandia obtinuerunt; juxta Articulum, qui ſequitur, ſeparatum.

Ordines Hollandiæ & VVeſt Friſiæ conſiderato & perpenſo, quam benignè Deo omnipotenti placuerit Tractatum *Pacis*, *Vnionis*, ac *Fœderis*, inter Rempub. Angliæ, Scotiæ, & Hyberniæ ab una, & Fœderatum Belgium ab altera parte, qui jam ab aliquo tempore in manibus fuerat, felici beare eventu, ita ut die 15. Menſis proximè præteriti per commiſſarios Celſiſſimi D. *Protectoris* prædicti & Legatos extraordinarios hujus Reipubl. VVeſtmonaſterii in Anglia præfatus Tractatus hinc inde fuerit concluſus, & tam ſubſignatione quam ſigillorum mutua appoſitione firmatus: In ſpecie autē etiam animadverſo quam ſerio ſummedictus Protector ad ſtabiliendum Tractatum, Pacemque in æternum duraturam reddendam iterum monuerit, *Principem Arauſionenſem ejuſve poſteros*, deſcendentes quippe è Domo *Stuartica*, ſi aliquando ipſi ſupremæ hujus Reipub. dignitates atque functiones deferantur, propter diverſos intuitus atque rationes, facile magnarum ſimulta-

1654. tum atque diffidentiæ inter utranque nationem cauſam fore, per quam facta jam inter eas pax infirmari atque labefactari atque populus uterque in funeſtum ac ærumnoſum bellum facile poſſent relabi: Altememorati Ordines omnibus modis huic malo tempeſtive occurrere volentes conſcriptis eo fine ſpecialiter Comitiis, matura habita deliberatione ad declinandum omne malum & effuſionem Chriſtiani ſanguinis præpediendum, præcipue autem etiam ad tranquillandum ſuæ Celſitudinis, in ea cura, animum, quantum in ipſis fuerit, ad colligendos reipſa dicti Tractatus fructus, eumque utriuſque populi bono perpetuum faciendum, declararunt, uti per has declarant, *Seſe nullo unquam tempore electuros prædictum Arauſionenſium Principem ullumve ejus lineæ in locum tenentem vel Admiralem ſuæ Provinciæ, nec aſſenſuros quoad ſuæ Provinciæ ſuffragium, ut unquam ei Summum in Militiam generalitatis imperium conferatur*, eo fine, modo formaque meliore, ſeſe obligantes. Datum Hagæ Comitis ſub magno Provinciæ Sigillo, die quarto Maji 1654.

Res ea, cum vulgata fuit, nec murmure apud populum, nec contradictis apud Ordines aliarum Provinciarum caruit: Aliud Legatis, imo contrariũ fuiſſe mandatum, jactabatur: eſſe contra libertatem, adſtringi ad aliquem excludendum: contra principem fieri, quod contra privatum nec fiebat nec fieri poterat: melius de Republ. meritas Domos *Aurjacam* & *Naſſovicam*: pactum pugnare cum Vnione *Vltrajectina*: vetitos eſſe Tractatus unius Provinciæ cum exteris, *non Conſultis* aliis Provinciis. Hollandi contra, nihil à Legatis adverſus mandata ab Ordinibus Generalibus accepta factum, affirmarunt; *Secluſionem* hanc eſſe puram Provincialem: Libera ſua cuique Provinciæ eſſe vota, libera electionis, incluſionis, vel excluſionis jura: ſe ſolos, quod ab omnibus poſtulatum erat, præ-

ſtitiſ-

ſtitiſſe,id,ſine quo Pax obtineri nō potuiſſet:ſibi ab 1654.
reliquis gratiam eo nomine deberi:ſtudio & amori tranquillitatis publicæ aliquid dandum. Ipſe *Protector* hoc in Epiſtola illa ſua ad Zelandiæ Ordines monitoria, quę modo ſequitur,innuit,cum *Seclusionem* appellat præcipuam Pacis *cautelam* & *ſecuritatem*;item *ſine ea nunquā paciſci debuiſſe,nec potuiſſe.*

Olivarius Protector Reipub. Angliæ Scotiæ & Hyberniæ, &c. Celſis ac Potentibus Dominis Ordinibus Zelandiæ ; *Bonis Amicis & Fœderatis noſtris ſalutem & proſperos rerum ſucceſſus.*

Celſi ac Potentes Domini Boni Amici & Fœderati.

COnventu Veſtro Provinciali jam (uti accepimus) inſtante, Nos Chriſtiano & Pacifico affectu commoti, ac ſerio Nobiſcum reputantes quantum Chriſtiani ſanguinis ſuperiori bello inter ejuſdem fidei conſortes mutuò datum hauſtumque ſit, & quanto plus adhuc ſanguinis ingruente iterum bello (quod Deus avertat) dandum hauriendumque ſit, Chriſtiani officii eſſe cenſuimus, Dominationibus Veſtris (utpote Nobis una cum Hollandis *maxime* vicinis & propter *mutuum commerciorum uſum plurimis amicitiæ vinculis junctis*) hiſce præſentibus amicè & ſincere exponere, Nobis dicto Fœdere Pacis nihil prius neque antiquius fore, *modo præcipua ejus cautela & ſecuritas aliunde non labefactetur*, reſcindatur, aut infringatur, quod ne ullo modo ulliſve malevolorum artificiis fiat, cum Nobis majori ſtudio ac zelo contendendum, tum Dominationibus Veſtris commendandum judicavimus quandoquidem ex fama publica multiſque inſuper tam Hagæ quam aliunde fide dignis nunciis admonemur, nonnullos ibi omnem lapidem movere, ut ſin-

1654. cera & laudibilis Celſorum & Potent. Dominorum ordinum Hollandiæ *in pace* non ita pridem inter Nos & Fœderatum Belgium facta, *ritè colenda, confirmanda, & ſtabilienda*, intentio & propoſitum *traducatur atque intervertatur*, unde verendum eſt, ne omnis pactorum conventorum certitudo & *ſecuritas* (*ſine qua* unquam paciſci nec debuiſſemus nec potuiſſemus) una eademque opera nobis è manibus eripiatur, ac firma illa & perpetuo (quod faxit Deus) duratura Pax concutiatur, labefactetur, & poſtremo etiam, ſi fieri poſſet, omnino rumpatur, rurſuſque in cruentum bellum convertatur, & erumpat in utriuſque Reip. imo univerſæ Reip. Chriſtianæ opprobrium & detrimentum irreparabile, tandemque, (qui Deus miſericors avertat) purioris & *Reformatæ Religionis* in utraque gente & ubique gentium exterminium & ruinam. Nos vero conſtanter Nobis propoſitum habemus dictum Fœdus *Sanctè* & *Religioſè* obſervare, veramque & firmam amicitiam cum Celſis & Potentibus univerſi *Belgii* ſingularumque Provinciarum Ordinibus & ſpeciatim quoque Dominationibus Veſtris perpetuo colere, nulli, dubitantes quin Dominationes Veſtræ una cum Dominis Ordinibus aliarum Provinciarum pro ſingulari prudentia ſua huic noſtræ juſtiſſimæ intentioni reſponſuræ adeoque cum dictis Dominis Ordinibus Hollandiæ obviam ituræ ſint *perverſis conatibus & inclinationibus eorum qui Pacem publicam propter privatum uſum ac commodum fractam, & una communem libertatem & religionis cauſam peſſundatam*, nec non communium utriuſque hoſtium ludibriis & inſultibus obnoxiam & expoſitam velint. Nos quidem, uti hiſce præſentibus conſcientiæ noſtræ ſatisfacere voluimus, ita etiam Deum T.O.M pacis unicum & concordiæ authorem ex animo precamur; ut ſuper ſolidæ, ſecuræ adeoque duraturæ pacis & amicitiæ fun-

fundamenta omnes ac ſingulæ Fœderati Belgii Provinciæ non ſolum Nobiſcum colant pacem & amicitiam, verum etiam inter ſe ipſas mutuo eademque qua creverint hactenus augeſcant indies & quam diutiſſime fruantur concordia, in quem finem Deum veneramur, ut Dominationibus Veſtris *moderata & tranquilla conſilia* inſpirare velit, & porro totum hoc Pacis negocium magis magiſque *in dies ſtabile ac firmum* reddere dignetur, ut ante omnia divino numini ejus debitus honos, puro ejus cultui ac Sacro ſanctæ *Religioni Reformatæ*, quam utrique profitemur, *ſplendor*, *mari ac navigationi priſca ſecuritas* mutuiſque commerciis vetus vigor reddatur, ac poſtremo inter utraſque gentes antiqua, vera, & fraterna amicitia tot vinculis *Religionis*, *vicinitatis*, *& commerciorum* aſtricta ad Majorem Dei Gloriam & ejuſdem Religionis incrementum in perpetuum coaleſcat, & ſic avita amborum populorum *libertas* & utriuſque Reipub. pax & tranquillitas *contra omnes malevolorum & prava molientium machinas omneſque inſultus hoſtiles* tam domi, quam foris inconcuſſa maneat; Quod benignè velit miſericors ille Deus, cujus divino numini Dominationes Veſtras commendamus. Dabam ex alba aula 16. Iunii, ſtyl. vet. 1654. 1654.

Veſter Bonus Amicus
Olivarius P.

Corollarii loco apponendum eſt ſolennes gratiarū actioni & lętitię memorandæ dies fuiſſe utrinq; dicatos, *Protector* id notum fecit modo ut ſequitur.

QVis neget benedictam eſſe hanc Nationem, in qua tot mirabilia fecit extenſa manus Dei, non ſine formidine aut ſtupore? omnes id gentes, ſi quæramus, teſtabuntur. Revera enim tanta fuit Dei benignitas, ac ſi dixiſſet: *Anglia, tu primogenita mea ac delicium meum es inter omnes populos*, cum nullis ſub toto cœlo, qui circum Nos ſunt, ita egit Dominus,

1654. Adjecto nunc novo aureæ huic amabilitatis ſuæ Catenæ anulo: donatâ ſcilicet nobis Pace cum noſtris vicinis, Fœderatis Provinciis (reſtricta non tantum magna effuſione ſanguinis, ſed & eo, uti confidimus, & viribus mutuis conjunctis ad noſtram invicem defenſionem) clamat *Dominus* ne ſimus ingrati. Ec ſire dictus eſt dies ſecundus Iunii, quo gratias agamus pro pacifica hac benedictione, quam cauſam fore ſperamus multarum aliarum benedictionum.

Aliarum quoque Dei benignitatum ne obliviſcamur. An non exſiccata fuit terra uſque adeo ut famem metuerimus? Animalia bruta defectu nutrimenti & potus afflicta vidimus. Sed præter exſpectationem quam fœcundos in terræ gremium imbres deſcendiſſe vidimus metus ille in tantam ſummæ fertilitatis & abundantiæ ſpem mutatus eſt, ut ei ſimilem vix quiſquam in hiſce Regionibus ſenſerit. Perpendamus viam qua Dominus munificentiam hanc nobis diſtribuit! quis venturam præviderat? Et quidem tam attemperatè ſtatim poſtquam ſimili precibus conſecrato die pluviam à Deo flagitaveramus? An non evidens hoc teſtimonium eſt.

1. Modum obtinendę hujus gratię potiorem eſſe?

2. Necdum nos à Deo depulſos, ſpiritum ejus nobiſcum operari: eſſe ipſi inter nos populum quem amat, uſq; adeo ipſi dilectam eſſe hanc nationem, ut ipſe eam excitet ad nominis ſui invocationem, ad exoranda ea quæ vino & frugibus ſunt meliora.

3. Ipſum optime noſſe quo modo & tempore votis Agricolæ reſpondeat, & ipſa bruta exaudiat; multo autem magis timentes eum, idque tempore opportuno.

4. Poſtquam autem cœlum hoc modo enarravit gloriam Dei, terraque ei ſua fertilitate reſpondens; liqueſcant animi noſtri ſubmittendo ſe admirabili huic bonitati: abundent feracitate in ver-

bis

bis & operibus charitatis. Et quia omnes loci 1654.
tempeſtiva hac pluvia fuerunt temperati: quidni & nos undequaque (ſemotis ſopitiſque omnibus litibus noſtris) alter alteri manum amicitiæ tendamus?

5. Videndo univerſalem hanc Dei gratiam, quidni ſeparemur & avertamur univerſi à malis quæ nimis adhuc in uſu apud nos ſunt? quæ enumerare non eſt opus, utpote nimis cognita. Speramus autem verbi divini præcones, hac occaſione concionaturos, eorum facturos eſſe mentionem. Concludamus cum Davide in Pſalmo 107.

30. Et lætati ſunt, quia ſiluerunt: & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

31. Confiteantur Domino miſericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum.

32. Et exaltent eum in Eccleſia plebis: & in cathedra ſeniorum laudent eum.

33. Poſuit flumina in deſertum: & exitus aquarum in ſitim.

34. Terram fructiferam in ſalſuginem, à malitia inhabitantium in ea.

35. Poſuit deſertum in ſtagna aquarum: & terram ſine aqua in exitus aquarum.

36. Et collocavit illic eſurientes, & conſtituerunt Civitatem habitationis.

37. Et ſeminaverunt agros, & plantaverunt vineas: & fecerunt fructum nativitatis.

38. Et benedixit eis, multiplicati ſunt nimis & jumenta eorum non minoravit.

O utinam Homo laudet Dominum pro bonitate ſua & pro factis mirabiliũ ſuis pro filiis hominum!

Ordines Generales hoc modo.

QVandoquidem infinitæ Dei Omnipotentis miſericordiæ viſum fuit, labori Legatorum hujus Reipub. apud Dominum Protectorem Reipub. Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ, ita benedi-

1654. cere ut tandem die 15. Aprilis, proximè elapſi, inter utranque Remp. ſit concluſus Pacis, Vnionis & Fœderis Tractatus, extraditâ die 2. hujus Menſis Ratihabitione debita; *Ordines* neceſſarium duxerunt diem precibus & jejunio & ab omnibus ubique celebrandum edicere, tertium Menſis Iunii: eo fine, ut Deo ex intimis animi penetralibus agantur gratiæ pro immerita benignitate qua divina ejus Majeſtas tam clementer Fœderatas Provincias earumque Socias terras, Civitates & membra affecit, exaudiendo preces & gemitus, æſtum juſtiſſimæ iræ avertendo, utranque nationem oculis ſuæ commiſerationis reſpiciendo, crudele, ſanguineum Patriæque perniciosiſſimum bellum exterminando, & mutuam tranquillitatem, Pacem & concordiam inſtituendo. Deinde ut ſupplicibus & ardentibus oretur votis Divina Majeſtas, ut dignetur & in futurum factam beare Pacem, commodo bonoque Patriæ, & Eccleſiæ in ea Dei, ut & terrarum Civitatum, ac membrorum ei aſſociatorum, omniumque eorum quos ea res tangit: præſertim autem ut avertat faciem à peccatis utriuſque populi, & deleat injuſtitiæ earum omnia ea illis remettendo & accepta ferendo ſecundum magnam miſericordiam ſuam, eos adoptet in hæreditatem ſuam, ſtabiliendo in Gentem Sanctam: ut ejus munificentia & amor eos ſervet, indies magis magiſque firmet in mutua Chriſtiana charitate, corda ipſorum colligans ad Pacem ſui nominis, ad protectionem, promotionem & incrementum veræ fidei, ut eo modo Sanctum Dei nomen tanto plus honoretur & extollatur, Eccleſia *Ieſu Chriſti* ædificetur, & noſtrarum omnium animarum Salus eo plus procuretur, & ut communis noſtræ patriæ & Incolis tam caro empta libertas conſervetur: Idcirco mandatur ut dictus dies tempeſtive notus fiat & digne obſervetur.

Laus & Gloria ſit Deo.

No 1 11,68653

Digitized by Google

Digitized by Google